

KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ASLIHAN DİNÇER

KAZAN OĞUZNÂMESİ ÜZERİNE BİR DİL İNCELEMESİ

Doktora Tezi

TEZ YÖNETİCİSİ
DOÇ. DR. BİLGEHAN ATSIZ GÖKDAĞ

KIRIKKALE – 2011

ÖZET

Kazan Oğuznâmesi, bilim dünyasında bugüne dek bilinen Oğuznâmelerin sonuncusudur. Nerede, ne zaman, kim tarafından yazıldığı hakkında eserde hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Ancak anlatılan tarihî olayların geldiği noktalara ve metnin dil özelliklerine bakıldığında 18. yüzyılın sonlarında Güney Türkistan (Kuzey Afganistan)'da yazıldığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Bu tez, Arap harfleriyle yazılan ve tamamı 109 varak olan Kazan Oğuznâmesi' nin yazı aktarımını; ses ve biçim bilgisi incelemesini; özel adlar dizini ile diğer verilerin bağlamlı dizinini içermektedir.

Anahtar sözcükler: Kazan Oğuznâmesi, Oğuz Han anlatıları, Afşârname, Güney Türkistan (Kuzey Afganistan) Afşarları

ABSTRACT

The Kazan Oghuznāmeḥ is so far the latest known Oghuznāmeḥ variant in the world of science. There is no any information in the manuscript about where, when and by whom it was written. However, the course of events described in the text it was written in the at the end of the 18th century and in Sout Turkestan (North Afghanistan).

This thesis consists of the original text with 109 leaves in Arabic letters, its transcription, phonetic and morphological examination, and the indexes.

Keywords: The Kazan Oghuznāmeḥ, Oghuz Khan narratives, Afsharnāmeḥ, South Turkestan (North Afghanistan) Afshars

KİŞİSEL KABUL / AÇIKLAMA

Yüksek Lisans / Doktora tezi olarak hazırladığım “Kazan Oğuznâmesi Üzerine Bir Dil İncelemesi” adlı çalışmamı, ilmî ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazdığımı ve faydalandığım eserlerin bibliyografyada gösterdiklerimden ibaret olduğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu şeref ve haysiyetimle doğrularım.”

Aslıhan DİNÇER

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
KİŞİSEL KABUL / AÇIKLAMA	II
İÇİNDEKİLER	I
KISALTMALAR	V
ÖN SÖZ	1
GİRİŞ	4
1. Eser Hakkında	4
1.1. Eserin Kaynakları	6
1.2. Yazılış Tarihi ve Coğrafyası	8
1.3. Hakkında Yapılan Çalışmalar	10
1.4. Konusu ve Bölüm Başlıkları	11
1.5. Oğuznâmeler ve KO'nin Bunlar İçindeki Yeri	13
1.6. KO'ne Göre Oğuz Han'ın Şeceresi	21
1.7. Eserin Dili	22
2. Metnin Kuruluşunda İzlenen Yollar	26
3. Yazı Çevriminde Kullanılan İşaretler	28

I. BÖLÜM: SES BİLGİSİ

1. ÜNLÜLER	30
1.1. ê / i meselesi	30
1.2. Ünlü Değişmeleri	33
1.2.1. Ünlü Genişlemesi	33
1.2.2. Ünlü Düzleşmesi	33
1.2.3. Ünlü Yuvarlaklaşması	34
1.3. Ünlü Düşmeleri	35
1.3.1. Başta Ünlü Düşmesi	35
1.3.2. Ortada Ünlü Düşmesi	35
1.3.3. Sonda Ünlü Düşmesi	36
1.4. Hece Düşmeleri	36
1.5. Ünlü Kaynaşmaları	37
1.6. Ünlü Türemeleri	37
1.7. ÜNLÜ UYUMLARI	37
1.7.1. Damak Uyumu	37
1.7.2. Dudak Uyumu	38
1.7.2.1. Düz Ünlülü Eklerden Kaynaklanan Uyumsuzluklar	38
1.7.2.2. Yuvarlak Ünlülü Eklerden Kaynaklanan Uyumsuzluklar	41
2. ÜNSÜZLER	42
2.1. Ünsüz Değişmeleri	42
2.2. İkizleşme	45
2.3. Ötümlüleşme	45
2.3.1. Söz Başında	45

2.3.2. Söz İçinde	47
2.3.3. Söz Sonunda	47
2.3.4. Eklerde Ötümlüleşme	49
2.4. Ötümsüzleşme	49
2.4.1. Söz Sonunda	49
2.4.2. Eklerde Ötümsüzleşme	50
2.5. Ünsüz Düşmeleri	51
2.5.1. Başta Ünsüz Düşmesi	51
2.5.1.1. Ek Başında Ünsüz Düşmesi	51
2.5.2. Ortada Ünsüz Düşmesi	53
2.5.3. Sonda Ünsüz Düşmesi	54
2.5.3.1. Ek Sonunda Ünsüz Düşmesi	54
2.6. Ünsüz Türemeleri	56
2.7. Yer Değiştirme (Metatez).....	56
2.8. Ünsüz Uyumu (Ötümlülük/Ötümsüzlük Uyumu)	56

II. BÖLÜM: BİÇİM BİLGİSİ

1. İSİM	58
1.1. İsim Çekimi	58
1.1.1. Çokluk Eki	58
1.1.2. İyelik Ekleri.....	58
1.1.3. Durum Ekleri.....	60
1.1.3.1. İlgi Durumu	60
1.1.3.2. Yaklaşma Durumu.....	63
1.1.3.3. Belirtme Durumu.....	64
1.1.3.4. Bulunma Durumu	66
1.1.3.5. Ayrılma Durumu	67
1.1.3.6. Eşitlik Durumu	68
1.1.3.7. Vasıta Durumu.....	68
1.1.3.8. Yön Durumu.....	68
1.1.3.9. Sınırlama Durumu	69
1.1.4. İsimlerde Karşılaştırma	69
2. SIFAT	70
2.1. İşaret Sıfatları	70
2.2. Sayı Sıfatları	70
2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları	70
2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları.....	70
2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları	71
2.3. Soru Sıfatları.....	71
2.4. Belirsizlik Bildiren Sıfatlar.....	72
3. SAYI	73
3.1. Asıl Sayılar	73
3.2. Sıra Sayıları	74
3.3. Üleştirme Sayıları.....	75

3.4. Belirsizlik Bildiren Sayılar	75
3.5. Sayılarda Tekrar	76
4. ZAMİR	76
4.1. Kişi Zamirleri	76
4.2. İşaret Zamirleri	79
4.3. Dönüşlülük Zamirleri	81
4.4. Soru Zamirleri	81
4.5. Belirsizlik Bildiren Zamirler	82
5. ZARF	83
5.1. Yer ve Yön Zarfları	83
5.2. Zaman Zarfları	83
5.3. Miktar Zarfları	85
5.4. Soru Zarfları	86
5.5. Tarz Zarfları	86
6. EDAT	87
6.1. Çekim Edatları	87
6.2. Edat Görevinde Kullanılan Sözcükler	91
7. BAĞLAÇ	96
7.1. Sıralama Bağlaçları	96
7.2. Seçme ve Karşılaştırma Bildiren Bağlaçlar	98
7.3. Pekiştirme Bağlaçları	98
7.4. Karşıtlık İlişkisi Kuran Bağlaçlar	99
8. ÜNLEM	99
9. FİİLİMSİ EKLERİ	100
9.1. -mAK	100
9.2. -GAn / -An	101
9.3. -GX	103
9.4. -GUçI	103
9.5. -r, -Ar, -Ur	103
9.6. -dXK	104
9.7. -A, -y	105
9.8. -GAç	107
9.9. -GalI	107
9.10. -GUNçA / -XncA	107
9.11. -(X)b	108
9.12. -DIgIncA	110
9.13. -GAndA / -AndA	110
9.14. -ken	112
10. FİİL ÇEKİMİ	112
10.1. Emir Kipi	112
10.2. Gönüllülük Kipi	118
10.3. İstek Kipi	120
10.4. Koşul Kipi	121
10.5. Gerekliklik Kipi	123

10.6. Bilinen Geçmiş Zaman	124
10.7. Öğrenilen Geçmiş Zaman I: <i>-mİş</i>	127
10.8. Öğrenilen Geçmiş Zaman II: <i>-(İ)tdİ</i>	128
10.9. Öğrenilen Geçmiş Zaman III: <i>-GAn + (turur)</i>	129
10.10. Öğrenilen Geçmiş Zaman IV: <i>-(X)b + kişi zamiri</i>	129
10.11. Öğrenilen Geçmiş Zaman V: <i>-(X)b + tUr / turur</i>	131
10.12. Şimdiki Zaman	133
10.13. Geniş Zaman	136
10.14. Gelecek Zaman I: <i>-Gay</i>	140
10.15. Gelecek Zaman II: <i>-GU + kişi eki+ turur</i>	142
III. BÖLÜM: YAZI ÇEVİRİMİ	143
DİZİN	264
BAĞLAMLI SÖZLÜK	275
KAYNAKLAR	355
TIPKIBASIM	362

KISALTMALAR

Abs.	Abuşka Lugati
Ar.	Arapça
bk.	bakınız
Chag.Man.	Chaghatay Manual
Çağ.	Çağatayca
çev.	çeviren
DS	Derleme Sözlüğü
EDPT	An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish
	Old Turkic Word Formation
OTWF	Eski Türkçe
ET	Farsça
Far.	Gülistân Tercümesi
GT	hakkında
hak.	Harezmce
Harz.	hazırlayan
haz.	Irk Bitig
IrkB.	Karahanlıca
Kar.	Kutadgu Bilig
KB	Kışaşı'l-Enbiyâ
KE	Kıpçakça
Kıp.	Kazan Oğuznâmesi
KO	karşılaştırınız
krş.	Mukaddimetü'l-Edeb
ME	mecazi
mec.	Mahmud Kaşgarî
MK	Moğolca
Mo.	Nehcü'l-Ferâdis
Nehc.	Orhun Yazıtları
OrhY.	Osmanlıca
Osm.	Sanglâh
Sang.	A Comprehensive Persian
Steingass	English Dictionary
ŞT	Şecere-i Terākime
ŞeyhSül.	Luğat-ı Çağatay ve Türkî-i Osmanî
Uyg.	Uygur Türkçesi
TEKİN	Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler
TMEN	Türkische und Mongolische Elemente
	im Neupersischen
TTS	Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü

ÖN SÖZ

Dar anlamda Oğuz Han ile onun kavmi, çocukları, torunları ve onlardan türeyenlerin hikâyeleri üzerine kurulan; gerçekte gerçek dışının iç içe girdiği eserler olarak bilinen Oğuznâmeler; dil, edebiyat, tarih, folklor, kültür, toplum bilimi gibi birçok farklı disiplin açısından zengin veriler barındıran metinlerdir.

*Kazan Oğuznâmesi*¹ de yakın zamanlarda bilim dünyasına kazandırılan ve henüz üzerinde yeterince çalışılmayan bu tür eserlerden biridir. Tataristan'ın başkenti Kazan'da bulunmasından dolayı Türkoloji literatürüne de bu adla geçmiştir; fakat aslında bir Afşar anlatısı olmak üzere kurgulanmıştır. Çünkü eserdeki asıl vurgunun Oğuz Han değil, Afşar Han (özelde de fedaratif bir yönetim biçiminde Dürrânîler'e bağlı olarak varlık süren Afganistan'ın Andhoy vilayetindeki Afşarlar) olduğu anlaşılmaktadır.

Kazan Oğuznâmesi Üzerine Bir Dil İncelemesi adı verilen bu çalışma; “Giriş”, “İnceleme”, “Yazı Aktarımı”, “Dizin”, “Kaynaklar” ve “Tıpkıbasım” olmak üzere altı bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümü; eserin yazıldığı dönemi, coğrafyayı, dilini, ele alınan konuları, önceki çalışmaları, diğer Oğuznâmeleri ve eserin onlar içindeki yerini, metnin kuruluşunda başvuru yolları ve yazı çevriminde kullanılan işaretlerle ilgili açıklamaları içermektedir.

İnceleme bölümü, Ses Bilgisi ve Biçim Bilgisi olmak üzere iki ana başlık üzerine kurulmuştur. Ses Bilgisi'nde kapalı e sesinin durumu, ses değişimleri, olayları ve uyumları örneklendirilmiştir.

Biçim Bilgisi bölümü İsim Çekimi, Sıfatlar, Sayılar, Zamirler, Zarflar, Edatlar, Bağlaçlar, Ünlemler, Fiil Çekimi ana başlıklarından oluşmaktadır. Bu başlıklar altında incelenen biçimbirim ya da sözcük türlerinin her biri, dikkati çeken bütün işlevleriyle ele alınmıştır. İlgili tanıklar sayıca az ise tamamı verilmiş, çok sayıda ise seçimlik olarak ve bağlamları içinde sıralanmıştır.

Yazı Çevrimi, 109 varak 218 sayfadan oluşan Arap harfli metnin yazı aktarımını

¹ Bundan sonra KO.

içermektedir. Burada, bir sözcüğün metnin orijinalinde tam olarak nasıl bulunduğunu göstermek için bilinen transkripsiyon işaretleri yanında başka birtakım işaretlere de başvurulmuştur. Buna göre, yazılan ünlüler yanında yazılmayanlar da gösterilmiş; ünsüzlerde de kullanılan harf her ne ise yazıya geçirilen de o olmuştur. Yani metinde *köb* yazıyorsa bunun yerine *köp*; *barca* yazıyorsa bunun yerine *barça*; *üç* yazıyorsa bunun yerine *üç* yazımı tercih edilmemiştir. Elif-i maksure ile yazılan a, güzel he harfi ile yazılan a ve e, Farsçadaki ki bağlacının güzel he harfiyle yazılan ünlüsü diğerlerinden ayırt edilmiştir. Eksikleri ve açıkları bulunmakla birlikte bu yöntem, araştırmacının yazı çevrimindeki yorumunu olabildiğince dışarda tutmayı ve bir anlamda transkripsiyonla transliterasyon yöntemlerini birleştirmeyi esas almaktadır.

Dizin bölümü, özel adlar ve diğer verilerin bağlamlı sözlüğünden oluşmaktadır. Özel adlar “kişi”, “yer” ve “boy/kavim/ulus” adları olmak üzere üç kısma ayrılmıştır. Burada yalnızca bir adın hangi satırlarda geçtiği belirtilmiş ve aynı adın farklı yazılışları birbirine gönderilmiştir. Diğer sözcüklerin dizini ise bağlamlı olarak hazırlanmış ve anlamlar, yazmanın evreni içinde sözcüklerin kullanımları esas alınarak verilmiştir. Ayrıca eş yazımlı farklı anlamlar için ayrı madde başları açılmış; özel adlar dizininde olduğu gibi bir sözcüğün yazmadaki diğer yazımları da birbiriyle ilişkilendirilmiştir.

TEŞEKKÜR

Çalışmam boyunca kendilerinden destek gördüğüm herkese çok teşekkür ederim. Özellikle de metnin anlaşılması çok güç olan birçok sorunu hakkında beni çözüme yönlendiren, her daim yol gösterici bir bilge olan hocam Prof. Dr. Semih Tezcan'a; tezimle ilgili dökümleri titizlikle değerlendiren, kendisinden her zaman dostluk ve hoşgörü gördüğüm hocam Prof. Dr. Leyla Karahan'a; bilim ortamında özgür düşünmenin konforunu yaşatan, bana her zaman yardımcı olan danışman hocam Doç. Dr. Bilgehan Atsız Gökdağ'a çok teşekkür ederim.

GİRİŞ

1. Eser Hakkında

KO, Tataristan Fenler Akademisi, G. İbrahimov Dil, Edebiyat ve Sanat Enstitüsünün El Yazmaları ve Tekstoloji Mirashanesi olarak adlandırılan arşivinde bulunmaktadır. 39. koleksiyon, 152. numarada kayıtlıdır. Dışı karton ve deriden yapılmış olup 109 varak, 218 sayfadır. Her varanın bir yüzü 27/b ile 109/b hariç olmak üzere 12 satırdır; 27/b numaralı yüz 13; yazmanın sonunu oluşturan 109/b yüzü ise 3 satırdan oluşmaktadır. Satırlar bütün bir çerçevenin içine yerleştirilmiş; bölüm başlıkları kırmızı ile gösterilmiştir. Okunaklı bir ta'lik yazıyla kaleme alınan metin, harekeli olmamakla beraber çok az sözcükte hareke kullanıldığı da görülmektedir.

Yazma, tanınmış bir Tatar arkeografi olan Seyit Vahidî'nin kitapları arasında iken 1962 yılında Vahidî'nin eşi tarafından enstitü kütüphanesine teslim edilmiştir.² Nitekim üç yerde dikkati çeken (1a, 2a, 109b yüzlerinde) oval bir mühür içinde Arap harfleriyle “Vāhidī Kütübhānesi”; Kiril harfleriyle “Biblioteka S. G. Vahidova” yazmaktadır. İki yerde (65b, 109b yüzlerinde) ise muhtemelen eserin ondan önceki sahibine ait olan bir mühür bulunmaktadır. Bu mühür üzerinde de yine Arap ve Kiril harfleriyle “Gataullah Salimcanov” yazmaktadır.

1998 yılında Ahmet Veli Menger Vakfı tarafından İstanbul'da eserin tıpkıbasımı yapılmıştır. *Oğuznâme Destanı* adıyla yapılan bu yayın, yalnızca 150 adetten oluşmaktadır. Ancak bu baskıda belirtildiği gibi eserin adı *Oğuznâme Destanı* değil, yalnızca *Oğuznâme*'dir. Bu bilgi, metinde iki kez bildirilmektedir:

“meclis ü mahāfil-i irem müşākillerinde naql-ı tārīh öten peygāmblerdin ve pādīşahlar-ı keyāndın ve emīrler-i şāhib-ķırāndın ve anlarñ evlād ve aḥfādıların mezkūr olub ve ol ḥān-ı ‘ālī-şān-ı sipihr-makama ol naql-ı taḥīḥ-i māzī eyü körünüb rāy-ı şavāb-nümāları ve ḥāṭır-ı ‘ālemlerleḡa yetiṡdi kim ibtidā-yı peydā-şūd-ı dünyādın tā beyān-ı ḥalāt-ı Ādem şafīyy aleyhi's-selām ki ḥaḡḡ sūbhānehu ve te‘ālā anıñ mahlūk eyleyüb irtifā‘-yı rüyāt-ı ḥilāl fet üze ḥiḡat-ı inni cā‘ilün fi'l-arz-ı ḥalīfe'ning Ādem ḡametne keygizüb zīb ü ziynet virdi ve Ādem eyyāmıdın tā bizing eyyām-ı feraḡ-encāmımızḡa ḡitāblar-ı mu‘teber yüzidin cem‘ ü te‘lif eyleyüb ve bizing ‘aşrımızda ḡiçen vāḡı‘atları ve bizing oḡlanlarımızı evlād- be-evlād tā vāḡti-ki Ādem oḡlı yir yüzinde var

² Bu bilgi, eserin tıpkıbasımında bulunan Marsel Ahmetcanov imzalı kısa “Önsöz”de bulunmaktadır.

³ Bakara/30: “Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım.”

oldığına tahtır ü tahtır ü beyân olsun kim her bir ferd ez-efūd-ı âdemî öz mâhiyetini müşahhas eyleyüb ve bu nüshâ tâ inkırâz-ı ‘âlemeçe rüzgâr ara düstürü’-l-‘amel olub bizdin evlād-be-evlād yâdigâr kalsun ve bu cihetdin bir niçe söz öten vâkı‘âtların mezkûr ve tahtır olub ve bul kitâb ol hân-ı gâfî-sitân Oğuznâme müsemmâ kılub ferzendler-i ercümend-nâmdâr ve birüderler-i kām-kūr-ı ‘alî-mikdarığa naşihat kıldı kim bizdin song her biringiz bu reviiye-yi marziyedın ‘amel idüb ve bu tañka birle sülük ve meslûk kılinglar kim tâ bizing evlādımız ve sizlering ferzendleringiz inkırâz-ı ‘âlemeçe çok halk ve cemā‘at ve il ve ulus ‘âlem ara peydâ bolurlar tâ ol cemā‘at her birisi öz abây-ı kirām-ı felek-ihitişâmını ve il ve ulusını bu kitâb sözidin müşahhas ve bu tañkdın zâhir idüb öz yirinde ve öz maqâmında müstakîm olub ülüş ve orunlarındın tahallûf ve tecâvüz kılmagaylar ve her bir mechûlû’n-neseb-i dün u zebûn özini be tañk-ı kız bu şilsile-yi eslâf-ı kirām-ı sipihr-ihitişâma yetiş-turmağaylar ve bizing eyyāmımızdın song her bir evlādımız nesl-be-nesl bu Oğuznâme-yi mu‘teber sözine ‘amel idüb öz ‘aşrında ve eyyāmında bu şilsile-yi ‘âliye birle özini güzeştelerine ittishâl virüb ve ferzendlerini bu tar[z] hidâyet kılsun kim tâ kıyām-ı kıyâmet intizâm-ı bu şilsile bâkî kalıb ser-nişte-yi te‘lîf hiç vâkıdta inkıtâ‘ olmaya” (1b/5-2b/11)

>> “İrem (gibi olan) meclis ve ortamlarda tarih anlatımı, (gelmiş) geçmiş peygamberlerden, padişahlar padişahlarından, üstün hükümdarların emirlerinden ve onların çocukları ve torunlarından söz ediyordu. Geçmişin tarihinin nakli o yüce soylu, gök makamlı hana hoş görünüb onun doğru yargılar veren ve cihanı kuşatan aklına (şu) geldi: Dünyanın yaratılışının başlangıcından ta Âdem-i safiyy Aleyhisselamın hâllerinin beyanına -ki Yüce Allah onu yarattı (ve) hilafet bayraklarının tepesi (ne koymak) üzere “Ben bir halife yaratacağım” kaftanını Âdem’e giydirip (onu) süsledi- Âdem zamanından bizim refah bulduğumuz ana kadar (gerçekleşen olaylar) güvenilir kaynaklara dayanılarak toplanıp yazılsın. (Bu kitap) bizim asrımızda geçen olayları ve bizim çocuklarımızı (da) kuşak kuşak, ta ki insanoğlu yeryüzünde var olduğu sürece yazıp anlatsın ki insanlardan her biri öz kimliğini açıklasın ve bu kitap, tâ dünyanın sonuna kadar (her) devirde bir nizamname olup bizden (sonra) kuşaktan kuşağa yadigâr kalsın. Ve bu gözle olup biten olaylardan birçok konu anlatılıp yazıldı ve bu kitab(a) o dünyayı ele geçiren sultan, **Oğuznâme** adını verdi. Ün sahibi muhterem çocukları ve çok değerli bahtiyar kardeşlerine: “-Bizden sonra her biriniz bu (izlenmesi) beklenen yoldan yürüyüp bu biçimde hareket etsin ki bizim evladımız ve sizin çocuklarınız (içinden) dünyanın sonuna kadar çok halk, topluluk, il ve ulus ortaya çıksın. Böylece gök heybetli saygın ataları ile il ve ulusunu bu kitabın anlattıklarından aydınlatarak bu biçimde ortaya çıkarsın. Kendi yerinde ve makamında kalarak ülüş ve orunlarına itiraz

etmesinler ve başkasının hakkına dokunmasınlar ve her bir alçak, soyu belirsiz kimse, kendisini sahte biçimde bu gök heybetli saygın ataların silsilesine dayandırmasın. Ve bizim devrimizden sonra her bir evladımız kuşaktan kuşağa bu itibarlı Oğuznâmenin anlattıklarına uysun. Kendi çağlarında bu yüce silsile ile kendilerini geçmişlerine bağlasın ve çocuklarını böyle yetiştirsın (terbiye etsin) ki böylece kıyamete kadar bu silsilenin sıralanış biçimi baki kalsın ve yazmanın ipliği hiçbir zaman kesilmesin” diye nasihat etti.”

Kitabın yazılma amacı, içeriği ve adının ne olduğu ile ilgili olarak 39. varakta da benzer bilgiler verilmektedir. Ancak burada kitabın adını koyan kişinin Oğuz Han değil, Mısırlı âlimler olduğu söylenmektedir. Hikâyeye göre Oğuz Han, babasının tahtına oturunca bilgin ve kâhin kimseleri etrafına toplayarak onlardan uzun yıllar hanlık makamında kalacağını, dünya son buluncaya kadar da bu makama veraset yoluyla kendi soyundan gelenlerin oturacağını öğrenir. Bunun üzerine büyük bir şölen verip burada Mısırlı tarihçilerden itibarlı kitapları esas alarak dünyanın yaradılışından kendi asrına kadar gerçekleşmiş olan bütün olayları yazmalarını ister. Mısırlı bilginler de bir araya gelerek büyük zahmetlerle bir kitap yazar ve bu kitabın adını Oğuznâme koyarlar:

“ve Oğuz, hân olmağğa āgāh olub uluḡ kiçik barça ḡalkı yğıb toy virdi ve ol ma‘reke-yi ‘ālī-mihrde Mısr mārīḡlerine ḡüküm kıldı kim ol kün ki ḡudā te‘ālā yed-i ḡudret birle bul cihānı peydā kıldı ve ḡalkı-ı Ādemdin öng kim maḡlūḡ boldı ve andın song Ādem maḡlūḡ olub anıḡ ḡaysı oḡlanlarını nebī bolub ve ḡaysı oḡlanlarını mesned-i ḡilāfetde tā Nūḡ vaktınaça müstakīm oldı ve muḡaddime-yi tūfān-ı ḡazret ḡayy kılub tā bizing ‘aḡrımızğaça ve bizing evlādımız ‘aḡrınaça uluḡ kitāblar yüزيدin taḡr idingler ve ol vakt tamām-ı Mısr ḡükemāsi ve mārīḡleri cem‘ olub çok mīḡnet ve meḡaḡḡat birle ittīḡālū‘l-emrillāhi te‘ālā bir uluḡ kitāb taḡnīf kılub ol kitāb adını Oḡuznāme müsemma kıldılar” (39a/12-39b/9).

3.1.Eserin Kaynakları

a. İslamî rivayetlerin anlatıldığı bölümde bulunan referanslar:

Bunlardan ilki, tefsir ve fıkıh ilimlerinde otorite kabul edilen ve peygamberin amcasının oğlu olan Abdullah bin Abbas’a (bilgi için bk. Çakan; Eroğlu 1998: 76-79) yapılan göndermelerdir. Metinde adı dört kez geçmektedir:

İbn ‘Abbās raḡiyallāḡū ‘anh rivāyet kıldı kim (...) 4a/12,

İbn ‘Abbāsdın naḡl turur kim (...) 13a/1-2,

‘Abdullāh İbn ‘Abbās rivāyet kıılır kim (...) 14b/3,

İbn ‘Abbāsdın naql turur kim (...) 26b/12

Adı bulunan bir başka İslâm bilgini ise Muḥammed bin Ka‘b’ tır. Medine tefsir ekolünün önde gelen isimlerinden birisi olup Kütüb-i Sitte başta olmak üzere hadis kaynaklarında rivayetlerine yer verilen Muḥammed bin Ka‘b (hak. bk. Maşalı 2005: 545-546)’a metinde şu cümleyle gönderme yapılmaktadır:

Muḥammed bin Ka‘b aydıbdır kim (...) 33a/10

36. varağa kadar devam eden bu bölümdeki son referans ise *tārīḫ-i Ṭaberīde mezkūr turur kim (...) 24b/11* sözleriyle ifade edilen İslâm tarihçisi ve din âlimi Taberî’ nin eseridir. Burada kullanılan kaynağın tam adı verilmemiş olsa da kastedilen eser, *Kitâbü Aḥbâr el-rusul ve’l-mülûk* olmalıdır. Çünkü Taberî’ nin çok bilinen tarihinin tam adı böyledir ve eser “Taberî tarihi” diye de meşhurdur (Taberî hak. bk. Şeşen 1998: 52-57).

b. İslami kaynaklar dışında dikkati çeken referanslar:

Yazıcı, söylediklerine dayanak bulmak için sık sık başka Oğuznâmeler’ e de gönderme yapmakta, ancak bunların hangileri olduğunu açık açık söylememektedir:

bir ḳavl-i Oğuznâme bu turur kim (...) 19b/10

Oğuznâmede şaḫīḫ ve şariḫ bu turur kim (...) 31a/11

Oğuznâmede şaḫīḫ turur kim (...) 33b/10

Oğuznâmelerde bu söz şariḫdür kim (...) 40a/7-8

Oğuznâmelerde şöyle yazılmışdır (...) 56b/12

Bu grupta adı geçen bir başka eser ise *Zafernâmede mezkūr turur kim (...) 30a/1-2* sözleriyle gönderme yapılan *Zafernâme*’ dir. Bu adı taşıyan birçok eser bulunmakla birlikte, adı geçen kitabın Timur döneminin en önemli kaynaklardan birisi olan Şerafeddin Ali Yezdî’ ye ait *Zafernâme* olması ihtimali yüksektir. Çünkü Farsça yazılan bu eserin çok itibar gördüğü ve Doğu Türkçesine de birkaç kez tercüme edildiği bilinmektedir (bk. Oral 1991). İkinci bir ihtimal ise bu eserin yine Timur tarihini konu alan Nizamüddin Şamî’ nin

Zafernâme' si (eser hak. bk. Lugal 1987) olmasıdır. Çünkü Yezdî' nin eseri de temelde Şamî'nin aynı adlı eserine dayanmaktadır.

c. Başvurulduğu anlaşılan ancak eserde adları hiç geçmeyen kaynaklar:

Bununla ilgili dikkati çeken birincil kaynak, Ebulgazi Bahadır Han'ın *Şecere-i Terākime*⁴ adlı eseridir. KO, Oğuz Han anlatısından başlayarak Tiveciler halkının anlatıldığı son bahse kadar büyük çoğunlukla ŞT'nin bire bir kopyası niteliğindedir. İki metin arasında koşutluğun bozulduğu kimi yerler ise ya yazıcının kendi ağzına kaçışları ya da dikkatsizlik, yanlış alıntılama, sözcük-cümle-satır atlama gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır.

Aslında ŞT'nin bu oranda kopyalanmış olması, eserin gerçek dil özelliklerini belirlemede araştırmacı için zorluk ve yanılgı anlamına gelmektedir. Çünkü yazıcının da içinde bulunduğu dilsel coğrafyaya ait olan alt metin, ŞT alıntıları ile örtülmüş durumdadır.

d. Moğol tarihi ile İran ve Türkistan hanlıklarının anlatıldığı bölümlerde de yine birtakım yazılı ve sözlü rivayetlerden yararlanıldığı anlaşılmaktadır. Çünkü bu bölümlerde kimin ne kadar yaşadığı, ne kadar hanlık makamında kaldığı, kaç oğlu olduğu gibi sayısal veriler ve soy ağacını oluşturan kimselerin adları sıralanmaktadır.

3.2. Yazılış Tarihi ve Coğrafyası

KO'nin ne zaman yazıldığı veya kopyalandığı hakkında metinde hiçbir kayıt yoktur; ancak tarihî olayların izi sürülerek bu konuda bir hükme varılabilmektedir. Bu dikkatle bakıldığında tarihî sıralamada en son sözü edilen dönemin, Güney Türkistan coğrafyasında varlık gösteren Dürranî (Abdalî) hanedanlığı dönemi olduğu görülmektedir.

Metindeki tarihsel örgüye ve kronojiye göre Türkistan'a giden Nezir (Nâdir) Kulu Şah, Ali Bey'in Merv-i Şah-Cihan'da bıraktığı büyük oğlu Niyaz Muhammed Han'ı Belh'e yönetici tayin etmiştir. Niyaz Muhammed Han vefat edince onun yerini büyük kardeşinin oğlu Geday Muhammed Han almış; ancak Geday Muhammed Han'dan sonra Belh el değiştirerek, başka ulusların eline geçmiştir. Bu gelişmeden sonra Niyaz Muhammed Han'ın

⁴ Bundan sonra ŞT.

büyük oğlu Rahmetullah Han, Belh'ten kalkıp İran'a, Nadir Şah'ın yanına gitmiş ve kısa sürede onun önemli bir askeri olmuştur.

Rahmetullah Han, Nadir Şah öldükten sonra bir süre de Ahmet Şah'ın yanında kalmış ve onun da önemli bir emiri olarak kendisine hizmet etmiştir. Tarihî bilgilerle karşılaştırıldığında Nadir Şah'ın ölüm tarihi 1747'dir (ayrıntı için bk. Fraser). Adı geçen Ahmet Şah ise bu ölümden sonra Kandahar'da bağımsız Afgan Şahlığı'nı kurmuş olan Abdalî aşiretinin lideridir. Abdalîler, uzun süre Nadir Şah'ın maiyetinde kalmış ve Ahmet Şah, Nadir Şah'ın en yakınındaki adamlarından birisi olmuştur. Ulusu bağımsız bir devlet olarak ortaya çıktıktan sonra kendisine *dürr-i dürrân* (inciler incisi) unvanı verilmiş; böylece ona Ahmed Şah Dürrânî; ulusuna ise Dürrânîler denilmiştir (bk. Dames 1978: 205).

Ahmet Şah'ın yanında yer alan Rahmetullah Han, bir süre sonra Dürrânî yönetimi altında Kuzey Afganistan'daki Andhō (Andhoy) vilayetini yönetmekle görevlendirilir ve burada kırk yıl hüküm sürer. Kırk yıllık yönetim sona erdiğinde yıl, 1204'tür (bk. 107a/10-108b/8). Bu tarih miladi takvime çevrildiğinde ise yıl, **1789**'dur.

Metinden anlaşıldığına göre Rahmetullah Han, Ahmed Şah Dürrânî'den sonra yerine geçen oğlu Timur Şah Dürrânî zamanında da Andhoy vilayetini yönetmeye devam etmiştir. Zira Ahmet Şah Dürrânî'nin ölüm tarihi, 1773'tür (Dames 1978: 207).

KO burada bitmemektedir, dolayısıyla eserin yazıldığı tarih de 1789'dan sonrasına taşınmaktadır. Rahmetullah Han'ın ölümünden sonra Andhoy vilayetinin idaresi, oğlu Nimetullah Han'a geçmiştir.

Nimetullah Han, başkenti Kâbil⁵ olan Dürrânî hanedanlığının ikinci hükümdarı Timur Şah Dürrânî'ye bağlı bir yönetim sürdürmektedir ve kullanan övgü sözleri ile hem bu dünyada, hem ahirette kendisine huzur dilenmesinden anlaşıldığına göre eser tamamlandığında Nimetullah Han hayattadır. Timur Şah'ın ölüm tarihi 1793'tür (Tate 2011: 92); ancak Nimetullah Han'ın ne kadar zamandır Andhoy'da hüküm sürdüğü ve bu tarihten sonra da Andhoy vilayetini yönetip yönetmediği hakkında eserde bir iz yoktur.

⁵ Bu yeni devletin ilk başkenti Kandahar'dır. Merkezî yönetim Kandahar'da tutulurken kuzeyde ele geçirilen diğer Türkistan toprakları da yerel yöneticiler tayin edilerek idare edilmiştir (bk. Singh 1959).

Howorth (1880: 868) ve Boukhari (1876: 249), Timur Şah Dürrânî adına hutbe okunurken Andhoy'daki Afşar yönetiminin Rahmetullah Han Afşar'da bulunduğunu, Rahmetullah Han'ın Timur Şah'la buluşmak için Belh'e hareket ederken Buharalı Şah Murat Bey'in birlikleri tarafından öldürüldüğünü kaydetmektedir. Ancak her iki kaynak da Rahmetullah Han'dan sonra yerine geçen kişinin Nimetullah Han olmadığını, Yıldız Han olduğunu belirtmektedir. Buna bakılırsa Rahmetullah Han ile Nimetullah Han arasında kısa süreli başka yönetim ya da yönetimler de olmuş olmalıdır.

Ayrıca Howorth, İzzettullah'ın bilgi toplamak amacıyla bu coğrafyada dolaştığı sıralarda Andhoy yönetiminin başında Yıldız Han'ın; Vambery ziyaret ettiğinde ise Afganların koruduğu Gazanfer Han'ın bulunduğunu bildirmektedir (1880: 868).

3.3. Hakkında Yapılan Çalışmalar

Eser, Türkiye'de ilk olarak 26 Eylül-1 Ekim 1992 tarihleri arasında düzenlenen Uluslararası Türk Dili Kongresi'nde Fikret Türkmen tarafından sunulan bir bildiri ile bilim dünyasına tanıtılmıştır. "Kazan'da Bulunan Yeni Bir Oğuznâme Nüshası Üzerine" başlıklı bu bildiride⁶ belirtme durumu ile ilgi durumu eklerinin karışık olarak kullanılmasından hareketle eserin ya Eski Türkçe dönemindeki bir başka Oğuznâme'den kopyalandığı ya da Kafkas bölgesinde yazılmış olabileceği öne sürülmüştür (Türkmen 1996: 427).

Bir diğer tanıtım yazısı "Kazan Oğuznâmesi ve Afşarlar" adıyla Gökdağ tarafından yayımlanmıştır. Bu yazı, daha çok eserin temel vurgusunu oluşturan ve onu diğer Oğuznâmelerden ayıran Afşarlarla ilgili bölümlere dikkati çekmektedir (Gökdağ 2008: 643-656).

KO ilgili diğer çalışmalarsa üç yüksek lisans tezinden ibarettir:

Bunlardan ilki, 2002 tarihlidir. Nazan Usta tarafından Karadeniz Teknik Üniversitesinde hazırlanmış olan bu tez, "Oğuznâme Destanı (Metin, Dar Mukayeseli Fonetik, Özel İsimlerin İndeksi, Sözlük)" adını taşımaktadır.

⁶ Aynı yazı şu dergilerde de yayımlanmıştır: (1993). *Türkmen Dili ve Edebiyatı Dergisi*, S.5, Aşgabat- Türkmenistan; (1993). *Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. VII, s. 7-18; (1995). *Milli Folklor*, S.26, s. 4-7.

İkincisi, Fahriye Okyay tarafından 2004 yılında Gazi Üniversitesinde hazırlanan “Oğuznâme. Metin (1a-50b varakları arası)-Dizin” başlıklı tezdır.

Sonuncu ise 2010 tarihlidir. “Kazan Oğuznâme’sinin Tarihsel ve Kültürel Açından Değerlendirilmesi” adlı bu çalışma, Selim Serkan Ükten tarafından Ankara Üniversitesi, Genel Türk Tarihi ana bilim dalında hazırlanmıştır.

Her üç çalışma da birçok okuma, anlama ve bilgi yanlışı içermekte; bu yanlışılar, inceleme ve indeks bölümlerinde de yoğun olarak dikkati çekmektedir.

3.4.Konusu ve Bölüm Başlıkları

Eser, yaradılışı hikâyesinden başlayıp Oğuz Han’a kadar gerçekleşen olaylar; Oğuz Han’ın doğumu, ad alması, hanlığı, seferleri, ad verdiği uluslar, çocukları ile torunları ve onların ülüşleri, damgaları, kuşları, soyundan gelen diğerleri; Cengiz Han, Şeybanîler, Canoğulları, Akkoyunlular, İran ve Afganistan Afşarları olmak üzere birden fazla konu üzerine kurulmuş bir metindir.

Metinde kırmızı ile yazılan ve bâb, faşl, zikir, beyân sözcükleri ile bildirilen bölüm başlıkları şöyledir:

- bâb-1 evvel: beyân-1 evvel-i maḥlûkât bul turur kim 3a/1
- ikinci bâb: Âdem ‘Aleyhi’s-selâm beyânı bu turur 7a/12
- faşl-1 Şeyṣ ‘Aleyhi’s-selâmnı beyânı bu turur 18b/6-7
- zikir-i Mihlâbîl 19b/12
- faşl-1 Aḥno‘ ‘Aleyhi’s-selâmnı beyânı bu turur 20a/9-10
- faşl-1 Aḥno‘ oğlu ‘aleyhi’s-selâm Aḥno‘ turur 23b/11-1
- üçüncü bâb: Nûḥ ‘Aleyhi’s-selâm 24a/8
- dördüncü bâb: Yâfeṣ ‘Aleyhi’s-selâm 28a/9
- Hâmnı faşlı bu turur 33a/8-9
- Sâmn faşlı bu turur 33b/9-10

- Türk Hān faşlı bu turur 34b/2
- faşl-ı Oğuz Hānning dünyāğa kilgenining zikri 36a/1-2
- Oğuz Hān leşker yığıb Buḥārā ve Semerḳand kilgeni beyānı bu turur 44a/5-6
- faşl-ı Oğuz Hān Īrān üstine yoriğanı beyānı bu turur 45a/5-6
- Oğuz Hānning yurtına kilib toy qılğanining zikri 48ab/3
- faşl-ı zikr-i Oğuz Hān oğlu Kün Hān Ay Hān Yılduz Hān 50a/12-50b/1
- faşl-ı Oğuz evlādını orun ve ülüş alğanı tafşıl oldı 52b/12
- faşl-ı Oğuz Hānning yigirme tört aşı aḥtuḡining adı ve kuşlarını sıfat ve daḡlarının şūreti bu turur 54a/9-10-11
- Oğuz Hān ilining ‘ahd qılğanlarının zikri 55a/9-10
- faşl-ı beyān-ı Yılduz Hān-ı giti-sitān 56a/12-56b/1
- Kün Hānning uluḡ oğlu Qayı Hānning ḥān bolğanining zikri 57a/1-2
- Dīb Baḳuy ḥān bolğanining zikri 57a/5
- faşl-ı beyān-ı Afşar Hān-ı şāḥib-qırān 57b/11
- faşl-ı beyān-ı evlād-ı Qayı Hān ki Kün Hān oğlu turur ve beyān-ı ḥükümet-i Qozı Yavı Hān 63a/7-8
- Oğuz Hān iliniḡ yurtları ve anda niçe yıl ve ni reviş birlen olturğanları ve Türkmen tib niçük at qoyulğanın zikri 65a/6-7-8
- İnal Yavınıḡ ḥān bolğanining zikri 67a/12-67b/1
- Doylı Qayınıḡ bir inisi İrkiniḡ şāḥ bolğanını ve oğlu Tumannıḡ dünyāğa kilgeniniḡ zikri 67b/12-68a/1
- Tumannıḡ oğlu bolğanı ve ange Yavlı at qoyğanları ve yigit yetişken song Qanlı Yavlı at qoyğanların zikri

- Tumanning h n bolġanının zikri 71b/1
-  anlı Yavlıning h n bolġanının zikri 72a/6
- Mur Yavının h n bolġanının zikri 72a/12
- Buġra H nning oġlı  ozı Teginning h n bolġanının zikri 75b/10-11
-  ozı Tegin oġlı Arslan h n bolġanının zikri 76a/2-3
- Buġra H nnın uluġ [oġlı] İl Tegin ve anın oġlı ‘O m n H nın h n bolġanının

zikri 77b/6-7

- İl Tegin oġlı [İ]linin h n bolġanının zikri 77b/9
- İli atlı oġlı  ib nnın h n bolġanının zikri 77b/11
-  ib n oġlı Buran atlının h n bolġanının zikri 78a/2-3
- ‘Al nin h n bolġanının zikri 78a/6
- İl ba ıġa  ara h n bolġanı t rt  araf kitkenining zikri 78b/6-7
- T g rm   oġlı T ġrulning h n bolġanının zikri 81a/1-2
- Arslan oġlı Serenk h n bolġanı zikri 81b/11-12
- Salur    rc   Alpning atalarının ve inilerinin ve oġlanlarının zikri 82b/11-

12

- Canı Big H n zikri ve Eski halkının  i-g neliġi 88b/6
- bir ser-lev -i kit b-ı ‘al -hide bul atdı kim R ma p di  h bolan sult nların g  retleri bey n olsun 97b/12

3.5. Oġuzn meler ve KO’nin Bunlar İ indeki Yeri

Oġuzn me s zc ġ  genel olarak Oġuz Han ve onun b t n hik yesini (doġumunu, ad almasını, evlenmesini,  ocuklarını, torunlarını ve onların ongunlarını, ku larını,  adırın neresinde oturacaklarını, hayvanın neresinden hangi payı alacaklarını, onların soyundan gelen diġer T rkleri) konu alan anlatıları ifade etmektedir. Ancak daha farklı anlamlarda

bir terim olarak da kullanıldığı görülmektedir (bk. Tezcan 2006 I: 607-609). Bu sözcük, ilk defa Memlûk tarihçisi İbn al-Dawādārî' nin *Dürerü't-Ticân ve Gureru Tevârihî'l-Ezmân* adlı Arapça eserinde geçmektedir (Binbaş 2010).

Oğuznâme rivayetlerinden bazıları şunlardır:

Uygur harfli Oğuz Kağan destanı: Bilinen en eski nüshadır. 21 varaktan oluşan ve bazı kısımları eksik olan bu el yazması metin, Charles Schefer'in kitaplığında bulunmuştur. Bugün Paris'te Bibliothèque Nationale'dedir (Pelliot 1995: 7). Uygur yazısıyla yazılmıştır, ancak metnin dili Uygurca değildir. Doğu Türkçesinin kesin olarak belirlenemeyen bir değişkesine dayanmaktadır.

Reşîdü'd-dîn Oğuznâmesi: Reşîdü'd-dîn Fazlullâh'ın Câmi'ü't- Tevârih adlı iki ciltlik eserinin içinde bulunan bu anlatının ilk ve kısa bir versiyonu eserin başında bulunmaktadır. Ancak asıl önemli olan metin ikinci cilttedir. Arap harfleriyle Farsça olarak nakledilen bu rivayet, İslâmiyet'in kabulünden sonra kaleme alınmış olması ve sonraki nüshalara büyük ölçüde kaynaklık etmesi bakımından oldukça önemlidir (bk. Togan 1972; İnan 1968).

Câmi'ü't-Tevârih' in ilk nüshalarında Oğuz anlatısının herhangi bir başlığı bulunmamaktadır. Ancak Timur dönemi kopyalarında "Târih-i Oğuz u Türkân ve Hîkâyet-i Cihângîrî u" ya da "Târih-i Oğuz ve hâl-i u" gibi başlıklara rastlanmaktadır.

Uzunköprü Nüshası veya Manzum Oğuznâme: Baştan, son dan ve ortadan eksik olan bu anlatı, manzum ve İslâmî bir varyanttır. Uzunköprü'de Seyyid Ali adlı bir kişinin kitapları arasında bulunmuştur; ancak nüshanın aslı bugün kayıptır. Yeri, tarihi ve kim tarafından yazıldığı bilinmemekle birlikte dil özelliklerinden hareketle 13. veya 14. yüzyıla ait bir Doğu Türkçesi metni olduğu kabul edilmektedir (bk. Eraslan 1976: 169-172).

Topkapı Sarayı Oğuznâmesi veya Yazıcıoğlu Oğuznâmesi: Bu anlatı, Yazıcıoğlu 'Alî' nin 1436 yılında İbn Bîbî' nin *el-Evâmirü'l-'Alâ'iyye fî'l- umûri'l-'Alâ'iyye* adlı Farsça eserinin tercümesine dayanarak yazdığı *Tevârih-i Âl-i Selçuk* adlı eserinin içinde bulunmaktadır. Ancak anlatının *Tevârih-i Âl-i Selçuk* la doğrudan bir bağlantısı yoktur.

Eserin bir kopyası üzerine yazılmış olduğu için onunla birlikte anılmaktadır. Söz konusu yazma, bugün Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunmaktadır (Eserin bilinen dokuz nüshası için bk. Bakır 2009: XXI-LXXIII).

Eser üzerine karalanan metin ise 65 satırlık bir bölümden oluşmaktadır. Yazarın kimliği hakkında bir bilgi verilmemektedir. Ancak metinde dikkati çeken birtakım aksaklıklar, tekrar edilmesi gereken bazı kalıp ifadelerin yazılmaması veya kısaltılmış olması, bu satırların bir ozanın ağzından aceleyle yazıldığını düşündürmektedir (Tezcan 2006: 611).

Düstürnâme-i Enverî: 1464-1465 yıllarında Fatih'in veziri Mahmut Paşa adına Enverî mahlaslı bir yazar tarafından yazılmış bir tarihtir. Mesnevi tarzında yazılan bu eser, 3730 beyitten oluşmaktadır. Eserde dönemin bilinen şecere geleneğinden uzaklaşarak farklı bir şecere uydurulmuş ve Oğuzların ecdadı olan Oğuz Tümen, peygamber zamanında yaşatılmıştır (bilgi için bk. Mükrimin Halil 1929).

Seyyid Lokman Oğuznâmesi: Aslen Azerbaycanlı olan ve 1595 yılında vefat eden Seyyid Lokman bin Seyyid Hüseyin el-Âşûrî tarafından yazılmıştır. Eserde daha çok Selçuklu tarihine yer verilmiş; Selçuklular Oğuz nesline bağlanarak açıklanmıştır. Eserin bilinen tek nüshası bugün Viyana Kraliyet Kütüphanesindedir (bilgi için bk. Güngör 1986: 91-103).

Şecere-i Terākime: Ebulgazi Bahadır Han tarafından 1659-1660 yıllarında yazılmıştır. Eserin dili Çağataycadır; ancak yer yer Oğuzca ve Kıpçakça özelliklere de rastlanmaktadır. Büyük ölçüde Türkmenler arasındaki Oğuznâme rivayetleri ile Reşîdü'd-dîn Oğuznâmesine dayanmaktadır. Eserin bilinen yedi nüshası bulunmaktadır (bk. Kargı Ölmez 2006: 24-32).

Şecere-i Türk: Ebulgazi Bahadır Han'ın yazmaya başlayıp 1663 yılında ölümü üzerine yarım bıraktığı bu eser, sonradan oğlu Enuşe tarafından tamamlanmıştır. Eser, 1450'den 1663 yılına kadar Harezm' de hüküm süren Yedigâr sülalesi Özbek Şibân hanlarının tarihini anlatmakta; ayrıca Türk ve Moğol tarihi ile ilgili bilgiler vermektedir. Yazar, eserini oluştururken on yedi Çingiznameden yararlandığını söylemekte, ancak

bunların künyesini vermemektedir (bk. Ergin: 12; Kargı Ölmez 2006: 22-24).

Tārīḥ-i Cihāngüşā Oğuznâmesi: Bu anlatı, Alaaddin Ata Melik Cuveynî' nin *Tārīḥ-i Cihāngüşā* adlı eserinin birinci cildindeki Cengiz Han tarihinin Çağatayca'ya yapılan tercümesi içinde bulunmaktadır. 156 sayfadan oluşan Arap harfli bu metnin bazı bölümleri Uygur harfleriyle yazılmıştır. Başında, ortasında ve sonunda eksiklikler vardır (ayrıntılar için bk. Sertkaya 1995: 10-21; Kaçalın 1990).

Andelip Oğuznâmesi: 18. yüzyılda Türkmen şairi Nurmuhammed Andalıp tarafından manzum hikâye tarzında yazılmış bir anlatıdır. Asıl nüshası bugün kayıp olan eserin en eski nüshaları hakkında da net bilgiler bulunmamaktadır. *Şecere-i Terākime*, *Şehnâme*, *Kisāsü'l-Enbiyā* gibi kaynaklar ile sözlü gelenekten yararlanılarak yazılmıştır. On iki bölümden oluşmaktadır. On bir bölüm boyunca sonda adını söyleyen Andalıp, halk adına söylediği son bölüme adını koymamıştır (ayrıntılar için bk. Aça 2003: 94-99).

Dânâ Ata Oğuznâmesi: 1608 yılında öldüğü düşünülen sufi şair Dâna Ata tarafından heceyle yazılmış bir Oğuznâmedir. Eserin el yazması ise 1821 yılında Gurbangeldi Orazmuhammetoğlu tarafından yazılmıştır. Tarikat silsilesi Ahmet Yesevî' ye bağlanan Dâna Ata, Ehsan Şeyh olarak da bilinmektedir. Eserine “bismillah” sözüyle başlayan şairin, aynı zamanda tarikatının edep ve erkânını yaymak amacıyla bu Oğuznâmeyi yazmış olabileceği düşünülmektedir (Bayat 2006: 27).

Câm-ı Cem-Âyîn: Hac münasebetiyle Mekke'de bulunan Hasan Bayatî tarafından 1482 yılında yazılan bir eserdir. Bir hafta kadar kısa bir zaman içinde başka bir Oğuznâme'den özetlenerek ortaya konan bu eser, Cem Sultan'a ithaf edilmiştir. Adını da Cem Sultan'dan almaktadır. Eserde Osmanlıların ataları ile Kayı boyunun ileri gelenleri anlatılırken Osmanlıların nesebi de Âdem peygambere kadar götürülmüştür. Müellif, eserini daha sonra yeniden ele alarak bazı eklemelerde bulunmuştur ve eserin her iki şekli de bugün elde mevcuttur (bk. Kırzioğlu 1949).

Bu bahsedilen eserler dışında da çeşitli Oğuznâmeler bulunmakta veya bazı tarihî eserler içinde kimi Oğuznâmelerden söz edilmektedir (başka Oğuznâmeler için bk. Aça 2003: 29-33; Bayat 2006: 19-30; Binbaş 2010).

KO' nin bunlar içindeki yerine gelince;

Kimliği bilinmeyen bir yazıcı tarafından, belirtilmeyen bir sahada ve zamanda yazılan KO, öncelikle bilim âleminde bilinen son Oğuznâmelerden birisi olmak bakımından önem taşımaktadır. Eser Oğuz Han'ın doğumu, ad alması, Müslüman olması, evlenmesi, babasıyla savaşıması, seferleri, ad verdiği topluluklar, çocukları ve torunlarının hikâye edildiği bölümlerde anlatım *Şecere-i Terākime* ile sözcük kadrosu ve başlıklardaki ufak tefek değişiklikler dışında bire bir aynıdır. Bu durum, yazarın başlıca kaynakları arasında bu eserin nüshalarından birisinin yer aldığını göstermektedir.

KO'nin en ayırıcı yönünü ise metne serpiştirilen Afşarlarla ilgili pasajlar oluşturmaktadır. ŞT'den taşınanlar dışarıda tutulduğunda bu pasajlar yazmanın asıl ve original alt metnini oluşturmaktadır.

Afşar adı, metinde ilk defa 51a yüzünün 3. ile 7. satırları arasında geçmektedir. Burada hanlık makamına sırasıyla Kün, Ay, Yıldız, sonrasında Kün Han oğlu Kayı Han ve onu takiben de Kayı Han çocuklarının geldiği belirtilmekte; ardından da hanlık sırasının Afşar Han'a geçtiği ve bu tarihten dünyanın sonuna kadar hanlık makamına oturanların artık Afşar soyundan olacağı ifade edilmektedir.

56a yüzünün 6. satırında Kün Han'ın ölümünden sonra yerine büyük oğul Kayı değil, kardeşi Ay Han getirilmiş ve böylece ŞT'den nakledilen anlatının akışı da değiştirilmiştir. Bu bölümde Ay Han zamanının olumsuzlanarak aktarılması dikkat çekicidir.

Ay Han'dan kısaca söz edildikten hemen sonra *fâşl-ı beyân-ı Yılduz Hân-ı gîl-sitân* başlığına geçilmiş ve burada metnin yazılma amacı hakkında da bir ipucu sayılabilecek fiziksel bir betimleme yapılmıştır. Bu ayrıntı önemlidir. Çünkü Oğuz Han da dahil olmak üzere daha önceki anlatımlara konu olan hiçbir kişi fiziksel açıdan ayrıntılandırılmış değildir:

Yılduz Hân orta boy lu uluğ yüz lü çatma kaş lu iri â vâz lu ki ş i irdi (56b/8)

Bu bölümün devamında ise doğrudan doğruya Afşar Han faslının açılmadığı görülmektedir. Kün Han'dan sonra bozulan sıralama yeniden Kün Han oğlu Kayı Han'a bağlanmış ve onu da Dib Bakuy Han faslı takip etmiştir. Ancak anlatıdaki bu düzensizlik,

Kayı Han'dan sonra aynı hanlık makamına hem Ay Han'ın, hem Kayı Han'ın oturtulması yanlışlığı ile de sonuçlanmıştır.

Bu akışın devamında *fāşl-ı beyān-ı Afşar Hân-ı sâhib-ı kūrān* bölümü gelmektedir. Burada da Yıldız Han'dan sonra ikinci kez, ama bu kez daha ayrıntılı bir karakter betimlemesi dikkati çekmektedir. Ancak aynı nitelendiricilerin birkaç satır önce sıfat yapan +IU ile verilmesine rağmen burada +IIk ile verilmesi de ayrıca şaşırtıcıdır.

Afşar Hân hasenü'l-vech ve miyāne-ı kadd ve gird-maḥāsin ve büzürg yüzlük ve çatma kaşlık ve uzun barmaklık ve iri āvāzlık ve bülend 'aṭselik kişi irdi ve kaş çokluğu indin ange Tüglük Hân hem dir irdiler (58b/3-5)

Bu bölümde Afşar Han'ın çok büyük bir coğrafyayı hâkimiyeti altına aldığı, öldüğü zaman bütün Kün, Ay, Yıldız ile Kök, Tağ ve Tengiz çocuklarının ona itaat ettikleri, on oğlu olduğu ve hanlık makamına kendisinden sonra büyük oğlu Biyik Depe Hân' ın geçtiği söylenerek Afşar Han üzerinden bir şecerenin anlatımına geçilmektedir. Bir fasıl sonra ise Afşar'ın çocuklarından bundan sonra da söz edileceği, ancak öncelikle Kayı soyundan bey veya han olanlardan birkaçının anlatılacağı söylenerek bu bölüm bitirilmekte ve yeniden Kayı Han soyuna dönülerek onunla ilişkili şecereye devam edilmektedir.

Eserde Afşar boyunun ön plana çıkarıldığı bir diğer bölüm ise 98a yüzünden başlamakta ve bu bölüm yazmanın sonuna kadar sürmektedir. Burada dağınık bilgiler hâlinde Afşarlar'dan söz edildiği görülmektedir. Bunlar, Safevîler'in kuruluşunda yer alan Afşar aşiretlerinin önde gelen bazı isimleri; Horasan'da, Esterābād'da, Balkan Dağı'nda, Merv'de, Belh'te ve en son olarak Andhoy'da varlık gösteren Afşar kitleleridir.

Ayrıca İran'da hüküm sürmüş olan ve İran kaynaklarındaki gibi Afşariyye (bk. Sümer 1991: 161) adıyla dikkati çeken Afşar hanedanlığının adından da sıklıkla söz edilmektedir.

Afşarlar hakkında dikkati çeken bir ayrıntı da orun ve ülüş merasiminde görülmektedir. Afşar, KO' nde sağ kolda 4. çadırda oturmuştur; ancak yazıcının temel kaynağı olan ŞT'de Afşar, *Reşîdü'd-dîn Oğuznâmesi*'ne bağlı olarak 5. çadırdadır. 4. çadırda oturan kişi ise burada Dodurga'dır.

KO'nin Afşar baskınlığı dışındaki bir başka özelliği de diğer ilgili yazmalara göre İslamî rivayetlerin burada daha uzun yer bulmasıdır. İnsanın ve diğer varlıkların yaratılış hikâyesi, Âdem ve Havvâ ile onların çocukları, Nuh peygamber ile onun gemiyi inşa etmesinden başlayarak bir karga gönderip suların çekilip çekilmediğini öğrenmek istediği ana kadarki tufan olayı ve Ham, Sam, Yâfes ile onların nesilleri diğer Oğuznâmelere göre oldukça uzun anlatılmıştır. Öyle ki, 36. varağa kadar henüz Oğuz destan dünyasına girilmiş değildir. Bu bölümde anlatılanlar içinde özellikle Yâfes'in on bir oğlu ile onların çocuklarının keşifleri, bazıları KO'ne özgü anlatılar olmasa da sözlü kültür tarihi açısından ilgi çekici bilgilerdir.

Örneğin ağaçtan ev yapmakla çadır kurmayı ilk öğrenen kişi Yâfes'in büyük oğlu Türk olmuştur. Ayrıca koyun ve benzeri hayvanların derisinden elbise yapmayı da onun nesli öğrenmiş ve meşhur etmiştir.

Türk oğlu Fevdek, avcılık işlerinde ustadır. Bir gün avladığı hayvanın etini yediği sırada elinden bir parça etin yere düşmesiyle tuzu bulmuş olur.

Hazar adlı oğul, tilki yakalamayı av geleneği hâline getirmiştir. Deri işlemek onun neslinden yadigâr kalır.

Rus adlı oğul, arı kovanından bal alarak helva yapmayı keşfeder.

Ğuz adlı oğul, hilekârdır. Babası Yâfes ölünce ondaki yada taşını eline geçirmiş; kardeşlerine vermemek için taşın sahtesini yapmış ve konuyu bir kuraya bağlayarak taşın Türk'e verilmesini sağlamıştır. Birkaç yıl sonra Türk, yağmur yağdırmada yada taşının işe yaramadığını görünce kandırıldığını anlamış ve bu olay savaşla sonuçlanmış, kazanan taraf Türk olmuştur.

Saklap adlı oğulun eşi doğum sırasında ölmüş ve çocuk, aynı sıralarda doğum yapan bir av köpeğinin sütü ile beslenmiş, adı da buna uygun olarak İt Becen konmuştur. Saklap ölünce İt Becen kendine bir yurt bulmak için önce amcalarından Rus'un diyarına gitmiş, yerlerinin darlığı sebep gösterilince oraya sığınamamış; bunun üzerine başka bir amcası Hazar'a gitmiş ve ondan da aynı karşılığı alınca dağlar arasını, mağaraları mesken tutmuştur. Bu hikâyenin sonunda Özbek, Kazak, Kalmak ve Kırgız'ın İt Becen soyundan olduğu

söylenmektedir.

Kemarike adlı oğul da yine avlanma konusunda hünerlidir. Onun Bulgar ve Bertās adlı iki oğlu vardır. Onların neslinden gelenlerin her biri bir yerde imaretle meşgul olup samur ve sincap yakalayıp bunlardan elbiseler yaparak yaşamıştır. Ermeniler, Bertās; Uruslar Bulğar neslindendir.

Çin adlı oğul çok akıllı ve yeteneklidir. Ressamlık, nakkaşlık, renkli elbiseler yapmak, balık avlamak onun maharetleri arasındadır. Ondan bir oğul olur. Adını Māçin koyar. Māçin büyüyüp evlendikten sonra çocukları, torunları ve akrabalarını yanına alıp babasının izniyle Çin tarafında bir şehir inşa eder ve bu şehre kendi adını verir. Kumaşları işlemek onun ustalık alanlarından birisidir. Bir gün avladığı bir hayvanın iri tüyünü savaş süsü yapar ve bahadırların bundan sonra bu tüyü sarıklarında bir savaş alameti olarak bulundurmalarını ister. Bir başka gün de bir geyik avlayıp göbeğindeki miski alır ve böylece güzel kokuyu keşfetmiş olur.

Yâfes nesli hakkında bu kadar ayrıntılı bilgiler verilip Nuh'un diğer oğulları Hâm ve Sâm ile ilgili fasılların birkaç satırla sınırlandırılması, eserin giriş bölümünün de kendi içinde bir önem sırasına göre düzenlendiğini göstermektedir. Aslında Nuh peygamber, oğulları içinde en çok Sâm'a yakındır. Nuh, onu diğerlerinden daha olgun, akıllı, bilgili, ahlaklı olarak görmekte ve beğenmektedir. Hatta Tanrı'dan bütün evliyaların, enbiyaların, sultanların, emirlerin, sâlihli ve uğurlu kimselerin Sam'ın neslinden olmasını istemiştir. Ancak Oğuz Han'ın şeceresi Yâfes nesline dayandığı için üzerinde en çok durulan ve hakkında bilgi verilenler, Yâfes nesli olmuştur. Kendisinden en az söz edilen Hâm ise cezalandırılan ve bu yüzden soyunun rengi değiştirilen evlattır. Onun nesli Batı Sudan, Habeş, Zengibâr ve Hindistan kollarına ayrılmıştır.

Bu üç oğulun nesliyle ilgili dikkat çekici bir başka ayrıntı da onların kaç dil konuşur hâle geldikleriyle ilgili verilen bilgilerdir. Buna göre Yâfes'in çocukları zamanla 36 ayrı dile ayrılmışlar; Sâm' ın nesli 19, Hâm'ın nesli içinde ise 18 dil ortaya çıkmış ve kimse kimsenin sözünü anlamadığı için mecburen farklı yerlere dağılmışlardır.

KO'ni benzer anlatılardan ayıran özelliklerden birisi de kişi, yer, kuş adlarında,

rakamsal bilgilerde görülen birtakım farklılıklar, eklemeler veya çıkarmalardır. Kimin hangi çadırda oturacağı veya hayvanın neresini pay olarak alacağı konusunda gözlenen hiyerarşik farklılıklar da bunlardandır.

Örneğin Oğuz'un üç amcasının adı bu metinde sırasıyla Ediz Hân, Küz Hân, Oz Hân'dır. Halbuki yazıcının temel kaynakları arasında bulunan ŞT' de bu adlar Kür Hân, Kıır Hân, Or Hân' dır. Birçok rivayete kaynaklık eden Reşîdü'd-dîn Oğuznâmesi' nde ise bu adlar Kür Hân, Küz Hân, Or Hân'dır.

KO'ne göre Yâfes' in on biri oğlu vardır. Bu sayı ŞT' de 8'dir. Diğer varyantlarda ikinci unsur genellikle birbirine paralel biçimde adlandırılan iki boydan birisinin adı KO'de Ala Koylı, diğerinin adı Kara Öyli' dir.

3.6.KO'ne Göre Oğuz Han'ın Şeceresi

KO' ne göre Oğuz Han'ın Âdem peygamberden başlatılan şeceresi şöyledir:

Âdem
Şeys
Anuş
Kınān
Mihlābīl
Berd
Aḥnoḥ
Matusalaḥ
Kelmel
Kelmel oğlu Matusalaḥ
Malek
Nūḥ
Yāfeṣ
Türk
Alınca Hân
Alınca oğlu Dib Baḳūy
Keyük Hân
Alınca Hân
Moğol Hân

Ḳara Ḥān
Oġuz Ḥān

Ancak Oġuz Han'dan sonra hanlık makamına oturma sırası karışıklık sergiler. Bu karışıklığın temel sebebi, metnin çeşitli pasajlarına serpiştirilerek anlatılan Afşar vurgulu pasajlardır. Bunlar büyük metinde bir montaj olarak kalmış, ana kurguya yerleştirilmeden bırakılmış, bu nedenle de yer yer anlatının akışı bozulmuş ya da anlaşılabilirlik içermiştir.

3.7.Eserin Dili

KO'nin uzun bölümler boyunca ŞT'den birebir kopya edilmiş olması, eserin dilini doğru belirlemek konusunda araştırmacı için önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Çünkü KO, büyük ölçüde kolaj bir metindir ve bu kolajın en büyük parçasını ŞT oluşturmaktadır. Bu da eserin önemli bir bölümüne Çağatay Türkçesi özelliklerinin bulaşmasına yol açmaktadır. Oysa ayrıntılara inildiğinde, ŞT'den kopyalanan bütün bölümler dışarıda tutulduğunda yazıcının asıl dil sahasına erişilebilmekte ve Doğu Türkçesi ile birlikte metnin yoğun olarak Batı Türkçesi özelliği de sergilediğine tanık olunmaktadır.

Yazıldığı coğrafya, bu coğrafyayla bağlantılı etnik yerleşimler ve aşağıda sıralanan gramerlik özellikler dikkate alındığında KO için yapılacak daha tutarlı bir belirleme, dilinin “Özbek Oġuzcası”⁷ olduğudur.

Doerfer, bu değişkenin Horasan'da ve Kuzey Afganistan'ın bazı kasabalarında konuşulduğunu belirtmekte; ayrıca Horasan Türkçesi ile Özbek Oġuzcası arasında çok yakın bir ilişki bulunduğunu düşünmekte ve çalışmalarında da yer yer karışık dilli bazı eserleri Özbek Oġuzcası ile açıklamaktadır (bk. Doerfer 1969: 22; Doerfer 1977; Doerfer & Hesse 1993: 6-7).

ŞT'ye dayanan alıntılar dışarıda tutularak KO'ne bakıldığında Özbek Oġuzcası ile ilişkilendirilebilecek başlıca tanıklar şöyledir:

1. /t-/ ~ /d-/

⁷ Özbek dilbilim literatüründe *Oġuz Özbek lehçesi*. Konuyla ilgili özellikle Abdullaev 1961'de detaylı bir çalışmaya rastlanmaktadır.

tağ 18b/3, 103b/8, 106a/4 (/t-/’li değişkeler, yalnız özel adların ikinci unsuru olarak kullanılmıştır: *Yukbis tağı, Balkan tağı, Hişār tağı*); **dağ** “dağ” 15b/6, 20a/4, 26b/5, 26b/11

tek 23a/4, 92b/8; **dek** “gibi, kadar” 104b/2, 107b/1

toğuz 14b/3, 17b/10, 19a/10, 33b/4; **doğuz** “dokuz” 93b/9 (1 kez)

tört 14b/6, 21a/1, 35b/7, 97a/4, 99b/9; **dört** “dört” 94b/1 (1 kez)

turur 26b/11, 28a/4, 29a/2, 29b/11, 92b/2; **durur** “-dır/-dir” 6b/3, 31b/2, 91a/9 (3 kez)

tut- 21a/6, 30a/1, 35b/12, 104b/12; **dut-** “tutmak, yakalamak” 12b/4, 16a/5, 20a/5, 21a/4

tüş- 29b/8, 109a/6 (2 kez); **düş-** “düşmek, inmek; ulaşmak” 5b/7, 5b/9, 7b/6, 8a/5, 12b/6, 22a/9

2. /b-/ ~ /v-/:

bar- 15b/12, 21b/11, 23b/9, 27a/12, 35a/6; **var-** 9a/12 (1 kez)

bar “var, mevcut” 26b/6, 29a/10, 96b/8, 99a/2, 105a/6; **var** 2a/6, 4b/7, 13b/2, 90a/12, 92b/8 (5 kez)

3. zamir n’siz biçimler ~ zamir n’li biçimler:

arasıda 10b/10, *tağıda* 18b/3, *ayıda* 26a/12, *oğlğa* 95b/2, *evlādıdın* 97a/1, *aķasıdın* 97a/6

eyyāmında 2b/9, *eczāsında* 7b/7, *adını* 32b/2, *evlādındın* 107a/9, *ķavmindin* 107a/10, *yollarına* 108a/12

4. +DIn ~ +DAn:

+DIn ‘*ibādetindin*’ 5b/5, *sebebdin* 7a/8, ‘*adāvetindin*’ 8b/10, *ķarnıdın* 15a/2, *zürriyetindin* 29b/11; +DAn: *yır yüzinden* 28a/3 (1 kez)

5. +nIng ~ +Ing:

+nIng *ayının* 9b/11, *yılanning* 12a/3, *alarning* 20b/3, *sultanning* 97b/12, *oğlının* 101a/3, *öyining* 103a/9, *biyikining* 104a/3; +Ing *bizing* 2a/3, *sizlering* 2b/2, *mining* 8b/3,

öying 13b/8, Ādeming 16a/12, yiring 22b/5, Yāfësing 29b/11, cihāning 13a/3, Dāvūding 17b/8

6 +GA ~ +A:

+GA *anlarğa* 4a/10, *vilāyetğa* 96a/6, *hakkā* 22b/1, *yanığa* 105a/1, *başığa* 109a/4, *hakimligğa* 109a/10; +A *yılana* 11a/10, *Kābile* 12b/10, *cihāna* 13a/3, *yağmura* 30b/7, *memlekete* 94a/7, *sałanata* 99b/7, *taşarrufına* 103b/3, *yaqınına* 104b/8

7. +GAçA ~ + AçA / +çA

+GAçA *bizing eyyām-ı ferāh-encāmımızğa* 2a/3-4, *tā gurūb-ı āfitābgā* 13a/2, *tā Zū'l-karneyngā* 14a/9, *tā 'İsā 'aleyhi's-selāmğa* 14b/10, *Merv-i Şāh-Cihāngā* 104a/10; +AçA/ +çA: *tā kıyāmeteçe* 16a/1, *tā Nūh vaktineçe* 39b/5, *Ma'ribeçe* 94a/4

8. -GXnçA ~ -XncA

- GXnçA: *karār tapmağunça* 12a/10; -XncA: *hurūc idince* 103b/9

9. - GAn ~ -An:

-GAn *kılğan* 12a/7, *ötken* 87b/6, *ölgandin* 89b/9, *eşitkendir* 104b/12, *kılğanın* 108a/9, *bolğanların* 108a/10; -An *ötendir* 98b/7, *kilen* 103b/11, *vefāt kılandın* 104a/6, *eşidendir* 105a/7, *kılandın* 106a/1, *dolandın* 106b/5

10. +lXk ~ +lX

+lXk *büzürg yüzlük* “geniş yüzlü” 58b/3, *çatma kaşlık* “bitişik kaşlı” 58b/4, *uzun barmaqlık* “uzun parmaklı” 58b/4, *iri āvāzlık* “gür sesli” 58b/4, *bülend 'atselik* “uzun soluklu” 58b/4, *Tüglük* “tüylü” (Hān) 58b/5; +lX *uluğ yüzlü* 56b/8, *çatma kaşlu* 56b/, *iri āvāzlu* (56b/8), *kırk ming öyli* “kırk bin hane” 98a/9

11. imes/imez ~ degil

imes/imez: *bu sırdın āgāh imezdiler* “Bu sırdan haberli değillerdi” 7a/6-7, *hālī imez idi* “kayıtsız değildi” 13b/2, *min öz ihtiyārında imes min* “Ben, kendi irademle (karar vermiş) değilim.” 15a/9, *munzamm imesdir* “koyulmuş değildir” 90b/4

degil: *Çingiz-i gūī-pādišāh kiçen degildir* “Dünya padişahı Çingiz (gibisi gelmiş) geçmiş değildir.” 94a/3

12. birle/birlen ~ ile

birle/birlen: *bir kişi birlen* 26a/4, *közleri birle* 91a/6, *tuhfe ve hediye birle* 105a/2, *Nezr Kulu Big birle* 106a/1, *leşker birlen* 108b/10, *hüküm birle* 109a/4

ile: *bir nevi ile* 11a/5, *ol tañık ile* 33a/4, *Uluğ Big ile* 103b/10

13. bol- ~ ol-

bol-: 3a/2, 3b/12, 6a/4, 9a/7, 10a/9, 15a/11, 19a/4, 20b/3, 28b/4, 34a/5, 91a/8

ol-: 1a/9, 8b/10, 22a/6, 33a/12, 15a/11, 21b/1, 91b/1, 93a/11, 97b/12, 101b/5

14. kol ~ el

kol⁸: *bir kün bir loqma gūšt qolıdın nemek-sāre tūşitdi* 29b/8 “Bir gün elinden bir lokma et tuzlu yere düştü.”

el: *anın elinde biraz kan misl-i ciger pāre tek var irdi* “Onun elinde ciğer parçası kadar biraz kan vardı.” 92b/8-9; *ol güm-rāhlar oğlanlarını elidin dutub Nūh qaşğa kiltürüb* “O yolunu şaşırmışlar, çocuklarının elinden tutup Nuh’un yanına getirerek” 25a/6-7

15. *bu* yerine sıklıkla *bul* da kullanılmaktadır. Özbek Türkçesi etkisi taşıyan bu özellik, KO’nin ayırıcı özelliklerinden birisidir.

Metnin dilini Özbek Oğuzcası veya Kuzey Horasanca’ya yaklaştıran, ancak metinde ikili biçimler sergilemeyen başka tanıklar da bulunmaktadır:

1. I. kişi zamiri min’dır: *mindin* 7b/12, *minge* 11a/8, *mining* 23b/9; *eylemes min* 6b/7, *tiler min* 7b/12, *imes min* 15a/9, *kilib min* 23b/8, *kılur min* 25b/12, *helāk kılmas min* 27b/3, *kile turur min* 105a/10

⁸Metinde bulunan diğer ilgili tanıkların tümü ŞT yoluyla taşınanlardır: anlar kelib Oğuz Hanning itegine iki kolları birlen muhkem yapıstılar irse (39a/1-2) “Onlar gelip Oğuz Han’ın etegine iki elleriyle sıkıca yapıstıkları zaman”; Kıpçakning kolğa tūşkening öltürdi (43a/8-9) “Kıpçak’ın (içinden) ele geçeni öldürdü”; niçe yıllardın beri yığışturğan hazine kolına tūşti (46a/5-6) “Uzun yıllardan beri biriktirilen hazine eline geçti.”; atığa bitib kolığa berdi (46b/12) “Adına yazıp eline verdi.”; andın song ol yurt Qalaçların qolındın çıqdı özge kişige tūşdi (47a/9-10) “Ondan sonra o yurt Kalaçlar’ın elinden çıktı, başkasına geçti.”

2. Söz başında /b-/ yerine /m-/’nin bir başka örneği *ming* sayı sözcüğünde dikkati çeker: *yetdi ming* 14b/1, *biş ming* 14b/2, *tört ming üç* 14b/6, *kırk ming* 18b/4, *on iki ming* 21a/10, *ming üç yüz* 28a/5, *otuz ming öyli* 104a/9

3. -GAy gelecek zaman eki: *bolğay* 13a/4, *tapğay* 28a/1, *kılğay* 28a/2

4. Akuzatif-genitif durumları karışmıştır:

aning erre kıldılar “Onu bıçkı yaptılar” 26a/3; *āfitāb ve aying Nuha yiberdi* “Güneşi ve ayı Nuh’a gönderdi” 27a/1; *aning köp sever irdi* “Onu çok severdi” 38a/2

Türk ilini bir kırağında kilüb şehri binā kıldı “Gelip Türk ülkesinin bir kıyısında şehir inşa etti” 29b/12; *birbirini sözini fehmi kılmadılar* “Birbirinin sözünü anlamadılar” 33b/8; *babasını adını ange koymışlardı* “Babasının adını ona koymuşlardı” 61b/1

5. -mİş geçmiş zaman eki:

hayrūn kalmış 1a/2, *peydā bolmışız* 7a/1, *‘āciz olmuş irdim* 24b/1-2, *koymışlardı* 61b/1, *dimişler* 85a/12

6. -(I)tDI geçmiş zaman eki: Bu form, aynı zamanda KO’nin en ayırıcı dilbilgisel özelliklerindendir.

bir kün bir loğma gūşt kolidin nemek-sāre tūşitdi “Bir gün elinden bir lokma et tuza düştü” 29b/8; *Yār Muhammed Hān eyyāmında ol evlād arasına huşūmet dūşitdi* “Yâr Muhammed Han zamanında o evlatların/soyun arasına düşmanlık girdi/girmiş(tir).” 96b/5-6; *bu haber Kündüz Bik sem‘iğa yetiştir* “Bu haber Gündüz Bey’in kulağına geldi.” 100b/12;

8. *köp* yerine *çok* sözcüğü:

çok nāle ve efgān eyleyüb “çok ağlayıp figan ederek” 16b/5; *Saklap ‘aşireti çok irdi* “Saklap’ın aşireti çoktu” 31a/7; *çok zahmet çekdiler* “Epey zorluk yaşadılar” 95a/9; *çok cengler eyledi* “Çok savaş yaptı” 103a/11

9. iv yerine öy; ivlik yerine öyli: *öylerning* 86b/7, *kırk ming öyli* 98a/9, *otuz ming öyli* 104a/9, *on iki ming öyli* 104a/12

2. Metnin Kuruluşunda İzlenen Yollar

- Eserin dilini ve tarihselliğini bozmamak için burada mümkün olduğunca metne müdahale edilmemiş; ne yazıyorsa onun yazı çevrimi yapılmaya çalışılmıştır. Ancak yanlış olduğu apaçık belli olan bazı sözcüklerde metin onarımı yapılmış; bu tür sözcüklerin Arap harfli yazılışları ise dipnotlarda gösterilmiştir. Bu yanlışlar, bazı harf/sözcük/noktaların unutulması veya fazladan yazılması, yazıcının dikkatsiz davranarak benzer biçimde yazılan başka bir sözcüğü yazması gibi yanlışlardır.

- Eksik olduğu düşünülen yerlere eklenen harf ya da sözcükler, [] içinde gösterilmiştir.

- Fazladan yazıldığı düşünülen harf ya da sözcükler, < > içinde gösterilmiştir.

- Yazmanın bazı yerlerinde bulunan silintiler sebebiyle ya da anlamlandırılmadığı için okunamayan bölümler [...] ile gösterilmiştir.

- Okunuşundan şüphe edilen sözcükler (?) ile gösterilmiştir.

- Yazı çevrimi noktalama ve yazım kurallarına göre oluşturulmamış; ancak anlaşılır olması için yalnız özel adların başında büyük harfler kullanılmıştır.

- Bölüm başlıkları koyu; şiir parçaları, ayet ve hadisler ise italik olarak gösterilip dipnotlarda anlamları verilmiştir.

- Bitişik ve ayrı yazımlar konusunda yazıcının tutumu ne ise ona bağlı kalmış; fakat bitişik yazılabilecekken ayrı yazılan eklere dikkati çekmek için araya kısa çizgi konulmuştur: oğlu-dın, sevmey-dür gibi.

- Bir satıra sığmayıp diğer satıra atlayan sözcüklerde biten satırın sonuna, başlayan satırın önüne — işareti konulmuştur.

- Varak ve yüz numaraları sol başta [1a] biçiminde; satır numaraları ise ayrıç içinde birbirini izleyen cümleler hâlinde gösterilmiştir.

- Dizin “ve, ü, ü” bağlaçları dışındaki bütün sözcükleri içeren bağlamalı bir dizindir. Bu bakımdan bütün sözcükler, metindeki bağlamlarına göre anlamlandırılmış;

örnekler bazen kısa bir cümle içinde, bazen birlikte kullanıldıkları diğer sözcüklerle, gerektiğinde ise uzun cümlelerle verilmiştir.

- Metnin kuruluşunda başvuru yolları ve kullanılan özel semboller, gerekli görülmediği ve karışıklığa yol açacağı düşüncesiyle inceleme ve dizin bölümlerine taşınmamıştır.

3. Yazı Çevriminde Kullanılan İşaretler

ا	a / ā / e (bazen de ı / i / o / ö / u / ü)
ب	b / b
پ	p
ت	t
ث	ṭ
ج	c / ċ
چ	ç
ح	h
خ	ḫ
د	d
ذ	z
ر	r
ز	z
ژ	j
س	s
ش	š
ص	ṣ
ض	ẓ / ḍ
ط	ṭ
ظ	ẓ
ع	ʿ
غ	ğ
ف	f

ق	k
ك	k / g / ŋ
ل	l
م	m
ن	n
و	v; o / ō / ö / u / ū / ü
ه	h; a / e / i
ي	y; ı / i / ī / ī / ā

Bu tabloda yer alan ċ sembolü, asıl biçimi ç’ li olup cim (ج) harfi ile yazılan sözcükleri göstermek için kullanılmıştır: *barċa, üċ, ağaċ, kiċik* gibi.

ḅ, p ile olması gerekirken be (ب) harfi ile yazılan sözcüklerde kullanılmıştır: *bāk = pāk, bes = pes, kōb = köp* gibi.

Metinde sıklıkla geçen ve her zaman -(X)b biçiminde yazılan zarf fiil eki ise olduğu gibi bırakılmış; bunun -(X)p olduğu düşünülmemiştir. Nitekim diğer p’ li sözcüklerin yazımında ikili bir tutum sergilenirken bu ek hiçbir zaman p (پ) harfi ile yazılmamıştır.

ā, elif-i maksure ile yazılan a ünlüsünü göstermek için kullanılmıştır.

ā ve ē, güzel he (ه) harfi ile yazılan a ve e ünlüleri için kullanılmıştır.

Yazıda gösterilmeyen ünlüler için şu semboller atanmıştır:

ā	yazıda gösterilmeyen a
ē	yazıda gösterilmeyen e
ı	yazıda gösterilmeyen ı
î	yazıda gösterilmeyen i
o	yazıda gösterilmeyen o
ö	yazıda gösterilmeyen ö
u	yazıda gösterilmeyen u
ü	yazıda gösterilmeyen ü

I. BÖLÜM: SES BİLGİSİ

1. ÜNLÜLER

1.1. ê / i meselesi

Arap harfleriyle yazılan metinlerin pek çoğunda olduğu gibi KO' nde de hangi sözcüklerin /i/, hangilerinin /ê/ sesi taşıdığını belirten ayırt edici işaretler bulunmamaktadır. Her iki ses de ya hiç yazılmayarak; ya ye “ی” harfi ile ya da ilk hecede elif ve ye “ای” harfleri ile gösterilmiştir. Bu durum, yazı aktarımına yorum katılmasını kaçınılmaz hâle getirmektedir. Bu bakımdan, Eski Türkçe devresinde kapalı /e/ sesi taşıyan ya da kök hece ünlüsü daha sonraki bir dönemde kapalı /e/’ ye değişen sözcüklerin KO’ ndeki durumları hakkında da net belirlemelerde bulunmak mümkün değildir. Aynı belirsizlik ê > i, i > ê değişimleri için de geçerlidir. Dolayısıyla meselenin çözümünde tutarlı bir yol izlemek, çoğu zaman zor görünmektedir.⁹ Bu çalışmada da metnin yazıldığı gibi okunması esas alındığı için kapalı ê sesleri gösterilmemiştir. Ancak imlada hem “ی” ile hem de “ای” harfi olmaksızın ikili biçimde yazılan sözcüklerin sayısı oldukça çoktur. Bunların varlığı da yokluğu da tezde izlenen yöntem gereğince aşağıdaki gibi gösterilmiştir:

birib 45b/5; *birdiler* 9a/10 [krş. *bırib* 85b/4, 88b/11, 108a/5; *bırseng* 11a/9, 105a/10; *bırdi* 12a/4, 12a/12, 23a/11, 108b/12; *bırse* 12a/7; *bırsün* 15a/6; *bırüriz* 73b/12, 87b/10; *bırgende* 79b/12]

virdi 2a/3, 2b/10, 6a/10, 9b/2, 52b/9, 58a/12, 60b/6; *virün* 7b/3, 7b/11; *virir* 8b/9, 12a/5; *virüb* 9b/9, 21b/5, 28a/12, 58a/10, 60b/4; *virmeğil* 18a/2; *virgen* 26a/7; *virmecliğ* 40a/11 [krş. *vırdi* 6b/1; *vırüb* 1b/1, 13a/1]

biş 13a/3, 14b/2, 17a/11, 26b/10; *bişlenci* 65b/5, 108b/5 [krş. *bişinci* 54a/5]

biyik 104a/1, 104a/3, 104a/7 [krş. *bıyık* 57b/3, 58b/6-7, 62a/7, 78a/7; ayrıca *bıyük*

⁹ Kapalı ê sesi ile ilgili bazı tartışmalar için bk. Emre 1946: 487- 497; Thomsen 1957: 150- 153; Mansuroğlu 1968: 25- 53; Gabain 1974: 44- 45; Arat 1987: 334- 349; Yılmaz Ceylan 1991: 151-165; Semedli 2009: 522- 535.

94b/10; *biyükn* 106b/4]

digen 39a/10, 45b/11, 4b/11, 4b/12, 19b/5; *dir(ler)* 4b/1, 41b/5, 42a/8, 42b/6, *didiler* 3b/12, 7b/6, 8a/5; *disünler* 44b/10; *dib* 3b/11, 46b/5, 20a/10; *dimeklık* 55a/9 [krş. *didi* 28b/3; *diyüb* 55b/5, 87b/9, 87b/11]

tib 37b/8, 74b/12, 77a/11, 79b/3, 84b/6; *tidim* 37b/10; *tidi(ler)* 75a/2, 79a/2, 79b/6, 82b/3, 85b/11, 89a/3, 89b/7; *tigen(leri)* 78a/10, 84b/3, 84b/7, 85b/1, 88a/10; *timek* 67a/12, 71a/3, 73a/8 [krş. *tidiler* 37a/2; *tiyüb* 82a/7]

ili 42b/3, 44b/10; *ilge* 36b/2, 38a/12, 38b/4; *ilning* 38b/5, 40b/1; *iller* 43b/2; *ilindin* 53a/5; *ilidin* 57b/3, 79a/4; *ilining* 78b/5; *iline* 71b/3; *iliğa* 64a/2 [krş. *ili* 106a/4, *ilinde* 63a/4; *iliğa* 62b/12]

irdi 3a/4, 4a/9, 5b/4, 7a/12, 9a/2, 12a/11, 15b/12, 21b/2, 30a/7; *irdim* 71a/11, 71b/12, 75b/3; *irding* 70b/1; *irse* 37a/7, 68b/2, 70b/11, 44b/6, 45b/3, 69b/12, 74a/10, 88a/11; *irmes* 37a/5, 82a/12 [krş. *irdiler* 36a/11, 86b/3]

işikde 52a/8 [krş. *işik* 53a/2; *işigin* 54b/7; *işigine* 55b/6, 61a/12, 74b/6; *işikdin* 71a/6]

işitse 36a/12, 37a/3; *işitken* 36b/12, 37a/5, 37b/2, 38a/10, 38b/3, 55b/7; *işitib* 38b/1, 81b/4; *işitdördiler* 75a/5 [krş. *işitdi* 9b/11, 60a/10; *işitürdi* 39a/8; *işitdim* 48a/4; *işidib* 71b/2, 77b/3]

itdi(ler) 5b/3, 7b/1, 9b/6, 11a/7; *itmedi* 6b/8, 11a/12; *idersizler* 9a/10; *iderdi* 3a/6, 11a/10, 15a/12, 15b/2; *iderler* 51a/7; *idüb* 62a/12 [krş. *itdigince* 1b/5]

ivige 44a/5, 74b/1; *ivindin* 74a/12, 75a/3; *ivni* 43b/2; *ivlik* 43b/10, 45a/10; *ivning* 49b/3; *ivde* 47b/5 [krş. *ivdin* 88b/12]

iy 7b/11, 12b/2, 17b/12, 23b/8, 24b/2, 25b/11 [krş. *iy* 12a/4, 17b1, 25b/3]

kiçmedi 14b/11; *kiçüb* 61b/8; *kiçkendin* 86b/11; *kiçendin* 87a/6; *kiçendir* 94a/3; *kiçürür* 103b/4; *kiçib* 107b/1 [krş. *kiçendin* 17a/11, 24a/10; *kiçübdür* 26a/5; *kiçürdi* 64b/5; *kiçib* 83b/8]

kilgenining 36a/1, 68a/1; *kiltürdi* 36a/6; *kilgen* 36b/9; *kilmesdin* 37a/4; *kilsünler* 38a/12; *kilür* 40b/8; *kiltürüb* 55b/6, 75b/6, 76a/6; *kildi* 41b/9, 44a/7, 77a/1; *kiltürgen* 88b/12 [krş. *kıldı(ler)* 11a/11, 12b/6, 48a/1, 59a/3; *kılmediler* 5b/11; *kilib* 47a/5, 48b/3, 66b/6, 70a/12; *kiltürüb* 25a/11, 30a/10, 36b/3; *kiltürgen* 49a/7; *kilsün* 45a/9]

kingeşlerinin 38b/2; *kingeşti* 74a/9 [krş. *kingeştiler* 77a/2; *kingeşlerin* 75b/1; *kingeşib* 76b/11]

kitdi 38a/3, 42b/9, 43a/9, 56a/8, 57a/5, 75b/9; *kitkeninde* 42b/7; *kit[d]iler* 43a/12; *kite turğan* 68b/6; *kitorsin* 74a/11; *kiktendin* 76a/12, 78b/7 [krş. *kıtmaz* 22a/1, *kıtib* 66b/7, 79b/5; *kıtmey* 81a/2]

kiyinizdin 79b/2; *kiyindin* 84b/6, 85a/2 [krş. *kıyin* 45a/11; *kıyinizdin* 42a/3, *kıyinizden* 85b/8; *kıyindin* 81a/6, 82a/1]

mindin 44b/4; *mini* 55b/5; *mining* 70a/1; *miniğ* 79b/2 [krş. *mın* 6b/6-7, 7b/12, 81b/8; *mındin* 7b/12, 16b/2; *mıning* 8b/3, 11b/8, 15a/7, 23b/9; *mını* 8b/8, 75b/4; *mınnığ* 65b/11]

ni 37a/4, 37b/11, 38a/5, 45a/11, 46b/9, 57a/11, 71b/7, 74b/10 [krş. *ne* 10b/3, 74a/2, 78b/8, 86b/7]

nitük 64a/6 [krş. *netük* 23b/6]

siksen 26b/1 [krş. *sıksen* 43a/3]

sin 8b/6, 69a/9 [krş. *şın* 69a/3, 71b/8, 71a/10, 71b/6; *şınığ* 3a/12, 8a/10, 8b/4, 10b/3, 17b/6; *şındin* 7b/9]

tiyitdi “ulaştı” 17b/10; *tiyendin* 49b/5; *tiymedi* 82b/2 [krş. *tıgdi* 76a/11; *tıgmedi* 89a/5]

yigirme 51b/6-9-12, 57a/4-9, 78a/1, 79b/11, 81a/4-7, 93b/7, 94a/12, 97a/6, 97b/5 [krş. *yigirmi* 43b/5, 57b/10, 83b/6]

yir 4a/3, 7b/11; *yirde* 71a/6; *yirinde* 61b/9, 107a/6, 108/10; *yirler* 42b/6; *yir yüzine*

8a/9 [krş. *yır(ler)* 2b/5, 16a/10, 29a/11, 30a/3; *yırde* 10a/6, 13b/11, 26a/2, 29a/11; *yırdin* 14a/10, 29b/9; *yıre* 29a/9; *yırım* 76b/9; *yiring* 8a/7, 22b/5; *yırinde* 16b/10; *yırining* 41b/10; *yır yüzi* 7b/4, 7b/6, 8a/9]

yitendin 97a/4 [krş. *yëtkende* 76a/1; *yëtkmedi* 82b/2; *yëtkürdiler* 82b/6; *yëtişdi* 92a/7, 95a/10, 100a/10; *yëtişür* 93b/9; *yëtişüb* 94a/1; *yëtiştürmedi* 105b/4]

yitdi 99a/2 [krş. *yëtdi* 14b/1, 14b/9, 26b/9, 92a/12, 107b/6; *yedti* 17b/4; *yeti* 44a/1, 66a/9, 70a/4, 84b/6, 108b/5; *yëdi* 104a/3; *yëtilenci* 83b/12]

yitmiş 41a/9 [krş. *yëtmış* 14b/3, 43b/11, 56a/7, 61a/5, 76a/1, 77b/5, 93b/7, 97a/4]

1.2. ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ

1.2.1. Ünlü Genişlemesi

ı > a

ağaç 42a/8, 42a/9, 45b/3, 48b/5 < ET *ıgâç* < *ı+gaç*

i > e

ige “sahip” 70b/2, *igesi* 68a/2, *igesinde* 95b/11 < MK *ıği*

yigirme 51b/6-9-12, 57a/4-9, 78a/1, 79b/11, 81a/4-7, 93b/7, 94a/12, 97a/6, 97b/5 < ET *yëgirmi*

1.2.2. Ünlü Düzleşmesi

o > a

sa vuķ “soğuk” 42a/4, 44b/2 < MK *soğuk*

ö > e

depe “tepe” 58b/6-7, 60b/9, 61a/7-10, 62a/7, 62b/1-2; *tepe* 85a/11, 101b/2 < MK *töpü*

u > a

orta “orta” 56b/8, 71a/6 < MK *ortu*

tuğral “Tuğrul, özel ad” 64b/10, 64b/11 < MK *toğrı*

u > ı

yılduz 50a/6, 50b/1, 51a/4-8, 56b/1, 57a/1, 91b/11, 92a/1-3-5 [krş. *yulduz* 50b/10-11, 107a/12] < MK *yulduz*

ü > e

süneke “kemik”: *sünegi* 57b/5 < MK *süñük*

köter- “kaldırmak, yükseltmek”: *kötermey* 47b/3, *kötermegeyler* 55b/9, *köterdiler* 57a/3, 57a/7, 66a/2, *köterür* 66a/5, 66a/7, *köterib* 7b/4, 8b/2, 71a/10 [krş. *kötürğil* 95b/3, *kötürdi* 12b/12, 92b/12] < MK *kötür-*

depe “tepe” 58b/6-7, 60b/9, 61a/7-10, 62a/7, 62b/1-2; *tepe* 85a/11, 101b/2 < MK *töpü*

ü > i

biyik 104a/1, 104a/3, 104a/7 < *beğük*

beri 37b/2, 46a/5, 58a/5, 76b/9, 94a/11 [krş. *berü* 82a/11] < *berü*

irü- “erimek”: *iritib* 41b/6 < MK *erü-*

keri “geri, arka”: *kerisindin* 62a/10 < MK *kerü*

1.2.3. Ünlü Yuvarlaklaşması

ı > u

oğu- “okumak; çağırmak” 28b/8, 29a/10, 42a/7, 46a/7, 64b/4, 84a/1 < MK *oğı-*

unut- “unutmak”: *unutdılar* 36a/10, 68a/12 < *unıt-*

sarı “sarı, renk adı” *Saru Bāķi Big* 65a/4 < MK *sarığ*

kaşlu “kaşlı” *çatma kaşlu* “bitişik kaşlı” 56b/8 [krş. *çatma kaşlık* 58b/4] < *kaşlığ*

āvāzlu “sesli” *iri āvāzlu* 56 b/8 [krş. *iri āvāzlık* 58b/4] < *āvāzlığ*

ķınık “boy adı” 51b/3 [krş. *ķınık* 80b/4, 82a/2, 82b/2-4] < MK *ķınık*

ahtuk “torun”: *ahtuğının* 54a/10 [krş. *ahtıkları* 51b/3, 52a/4, *ahtığı* 52a/6, 97b/3] < *axtı* Sang. 33r.17

i > ü

keyük “geyik, yaban hayvanı” 16b/8, 34b/12, 35a/1 [krş. *keyik* 32b/10, 72a/9, 76b/8]

< *keyik*

temür “demir”: *timür* 65b/11, 88a/11; [krş. *temir* 46a/6] < *temir*

e > ö

ötük “çizme” 74b/1, 74b/2, *ötükni* 75b/2 < MK *etük*

öy “çadır” 29a/12, 42a/4, 48b/6, 48b/7, 52a/3, 69b/8 < MK *ev*

1.3. ÜNLÜ DÜŞMELERİ

1.3.1. Başta Ünlü Düşmesi

ı- > Ø-

narı “sonra, öte” 66b/12, *narılığı* 69b/12 < MK *naru*, Uyg. *İğaru*

yiber- “göndermek”: *yiberdi(ler)* 81b/8, 84b/1, 86b/4, 87a/12, 87b/7, 94a/7, *yiberib* 87a/9, 89a/1 < Nehc. *ıda ber-*, GT *ıya bir-*

u- (~ o-) > Ø-

şol “şu” 37a/11, 37b/12, 42a/11, 43a/10, 45b/6, 53b/11, 82a/9, 89a/8 [krş. *uşol* 44b/8, 46b/1, 89a/7; *uşal* 36b/7, 71b/8] < *oş ol ~ oş al*

1.3.2. Ortada Ünlü Düşmesi

Özellikle ünlüyle başlayan bir ek aldıklarında sözcüklerin ikinci hecesindeki dar ünlüler vurgusuzluktan düşmektedir:

-ı- > -Ø-

ağız “ağız”: *ağzında* 11b/1, *ağzığa* 41a/10, 79b/4, *ağzı* 81b/4

ayır- “ayırarak” *ayırılır* 38b/7, *ayırılmas* 39a/1, *ayırıldı* 45b/7, *ayırılma* 87a/5 < *adır-* (**ad-*)

boyun “boyun”: *boynığa* 70b/11, *boynı* 70b/11, *boynın* 71a/12, 75b/6

karın “karın”: *karına* 9a/4, *karından* 15a/2

kayıt- “dönmek, geri dönmek”: *kayta birdiler* 48a/11, *kayta turur* 70b/2, *kaytīb* 72b/10, 75a/3, 89a/5

oğul “oğul; çocuk, evlat”: *oğlu* 24a/3, 89b/7, 90a/3, 91a/12, *oğlğa* 91a/12, 95b/2, *oğlınıg* 92b/5, 92b/10, 102b/7

orun “yer, makam”: *ornında* 49a/11, 67b/7, 76a/2; *orninga* 74a/3

oyna- “oynamak” < *oyun* +a-: *oynay* 70b/8, *oynağanda* 74a/2, *oynadı* 85b/10

-ü- > -ø-

kögüs “göğüs”: *kögsige* 77a/8, *kögsindin* 79a/6

köngül “gönül”: *köngline* 37a/6, 38b/8, *könglumdin* 68b/4, *könglümüz* 72b/12, *köngliğa* 73b/9, *köngli* 108a/3

1.3.3. Sonda Ünlü Düşmesi

-ı > -ø

alt “altı”: 48b/10, 49b/5, 50a/10, 62a/2, 62a/3, 66a/2, 66a/9, 66b/4, 79b/7, 85a/1, 85b/5, 96a/10, 103a/1 [krş. *altı* 14b/8, 19b/6, 20a/6, 24a/10, 28a/5-7, 49a/1, 83a/11, 83b/3- 11, 84a/3]

Bu ses düşmesinin bazı durumlarda *liaison* (bitişme/bağlantı) tesiriyle olduğu düşünülebilir. Çünkü ünlüyle biten bir sözcüğün ünlüyle ya da /y/ sesi ile başlayan bir başka sözcük ile karşılaşması, öndeki sözcüğün son sesinin düşmesine sebep olabilmektedir. Mesela *nitti*, *noldu*, *neyledi* gibi kullanımlarda bu tür bir sözcük bağlantısı söz konusudur (Bu konu için bk. Bonami 2004). Buna göre *alt oğlu* 48b/11, 62a/2- 4, 85a/1, *alt ayda* 44a/10, *yüz on alt yıl* 49b/5, 50a/10, *biş alt yüz* 66a/2, *biş alt arkağaça* 66b/4, *alt arkada* 83a/3, *ming alt irdi* 96a/7 verilerindeki düşmenin nedeni *liaison* ile açıklanabilir.

1.4. Hece Düşmeleri

turur görevli parçacığındaki -ur geniş zaman eki, bazı örneklerde düşmüştür:

kişidir 9a/2, *aydıbtur* 10a/3, *kiltürüb-türler* 10a/10, *divānedür* 25a/7, *yirdedir* 29a/10, *cihetdindür* 28a/2, *sevmey-dür* 37b/1, *bolandur* 52a/7, *kaṭredür* 60a/8, *beşerîdür* 90a/8, *degildir* 94a/3, *boldur* 99b/6 [krş. *yoḳ turur* 6b/6, *yıl turur* 6b/6, *teng durur müsemma* *dururlar* 91a/9, *ḥān turur* 92b/2, *neslidin turur* 94a/1, *bu turur* 94a/12, *oḡlı turur* 95b/11, *bar turur* 105a/6]

1.5. Ünlü Kaynaşmaları

niçük “nasıl; niçin” 47b/12, 57a/12, 65a/8, 76b/7, < ne + çe + ök

netek “ne gibi, nasıl” 23b/6, 64a/6 < ne + te + ök

neylesün 16a/3 < ne eylesün

1.6. Ünlü Türemeleri

-ø- > -i-

vaḳıt “vakit, zaman” < Ar. *Vaḳt*

vaḳıtda 78b/8, *vaḳıtdın* 107b/4, 108a/3 [krş. *vaḳtda* 15a/12, 17b/9, 2a/11, 80b/1, *vaḳtdın* 23b/3, 29a/12, 86b/6]

-ø- > -ü-

törüt “tört”: *törütlenci* 108b/4

1.7. ÜNLÜ UYUMLARI

3.7.1. Damak Uyumu

Damak uyumu gerek Türkçe, gerekse yabancı kökenli sözcüklerde tam değildir ve genellikle eklerle ortaya çıkmaktadır. Yani ön ünlülü sözcüklere her zaman ön ünlü ile; art ünlülü sözcüklere ise her zaman art ünlü ile devam eden eklerin getirilmediği görülmektedir. Ancak bu konuda ortaya çıkan uyumsuzlukları daha çok ötümsüz ünsüzlerden takip edebilmek mümkündür. Çünkü ötümlü ünsüzlerden kaynaklanan

uyumsuzlukların tespiti, alfabenin fonetik olmamasından dolayı zordur ve çoğu zaman yorum gerektirmektedir. Bu bakımdan aşağıda yalnızca damak uyumsuzluğunun daha net görülebildiği art ünlülü eklere örnekler verilmektedir:

+ğa yaklaşma durumu eki

Ahmediğa 3b/1, *bizğa* 6b/5, *sizlerğa* 6b/6, *bizlerğa* 9a/9, *behiştğa* 11b/2, *kişiğa* 22a/11, *söziğa* 23a/6, *öziğa* 27a/3, *içiğa* 36b/3, *hizmetiğa* 43a/6, *şehriğa* 45a/8, *itleriğa* 48a/9, *iliğa* 62b/9

+lık, +lığ isimden isim yapma eki

bendeliğında 1a/1, *refikliği* 9b/5, *âteş-perestlik* 7a/1, *büt-perestlik* 23a/7, *leşkerkeşlik* 24a/6, *hile-kerlik* 30a/12, *serverlık* 39a/12, *âcizlik* 8a/5, *hâkimlik* 50a/7, *devletlik* 54b/10

+rağ karşılaştırma eki

köprağı 43a/10

-mak, -mağ isim-fiil eki

virmağ 30b/3, *çekmağlık* 32a/12, *kültürmağlarına* 105a/12, *körmağımızğa* 105b/4

-ğan sıfat-fiil eki

köçürğan 86b/8, *ölğandin* 81b/12, 89b/9

-ğıl emir eki

virmeğıl 18a/2, *kötürğıl* 95b/3, *eyleğıl* 95b/3

3.7.2. Dudak Uyumu

KO' de dudak uyumu da tam değildir. Özellikle bazı eklerin bünyesinde bulunan dudak ünsüzlerinin yuvarlaklaştırıcı etkisi ya da bazı eklerin sadece düz veya sadece yuvarlak biçimlerinin bulunması sebebiyle uyumun sıklıkla bozulduğu görülmektedir. Sözcük veya ek sonundaki -g / -ğ seslerinin düşmesinden kaynaklanan yuvarlaklaşma örneklerine ise metinde az rastlanmaktadır. Çünkü bu seslerin genellikle korunduğu dikkati çekmektedir.

1.7.2.1. Düz Ünlülü Eklerden Kaynaklanan Uyumsuzluklar

Bazı ekler sadece düz ünlülü olduğu için dudak uyumuna girmezken bazılarında ikinci biçimler bulunmasına rağmen uyuma aykırı kullanımlar görülmektedir. Bu

bakımdan her alt başlığın altında söz konusu ekin metindeki durumu özetlenmektedir:

-DI bilinen geçmiş zaman 3. tekil ve çoğul kişi eki: Ekin 3. kişi çekimleri sadece düz ünlülüdür, bu sebeple ek yuvarlak ünlülü sözcüklere geldiğinde uyum sık sık bozulmaktadır:

boldı 4a/2, oldı 4b/2, koydı 4b/7, buyurdu 4b/8, urdu 16a/1, buldı 21b/9, sordu 23b/6, turdu 26b/11, okurdılar 29a/10, uyudu 38b/10, olturdu 39a/6, koşuldu 40b/6, tutdu 42a/4, toğurdu 42a/5, öldü 42a/6, tüşdü 43b/7, sürdü 56b/7, kördü 61a/2, öpdü 77b/1, 73a/11, kırkı 37b/8

+dIn ayrılma durumu eki: Ekin ünlüsü her zaman düz biçimdedir; yuvarlak ünlülü sözcüklere eklendiğinde uyum bozulmaktadır:

yüzidin 2a/4, kündin 5a/12, Nühdin 19a/2, 'ömrün 19b/4, sudın 27a/5, mundın 27b/2, songdın 44b/7, tüşdün 47a/10, kökdün 51a/11, mülkdün 61a/9, Kırkıdın 67b/8, könglümün 68b/4, yoldın 77b/12, Rūmdın 87a/1, uruğdın 89b/3, uğudın 92a/7

-dIIncA zarf fiil eki: Ekin ünlüsü düzdür. Bu durumun şu örnekte uyumu bozduğu görülmektedir: *oldıgınca 2a/6*

-GII 2. tekil kişi emir eki: Ekin ünlüsü her zaman düzdür. Dudak uyumsuzluğuna örnek oluşturan veriler ise yalnız şunlardır: *bolğıl 36a/4, kötürğıl 95b/3*

+I, +sI 3. tekil kişi iyelik eki: Aynı zamanda bir ek yığılması örneği gösteren *üçüsini* sözcüğündeki birinci iyelik eki (+ü) ile *suyunu* 84a/12 örneği dışında ekin ünlüsü metinde her zaman düzdür: *oğlu 67b/6, orında 67b/7, songı 68b/6, özi 70a/11, boynı 70b/11, yüzige 71b/11, unındın 73a/1, kolu 73a/3, yurtında 73b/7, kögsige 77a/8, ordusın 81b/5, kırkınsındın 89a/6, ulusu 92b/4*

+(I)ng 2. tekil kişi iyelik eki: Ekin bağlayıcı ünlüsü uyuma girecek biçimde metinde hem düz, hem yuvarlaktır. Ancak aşağıdaki örneklerde uyuma girmemiştir: *kolingda 69b/6, öziğe 69b/6*

+ (I)ngIz 2. çoğul kişi iyelik eki: Bağlayıcı ünlü bazen uyuma girse de ekin ünlüsü her zaman düzdür ve uyuma girmemektedir: *oğlınız* 37b/1, *oğlungız* 38a/8-9, *uluğınız* 49a/5, *özüngiz* 65b/5, *sözingizni* 70a/2, *köçiğiniz* 76b/5, *öltürdingizni* 76b/7

+kI aitlik eki: Ekin ünlüsü daima düzdür; ancak metindeki uyumsuz kullanımlarını yalnız şu örnekler göstermektedir: *burunķı* 55b/10, 67a/10, 71b/12, *burunğı* 38a/5

-kI sıfat fiil eki: Metinde bir defa geçen bu ek, dudak uyumu dışında kullanılmıştır: *uruşķı tek kuvveti* “savaşacak kadar gücü” 84a/8

+IIK isimden isim yapma eki: Metinde hem düz, hem de yuvarlak ünlülüdür. Ancak aşağıdaki verilerde uyumu bozmuştur: *bozuķlıķında* 81a/2, *toğuşlıķ* 83a/2, *uluğlığı* 105a/8

-mIş öğrenilen geçmiş zaman eki: Ekin ünlüsü her zaman düzdür; ancak yuvarlak ünlülü sözcüklere eklenerek uyumu bozduğu veriler yalnızca şunlardır: *bolmışuz* 7a/2, *olmış* 24b/2, *bolmış* 35b/4

+ (I)mIz 1. çoğul kişi iyelik eki: Bağlayıcı ünlü bir örnekte (*ötünümüz* 69b/11) uyuma girecek biçimde kullanılsa da ekin ünlüsü her zaman düzdür: *oğlınız* 36b/4, *sözümüzni* 47a/12, *yurtımız* 68b/2, *könglimiz* 72b/12

+ (X)ncI: Ekin ünlüsü her zaman düzdür; ancak yalnız şu sözcüklerde uyumu bozan kullanımları görülmektedir: *üçünci* 54a/2, 84b/12, 91a/8, 91b/9, *toğuzuncı* 91b/3, *törtünci* 28a/9, 54a/3, 84b/12, 94b/1

Yazıda gösterilmediği için önceki ünlülerin durumuna uygun olarak bu sözcüklerdeki bağlayıcı ünlülerin de yuvarlak olduğu kabul edilmiştir.

+nI belirtme durumu eki: Ekin ünlüsü her zaman düzdür, uyumsuzluğu gösteren bazı örnekler ise şunlardır: *ulusnı* 2b/4, *Oğuznı* 37a/6, *yurtnı* 43b/6, *oķnı* 48a/12, *ķorķutnı* 69a/11, *boynı* 70b/11, *ötükni* 74b/2, *özümni* 77a/11, *tüşni* 79a/7, *ıuğrulnı* 79b/1, *ķoynıdın* 91b/10, *oğulnı* 92a/9, *büyükni* 106b/4

+nIng ilgi durumu eki: Ekin ünlüsü her zaman düzdür, uyumsuzluğu gösteren bazı örnekler ise şunlardır: *sözning* 38a/10, *suning* 42b/3, *çölning* 48a/4, *oķning* 48a/11, *Bozoķning* 49b/2, *yolning* 79b/9

1.7.2.2.Yuvarlak Ünlü Eklerden Kaynaklanan Uyumsuzluklar

-dUK bilinen geçmiş zaman 1. çoğul kişi eki: Ekin ünlüsü 1. çoğul kişi çekimlerinde daima yuvarlaktır, bu nedenle düz bir ünlüden sonra geldiğinde uyum bozulmaktadır: *kılmaduk* 38a/9, *irdük* 44b/7, *eytdük* 47a/12, *turmaduk* 81a/1

-DUr ettirgenlik eki: Ekin ünlüsü metinde hem yuvarlak, hem düz biçimde bulunmaktadır. Ancak şu sözcüklerde uyumun bozulduğu görülmektedir: *bahturub* 41a/10, *basturğandin* 44a/1, *yığışturğan* 46a/6, *kahturub* 46a/8, *kıldurdı* 46b/8, *baķındurub* 76a/5, *yetiştürmedi* 105b/4

-GUncA zarf fiil eki: Ekin ünlüsü metinde sadece yuvarlaktır. Uyumun bozulduğunu tanımlayan veriler ise yalnız şunlardır: *tapmağunca* 12a/10, *yetmegünce* 36b/1

-GUr sıfat fiil eki: Metinde tek örneği bulunmaktadır: *yapışğur* 38b/10

-GUz ettirgenlik eki: Ünlüsü her zaman yuvarlaktır. Metindeki bütün kullanımları dudak uyumsuzluğunu göstermektedir: *keygüzdi* 3a/11, 7b/2, *körgüzib* 20b/6, 30a/3, *kirgüzdi* 11b/2, 107b/2, *olturguzdı* 86b/6

-kuçı sıfat fiil eki: Metinde tek örneği bulunmaktadır: *atkuçı* 46b/3

-KUr ettirgenlik eki: İki örneğe rastlanmaktadır: *yetkürdi* 25b/3, 82b/6, 83a/3, 83b/12, *yatkürdilar* 109b/2

mu soru enklitiği: Metinde üç kez geçmektedir; üçünde de ünlüsü yuvarlaktır: *bar mu* 68a/4, 80b/12, 81a/1

-sUn 3. tekil ve çoğul kişi emir / istek/ gönüllük eki: Daima yuvarlak ünlülüdür. Neden olduğu bazı dudak uyumsuzluğu örnekleri şunlardır: *virşün* 7b/3, *eylesün* 7b/9, *kirsün* 11a/5, *salsun* 26a/10, *kılsun* 28b/6, *alsun* 30b/11, *disünler* 44b/10, *kalmasun* 44b/4, *yazsunlar* 50a/4, *alışsunlar* 55a/11, *yapmasunlar* 55b/4, *çıkarsunlar* 101b/4

-(U)b zarf fiil eki: Ekin bağlayıcı ünlüsü metinde hem yuvarlak, hem düz biçimde bulunmakta ve genellikle dudak uyumuna aykırı kullanılmamaktadır. Ancak şu örneklerde uyumun bozulduğu görülmektedir: *çıkub* 5b/6, *kıyub* 7a/10, *kılub* 7b/10, *kalub* 24b/4, *tiküb*

63b/8, *yıgılub* 64b/8, *itmeyüb* 87b/5, *çıkarub* 91a/4, *çaķırub* 92a/9, *yetişüb* 94a/1, *çeküb* 95b/4, *içüb* 96a/11, *bilüb* 102b/11

-(X)k fiilden isim yapım eki: Yalnız şu sözcükte geçmektedir: *artuķ* 36a/3, 72b/9

-(U)r ettirgenlik eki: Ekin bağlayıcı ünlüsü metinde hem yuvarlak, hem düz biçimde bulunmaktadır. Uyum dışına çıkışları ise yalnız şu sözcükler göstermektedir: *içürdiler* 6a/1, *bışurmak* 13a/1, *keçürür* 103b/4

-(U)r geniş zaman eki: Ekin bağlayıcı ünlüsü metinde hem yuvarlak, hem düz biçimdedir. Ancak şu verilerde uyumsuzluk görülmektedir: *alur min* 15a/8, *yetişür* 59a/6, *köterür* 66a/3, *bilürsin* 69a/4, *birür* 73b/12, *ayrılır* 87b/8, *ķılurlar* 90b/5

2. ÜNSÜZLER

2.1. Ünsüz Değişmeleri

b- > m-

Söz başında bulunan /b/ sesinin, /n/ ve /ng/ ünsüzlerinin etkisiyle /m/’ ye dönüştüğü bilinmektedir; bu değişimin KO’ ndeki örnekleri şunlardır:

min “ben, 1. tekil kişi zamiri”: 15a/8, *mindin* 16b/2, *mining* 15a/7 – *miniņ* 73b/10, *minge* 11a/8, 38b/5, 73b/9- 11, 74a/3

min- “binmek”: *minib* 85b/10

ming “bin, 1000”: 14a/12, 17b/11, 42b/5, 86b/4

“bu” işaret ve kişi zamiri de /n/ sesi yanında aynı değişimi gösterebilmektedir:

munge 38a/11, *muning* 42a/6, *munça* 65b/8, *mundin* 66a/8, *muni* 68b/9 [krş. *bunlara* 65a/5, *bunlar* 65a/5]

mundaķ “böyle, böylece” < **bunı teg*: 36b/11, 74b/11, 83a/4

İçinde /n/ veya /ng/ sesleri bulunmadığı hâlde biz zamirinin başındaki ünsüzün de metinde /m/’ ye değiştiği bazı kullanımlar bulunmaktadır: *kile turur miz* 44b/9, *bile turur miz* 65b/8, *ķarındaş turur miz* 70b/2

b-, -b-, -b > v-, -v-, -v

Batı Türkçesinin ilk zamanlarından itibaren /v/’ ye dönüşen Eski Türkçedeki söz başı /b/ sesi, KO’ nde de /v-/’ li biçimde bulunmaktadır. Ancak tanıkların /b-/’ li biçimlerine metinde daha yoğun rastlanmaktadır:

var “var, mevcut”: 2a/6, 4b/7, 13b/2, 27b/8, 90a/12, 92b/8 [krş. *bar* 21b/11, 25a/10, 26b/6, 29a/10, 37a/9, 38b/7, 40b/4, 45a/9, 46a/7] (*var* 6 kez; *bar* 85 kez)

var- “varmak, ulaşmak: *varıb* 9a/12 [krş. *barıb* 6a/11, 11b/3, 15b/9, 20a/3, 35a/6, *bardı* 12a/2, 41b/8, *barandın* 13b/6, 23b/9, *barıng* 38b/5, *barurlar* 42a/1, ...] (*var-* 1 kez; *bar-* 118 kez)

ver- “vermek”: *virđi* 2a/3, 2b/10, 6a/10, *viršün* 7b/3, 7b/11, *virir* 8b/9, 12a/5, *virüb* 9b/9, 21b/5, *virmeğil* 18a/2, *virgen* 26a/7 [krş. *birdiler* 9a/10, *birib* 45b/5]

Eski Türkçede /-b-/ , Karahanlı ve Harezmi Türkçelerinin bazı eserlerinde /-w-/ olan söz içi /-b-/ sesi, aşağıdaki sözcüklerde /-v-/’ lidir:

kovuş “boş, çürük” 42a/7-9 < IrkB. *qobi*, MK *qowı*

tavar “davar, koyun veya keçi sürüsü” 55a/10 < ET *tabar*, MK *tawar*, Nehc. *tawar*

tive “deve” *tivege* 85b/8, *tiveni* 89b/5, *Tiveciğa* 89b/6, *tivelerin* 89b/10 < *tebe* IrkB, MK *tewe*

Aşağıdaki örnekte ise Eski Türkçedeki söz içi /b/ sesi korunmuştur. Aslında Karahanlı ve Harezmi Türkçelerine bakıldığında bu sözcüğün genellikle /w/’ li olduğu görülmektedir (konu için bk. Ölmez 2003: 138):

yalbar- “yalvarmak”: *yalbarıb* 84b/1 < MK *yalwar-*

Karahanlı ve Harezmi Türkçeleri döneminde /w/’ ye dönüşen Eski Türkçedeki söz sonu /b/ sesi de aşağıdaki sözcüklerde /v/’li görülmektedir:

av “av”: *avğa* 38a/3-11-12, *avı* 48a/4, *av* 48a/5, *avnı* 48a/8, *ava* 57b/5, *avdın* 75a/5 < *āb* TEKİN, MK *aw*, Nehc. *aw*

iv “ev, çadır” *ivge* 44a/5, *ivindin* 74a/12, *ivni* 43b/2, *ivlik* 43b/10, *ivning* 49b/3, *ivde* 47b/5, *ivdin* 88b/12 < MK *ew*

sav “söz, haber” *savın* 36b/2, 68a/7 < MK *saw*

sev- “sevmek” *siver* 38a/2, *sive* 38a/5, 38a/10, *sevmes* 4a/12, *sevmeydür* 37b/1 < MK *sew*

-f- > -v-

Avşar “boy adı” 73b/7[krş. *Afşar* 51a/7-8, 57b/11, 66a/5, 70a/5-10, 75b/1, 86b/2-11, 87a/1, 100b/10, 101a/4, 103a/12, 103b/8-11, 106a/2-10] < MK *Afşar*

-g >> -y

tey- “varmak, ulaşmak” *teyendin* 49b/5, *teymedi* 82b/2 < *teg*-

-ğ- >> -h-

bağışla- “bağışlamak, ihsanda bulunmak, hediye vermek”: *bağışlansa* 13b/2, *bağışla*<n> *sen* 18a/1 [krş. *bağış* 21b/5] < *bağışla*- Clauson, bazı İran dillerinde bulunan bu sözcüğün Farsça *baxş* ile de karşılaştırılmasını önermektedir EDPT 321)

-ğ- >> -v-

savuk “soğuk”: 42a/4, 44b/2 < MK *soğuk*

yavuk “yakın”: 55b/2 < *yağuk*

-k-, -k, > -h-, -h

sahla- “korumak, saklamak” *sahladı* 87a/11, *sahlar* 104a/12 [krş. *sakladı* 42a/11, 50a/10, 88b/3] < *sakla*-

uhla- “uyuklamak” *uhlab* 73b/12, 74b/7 < MK *udıkla*-

(*uhla*- < *ukla*- < *ukula*- < *uykula*- < *uyıkla*- < *udıkla*-)

aytmağ “söylemek”: *aytmağımız* 82a/11[krş. *aytmak* 39a/2, 74a/11] < *aytmak*

-ng- > -ğ-

yalğuz 47a/3 < MK *yalğus*

-p-, -p > -f-, -f

alf“yiğit, kahraman”: 64b/11, 82a/9 [krş. *alp* 70b/7, 72a/7, 84b/11, 85b/2, *alpning* 82b/11, *alpnı* 83a/3] < *alp*

Fülād“çelik” (özel ad) < Far. *Pülād* Steingass 260 94b/5

taf “bulmak”: *tafdı* 3a/9, *tafitdı* 10a/4, 93a/12, 9b/3, 102a/8, 95b/10, *tafib* 96a/2 [krş. *tapıtdı* 10a/10, 10b/7, 19b/12, *tapmaya* 11b/10, *tapmadı* 16a/8, 61b/3, *tapğay* 28a/1, *tapkanları* 64a/7] < *tap-*

tofrağ “toprak”: *tofrağdın* 7a/1, *tofrağ* 7b/6-12, 8a/5, 25b/1, *tofrağı* 8b/2, *tofrağa* 16a/5 < *topra*: *k*

2.2. İkizleşme

KO’ nde yazıdan anlaşılabilen tek bir ikizleşme örneği bulunmaktadır. Bu tek örnekte de ünsüz uyumu yoktur:

yetdi 14b/1, 14b/9, 26b/9, 92a/12, 107b/6, *yedti* [krş. *yeti* 44a/1, 66a/9, 70a/4, 84b/6, 108b/5, *yedi* 104a/3, *yetilenci* 83b/12]

2.3. Ötümlüleşme

Arap alfabesiyle yazılan metinlerde söz başı, söz içi ve söz sonundaki $\ç > c$, $p > b$, $k > g$ değişimlerini kesin olarak belirlemek, yazıdan kolayca çıkarmak mümkün değildir. Bu bakımdan söz konusu harflerin yazı çevriminde izlenen yöntemler de birtakım sıkıntılar barındırmaktadır. Çünkü /ç/ ve /p/ sesleri üç nokta ile yazıldıkları gibi bir imla özelliği olarak daha çok tek nokta ile de yazılmaktadır. Bu da söz konusu seslerin gerçekte ne zaman ötümlüleştiklerini belirsizleştirmektedir. Bu sebeple burada $\ç > c$, $p > b$, $k > g$ ötümlüleşmeleri ele alınmayacaktır.

$\ç > c$, $p > b$, $k > g$ ünsüzlerinin dışında kalan ve metinden takip edilebilen ötümlüleşme örnekleri şu seslerde meydana gelmiştir:

2.3.1. Söz Başımda

t- > d-

Oğuzcaya ait karakteristik ses değışmelerinden birisi olan t- > d- 'nin örneklerine KO' nde de sıklıkla rastlanmaktadır. Ancak metinde yalnız bir defa geçen örnekler dışında bu sözcüklerin daima ikili biçimde olduğu; yani hem /d/' li, hem /t/' li olarak kullanıldıkları görölmektedir. Bu örnekler şunlardır:

dağ “dağ”: 15b/6, 20a/4, 26b/5, 26b/11; *Dağ* 51a/9, 54a/2-4, 62a/2-6-8, 64a/3 [krş. *tağların* 41b/4, *tağlarınğa* 44b/3, *tağ* 44b/7, 48a/6, *tağları* 45a/1, *tağına* 80a/9, *tağığa* 103b/8] < *tağ*

dağı “ve, dahi, başka”: *dağı* 54a/11-12, 54b/1-2-3-4-5-7-8, 55a/1-2-3-4-5-6 [krş. *tağı* 36b/3-9-11, 37b/2, 38a/11, 38b/12, 41a/11, 43a/5] < *tağı*

daş “taş, kaya”: 15b/12, 16b/8, 28b/10-11, 30a/9-11-12, 30b/1-3-4-6-7-10 [krş. *taş* 84a/4] < *taş*

de- “demek, söylemek, konuşmak”: *digen* 39a/10, 4b/11, *dirler* 4b/1, 41b/5, *didiler* 3b/12, *disünler* 44b/10, *dıb* 3b/11, *dimeklık* 55a/9 [krş. *tib* 37b/8, *tidim* 37b/10, *tidi(ler)* 75a/2, 79a/2, *tigen(leri)* 78a/10, 84b/3, *timek* 67a/12 < *tê-*

dek “gibi, kadar” 56b/1, 56b/7, 104b/2, 107b/1, 104b/4 [krş. *tek* 23a/4, 41b/1, 57a/4, 79a/2, 84a/8, 87b/9, 92b/8] < *te:g*

dokuz “dokuz”: [krş. *toğuz* 14b/3, 17b/10, 19a/10, 33b/4, 84a/10] < *tokuz*

dol- “dolmak”: *dolandın* 106b/5 [krş. *tolturdı* 48b/9, *tolturdılar*] < *tol-*

dola-: *dolanıb* 59b/12 < *tolğa-*

dört “dört, 4” 94b/1 [krş. *tört* 14b/6, 21a/1, 35b/7, 43a/12, 51b/1, 54a/9] < *tört*

dur ~ *durur* “-dır/-dir” 31b/2, 91a/9 [krş. *turur* 26b/11, 28a/4-6-7-9, 29a/2, 29b/3-11, 30a/2, 31a/6, 31a/11] < *tur-*

dut- “tutmak, yakalamak”: *dutub* 16a/5, 20a/5, 51b/5, 63b/11, *dutdı* 53a/10, 53b/1-7, 54a/1-5-7-9, 85b/9, *dutmağ* 21a/4 [krş. *tutmağ* 21a/6, *tutdı* 35b/12, 42a/4, 52a/8, 53b/12, *tutub* 38a/12, 70b/10, 73b/1, 80b/12] < *tut-*

düş- “inmek; girmek, bulaşmak, geçmek”: *düştiler* 5b/7, *düşüb* 5b/9, 7b/6, 8a/5, *düşti* 12b/6, *düşitdi* 96b/6, *düşdi* 107b/5 [krş. *tüşitdi* 29b/8, *tüşdi* 43b/7, 44a/5, *tüşti* “girdi” 109a/6, *tüşüb* 88a/12, *tüşkenin* 43a/9] < *tüş-*

duz “tuz” 29b/9 < *tuz*

2.3.2. Söz İçinde

-k- > -ğ-

dağı “dahi, daha; ve”: 54a/11-12, 54b/1-2-3-4-5-7-8, 55a/1-2-3-4-5-6 [krş. *tağı* 36a/6-8-10, 36b/2-9-11, 38a/11, 40b/7, 57a/3, 57b/2, 69a/5] < *tağı*

ağa “büyük erkek kardeş, ağabey”: *ağası* 65b/2, 82a/1, 107b/3, *ağang* 69b/9-12, *ağam* 81b/8 [krş. *ağası* 30a/11, 72b/4, 81b/7, 91b/8, 92a/10, *ağalarığa* 48a/6] < Mo. *ağa* < **āğa*

-t- > -d-

yedi “yedi” 104a/3 (Diğer bütün örnekler, /-t-/ ’ lidir.) < ET *yeti*

2.3.3. Söz Sonunda

KO’ de söz sonunda bulunan ötümsüz bir ünsüz ünlü ile başlayan bir ek aldığında, iki ünlü arasında kaldığında, kendinden sonra ünlü ile başlayan yeni bir sözcükle karşılaştığında ya da bu koşulların da dışında ötümlü hâle gelebilmektedir. Ancak ötümlüleşen sözcüklerde sistemli bir değişim görülmemekte; bu konuda da ikili biçimler dikkati çekmektedir.

Aşağıdaki örneklerde ötümlüleşmelerin eklenmeyle ilgili olup olmadığının anlaşılması için sözcükler gerekli yerlerde bağlamları içinde verilmekte; eğer varsa aynı sözcüğün ötümsüz biçimleri de köşeli ayraçlar içinde ayrıca gösterilmektedir:

-t > -d

ad “ad, unvan” < *āt*

Sözcüğün son sesi eklenmeye bağlı olmadan metinde iki kez ötümlü olarak görülmektedir:

mundın yahşı ad bolur mu 36b/10, *anğa Şâh Melik ad koyub* 78a/11 [krş. *at* 36b/1-4, 38b/9, 106a/11 (Ötümsüz olarak ise metinde 17 kez geçmektedir.)]

Aynı ses ünlü ile karşılaştığı her yerde de ötümlüleşmiş değildir; yalnız aşağıdaki verilerde ötümlü biçimdedir:

adını 36b/10, 39b/8, 62b/7, *ada* 52a/1, *adı* 62b/11, 65b/1, 81a/10 [krş. *atı* 37a/9, 41a/5, 45b/10, *atını* 41a/7, *atığa* 46a/8, 46b/12, *atingızğa* 47a/3]

/l/ sesi ile karşılaştığı bir örnekte de ötümlüdür: *adlı* 70a/6 [Ancak krş. *atlı* 45b/11, *atların* 56a/1-5, *atlını* 77b/8, *atları* 85b/3]

ḡurd “kurt”:

ḡurd birle koyun 98b/4, *ḡurddın* 98b/4 < *kurt*

Şu veride kendinden sonra ünlü bulunmaktadır: *ḡurda* 91a/9

it- “yapmak, etmek, eylemek; düzenlemek”

Yalnız eklenmeye bağlı bir ötümlülük örneği sergiler. Ancak aynı durumdaki bütün verilerde aynı ses olayı gözlenmemektedir:

idersizler 9a/10, *iderdi* 11a/10, 15a/12, 15b/2, *iderler* 51a/7, *idingler* 49b/7, *idüb* 62a/12 [krş. *itib* 85b/3, *itsengiz* 11b/8]

-ḡ > -ḡ

ayaḡ “ayak”

Sözcüğün son sesi, yalnızca kensisinden sonra ünlü geldiğinde ötümlüleşmektedir. Ancak bunun tersini de gösteren iki veri bulunmaktadır:

ayaḡı 48b/2, 65b/12, 78b/1, *ayaḡına* 67a/4, 78a/8, *ayaḡın* 75a/4, 75b/6, *ayaḡında* 81a/3 [krş. *ayaḡınınḡ* 77a/7, *ayaḡığa* 78b/2]

balıḡ “balık”

Tek örneği bulunan bu ötümlüleşmenin *sandhi* kaynaklı olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü sözcüğün ötümsüz olan son sesi, ünlüyle başlayan başka bir sözcükle karşılaşmıştır:

Balığ avlarız dib su yaķasığa barıb olturdılar 89b/12

ķulaķ “kulak”

Eklenme ile ilgili bir ötümlülük örneĒidir: *ķulağına* 76a/11

ķuyruk “kuyruk”

Eklenme ile ilgili bir ötümlülük örneĒidir: *ķuyruğuna* 75b/7

süt “süt”

Eklenme ile ilgili bir ötümlülük örneĒidir: *südi* 31a/10

tofraķ “toprak”

Eklenme ile ilgili bir ötümlülük örneĒidir: *tofrağı* 8b/2, *tofrağa* 16a/5-7

uzaķ “uzun, ķok”

Ünlü ile karşılaşmadıĒı hâlde sözcüğün son sesi bir yerde ötümlü biçimdedir:

uzağ seferğa barganda 41b/12

2.3.4.Eklerde Ötümlüleşme

Aşğıdaki eklerin son sesi, ünlü ile karşılaştığında ötümlüleşebilmektedir; ancak aynı koşullar altında ilgili sesin ötümsüz olarak kaldıĒı örnekler de bulunmaktadır. Bunlar, ötümlü biçimlerden sonra aşğıda köşeli ayraçlar içinde gösterilmektedir:

-lık > -liĒ isimden isim yapma eki

ķurbanlıĒı 15a/11, *azlıĒıdın* 45a/12, *yamanlıĒı* 47a/6, *açlıĒa* 61b/3, *narılıĒı* 69b/12, *aralıĒında* 103b/12, *uluĒlıĒı* 105a/8 [krş. *dāruĒalıķın* 46b/11, 47a/3, *pādişāhlıķının* 47a/10, *yarlıķıĒa* 48a/1, *ķi-gūnelıķı* 64a/6, *mālsızlıķın* 68a/11, *bozuķlıķında* 81a/2, *ķānlıķı* 82a/1]

-mak > -maĒ isim-fiil eki

bolmaĒı 15b/4, *salmaĒı* 29b/10, *kılmaĒı* 29b/7 [krş. *namāz ķılmaķı* 21a/8]

2.4. Ötümsüzleşme

2.4.1.Söz Sonunda

-d > -t

işit- “duymak, dinlemek” < *eşid-*

işitürdi 39a/8, *işitkenge* 55b/7, *işitdi* 60a/10, *işitib* 68b/10, 77b/3, 81b/4, 84b/9, *işitkendin* 70a/8, *işitdördiler* 75a/5 [krş. *eşidirdi* 3a/7, *işidendin* 7a/9]

kent “şehir” < (Sogd.) *kend*, MK *kend*

kint 65b/12, 79b/3, *kentde* 67a/5, *kintke* 76b/6 [krş. *kendleri* 40b/11, *Yengi Kendni* 72b/3]

-ng > nğ

sonğ “son, sonra” < *song*

sonğ 4b/8, 6a/4, 7a/9, 13a/5- 12, 13b/6- 8, 14a/2, 15b/8, 16a/3, 16b/7, 18b/6- 11, 19b/4- 8-11, 20a/9, 23a/9 [krş. *song* 2a/12, 2b/8, 5a/3, 13a/11, 15b/2, 17a/12, 18a/4, 20a/6, 29a/12, 29b/9]

-ğ > -k

dağ “dağ” 51a/9, 54a/2- 4, 62a/2-6-8, 64a/3 < *tag*

uluğ “büyük, yüce; yaşlı” < *uluğ*

60b/9, 91a/12, 91b/6, 92b/6, 94b/5, 95a/5, 97a/8, 107b/7 [krş. *uluğ* 45a/1, 46a/6, 48a/11, 48b/4, 55b/11, 56b/8, 57a/6-7]

uruğ “boy, soy” < *urug*

uruğ 86a/9 [krş. *urugındın* 43b/3, 55b/2, *urugdın* 55b/3, 89b/3, *urugı* 66a/2- 4, 66b/3]

yarlık “buyruk, ferman”

yarlıkığa 48a/1 [krş. *yarlığını* 47a/1]

2.4.2. Eklerde Ötümsüzleşme

-mAz > -mAs olumsuz geniş zaman eki

sevmes 4a/12, *kılmas min* 27b/3, *bolmas siz* 31b/3, *koymaslar* 36b/1, *barmas* 38a/6, *ayrılmas min* 39a/1, *bilmes* 46a/12, *çıkmas* 67b/4, *turmas* 68b/5

-lığ / -luğ > -lık / -luk

Sıfat yapan -lığ / -luğ eki, bazı örneklerde ötümsüzleşerek soyut isimler yapan -lık / -luk ekiyle karışmaktadır:

atlık “atlı, hayvanlı” 46a/12, *namusluk* “namuslu” 55a/1, *toğuşluk* 83a/2 “cesur, yiğit”, *devletlik* “devletli, şanslı” 54b/10

2.5. ÜNSÜZ DÜŞMELERİ

2.5.1. Başta Ünsüz Düşmesi

b- > ø-

ol- “olmak” < *bol-*

olub 30a/1, *oldı* 50b/2, *olandın* 52b/6, *olubtur* 59a/8, *olunur* 59a/12 (Fiil, *ol-* biçimi ile metinde 295 defa geçmektedir.) [krş. *bolmadı* 30b/8, *bolğan* 49a/7, *bolmaçlık* 54b/5, *bolsalar* 55b/5, *bolğunça* 56a/3 (*bol-* biçiminde ise metinde 500 defa geçmektedir.)]

y- > ø-

Düşme mi türeme mi olduğu tartışılmakla beraber KO’ nde bu konuda bulunan örnekler şunlardır:

il/il “yıl, sene”: 13a/3, 72b/11, 83a/1, *illik* 45a/7 [krş. *yıl* 23a/3, 23b/10, 26a/3, 28a/6, 34b/6]

ilan/ılan “yılan”: *ilana* 11b/1 [krş. *yılan* 11a/10-11, 12a/3-4, 12b/7-9]

ildirim/ıldırım “yıldırım”: 65a/2

igıt “yiğit, delikanlı”: *igitler* 70b/8 [*yigıt* 37a/7, 42a/12, 45b/10, 68b/8, 69a/4, 70b/8-11, 76a/8, 81b/7, 83a/2, 104a/12]

2.5.1.1. Ek Başında Ünsüz Düşmesi

ğ- / g-, k- / k- > Ø-

Bazı zarf-fiil ve sıfat-fiil eklerinin başında bulunan ğ- / g-, k- / k- seslerinin Batı Türkçesinde düştüğü, Doğu Türkçesinde korunduğu bilinmektedir. KO bu konuda ön sesi hem koruyan, hem düşüren örneklerle sahiptir. Ancak ses kaybının olduğu eklerde de düzenli bir değişim görülmemektedir. Bu bakımdan aşağıda ilgili sesin düşen örnekleri yanında köşeli ayraçlar içinde korunduğunu gösteren bazı örnekler de verilmektedir:

-An < -GAn

ötendin “geçtikten” 98b/7, *kilen* “geldiği” 103b/11, *işidendin* “işittikten” 105a/7, *kılandın* “ettikten” 106a/1, *dolandın* “dolduktan” 106b/5 [krş. *ölgendin* “öldükten” 46b/2, *kiltürgen* “getiren” 49a/7, *bolğanining* “olduğunun” 75b/11, *kalğanını* “kalanını” 76a/5, *olturğan* “oturan” 79b/3, *kalğanları* “kalanları” 81a/3, *kiçkendin* “geçtikten” 86/11, *alğan* “alan” 89a/1]

-IncA < -GIncA

Ön sesinin korunduğu bütün örneklerde yuvarlak ünlülü olan ek, düşmenin görüldüğü tek örnekte düz ünlülüdür:

hurūc idince “ortaya çıkıncaya kadar” 103b/9 [krş. *bolğunça* 49a/8, 56a/3; *karār tapmağunça* 12a/10, *yetmegünçe* 36b/1, *ötkünçe* 67a/6, *ölgünçe* 89b/6]

Ön sesin korunması ya da düşmesiyle ilgili dikkati çeken yapım eklerinden birisi de isimlere gelerek sınırlama işlevli zarflar yapan +GAçA ekidir. Bu ek de metinde ikili görünüm sergilemektedir:

+ AçA < +GAçA

‘*aşrinaça* “asrına kadar” 39b/6, *künineçe* “gününe kadar” 50a/7, *vaқтаça* “vakte kadar” 83a/11, *Mağribece* “Mağrib’e kadar” 94a/4 [krş. *zamānıgaça* “zamanına kadar” 36a/9, ‘*aşrımızgaça* “asrımıza kadar” 39b/6, *Buḥārāgaça* “Buhara’ya kadar” 40a/7, *yılgaça* “yıla

kadar” 41a/8, *arğağaça* “nesle kadar” 66b/4, *vağtğaça* “vakte kadar” 69b/3, *Esterābādğaça* “Esterābād’a kadar” 89a/12]

KO’ nde çekim eklerinin başındaki ğ- / g-, k- / k- seslerinin düşmesiyle ilgili örnekler de bulunmaktadır:

-A < -GA

Eskicil gelecek zaman eki -GA, Oğuzcada aldığı -A biçimiyle metinde bulunmakta ve daha çok da istek/temenni işleviyle dikkati çekmektedir:

mestūr olmaya “gizli olmasın” 1a/11, *inķitā’ olmaya* “kesilmesin” 2b/11, *pūşide kalmaya* “gizli kalmasın” 3b/1, *mūbtelā kılmaya* “düşürmesin” 6b/4, *iķdām eyleye* 8a/1 “artsın / artacak”, *māhlūk ola* “yaratılsın / yaratılacak” 8a/1, *manzūr ola* “görölsün / görülecek” 8a/1 [krş. *kılmağaylar* “etmeyecekler” 2b/6, *bolğay* “olacak” 6b/2, *tapğay* “bulacak” 28a/1, *öltürgeyler* “öldürecekler” 38a/12, *kalğay* “kalacak” 39a/12, *bargay* “varsın” 47a/4, *açılğay* “açılacak” 73b/1, *tutğay* “tutacak”

+A < +GA

Yaklaşma durumu, hem Eski Türkçedeki +ğa / +ge, +ka / +ke ekleriyle; hem de Oğuzcada aldığı +a / +e biçimiyle metinde bulunmaktadır:

cihāna “dünyaya” 13a/3, *Türke* “Türk’e” 29a/11, *itegine* 39a/1, *oğlanlarına* 39a/10, *īmāna* 40a/1, *evlāda* 51a/12, *ada* “isme” 52a/1, *halā’iķa* “insanlara” 52a/3, *şirke* 59b/4, *memlekete* 94a/7, *pādişāhlığa* 103a/8 [krş. *anlarğa* “onlara” 4a/10, *olarga* 20b/9, *yüklemekke* “yüklemeğe” 41a/2, *keyikke* “geyiğe” 72a/9, *keklikke* “kekliğe” 72a/10, *biglerğa* “beylere” 76b/12, *tagığa* “dağına” 103b/8, *yanığa* “yanına” 105a/1]

Not: Şu üç sözcükte yapım ekinin başındaki /G-/ sesinin düşmediği görülmektedir: *imgek* “zahmet, eziyet”: *imgekler* 69b/10; *sıçkan* “sıçan, fare”: 43b/11; *yalğan* “yalan”: 71b/12

2.5.2.Ortada Ünsüz Düşmesi

-l- > - Ø -

kitür- “getirmek” < *keltür-*

kitürdiler 68a/7, *kitürüb* 86b/5, *kitürür* 108a/9 [krş. *kiltürdi* 36a/6, *kiltürüb* 55b/6, *kiltürgen* 88b/12]

otur- “otur-” < *oltur-*

oturub 52b/10, *oturdı* 52a/10, 53a/3, *oturturub* 107a/11, *oturur* 108a/4 [krş. *olturdı* 53a/1, *olturğan* 55b/1, *olturub* 66b/9]

-r- > Ø

ķutul- “kurtulmak”

ķutulğanı 43a/10, 66b/10 [krş. *ķurtulub* 42a/3, *ķurtulub* 84b/10]

2.5.3.Sonda Ünsüz Düşmesi

-b >> -Ø

su < MK *suw*

suları 45a/1, *sunıng* 45b/2, *sudın* 47b/1, *suğa* 67a/8

2.5.3.1. Ek Sonunda Ünsüz Düşmesi

-G > -Ø

Sıfat yapan -lXG ekinin son sesi, Batı Türkçesinin bir özelliği olarak bazı sözcüklerde düşmüştür. Ancak bu durumun aynı sözcükte bile kurallı olarak işlemediği görülmektedir. Böyle sözcükler aşağıda köşeli ayraçlar içinde ayrıca gösterilmektedir:

atlı “adında”

Ķozı Yavı atlı oğlu 57b/6, *Babür atlı ħātūn* 73a/9, *Ķoğurmuş atlı atasınıng* 79a/4, *Ķusar atlı oğlıdın* 86a/6, *İr Sarı Bay atlı kişining* 87a/8, *Uluğ Big atlı emirning* 103b/3, [krş. *Leknūtī atlıķ (şehir)* 46a/7, *Kılıç Arslan atlıķ (oğlu)* 78a/11]

atlı “atlı, hayvanlı”

ala atlı 55a/4 [krş. *on ming atlık (kişi)* 46a/10, *bir atlık yürür* 46a/11, *on ming atlık* 46a/12]

āvāzlu “sesli”

iri āvāzlu “gür sesli” 56b/8 [krş. *iri āvāzlık* 58b/4]

kaşlu “kaşlı”

çatma kaşlu “bitişik (gür) kaşlı” 56b/8 [krş. *çatma kaşlık* 58b/4]

küçli “güçlü, kuvvetli”

küçli (...) halkı 84a/6

öyli “evli, çadırlı”

kırk ming öyli 86b/4, *ming öyli* 98a/9, *on iki ming öyli* 104a/12 [krş. *bir ivlik* 45a/10; *ming öylük il* 84a/9, 84b/7]

toğuşlı “cesur, yiğit”

toğuşlı alp 70b/7 [krş. *toğuşlık yigit* 83a/2]

tumanlı “dumanlı, sisli”

tumanlı kün 68b/6

türli “çişitli”

türli ferzānelik “çişitli bilgelikler” 49a/2 [krş. *türlük aşlarını* 48a/10]

yüzlü “yüzlü, benizli”

uluğ yüzlü “geniş suratlı” 56b/8 [krş. *büzürg yüzlük* “geniş suratlı” 58b/3]

Bir kural içinde işlemese de yukarıdaki örneklerde düştüğü görülen -IXG ekinin son sesi, şu sözcüklerde düşmemiştir:

parmaklık “parmaklı”: *uzun parmaklık (...) kişi* “uzun parmaklı kişi” 58b/4

‘aşselik “aksırıklı, öksürüklü”: *bülend ‘aşselik kişi* “gür/uzun öksürüklü kişi” 58b/4

tüglük “tüylü” 58b/5: *kaş çoklığındın ange Tüglük Hân hem dir irdiler*

başlık “başlı, önderli, liderli”: *Korkut başlık barça bigler* “Korkut’un yönetimindeki bütün beyler” 68a/3, 68a/6, *Kün Hân başlık inileri ve oğlanları ve bigleri* (...) 55b/12, *Şibân Hwace başlık barça Oğuz ili* 67b/2, *Dingli Big başlık on ming öyli* 80b/2

taylık “taylı”: *biş taylık baytal* “beş tayı olan kısrak” 75b/5

Eski Türkçe devresinde görülen söz sonundaki -ğ /-g seslerinin de Batı Türkçesinde düştüğü, Doğu Türkçesinde korunduğu bilinmektedir. KO, şu verilerde ilgili sesi düşürmemektedir: *uluğ* 39b/8 [krş. *uluğ* 91b/5], *ölük* 77b/2, *tirik* 77a/2

-r > -Ø

i- “olmak” < *ēr-*

ise 79b/5, *idī* 108b/1-2-8 [krş. *irdi* 3a/4, 4a/9, 5b/4, 21b/2, 30a/7, *irdim* 71a/11, 71b/12, *irding* 70b/1, *irse* 37a/7, 68b/2, 70b/11, 44b/6, 45b/3]

2.6. Ünsüz Türemeleri

Ø- > y-

yığaç “ağaç”: 42a/5-7, 85b/6 < *ığaç*

yığla- “ağlamak”: *yığlayur* 11b/4, *yığlar min* 11b/4, *yığlatıb* 75b/12, *yığlay* 77a/8 < *ığla-*

yırak “uzak”: 21b/12, 38a/3 < *ırak*

2.7. Yer Değiştirme (Metatez)

ireli: 3a/5, 7a/10, 20a/4, 26a/1, 41a/5 < *ilgerü*: (**ilkgerü*)

örge- “alışmak”: *örgendi* 13a/1, *örgensün* 78b/5 < *ögren-*

örget- “alıştırıp”: *örgetib* 48b/11 < *öğret-*

torpağ: *torpağğa* 47b/11 < *toprak*

2.8. Ünsüz Uyumu (Ötümlülük-Ötümsüzlük Uyumu)

KO' nde ünsüz uyumu tam değildir ve özellikle ötümlü biçimleriyle kalıplaşmış olan ekler nedeniyle uyum sık sık bozulmaktadır. Ötümsüz bir ünsüzün ardından gelerek uyumu en çok bozan ekler şunlardır:

-dİ bilinen geçmiş zaman eki

aytdı 18b/9, *itdi* 19a/2, *düzetdi* 30b/1, *işitdiler* 31b/5, *tutdı* 35b/12, *yatdı* 37a/11, *ötdi* 38a/2, *kitdi* 38a/3, *tutdı* 42a/4, *unutdılar* 68a/12, *oğutdı* 102a/1

+dA bulunma durumu eki

hükümetde 23b/12, *maşlaḥatda* 28b/5, *vilāyetde* 30a/6, *salṭanatda* 34a/11, *eyāletde* 35b/4, *hilāfetde* 39a/7, *yurtda* 43b/5, *taḥtda* 49b/1, *kentde* 67a/5, *memleketde* 98a/2

+dIn ayrılma durumu eki

ḥayātdın 9b/2, *cihetdin* 24a/11, *şalāḥiyetdin* 54b/9, *Ḳorḳutdın* 67b/8, *cemā'atdın* 82a/10, *vefātıdın* 108a/1

+GA yaklaşma durumu eki

yurtğa 55b/11, *vilāyetğa* 66b/11, *Ḳorḳutğa* 68a/12, *avlamakğa* 48a/3, *tarafğa* 49a/11, *halkğa* 55a/10, *Irākğa* 82b/12

II. BÖLÜM: BİÇİM BİLGİSİ¹⁰

1. İSİM

1.1. İsim Çekimi

1.1.1. Çokluk

Çokluk eki, +lAr' dır:

pādişāhlar 1b/8-9, *kitāblar* 2a/4, *vāqı'ātlardın* “olaylardan” 2a/9, *yıllar* 8b/11, *ķurbānlıķların* “kurbanlıklarını” 15b/6, *ķoyları* “koyunları” 16b/2, *mağārelerde* “mağaralarda” 20a/4, *cāsūslar* 60a/2, *ķātūnlar* “kadınlar” 74b/5, *sulķānlarning* “sultanların” 97b/12; *peygāmblerlerdin* “peygamberlerden” 1b/8, *ferzendler* “oğullar” 2a/11, *gūzeştelerine* “geçmişlerine” 2b/9, *igitle* “yiğitler” 70b/8, *biglerni* “beyleri” 77b/4, *iller* “halklar” 88a/2, *cengler* “savaşlar” 103a/11, *yigitlerdin* “yiğitlerden” 104a/12

1.1.2. İyelik Ekleri

I.tekil kişi iyelik eki, +(X)m' dır:

tengrim 46b/7, *tengemni* “paramı” 46b/9, *babam* 70a/1, *uyķum* 74a/5, *tivemniķ* “devemin” 85b/9; *gūnāķımdın* “günahımdan” 12b/1, *evlādımdın* “evlatlarımdan” 19a/3, *adımı* “ismimi” 36b/6, *ķızım* 71b/11; *sivmegenimning* “sevmeyişimin” 37b/9, *iķimge* “içime” 85b/10, *ķātūnum* “hanımım” 45b/1, *ķolum* “elim” 48a/3, *ķoynumķa* “koynuma” 74b/8, *oķlum* 78b/6; *kōnglūmdın* “gönlümden” 68b/4, *ōzūmni* “kendimi” 77a/11

Bir veride eksiz kullanıma rastlanmaktadır:

mining taķtda “benim tahtımda” 49b/1

II. tekil kişi iyelik eki, +(X)ng' dır:

eczāng “parçaların” 10b/3, *duā'ng* 24b/3, *atang* “baban” 69b/8, *aķang* “aķabeyin” 69b/9; *iķtidāringa* “gücüne” 8b/6, *ķolingda* “elinde” 69b/6; *adāvetingdin* “düşmanlığından”

¹⁰ Konuların ele alınışındaki sıra, konu başlıkları arttırılmış ve bazen değiştirilmiş olmakla beraber Janos Eckmann'ın *Chagatay Manuel*' de izlediği sıraya dayanmaktadır. Örneklerin sıralanışı ise eklerin alfabetik sıraya göre ilk değişkelerinden başlamakta ve küçük sayfa numarasından büyüğüne doğru sıralanmaktadır

8b/10, *ziyāretinge* 23b/8; *terahhūmungdın* “merhametinden” 8a/10, *rūhūnga* 23b/7, *oğlung* 70b/1, ‘*ömrüngdın* “ömründen” 17b/12, *özüng* 69a/4

III. tekil kişi iyelik eki +I, +sI’ dır; bazen de bir göstericisi yoktur:

(*Oz Hānning*) *kızı* 37b/6, (*pādišāh*) *ornında* 49a/10, (*uluğ*) *oğlının atı* 79a/11; (*bu hādışening*) *heybetidin* “bu hadisenin büyüklüğünden” 7b/7, (*Hāzret-i Nūhing mübārek*) *yüzine* 25b/1, (*oğlaning bu*) *sözige* “(çocuğun bu) sözüne” 36b/9, *köçini* “hanımını” 37b/1, *iteğine* 39a/1, *üstine* 63b/4; *ma’nāsı* 18b/7, (*Moğol Hān*) *tabaçasıdın* “(Moğol Han) sınıfından” 35b/3, (*sunm*) *yaçasında* “suyun kenarında” 37b/5, *anasığa* 92b/7; (*Hāzret-i İdrīs*) *va’desi* “(Hazreti İdris’in) vadesi” 23b/5, (*Nūh*) *keştisi* “(Nuh’un) gemisi” 28a/4, ‘*amūzādesi* “amcası” 100a/9

III. tekil kişi iyelik eki, iki veride yuvarlak ünlüyle yazılmıştır:

bir yaşar oğlaning mundağ sözünü sözligenini “bir yaşındaki çocuğun böyle konuştuğunu” 36b/11-12, *İtil Suyunu* “İtil Nehrini” 84a/12

Birçok örnekte III. tekil kişi iyelik eki sıfır morfemdir:

aning lakab “onun lakabı” 4b/1, *aning tev’em* “onun ikizi” 15a/4, *aning vekil* ve *hafiz* “onun vekili ve koruyucusu” 16b/1, *aning evlād* ve *ā’kāb* “onun çocukları ve torunları” 4b/1, *Oğuz Hānning kiçik hātūn* “Oğuz Han’ın küçük hanımı” 38b/1-2, *aning ülüs*¹¹ “onun payı” 53a/9, *Rūm pādišāhının vezir* “Rum padişahının veziri” 64b/4, *Kabul Hān iktidār* ve *i’tibār* çok ırdı “Kabul Han’ın gücü ve itibarı.” 92b/5, ‘*Abdullāh Hānning Zehrā Hānım digen bir hemşire* “Abdullah Han’ın Zehra Hanım adlı bir kız kardeşi.” 96b/8, ‘*Abdullāh Hānning ‘ömrining müddet* “Abdullah Hān’ın ömrünün müddeti” 106b/5

I. çoğul kişi iyelik eki, +(I)mIz’ dır:

evlādımız 2b/1, *eyyāmımızdın* “zamanımızdan” 2b/8, *oğlımız* 36b/4, ‘*aşrımızğaça* “aşrımıza kadar” 39b/6, *aldımızda* “önümüzde” 42a/6, *atlarımız* 44b/8, *aytmağımız* “söylememiz” 82a/11, *karındaşımız* “kardeşimiz” 82b/1, *atamız* 90a/8; *ikimizge* “ikimize”

¹¹ Bu verinin kullanımları şunlardır: *aning ülüs ong aşıklıg boldı* 53a/9, *aning ülüs karı ilik boldı* 53a/11, *aning ülüs yan baş boldı* 53a/12-53b/1, *aning ülüs omaca boldı* 53b/2, *aning ülüs rast uyluğ boldı* 53b/4, *aning ülüs yağrın oldı* 53b/6, *aning ülüs şol yan baş boldı* 53b/11, *sol yan baş aning ülüs boldı* 54a/1, *sol aşıklı aning ülüs boldı* 54a/2

38a/8, *könglimiz* 72b/12, *peygāmbërimizning* “peygamberimizin” 65b2, *sözimizni* “sözümüzü” 47a/12

Bir veride bağlayıcı ünlünün yuvarlak olduğu görülmektedir:

ötünümüz “isteğimiz” 69b/11

Bir veri ise sıfır morfemi örneklemektedir:

bizniñ peygāmbërdin “bizim peygamberimizden” 84a/1-2

II. çoğul kişi iyelik eki, +(X)ngIz’ dır:

barçangız “hepiniz” 69b/2; *uluğmız* “büyüğünüz” 49a/5, *atmız* “adınız” 49a/6, *sırringizni* “sırrınızı” 76b/3; *ferzendleringiz* “oğullarınız” 2b/2, *‘āqıbetingize* “sonunuza” 11b/4, *keliningiz* “gelininiz” 37b/9, *neslingiz* 39a/11, *kişileringiz* “adamlarınız” 45b/4-5, *kiçikleringize* “küçüklerinize” 49b/8, *cem‘iyyetingiz* 60a/7, *sözingizni* “sözünüzü” 70a/2; *oğlungız* 38a/8-9; *üçüñiz* “üçünüz” 49a/6, *özüngiz* 65b/5, *köçiñiz* “hanımınız” 76b/5

III. çoğul kişi iyelik eki, +I ve +sI dır:

(şehrlerning) atların “şehirlerin adlarını” 46b/6, *(alarning) imdādına* “(onların) yardımına” 62a/8, *(baytallarnıñ) butlarına* “(kısrakların) butlarına” 75b/7, *(nebireleriniñ) kollarında* “(torunlarının) ellerinde” 82a/6, *(anlarning) evlādları* “(onların) çocukları” 107b/5; *(pādişāhlarning) ‘ādetleri* “(padişahların) alışkanlıkları” 41b/12, *(Türkmenlerin) közleri* 67a/8, *(ol pādişāhlarning) hikāyetlerini* “(o padişahların) hikâyelerini” 82a/10, *(sulţānlarning) şūretleri* “(sultanların) suretleri” 97b/12; *(alarning) arasıdın* “(onların) arasından” 20b/3, *(alarning) esāmisi* “(onların) adları” 21a/2

1.1.3. Durum Ekleri

1.1.3.1. İlgi Durumu

a. İlgi durumu ekleri +Ing, +nIng, +nI’ dır. Bazen de eksizdir.

+Ing

cihāning 13a/3, *Dāvūdning* 17b/8, *hāning* 40a/2, *pādişāhlarning* 41b/12, *Oğuzing* 62a/2, *oğlaning* 71a/2, *Bahādırıng* 92b/6; *bizing* 2a/3-5, *sizlering* 2b/2, *mining* 8b/3, *öying*

“evin” 13b/8, *Ādem*ing 16a/12, *yiring* 22b/5, *Yāfešing* 29b/11, *Türkmening* 88b/9

+nIng:

ayining 9b/11, *yılanning* 12a/3, *alarning* 20b/3, *halkning* 36a/9, *suning* 41b/11, *uluğining* 73a/6, *ğalaflıgining* 83b/11, *hātūning* 85b/1; *sizlarning* 49a/6, *törtining* 84b/12, *itning* 85b/12, *Özbekning* 89b/9, *öyining* 103a/9, *biyikining* “büyüğünün” 104a/3

+nI:

atasını işāreti “babasının işareti” 19b/12, *şimāl ve maşrıq diyārını hūkūmetin* “kuzey ve doğu diyarının idaresini” 28a/12, *kımıznı ayağını* “kımızın kadehini” 69a/12, *uluğ atasını adnı* “büyük babasının adı” 81a/10; *kezzāb kişini söziğa* “yalancı adamın sözüne” 25a/11, *birini adı Yecūc* “birinin adı Yecūc” 29a/5, *Türk ilini bir kırağında* “Türk memleketinin bir tarafında” 29b/12, *imāmesini üstine* “sarığının üstüne” 32b/9, *birbirini sözini* “birbirinin sözünü” 33b/8, *babasını adını* “babasının adını” 61b/1, *bu sözlerni barçasın* “bu sözlerin tamamını” 70b/2

Şeklen +nI belirtme durum eki ile aynı olan bu biçime bugün Özbek ağızlarında da rastlanmaktadır (bk. Gabain 1945: § 50; Jarring, EastT. I 48, 80 - II 120).

Grönbech, başlangıçta farklı kaynaklardan gelmelerine rağmen belirtme durumu ile ilgi durumunun gramerlik işlevler bakımından zamanla gittikçe birbirine yaklaştığını belirtmekte ve her iki durum de ortak bir ses yapısı olan +nI biçimini bu işlevsel paralelliğin bir sonucu olarak görmektedir (Grönbech 1995: 141).

Karahan da iki durum ekinin birbirinin yerine kullanılmasını aralarındaki işlev yakınlığına bağlanmaktadır (Karahan 1999: 608).

b. Kişi adı, kişi zamiri ya da aynı görevi üstlenen birçok sözcüğün yanında ilgi durumunun eksiz kullanıldığı görülmektedir:

şeytān Ādem ve Havvā kaşığa kilib “şeytan, Âdem ve Havva’nın yanına gelip” 11b/7-8, *Havvā Ādem yanığa kilüb* “Havva, Âdem’in yanına gelip” 12a/4, *seytān ta’līmi birle* “şeytanın kışkırtmasıyla” 15b/12, *Hābīl cesedini* “Hâbil’in cesedini.” 16a/7, *Ādem du’āsı* “Âdem’in duası” 17b/9, *Hāzret-i İdrīs bir dostı* “Hazreti İdris’in bir dostu” 21b/11,

Hazret-i İdrīs va‘desi “Hazreti İdris’in vadesi” 23b/4-5, *Âdem vefâtıdın yüz yegirme altı yıl keçendin sonk* “Âdem’in vefatından yüz yirmi altı yıl geçtikten sonra” 24a/9-10, *Nūh keştisi* “Nuh’un gemisi” 28a/4, *Oğuz Hân kiçik hātunı* “Oğuz Hân’ın küçük hanımı” 38b/1, *İşteki köprağı* “İşteki (halkının) daha çoğı” 43a/10-11, *iy kızım oğı* “kızımın oğı” 71b/11, *hân üç oğı bar irdi* “Hanın üç oğı vardı.” 73a/5-6, *ataları yörigen yoldın* “atalarının yürüdüğü yoldan” 77b/12, *atası tahtında* “babasının makamında” 78a/1, *uluğı adı Kökem Bakuy kiçiki adı Serenk* “büyüğünün adı Kökem Bakuy, küçüğünün adı Serenk” 81a/12, *Arslan oğı Serenk hân bolğanı zikri* “Arslan oğı Serenk’ in han olduğunun zikri” 81b/11-12, *Öğürçik Alp atası Kara Ğāzī* “Öğürçik Alp’in babası Kara Gazi(dir.)” 83a/4, *pādişāhlar hizmetinde* “padişahların hizmetinde” 89b/3, *Qabul Hân iktidār ve i‘tibār* “Kabul Han’ın gücü ve itibarı” 92b/4-5

c. Türk dilinin farklı dönemlerinde sıklıkla rastlanan bir özellik olarak pek çok örnekte bir hareketin nesnesi olarak kullanılmış; belirtme durumu bildirmiştir:

aning helāk itmek üzere “onu helāk etmek için” 9a/8, *aning bizğa tafđil eylese* “onu bize üstün tutsa” 9a/11, *qabz-ı rūhı aning āsmānda buldı* “Azraili, onu gökte buldu.” 21b/9, *mining behişt seyrine alıb bar* “Beni cennet gezintisine al götürl” 23b/9, *āfitāb ve aying Nūha yiberdi* “güneşi ve ayı Nuh’a gönderdi” 27a/1, *aning köp siver irdi* “Onu çok severdi.” 38a/2, *andın song barıb Kara Hıtayning aldı* “Ondan sonra gidip Kara Hıtay’ı aldı.” 41a/12, *Salurning alıb* “Salur’u alıp” 66b/7, *Şāh Melikning tutub öltürdiler* “Şāh Melik’i yakalayıp öldürdüler” 80a/1, *Kökem Bakuyning hân kıldılar* “Kökem Bakuy’u han yaptılar” 81b/1, *Kökem Bakuyning at aldına alıp kaçdılar* “Kökem Bakuy’u atın önüne alıp kaçtılar” 81b/5-6, *Tuğrul Bigning hân kıldılar* “Tuğrul Bey’i han yaptılar.” 82a/8-9, *Kıpçaqlınnı esir etib* “Kıpçaklı’yı esir ederek” 85b/3, *aning Muhammed Şibānī müsemma kıldı* “onu, Muhammed Şibānī (diye) adlandırdı” 95a/7-8

d. İlgi durumu, aşağıdaki cümlelerden ikisinde *de-*, birinde ise *ayt-* fiilinin istemine karşılık vermiştir. Bu bağlamlarda da belirtme durumu işlevindedir:

ba‘zı tevārihde aning enbiyā’-yı mürsel dib-türler “Bazı tarihlerde onu gönderilmiş peygamber diyorlar.” 33a/9-10, *aning Çin ü Māçin dirler* “Onu Çin ü Maçin derler.”

40b/12, *bul vaqtda anlarning Karadaşlı ayturlar* “Bu zamanda onları Karadaşlı diyorlar”
80b/2

1.1.3.2. Yaklaşma Durumu

a. Yaklaşma durumu ekleri +A ve +GA’ dır. Bazen de bir göstericisi yoktur.

+GA:

anlarğa 4a/10, *içiğa* 36b/3, *ağızğa* 41a/10, *torpağğa* 47b/11, *etleriğa* 48a/9, *iliğa* 62b/9, *vilâyetğa* 96a/6, *yanığa* 105a/1; *köşege* 37b/8, *üstige* 44b/2, *tivege* 85b/8; *devletke* 36a/10, *yüklemekke* 41a/2, *Türkke* 67a/11, *keyikke* 72a/9, *keklikke* 72a/10

+A:

yılana 11a/10, *cihâna* 13a/3, *Nûha* 26b/8, *yağmura* 30b/7, *îmâna* 40a/1, *yaqasına* 42b/2, *evlâda* 51a/12, *halâ’iğa* 52a/3, *dârü’l-bekâya* “ahirete” 61b/3, *laqaba* 59a/8, *bâzergânlarına* “tüccarlarına” 66a/11, *salţanata* 99b/7, *taşarrufuna* “idaresine” 103b/3, *yaqınına* 104b/8; *Kâbile* 12b/10, *itegine* 39a/1, *küfre ve şirke* 59b/4, *Tebrîze* 60b/10, *memlekete* 94a/7, *Belhe* 97a/10

b. Yaklaşma durumu için bazen bir ek kullanılmadığı görülmektedir. Bu, özellikle de bir yer adından sonra dikkati çekmektedir:

Semerķand kildi “Semerkand’a geldi” 45a/4, *Belh bardı* “Belh’e gitti” 44b/1, *Ürgenç bardılar* “Ürgenç’e gittiler” 78a/9, *İraq bardılar* “Irak’a gittiler” 80b/4, *Horāsān bardılar* “Horasan’a gittiler” 82a/4-5, *Māzenderān kitdi* “Mazenderan’a gitti” 42b/9, *Şalāha’d-dīn ilidin qorqub Kırım kildiler* “Selahaddin halkından korkup Kırım’a geldiler.” 84a/11

Aynı durum iki veride kişi adından sonra görülmektedir:

ol vaqt ḥazret-i bārī te‘ālā İdrīs ‘Aleyhi’s-selām ḥil‘at-ı risālet keygüzüb ol kavme meb‘ūs itdi “O vakit, Allah İdris Aleyhiselam’a peygamberlik elbisesi giydirip o kavme gönderdi.” 20b/4-5-6, *atalarını sanab otuz biş arķada Afrāsiyāb yetkürdiler* “Atalarını sayıp otuz beşinci göbekte Efrasyap’a dayandırdılar.” 82b/5-6

Bu durum, kişi ve yer bildirmeyen bir sözcükte daha görülmektedir. Ancak benzer

başka tanık olmadığı için buradakini çekimleyenin unutkanlığına bağlamak da mümkündür:

öler bolğanında yurtını iki böldi “Ölecek olduğunda (öleceği zaman) yurdu ikiye böldü.” 72b/2

c. Yaklaşma durumu eki, aşağıdaki örneklerde bir şeyle olan münasebeti belirtmek için kullanılmaktadır:

fisk ve fesāda meşğul boldı “Hainlik ve ara bozuculukla meşgul oldu.” 19b/2

pādişāhlığını ange birib özüng ‘İş ü ‘işretğa meşğul bolğay sin tidiler ‘Padişahlığı ona verip kendin eğlenmekle meşgul olacaksın’ dediler.” 72a/3-4

1.1.3.3. Belirtme Durumu

a. Belirtme durumu eki +I, +nI ve +n’ dir. Bazen de bir göstericisi yoktur.

+I:

tofrağı 8b/2, *ķurbanlığı* 14a/11, *āteş-perestlığı* 16b/11, *namāz kıılmağı* 21a/8, *dırahtı* 26a/2, *şikār kıılmağı* “avlanmayı” 29b/6-7, *ta‘āmğa duz salmağı* 29b/9-10, *helvā kıılmağı* 30a/5, *Selçuķı* 64b/4, *Salur Kızanı* 83b/11, *bu oğlanı* 85b/10, *Deşt-i Kıpçaķı* 94a/8, *Āzerbāycānı* 100b/8; *Ādemi* 9a/7, *ol şūreti* 22a/9, *sini* 37a/9

+nI:

ulusnı 2b/4, *Tatarnı* 40b/12, *Semerķandnı* 44a/12, *Buķārānı* 44b/1, *yarlığını* “fermanı” 47a/1, *yaynı* “yayı” 47b/11, *Yılduznı* 48a/2, *aşlarnı* 48a/10, *halknı* 48a/10, *oķnı* 49a/9, *hātūnnı* “kadını” 55b/11, *ķımıznı* “kımızı” 69a/12, *ķıznı* 73b/11, *baytalnı* “kısrağı” 75b/5; *sözni* 11b/12, *bizni* 37a/9, *işni* 37a/10, *şehrni* 43a/5, *ivni* 43b/2, *tengemni* “paramı” 46b/9, *biglerni* 77b/4, *tüşingni* 79a/8, *ķaberni* 80a/2, *Rüstem Bignı* 102b/9

+n:

III. kişi iyelik ekinden sonra kullanılmaktadır: *şahādet şerbetin* 6a/1, *ķurbānlıķların* 15b/6, *atķanın* 39a/5, *köçlerin ve kelinlerin* “eşlerini ve gelinlerini” 38a/3, *atın* “adını” 42a/9, *uşāğın* 43b/1, *aķvālin* “hāllerini” 44b/6, *daruğalıķın* “yöneticiliğini” 47a/3, *yaşın* 68a/11, *mālsızlıķın* 68a/11, *boynın* 71a/12, *atasın* 73b/12, *yüzün* 74b/6, *iki yanın* 79b/11, *anın*

atlanganın “atlandığını” 84b/9-10, *ta‘bīrin* 92a/11

b. Belirtme durumu, bazen eksiz olarak kullanılmaktadır:

bul kitāb ol hān-ı gītī-sitān Oğuznāme müsemmā kılub (...) “Bu kitabı, o dünyayı zapteden han Oğuznāme (diye) adlandırıp” 2a/10-11, *melāike bu cevāb işidendin sonk* “Melekler bu cevabı duyduktan sonra” 7a/9, *Ḥudā Te‘ālā Cebrā’īl yiberdi* “Yüce Allah, Cebrāil’i gönderdi.” 14a/11, *Ḡuzdın ol daş taleb kılurdılar* “Guz’dan o taşı istiyorlardı.” 30a/12, *Nūḥ ‘Aleyhi’s-selām önge ferzendlerindin Sām şahib-i kemāl ve hired-mend ve ehl-i dānīş ve necīb kōrdi* “Nuh Aleyhiselam, Sam’ı diğer oğullarından (daha) olgun, anlayışlı, bilgili ve temiz gördü.” 33b/11-12, *il yaḥşıları yığılıb kingeş kılib Merdān öltürüb ‘İvaz tigen Leknūtī tahtında olturturdılar* “Halkın önde gelenleri toplanıp anlaşarak Merdān’ı öldürüp İvaz den(il)eni Leknūtī tahtında oturtular.” 47a/7-8, *Ḳayı Hān hān köterdiler* “Kayı Han’ı han yaptılar.” 57a/2-3, *Selçuk pādīşāh eylediler* “Selçuk’u padişah yaptılar.” 64b/8, *İsfahān pāy-ı taht kılib olturğan vaḳtda* “İsfahan’ı başkent yapıp (orada) hüküm sürdüğü zamanda” 80b/5-6; *oḒlı Rüstem Big ḳal‘a-yı AnḥıḳḒa ḥākim eyledi* “OḒlu Rüstem Bey’i Anḥık Kalesi’ne yönetici tayin etti.” 100b/5-6

c. Aşağıdaki cümlede yalın hâlde bulunması beklenen sözcüğün belirtme durumu ile kullanıldığı görülmektedir:

Ādemniḡ ‘ömrini yedti ming yıl irdi “Ādem’in ömrü, yedi bin yıl idi.” 17b/4

d. *de-* ~ *te-* fiilinin “ad vermek” anlamındaki kullanımlarında belirtme durumu, fiilin istediği zorunlu bir ögedir:

anı yasaḒan ḳışını Ḳanḳlı tidiler “Onu yapan kişiye Kanklı dediler.” 41a/6-7, *Tanḳutnı Tacikler Tibet deyler* “Tankut’a Tacikler Tibet diyorlar.” 41a/11-12, *anınḒ pādīşāhının atını İt Baraḳ Hān derler irdi* “Onun padişahının adına İt Barak Han derlerdi.” 41b/5, *Türk tilinde içi ḳovuş yığaḳnı Ḳıpçaḳ derler* “Türk dilinde içi boş ağaca Kıpçak derler.” 42a/7-8, *her içi ḳovuş ağaḳnı Çipçaḳ diy tururlar* “Her içi boş ağaca Çipçak diyorlar.” 42a/9, *ol yurtnı Sayın Hān yurtı tidiler* “O memlekete Sayın Han yurdu dediler.” 43b/6, *sizlerdin bolḒan oḒlanlarını tā ḳıyāmetḒaḒa Bozoḳ tisünler* “Sizlerden olan oḒullarına ta kıyamete kadar Bozok desinler.” 49a/6-7, *Salur atlı Becene ḒalḒını İt Becene dirler* “Salur adlı Becene halkına İt Becene

derler” 66b/5-6, *Türkmenleri Tâcıklar evvel Türk dirler irdi* “Türkmenlere Tacikler önceleri Türk derlerdi” 67a/7, *bu oğlanın atını bu vaqtğaça Yavlı diy turur irdük* “Bu oğlanın adına bu zamana kadar Yavlı diyorduk.” 71a/2-3, *anı Tuğrul On Bigi dirler irdi* “Ona Tuğrul On Beyi derlerdi.” 79b/1

Ancak aynı fiilin istemi içinde yaklaşma durumlu nesneler de vardır:

hân alarğa Uyğur tidi “Han, onlara Uygur dedi.” 39a/2, *ol cemâ‘atğa Qarlıq disünler* “O topluma Karlık desinler.” 44b/10, *ange Tüglük Hân hem dir irdiler* “Ona Tüylü Han da derlerdi.” 58b/5, *bunlara Oğuz Hânlı derler* “Bunlara Oğuz Hanlı derler.” 65a/5, *anğa barça halk Kanlı Yavlı tidiler* “Ona bütün halk Kanlı Yavı dedi.” 71a/4, *Durunğa Yazır yurtı derler* “Durun’a Yazır yurdu derler.” 80a/12, *uluğ oğlğa Buğa Hân dirler* “Büyük oğluna Buka Han derler.” 91a/12, *ange büt tengri dir irdi* “Ona put tanrı(sı) derlerdi.” 93a/1

1.1.3.4. Bulunma Durumu

a. Bulunma durumu eki +dA’ dır; bir örnekte ise eksizdir:

‘aşırımızda 2a/5, *eyyāmında* 2b/9, *ağzında* 11b/1, *uquda* 15b/12, *tağıda* 18b/3, *toyda* 52a/8, *tarafıda* 78b/1, *zamānıda* 89b/8, *yanıda* 108a/1, *pāy-ı tahtda* 61a/3, *yirlerde* 20a/4, *hükümetde* 23b/12, *tārīḥ-i Ṭaberīde* “Taberî tarihinde” 24b/11, *küninde* 27a/10, *yüzinde* 41b/10, *üstide* 72b/7, *Tebrīzde* 99a/10, *hükümetde* 100b/71, *vilāyetinde* 104a/11

b. Şu cümlede bulunma durumunun eksiz kullanıldığı dikkati çekmektedir:

‘Alīning bir yaş oğlu bar irdi “Ali’nin bir yaşında oğlu vardı.” 78a/10

c. Bulunma durumu, aşağıdaki cümlede bir dikkatin toplandığı noktayı işaret etmektedir (başka örnekler için bk. Eckmann 2003: 71/d):

bu beytni ol öying vaşfida aytıb tururlar “Bu beyti, o çadırın özellikleri hakkında söylemişlerdir.” 48b/6

e. Bulunma durumu, aşağıdaki örneklerde yaklaşma durumu işlevindedir:

öz nökerleringiz birlen anda barıb 48a/4-5 “kendi kölelerinizle oraya gidip”, *Ögürçüknıng kayda kitkenin bilmedi* “Ögürçük’ün nereye gittiğini bilmedi.” 84b/8-9

f. Bulunma durumu, aşağıdaki örneklerde ayrılma durumu işlevindedir:

künlerde bir kün “günlerden bir gün” 57a/7, *anda bir yaş oğlanı olcalab kiltürüb atını Suvar koyub kolında östürdi* “Oradan bir yaşında (bir) çocuğu esir olarak alıp getirdi, adını Suvar koyup elinde büyüttü.” 76a/4-5-6-7

Türkçede daha çok +A ekli tamlayıcılarla kullanılan *koy-* fiili KO’ n de “(bir yere) bırakmak, yerleştirmek” anlamının söz konusu olduğu verilerin neredeyse tamamında +dA ekli adlarla kullanılmıştır:

anın eczāsını birbirine mahlûṭ eyleyib Mekke ve Tâif arasında koydı “Onu birbirine karıştırıp Mekke ve Tâif arasına yerleştirdi.” 8a/12, *her ikisi kurbānlıkların dağ üstinde çıkarıb koydı* “Her ikisi kurbanlıklarını dağın üzerine çıkarıp bıraktı.” 15b/6, *Ādem zürriyetini iki kısım kıldı bir kısım onгда koydı ve bir kısmı solda koydı* “Âdem, çocuklarını iki gruba ayırdı. Bir grubu sağa yerleştirdi, bir grubu sola yerleştirdi.” 17a/8-9, *songda koyğan kişileriniz* “arkaya yerleştirdiğiniz/arkada bıraktığınız adamlarınız” 45b/4, *‘ahdnāmeni Kün Hānning hazīnesinde koydılar* “Belgeyi Kün Han’ın hazinesine koydular.” 56a/5-6, *ötükni yirinde koyub kildi* “Çizmeyi yerine bırakıp geldi.” 74b/2, *hānnıj ölügini kaçan çıkarurunu anı yirde koyarunu* “Hanın ölüsünü ne zaman çıkaracağını onu toprağa koyacağını (gömeceğini)” 77a/4, *imdi sini bir yirde koymak üçün turub min* “Şimdi seni bir yere bırakmak (toprağa gömmek) için durmuşum.” 77a/9-10, *uluğ oğlu Canı Big Hān ki Merv-i Şāh-Cihānda koyub irdiler* “Merv-i Şāh-Cihan’a yerleştirdikleri büyük oğlu Canı Big Han” 106b/1

1.1.3.5. Ayrılma Durumu

a. Ayrılma durumu eki, +dIn’ dır:

cāsūsıldın 60a/10, *andın* 60a/12, *olandın* 63a/3, *sulṭāndın* 63b/3, *yıldın* 64b/7, *başdın* 65b/8, *atangdın* 69a/7, *atğandın* 74b/4; *‘ibādetindin* 5b/5, *‘adāvetindin* 8b/10, *zürriyetindin* 29b/11, *özlerindin* 66a/11, *sözlerdin* 66b/8, *ötkendin* 67a/7, *könglүmdin* 68b/4, *kögsindin* 79a/6, *ilidin* 80a/8, *isrıklıkdin* “sarhoşluktan” 81a/8, *izimdin* 85b/8

İki örnekte ekin +den’ li biçimine rastlanmaktadır:

tamām yir yüzinden “bütün yer yüzünden” 28a/3, *kiyiniñden* “ardından”

1.1.3.6. Eşitlik Durumu

Eşitlik durumu eki +çA’dır; ancak metinde ekin özel kullanımları yoktur. Yalnızca kalıplaşmış olarak *barça, ança, munça, niçe, filānça* sözcüklerinde bulunmaktadır.

1.1.3.7. Vasıta Durumu

Vasıta durumu *birlen ~ birle ~ bilen ~ ilen ~ ile* edatıyla yapılmaktadır; bu edatın ekleşmiş biçimi olan +IA ise metinde bulunmamaktadır:

birlen: *bir kişi birlen* 26a/4, *Nūh emri birlen* 28b/12, *oğlanları birlen* 29a/11, *anın birlen* 37b/4, *elik ming kişi birlen* 42b/12, *ağaç birlen* 45b/3, *kıılıç birlen* 55b/6, *tiken birlen* 71a/11

birle: *libās-ı kerāmet birle* 7b/10, *berg-i incir birle* 12b/1, *anın birle* 22b/1, *leşkeri birle* 60a/6, *bir yigit birle* 70b/8, *özi qolı birle* 73a/3, *bahāne birle* 73b/10, *közleri birle* 91a/6

bilen: *resm-i hīlekerlik bilen* “hile yoluyla” 30a/12, *oğurluq bilen* 31b/9, *köp il bilen* 80a/5

ilen: *ferişteler ilen* 5a/11-12, *daş ilen* 16b/8, *‘azāb ilen* 25b/7, *‘ilm-i tencīm ilen* 39a/8, *tuḥfe ilen* “armağanla” 56b/3, *sipāh ilen* 59b/9, *yed-i qudret ilen* “kudret eliyle” 90a/9, *merātib ilen* “derecelerle” 93b/9, *oğlanları ilen* 96b/4

ile: *nev‘ ile* 11a/5, *ol tārīq ile* 33a/4, *Kündüz nebīrening ile* “Gündüz’ün torunlarıyla” 100b/3

1.1.3.8. Yön Durumu

Yön durumu eki, metinde +ArI ve +rI’dır, ancak yalnızca kalıplaşmış olarak şu sözcüklerde bulunmaktadır:

ireli < *ilgerü* “ön, önce” 3a/5, 7a/10, 26a/1; *narı* < *ınğaru* “öte” 41b/4; *yuqarı* < *yokğaru* “yukarı” 26b/5; *beri* < *berü* “bu yana” 37b/2, 46a/5, 58a/5; *keri* < *kerü* “geri, arka” 62a/10

1.1.3.9. Sınırlama Durumu

Sınırlama durumu +GAçA, +AçA, +çA ekleriyle temsil edilmekte ve iki temel işlevde kullanılmaktadır:

a. Zamanı sınırlandırmaktadır:

Nûh ‘Aleyhi’s-selāmğaçā “Nûh Aleyhiselam’a kadar” 14b/4, *Zü’l- kırneynğaçā* “Zülkarneyn’e kadar” 14b/9, *zamānığaçā* “zamanına kadar” 36a/1, *‘aşrımızğaçā* “asrımıza kadar” 39b/6; *vaқтаçā* “vaktine kadar” 83a/11, *kıyameteçe* “kıyamete kadar” 16a/1, *rüst-e- hîz künineçe* “kıyamet gününe kadar” 50a/7; *inķırāż-ı ‘ālemeçe* “dünyanın sonuna kadar” 2a/8, *vaқtiçe* “vaktine kadar” 14a/12, *bolğança* “oluncaya kadar” 49b/2

b. Mekânı sınırlandırmaktadır:

Buḥārāğaçā “Buhara’ya kadar” 40a/7, *Mışrgāçā* “Mısır’a kadar” 48b/2, *başdın ayakğāçā* “baştan sona kadar” 65b/8, *Esterābādğāçā* “Esterâbad’a kadar” 89a/12, *Merv-i Şâh-Cihānğāçā* “Merv-i Şâh-Cihân’a kadar” 104a/10

1.1.4. İsimlerde Karşılaştırma

a. +dIn ayrılma durumu ekiyle yapılmaktadır:

mundın yaḥşı ad bolur mu “Bundan (daha) iyi ad olur mu?” 36b/10, *mundın yaḥşı at bolmas* “Bundan (daha) iyi ad olmaz.” 68b/1-2, *mundın yaḥşı güvâh bolmas* “Bundan (daha) iyi delil olmaz.” 75a/1-2

b. +rAK ekiyle yapılmaktadır:

min bilmey min turur kelinler yaḥşıraḳ bilürler “Ben bilmiyorum, gelinler daha iyi bilirler.” 38a/6-7, *azraḳı Oğuz Ḥân ḳatıḡa bardılar* “daha azı Oğuz Han’ın yanına gitti” 38b/6, *İşteḳ köpraḡı* “İşteḳ’ in (halkının) çoḡu” 43a/10, *barça illerdin Türkmengā yaḳınraḳ olturḡan* “bütün halklar içinde Türkmen’e daha yakın oturan” 67a/1-2, *bu söznı min sindin mundın burunraḳ aytur tib ümîd ḳılır irdim* “Bu sözü ben senden daha önce söyler(sin) diye bekliyordum.” 71a/10-11, *barça işlerindin yama[n]raḳ* “Bütün işleri içinde en kötüsü” 76b/5, *köpreki köçüb Ürgenc bardılar* “daha çoḡu göçüp Ürgenç’e gitti” 78a/9-10

2. SIFAT

2.1. İşaret Sıfatları

bu, bul

bu söz 36b/6, *bu vâkı‘âtdın* 37b/4, *bu ‘aşrda* 39b/11; *bul kitâb* 2a/10, *bul kün* 6b/1, *bul sebebdin* 7a/8

şol ~ uşol ~ uşal, uşbu

şol zamân “işte o zaman” 37a/10, *şol yolda* “işte o inançta” 37b/12, *şol kişinin* “işte bu adamın” 45b/6; *uşol yirde* “işte o yerde” 44b/8, *uşol yoldın* “işte bu yoldan” 46b/1, *uşol yıl* “işte o yıl” 89a/7; *uşal yol* “işte o usulle” 71b/8; *uşbu ayılğan sözlerdin* “işte bu söylenen sözlerden” 56a/2

o ~ ol

o eşnâda 32b/8, *o iki hân arasında* 35b/1, *o müneccimler* 39a/8, *ol tofrağı* 8b/2, *ol dıraht* 11b/11, *ol eyyâmda* 56b/2, *ol kün* 58a/6, *ol haber* 62a/7

2.2.Sayı Sıfatları

2.2.1.Asıl Sayı Sıfatları

bir keyik 32b/10, *iki birâder* 15b/3, *üç kiçe* 36a/3, *tört kerâmet* “dört oğul” 35b/7, *tört taraf* 78b/7, *dört oğlı* 94b/1, *biş päre* “beş parça” 75b/8, *alt ayda* 44a/10, *altı arka* “altı kuşak” 83b/11, *yetdi nevbet* “yedi defa” 26b/9, *sekiz kişi* 35a/9, *toğuz oğul* 33b/4, *on bigi* “onbaşı” 40a/11, *otuz meyve* 12b/10, *elik şahîfe* “elli sayfa” 19a/9, *altmış yıl* 17b/7, *yetmiş yıl* 56a/7, *seksen kişi* 26b/2, *toğsan yıl* 72a/11, *on bir oğul* 29a/3, *on biş yıl* 77b/8, *on altı kişi* 83b/3, *otuz alt lugât* “otuz altı dil” 33a/1, *yetmiş iki gürûh* “yetmiş iki millet” 20b/10, *toğsan toğuz havz* 48b/8-9, *tört yüz yılkı* “dört yüz at” 68a/7, *sekiz yüz toğuz yıl* 19b/11, *toğuz yüz elik yıl* 25a/1, *biş ming toğuz yüz yetmiş yıl* 14b/2-3, *yüz ming tenge* “yüz bin tenge (para birimi)” 47a/5

2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları

burunġ/kı:

burunġı alġan iki ĥātūnı “ilk evlendiġi iki hanımı” 38a/5-6; *burunķı ötkenlerniġ* “önceki (gelip) geçenlerin” 71a/12

evvel:

bāb-ı evvel “birinci bölüm” 3a/1, *evvel kısmı nūr* “birinci kısmı nur” 3b/12, *evvel ferzendi* “birinci oĖlu” 15a/3

song[g]ı:

OĖuz song[g]ı alġan ĥātūnını sive turur “OĖuz, son (uncu) aldıġı eşini seviyor” 38a/5

+XncI:

birinci kün 22a/11; *ikinci kısım* 3b/12, *ikinci bāb* “ikinci bölüm” 7a/12, *ikinci oğlu* 15a/4; *üçüncü bāb* 24a/8, *üçüncü nevbet* “üçüncü kez” 91b/9; *törtüncü bāb* 28a/9, *törtüncü oğlu* 94b/1; *bişinci örgede* “beşinci çadırda” 53b/5; *altıncı örgede* 53b/1

+lAncI:

bişlenci oğlu “beşinci oğlu” 65b/5, *yetilenci arķada* “yedinci göbekte” 83b/12, *toķuzlancı ayda* “dokuzuncu ayda” 43a/5

2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları

Tek bir örnek bulunmaktadır:

Yāfeř her bir oğluna ikişer ‘ibādet vaşıyyet ķıldı “Yafes, her bir oğluna iki ibadet vasiyet etti.” 29a/6

2. 3. Soru Sıfatları

ķaysı: *bular ķaysı eyalāt tururlar* 86b/12

nı: *bol yırde ne işli sin* “Burada ne yapıyorsun?” 10b/3, *ni sebebdin yıġlayur sin* “Ne sebepten aġlıyorsun?” 11b/4, *ni yırning ferzendisin tıb sordı* “Hangi memleketin çocuğusun?” diye sordu.” 46b/9-10, *anasıġa mundaķ iş ķılmaķ ni yırde bar* “Anasına böyle (bir) iş

yapmak nerede görülmüş?” 74b/11-12

netük: *sordu ki netük kişi sin* “Sordu ki: -Kimsin?” 23b/6

2.4. Belirsizlik Bildiren Sıfatlar

az: *az uruğlar* “az (sayılı) kabileler” 66a/6

barça: *barça kâfirlerni* 24b/3, *barça halâyıkdın* “bütün insanlardan” 58a/8, *barça halk* “bütün halk” 64b/7, *barça bigler* “bütün beyler” 75a/6, *barça yirim* “her yirim” 76b/9

başka: *başka iller köp irdi* “Başka halklar çoktu.” 40b/3, *her uluğ ilning bir başka pādīshāhı bar irdi* “Her büyük memleketin ayrı bir padişahı vardı.” 40b/4

ba‘zı: *ba‘zı nüshada ange Tārñūs hem dir irdiler* “Bazı nüsha(lar)da ona Tarnus da derlerdi.” 4b/1, *ba‘zı tevārīhde aning enbiyā’-i mürsel dib-türler* “Bazı tarihlerde ona gönderilmiş peygamber demişlerdir.” 33a/9-10

bir: *bir kün Oguz yırak yirge avğa kitdi* “Bir gün Oğuz, uzak yere ava gitti.” 38a/2-3, *tag içinde bir kiçe uluğ qar yağdı* “Dağda bir gece çok kar yağdı.” 44b/7-8, *Bihārning āfitāb çıkarında taķı bir yurt bar irdi* “Bihâr’ın doğusunda da bir yurt vardı.” 46a/3, *bir kişi kalıb turur* “Bir kişi kalmıştır.” 57a/9

biraz: *aning ilinde biraz kan mişl-i ciger pāre tek var irdi* “Onun elinde ciğer parçası kadar biraz kan vardı.” 92b/8-9

bir niçe: *bir niçe yıldın song* “birkaç yıldan sonra” 52b/8

cümle: *cümle ‘ālemīñ* “bütün dünyanın” 1b/7

çok: *çok yıl* 56b/12, *çok oğul* 58b/11, *çok hediye ve tuhfē* “çok armağan” 60b/2, *çok cengler* 103a/11

hiçbir: *hiçbir tātīfe* “hiçbir kavim” 34a/10

her: *her bir cins* 26a/9, *her ildin* 80a/6, *her yana* 106a/6

kaysı: *yayı oknı kaysı tarafğa tartıb yiberse ok ange barur* “Yayı, oku hangi tarafa çekip gönderse ok oraya gider.” 49a/11-12, *munñ kılğan yamanlıklardın kaysı birin aytalı* “Bunun ettiği kötülüklerden hangi birini anlatalım.” 76b/4-5, *kaysı kişi kim il içinde meşhūr*

bolsa “kim ki halk içinde meşhur olsa” 83b/4

köp: *köp kişiler* 45a/2, *köp av* 48a/5, *köp in‘āmlar* 57/2, *köp du‘alar* 68b/10, *köp yıllardın* 76a/4, *köp rüşvetler* 88b/11

munça: *munça yıl* 49b/6

niçe: *niçe yıl* “uzun yıl(lar)” 64b/5

özge: *özge hānlarğa* 40b/6, *özge kişiğe* 47a/9

tamām: *tamām halā’iķ* 40a/6, *tamām fuķarā ve ğurebā* 58a/9

3. SAYI

3.1. Asıl Sayılar

a. 1 ile 90 arası sayılar şunlardır:

1: bir, 2: iki, 3: üç, 4: d/tort, 5: biş, 6: alt(ı), 7: yed(t)i, 8: sekiz, 9: toķuz, 10: on; 20: yegirme/i, 30: otuz, 40: kırķ, 50: elik, 60: altmış, 70: yetmiş, 80: seksen, 90: toķsan

b. Yüzlükler *yüz*, binlikler *ming* ile anlatılmaktadır:

yüz 14a/12, *iki yüz* 83b/9, *üç yüz* 42b/2, *tört yüz* 68a/7, *biş yüz* 13a/3, *altı yüz* 28a/5, *yeti yüz* 84b/6, *toķuz yüz* 84a/10

ming 28a/7, *tört ming* 65a/12, *biş ming* 65b/4, *yedti ming* 17b/4, *sekiz ming* 79b/9, *toķuz ming* 48b/8

c. İki veride leksik birimler aracılığıyla eklemeli sayı sisteminin kullanıldığı görölmektedir.

İlkinde söz konusu olan, onluklar arası bir sayıdır; ekleme “ve” bağlacı ile yapılmıştır:

ol dıraķt yegirme yıl ve kırķ yıldın sonķ kemāle yetib anıng erre kıldılar “O ağaç almış yıldan sonra olgunlaştı; onu bıķkı yaptılar.” 26a/3-4

İkincisi, binlikler arası bir sayıdır; ekleme “takı” bağlacı ile yapılmıştır:

tāriķ ming takı kırķda “1040 tarihinde” 43b/8-9

d. Sayı içeren tarihlendirmeler şu biçimde ifade edilmektedir:

muḥarrem ayının onunda “Muharrem ayının onunda” 9b/11, *tārīḥ ming taḫı kırkda* “1040 tarihinde” 43b/8-9, *tārīḥ ming yetmiş birde* “1071 tarihinde” 43b/11

e. Bir örnekte iyelik eki kaynaklı ek yığılması görülmektedir: *üçüsini* 43a/3

f. İki sayı yan yana geldiğinde yaklaşık ifadeler ortaya çıkmaktadır:

alt yeti tob bolub irdiler “Altı yedi grup olmuşlardı.” 66a/9, *biş alt arğağaça bu iki ilniş arasında düşmenlik bar irdi* “Beş altı kuşağa kadar iki halkın arasında düşmanlık vardı.” 66b/4-5

Şu örneklerde “ve” bağlacıyla bağlanan iki sayı öbeği yaklaşıklık bildirmektedir:

tört ming ve biş ming yıl olturdılar “Dört beş bin yıl oturdular.” 66a/1

gāh üç top ve tört top bolurlar irdi “Bazen üç dört grup olurlardı.” 66a/9-10

3.2. Sıra Sayıları

a. Sıra sayıları *burunğ/kı*, *evvel*, *ortancı*, *song[g]ı* sözcükleri ile +(X)ncI ve +lAncI ekleriyle yapılmaktadır:

burunğı “önceki” 38a/5-6, 71a/12; *evvel* “birinci” 3a/1, 3b/12; *ortancısının* “ortancısının” 79a/11; *song[g]ı* “sonuncusu” 38a/5

+(X)ncI:

ikinci könglümdin yaḫşı ırım ve niyet kılib “İkinci (olarak), gönlümden iyi niyet geçirip” 68b/4, *ikinci kim za‘îfeni atamğa min alıb birib irdim* “İkincisi ki, kadını babama ben alıvermiştim.” 75a/8-9, *Ḳara Ġāzī Bigning tört oğlu bar irdi evvel [Ö]gürçık Alp ikinci Suvarçık üçünci Dudık dördünci Ḳabacık* “Kara Gazi Bey’in dört oğlu vardı. Birincisi Ögürçık Alp, ikincisi Suvarçık, üçüncüsü Dudık, dördüncüsü Kabacık (idi.)” 84b/11, *toḫuzuncı Ḳaydu Ḥān irdi* “Dokuzuncu, Kaydu Han idi.” 91b/2-3

+lAncI:

ol uluğ oğlu Ni‘metullāh Ḥān ikilenci Baba Ḥān Sultān üçünci Cihāngir Sultān törütlenci Yılduz Sultān bişlenci Ebū’l-ġāzī Sultān altılandı Zuhūr Sultān ve yetilenci Ḥākīm Sultān ve sekizlenci Aḳ Ḥān ve toḫuzlandı Şehenşāh Sultān “Büyük oğlu Nimetullāh

Han, ikincisi Baba Han Sultan, üçüncüsü Cihângir Sultan, dördüncüsü Yıldız Sultan, beşincisi Ebulgâzi Sultan, altıncısı Zuhûr Sultan, yedincisi Hâkim Sultan, sekizincisi Ak Han ve dokuzuncusu Şehenşâh Sultan(dır) ” 108b/3-6

b. Bir örnekte sıra sayısı sadece +i ile yapılmıştır: *sekizi kerretde* “sekizinci defada (sekizincide)” 92a/4

c. Aşağıdaki verilerde sıra sayı ekleri kullanılmadığı hâlde sıra kastedilmektedir:

atalarını sanab otuz biş arçada Afrâsiyâb yetkürdiler “Atalarını sayıp otuz beşinci göbekte Efrasyap’a dayandırdılar.” 82b/5-6, *Ögürçık Alpı on alt arçada Oğuz Hânğa yetkürüb mundağ aytıb tururlar* “Ögürçük Alp’ı on altıncı göbekte Oğuz Han’a dayandırıp şöyle demişlerdir.” 83a/3, *Salur Kazan altı arçada irdi* “Salur Kazan, altıncı kuşaktaydı.” 84a/3

3.3. Üleştirme Sayıları

Tek bir örnek bulunmaktadır:

Yâfeş her bir oğlına ikişer ‘ibâdet vaşiiyet kıldı “Yafes, her bir oğluna iki ibadet vasiyet etti.” 29a/6

3.4. Belirsizlik Bildiren Sayılar

KO’ nde sayı ya da miktar hakkında net bilgi vermeyen sözcükler şunlardır:

az: *bara bara Türkmenin köpisi vilâyetğa tüşdi azı kaldı* “Gide gide Türkmen(ler)in çoğu şehre indi, azı kaldı.” 67a/11

barça: *andın körgeç barça araba yasab olcalarını yükleb kaytdılar* “Ondan görünce herkes araba yapıp ganimetlerini yükleyip döndü.” 41a/4, *atlarımız ve tivellerimiz barçası öldi* “Atlarımız ve develerimizin hepsi öldü.” 44b/8, *barçası ittifâk birlen* “hepsi anlaşmayla” 74a/11

ba‘zı: *ba‘zı aydıbtur kim* “Bazı(ları) demiştir ki” 10a/2-3, *ba‘zı rivâyet kılubtur* “Bazı(ları) rivayet etmiştir (ki)” 18b/1-2, *Şeys ‘Aleyhi’s-selâm olarge naşîhat kılub ba‘zısı rast yola hidâyet kıldı* “Şeys Aleyhiselam onlara nasihat edip bazısını doğru yola çevirdi.”

19b/2-3, *ba'zı naql kılubtur kim* “Bazı(ları) nakl etmiştir ki” 21b/7, *ba'zı aning ismini Sâkin hem dib-tür* “Bazı(ları) onun adına Sâkin de demiştir.” 24b/5-6, *aning ba'zı Yâfeş oğlan hem dib-türler* “Ona bazı(ları) Yâfeş oğlu da demiştir.” 29a/8

biraz: *eger ol dıraht meyvesidin biraz tenāvül kılmızlar* “O ağacın meyvesinden biraz yerseniz” 11b/9

(bir) niçe: *bu ayılğan vilâyetlerning bir niçesini uruşub ve bir niçesini baqındurub öziğe ta'alluq kıldı* “Bu söylenen ülkelerin birkaçını savaşıarak birkaçını baş eğdirerek kendisine bağladı.” 47b/8-9, *Yazır ilining bir niçesi* “Yazır halkının bir kısmı” 80a/12

çok: *çok nâle ve efgân eyleyüb* “çok ağlayıp figan ederek” 16b/5, *Saklap aşireti çok irdi* “Saklap aşireti çoktu.” 31a/7

köp: *ilning köpi* “halkın çoğu” 38b/6, *Kayı Hänniñ oğlanları köp irdi* “Kayı Han'ın oğulları çoktu.” 57a/5-6, *filân yirde keyik köp irmiş* “Filan yerde yaban hayvanı çokmuş.” 76b/8

3.5. Sayılarda Tekrar

KO' nde bir eylemin kaç kez yapıldığı, sayı sözcüğüne eklenen *yolı*, *kerret*, *kez* ve *nevbet* sözcükleri ile ifade edilmektedir:

bul nevbet “bu defa” 8b/3, *kırk kez* 26b/5, *yetdi nevbet* “yedi kez” 26b/9, *üç yolı* “üç kez” 85a/2, *bir kerret* “bir kez” 72b/12, *üçünci nevbet* “üçüncü kez” 91b/9, *yeti kerret* 92a/4

4. ZAMİR

4.1. Kişi Zamirleri

a. Tekil kişileri ifade eden zamirler:

men:

min 16b/1, 22a/5, 68b/5, *mining* 36b/5, 46b/7, 49b/1, *minge* 37b/9, 38b/5, 73b/9, *mini* 8b/8, 73b/10, 81b/8, *mindin* 7b/12, 16b/2, 44b/4

sin:

sin 69a/3, 69b/9, 70b/1, *sining* 3a/12, 23b/8, 77a/11, *singe* 74a/5, 74b/9, 89a/1, *sini* 37a/9, 37b/11, 69b/9, *sindin* 69b/11, 71a/10, 71b/6

ol ~ an:

İşaret zamiriyle aynılık taşıdığı için ilgili örnekler aşağıda bağlamları içinde gösterilmektedir:

yalın durumda: *bir yahşı çeber kişi bar irdi ol fikr kılıb arabanı yasadı* “Çok akıllı bir kişi vardı; o, düşünüp arabayı yaptı” 41a/3, *ol aydı künligimning azlığıdın leşkerning songındın kile turur irdim* “O, ‘Nevalemin azlığından ordunun arkasından geliyordum.’ dedi.” 45a/12, *bir akıllı big bar irdi ol aytdı* “Akıllı bir bey vardı, o konuştu.” 47a/2, *Becene i liniñ pādişāhı bar irdi Toymaduķ atlı ol kelib* “Becene halkının Toymaduk adlı (bir) padişahı vardı, o gelip” 85b/2-3

ilgi durumunda: *aning ülüş* “onun payı” 53a/9, 53a/11, 53b/2, 53b/4, 53b/12, *aning zamānıda* 72a/8, 89b/8, *aning evlādığa* 94a/8

yaklaşma durumunda: *eger İzid te‘ālā Ādemi minge tafđıl eylese min ange muṭāva‘at eylemem* “Yüce Allah, Âdem’i bana üstün kılsa ben ona itaat etmem.” 9a/6-7, *İblīs ona vedā‘ eyleyüb* “İblis, ona veda edip” (kastedilen Âdem’dir.) 12a/1-2, *Ādem ‘ömri toķuz yüz altmış teyitdi ‘Azrā‘īl ange kildi* “Âdem’in ömrü dokuz yüz altmışa ulaştığında Azrail ona geldi.” 17b/10-11, *Ḳuṭbe‘d-dīn atlı bir müselmān pādişāh bar irdi Muḥammed barıb ange nöker boldı* “Kutbeddin adında Müslüman bir padişah vardı, Muhammed gidip ona köle oldu.” 45b/11-12

belirtme durumunda: *mining tev‘emim İklīmā şāḥib-i cemāl turur ve min anı özüm alur min* “Benim ikizim İklima, (daha) güzel yüzlüdür; ben onu kendim(e) alırım.” 15a/7-8, *bizni yaratkan bar aning atı Allāh turur anı bar bilgil ve bir bilgil* “Bizi yaratan (biri) var, onun adı Allah’tır, onu var bil ve bir bil!” 37a/9-10, *bir oğlınñ atı Al kiçikining atı Doylı Ḳayı anı* *öz ornında olturtub kitdı* “Bir oğlunun adı Al, küçüğünün adı Doylı Kayı(dır). Onu kendi makamına oturtup vefat etti.” 67b/7

ayrılma durumunda: *andın üç oğul boldı* “Ondan üç oğul oldu.” 96b/9, *andın yeti oğul kaldı* “Ondan yedi oğul kaldı.” 97a/1-2, *andın kiçikining adı Velī Big* “Ondan küçüğünün adı Veli Bey (idi).” 104a/1-2

b. Çoğul kişileri ifade eden zamirler:

biz:

biz 7a/2, 38a/8, 76b/1, *bizing* 2a/3, 2b/1, 14b/11, *bizğa* 6b/5, 9a/11, *bizge* 12a/8, *bizni* 37a/9, *bizning* 105a/4-5, *bizdin* 2a/8, 49a/10, 56a/2

siz:

siz 49a/5, 76b/7, 77a/5, *sizing* 39a/11, 47a/3, 76b/5

olar ~ onlar ~ alar ~ anlar:

İşaret zamiriyle karışabileceği için 3. çoğul kişi zamiriyle ilgili örnekler, aşağıda bağlamları içinde gösterilmektedir:

yalın durumda: *ol yegirme tört oğlan ki Oğuz Hāning olar hem ahtığı turur* “O yirmi dört oğlan, ki onlar da Oğuz Han’ın torunlarıdır.” 52a/6, *hātūn bu vāqı‘anı özinij qarındaş hātūnlarığa aytıb kingeşti irse anlar aytdılar* “Kadın, bu olayı kardeşlerinin hanımlarına söyleyip danıştığında onlar (şöyle) dediler.” 74a/9-10

ilgi durumunda: *inilerining köp oğlanları bar irdi anlarını Kara Hāndın ayrılır tib hīckim köngline kilmes irdi anlarning barçaları Oğuz katığa kildiler* “Kardeşlerinin çok çocukları vardı, onları Kara Han’dan ayrılır diye hiç kimse düşünmezdi, onların hepsi Oğuz’un yanına geldi.” 38b/7-8, *Kün Hān ve Ay Hān ve Yılduz Hān ve alarning evlād tā rūst-a-hīz künineçe rūzgārda hān ve hākimlik kılsunlar* “Kün, Ay, Yıldız Han ve onların çocukları ta kıyamet gününe kadar dünyada hanlık ve hükümrانlık eylesinler.” 50a/6-7

yaklaşma durumunda: İdrīs naşīhatı olarge teşīr itmedi “İdris’in nasihati onları etkilemedi.” 20b/9, *hān alarğa Uyğur tidi* “Han, onlara Uyğur (diye) ad verdi.” 39a/2

belirtme durumunda: *atam minge iki kız alıb birdi anlarını sıvmegenimning sebebi bu kim* “Babam bana iki kız aldı, onları sevmeyişimin sebebi bu ki” 37b/9, *bir niçe kişi kem keldi anlarını sordu* “Birkaç kişi eksik geldi, (han) onları sordu.” 44b/5

ayrılma durumunda: *birining adı Bulğār ve yana birining adı Bertās ve alardın hem nesl peydā bolub* “Birinin adı Bulgar, diğer birinin adı Bertas(dır), onlardan da (bir) nesil türeyip” 32a/5-6, *anlardın bir kız alıb* “Onlardan (Salur halkından) bir kız alarak” 88a/8

4.2. İşaret Zamirleri

İşaret zamirleri, işaret sıfatlarıyla aynılık taşıyan *bu ~ bul; şol ~ uşol ~ uşal, uşbu; ol; bular ~ bunlar; alar ~ anlar*’dır.

a. Teklik ifade eden işaret zamirleri:

bu, bul (Sadece yalın durumda görülür.)

yalın durumda: Aşağıdaki örneklerde *turur* biçimbirimi ile birleşerek cümlelerin yüklemi olmuştur:

menşe-i zāhir bul turur kim “Bilinen köken budur ki” 3b/2, *bir kavı bu turur ki* “Bir söylenti budur ki” 19a/10, *aların esāmisi bu turur* “Onların adları şöyledir.” 21a/2, *ma‘nā-yı Hargun bu turur* “Hargun’un anlamı budur.” 52a/12

ilgi durumunda: *muning* birle yaman boldılar “Bununla kötü oldular.” 76a/9, *biz muning kıla turğan işlerini halvetde ‘arz kılalı* “Biz bunun yaptığı işleri yalnızken (size) anlatalım.” 76b/1-2

yaklaşma durumunda: *bu halkğa ve halk munğa örgensün* “Halk buna, bu halka alışsın.” 78b/5, *bizing bu oğlımız bir yaşığa yetdi imdi munğa at koyar siz* “Bizim bu oğlumuz bir yaşına girdi, şimdi buna ad verin.” 36b/4, *pādişāhim munğa İsfahānning daruğalığın birdingiz* “Padişahım, buna İsfahan’ın idaresini verdiniz.” 47a/2

belirtme durumunda: *munı hānga ma‘lūm kıldılar irse hān aytdı* “Bunu hana açıkladıkları zaman han (şöyle) dedi.” 42a/5-6, *imdi munı ni kılungı sin yaḥşı bilürsin* “Şimdi bunu ne yapacağını sen iyi bilirsin.” 75b/4-5

ayrılma durumunda: *mundın köp yıllar ötdi* “Bunun üzerinden uzun yıllar geçti.” 38a/2, *bu kişi mundın İsfahānga yalguz barsa sizing atıngızğa yaman bolur* “Bu adam buradan İsfahan’a yalnız giderse sizin adınıza kötü olur.” 47a/3-4, *mundın kıyās kıling* “Buradan kıyas edin.” 66a/8

şol:

İşaret zamiri olarak kullanıldığı tek bir örnek bulunmaktadır:

şol Kıpçak turur “Şu, Kıpçak’tır” 42a/11

o ~ ol ~ an:

Aşağıdaki örneklerde cümlelerin öznesi olmuştur:

ol tabağa-yı Moğol Hân turur “O, Moğol Han tabakasıdır.” 35b/4, *ol aş turur* “O, yemektir.” 73a/5

Şu cümlede özel addan önce gelerek belirtici, pekiştirici bir işlev yüklenmiştir:

ol Salurdın bir niçesi kaytıb ‘Irāqđın Mangqışlaq kitdiler “O Salur halkından birkaçı dönüp Irak’tan Mangışlak’a gitti.” 80b/10

Şu verilerde *turur* ek eylemini alarak cümlelerin yüklemi olmuştur:

sindin ümīdim ol turur kim “Senden beklentim odur ki” 71b/6, *Salur Kazan tegen alp ol turur* “Salur Kazan denen yiğit odur.” 85b/1-2

ilgi durumunda: *şahrāda naḥçīr şikār kılub aning gūş[t]ını kebāb iderdi* “Kırda yaban hayvan avlayıp onun etini kebab yapardı.” 29b/7, *bir yurt bar irdi aning uluğ şehrining atı Lekmīr* “Bir yurt vardı, onun büyük şehrinin adı Lekmir (idi).” 46a/4-5, *aning ma‘nāsı Türkke oḥşar timek bolur* “Onun anlamı Türk’e benzeyen demektir.” 67a/11-12

yaklaşma durumunda: *nażar-ı bī-gāne ange düşmez irdi* “Yabancı bakış(lar) ona düşmezdi.” 22a/9, *ism-i büzürgi ange naqş kıldı* “Yüce adı ona (taş) işledi.” 30b/1, *yay oḳnı qaysı tarafğa tartıb yiberse oḳ ange barur* “Yay, oku nereye çekip gönderse ok oraya gider.” 49a/11-12

belirtme durumunda: *anı yasağan kişini Kañkılı tidiler* “Onu yapan kişiye Kanklı dediler.” 41a/6-7, *anı alıb kebāb kılıb* “onu alıp kebab yapıp” 45b/4, *anı yirde koyarını* “onu toprağa koyacağını” 77a/4

bulunma durumunda: *uşal bir yaşar oğlan anda revān* “işte orada yürüyen bir yaşındaki çocuk” 36b/7, *köp yıllar anda turdılar* “Uzun yıllar orada kaldılar.” 46a/9- 10, *anda¹² barıb köp av tutub kelingler* “Oraya gidip çok av yakalayıp gelin.” 48a/5, *bir ay anda olturdı* “Bir ay orada kaldı.” 70a/11

ayrılma durumunda: *Hābīl kurbānlığına barıb eşer andın koymadı* “Hâbil(in) kurbanlığına gidip ondan (geriye) iz bırakmadı.” 15b/8-9, *andın Keşmir üstige yörیدی* “Oradan Keşmir üstüne yürüdü.” 44b/11-12, *ķaysı uruğı köp bolsa andın pādīşāh köterdiler* “Hangi boyu kalabalıksa oradan padişah yaptılar.” 66a/1-2

b. Çokluk ifade eden işaret zamirleriyle ilgili metinde az sayıda veri bulunmaktadır:

bular ~ bunlar:

bular 49a/1, 86b/7-8-12, *bunlar* 65a/5, *munlarning* 37b/6, *bularnıñ* 59a/10, 80a/7, *bularge* “bunlara” 50a/8, *bularğa* 86b/10, 87a/3

anlar ~ alar:

anlarning ‘adedini’ “onların (meleklerin) sayısını” 5b/4, *ķabul Hān alarning her birisi bir vilāyet sarığa taşladı* “Kabul Han, onların (yıldızların) her birisini bir şehre doğru yolladı.” 91b/12

4.3. Dönüşlülük Zamirleri

Dönüşlülük zamiri *öz*’dür:

özüm “kendim” 15a/8, 76b/8 *özüng* “kendin” 69a/4, 72a/3, *özi* “kendisi” 12b/11, 73a/3; *özüngiz* “kendiniz” 65b/5, 87b/10 *özleri* “kendileri” 23a/1, 67a/5

4.4. Soru Zamirleri

ķayda: *Hābīl ķayda turur* “Hâbil nerededir?” 16b/1

¹² Bu veri bulunma değil, yaklaşma bildirmektedir.

kaydın: *Bu oğlanı kaydın aldın* “Bu çocuğu nereden aldın/getirdin?” 85b/6

kaysı: *Âdem aydı ol dıraht kaysıdır* “Âdem, ‘O ağaç hangisidir?’ dedi.” 11b/11-12

kim: *Hudâ Tebârek ve Te‘âlâ hil‘at-ı hilkat ange keygüzdi kim irdi* “Allah’ın, yaradılış elbisesini kendisine giydirdiği kimdi?” 3a/10-11

ni: *munıng sebebi ni turur* “Bunun sebebi nedir” 38a/5, *atam hâtunnı ni kılur irdi* “Babam kadını ne yapacaktı?” 74b/10-11

4.5. Belirsizlik Bildiren Zamirler

bazı: *Şeyş ‘Aleyhi’s-selâm olarge naşîhat kılub ba‘zısı rast yola hidâyet kıldı* “Şeyş Aleyhiselam onlara nasihat edip bazısını doğru yola çevirdi.” 19b/2-3, *anın ba‘zı Yâfeş oğlan hem dib-türler* “Ona bazı(ları) Yâfes oğlu da demiştir.” 29a/8, *ba‘zısı taraf-ı mağrîbe rihlet kıldı* “Bazısı batı tarafına göç etti.” 34a/1, *ba‘zısı İrânda ve her yirde mesken dutub* “Bazısı İran’da ve her yerde yerleşip” 51b/4-5

biri: *Cülyânısdın bul tâifedin biri vardı* “Cülyanıs’tan, bu kavimden biri vardı.” 4b/7, *Âdem ferzendleri kârvânâ oğşarlar biri köçer biri konar* “İnsanoğlu kervana benzer; biri göçer, biri konar.” 43b/12-44a/1

her bir: *her birisini ülüşin ta‘yin ve muqarrer kıldı* “Her birisinin payını belirledi.” 50a/9, *iller içinde her biri bir tire boldı* “Halklar içinde her birisi bir oymak oldu.” 88a/2

her kaysı(sı): *her kaysı her sarı kitdi* “Her biri bir tarafa gitti.” 43a/9, *her kaysısı özining oğlanları ve nökerleri birlen yisünler* “Her birisi kendi çocukları ve köleleriyle yesin.” 55a/12, *her kaysının arasında on biş ya yegirmi kişining atı bitilmey kalıb turur* “Her birisinin içinde on beş ya da yirmi kişinin adı yazılmadan kalmıştır.” 83b/6-7

hiç bir: *hiç biringiz bu mecnûn sözine kulaq salmang* “Hiç biriniz bu delinin sözünü dinlemeyin.” 25a/7

hiç kim: *hiç kim köngline kelmes irdi* “Hiç kimsenin içine doğmazdı/hiç kimse düşünmezdi.” 38b/8, *hiç kim mindin kalmasun tib Ğurnı aldı* “Hiç kimse benden (ayrı) kalmasın diyerek Gur’u aldı.” 44b/4

kim ~ kimse ~ kimesne: *her kimesnening ki qurbānlığı qabūl olsa* “Kimin kurbanlığı kabul olursa” 15b/1, *kim atqanın bilmediler* “Kimin attığını bilmediler.” 39a/5, *kimse bul illerdin ayrılrsa* “Kim bu halklardan ayrılrsa” 87a/4-5

köp: *ilning köpi Qara Hānga bardı* “Halkın çoğu Kara Han’a gitti.” 38b/6, *āhırü’l-emr köpler Şalāha’d-dīn iline mällar yiberdiler* “Sonunda çoğu, Selahaddin ülkesine mallar gönderdiler.” 84a/12-84b/1

özge: *özgeleri ongda oltursunlar* “Diğerleri sağda otursunlar.” 49b/3, *özgelerini maḥbūs kılandın song* “Diğerlerini hapsettikten sonra” 106a/1

5. ZARF

5.1. Yer ve Yön Zarfları

keri “arka, art”: *olarning kerisindin leşker kilüb inhizām kıldı* “Onların arkasından ordu gelerek (onları) bozguna uğrattı.” 62a/10-11

kiyin “geri, arka”: *ni üçün kiyin kalıb irding* “Niçin arkada kalmıştın?” 45a/11-12, *Şāh Melikni miniñ kiyinimdin yibergil* “Şāh Melik’i benim arkamdan gönder.” 79b/2, *ağası kiyinindin kitdi* “Ağabeyinin ardından gitti /öldü.” 82a/3-4, *üç yolu bir biriniñ kiyinidin ikiz boldı* “Üç kez birbirinin ardından ikiz oldu.” 85a/2, *tivege minib kiyiniñden bara irdim* “Deveye binip (senin) ardından geliyordum.” 85b/8

narı “öte”: *Hıṭayning narı yüzinde* “Hıṭay’ın öte tarafında” 41b/4

orta “orta”: *Kanlı Yavlı işikdin kirib kildi orta yirde olturub Köl İrkige baqıb aytdı* “Kanlı Yavlı kapıdan girip geldi, ortaya oturup Köl İrki’ye bakarak (şöyle) dedi.” 71a/5-6-7

öng “ön huzur”: *atasıning öngine barıb kören vāqı‘asın izhār eyledi* “Babasının huzuruna çıkıp gördüğü rüyayı anlattı.” 92a/8

yukarı “yukarı”: *dağlardın kırk kez su yukarı çıqıb irdi* “Su, dağlardan kırk kez yukarı çıkmıştı.” 26b/5

yüz “taraf”: *Hıtaýning narı yüzinde* “Hıtaý’ın öte tarafında” 41b/4, *uruşkan yirining bir yüzinde aqıb bara turgan iki uluğ su bar irdi* “Savaş meydanının bir tarafında akmakta olan iki büyük su vardı.” 41b/9-10

5.2. Zaman Zarfları

āhir ~ āhirü’l-emr: *āhirü’l-emr Ādem buyurdi ki qurbānlıq idingler* “Sonunda Ādem buyurdu ki -Kurbanlık adayın!” 15a/10, *āhir ikisi leşker tartıb Sayram üstide uruşdılar* “Sonunda ikisi asker toplayıp Sayram üstünde vuruştu.” 22b/6-7, *āhir barçasını aldı* “Sonunda hepsini aldı.” 40b/8, *āhirü’l-emr Keykubād Kozı Yavığa gālib oldı* “Sonunda Keykûbad, Kozı Yavı’ya galip geldi.” 63b/12, *āhirü’l-emr Kündüz Big Şîrvān şehrine kitdi* “Sonunda Kündüz Bey, Şirvan’ın şehrine gitti.” 101b/10

‘ākıbet: *‘ākıbet berg-i incir birle seṭr-i ‘avret kıldılar* “Sonunda incir yaprağıyla avret yerlerini örttüler.” 12b/1-2, *‘ākıbet Keşmirni aldı* “Sonunda Keşmir’i aldı.” 45a/2-3

çaq: *ol çaqda Moğolning resmi andağ irdi* “O asırda Moğol’un töresi öyleydi.” 36a/12-36b/1, *ol çaqda Keşmirning pādışāhının atı Yağma irdi* “O zaman Keşmir’in padişahının adı Yağma idi.” 44b/12, *qarığan çağında Mekkeğa barıb hācı bolub kildi* “Yaşlandığında Mekke’ye gidip hacı olup geldi.” 84a/2-3

imdi: *imdi Tuman uluğ yigit boldı* “Şimdi Tuman kocaman delikanlı oldu.” 69b/4, *imdi Kanlı Yavlı timek kerek* “Artık Kanlı Yavı demek lazım.” 71a/3, *imdi Şāh Melikni aytalıng* “Şimdi Şāh Melik’i anlatalım.” 79b/1-2

eṣnā “sıra, ara”: *eṣnā-yı du‘āda bu sözler anıng tilidin cārî boldı* “Dua sırasında bu sözler onun tilinden döküldü.” 28b/2-3, *eṣnā-yı şikārda Bulğār yirine kilüb* “Av sırasında Bulgar memleketine gelip” 32a/2-3

hemîşe: *hemîşe nūr zulmete gālib turur* “Daima, ışık karanlığa galiptir.” 7a/2-3, *hemîşe vaqt endîşe iderdı ki bir tedbîr ilen behîşte kirsün* “Sürekli bir yolunu bulup cennete girmeyi düşünüyordu.” 11a/4-5, *Oğuzning tili çıkıb yörigende Allāh Allāh dib hemîşe aytur irdi* “Oğuz, konuşmaya başlayınca sürekli Allah, Allah diye söyleniyordu.” 37a/2-3

kiçe ~ kiçe kündüz: *kırk kiçe kündüz ta‘ām yemedi* “Kırk gece gündüz yemek yemedi.” 13a/5, *Ādem eyyām-ı hayātında ange semāhat kiçe kündüz tā‘līm itdi* “Âdem, hayatı boyunca gece gündüz ona iyilikseverlik öğretti.” 19a/2, *üç kiçe kündüz anasını im[m]edi* “Üç gece gündüz anasını emmedi.” 36a/3, *kiçeler başka yatıb kündüz sözleşmes irdi* “Geceler(i) ayrı yatıp gündüz(leri) konuşmuyordu.” 37a/12, *ol kiçe hân ivde yok irdi* “O gece han evde yoktu.” 74b/2, *kiçe mining bolğay sin* “Gece benim olacaksın.” 74b/10

pes “artık, şimdi”: *pes özüngiz hesāb kıling* “Artık kendiniz hesap edin.” 65b/5, *pes Ögürcık dört ming yılda ötken atalarının atı aytalı* “Şimdi Ögürcık’ın dört bin yılda geçen atalarının adını söyleyelim.” 83b/1-2

song “sonra”: *Oğuz Hân bizniñ peygāberdin üç yüz yıl song irdi* “Oğuz Han, bizim peygamberimizden üç yüz yıl sonra geldi.” 84a/1-2, *song Türkmen bolub Türkmengā koşuldılar* “Sonra Türkmen olup Türkmen’e karıştılar.” 88b/5-6

tiz “çabuk”: *Kāra Hân ilge kişi yiberdi tiz kilsünler* “Kara Han, halka adam gönderdi: -Çabuk gelsinler!” 38a/12, *hānnıñ bir haremī bar hāmīle turur ümīdimiz bar tiz bolğay tib tidi* “Hanın bir karısı var, hamiledir. Tahminimiz(e göre) erken olacak.” diye söyledi.” 68a/4-5, *tuman uzak turmas tiz kite turğan nimerse bolur* “Duman çok kalmaz, çabuk dağılan (bir) şeydir.” 68b/5-6, *‘Alī Hân bu haberni işitkendin song tiz öldi* “Ali han, bu haberi duyunca kısa zamanda öldü.” 80a/2

tün yarımındıñ song: *tün yarımındın song azğına kar yağıb irdi* “Gece yarısından sonra azıcık kar yağmıştı.” 74b/3

tüne küñ: *tüne küñdin beri barça yirim ağrıy turur* “Dünden beri her yerim ağrıyor.” 76b/9

vakt: *ol vaktıda Kāra Hāngā ta‘alluğ irdi* “O zaman Kara Han’a bağlıydı.” 40b/3, *Bu vaktıda Halaç diy-tururlar* “Şimdi Halaç diyorlar.” 45b/6-7, *bu kiçe seher vaktıda uñlab yatıb irdim* “Bu gece seher vaktinde hafif bir uykuya dalmıştım.” 74b/7

5.3. Miktar Zarfları

bir niçe: *bir niçe naşīhat kıldı* “Biraz nasihat etti.” 49b/6

biraz: *eger ol dıraht meyvesidin biraz tenāvül kılmızlar* “Eğer o ağacın meyvesinden biraz yerseniz” 11b/9

çok: *aning şayd u şikârlarığa meyli çok irdi* “Onun ava ve avlanmaya meyli çoktu.” 32a/2, *Kıpçaqdın özge il çok irdi* “Kıpçak’tan başka halk çoktu.” 42b/4-5, *Ay Hân eyyâmında oğrı çok oldu* “Ay Han zamanında hırsız çok oldu.” 56a/9-10, *çok zahmet çekdiler* “çok zahmet çektiler.” 95a/9

kem: *bir niçe kişi kem kildi* “Birkaç kişi eksik geldi.” 44b/5

köp: *Oğuz aning köp siver irdi* “Oğuz, onu çok severdi.” 38a/2, *Ğurıning tağlarığa qar köp tüşüb irdi* “Gurı’nın dağlarına kar çok düşmüştü.” 44b/3, *filân çölning avı köp irmiş* “Filan arazinin avı çokmuş.” 48a/4, *köp küçük irdi* “Çok küçüktü.” 81b/1

5.4. Soru Zarfları

kaçanğaça: *kaçanğaça ‘azâ tutub ğamġin oturur siz* “Ne zamana kadar yas tutup kederli oturacaksınız?” 73a/12-74a/1

ni üçün: *ni üçün kiyin kalıb irding* “Ne için arkada kalmıştın?” 45a/11-12, *imdi ni üçün birmey turur sin* “Şimdi niçin vermiyorsun?” 71a/8-9, *yoksa qarı kişige mining tek şāhib-cemāl kıznı ni üçün alıb berür irdi* “Yoksa yaşlı (bir) adama benim gibi güzel bir kızını niçin alı verirdi?” 73b/11-12

5.5. Tarz Zarfları

Temelde soru zarfları kurmalarına rağmen *niçük*, *nigü*, *netek* sözcükleri aşağıdaki tanıklarda soru değil, tarz bildirmektedir:

niçük: *Oğuz Hândın Kozı Yavı Hāngaca niçük ki aytuğ şundağ tururdi* “Oğuz Han’dan Kozı Yavı Han’a kadar (olanları) nasıl anlattıysak öyle idi.” 65a/8-9, *Suvarning ğıybetini hānga niçük ayturların bilmedi* “Suvar’ın aleyhinde hana nasıl konuşacaklarını bilmedi.” 76a/9-10, *anlarning niçük kilgenlerini tengrim buyursa aytķum turur* “Onların nasıl geldiklerini Tanrım izin verirse anlatacağım.” 80b/11

negü: *ķur‘āsı negü çıkıtdı o müneccimler ‘ilm-i tencim ilen ħükim kıldılar kim* “Kurası nasıl çıkmış o müneccimler yıldız ilmiyle hükmettiler ki” 39a/8-9

netük: *netük bolğanları beyān ve mezkūr olandın song* “Nasıl oldukları anlatıldıktan sonra” 64a/6-7

6. EDAT

6.1. Çekim Edatları

adın “başka, ayrı, farklı”: Eski ve yeni Türk dillerinde ayrılma durumlu sözcüklerden sonra kullanılır (örnekler için bk. Hacıeminoğlu 1971: 3-4, Li 2004 59-60). Metinde yalnız bir örneği bulunmaktadır; burada da eksiz ayrılma durumundan sonra geldiği anlaşılmaktadır:

tāife-yi Hıṭāy Oğuz ili adın turur “Hıtay kavmi, Oğuz halkından başkadır.” 52b/9-10

artuk “(-den fazla”): Ayrılma durumundaki sözcüklerden sonra kullanılır:

ay kündin artuk irdi “(Güzelliği) Aydan, güneşten fazla idi.” 36a/3,

Buğra Hān barça ötken atalarındın artuk boldı “Buğra Han, bütün gelip geçen atalarından üstün oldu.” 72b/9

başka “(-den) ayrı, farklı”: Ayrılma durumundaki sözcüklerden sonra kullanılır:

kızdın başka yatdı “Kızıdan ayrı yattı.” 37a/11,

Qorqutdın başka iki maḡ bigi bar irdi “Korkut’dan başka iki güvenilir beyi (daha) vardı.” 67a/8-9

beri “(-den) bu yana” (< bërü): Ayrılma durumundaki sözcüklerden sonra kullanılır:

alğan künidin beri bir yiride yatmay turur “Aldığı günden beri aynı yerde yatmıyor.” 37b/1-2,

tüne kündin beri barça yirim aḡrıy turur “Dünden beri her yerim ağrıyor.” 76b/9,

bir yıldın beri ildin alğan mällarnı ve ivdin kiltürgen qoşnı barçasın sana bireling “Bir yıldan bu yana halktan aldığı malları ve evden getirdiği eşyaların hepsini sana verelim.” 88b/11-89a/1

birlen ~ bilen ~ ilen ~ bile ~ ile:

a. “ile, vasıtasıyla” anlamında:

Yalın durumdaki isimlerden sonra kullanılmaktadır: *daş ilen* “taşla” 16b/8, *oğurluğ bilen* “hırsızlıkla” 31b/9, *ol t̄ariḳ ile* “o yolla” 33a/4, *‘ilm-i tencīm ilen* “yıldız ilmiyle” 39a/8, *ağaç birlen* “ağaçla” 45b/3, *kılıç birlen* “kılıçla” 55b/6, *tiken birlen* “dikenle” 71a/11, *yed-i ḳudret ilen* “kudret eliyle” 90a/9

İyelik ekli sözcüklerden sonra kullanılmaktadır: *Ḥazret-i Ādem du‘āsı birle āsmāndın bir od kilüb ol Ḳābīl ḳurbānlığı istiṣmām ḳıldı* “Hazreti Âdem’in duası ile gökyüzünden bir ışık inip Kâbil’in kurbanlığını gördü.” 15b/7-8, *anlar kilib Oğuz Ḥānning itegine iki ḳolları birlen muḥkem yapıṣtılar irse* “Onlar gelip Oğuz Han’ın eteğine iki elleriyle sıkıca yapıştıkları zaman” 39a/1-2, *baytallarınḡ butlarına nīzenin ucu birlen sanḳdılar* “Kısrakların butlarına mızrağın ucuyla dokundular (batırdılar).” 75b/7-8, *bu vāḳı‘anı közleri birle körüb ḳudret-i ilahīḡa ta‘accüb ḳıldılar* “Bu olayı gözleriyle görüp ilahi kudrete şaşılar.” 91a/6-7

Zamirlerin yalın ve ilgi durumları ile kullanılmaktadır: *muning birle yaman boldılar* “Bununla kötü oldular.” 76a/9

b. “beraber, birlikte” anlamında;

Yalın durumdaki isimlerden sonra kullanılmaktadır: *feriṣteler ilen* “meleklerle beraber” 5a/11-12, *köp çerik birlen* “çok (sayıda) askerle beraber” 41a/1, *elik ming ḳiṣi birlen* “elli bin kişiyle beraber” 42b/12, *köp il bilen* “çok (sayıda) halkla beraber” 80a/5, *bir yigit birle* “bir yiğitle beraber” 70b/8

İyelik ekli sözcüklerle kullanılmaktadır: *Rus öz ferzendleri birle ol yirde mekân-ı süknā ḳıldı* “Rus, kendi çocuklarıyla beraber orada kaldı.” 30a/4, *Cocı özine ta‘alluḡ nōkeri birlen Ürgencdin Deṣt-i Ḳıbçaḡa bardı* “Cocı, kendisine bağlı kölesi ile beraber Ürgenç’ten Deṣt-i Kıpçak’a gitti.” 43a/7, *her ḳaysısı özining oḡlanları ve nōkerleri birlen yisünler* “Her birisi, kendi çocukları ve köleleriyle birlikte yesin.” 55a/12

İlgi durumundaki zamirlerle kullanılmaktadır: *anınḡ birlen hem bir yirde yatmadı* “Onunla da aynı yerde yatmadı.” 37b/4

çün “ne zaman ki, -XncA”: *çün Oğuz yigit yetiştı irse Kara Hân inisi Küz Hânning kızını alıb birdi* “Ne zaman ki Oğuz delikanlı çağına girdi Kara Han, kardeşi Küz Han’ın kızını (ona) alıverdi.” 37a/7-8

dek ~ tek “gibi; kadar”: Yalın durumlu isimlerle kullanılmaktadır. Aşağıdaki ilk iki veride benzetme; sonuncusunda karşılaştırma bildirmektedir: *âfitâb dek* “güneş gibi” 56b/1, *Oğuz Hân dek hânlık sürdi* “Oğuz Han gibi hanlık sürdü.” 56b/7, *uruşkı tek kuvveti yok irdi* “Savaşacak kadar gücü yoktu.” 84a/8-9

ireli “-den önce”: Ayrılma durumundaki sözcüklerden sonra kullanılmaktadır: *andın ireli halk-ı ‘âlem mağârelerde ve bülend yerlerde ve dağlarda mesken dutub güzârlık kılordılar* “Ondan önce dünya halkı mağaralarda, yüksek yerlerde, dağlarda oturup ömür sürerdi.” 20a/4-5, *andın ireli atı da yok irdi özi de yok irdi* “Ondan önce adı da yoktu, kendisi de yoktu.” 41a/5

narı “-den ileri”: Ayrılma durumundaki sözcüklerden sonra kullanılmaktadır: *ol vaqtda Türkmendın narı tarafında oltuğan iller köp irdi* “O zamanda Türkmen’den ileri tarafta oturan halklar çoktu.” 66b/12

ötrü “-den dolayı, sebebiyle”: Ayrılma durumundaki sözcüklerle kullanılmaktadır: *fevt-i ol ferzend-i ercmendın ötrü çok nâle ve efgân eyleyüb aydı* “O değerli oğlu kaybetmekten dolayı çok feryat figan eyleyip (şöyle) dedi.” 16b/5, *Hazret-i Nûh ange vufûr-ı nesliden ötrü du‘â eyledi* “Hazreti Nûh, ona neslinin bolluğu için dua etti.” 28b/2, *‘âr ve nâmûsdın ötrü çok sa‘y ü cidâl kılub yir yüzinde hânlık ve biglık ve serverlık kılsun* “Utanma ve namus için çok emek sarfederek yer yüzünde hanlık, beylik ve komutanlık etsin.” 28b/5-6

özge “başka”: Ayrılma durumundaki sözcüklerle kullanılmaktadır: *anın buyurğanıdın özge işni kıılmağıl aytdı* “‘Onun emrettiğinden başka (bir) işi yapma!’ dedi.” 37a/10, *barçaları Tât irdi Tâtın özge kişi yok irdi* “Hepsi Tat’tı, Tat’tan başka kimse yoktu.” 66b/1

sarı “+A doğru”: Yalın durumdaki sözcüklerle birleşmektedir:

her kıysı her sarı kitdi “her biri bir tarafa gitti.” 43a/9, *Semerķand sarı yöridi* “Semerkand’a doğru sefere çıktı.” 44a/12, *İrān sarı yōriy turur min* “İran’a doğru sefere çıkıyorum.” 45a/7, *ķabul Ĥān alarning her birisi bir vilāyet sarıġa taşladı* “Kabul Han, onların her birisini bir şehre doğru yolladı.” 91b/12

tā: Farsça bir ön çekim edatı olan tā, KO’ nde de sıklıkla kullanılmaktadır: *tā rūst-e-ĥīz vaķtıķa* “ta kıyamet gününe kadar” 14a/12, *tā dūnyā aķir bolġunķa* “ta dünya son buluncaya kadar” 49a/8, *Oġuz Ĥāndın tā bu vaķtġaķa* “Oġuz Han’dan ta bu zamana kadar” 83a/10

üķün “için, -den dolayı, uğruna:

a. Yalın durumdaki isimleri takip eder: *müselmānlar dūnyā ve dīn üķün sekiz ay şehrge ķabalıb uruşdılar* “Müslümanlar dünya ve din uğruna sekiz ay şehri kuşatıp savaştılar.” 43a/4, *tenge üķün singe İşfahānning dāruġalıķın birdim tidi* “Para için sana Isfahan’ın idaresini verdim dedi.” 46b/10-11

b. İyelik ekli sözcükleri takip eder:

Cebrā’īl-i emīn anıng teselli-i ĥāķırı üķün nāzil bolub aytdı kim “Cebrâîl-i Emin, onun gönlünü avutmak için yukarıdan aşağıya inip dedi ki” 18b/9, *ōzi üķün ol şūret yüzindin büt eyleyüb büt ‘ibādetine meşġul oldı* “Kendisi için o suretten put yapıp zamanını put ibadetine ayırdı.” 22b/7

c. İsim-fiilleri takip eder:

imdi sini bir yirde ķoymaķ üķün turub min “Şimdi seni bir topraġa gömmek için (burada) duruyorum.” 77a/9-10, *ĥaķīķatın bilmek üķün özümni ölük kılıb irdim tidi* “Gerçeġi öğrenmek için kendimi ölü yapmıştım dedi.” 77b/2, *ol pādīşāhlarning neseblerini beyān ķılmaķ üķün* “O padişahların soylarını bildirmek için” 82a/11-12

d. *ne* soru sözcüğünü takip eder:

ni üķün kıyin kalıb irding “ Ne için geri (arkada) kalmıştın?” 45a/11-12, *imdi ni üķün bermey turur sin* “Şimdi ne için vermiyorsun?” 71a/8-9

e. İlgi durumundaki zamirleri takip eder:

taķı yaşırdı anıing üçün kim Türk halkı Yāfeşdin tā Alınca Hān zamānığaça müselmān irdiler “Ve sakladı, çünkü Türk halkı Yafes’ten ta Alınca Han zamanına kadar Müslüman idi.” 36a/8-9, *anıing üçün oğlungız anı köp sive turur* “Onun için oğlunuz onu çok seviyor.” 38a/9-10, *anıing üçün Kanķ aytdılar* “Onun için Kank dediler.” 41a/5-6

6.2. Edat Görevinde Kullanılan Sözcükler¹³

Bazı sözcükler çışitli durum ekleri olarak edat göreviyle kullanılmaktadır. Ancak dilbilgiselleşme gerçekleşmediği ya da tamamlanmadığı için bunlar henüz edat kategorisinin esas öğeleri hâline gelmiş değildir:

adına “yerine, uğruna; için”: *bu kişi mundın İřfahānga yalguz barsa sizing atıngızğa yaman bolur* “Bu adam buradan İsfahan’a yalnız giderse sizin adınıza kötü olur.” 47a/3-4

al “ön, karşı, huzur” (<hāl TEKİN 172): *munıng atası bizing aldımızda öldi* “Bunun babası bizim önümüzde öldü.” 42a/6, *ol kişiler leşker songında kalğan bir ivlik kişini hān aldığa alıb kildiler* “O adamlar, ordunun ardında kalan evli bir kişiyi hanın huzuruna alıp geldiler.” 45a/10-11, *köp avnı hān aldığa kitürdiler* “çok avı hanın huzuruna getirdiler.” 48a/8, *Baķuyning at aldına alıp kaçdılar* “(Kökem) Bakuy’u atın önüne alıp kaçtılar.” 81b/5-6

ara “içinde, arasında, +dA”: Yalın durumdaki isimlerle birleşen bu edatın KO’ deki örnekleri şunlardır:

Mekke ve Tāif ara “Mekke ve Taif arasında” 8b/11, *Ādem behişt ara qarār tapıtdı* “Ādem cennette durdu.” 10a/10, andın rüzgār ve halk ara hūn-ı nā-hāķķ kılmak yādigār kaldı “Dünyada ve insanlar arasında haksız yere kan dökmek ondan yadigār kaldı.” 16a/2, *halk ara peydā boldı* “Halk içinde ortaya çıktı.” 20a/9

baş: “Bedenin üst bölümü, kafa” anlamından metaforik olarak “bir şeyin başı, önü, ilki” anlamlarını kazanan bu sözcük, aşağıdaki cümlelerde *ayaķ* sözcüğü ve +ğAçA sınırlandırma eki ile birleşerek edat görevinde kullanılmıştır:

¹³ Bu listenin belirlenmesinde Eckmann 1966, Hacımeminoğlu 1971 ve Li 2004 esas alınmıştır. Ancak “adına” sözcüğü bu üçünde de yoktur.

başı Sayram ayağı Mısırgaca alğan vilāyetlerini barçasına hâkimler koyub öz yurtına tüşdiler “Başı Sayram, sonu Mısır’a kadar almış oldukları şehirlerin tamamına idareciler koyup kendi yurtlarına geldiler.” 48b/2-3, *munça munça aytmasağ hem başdın ayakğaça şūretini ayta turur miz* “Ayrıntılı olarak anlatmasak da baştan sona yüzeysel (olarak) anlatmaktayız.” 65b/8-9

burun ~ burunrak “-den önce”:

bu sözni min sindin mundın burunrak aytur tib ümîd kılar irdim “Bu sözü ben senden bundan önce söyler(sin) diye ümit etmişim.” 71a/10-11, *bu vâkı‘âtdın köp yıllar burun Toğurmuş bir kiçe yatıb irdi* “Bu olaylardan uzun yıllar önce, Toğurmuş, bir gece yatmaktaydı.” 79a/5-6

cihet “taraf, yön, sebep”: Arapça kökenli bu sözcük, şu cümlelerde çekim edatı gibi kullanılmaktadır: *lâ-şekk bu cihetdin mini düşmen bilürler* “Şüphesiz bu yüzden beni düşman bilirler.” 8b/8, *Hazret-i Nûh bu cihetdin hazret-i ‘izzete münâcât kıldı* “Hazreti Nûh, bunun için Allah’a yalvardı.” 28b/8

çet “kenar, yan, taraf”: Clauson’un, ilk biçimini art ünlülü olarak (<çit) kabul ettiği ve “çit, sınır, örgü” anlamıyla birleştirdiği (EDPT 401) bu sözcük, bazı Türk dillerinde olduğu gibi (örnekler için bk. Li 2004: 632) KO’ nde de edat göreviyle bulunmaktadır:

ilning bir çetide min olturub ve bir çetide oğlum birle sin olturub “Memleketin bir tarafında ben oturayım, bir tarafında oğlumla sen otur.” 78b/5-6

hidmet / hizmet “huzur, ön”: Arapça kökenli bu sözcük, aşağıdaki cümlelerde edat gibi kullanılmıştır:

Qābīl Ādemīng hizmetine kildi “Kâbil, Âdem’in huzuruna geldi.” 16a/12, *bir niçe kündin song ol kişiler hân hizmetiga bardılar* “Birkaç günden sonra o kişiler hanın huzuruna çıktılar.” 44b/5-6, *il bigiler barçası hediye ve tuhfê ilen Yılduz Hân hizmetiga kilüb itâ‘at kıldılar* “İl beylerinin hepsi hediye(ler)le Yıldız Han’ın huzuruna gelip bağlılıklarını bildirdiler.” 56b/3-4, *Ya‘kūb Mirzāning hizmetine ilçi yolladı* “Yakup Mirza’nın huzuruna

elçi gönderdi.” 99b/2-3

iç “iç, orta, ara, +dA”: *bu kün halk içinde Buğra tib pişire tururlar* “Bu gün halk arasında Buğra diye pişiriyorlar.” 23a/5, *toy küni oğlanı ma’reke içiğa kiltürüb Kara Hân biglerige aytdı* “Karahana, şölen günü çocuğu meydana getirip beylerine (şöyle) dedi.” 36b/3, *atasının inisi kıızı Oz Hânning kıızı hem munlarning içinde oturub turur* “Babasının kardeşinin kıızı, Oz Han’ın kıızı da bunların içinde oturmuş (oturmakta).” 37b/6-7, *tag içinde bir kiçe uluğ qar yağdı* “Dağda bir gece şiddetli kar yağdı.” 44b/7-8, *eşik içinde oturdu* “Eşikte oturdu.” 53a/2-3

iz “art, arka”: *atalarınm köçiniñ izine tüşüb köçüb kit[d]i* “Atalarının göçünün ardına takılıp göçüp gitti/öldü.” 78a/2, *qoparıb İt Becene izimdin yetdi* “İt Becene kalkıp arkamdan yetişti.” 85b/8

karşı “-e karşı, -e doğru”: *Köl İrki hem uluğ çerik birle karşı barıb uruşub Āyineni bastı* “Köl İrki de büyük orduyla (ona) doğru gidip savaşıarak Āyine’ yi yendi.” 70a/9

kaş “kıyı, kenar, yan”: Bedendeki “kaş” anlamından mecaz yoluyla “sınır” anlamı kazanan bu sözcük (EDPT 669), aşağıdaki cümlelerde çışitli durum ekleri alarak edat gibi kullanılmıştır:

İblīs Ādem ve Havvā kaşığa barıb “İblis, Ādem ve Havva’nın yanına gidip” 11b/2-3, *bir kün şeytān Nūh ‘Aleyhi’s-selām kaşığa kildi* “Bir gün şeytan, Nuh Aleyhiselamin yanına geldi” 24a/12, *ol güm-rāhlar oğlanlarını elidin dutub Nūh kaşığa kiltürüb* “O yolunu şaşırmışlar, çocuklarının elinden tutup Nuh’un yanına getirerek” 25a/6-7

kat “yan, ön, taraf, huzur”: *burunğı alğan iki hātūnıñ katığa hıç barımas turur* “İlk evlendiği iki hanımının yanına hiç gitmez.” 38a/5-6, *azraqı Oğuz Hân katığa bardılar* “Daha azı Oğuz han’ın yanına gitti.” 38b/6, *Qalaç ilindin on ming kişi anıñ katığa yığıldılar* “Halaç halkından on bin kişi onun yanına toplandı.” 46a/9, *oğlınıñ katığa barsunlar* “Oğlunun yanına gitsinler.” 101a/3

kırak “taraf”(MK *kırğag* “elbisenin yanı, kenarı”): *Türk ilini bir kırığında kilüb şehr binā kıldı* “Gelip Türk ülkesinin bir tarafında şehir inşa etti.” 29b/12

kuyı “aşağıya”: kud- “dökmek” fiilinden -I zarf fiil ekiyle yapılmış olan bu sözcük (OTWF I 341), metinde bir defa geçmektedir:

Köl İrki Hân başını kuyı salıb köp olturdu “Köl İrki Han başını aşağıya eğip epey oturdu.” 71a/9

mişl “gibi, kadar”: *anın elinde biraz kan mişl-i ciğer päre tek var irdi* “Onun elinde ciğer parçası kadar biraz kan vardı.” 92b/8-9

orta “orta”: *Qorqut bu sözni işitkendin song kişi yiberib Tumannı kiltürüb öy ortasında olturub aytdı atang öldi* “Korkut bu sözü duyduktan sonra adam gönderip Tuman’ı getirdi. Çadırın ortasında oturup dedi (ki) ‘Baban öldü’” 69b/7-8

orun “yer”: Asıl anlamı “yer, makam, mevki” olan bu sözcük, aşağıdaki cümlede edat olarak dikkati çekmektedir:

andaq hātūn ni yirdin tapılır ki kilib anangnı orın tutğay tidi “‘Gelip ananın yerini tutacak öyle (bir) hanım nereden bulunur.’ dedi.” 73b/4-5, *Qozı Tegin könglidin bu anam orninga bolub minge mihr-bānlık kıla başladı tidi* “Kozı Tegin, içinden ‘Bu, anam yerine geçerek bana sevgi göstermeye başladı.’ dedi.” 74a/3-4

öng “-den önce”: Ayrılma durumlu sözcükleri takip etmiştir: *Bigler cevāb bermesdin öng oğlan aytdı* “Beyler cevap vermeden önce oğlan konuştu.” 36b/5, *atası Çingiz Hân vefātındin öng yegirme yaşında vefāt kıldı* “Babası Çingiz Han’ın vefatından önce, yirmi yaşında vefat etti.” 94a/12-95b/1

önge “başka”: Bu sözcük, aşağıdaki cümlelerde ayrılma durumundaki sözcüklerle birleşerek edat gibi kullanılmıştır:

anların ‘adedini allāmü’l-guyūbdın önge kişi bilmez irdi “Onların sayısını Allah’tan başka kimse bilmezdi.” 5b/4, *umūr-ı hilāfetde özidin önge bir kimseni şāyeste bilmez irdi* “Hilafet işlerinde kendisinden başka kimseyi uygun bulmazdı.” 6a/6-7, *evvel vaqtda Âdem ve Havvâdın önge diyâr-ı dār-ı dünyâda yok irdi* “İlk anda, Âdem ve Hâvva’dan başka dünyada kimse yoktu.” 14a/7-8

sebepe “-den dolayı, -den yüzünden”: *ni sebebdin yığlayur sin* “Niçin ağlıyorsun?”

11b/3-4, *açlık sebebdin anasının süti oğlanga yetişmedi* “Açlık yüzünden anasının süti oğlana gelmedi.”

song ~ sonk “-den sonra”: Şu cümlelerde ayrılma durumundaki sözcüklerle birleşerek edat görevinde kullanılmıştır:

andın sonk vefāt tapıtdı “Ondan sonra vefat etti.” 19b/11-12, *tūfāndın sonk üç yüz elik yıl ‘ömr kördi* “Tufandan sonra üç yüz elli yıl yaşadı.” 28a/8, *katık bolğandın song biri birige yapışa turur* “Yoğurt olduktan sonra birbirine yapışır.” 38b/11, *hān qarı bolğandın song pādīşāhlıķı Kozı Teginğa birdi* “Han, yaşlandıktan sonra padişahlığı Kozı Tegin’e verdi.” 73a/8-9, *tün yarımındın song azğına qar yağıb irdi* “Gece yarısından sonra azıcık kar yağmıştı.” 74b/3

taraf “taraf, yön”: Aşağıdaki cümlelerde ön çekim edatı olarak kullanıldığı görülmektedir: *taraf-ı şimāl ve maşrıķı ange nāmzed kılub* “Kuzey ve doğu tarafını ona verip” 28a/12, *taraf-ı mağrıbe rıhlet kıldı* “Batı tarafına göç etti.” 34b/1

üst “üst, yukarı kısım”: *Ġurı vilāyetining üstige yörirdi* “Gurı şehrine yürüdü.” 44b/2, *Sayram üstide uruşdılar* “Sayram’da savaştılar.” 72b/7, *ölük üstine kilmediler* “Ölüye gelmediler.” 77a/6

üzre “üzerine; için; +DA”: *‘ālem üzre meşhūr oldı* “Dünyada meşhur oldu.” 6b/10, *anın helāk itmek üzre* “onu helâk etmek için” 9a/8, *Kün Hānı özlerine saltanat üzre emr kıldı* “Kün Hanı kendilerine saltanat (sürmesi) için buyurdu” 49b/11-12

yaka “sınır, kenar, kıyı”: Clauson’un, “(özellikle) bir giysinin yakası” anlamından “sınır, kenar” anlamına yayıldığını düşündüğü (EDPT 898) bu sözcük, çiftli durum ekleri olarak bir son çekim edatı olarak kullanılmaktadır:

bu üç suning yaķasında Kıpçaķdın özge il çok irdi “Bu üç suyun kıyısında Kıpçak’tan başka halk çoktu.” 42b/4-5, *suning yaķasında kördüm ki bir şağāl bir kırğavulnı aldı* “Suyun kenarında gördüm ki bir çakal, bir sülünü aldı.” 45b/2-3, 82a/3, *Kara Kōl yaķasında olturub tururlar* “Kara Göl kenarında oturmuşlardır.” 86a/4

yan “yan, taraf”: Clauson, bu sözcüğün köken olarak “kalça, basen” anlamındaki

anatomik terimden geldiğini ve genellikle “vücudun yanı” nı belirtmek için ya da başka bağlamlarda kullanıldığını belirtmektedir (EDPT 940). Sözcük, çeşitli durum ekleri alarak aşağıdaki cümlelerde edat görevinde kullanılmıştır:

çep yanındın Havvânı peydâ eyledi “Sol tarafından Havva’yı yarattı.”10b/1, *Havvâ Âdem yanığa kilüb aydı ki* “Havva, Âdem’in yanına gelip dedi ki” 12a/4, *melekü’l-mevt aning yanığa kildi* “Ölüm meleği onun yanına gelip” 23b/5

7. BAĞLAÇ¹⁴

7.1. Sıralama Bağlaçları

Eşit düzeydeki öğeleri birbirine bağlarlar:

birlen ~ birle ~ ile: *Qara Hân birlen Oğuz Hân* “Kara Han ile Oğuz Han” 39a/2-3, *İtil birlen Tin Suyı* “İtil ile Tin Suyu” 43a/11, *Türkistân birlen Endicānnı* “Türkistan ile Endican’ı” 44a/10-11, *Kökem Bakuy birlen Serenkdin* “Kökem Bakuy ile Serenk’ten sonra” 82b/7; *Talaş birle Sayramnı* “Talas ile Sayram’ı” 72b/3, oğlum *birle sin* “oğlum ile sen” 78b/6, *Şâh Melik birle Kozıcı Big* “Şâh Melik ile Kozıcı Bey” 78b/11, *qurd birle koyun* “kurt ile koyun” 98b/4; *Uluğ Big ile Şâh ‘Abbas* “Uluğ Bey ile Şâh Abbas” 103b/10-11

dA...dA: *andın ireli atı da yok irdi özi de yok irdi* “Ondan önce adı da yoktu, kendisi de yoktu.” 41a/5

hem...hem: *Köl İrki hem atang turur ve hem ağang* “Köl İrki hem babandır, hem ağabeyin.” 69b/9

taķı:

-Aşağıdaki cümlelerde sebep-sonuç bağı kurmaktadır:

anası oğluna kıya bilmedi taķı tengrining birligine imān keltürdi “Anası, oğluna kıyamadı ve Tanrı’nın birliğine iman getirdi.” 36a/5-6, *kız anı kabûl kılmadı şol zamān anı koydı taķı kızdın başqa yatdı* “Kız onu kabul etmedi, (işte) o zaman (Oğuz) onu bıraktı ve

¹⁴ Bu konudaki sınıflandırma, Korkmaz 2003: 1104-1136’dan geliştirilmiştir.

kızdan ayrı yattı.” 37a/11,

-Şu cümlelerde öncelik-sonralık bildirmektedir:

Moğol yurtunda oturğan iller birlen uruşur irdi tağı gālib kilür irdi “Moğol yurdunda oturan halklarla savaşırdı ve galip gelirdi.” 40b/7-8, *ikinci yılı atlandı tağı Talas şehriğa keldi* “İkinci yıl ata bindi ve Talas şehrine geldi.” 45a/7-8

-Şu örnekte anlamı pekiştiren ikinci cümleye geçişi sağlamaktadır:

müselmān bolğanını kişige aytmadı tağı yaşurdı “Müslüman olduğunu kimseye söylemedi ve sakladı.” 36a/7-8

-Şu örnekte açıklama cümlesine geçişi sağlamaktadır:

adını Oğuz koydılar tağı aytdılar kim “Adını Oğuz koydular ve dediler ki” 36b/11
ve: En çok kullanılan sıralama bağlacıdır.

a. Sözcükleri ve tamlamaları bağlar:

Ādem ve Havvā ve yılan ve tāvus ve şeytān 12b/7-8, *hānning inisi ve oğlanı ve bigleri* “hanın kardeşi, çocukları ve beyleri” 55b/4, *uluğ yüzlü ve çatma kaşlu ve iri āvāzlu* “geniş suratlı, tek kaşlı ve gür sesli” 56b/7-8, *Sulṭān ‘Osmān Hān ve Sulṭān Murād Hān ve Sulṭān Melik Şāh ve Ildırım Bāyezid Hān ve Sultān Or Hān* 65a/1-2, *bu sözni oquğan ve tınglağan kişiler* “bu konuşmayı okuyan ve dinleyen kişiler” 84a/1

b. Cümleleri bağlar:

İblisi tanımadılar ve sordılar kim ni sebebdin yığlayur sin “İblis’i tanımadılar ve ‘Niçin ağlıyorsun?’ diye sordular.” 11b/3-4, *anıning adını Dāvūd ve peygāmbere-i mürsel turur ve aning ‘ömri altmış yıl turur* “Onun adı Dāvūd (dur), gönderilmiş peygamberdir ve ömrü altmış yıldır.” 17b/6-7, *Nūh keştisi ming iki yüz gez irdi ve ‘arz altı yüz gez irdi* “Nūh (un) gemisi 1200 arşın idi ve eni 600 arşın idi.” 28a/4-5, *Şāh Melikning tutub öldürdiler ve biglerini hem öldürdiler* “Şāh Melik’i yakalayıp öldürdüler ve beylerini de öldürdüler.” 80a/1-2

c. Yüklemi aynı olan yapıları bağlar:

Ādem kūh-ı Serāndīb ve Havvā Ciddeye ve İblīs Hindūstāna ve yılan Şifahāna ve tā'vus Kābile çıktı “Ādem, Serāndib Dağı'na; Havvā, Cidde'ye; İblis, Hindistan'a ve yılan, Sifahān'a gitti.” 12b/8-9-10, *çeşmeleri kısık ve közleri uluğ ve yüzleri küçük ve uluğ bola başladı* “Çeneleri dar ve gözleri iri ve yüzleri küçük ve büyük olmaya başladı.” 77a/8-9, *Mukīm Hān İskender Hānın oğlu ve Sübhān Kulı Hānın ahtığı turur* “Mukīm Han, İskender Han'ın oğlu ve Sübhan Han'ın torunudur.” 97b/2-3

7.2. Seçme ve Karşılaştırma Bildiren Bağlaçlar

dA: *Kün Hāning ong kolındaki örgede de Kün Hāning uluğ oğlu Kayı oturdu* “Kün Han'ın sağ kolundaki çadırda ise Kün Han'ın büyük oğlu Kayı oturdu.” 53a/8-9, *ikinci örgede de Ala Koylı oturdu* “İkinci çadırda ise Ala Koylı oturdu.” 53a/10

ya: *ange tā'at kıtur siz ya minge muvāfaqat idersizler* “Ona mı ibadet edersiniz yoksa bana mı uyarsınız?” 9a/9-10, *ol kişi pādīşāh olturğan yirge yavuş bolsa ya uzak* “O kişi padişahın oturduğu yere yakın (da) olsa uzak (da) olsa” 55b/1-2

“ya” bağlacı şu örneklerde yaklaşıklık/belirsizlik de bildirmektedir: *bu vaқтаça biş yüz ya altı yüz yıl bolub turur* “Bu zamana kadar beş yüz ya da altı yüz olmuştur.” 83a/11, *her kıysining arasında on biş ya yegirmi kişining atı bitilmey kalıb turur* “Her birisinin arasında on beş ya da yirmi kişinin adı yazılmadan kalmıştır.” 83b/6-7

veya: *ol günāhkār kişi pādīşāhning uruğındın bolsa veya özge uruğdın bolsa* “O günahkār kişi, padişahın soyundan (da) olsa başka (bir) soydan (da) olsa” 55b/2-3

7.3. Pekiştirme Bağlaçları

Bunlar, kendinden önceki ögenin anlamını pekiştirerek bir sonraki ögeye bağlayan sözcüklerdir:

dA: *tört ming yılğaça ol yirlerde olturdılar da olturdılar* “Dört bin yıla kadar oralarda oturdular da oturdular.” 42b/5-6

hem: *ange Tārñūs hem dir irdiler* “Ona Tarnus da derlerdi.” 4b/1, *ol hem kilib Afşar ilığa koşıldı* “O da gelip Afşar halkına katıldı.” 62b/12, *sin hem uşal yol birle yörgey sin tidi* “Sen de işte o yolla devam edeceksin.” 71b/7-8, *Tuman hem kabul kıldı*

“Tuman da kabul etti.” 72a/4, *anğa hem işitdurdiler* “Ona da duyurdular.” 75a/5, *biglerini hem öldürdiler* “Beylerini de öldürdüler.” 80a/2

taķı “da, dahi”: *Oğuz Hân taķı bu sözni işitkendin sonķ ilge ķişı yiberdi* “Oğuz Han da bu sözü işittikten sonra halka adam gönderdi.” 38b/3-4, *Bihârning âfitâb çıkarında taķı bir yurt bar irdi* “Bihar’ın doğusunda da bir yurt vardı.” 46a/3, *barıb anı taķı aldı* “Gidip onu da aldı.” 46a/7, *üç küçük oğlanları taķı üç altun ok birlen köp avnı kiltürdiler* “Üç küçük oğlu da üç altın okla çok av getirdiler.” 48a/8-9

7.4. Karşılıklı İlişkisi Kuran Bağlaçlar

ammâ: *hân her çend kedhüdâ bolman tedi ammâ Kozı Tegin ihtiyârına qoymadı* “Han, birkaç defa ‘Damat olmam’ dedi ama Kozı Tegin (onun) seçimine bırakmadı.” 73b/6-7, *Öğürçıkññ biş oğlınıñ neslini beyân kılduķ ammâ Kūsar atlı oğlıdın nesl qalğanı ma‘lûm irmes* “Öğürçık’ın beş oğlunun neslini anlattık ama Kūsar adlı oğlundan (bir) nesil kaldığı belli değıl.” 86a/5-6

velîkin: *Kayıdın song ülüş alur velîkin orunı işikde belgölü turur* “Kayı’dan sonra pay alır ama yeri eşiktedir.” 53a/7-8, *Uğurlu Hân oğlı Kündüz Bigi pâdişâh eylediler velîkin ümerâ-yı Bayandur aning ‘amüzâdesi Mirzâ Mesih pâdişâh köterdiler* “Uğurlu Han’ın oğlu Kündüz Bey’i padişah yaptılar, fakat Bayındır beyleri onun amcası Mirza Mesih’i padişah (olarak) kaldırdılar.” 100a/8-9

8. ÜNLEM

KO’ de yalnızca seslenme ifade eden *ay ~ ey/iy* ile Arapça kökenli *yâ* ünlemi bulunmaktadır:

ay: *ay baba bu olturğanñ taht uluğ atam Doylı Kayıñın turur* “Ey baba! Bu oturduğun taht, büyük babam Doylu Kayı’nındır.” 71a/7

iy~ey: *Cebrâ’îl kilüb aydı ki iy Âdem singe Hudâ Te‘âlâ bir oğul kerâmet kıldı* “Cebrâîl gelip ‘Ey Âdem! Allah sana bir oğul verdi’ dedi.” 17b/1-2, *iy Âdem sin kırķ yıl ‘ömründin Dāvûda baķışla sin* “Ey Âdem! Sen, ömründen kırk yıl Davud’a bağışla.” 17b/12-18a/1, *Hazret-i İdrîs aydı iy ‘Azrâil mining behişt yirine alıb bar* “Hazreti İdris ‘Ey

Azrail! Beni cennete götür' dedi." 23b/8-9, *ey kızım oğlı kızdın bolğannıñ dost bolmas tıb işitib irdim* "Ey kızımın oğlu! Kızdan olanı dost olmas diye duymuştum." 71b/11-12

yâ: yâ Râb mininî 'ömrümdin kırk yaşnı Dāvūdınğ 'ömrine koygıl "Yâ Rab! Benim ömrümden kırk yaşı Davud'un ömrüne koy." 17b/8, *yâ İdrīs min sining ziyâretinge kilib min* "Ey İdris, ben senin ziyaretine geldim." 23b/8

9. FİİLİMSİ EKLERİ

9.1. -mAK

İblīs Ādem ve Havvâ kaşığa barıb țariķ-ı nevħa ve yıǵlamak aǵâz kıldı "İblis, Âdem ve Havvâ'nın yanına gidip yüksek sesle ağlamaya başladı." 11b/2-3, *Ĥazret-i İdrīs ta'lim ve şeri'at birle bir ayda rûze dutmak ve zekât-ı māl virmek üzerlerine vâcib ve lâzım kördiler* "İdris'in öğretmesi ve yol göstermesi ile bir ay oruç tutmayı ve malın zekâtını vermeyi kendilerine zorunlu ve gerekli gördüler." 21a/4-5, *anasığa mundaķ iş kılmak ni yirde bar* "Anasına böyle bir iş yapmak nerede var?" (Görölmüş şey mi?) 74b/11-12; *yapışğur eyitmek bu turur* "Yapışan' demek budur." 39a/2, *anın ma'nâsı Türkke oħşar timek bolur* "Onun anlamı, 'Türk'e benzer' demektir." 67a/11-12, *andın song sinsiz bu dünyâda yörümek minge ĥarâm turur* "Bundan sonra sensiz bu dünyada yaşamak bana haramdır." 77a/10-11

Şu özellikleri ile kullanımda olduğu görölmektedir:

a. Durum ekleri alabilmektedir:

namâz kılmakı ĥalâ'ika emr kıldı "Namaz kılmayı insanlara emretti." 21a/8, *işim köp avlamakğa kolum yetişmey turur* "İşim çok. Avla(n)maya elim yetişmiyor (zamanım kalmıyor)." 48a/3; *andın song tã'âmğa duz salmağı Fevdek ihtirâ' kıldı* "Ondan sonra yemeğe tuz atmayı Fevdek keşfetti." 29b/9-10, *zenbūr mağarasıdın 'asel alıb ĥelvâ kılmakı Rus evlâd ihtirâ' kıldı* "Arı kovanından bal alıp helva yapmayı Rus'un çocukları keşfetti." 30a/4-5, *Nûħ 'Aleyhi's-selâm ve üç oğlı ve yana bir kışi birlen keştı terrâslamağa muķayyed boldı* "Nûh Aleyhiselam, (onun) üç oğlu ve başka bir adam birlikte gemi kalkanlamaya kendi(leri)ni verdi(ler)." 26a/4; *sözleşmekğa şerm kılib âşikâre bolur*

tib korktı “Konuşmaktan sakınıp açığa çıkar diye korktu.” 37b/7-8

b. -mAK + üçün yapısında sebep zarfı olarak kullanılmaktadır:

imdi sini bir yirde koymak üçün turub min “Şimdi seni bir yere gömmek için durmuşum/duruyorum.” 77a/9-10, *bigler haqıqatın bilmek üçün özümni ölük kılib irdim* “Beyler (hakkındaki) hakikati öğrenmek için kendimi ölü yapmış idim.” 77b/1-2, *bizdin berü ötkenler ol pâdişâhların neseblerini beyân kılmak üçün çendân kitâb aytıb tururlar anıng hesâbını yahşî Hudâ bilür* “Bizden önce yaşayanlar o padişahların soylarını anlatmak için ne kadar kitap yazmışlar onun hesabını doğru (olarak) Allah bilir.” 82a/11-12-82b/1

c. -mAK + kerek yapısında gereklilik kipinin bir işaretleyicisidir (bk. 2.4.5 Gereklilik Kipi).

d. Metinde yalnız bir örneği bulunan **-mAk bol-** yapısında “niyet etmek, karar vermek, belirlemek” anlamı taşımaktadır (başka örnekler için bk. Eckmann 2003:102):

Afşar iliniñ hânı bar irdi Āyine adlı bu kızını oğlığa ayturub irdi Köl İrki qabûl kılib bermek bolub irdi “Afşarların (bir) hanı vardı. Âyine adlı. Bu kızı oğluna istetmişti. Köl İrki (de) kabul edip (kızı) verecek olmuştu (vermeye niyetlenmişti).” 70a/5-6-7

e. -lık ile genişletilen, ancak anlamı büyük oranda değiştirmeyen biçimleri ile de kullanılmıştır:

postın kılmaklık Hazar neslidin yâdigâr kaldı “Deri işlemek Hazar neslinden yadigâr kaldı.” 30a/2, *nöker tutmaklık ve mevâcib virmeklik ve ming bigi ve yüz bigi ve on bigi kılmaklık Oğuz Hândın yâdigâr kaldı* “Köle/hizmetçi almak, maaş vermek ve bin başı, yüz başı, on başı tayin etmek Oğuz Han’dan yadigâr kaldı.” 40a/10- 11-12, *ya‘nî cem‘ bolmaklık dağı bu turur* “Yani bir araya gelmek de budur.” 54b/5, *ya‘nî ‘azîz dimeklik dağı bu turur* “Yani ‘saygıdeğer’ demek budur.” 55a/8-9

9.2. -GAn / -An

a. Şu bağlamlarda isim yapmıştır:

müselmân bolğanını kişige aytmadı “Müslüman olduğunu kimseye söylemedi.” 36a/7, *kim atқанın bilmediler* “Kimin attığını bilmediler.” 39a/5, *kaçıb kırtulğanları Tatar hânığa*

barib sığındılar “Kaçıp kurtulanları Tatar hanına gidip sığındılar.” 40b/8-9; *körgenge köz ve işitkenge kulağ bolğay* “Görene göz, işitene kulak olsun.” 55b/7, *Ulaş hem bilgenlerini aytı* “Ulaş da bildiklerini anlattı.” 57b/1- 2, *bir yaşar oğlanning mundağ sözünü sözligenini hîç zamānda hîç işitken ve körgeñ yok turur* “Bir yaşındaki çocuğun böyle konuştuğunu hiçbir zamanda duyan ve gören yoktur.” 36b/11-12

b. Şu bağlamlarda sıfat görevindedir:

Oğuz Hān bu ayılğan vilāyetlerning barçasığa daruğa koyub Semerķand sarı yörirdi “Oğuz Han bu söylenen şehirlerin tamamına idareci koyup Semerkand’a doğru sefere çıktı.” 44a/11-12, *songda koyğan kişileriniz yolukub alıb kildiler* “Arkada bıraktığınız adamlarınız (bizimle) karşılaşp (bizi) alıp geldiler.” 45b/4-5, *Belhğa ta‘alluğ Ğurı tigen şehrde olturğan Kalaçlardan atı Muḥammed laķabı Baḥtiyār bir pehlevān yigit bar irdi* “Belh’e bağlı Gurı denen şehirde oturan Kalaçlardan adı Muhammed, lakabı Bahtiyar (olan) pehlivan bir genç vardı.” 45b/9-10, *Kün Hāning sol yanında oturub ülüş alğan ḥalq bu turur* “Kün Han’ın sol yanında oturup pay alan halk(lar) bu(nlar)dır.” 53b/9; *Salur Qazan tigen alp ol turur* “Salur Kazan denen yiğit odur.” 85b/1-2, *atasining öngine barib kören vāķı‘asın izḥār eyledi* “Babasının huzuruna varıp gördüğü rüyasını anlattı.” 92a/8; *yapışkan yirdin ayrılmas min* “Yapışmış (olduğum) yerden ayrılmam.” 38b/12-39a/1

c. Kendisinden sonra +DIn song edatı geldiğinde asıl hareketten önceki ya da asıl hareketle aynı zamanı bildiren bir zarf olmuştur:

hān qarı bolğandın song pādīşāhlıķı Qozı Teginğa birdi “Han, yaşlandıktan sonra/yaşlanınca padişahlığı Kozi Tegin’e verdi.” 73a/8-9, *Berdi Big Hān ölgandın song Özbekning içi bozuğ boldı* “Berdi Bey Han öldükten sonra/ölünce Özbek (halkının) içi(nde) kargaşa oldu.” 89b/9; *bu vaķı‘adın bir il ötkendin song üç uluğ oğlı Kün ve Ay ve Yılduznı çarlab aydı* “Bu olaydan bir yıl geçtikten sonra üç büyük oğlu Kün, Ay ve Yılduz’ı çağırıp (şöyle) dedi.” 48a/1-2-3, *bir niçe yıl ötkendin song Qara Alp Arslan aķası Mur Yavı birle yağı boldı* “Birkaç yıl geçtikten sonra Kara Alp Arslan, ağabeyi Mur Yavı ile düşman oldu.” 72b/4-5, *Serenk yigit bolğandın song aķası Kōkem Baķuyğa kişi yiberdi* “Serenk büyüyünce ağabeyi Kōkem Baķuy’a adam gönderdi.” 81b/7; *tūfān-ı Nūḥ teskīn*

olandın sonķ bir k n Őeyt n N h ‘Aleyhi’s-sel m kaşıĝa kildi “N h tufanı durduktan sonra bir g n Şeytan N h Aleyhiselam’ın yanına geldi.” 24a/11-12, *ol vez r vef t kılandın song p diŐ h Sel uk  vez r ornına ke  rdi* “O vezir vefat edince padişah Sel uk’u vezir makamına ge irdi.” 64b/4-5, *‘Abdull h H n Őeh d olandın song sene ming y z yegirme irdi* “Abdullah Han, Şehit olduĝunda sene 1120 idi.” 97b/4-5

9.3. -GX

Metinde tek bir  rneĝi bulunmaktadır; bu  rnekte de gelecek zamanlı bir sıfat fiildir:ı

 g rc k n ng Őal ha’d-d n ili birle u[r]uŐ k  tek kuvveti yok irdi “ g rc k’  n Sel ahaddin halkı ile savaşacak kadar g c  yoktu.” 84a/8-9

9.4. -GU I

-GU I da metinde yalnız bir kez tanıklanan bir sıfat fiil ekidir:

Merd n yildam ve at uc  kişi irdi “Merd n,  evik ve niŐanc  (bir) kiŐiydi.”

9.5. -r, -Ar, -Ur

a. AŐaĝıdaki baĝlamlarda isim yapmıştır ve geleceĝe d n k, hen z ger ekleŐmemiŐ hareketleri bildirmektedir:

h nn n n  l ĝini ka an  ıkarurunı anı yirde  oyarunı ‘az n n n bar a teklifini h n n n birle sin kılg l “Hanın  l s n  ne zaman  ıkaracaĝını, onu topraĝa g meceĝini (ve) yasın b t n gerektirdiklerini hanımınla sen yap (deĝerlendir).” 77a/3-4-5, *Suvar n n ĝiybetini h n n n ni  k ayturların bilmedi y r b irdiler* “Suvar’ın dedikodusunu hana nasıl yapacaklarını bilmiyorlardı.” 76a/9-10; *her ka an Tuman yigit bolsa an a ni ber ringni  z n n n ya Őı bil r sin* “Tuman ne zaman b y (r)se ona ne vereceĝini kendin (daha) iyi bilirsin.” 69a/3-4

AŐaĝıdaki baĝlamda da ad g revindedir; ancak bu defa ger ekleŐmiŐ bir eylemi bildirmektedir:

oĝlan turur tili kilmesdin ni ayturun bilmey turur “ ocuktur, dili d nmediĝinden (konuş(a)madıĝından) ne s ylediĝini bilmiyor.” 37a/2-3-4

b. Aşağıdaki bağlamlarda sıfat görevindedir:

anın tokşan yaşar pādīshāhı bar irdi “Onun doksan yaşayan (doksan yaşında) padişahı vardı.” 46a/4, *Ḳara Alb Arslan öler bolğanında yurtını iki böldi* “Kara Alb Arslan ölecek olduğunda (öleceği zaman) yurdu iki(ye) böldü.” 72b/2; *biglerniñ kilür küni ḥān öldi* “Beylerin geldiği gün han öldü.” 77a/1; *Bügdüz ilindin Ḳozıcı Big tigen yüz yaşar kişi bar irdi* “Bügdüz halkından Kozıcı Bey denen yüz yaşında (bir) kişi vardı.” 78a/11-12

c. Bu sıfat fiil ekinin olumsuz biçimi olan -mAs da aynı kullanışlara sahiptir; ancak bununla ilgili metinde fazla veri yoktur.

-Şu cümlede +dın burun yapısı ile birleşerek zaman zarfı olmuştur:

Ḳozı Tegin bu sözni ḥānga ḥalkğa aymasdın burun aytmaḳ gerek “Kozi Tegin bu konuyu hana (ve) halka duyurmadan önce (harekete geçip) duyurmak gerek.” 74a/10-11

-Şu cümlede ayrılma durumu eki ile birleşerek sebep zarfı olmuştur:

oḡlan turur tili kilmesdin ni ayturın bilmey turur “Çocuktur, dili dönmediğinden (konuşamadığı için) ne söylediğini bilmiyor.” 37a/3-4

-Şu örneklerde -mAs ekinin -lik ile genişletildiği görülmektedir:

oḡlınız köçini sıvmey-dür sıvmesligindin alğan künidin beri bir yiride yatmay turur “Oğlunuz, hanımını sevmiyor. Sevmediğinden aldığı günden beri (onunla) aynı yerde yatmıyor.” 37b/1-2, *ḳara ḥalkning tili kilmesligindin ḳafnı cim okuy turur* “Alt tabakanın dili dönmediğinden kaf (harfini) cim okuyor.” 42a/10

9.6. -dXX

Yalnız üç veri bulunmaktadır, üçünde de geçmiş zaman sıfat-fiilidir:

bu yamanlıḳnı kılğan sin imes irding oḡlung irdi kıldıḳı irse tapdı “Bu kötülüğü yapan sen değildin, oğlundu. Yaptığı (ne) ise (karşılığını) buldu.” 70a/12- 70b/1, *Oḡuz ili köçin çekib yō[r]imedük yol bar mu öyün tutub olturmaduḳ yurt bar mu* “Oğuz halkının göçünü taşıyıp yürümediği yol var mı? Evini kurup oturmadığı yurt var mı?” 80b/12-81a/1

9.7. -A, -y

Ünsüzle biten fiil tabanları -A; ünlüyle bitenler ise -y ekini almaktadır. Dikkati çeken özellikleri şöyledir:

a. Çişıtli birleşik fiil yapıları oluşturmaktadır:

- Yetersizlik kategorisinde fiil+ -A/-y+bil- kalıbıyla karşımıza çıkmaktadır:

sevdāger qorqanidin söz ayta bilmedi “Tacir korktuğundan (bir) söz söyleyemedi.” 47b/12-47a/1, *anıj zamānıda bōri koyğa ve bars keyikke zor kıla bilmezdi* “Onun zamanında kurt, koyuna ve kaplan geyiğe rahatsızlık veremezdi.” 72a/8-9, *onlar hānlık kıla bilmediler* “Onlar hanlık yapamadılar.” 81b/3; *Ayaz qorqusındın kite bilmedi* “Ayaz, korkusundan gidemedi.” 89a/5-6; *andın song yöriy bilmey uşol yirde yat[d]uq* “Ondan sonra yürüyemeyip orada yattık.” 44b/8, *bir atlık yörür iki atlık yanaşib yöriy bilmes* “Bir atlı yürür, iki atlı yan yana gelip yürüyemez.” 46a/11-12

- başla- fiili ile kullanıldığında “-maya başlamak” anlamı vermektedir:

yana bir devr ötendin sonq ol fāife nā-fermānlık kıla başladı “Bir devir daha geçtikten sonra o kavim, emir dinlememeye başladı.” 4b/8-9, *çeñeleri kısık ve közleri uluğ ve yüzleri kiçik ve [burunları] uluğ bola başladı* “Çeneleri dar, gözleri iri, yüzleri küçük ve burunları büyük olmaya başladı.” 67a/8-9, *Türkmen yurtığa kilib olturğan illerdin esir ve sevdāger Māverāü’n-nehrğa kile başladı* “Türkmen yurduna gelip yaşayan halklardan esir ve tacir(ler) Māverāünnehir’e gelmeye başladı.” 67a/9-10, *Qozı Tegin könglidin bu anam orninga bolub minge mihr-bānlık kıla başladı tidi* “Kozı Tegin içinden ‘Bu anam sayıldığı için bana sevgi göstermeye başladı.’ dedi.” 74a/3-4

- Tezlik/çabukluk bildiren fiil+ -A + ber- yapısını oluşturmaktadır:

min kıçkıra birdim “Ben bağırıverdim.” 74b/11, *Şāh Melikning leşkeri yigirme ming kişi irdi yarımı öte birgende iki tarafındın at saldılar* “Şāh Melik’in askeri(nin sayısı) yirmi bin kişi idi. Yarısı geçiverdiğinde iki tarafından at(lıları) gönderdiler.” 79b/11-12

- Tezlik/çabukluk bildiren fiil+ -A +kör- yapısını oluşturmaktadır:

min kaçça bilmey min aḡam mini kelib ala körsün “Ben kaçamıyorum. Ağabeyim beni

gelip alıversin.” 81b/8; *öyde ƣalƣan bigler avƣa kitken biglerƣa ve Suvarƣa kişi yiberdiler ģānnıģ ģāli yaman boldı yetişe körsünler* “Evde kalan beyler, ava giden beylere ve Suvar’a adam gönderdiler: -Hanın hāli kötüleşti, yetişiversinler (çabuk yetişsinler)!” 76b/11-12-77a/1

- Devamlılık/süreklilik bildiren fiil+ -A +tur- yapısını oluşturmaktadır:

uruřƣan yirining bir yüzinde aƣıb bara turƣan iki uluģ su bar irdi “Vuruşma(savaş) yerinin bir tarafında akıp gide duran (akmakta olan) iki büyük su var idi.” 41b/9-10, *imdi Ƙalaçlarƣa bolub ayta turƣan sözimizni ƣoyƣalı munçaƣlı eytdük yeter* “şimdi Kalaçlar’a (dair) söylemekte olduģumuz sözlerimizi (burada) keselim. Bu kadar anlattık(ımız) yeter(li).” 47a/11-12; *tuman uzaƣ turmas tiz kite turƣan nimerse bolur* “Duman çok kalmaz, çabuk kaybolmakta olan bir şeydir.” 68b/5-6, *her yolƣa yörümekni bile turƣan ve ģānƣa maƣ yigıt boldı* “Her yola yürümeyi bilmekte olan ve han için güvenilir bir genç oldu.” 76a/7-8, *Türkmenlarning tārihini bile turƣan kişileri Öģürçık Alpı on alt arƣada Oģuz ģānƣa yetkürüb mundaƣ aytıb tururlar* “Türkmenlerin tarihini bilmekte olan kişileri Öģürçük Alp’ı on altıncı göbekte Oģuz Han’a dayandırıp şöyle demektedirler.” 83a/2-3-4

b. Ařaģıdaki baģlamalarda iki kez kullanılarak eylemin devamlılıģını ve tekrarını bildirmektedir:

Ƙalaç ģalƣının yaģrı kişilerin bi-ģünāh öltüre öltüre başladı “Kalaç halkının önde gelen kişilerini günahsız yere (durmadan) öldürmeye başladı.” 47a/6-7, *tolay tolay ģātūnnı biř pāre ƣılıb her ƣaysısı bir endāmı öz öģürine alıb kitdi* “Döndüre döndüre kadını beř parça etti (ve) her birisi bir parçayı kendi sürüsü için alıp gitti.” 75b/8-9

c. Ařaģıdaki cümlede amaç bildirmektedir:

Ƙozı Tegin atasın körey kildi “Kozı Tegin babasını görmeye/görmek için geldi.” 73b/12

d. Ekin olumsuz biçimleri, -mA+y ile yapılmaktadır:

ģānnıģ mālların alıb ölüƣƣa ƣaramay taşlab kitken biglerni tutub közlerin kūr ƣılıb ve ƣolların kestürdi “Hanın mallarını alıp ölü(sü)ne bakmayarak bırakıp giden beyleri yakalayıp gözlerini kör etti ve kollarını/ellerini kestirdi.” 77b/3-4, *Oģuz ilining resmlerin ve*

ḳā'idelerin ber-ṭaraf ḳılmay on sekiz yıl pādīṣāhlik ḳılıb vefāt tapdı “Oğuz halkının törelerini ve kurallarını göz ardı etmeden on sekiz yıl padişahlık yapıp vefat etti.” 78a/4-5-6; *Çingiz Hân birle uruṣa bilmey ḳaçıb Mâzenderân kitdi* “Çingiz Han’la savaşamayarak kaçıp Mâzenderân’a gitti.” 42b/9, *andın song yöriy bilmey uṣol yirde yat[d]uḳ* “Ondan sonra yürüyemeyerek orada yattık.” 44b/8, *Mirgen Kâhin bir sâ'at sözlemey olturdı* “Mirgen Kâhin bir saat (boyunca) konuşmadan oturdu.” 78b/12-79a/1

9.8. -GAç

Yalnız bir veri bulunmaktadır. Burada da asıl eylemden önceki hareketi bildirmektedir:

bir yaḥşı çeber kiṣi bar irdi ol fıkr ḳılıb arabanı yasadı andın körgeç barça araba yasab olcalarını yükleb ḳaytdılar “İyi, akıllı bir kişi vardı. O tasarlayıp arabayı yaptı (icat etti). Ondan görünce herkes araba yapıp eşyalarını yükleyip döndü.” 41a/3-4

9.9. -GAI

a. Şu cümlede eylemin başlama noktasını bildirmektedir:

atang ölüb min bu taḥtda olturub ilni sürey turğalı otuz biş yıl turur “Baban ölüp (de) ben bu tahtta oturup memleketi yöneteli otuz beş yıl oluyor.” 71b/5-6

b. Şu cümlelerde amaç bildirmektedir:

atam çerik tartıb minij öltürgeli kile turur “Babam asker toplamış, beni öldürmek için geliyor.” 38b/4, *Ebû'l-hân tağı tive öskeli 'acâyib yaḥşı yir turur* “Ebûlhân Dağı deve yetiştirmek için çok iyi bir yerdir.” 89b/1

9.10. -GUṇçA / -XncA

Bu ek, metinde kullanıldığı bütün bağlamlarda zamanı sınırlama işleviyle dikkati çekmektedir:

henüz ol ṣemere mi'de-yi Âdemde ḳarâr tapmağunça ḥulel-i behiṣṭi anlarning bedenidin tökülüb 'üryân boldı “Henüz o meyve Âdem’in midesinde yer bulmamışken cennet elbiseleri onların bedeninden döküldü (ve onlar) çıplak kaldı.” 12a/9-10-11, *üç oḳ*

kiltürgen üç kiçik oğlını ve andın bolğanları bu kündin tā dünyā ahir bolğunça Üç Ok tisünler “Üç ok getiren üç küçük oğluna ve ondan olanlara bu günden ta dünya son buluncaya kadar Üç Ok desinler.” 49a/7-8-9, *pādişāh bolğunça Türkmenin Kınık uruğının biz tediler* “Padişah oluncaya kadar ‘Türkmen’in Kınık boyundanız.’ dediler.” 82b/2-3; *oğlan bir yaşığa yetmegünçe anğa at koymaslar irdi* “Oğlan bir yaşına basmayana kadar ona ad koymazlardı.” 36b/1, *tā Canı Big Hân ölgünçe Ebū’l-hānda oturdılar* “Ta Canı Big Han ölünceye kadar Ebūlhân’da oturdular.” 89b/6-7; (...) *pādişāhları Yengi Kentde oturub özleri Sirnin iki tarafın yaylab ve kışlab on arqaları ötkünçe oturdılar* “Padişahları Yeni Kent’te oturup kendileri Sir’in iki tarafını yaylayıp kışlayarak on nesil boyunca oturdular.” 67a/4-5-6, *tā vaqt-ı Şāh ‘Abbas ħurūc idince anda oturur irdiler* “Ta Şāh Abbas ortaya çıkıncaya kadar orada oturuyorlardı.” 103b/9

9.11. -(X)b

a. -(X)b eki genellikle zaman bakımından öncelik bildirmekte; kendisinden sonraki fiilden daha önce gerçekleşen iş ve hareketleri anlatmaktadır:

Oğuz Hānnın nebireleri ve il yahşıları yığılıb Kayı Hân hân köterdiler “Oğuz Han’ın torunları ve halkın önde gelenleri toplanıp Kayı Han’ı han kaldırdılar/yaptılar.” 57a/2-3; *Fevdek ol loğmanı yirdin köterib tenāvül kıldı* “Fevdek o lokmayı yerden alıp yedi.” 29b/8-9, *her kiçe oğlan anasının tüşige kirib aytur irdi* “Her gece oğlan anasının rüyasına girip (şöyle) diyordu.” 36a/3-4, *birige kara yelim birige ak yelim eritib kuyar irdi* “Birine kara tutkal, birine ak tutkal eritip dökerdi.” 41b/6; *Nūh ol ismi bir daşa naqş kılub Yāfese birdi* “Nūh, o ismi bir taşa işleyip Yâfes’e verdi.” 28b/9-10, *barça ħalk uluğ kiçik yığılıb Selçuk pādişāh eylediler* “Bütün halk, büyük küçük toplanıp Selçuk’u padişah yaptılar.” 64b/8-9; *toy küni oğlanı ma’reke içiğa kiltürüb Kara Hân biglerige aytdı* “Kara Han şölen günü oğlanı meydana getirip beylerine (şöyle) dedi.” 36b/3, *anın katığa kilüb niçe yıllar oturdılar* “Onun yanına gelip uzun yıllar (orada) yaşadılar.” 84b/4-5, *alt aydın song şahâdet şerbetin içüb ‘âleminin köçdi* “Altı aydan sonra şahadet şerbetini içip dünyadan göçtü (öldü).” 96a/10-11; *anın maşlahat birlen ilning yahşılarını çarlab toy kıldı* “Onun yönlendirmesiyle halkın önde gelenlerini çağırıp toy verdi.” 69a/11, *Suvarnı kucaqlab*

yüzündin öpdi “Suvar’ı kucaklayıp yüzünden öptü.” 77a/12-77b/1; *andın körgeç barça araba yasab olcalarını yükleb kaytdılar* “Ondan görünce herkes araba yapıp mallarını yükleyerek döndü.” 41a/4

b. Bazen asıl fiille aynı zaman diliminde gerçekleşen olayları anlatmaktadır:

Köl İrkige bakıb aytdı “Köl İrki’ye bakıp dedi (ki)” 71a/6-7, *Köl İrki Hân başını kuyı salıb köp olturdı* “Köl İrki Han başını eğip epeyce bekledi.” 71a/9, *közin açıb kördi* “Gözünü açıp/açınca gördü (ki)” 81a/8; *Âdem ‘Aleyhi’s-selâm bu müjdedin hoş-vaqt bolub anıng adını Şeyş koydı* “Âdem Aleyhiselam, bu müjdeden mutlu olup onun adını Şeyş koydu.” 17b/2-3

c. Hareket ve zaman yakınlığı bakımından bazı verilerde kendisinden sonraki fiille kaynaşmış olarak bulunmakta, tasviri fiillerdeki gibi bir görüntü sergilemektedir:

iy ‘Azrâil mining behişt seyrine alıb bar “Ey Azrail, beni cennet gezintisine al götür.” 23b/8-9, *Oğuz Hân avğa çıkıb kaytıb kile irdi* “Oğuz Han ava çıkmış, dönüp geliyordu.” 37b/5, *kaçıb kurtulğanları Tatar hânığa barıb sığındılar* “Kaçıp kurtulanları Tatar hanına gidip sığındılar.” 40b/8-9, *uluğ pādīşāhlaring ‘âdetleri turur uzağ seferğa barganda köçlerin alıb barurlar* “Büyük padişahların alışkanlığıdır, uzun sefer(ler)e çıkınca eşlerini alıp götürürler.” 41b/12-42a/1, *miniñ hâlimğa karamas bolsang ni üçün qarı kişige alıb kilding* “Benim hâlime bakmıyor isen ne için yaşı (bir) adama alıp geldin?” 74a/6-7, *mindin bu sözni işitkendin song kaçıb kit[d]i* “Benden bu sözü duyduktan sonra kaçıp gitti.” 74b/12, *ol halk Canınıñ katığa kaytıb kildiler* “O halk Canı’nın yanına dönüp geldi.” 89a/5; *Oğuznı avğa yörigende tutub öltürgeyler* “Oğuz’u ava çıktığında yakalayıp öldürecekler.” 38a/11-12; *ötükni yirinde koyub kildi* “Çizmeyi yerine bırakıp geldi.” 74b/2

d. -(X)b zarf fiil eki, -(X)b + kişi zamiri ve -(X)b + tUr / turur yapıları içinde öğrenilen geçmiş zaman çekimlerinden ikisini oluşturmaktadır (bk. 9.4.10 ve 9.4.11).

e. te-/de- fiiline eklendiği birçok bağlamda, sözcüğü edat kategorisine sokmuştur:

ni yirning ferzendisin tib sordı “Hangi toprağın çocuğusun diye sordu.” 46b/9-10, *kün toğuşı tarafında filân çölning avı köp irmiş tib işitdim* “Doğu tarafında filan arazinin

avı çok imiş diye duydum.” 48a/3-4, *iy kızım oğlu kızdın bolğannın dost bolmas tıb işitib irdim* “Ey kızımın oğlu! Kızdan olanı dost olmaz diye işitmiştim.” 71b/11-12, *ol sebebdin qarındaşarı kilib alıb barsunlar deyüb haber yiberdi* “O yüzden kardeşleri gelip alıp götürsünler diye haber gönderdi.” 87a/11-12, *deyüb cevāb birdiler* “...diye cevap verdiler.” 87b/11

9.12. -DIgIncA

Metinde üç örneği bulunan bu yapı, “-dığı sürece” anlamı vermekte; zamanda kesintisizliği, devamlılığı ifade etmektedir:

Ādem oğlu yir yüzinde var oldığınca taḥrīr ü taḥrīr ve beyān olsun “İnsanoğlu yeryüzünde var olduğu sürece yazılsın ve anlatılsın.” 2a/6-7; *bu çarḥ-ı çenberī devr itdigince / sebā-yı seyyāresi seyr itdigince* “Bu çember biçimli felek döndüğü sürece / Yedi gezegen hareket ettiği sürece” 1b/5

9.13. -GAndA / -AndA

“-dığı sırada, -dığı zaman, -ken, -maktayken, -iyorken, -ınca, -dıktan sonra” anlamları vererek hareketin zamanını bildirmektedir. Metinde bulunan veriler, şu anlam ayrılıkları taşımaktadır:

a. Aşağıdaki verilerde, zarf fiildeki hareket başlamış devam ediyorken asıl fiildeki hareketler gerçekleşmiş veya gerçekleşecektir:

Oğuzning tili çıkıb yörigende Allāh Allāh dib hemīşe aytur irdi “Oğuz’un dili dönmeye başladığında Allah Allah diye devamlı söyleniyordu.” 37a/2-3, *taḳı sözleşib olturğanda ḥātūnındın sordı kim munıng sebebi ni turur* “Ve sohbet etmekteyken hanımından sordı ki: -Bunun sebebi nedir? ” 38a/4-5, *Oğuznı avğa yörigende tutub öltürgeyler* “Oğuz’u ava çıktığında yakalayıp öldürecekler.” 38a/11-12, *bir kün körünüşde olturğanda biglerine baḳıb aytdı* “Bir gün makam(ın)da oturmaktayken beylerine bakıp (şöyle) dedi.” 46b/4, *Oğuz Ḥānnın yurtıda turğanda ni iş kıla turğanın ve çerige barğanda niçük yörüy turğanın bir bir sordu* “Oğuz Han’ın yurdunda kaldığında ne iş yaptığını ve orduyu yönettiğinde nasıl hareket ettiğini bir bir sordu.” 57a/11-12, *ḥān bir kün ava avlab yōri turğanda atdın*

yıkılıb yan başının süjegi sındı “Han bir gün av avlamaktayken attan düştü, kalça kemiği kırıldı.” 57b/4-5, *arğa tarafında leşker tartıb bara turganda bir kün hân aytdı* “Arkasında asker toplanıp gelmekteyken bir gün han (şöyle) dedi.” 72b/12, *halvet bolganda aytdılar* “(Han) yalnız iken (onunla) konuştular.” 76b/2, *Dönbekli ange yamanlık kılğanda yoldaşlık itmeyüb irdi* “Dönbekli ona kötülük ettiğinde arkadaşlık etmemişti.” 87b/5, *Ayaz köp mālğa ve bularnıñ şırın sözige könglini birib bir kiçe gāfil yatğanda Sankı Sinni öltürdi* “Ayaz çok mala ve bunların tatlı sözüne aldanıp bir gece kendini bilmez hâlde yatarken Sankı Sin’i öldürdü.” 89a/3-4

b. Şu verilerde, zarf fiildeki hareketle asıl fiildeki hareketin zamanı aynı noktadır; biri diğerinden önce değildir:

keşti tertib kılанда Hazret-i Nūḥa mu‘āvenet kılub irdi “Gemi yaptığında Hazreti Nūh’a yardım etmişti.” 26b/7-8, *yörigende kank kank kılıb āvāz kılur irdi* “Hareket hâlindeyken kank kank diye ses yapıyordu.” 41a/6, *uluğ pādīşāhlarning ‘ādetleri turur uzağ seferğa barganda köçlerin alıb barurlar* “Büyük padişahların adetleridir; uzun (bir) sefere çıkarken hanımlarını (da) alıp giderler.” 42b/12-42a/1

c. Şu verilerde, zarf fiildeki hareket olup bittikten sonra asıl fiildeki hareket başlamış veya başlayacaktır:

yetmiş üç yıl bolganda barçasını öz ağızğa bahturub müselmān kıldı “Yetmiş üç yıl olunca hepsini kendine bağlayıp Müslüman yaptı.” 41a/9-10, *Oğuz Hân Şām vilāyetinde turganda pinhānī bir nökerining qolına bir altun yay ve üç altun ok birdi* “Oğuz Han, Şam şehrinde durunca gizlice bir askerinin eline bir altın yay ve üç altın ok verdi.” 47b/9-10, *tirikliginde hem siz ikingiz irdingiz barça işni kıla turğan ölgende hem sizler kıling* “Yaşadığında da siz ikiniz idiniz bütün işini yapmakta olan, öldüğünde de siz yapın.” 77a/6; *yetmiş biş yaşğa yetkende oğlu Arslannı ornında olturtup vefāt tapdı* “Yetmiş beş yaşına girdiğinde oğlu Arslan’ı yerine oturtup vefat etti.” 76a/1-2

d. Şu cümlede asıl fiilden daha sonra gerçekleşen bir olayı anlatmaktadır:

Hazret-i İdrīs ‘Aleyhi’s-selām vefāt kılанда yüz yaşab irdi “Hazreti İdris Aleyhiselam vefat ettiğinde yüz (yıl) yaşamıştı (yüz yaşındaydı).” 21a/12-21b/1

9.14. -ken

Yalnız iki veri bulunmaktadır:

-Şu cümlede kendisinden sonraki fiille aynı zaman diliminde gerçekleşen bir hareketi bildirmektedir:

bu dört kul kilirken yaman hayâlğa düşüb Karaca Mergânı bağlab ve Mama Bikeğa yaman işler kılib kaçıb her biri Sir ilığa barıb penâh kitürdi “Bu dört köle gelirken kötü arzulara kapılarak Karaca Mergân’ı bağlayıp Mama Bike’ye kötü şeyler yapıp kaçtı(lar ve) her biri Sir memleketine gidip sığındı.” 87b/2-3-4

- Şu cümlede *song* sözcüğüyle birlikte “-dıktan sonra” anlamı vermektedir:

yigit yetişken song Kağlı Yavlı at koyğanlarınñ zikri “Yigitlik gösterdikten sonra Kanlı Yavlı (diye) at koyduklarının hikâyesi” 70b/5-6

10. FİİL ÇEKİMİ

10.1. Emir Kipi

Emir paradigması şöyledir:

I.tekil kişi: yok

I. tekil kişi: -Gıl, -ğın (Yalnız art ünlülü biçimi bulunmaktadır.), -z ve resmî bağlamlarda -(I)ngIz

III.tekil kişi: -sUn

I. çoğul kişi: yok

II. çoğul kişi: -(X)ng, -(I)ngIz, -(I)nglAr

III. çoğul kişi: -sUnlAr

Bu ekler şiddeti, yönü, tarzı bakımından değişiklik gösteren, ancak temelde isteme semantiği içinde değerlendirilebilecek farklı anlam alanlarına işaret etmektedir (İsteme semantiği hak. bk. Aslan Demir 2008). Bunlar içinde konuşurun statüsünden kaynaklanan yüksek dereceli istekler, yani emir bildiren veriler şunlardır:

II. tekil kişi:

Ø

divānga ħükm biti tidi “Divana, ‘Kararı yaz!’ dedi.” 46b/11, (*ĥān*) *Ķozıcığa aytdı* *Şāh Melikni Oğuz ilining içine alıb bar* “(Han), Kozıcı’ya ‘Şāh Melik’i Oğuz ülkesinin içine alıp götür!’ dedi.” 78b/4-5

-ğıl

ĥān ol faķırğa at ve azuķ ve māl birib bu çerige barmağıl tīb ħal aç tedi “Han o zavallıya at, erzak ve hayvan verip ‘(Sen) bu orduya katılma!’ diyerek Kalaç adını verdi.” 45b/5-6

-gin

Nūh keŗti ħılmadın fāriğ oldı fermān boldı ki şimşāddın ez-berāy-ı muĥāfazat-ı cesed-i Ādem bir tābūt tertīb vergin tā cesed-i Ādem ġarķ-ı ġirdāb-ı tūfān olmasun “Nūh, gemi yapmayı bitirince emir geldi ki: -Ādem’in cesedini saklamak için şimşir ağacından bir tabut yap! Böylece Ādem’in cesedi tufanın girdabına batmasın.” 26a/6- 7-8

III.tekil kişi:

-sUn

(ĥān) Ķozıcığa aytdı Şāh Melikni Oğuz ilining içine alıb bar anda oltursun “(Han), Kozıcı’ya ‘Şāh Melik’i Oğuz ülkesinin içine alıp götür! Orada varlık göstereyin!’ dedi.” 78b/4-5

II. çoğul kişi:

-(ü)ng

yir ħar turur izin körüng tidi “‘Yer kardır, izini bulun (takip edin)!’ dedi.” 75a/2

-ingler

āĥirü’l-emr Ādem buyurdı ki ħurbānlıķ idingler “Sonunda Ādem buyurdu ki ‘Kurbanlık edin!’” 15a/10

III. çoğul kişi:

-sUnlAr

Ƙara Hān ilge kişi yiberdi tiz kilsünler avğa çıkar min tib “Kara Han ‘Çabuk gelsinler! Ava çıkacağım.’ diye herkese adam (haberci) gönderdi.” 38a/12-38b/12

Emir eklerinin yüklendiği diğer kiplik alanları ise şöyledir:

a. Dua:

ilahi ‘adl <u> dādın dāim eyle “Allahım, adaletini daim eyle!” 1b/4, *seḥā ve luṭfını artır kerem kıl* “Cömertlik ve iyiliğini artır, kerem et!” 1b/6, *yā Rāb miniņ ‘ömrümdin kırk yaşnı Dāvūdınğ ‘ömrine koygil* “Ya Râb, benim ömrümden kırk yaşı Davud’un ömrüne ekle!” 17b/8

b. Görev Yükleme

ferzendleringā naṣiḥat ve vaṣiyyet kılğın tā şerāiṭ-i ḥafiz ber-cā kitürsün “Çocuklarına nasihat ve vasiyet et ki Allah’ın şartlarına uysun(lar).” 19a/5-6, *yaynı kün toğışda bir çölde kişi yetmedügin yirde torpaḡğa kömüb bir ucınnı çıkarıb koyğıl ve oklarını kün batış tarafında iletib yaynı niçük köp kıysang anı şundaḡ koyğıl* “Yayı doğuda bir arazide, insanoğlunun ulaşmadığı (bir) yerde toprağa gömüp bir ucunu dışarda bırak ve okları (da) batı tarafına gönderip yayı nasıl koy(duy)san onu (da) öylece koy.” 47b/11-12-48a/1, *işim köp avlamaḡğa kıolum yetişmey turur filān çölning avı köp irmiş tib işitdim öz nökerleringiz birlen anda barıb köp av tutub kilingler* “İşim çok. Avla(n)maya elim yetişmiyor (zamanım kalmıyor). Filan arazinin avı çokmuş diye duydum, (siz) kendi maiyetinizdekilerle oraya gidip çok av avlayıp gelin.” 48a/4-5, *anıñ üçün tirikliginde hem siz ikingiz irdingiz barça işini kıla turğan ölgende hem sizler kiling* “Mâdem ki sağlığında da siz ikinizdiniz bütün işini yapan, öldüğünde de sizler yapın.” 77a/5-6, *Ƙozıcı Big ‘Alī Hānğa Şāh Melikni miniņ kiyinimdin yibergil tib Yengi Kent ve Ürgencde olturğan ilning içige kildi* “Kozıcı Bey, Ali Han’a ‘Şāh Melik’i benim arkamdan gönder.’ diyerek Yeni Kent ve Ürgenç’ te oturan halkın içine geldi.” 79b/2-3

c. İstek

her kiçe oğlan anasının tüşige kirib aytur irdi ana müselmân bolğıl “Oğlan her gece anasının rüyasına girip ‘Ana Müslüman ol.’ diyordu.” 36a/3-4, *mining adımı koyung sizler Oğuz* “Sizler benim adımı Oğuz koyun.” 36b/6, *anı bar bilgil ve bir bilgil anıng buyurğanıdın özge işni kılmağıl aytdı irse kız anı kabûl kılmağı* “‘Onu var bil ve bir bil. Onun emrettiğinden başka (bir) işi yapma’ dediğinde kız onu kabul etmedi.” 37a/9-10-11, *müselmân bolung tedim kabul kılmağılar* “‘Müslüman olun.’ dedim, kabul etmediler.” 37b/10, *ol cemâ‘atğa Karlık disünler* “O topluluğa Karlık desinler.” 44b/9-10, *üçüniz anı bozub üleştiñiz sizlerning atıñız Bozok bolsun sizlerdin bolğan oğlanlarını tā kıyāmetğaca Bozok tisünler* “Üçünüz onu bölüp paylaştınız, sizin adınız Bozok olsun. Sizlerden olan çocuklara (da) kıyamete kadar Bozok desinler.” 49a/6-7, *Korkut munıñ atı Tuman Hân bolsun tidi* “Korkut, ‘Bunun adı Tuman Han olsun.’ dedi.” 68b/1, *ağang Doylı Kayıñıñ orında sin oturub hānlık kılğıl* “Ağabeyin Doylı Kayı’nın makamında sen oturup hanlık et.” 69a/1-2-3, *bu halkğa ve halk munğa örgensün* “Bu halka, halk (da) buna alışsın.” 78b/4-5, *Mama Bikedin hiç oğlan bolmağı ol sebebdin qarındaşları kilib alıb barsunlar diyüb haber yiberdi* “Mama Bike’den hiç oğlan olmadı. O yüzden ‘Kardeşleri gelip alıp götürsünler.’ diye haber gönderdi.” 87a/11-12, *mundın sonq Hızır ili diyülsünler* “Bundan sonra Hızır memleketi desinler.” 86b/11, *Rüstem Bigi pādişāh kötersünler* “Rüstem Bey’i padişah yapsınlar.” 100b/7-8

d. Koşul

eger sizler mining kavlime i‘timād itsengiz sizleri bir dırahta rāhberlik kılayın “Eğer sizler benim sözüme güven(ir)seniz sizleri bir ağaca götürüyüm/götürmek isterim.” 11b/8-9-10

Bu cümledeki kiplik anlamı *eger* belirteci ile ortaya çıkmış durumdadır.

e. Nasihat

mindin sonq sizler hem uluğlarınızı ‘izzet ve ikrām idingler “Benden sonra sizler de büyüklerinize hürmet edin.” 49a/7, *kiçikleringize ri‘āyet idingler* “Küçüklerinizi koruyun.” 49a/8

f. Rica

Ƙorƙutğa aytdılar bu oğlanga yaǵşı at ƙoyǵıl “Korkut’a dediler (ki) bu oğlana iyi (bir) at koy.” 68a/12, *sindin ötünümüz bu turur kim bir niçe kün şabr ƙılǵıl* “Senden ricamız budur ki ‘Birkaç gün sabret.’” 69b/11-12 (Bu cümledeki rica anlam alanı da *ötün* sözcüğü ile ortaya çıkmaktadır.)

g. Tavsiye

luţf eyleyüb du‘ā ƙılınğ “İyilik yapıp dua edin.” 6b/3, *endūh-nāk bolmağın* “Kederli olma.” 25b/4, *Ƙorƙut başlık barça halk Tumanğa aytdılar Tengriğa şükr ƙılǵıl Ƙanlı Yavlı atlı yaǵşı oğlung bar* “Korkut komutasındaki bütün halk Tuman’a dediler (ki) ‘Tanrıya şükret, Kanlı Yavlı adlı iyi (bir) oğlun var.’” 72a/1-3, *bu tüşni Mirān Kāhingā aytdı ol aytdı bu körgen tüşingni hiĉ ƙışige ayتماğıl yaǵşı tüş turur bu* “Bu rüyayı Miran Kâhin’e anlattı, o (da): ‘Bu gördüğün rüyayı kimseye anlatma! İyi (bir) rüyadır bu.’ dedi.” 79a/8-9

Aşağıdaki iki cümlede -InIz eki nezaket/saygı çoğulu olarak kullanılmıştır. Çünkü kendisiyle konuşulan “siz” değil; statü olarak yukarıda bulunan “sen” dir:

pādişāhim (...) bu ƙışige olçaƙlı nimerse beringiz kim ƙoşlı ve nökerli bolub bargay “Padişahım, bu adama bir miktar mal veriniz ki eşyalı ve köleli olarak gitsin.” 47a/4, *Ƙozı Tegin atasığa aytdı ƙaçangaca ‘azā tutub ğamğın olturur siz avğa ƙıĉıngız şāyed köñliñiz açılğay* “Kozı Tegin babasına (şöyle) dedi: ‘Ne zamana kadar yas tutup kederli oturacaksınız? Eğer içiniz açılacak(sa) ava çıkınız.’” 73a/12-73b/1

h. Tehdit

Tehdit de uyarı anlam alanı ile ilgili görünmektedir. Ancak tehditte zorlama vardır ve istemenin derecesi bakımından uyarıdan daha üst basamaktadır:

Tuğrul Ƙozıcığa aytd[ı] sözniñ rāstı aytgıl yoğ ise ƙarığan ƙaĉıñda eseniñ kitib yağı üstinde öler sin tidi “Tuğrul, Kozıcı’ya dedi (ki): -Doğruyu anlat! Yoksa (şu) yaşlılık zamanında can güvenliğinin yok olup düşman elinde ölersün!” 79b/4-5-6, *bizning yamanlık ƙılıb bargan ƙışilerimizni yiberiñler ƙarındaş turur siz ve eger yibermeseñiz ƙarındaşlıƙdın ayrılır siz* “Bizim kötülük (iharet) edip kaçan adamlarımızı gönderin!

Kardeş(imiz)siniz, eğer göndermezseniz kardeşlikten çıkarsınız.” 87b/7-8

1. Teklif

bu yamanlıknı kılğan sin imes irding oğlung irdi kıldıķı irse tapdı ķarındaş turur miz kil yurtunga iģe bol min ķayta turur min “Bu kötölükleri yapan sen değildin, oğlundu. Yaptığı (ne) ise (karşılığını) buldu. Biz kardeşiz. Gel yurduna sahip (mâlik) ol! Ben dönüyorum.” 70a/12-70b/1-2

i. Tembih

hân özi Yengi Kentde oturub Şâh Melikni Ƙozıcığa tapşurub oğlığa Ƙozıcının sözindin çıkma tidi “Han, kendisi Yeni Kent’te oturup Şâh Melik’i Kozıcı’ ya emanet ederek oğluna ‘Kozıcı’nın sözünden çıkma.’ dedi.” 78b/3-4

j. Uyarı

hiç biringiz bu mecnûn sözine ķulak salmang “Hiçbiriniz bu delinin sözüne kulak vermeyin.” 25a/7-8, *bul dīvâne ķavline firîfte bolmağın* “Bu delinin sözüne kanma.” 25a/12, *Ƙozı Tegin Hân ķıçķırma men turur min* “Kozı Tegin Han, ‘Bağırma! Benim.’ (dedi.)” 74b/8

k. Vasiyet

men ölgenimdin song Kün mining tahtda oltursun andın song Bozok neslidin her kim ķâbil bolsa halk anı pâdişâh ķılsunlar dünyâ âhir bolğança Bozokning bir yahşısı pâdişâh bolsun özgeleri ongda oltursunlar Üç Oğlar sol bolsunlar ivning sol tarafında oltursunlar ve dünyâ ve âhir bolgunça nökerlige râzı bolsunlar “Ben öldükten sonra Kün benim tahtımda otursun, ondan sonra Bozok neslinden kim uygunsa halk onu padişah yapsın. Dünya son buluncaya kadar Bozok’un önde gelenlerinden birisi padişah olsun, diğerleri sağda otursunlar. Üçoklar sol(da) olsunlar, çadırın sol tarafında otursunlar ve dünya son buluncaya kadar bağımlılığa razı olsunlar.” 49a/12-49b/1-2-3-4

1. Yönlendirme

min tigen minge kilingler atamnı tigen atamğa barıng “Beni söyleyen(ler) bana gelin! Babamı söyleyen(ler) babama gidin!” 38b/5, *mundın ķıyâs ķılıng* “Buradan kıyas

edin.” 66a/8, *pes özüngiz hesāb kıling* “Artık kendiniz hesap edin.” 65b/5, *barça Oğuz ilining iħtiyārı sinij qolingda öziñe ni işni münāsib körseng kılgıl tidiler* “‘Bütün Oğuz ülkesinin idaresi senin elinde, kendine neyi uygun görüyorsan (onu) yap.’ dediler.” 69b/5-6-7, *imdi bu sözni oquğan ve tınglağan kişiler yahşı fikr kıling* “Şimdi bu sözü okuyan ve dinleyen kişiler, iyi düşünün.” 83b/12- 84a/1

10.2. Gönüllülük Kipi

I. kişilerin daha çok bir eylemi yapma isteğinde, niyetinde, tasarısında olduklarını bildiren gönüllük kipinin KO’ ndeki paradigması şöyledir:

I. tekil kişi -AyIn, -AyIm (Yalnız ön ünlülü biçimi bulunmaktadır.); sonraki anlatıya geçmeden önce bir üslup özelliği olarak -All ve -AllIng

I. çoğul kişi -All ve -AllIng

Tekil Biçimler:

-AyIn

yir yüzine düşüb bir qabza tofrağ alayın “Yer yüzüne inip bir avuç toprak alayım.” 7b/6, *min bir şūret Ādem mişālda kılayın* “Ben, Ādem benzerinde bir suret yapayım.” 23a/3, *kız aytdı sin ni yolda bolsang min şol yolda bolayın tidi* “Kız dedi (ki) ‘Sen hangi inançta isen ben (de) o inançta olayım/olmak isterim.’” 37b/11- 12, *anı urayın tib nimerse izledi* “Onu vurayım diye biraz izledi.” 70b/9, *özüm barayın tib irdim tüne kündin beri barça yirim ağıry turur* “Kendim gideyim demiştim (ama) dünden beri her yerim ağrıyor.” 76b/8-9, *alarning devletlerining kāseleri tolub irdi töküleyin tiyüb turgan vaqt irdi* “Onların devletlerinin kāseleri dolmuştu, döküleyim dediği zamandı (taşmak üzereydi).” 82a/6-7-8

Aşağıdaki cümlede retorik bir soru bildirmektedir. Bu anlam alanını aynı zamanda *kaysı* soru sözcüğü sağlamaktadır:

ol vaqtda Türkmendin narı tarafında oltuğan iller köp irdi anıj kaysı birin aytayın “O zamanda Türkmen’in öte tarafında oturan halkalar çoktu; onun hangi birini anlatayım?” (Çok, hepsini anlatamam.) 66b/12-67a/1

-AyIm

Ekin art ünlülü kullanımları metinde bulunmamaktadır. Bu biçim de bir defa geçmekte ve koşula bağlı vaat bildirmektedir:

tengrim berse sizlerge bereyim “Tanrım verirse sizlere vereyim.” 46b/7

-All(ng)

a. Aşağıdaki verilerde -All(ng) eki tevazu çoğulu bildirmektedir. Söz konusu olan I. çoğul kişi değil, anlatıcının kendisidir:

Şâh Melik kaçıb kitkendin song ilniñ ne kılğanın aytalı “(Şimdi) Şâh Melik kaçıp gittikten sonra halkın ne yaptığını anlatalım.” 78b/7-8, *pes Ögürçık tört ming yılda ötken atalarının atı aytalı* “Şimdi Ögürçık’ın dört bin yıl içinde yaşayan atalarının ad(lar)ını söyleyelim.” 83b/1-2, *bu törtining oğlanlarını tengrim buyursa bir birining aytalı* “(Şimdi) bu dördünün çocuklarını Tanrım izin verirse bir bir anlatalım.” 84b/12-85a/1; *imdi Ögürçıkning hikâyetini aytaling* “Şimdi Ögürçık’ın hikâyesini anlatalım.” 84a/5, *Ögürçıkning inilerining neslin beyân kılaling* “(Şimdi) Ögürçık’ın kardeşlerinin neslini anlatalım.” 86a/7

Bir örnekte ekin -ğalı biçimine rastlanmaktadır. Burada da konuşur yine “biz” değil, anlatıcıdır:

imdi Kalaçlarğa bolub ayta turğan sözimizni koyğalı munçaqlı eytdük yeter “Şimdi Kalaçlar’a (dair) anlatmakta olduklarımızı bitirelim. Bu kadar anlattık(ımız) yeter(li).” 47a/11-12

b. Aşağıdaki cümlede “ben” yerine “biz” dilini kullanan konuşur ise padişaktır:

hân aytdı kim bulargâ hem andağ bolsa bir yahşsı at koyalı “Han dedi (ki): - Bunlara da öyleyse iyi bir ad koyalım.” 87a/1-2

Çoğul Biçimler:

-All

eger harâmzâde bolub yurtını bozalı tiseler... “Eğer haramzade olup (doğruluktan şaşıp) yurdu parçalayalım de(r)lense” 56a/4, *bu kündin song sini Köl İrki Hân diyeli* “Bu

günden sonra sana K l İrki Han diyelim.” 69a/1-2, *bigler aytdılar biz muning kıla turğan işlerni halvetde ‘arz kılalı* “Beyler dediler (ki): -Biz bunun yaptığı işleri yalnızken (size) anlatalım.” 76b/1-2

Aşağıdaki cümlede *kaysı* soru sözcüğünün belirlediği retorik bir soruyu bildirmektedir:

bigler aytdılar (...) munıñ kılğan yamanlıqlardıñ kaysı birin aytalı “Beyler dediler (ki): -Bunun yaptığı yanlışlıkların hangi birini anlatalım.” 76b/4-5

-Allıg

Metinde tek örneği bulunan bu biçim, koşula dayalı bir teklif bildirmektedir:

eger sin bigingni  lt rseng bir yıldın beri ildin alğan m llarnı ve ivdin k lt rgeñ  oşnı barçasın singe bereling “Eğer sen beyini  ld r r sen (onun) bir yıldan beri halktan aldığı malların ve evden getirdiği eşyaların tamamını sana verelim.” 88b/11-12- 89a/1

10.3. İstek Kipi

İstek kipi eki -A’ dır. Metinde yalnız temenni, dua,  fke anlam alanları içinde kullanılmıştır.

a. İstek/Temenni

amm  ba‘d erb b-ı bel gat ve aş hab-ı fe   h te mest r olmaya “Bundan b yle belagat erbabı ve fesahat sahibine gizli kalmasın.” 1a/10-11, *bu n kte p   de  almaya* “Bu konuşma gizli kalmasın.” 3a/12-3b/1, *T rk ili  nge bir  av ‘ife t  in ır  -ı ‘ lem e   lib ola* “T rk halkı, başka kavimlere (karşı) d nyanın sonuna kadar galip olsun!” 31a/5

b. Dua

melik-i haf z hi  bir kimsemizi bu bel ya girift r ve bol v hibe m btel  “Allah hi birimizi bu belaya d   rmesin ve bu ba ı layıcıya alı tırmassın.” 6b/4

c.  fke

C mlede bu anlam alanını sa layan, *kimdir ki* kiplik s z d r:

ol kimdir ki tofra dın ma l   olub bizlere taf   ul eyleye “O kimdir ki

topraktan yaratılıp bizlere üstünlük taslaya!” 7a/1

10.4. Koşul Kipi

Koşul kipi eki –sA’dır; buna bazen *eger* kiplik belirteci de eşlik etmektedir:

I.tekil kişi:

-sAm:

ni yol birlen pādīšāhlık kılib yörgeñ bolsam sin hem uşal yol birle yörgey sin
“(Ben) nasıl padişahlık yapmış isem sen de o biçimde yapacaksın.” 71b/7-8; *ölsem öler min sining imçekingi im[m]en* “Öl(ecek)sem ölürüm, senin göğsünü (yine de) emmem.” 36a/5

II. tekil kişi:

-sAng:

ana müselmān bolğıl eger bolmasang ölsem öler min sining imçekiñni im[m]en “Ana Müslüman ol, eğer olmazsan öl(ecek)sem ölürüm (yine de) senin göğsünü emmem” 36a/4-5, *eger sin müselmān bolsang irdi sini alur irdim tidi irse kız aytdı sin ni yolda bolsang min şol yolda bolayın tidi* “‘Eğer sen Müslüman olsaydın seni alırdım.’ dediğinde kız, ‘Sen hangi yolda (inançta) isen ben de o yolda olayım (olmak isterim.)’ dedi.” 37b/10-11-12, *miniñ hālimğa kıramas bolsang ni üçün qarı kişige alıb kilding* “Bana bakmaz isen niçin yaşlı (bir) adama alıp geldin?” 74a/6-7, *eger bu kündin bu kılganıñni kıymasang sini päre päre kılib her müçengi bir yirde kıoyar min* “Eğer bu günden (sonra) bu yaptığımı bırakmazsan seni parça parça edip her (bir) parçanı bir yere gömerim.” 74a/7-8, *kündüz atamning bolsang kiçe mining bolğay sin* “Gündüz(leri) babamın olsan (da) gece(leri) benim olacaksın!” 74b/9-10; *eger sin bigingni öltürseng bir yıldın beri ildin alğan mällarnı ve ivdin kiltürgeñ kıoşnı barçasın singe bereling* “Eğer sen beyini öldür(ür)sen (onun) bir yıldan beri halktan aldığı malların ve evden getirdiği eşyaların tamamını sana verelim.” 88b/11-12- 89a/1, *eger barıb ‘Alı Big Hānı alıb kılseng anı öltürüb sini Canığa hān ve hākım kıılır min* “Eğer gidip Ali Bey Han’ı alıp gel(ir)sen onu öldürüp seni Camı’ ya han ve hâkim yaparım.” 105a/11-12

III. tekil kişi:

-sA:

bu kiři eger mundın İsfahānga yalguz barsa sizing atıngızğa yaman bolur “Bu adam eđer buradan İsfahan’a yalnız giderse sizin için kötü olur.” 47a/3-4, *bir kiři günāhkār bolsa ol kiři pādīshāh olturğan yirge yavuş bolsa ya uzak ol günāhkār kiři pādīshāhning uruğındın bolsa veya özge uruğdın bolsa hānnıñ bir kişisi barsa ve anı yargu kılsa anğa hānnıñ inisi ve oğlanı ve bigleri hiç kimse kol yapmasunlar* “Bir kiři günahkâr olsa, o kiři padişahın oturduğı yere yakın da olsa uzak da, o günahkâr kiři padişahın boyundan (da) olsa, başka bir boydan (da) olsa hanın bir adamı gitse ve onu yargılasa ona padişahın kardeşi, çocukları veya beyleri hiç kimse el uzatmasın (destek çıkmasın).” 55b/2-3-4, *anlarning niçük kilgenlerini tengrim buyursa aytqum turur* “Onların nasıl geldiklerini Tanrım izin verirse anlatacağım.” 80b/11, *qaysı kiři kim il içinde meşhūr bolsa anı bitib tururlar* “Kim halk içinde meşhur ise onu yazmışlar.” 83b/4-5; *eger İzid te‘ālā Ādemi minge tafđıl eylese min ange muṭāva‘at eylemem* “Eđer Allah, Âdem’i bana üstün yarat(ır)sa ben ona boyun eğmem.” 9a/6-7, *eger atası müselmān bolğanın işitse oğulu öltürür irdi* “Eđer babası Müslüman olduğunu duysa oğlunu öldürürdü.” 36a/11-12, *imām oltursa olturur min tursa turur min* “İmam otursa otururum, kalksa kalkarım.” 38b/12, *her vaqt ange düşmen kilse yelimğa ağınab çağılğa ağınar irdi* “Ne zaman ona düşman gelse (önce kendini) tutkala bulayıp (sonra) çakıla bulardı.” 41b/7

I. çoğul kişi:

-sAk

Tek bir örneğı bulunmaktadır:

munça munça aytnasaq hem başdın ayakğaça şüretini ayta turur miz “Ayrıntılı olarak anlatmasak da baştan sona yüzeysel (olarak) anlatmaktayız.” 65b/8- 9

III. çoğul kişi:

-sAlAr:

eger bizdin bolğan oğlanlar helālzāde bolsalar tā dünyā āhir bolğunça bu

‘ahdnāmeni oꞑub ‘amel kılğaylar eger ẖarāmzāde bolub yurtnı bozalı tiseler ‘amel kılmağaylar “Eğer bizden olan çocuklar helalzāde (doğruluktan ayrılmayan kimseler) iseler ta dünya son buluncaya kadar bu ahitnameyi okuyup (ona göre) davranış sergileyecekler; eğer haramzade olup (doğruluktan şaşıp) yurdu parçalayalım derlerse (de) (bu ahitnameye göre) davranmamış olacaklar.” 56a/2-4

a. -sA eki aşağıdaki bağlamlarda istek bildirmektedir:

minge yol birseng ki behişte kirib ol düşmen-i ẖadīmi bir nev‘ ilen bu maẖāmdın çıkarıb intikām çeksem “Bana izin versen de cennete girip o eski düşmanı bir yolla buradan çıkarıp intikam alsam.” 11a/8-10, Yāfes iltimās kıldı ki ẖazret-i Nūḥ ange bir du‘ā ta‘līm kılsun ki her vaḳti-ki ol du‘ānı oꞑusa yağmūr yağsa “Yāfes istedi ki Hazreti Nūḥ ona bir dua öğretsin ve ne zaman o duayı okusa, yağmur yağsa (yağsın).” 28b/7-8, siz ‘Alī Big ẖānnı öltürüb ḥükümetni minge birsengiz ve anı alıb kile turur min “Siz Ali Bey Han’ı öldürüp idareyi bana verseniz (ben) onu alıp gelirim.” 105a/9-10

b. Bir örnekte “geçmişte gerçekleşmemiş koşul” bildirmektedir:

eger sin müselmān bolsang irdi sini alur irdim “Eğer sen Müslüman olsa idin seni alırdım.” (ama değilsin) 37b/10-11

10.5. Gereklilik Kipi

Gereklilik işaretleyicileri, -mAk kerek ve -sA kerek yapılarıdır:

-mAk kerek:

eger her kim arẖa bolsalar ol arẖa bolğan kişini pādīṣāḥ işigine kiltürüb arẖasını kılıç birlen çapıb iki bölük kılmak kerek “Eğer her kim arka çıkarsa o arka çıkan kişiyi padişah huzuruna getirip arkasını kılıçla iki parça(ya) ayırmalı!” 55b/5- 6-7; bu oğlaning atını bu vaḳtğaca Yavlı diy turur irdük imdi ẖanlı Yavlı timek kerek_ “Bu çocuğa bu zamana kadar Yavlı diyorduk (ama) artık Kanlı Yavlı demek gerek.” 71a/3-4, imdi atangğa tapşurmak kerek “Şimdi (tahtı) babana vermek gerek(ir).” 71a/12-71b/1; ẖozı Tegin bu sözni ḥāngā ḥalkğa aymasdın burun ayتماk kerek “Kozı Tegin bu konuyu hana, halka anlatmadan önce anlatmak gerek(ir).” 74a/10-11

-sA kerek

her ming yılda kırk arka ötse kirek “Her bin yılda kırk neslin geçmesi gerek(ir).”

83b/8

10.6. Bilinen Geçmiş Zaman

I. tekil kişi:

-dXm:

sözingizni kabül kıldım “Dediğinizi kabul ettim.” 70a/2, *ölgende bolmadım* “(Sen) öldüğünde yoktum.” 77a/9, *hizmetinge yaramadım* “(Senin) bakımına faydam olmadı.”

77a/9

anınğ ahvāline raḥm eylemedim “Onun hâline acımadım.” 8b/5, *müselmān bolung tidim kabul kılmadılar* “‘Müslüman olun.’ dedim, kabul etmediler.” 37b/10, *Kazvinni singe birdim* “Kazvin’i sana verdim.” 46b/5, *bir ayağ su bermedim* “Bir bardak su vermedim.”

77a/9

qābız-ı ervāḥ-ı benī ādemi sining qabza-yı iktidāringa koydum “İnsanların ruhlarını teslim almayı senin yetkine bıraktım.” 8b/6, *imāmğa uydum* “İmama uydum.” 38b/12, *ağaç birlen şağālını urdum irse kırğavulnı taşlab kaçtı* “Ağaçla çakala vurduğum zaman (çakal) sülünü bırakıp kaçtı.” 45b/3

suning yaqasında kördüm ki bir şağāl bir kırğavulnı aldı “Suyun yakasında gördüm ki bir çakal, bir sülünü yakalamış.” 45b/2-3, *kördüm Qozı Tegin Hān* “Gördüm (ki) Kozi Tegin Han(mış).” 74b/8

II. tekil kişi:

-dXng:

bir ay toy kıldıng “Bir ay (boyunca) şölen yaptın.” 68b/11-12, *burunğı ötkenlerniñ sözlerini yalğan kılmadıng* “Öncekilerin sözlerini yalan çıkarmadın.” 71b/12, *bu oğlanı kaydın aldıng* “Bu oğlanı nereden getirdin?” 85b/7, *atang öldi sin yaş qaldıng* “Baban öldü, sen küçük (yaşta) kaldın.” 89b/9

bu yamanlıknı kılğan sin imes irding oğlung irdi “Bu kötülüğü yapan sen değildin, oğlundu.” 70a/12-70b/1

sin melekü’l-mevt-i māmüre oldung “Sen, yer yüzünün ölüm meleği oldun.” 8b/5-6

tiken birlen kişiniñ boynın üzdüng “Dikenle adamın boynunu kopardın.” 71a/11-12

III. tekil kişi:

-dX:

tā’vus Kābile çıktı “Tavus, Kâbil’e çıktı.” 12b/9-10, *kızdın başka yatdı* “Kızdan ayrı yattı.” 37a/11, *āşikāre bolur tib korktı* “Açığa çıkar diye korktu.” 37b/8, *Oğuz Hân kaçtı* “Oğuz Han kaçtı.” 41b/9, *bir çürük yıgaçnıng arasında oğlan toğurdı* “Bir çürük ağacın arasında çocuk doğurdu.” 42a/4-5, *Fevdek ol loğmanı yirdin köterib tenāvül kıldı ve leziz kördi* “Fevdek, o lokmayı yerden alıp yedi ve lezzetli buldu.” 29b/8-9, *hân hātunı birle kingeşib hasta boldı* “Han, karısıyla anlaşp hasta (ymış gibi) oldu.” 76b/10-11, *Tuğrul Big sekiz ming kişi birlen yolnıng bir yanında turdı* “Tuğrul Bey, sekiz bin kişiyle yolun bir tarafında bekledi.” 79b/9-10, *atını Burças koydı* “Adını Burkas koydu.” 88b/3

İblīs tāvus işāreti birle yılan kâşığa kıldı “İblis, tavusun işaretiyle yılanın yanına geldi.” 11a/11, *Nūh ‘Aleyhi’s-selām seksen kişi birle keştığa kirdi* “Nuh Aleyhiselam seksen kişiyle gemiye girdi.” 26b/1-2, *bir kün bir loğma gūşt nemek-sāra tūşitdi* “Bir gün bir lokma et, tuzlu zemine düştü.” 29b/8, *biglerin çağırıp kingeşti* “Beylerini çağırıp danıştı.” 38a/10, *munıng atası bizing aldımızda öldi* “Bunun babası bizim önümüzde öldü.” 42a/6, *ol vezir vefāt kılandın song pādīshāh Selçukı vezir ornına kiçürdi* “O vezir öldükten sonra padişah, Selçuk’u vezir makamına geçirdi.” 64b/4-5, *bir yılğaça kişi birle sözleşmedi* “Bir yıla kadar kimseyle konuşmadı.” 73a/11

I. çoğul kişi:

-dUk:

Metinde 1. çoğul kişiye ait çok az veri bulunmaktadır; aşağıdaki örneğin dışında kalan kullanımlar birleşik çekimlerdir:

biz ikimizge müselmān bol tidi kabul kılmaduğ “Biz(im) ikimize ‘Müslüman ol.’

dedi. Kabul etmedik.” 38a/8-9

Şu cümlede anlatıcının üslubu gereği “ben” yerine kullanılmıştır:

Ögürçıkñıñ biş oğlınıñ neslini beyân kılduķ “Ögürçık’ın beş oğlunun neslini anlattık.” 86a/5-6

II. çoğul kişi:

-dİngIz:

Bu biçimbirimin art ünlülü tanıkları metinde yoktur:

pādişāhım munga İsfahānning daruğalıķın birdingiz “Padişahım, buna Isfahan’ın yöneticiliğinizi verdiniz.” 47a/2-3, *siz üç uluğımız altun yayı tapıb kitürdiñiz üçüniz anı bozub üleştñiz* “Siz üç büyüünüz altın yayı bulup getirdiniz, üçünüz onu bölüp paylaştınız.” 49a/5-6, *tirikliginde hem siz ikingiz irdingiz* “Sağlığında da siz ikinizdiniz.” 77a/5

-dİnIzlAr:

Yalnız bir kez kullanılmıştır:

yay ve okñı tapıp kiltürdingizler “Yay ve oku bulup getirdiniz.” 49a/9

III. çoğul kişi:

-dİlAr:

anlar İblisi tanımadılar ve sordılar kim ni sebebdin yığlayur sin “Onlar İblis’i tanımadılar ve sordular ki -Neden ağlıyorsun?” 11b/3-4, *Qara Hān birlen Oğuz Hān ikisi şaf tartıb uruştılar* “Oğuz Han ile Kara Han ikisi saf tutup savaştılar.” 39a/2-3, *Qanķ aytdılar* “Kank dediler.” 41a/6, *tört ming yılğaca ol yirlerde olturdılar* “Dört bin yıla kadar o yerlerde oturdular.” 42b/5, *bir yıl uruştılar* “Bir yıl savaştılar.” 45a/2, *on ming kişi anıñ katığa yığıldılar* “On bin kişi onun yanına toplandılar.” 46a/9, *Qozıcını bend kıldılar* “Kozıcı’ yı bağladılar.” 79b/6

kim atķanın bilmediler “Kimin attığını bilmediler.” 39a/5, *izini kördiler* “İzini buldular.” 75a/2, *Buğra Hān avdın kildi anğā hem işitdördiler* “Buğra Han avdan geldi,

ona da duyurdular.” 75a/5, *Suvarğa kişi yiberdiler* “Suvar’a adam gönderdiler.” 76b/12, *ölük üstine kilmediler taşlab kitdiler* “Ölü üstüne gelmediler, bırakıp gittiler.” 77a/6-7, onlar hānlık kıla bilmediler “Onlar hanlık yapamadılar.” 81b/3

Ekin birleşik çekimleri:

Metinde yalnız -DX + kişi ekleri + irse yapıları tanıklar bulunmaktadır. Ancak bu yapı, geçmiş zamandaki bir koşula işaret etmemekte; “-dığı zaman, -ınca/- ince” anlamında bir zaman zarfı oluşturmaktadır:

oğlan bir yaşığa at[d]ı irse Kara Hān ilge savın saldı “Oğlan bir yaşına basınca Kara Han halka haber gönderdi.” 36b/2, *hān kelinlerdin sordı irse uluğ kelin aydı oğlungız müselmān bolubturur* “Han, gelinlerden sorunca büyük gelin dedi (ki) -Oğlunuz Müslüman olmuş.” 38a/7, *anlar kilib Oguz Hānning itegine iki kolları birlen muhkem yapıştılar irse hān alarğa Uyğur tidi* “Onlar gelip Oğuz Han’ın eteğine iki elleriyle sıkıca yapışınca han onlara Uyğur (diye) ad verdi.” 39a/1-2, *munı hānga ma‘lūm kıldılar irse hān aytdı muning atası bizing aldımızda öldi ğamħorı yok* “Bunu hana anlattıkları zaman han dedi (ki): -Bunun babası bizim önümüzde öldü, derdini yüklenecek (kimsesi) yok.” 42a/5-6, *ağaç birlen şağālını urdum irse kırğavulnı taşlab kaçtı* “Ağaçla çakala vurduğum zaman, (çakal) sülünü bırakıp kaçtı.” 45b/3, *ol on yıl hānlık kılib kitkenining kiyinidin kitdi irse aning oğlu Aşilzādeni hān kıldılar* “O, on yıl hanlık edip gidenin arkasından gidince onun oğlu Asilzāde’yi han yaptılar.” 81a/6-7; *ol kün ki Doylı Kayı Hān öldi irse biziñ yurtımız tuman tutub karangı boldı* “Doylu Kayı Han öldüğü gün, bizim yurdumuz(u) duman bürüyüp karanlık oldu.” 68b/2-3, *Salurdın İshāk İsmā‘īl atlı bir kişi bir yirdin kile turur irdi kördi irse Timür Tuğlı Hānning öyi köçe turur atdın tüşüb olturdı* “Salur’dan İshāk İsmail adlı bir kişi bir yerden geliyordu, Temür Tuğlı Hān’ing evinin göçmekte olduğunu görünce attan inip oturdu.” 88a/10-12

10.7. Öğrenilen Geçmiş Zaman I: -mİş

Yalnız şu verilere rastlanmaktadır:

hayrān qalmış “Şaşırmış.” 1a/2, *biz od-ı nūrānīdin peydā bolmışuz* “Biz nurlu (bir) ateşten yaratılmışız.” 7a/1, *yana bir nāmede Amundağ dimişler* “Bir başka kitapta (adına)

Amundak demişler.” 85a/11-12

İki veride ekin “geçmişte bitmiş” durumları ifade eden birleşik çekimine rastlanmaktadır:

‘âciz olmuş irdim “Becerememiştim.” 24b/1-2, *babasını adını aña koymışlardı* “Babasının adını ona koymuşlardı.” 61b/1

10.8. Öğrenilen Geçmiş Zaman II: *-(I)tdI*

Yalnız III. teklik kişi çekiminde görülen *-(I)tdI* yapısı, *-(I)p* (*turur*) ekinin Türk dilindeki alomorflarından biridir. *-p* zarf fiil eki, burada gerileyici ünsüz benzeşmesine uğrayarak */-t/*’ye dönüşmüştür. Yapının ikinci üyesi (*-dI*) ise *tur-ur-* biçiminden ekleşmiş ve daha çok bir enklitik rolü üstlenmiştir.

-(I)tdI yapısı, metinde anlatı geçmiş zamanının aktarımında kullanılmıştır, tamamlanmış eylemleri bildirmektedir:

Âdem ayak basıtdı “Âdem ayak bastı.” 13b/5, *Ķinân müddet-i sekiz yüz toköz yıl ‘ömr kördi ve andın sonķ vefât tapıtdı* “Kinân, sekiz yüz dokuz yıl yaşadı ve ondan sonra vefat etti.” 19b/11-12, *atasını işâreti birle ħükümet-i benî âdem ange qarâr tapıtdı* “Babasının işaretiyle insanların idaresi ona geçti.” 19b/12-20a/1, *Ĥazret-i İdrīs be-mu‘âvenet-i ferişte âsmāna çıkıtdı* “Hazreti İdris melek yardımıyla göğe çıktı.” 21b/7-8, *Nūĥ ‘Aleyhi’s-selām seksen kiři birle keřtiġa kirdi tūfāndın ħalāř tapıtdı* “Nûh Aleyhiselam seksen kişiyle gemiye girdi ve tufandan kurtuldu.” 26b/1-2

Âdem ‘ömrü toköz yüz altmış teyitdi “Âdem’in ömrü dokuz yüz altmışa ulaştı.” 17b/10, *Âdemning ‘ömrüdin ming yıl keçitdi* “Âdem’in ömründen bin yıl geçti.” 18a/7-8, *vaķti-ki Ĥazret-i İdrīs va‘desi yetişitdi melekü’l-mevt anıġ yanıġa ķeldi* “Hazreti İdris’in vadesi geldiġi zaman ölüm meleġi onun yanına geldi.” 23b/4- 5, *Cebrā’îl ‘Aleyhi’s-selām Sâc digen dıraĥtı yirde tikitdi* “Cebrâîl Aleyhiselam, Sâc denen ağacı yere dikti.” 26a/2, *keşti Ķüfedin ħareket ķıldı ve Mekke-yi şerife yetişitdi* “Gemi, Küfe’den hareket etti ve kutsal Mekke’ye ulaştı.” 26b/8-9, *vaķti-ki ķur‘a Türk adına düşitdi bi’l-zârûre yada daş aşlını Türke vermaķ vâcib oldı* “Ne zaman ki kura Türk adına düştü mecburen yada taşın aslını

Türk'e vermek gerekti.” 30b/2-3, *Yâr Muhammed Hân eyyâmında ol evlâd arasına huşûmet düşitdi* “Yâr Muhammed Han zamanında o çocuklar arasına düşmanlık girdi.” 96b/5-6

10.9. Öğrenilen Geçmiş Zaman III: -GAn + (turur)

pâdişâhlık atangdın singe mîrâs kalğan turur “Padişahlık babandan sana miras kalmıştır.” 69a/7-8, *uluğ atalarımız Türkistândın kilgen tururlar* “Büyük babalarımız Türkistan’dan gelmişler.” 80b/8-9, *bular köp uluğ il itkenler ve bularğa hâzır nâzır kılğan turur* “Bunlar büyük halk olmuşlar ve bunlara itaat etmiş(ler).” 86b/9-10

a. Ekin olumsuz çekimi -GAn/i(r)mes turur ile yapılmaktadır:

Moğolning hiç atası ‘Arab tilini işitken irmes irdi “Moğol’un hiçbir atası Arap dilini duymamıştı/duymuş değildi.” 37a/5, *Oğuz oğlu Kök ve Dağ ve Tingiz evlâdın hiç hân bu rûzgârda bolğan imes turur* “Oğuz oğlu Kök, Dağ ve Tengiz çocuklarından hiç kimse bu zamanda han olmamıştır/olmuş değildir.” 51a/9-10

Bir cümlede ekin başındaki /g-/ sesinin düştüğü ve olumsuz çekimin değil + dir ile yapıldığı görülmektedir:

çok pâdişâhlar keçendir velîkin Çingiz-i giti- pâdişâh keçen degildir “Çok padişahlar (gelip) geçmiştir; fakat dünya padişahı Çingiz (gibisi) geçmemiştir/geçmiş değildir.” 94a/2-3

b. Ekin birleşik çekimli kullanımları için şu tanıklar bulunmaktadır:

Moğolning hiç atası ‘Arab tilini işitken irmes irdi “Moğol’un hiçbir atası Arap dilini duymamıştı/duymuş değildi.” 37a/5, *ni yol birlen pâdişâhlık kılıb yörgey bolsam sin hem uşal yol birle yörgey sin* “(Ben) ne tarzla padişahlık yapıp devam etmiş isem sen de o biçimde yapacaksın.” 71b/7

10.10. Öğrenilen Geçmiş Zaman IV: -(X)b + kişi zamiri

a. Bu yapı, şu verilerde bilinen geçmiş zaman işlevi taşımaktadır. Bu tür kullanımlarda başkasından duyup öğrenilen; konuşmacının iradesi, bilgisi, gözlemi dışında gerçekleşen olaylar söz konusu değildir. Aksine, konuşmacı olayın içindedir ve ayrıca konuşma zamanında olay tamamen geride kalmamıştır, etkisi/sonucu devam etmektedir:

sining kabz-ı rûhına kilib min “Senin ruhunu almaya geldim/gelmişim.”¹⁵ 23b/7, *yâ İdris min sining ziyâretinge kilib min*¹⁶ “Ey İdris, ben senin ziyaretine geldim/gelmişim.” 23b/8, *azgına turğan tumannı bu oğlanıñ yaşlıgına oğşatıb min* “Azıcık duran dumanı bu oğlanın çocukluğuna benzettim/benzetmişim.”¹⁷ 68b/7

b.Şu verilerde de anlatı dilinin gereği olarak bilinen geçmiş zaman işlevi taşımaktadır; ancak bu defa etkisi/sonucu devam eden eylemler yoktur, olmuş/bitmiş eylemler söz konusudur:

anğa Şāh Melik ad koyub “Ona Şah Melik ad koydu/koymuş(tur).” 78a/11, *otuz iki yıl hānlık kılıb* “Otuz iki yıl hanlık etti/etmiş(tir).” 96a/3

c.Şu verilerde diğer sentaktik öğelerin de tesiriyle kızgınlık, sitem, hayıflanma bildirmektedir:

bu ni iş turur kim kiçe sin kılıb sin “Bu nasıl (bir) iştir ki sen gece yapmışsın?” 75b/6-7, *ölgende bolmadım bir ayağ su birmedim ve hizmetinge yaramadım imdi sini bir yirde koymağ üçün turub min* “Öldüğünde yoktum, bir bardak su (bile) vermedim ve bakımını sağlayamadım. Şimdi (ise) seni bir yere gömmek için buradayım.” 77a/9-10

d. Yapıya ait metinde görülen iki birleşik çekimden biri *(X)b + ir- + dI+ kişi ekleri* ile kurulan, geçmişte bitmiş eylemleri anlatan biçimdir:

dağlardın kırk kez su yukarı çıkıb irdi “Dağlardan kırk kez su yukarı çıkmıştı.” 26b/5, *Oğuznı Hudā Te‘ālā māder-zād velī yaratıb irdi* “Oğuz’ı Allah anadan doğma veli yaratmıştı.” 37a/6, *ni üçün kiyin kılıb irding* “Ne için arkada kalmıştın?” 45a/11-12, *özge Türkmenler anı esir kılıb sevdāgerge satıb irdiler* “Diğer Türkmenler onu esir edip tacire satmışlardı.” 66b/2-3, *avğa barıb irdi* “Ava gitmişti.” 74b/2-3, *tün yarımındın song azgına kar yağıb irdi* “Gece yarısından sonra azıcık kar yağmıştı.” 74b/3, *bigler haqıqatin bilmek üçün özümni ölük kılıb irdim* “Beyler (hakkındaki) gerçeği öğrenmek için kendimi ölü yapmıştım.” 77b/1-2, *Qorqut Big Tuğrulnı on bigi kılıb irdi* “Korkut Bey, Tuğrul’u onbaşı yapmıştı.”

¹⁵ Ve hâlâ orada.

¹⁶ Ve hâlâ orada

¹⁷ Benzetme devam ediyor.

79b/1, *Rüstem Mirzâning Aḥmed Sulṭân digen oğlu firâr idüb Rûm vilâyetine barıb irdi* “Rüstem Mirza’nın Ahmed Sultan adlı oğlu kaçıp Rum vilayetine gitmişti.” 102b/1-2, *olar kim Esterâbâd ve Balkân ḥaddine barıb irdi* “Onlar Esterâbâd ve Balkan sınırına ulaşmıştı.” 106a/7-8; *ey kızım oğlu kızdın bolğannıḡ dost bolmas tib işitib irdim* “Ey kızımın oğlu! Kızdan olanı dost olmaz diye işitmiştim.” 71b/11-12; *İblîs hem ol seferde esîr bolub irdi* “İblis de o sefer esir olmuştu.” 5a/11, *cihân su buḡârıdın qaraḡu bolub irdi* 26b/11-12, *Ġuz ol daşı ki özi tertîb kılub irdi Türke teslîm kıldı* “Guz, o taşı -ki kendisi yapmıştı- Türk’e teslim etti.” 30b/3-4, *bir oğlına uluḡ atası Dib Bakuy Ḥānnıḡ atın koyub irdiler* “Bir oğluna büyük babası Dib Bakuy Han’ın adını koymuşlardı.” 57a/6, *ḥātûn olturub irdi* “Kadın oturmuştu.” 74a/1, *müddet-i kırk yıl Mekke ve Tâif arasında turub irdi* “Kırk yıl boyunca Mekke ve Taif arasında durmuştu.” 9a/1-2, *‘Alî Bigdin yedi oğlu bolub irdi* “Ali Bey’den yedi oğlu olmuştu.” 104a/3; *Keyâmers ölüb irdi* “Keyâmers ölmüştü.” 47b/2

e.- *(X)b + tur- + dI+ kişi eki* ve *(X)b + oltur- + dI+ kişi eki* ile kurulan şu birleşik çekimlerde ise geçmişte süren eylemler anlatılmaktadır:

anı alıb kebâb kılib ḥātūnıḡa birib turub irdim “Onu alıp kebab yaparak hanımına veriyordum.” 45b/4, *özümni öltürür min sining ayak uçında yatur min tib yıḡlab olturub irdi* “Kendimi öldürürüm, (ben de) senin ayak ucunda yatarım diye ağlıyordu.” 77a/11-12

10.11. Öğrenilen Geçmiş Zaman V: *-(X)b + tUr / turur*

a. Açıklama, tarif, tanım, bilgi ya da haber bildiren cümlelerin yüklemi sıklıkla *-(X)b + tUr / turur* yapısıyla ifade edilmiştir:

ba‘zı rivâyet kılubtur Âdem kabri Hindüstânda Serandibde turur “Bazı(ları) rivayet etmiştir ki Âdem’in kabri Hindistan’da Serandib’dedir.” 18b/1-2, *aydıb tururlar kim Âdem ferzendleri kırk minge yetendin sonḡ Cum‘a küinde bu cihândın rıḫlet kıldı* “(Bazıları) ‘Âdem, çocukları kırk bine ulaştıktan sonra Cuma gününde bu dünyadan göç etti.’ demektedir/demiştir.” 18b/3-4, *ba‘zı anıḡ ismini Sâkin hem diyübtür* “Bazı(ları) onun adına Sâkin de demektedir/demiştir.” 24b/5-6, *ol daşa yada diyüb-türler* “O taş a yada demektedirler/demişlerdir.” 28b/10, *kiçik kelingiz müselmân bolub turur* “Küçük gelininiz

Müslüman olmuş(tur).” 38a/9, *bizdin burun ötken halklar yayı padişah ornında bilib tururlar ve okını ilçi yirinde* “Bizden önce yaşayan halklar yayı padişah, oku elçi olarak kabul etmişler(dir).” 49a/10-11, *bir kişi kalıb turur Salur ilidin Ulaş atlı* “Salur ülkesinden Ulaş adlı bir kişi kalmış(tır).” 57a/9-10, *kildiler kördiler hân ölüb turur* “Geldiler, gördüler (ki) han ölmüş(tür).” 77a/1-2, *bularnı köpreki Şalāha’d-dīn ilidin ayrılıb tururlar* “Bunların çoğu Selahaddin halkından ayrılmıştır.” 80a/7-8, *Ögürçik zamānıdın tā bu vaқтаça biş yüz ya altı yüz yıl bolub turur* “Ögürçik zamanından ta bu zamana kadar beş yüz ya da altı yüz yıl olmuştur.” 83a/10-11, *Oğuz birlen Ögürçikning arasında tört ming tört yüz yıl keçib turur* “Oğuz ile Ögürçik’in arasında dört bin dört yüz yıl geçmiştir.” 83b/7-8, *‘Alī Big Hān köp eyālet birle Merv yaqınına kilib turur* “Ali Bey Han çok (sayıda) halkla Merv yakınına gelmiş(tir).” 104b/8

b. $-(X)b + tUr / turur$ yapısı aşağıdaki verilerde geçmişte başlayıp etkisi devam eden, bu yüzden şimdiki zamanla da aktarılabilen hareketleri bildirmektedir:

Nūh bildi ki sudın eşcār zāhir olubtur “Nūh anladı ki sudan (artık) ağaç görünmektedir/görünmüştür.” 27a/9, *kördi kim sunı yaqasında bir niçe za‘īfeler kir yuva tururlar atasının inisi kıızı Oz Hānning kıızı hem munlarning içinde olturub turur* “Gördi ki suyun kenarında birkaç kadın çamaşır yıkıyor. Babasının kardeşinin kıızı, Oz Han’ın kıızı da bunların içinde oturuyor/oturmuş.” 37b/5-6-7, *yetilenci arqada Oğuz Hānga yetkürüb tururlar* “(Kendilerini) yedinci göbekte Oğuz Han’a dayandırıyorlar/dayandırmışlardır.” 83b/12, *İr Sarı kördi kim oçaq içinde bir yaş irkek oğlan yatıb turur* “Er Sarı gördü ki çadırın içinde bir küçük erkek çocuk yatıyor/yatmış.” 88b/1-2

c. $-(X)b + tUr / turur$ yapısı aşağıdaki verilerde duyulan bir bilgiyi değil, bizzat konuşmacının yaptığı ya da tanık olduğu olayları anlatmakta ve bilinen geçmiş zamana denk bir işlevde kullanılmaktadır:

Cebrā’īl haber yetkürübtür “Cebrâîl haber getirdi.” 15a/9, *bu kiçe filānça ming tengemni oğrı alıb turur* “Bu gece şu kadar paramı hırsız aldı.” 46b/9, *ikinci könglumdin yaqşı ırım ve niyet kılib anı için Tuman at koyub turur min* “İkinci(si), gönlümden iyi (şeyler) ümit ve niyet edip ona Tuman (diye) ad koydum.” 68b/4-5

d. Ekin olumsuz biçimi, şimdiki zamanın olumsuzu biçimi ile aynı olan *mAy +turur* yapısıyla oluşturulmaktadır:

Hûşenkni henüz pâdişâh kötermey turur irdiler “Hûşenk’i henüz padişah yapmamışlardı.” 47b/3, *ķaysı ķişı kim il içinde meşhūr bolsa anı bitib tururlar ğayr-ı meşhūr ķişılerni bitimey tururlar* “Halk içinde kim meşhursa onu yazmışlar; meşhur olmayan kişileri yazmamışlar(dır).” 83b/4-5

e. Ekin birleşik çekimi *-(X)b + turur + ir-* yapısı ile oluşturulmaktadır:

isrigidin ayıldı közin açib kōrdi uluĝ atalarining ķatında yatıb turur irdi “Sarhoşluktan ayıldı. Gözünü açıp gördü (ki) büyük dedelerinin yanında yatıyordu/yatmıştı.” 81a/8-9, *Hûşenkni henüz pâdişâh kötermey turur irdiler* “Hûşenk’i henüz padişah yapmamışlardı.” 47b/3

10.12. Şimdiki Zaman

Şimdiki zaman için kullanılan yapılar, *-A turur* ve *-y turur*’dur.

I. tekil kişi:

-Aturur min / -y (turur) min:

min ķayta turur min “Ben dönüyorum.” 70b/2; *Īrān sarı yōriy turur min* “İran’a doğru yürüyorum (sefere çıkıyorum).” 45a/7, *min ķaķa bilmey min* “Ben kaçamıyorum.” 81b/8

II. tekil kişi:

-Aturur sin / y turur sin:

rāst ayta turur sin “Doğru söylüyorsun.” 71a/12; *imdi ni üçün bermey turur sin* “Şimdi ne için vermiyorsun?” *rāst ayta turur sin* “Doğru söylüyorsun.” 71a/12; *imdi ni üçün bermey turur sin* “Şimdi ne için vermiyorsun?”

III. tekil kişi:

-A turur:

bu oĝlaning özi adını ayta turur “Bu çocuğun kendisi adını söylüyor.” 36b/10, *ķatıķ*

bolğandın song biri birige yapışa turur “Yoğurt olduktan sonra birbirine yapışıyor.” 38b/12; *Oğuz song[g]ı alğan hātūnını sive turur* “Oğuz, son aldığı hanımını seviyor.” 38a/5, *atam çerik tartıb minin öltürgeli kile turur* “Babam asker toplayıp beni öldürmeye geliyor.” 38b/4, *Timür Tuğlı Hāning öyi köçe turur* “Temür Tuğlı Han’ın evi göç ediyor.” 88a/10-11

y turur:

oğlan turur tili kilmesdın ni ayturım bilmey turur “Çocuktur, (henüz) konuş(a)madığı için ne dediğini bilmiyor.” 37a/3-4, *alğan künidin beri bir yiride yatmay turur* “Aldığı günden beri aynı yerde yatmıyor.” 37b/1-2, *işim köp avlamakğa kolum yetişmey turur* “İşim çok. Avla(n)maya elim yetişmiyor (zamanım kalmıyor).” 48a/3, *könglimiz buğday unındın bolğan aşnı tiley turur* “Canımız buğday unundan olan yemeği istiyor.” 72b/12-73a/1, *tüne kündin beri barça yirim ağrıy turur* “Dünden beri her yerim ağrıyor.” 76b/9

I. çoğul kişi:

-Aturur miz:

Metinde az sayıda tanığı bulunmaktadır. Bunlarda da cümleler I. çoğul kişi ile kurulmuş olmasına rağmen konuşur anlatıcıdır, tekildir. Yani söz konusu olan, tevazu çoğuludur:

andın bile turur miz “Oradan biliyoruz.” 65a/12; *imdi bu ayılğan tört ming yılda bir bir at-be-at kimniñ bolğanın ve kimning bolmağanın bile turur miz* “Şimdi bu sözü edilen dört bin yılda ad ad kimin olduğunu ve kimin olmadığını biliyoruz.” 65b/7-8, *munça munça aytnasaķ hem başdın ayakğaça şūretini ayta turur miz* “Ayrıntılı olarak anlatmasak da baştan sona yüzeysel (olarak) anlatmaktayız.” 65b/8-9

II. çoğul kişi:

-Aturur siz:

yağşı ayta turur siz “İyi söylüyorsunuz.” 71b/8

III. çoğul kişi:

-Aturlar:

sunıñ yaqasında bir niçe za'ifeler kir yuva tururlar “Suyun yakasında birkaç kadın çamaşır yıkıyor.” 37b/5-6; *bu kün halk içinde Buğra tib pişire tururlar* “Bugün halk arasında Buğra diye pişiriyorlar.” 73a/5, *bir kün qaravul kile turur tib kildi* “Bir gün keşif kolu ‘(Şâh Melik) geliyor.’ diye geldi (haber getirdi).” 79b/10

-y tururlar:

bu vaktde her içi kovuş ağaçnı Cıpçaq diy tururlar “Bu zamanda her içi boş ağaca Cıpçaq diyorlar.” 42a/9-10

a. Aşağıdaki cümlede şimdiki zaman, -(i)b yörüy turur yapısıyla ifade edilmektedir:

sizing köçüñiz birlen birikib yörüy turur “Sizin hanımınızla bir araya geliyor.” 76b/5-6

b. Aşağıdaki bağlamlarda ve kiplik alanlarda ekin şimdiki zamanı değil, yakın geleceği işaret ettiği görülmektedir:

Niyet:

imdi Tuman uluğ yigit boldı atasınñ tahtını tapşura turur min “Şimdi Tuman kocaman delikanlı oldu. Babasının tahtını (ona) vereceğim/veriyorum.” 69b/4-5, *kilgendin song sizlerge tapşura turur min* “Geldikten sonra (onu) size teslim edeceğim/ediyorum.” 76b/7

Gelecekte haber verme/kehanet:

Mirgen Kâhin bir sâ'at sözlemey olturdı tîz Oğuz ilining içinde uruş bolub kızıl kan kara su tek aqa turur 'Alî Hân tîz öle turur anıñ ornığa her kim pâdişâh bola turur tidi “Mirgen Kâhin bir saat konuşmayıp oturdu. (sonra) -Kısa sürede Oğuz halkının içinde savaş olup kızıl kan, kara su gibi akıyor/akacak. Ali Han erken ölüyor/ölecek. Onun yerine birisi padişah oluyor/olacak.’ dedi. 78b/12; 79a/1-3

c. Ekin olumsuz çekimi -mAy +Dur/turur yapısı ile oluşturulmaktadır. Bu yapı, -p +DUr/turur’lu geçmiş zaman ekinin olumsuz biçimiyle aynılık sergiler:

oğlan turur tili kilmesdin ni ayturın bilmey turur “Çocuktur, (henüz) konuş(a)madığı için ne dediğini bilmiyor.” 37a/3-4, *oğlınız köçini sevmey-dür sevmesligindin alğan künidin beri bir yiride yatmay turur* “Oğlunuz hanımını sevmiyor. Sevmediği için aldığı günden veri (onunla) aynı yerde yatmıyor.” 37b/1-2, *hātūn aytdı men bilmey min turur* “Kadın dedi (ki) -Ben bilmiyorum.” 38a/6, *işim köp avlamakğa kolum yetişmey turur* “İşim çok. Avla(n)maya elim yetişmiyor (zamanım kalmıyor).” 48a/3, *imdi ni üçün bermey turur sin* “Şimdi ne için vermiyorsun?” 71a/8-9, *min kaçça bilmey min* “Ben kaçamıyorum.” 81b/8

d. Ekin yalnızca “geçmişte sürerlik” bildiren birleşik çekimleri bulunmaktadır:

-A turur ir-:

bu vaqtğaca Tuman yaş irdi anıj üçün min bu işni kıla turur irdim “Bu zamana kadar Tuman küçüktü, onun için ben bu işi yapıyordum.” 69b/3-4; *bir niçe kişi leşkerning songdın kile turur irdük* “Birkaç kişi ordunun arkasından geliyorduk.” 44b/7, *Salurdın İshāk İsmā‘īl atlı bir kişi bir yirdin kile turur irdi* “Salur’dan İshāk İsmail adlı bir kişi bir yerden geliyordu.” 88a/10-11

-y turur ir-:

bir kün sunıj yaqasına igitler birlen oynay turur irdi “Bir gün suyun yakasında gençlerle oynuyordu.” 70b/8, *bu oğlaning atını bu vaqtğaca Yavlı diy turur irdük* “Bu oğlanın adına bu zamana kadar Yavlı diyorduk.” 71a/2-3, *barça yirini pāre pāre kılib aytıb yığlay turur irdi* “Her yerini parça parça edip (ağıt) söyleyip ağlıyordu.” 77a/7-8, *ol vaqt halk Tuğrul Big ağzığa қaray turur irdiler* “O zamanda halk, Tuğrul Bey’e itaat ediyordu.” 79b/3-4

10.13. Geniş Zaman

Geniş zaman eki, -(A)r / -(X)r ve olumsuz çekimde de -mAz / -mAs’tır. Ancak bir hareketin bütün zamanlar için geçerli olduğunu bildiren geniş zaman anlamı, 3. kişilerde ve yalnız genelleşmiş ya da genel kabul görmüş bilgilerin ifadesinde dikkati çekmektedir:

her kimse bu cihānda ‘ibādetine ber-cā kitürse haqq te‘ālā anıng ‘azāb-ı nār birle mu‘azzeb eylemez “Kim bu dünyada ibadetini yerine getir(ir)se Hak Teala onu cehennem

azabı ile cezalandırmaz.” 23b/1-2-3, *uluğ pādīšāhlaring ‘ādetleri turur uzağ seferğa barganda köçlerin alıb barurlar* “Büyük padişahların âdetidir. Uzun (bir) sefere gittik(ler)inde hanımlarını (da) alıp götürürler.” 41b/12-42a/1, *bu dünyā ribātğa oğşar* “Bu dünya (bir) hana benzer.” 43b/12, *ādem ferzendleri kār vāngā oğşarlar biri köçer biri konar* “İnsanlar (da) kervana benzer, biri göçer, biri konar.” 43b/12-44a/1, *bir hātūnnı iki ir almas ve bir yurtğa iki töre sığmas* “Bir kadını iki erkek almaz ve bir yurda iki töre sığmaz.” 55b/11, *tuman uzağ turmas* “Tuman uzun (süre) kalmaz.” 68b/5

a. İki örnekte çekimin kişi zamiriyle yapılmadığı görülmektedir. Metindeki Oğuzca özellikler içinde sayılabilecek olan bu durum, her iki örnekte de olumsuz çekimdedir:

eger ĭzid te‘ālā Āдеми minge tafđīl eylese min ange muṭāva‘at eylemem “Eğer Allah, Âdem’i bana üstün yarat(ır)sa ben ona boyun eğmem.” 9a/6-7, *eger bolmasang ölsem öler min sining imçekiñni im[m]jen* “Eğer olmazsan öl(ecek)sem ölürüm (yine de) senin göğsünü emmem.” 36a/4-5

b. Geniş zaman ekinin olumsuz, -mAz ile veya bunun ötümsüz biçimi olan -mAs ile yapılmaktadır:

İblīs aydı bol şahs ecvef turur ve istiḥkām peydā kılmaz “İblis dedi (ki) -Bu adam boştur, sağlamlık göstermez.” 9a/5-6, *mundın yaḥşısı at bolmas* “Bundan iyi ad olmaz.” 68b/1-2, *mundın yaḥşısı güvāh bolmas* “Bundan iyi delil olmaz.” 75a/1-2; *önge kişi bu eyyāmdın sonḡ imān kitürmez* “(Bir) başka kişi bu andan sonra iman etmez (Müslümân olmaz).” 25b/5-6, *iki atlık yanaşıb yöriy bilmes* “İki atlı yan yana gelemey/yürüyemez.” 46a/11-12

c. Birçok bağlamda olayların şu anda gerçekleştiğini anlatmakta; bu bakımdan şimdiki zaman anlamı da içermektedir:

ni sebeddin yığlayur sin min sizlering ‘ākıbetingize yığlar min “-Niçin ağlıyorsun/ağlıyorsun? -Ben sizin akıbetinize ağlamaktayım/ağlarım.” 11b/4, *tersālar ĭncildin naḡl kıılurlar* “Hristiyanlar İncil’den nakl etmektedirler/nakl ederler.” 14b/1, *lā-şekk bu cihetdin mini düşmen bilürler* “Şüphesiz bu yüzden beni düşman biliyorlar/bilirler.” 8b/8, *kelinler yaḥşıraḡ bilürler* “Gelinler daha iyi biliyorlar/bilirler.” 38a/6-7, *ammā Kozı Yavı*

Hân birle İnal Hänni arasında cezm bilir biz tört ming yıl bar turur “Ama Kozı Yavı Han ile İnal Han’ın arasında kesin (olarak) biliyoruz/biliriz (ki) dört bin yıl vardır.” 65a/11-12, *Salur atlı Becene halkını İt Becene dirler* “Salur adlı Becene halkına İt Becene demekteler/derler.” 66b/5-6, *ay il ve halk barçangız bilür sizler pādişāhlıq Tumanni hıqqı irgenin* “Ey ahali! Padişahlığın Tuman’ın hakkı olduğunu hepiniz biliyorsunuz/bilirsiniz.” 69b/2-3

d. Birçok bağlamda gelecek zamana yönelmiş olan eylemleri anlatmaktadır. Bu eylemler, sentaktik öğelerin de katkıda bulunduğu çışitli kiplik alanlarla ilgilidir:

İstek:

Ādem ‘Aleyhi’s-selāma Tengri Te‘ālā fermān birle iħtiyār kıldı ki Leyūzānı Kābile birsün ve İklīmānı Hābīle nikāh kılsun Kābīl bu hükmdin āyā qalub aydı kim mining tev’emim İklīmā şāhib-i cemāl turur min anı özüm alur min “Ādem Aleyhiselam, Allah’ın buyruğuyla istedi ki Leyūzā’yı Kābīl’e versin ve İklīmā’yı Hābīl’e nikāhlasın. Kābīl bu karara şaşırıp dedi ki: -Benim ikizim İklīmā, (daha) güzel yüzlüdür, ben (Leyūzā’yı değil) onu kendim(e) alacağım/alırım.” 15a/5-6-7-8, *bizing bu oğlımız bir yaşığa yetdi imdi munga at koyar siz* “Bizim bu oğlumuz bir yaşına geldi, şimdi buna (bir) ad koyacaksınız.” 36b/4

Kararlılık:

ana müselmān bolğıl eger bolmasang ölsem öler min sining imçekiñni im[m]en “Ana Müslüman ol, eğer olmazsan öl(ecek)sem ölürüm (yine de) senin göğsünü emmem.” 36a/4-5, *imāmğa uydum imām oltursa olturur min tursa turur min* “İmamama uydum. İmam oltursa otururum, kalksa kalkarım.” 38b/12

Öfke:

min benī ādeme çendān kesel ve ‘illet virir min kim şiddet-i kesel ve marīz birle sining ‘adāvetingdin bīzār olsunlar “Ben insanlara öyle (bir) hastalık ve bela vereceğim/veririm ki hastalığın şiddetiyle sana olan düşmanlıktan usansınlar.” 8b/9-10

Plan:

Burada söz konusu olan planlar, düşünce aşamasından çıkıp karara bağlanmış, yapılmak üzere olan eylemlerdir:

Ḳara Ḥān ilge kiṣi yiberdi tiz kilsünler avğa çıkar min tib “Kara Han ‘Çabuk gelsinler! Ava çıkacağım’ diye halka adam gönderdi.” 38a/12-38b/12, *andın song Tiveçiler açlık sebebidin balıġ avlarız dib su yaķasıġa barıb olturdılar* “Ondan sonra deveciler açlık yüzünden ‘Balık avlarız.’ diye su kenarına gidip oturdular.” 89b/11-12

Tehdit:

Bu anlam alanını ortaya çıkaran, bazen *eger* sözcüğü ile de pekiştirilen -sA’ lı koşul cümleleridir:

eger bu kündin bu kılganmını koymasang sini pāre pāre kılib her müçengi bir yirde koyar min “Eğer bu günden (itibaren) bu yaptığını bırakmazsan seni parça parça edip her (bir) parçanı bir yere gömeceğim/gömerim.” 74a/7-8, *Ṭuġrul Ḳozıcıġa aytd[ı] söznij rāstı aytgıl yok ise qarıġan çaķmıda eseniġ kitib yaġı üstinde öler sin tidi* “Tuġrul, Kozıcı’ya dedi (ki): -Doġruyu anlat! Yoksa (şu) yaşlılık zamanında can güvenliġin yok olup düşman elinde öleceksin/ölürsün!” 79b/4-5-6, *eger yibermes[s]eñiz qarındaşılıkdın ayrılır siz* “Eğer göndermezseniz kardeşlikten ayrılacaksınız/ayrılırsınız.” 87b/8

Teselli:

Ḳozı Tegin atasıġa aytdı kaçangaca ‘azā tutub ġamġın olturur siz “Kozı Tegin babasına dedi (ki): -Ne zamana kadar yas tutup kederli oturacaksınız? (Artık yasa son verin.)” 73a/12-73b/1

Uyarı:

Bu anlam alanı *yoksa* sözüne baġımlıdır:

hātūn bu vāķı‘anı özinij qarındaş hātūnlarıġa aytıb kıñgeṣti irse anlar aytdılar Ḳozı Tegin bu sözni hāñġa halkġa aymasdın burun aytmaķ kerek yoksa ölümġa kiter sin “Kadın bu olayı kardeşlerinin hanımlarına anlatıp danıṣtıġı zaman, onlar dediler (ki) -Kozı Tegin bu konuyu hana, halka anlatmadan önce anlatmak gerek(ir). Yoksa ölüme

gideceksin/gidersin.” 74a/9-10-11

Vaat

eger barıb ‘Alı Big Hānı alıb kilseng anı öltürüb sini Canığa hān ve hākım kılur min
“Eğer gidip Ali Bey Han’ı alıp gel(ir)sen onu öldürüp seni Canı’ya han ve hākım yapacağım/yaparım.” 105a/11-12

Yakınma/Ağıt

andın song sensiz bu dünyāda yörümek minge harām turur özümni öltürür min
sining ayak uçında yatur min “Bundan sonra sensiz bu dünyada yaşamak bana haramdır.
Kendimi öldürürüm, senin ayakucunda (da ben) yatarım.” 77a/10-11-12

e. Şu verilerde “geçmişte sürerlik” bildiren birleşik çekimlerin bir parçasıdır:

‘Avc digen bir kişi bar irdi ba-vücūd ol su bülendlığı birle aning tizine çıkma
irdi “Avc denen heybetli bir kişi vardı. O su, yüksekliğiyle onun dizine (kadar bile)
çıkma.” 26b/6, *oğlan bir yaşığa yetmegünçe anğa at koymaslar irdi* “Çocuk bir yaşına
varmayınca ona at koymazlardı.” 36b/1, *eger sin müselmān bolsang irdi sini alur irdim*
“Eğer sen Müslüman olsaydın seni alırdım.” 37b/10-11, *özlerindin artқан esīrlerni*
Māverāū’n-nehr bāzergānlarına satarlar irdi “Kendilerinden artan esirleri Maverāünnehir
tüccarlarına satarlardı.” 66a/11-12, *İnal Yavı anıñ sözindin çıkmas irdi* “İnal Yavı onun
sözünden çıkma.” 67b/4

e. Şu veride koşula bağlanan şimdiki zamanı bildirmektedir:

meniñ hālimga karamas bolsang ni üçün qarı kişige alıb kilding “Benim hālime
bakmaz/bakmıyor isen ne için yaşlı (bir) adama alıp geldin?” 74a/6-7

10.14. Gelecek Zaman I: -GAy

Metinde bulunan tanıklar şunlardır:

I. tekil kişi:

eger miniñ devletim bolsa sizniñ bu naşihatlarıñız kabūl kılğay min “Eğer benim
devletim olursa sizin bu nasihatlerinize uyacağım.” 71b/8-9

II.tekil kişi:

pādiřāhlıǵını ange birib özüng ‘ıyş u ‘iřretǵa meřǵul bolǵay sin “Padiřahlıǵı ona verip kendin eğlenmekle meşgul olacaksın.” 72a/3-4; *kündüz atamning bolsang kiçe mining bolǵay sin* “Gündüz babamın olsan (da) gece benim olacaksın.” 74b/9-10

III.tekil kişi:

tā inqırāz-ı ‘ālemçe sizing neslingizǵa be-ıarıǵ-ı irş hānlıǵ ve serverlıǵ yādıǵār ǵalǵay “Ta dūnyanın sonuna kadar sizin soyunuza kalıtım yoluyla hanlık ve başkanlık yadigār kalacak.” 39a/11-12, *hānnıñ bir haremı bar hāmıle turur ümıdımız bar tız bolǵay* “Hanın bir hanımı var, hamiledir, (çocuk) erken olacak (diye) beklentimiz var.” 68a/4-5, *her ǵaçan sin bālıǵ bolsang singe tapşurǵay* “Sen ne zaman rişit olursan sana verecek.” 69a/9-10, *andaǵ hātūn ni yirdin tapılur ki kilib anangnıñ ornın tutǵay* “Öyle (bir) kadın nereden bulunur ki gelip ananın yerini tutacak? (tutamaz)” 73b/4-5

III. çoǵul kişi:

Oǵuznı avǵa yörigende tutub öltürgeyler “Oǵuz’u ava çıktıǵında yakalayıp öldürecekler.” 38a/11-12, *eger bizdin bolǵan oǵlanlar helālzāde bolsalar tā dūnyā āhır bolǵunça bu ‘ahdnāmeni oǵub ‘amel ǵılǵaylar eger harāmzāde bolub yurtnı bozalı tiseler ‘amel ǵılmaǵaylar* Eęer bizden olan çocuklar helalzāde (doğruluktan ayrılmayan kimseler) iseler ta dūnya son buluncaya kadar bu ahitnameyi okuyup (ona göre) davranış sergileyecekler; eęer haramzade olup (doğruluktan şaşıp) yurdu parçalayalım de(r)lerse (de) (bu ahitnameye göre) davranmamış olacaklar.” 56a/2-4

-GAy eki şu veride öneri bildirmektedir:

bu kiřiǵe olçaǵlı nimerse biringiz kim ǵořlı ve nökerli bolub barǵay “Bu adama epeyce mal veriniz ki eşyalı ve maiyetli olarak gitsin.” 47a/4

-şu verilerde istek, temmenni bildirmektedir:

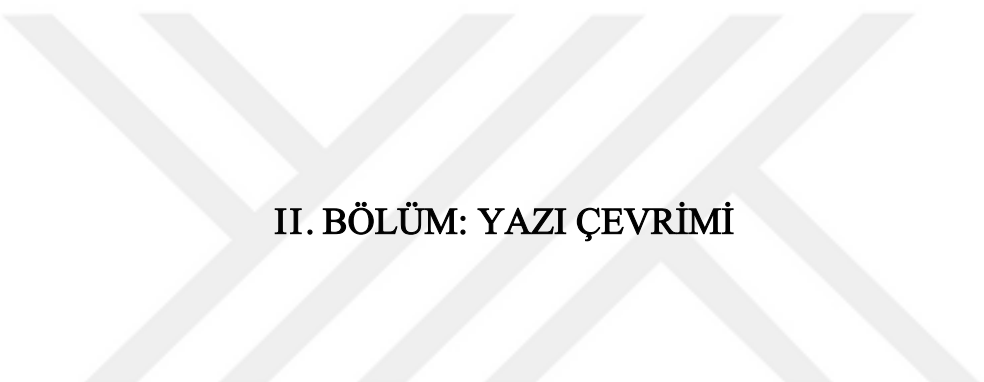
körgeñge köz ve işitkenge ǵulak bolǵay “Göreñe göz, duyana kulak olsun.” 55b/7, *Bozok oǵlanlarındın bir kişi pādiřāh ǵılǵaylar iki kişini pādiřāh kötermegeyler* “Bozok

oğullarından bir kişiyi padişah yapsınlar; iki kişiyi padişah kaldırmassınlar.” 55b/8-9, *hānga münāsib olturlar kim kedhüdā bolğaylar* “Han için münasip (olan) odur ki evlensinler.” 73b/3-4

10.15. Gelecek Zaman II: *-GU + kişi eki+ turur*

Metinde yalnız üç tanığı bulunmaktadır:

bu uzak ‘ömrlü ve uluğ devletli ve uçı uzağan ve yanı yayılğan bolğusı turur “Bu, uzun ömürlü, ulu devletli (olacak) ve (onun ülkesinin sınırlarının) ucu uzamış, eni genişlemiş olacak” 37a/1-2, (...) *bir bir aytğumuz turur* “Bir bir anlatacağız.” 65a/10, *anlarning niçük kilgenlerini tengrim buyursa aytğum turur* “Onların nasıl geldiklerini Tanrım izin verirse anlatacağım.” 80b/11

II. BÖLÜM: YAZI ÇEVİRİMİ

[1a]

(1) ez ezāning da‘vī-yi bēndeliğında raṭbū’l-lisān nergis dīdeşi (2) bedāyi‘-i fīṭratında serāsime ve ḥayrān kalmış *sūbhāne men tenezzehe künhü* (3) *kemālīhü ‘an idrāki’l-‘uḳūl ve’l-efhām ve taḳaddese şīfāt-ı celālīhi ‘an vaşfü’z-* (4) *-zūnūn ve’l-evhām*¹⁸ ve şalavāt-ı zākiyāt ve taḥiyyāt-ı vāfiyāt nişār-ı nūr-ı (5) bāk-ı ol şāhib-i idrāk-i mā ‘*arefnāk*¹⁹ kail-i maḳūl-ı *küntü nebiyyen*²⁰ ve kāşif-i (6) *küntü kenzen mahfiyyen*²¹ reh-nümā-yı aḳvem-i sübūl ve pişvāy ve mā *Muḥammedün illā reşul* (7) *kaḍ ḥalet min ḳablīhi’r-ruşul*²² hürşid-i felek-i ıstīfā Ḥazret-i Muḥammed-i Muştāfā (8) ‘*aleyhi’t-taḥiyyatü ve’s-selām* ve anıñ āl-i hümām ve aşḥāb-ı kīrām ve ḥulefā’-ı yī ‘izām üze[r]ine (9) olsun kim şer ḥalḳa-yı erbāb-ı dīn ve merkez-i dāire-yi ehl-i yāḳīn ve müverriḥ-i aḥbār-ı (10) selef ve mu‘arriḫ-i esrār-ı *men-‘aref*²³ tırurılar ammā ba‘d erbāb-ı belāğat ve aşḥāb-ı (11) feşāḥata meştūr olmaya kim ekşer-i evḳāt-ı ferḥunde-sā‘āt sultān-ı (12) ḥilāfet-nijād ve ḥākān-ı ferişte-nihād İskender-ver Feridūn-fer mihr-i serir-i

[1b]

(1) ciḥān-bānī ḥulāşa-yı dūdmān-ı ‘*azīmü’s-şān-ı kāānī el-ḥākān bīn el-ḥākān bīn* (2) el-ḥākānū’l-ḥākān-ı ‘*ālī-şān-ı bülend-mekān* Oğuz Ḥān-ı Türkmān-ı şāhib-ı kīrān (3) *zeyyen allāhı serir-i şaltanātīhı be-vücdīhı ve efāza ‘āle’l-‘ālemīn envār-ı ‘adlīhı ve cūdīhı*²⁴ (4) ilāhī ‘*adl-i dādın dāim eyle / serir-i şaltanātıda ḳā‘im eyle* (5) bu çarh-ı çenberī devr

¹⁸ Mükemmelliğinin sonsuzluğundan akıl ve düşüncelerin idraksiz kaldığı o (Allah’ı) tenzih ediyor; düşünce ve hayallerin tarif edemeyeceği ulu sıfatlara (sahip olan) onu kutsuyorum (övüyorum).

¹⁹ “Nasıl bilmek gerekiyorsa seni öylece ve hakkıyla bilmedik ya Râb” mealindeki *ma arefnake hakka ma‘rifetike* hadisine telmih.

²⁰ “Âdem, ruh ile ceset arasındayken ben peygamberdim.” mealindeki *Küntü nebiyyen ve Âdem beyne’r-rūhı ve’l-cesed* hadisine telmih.

²¹ *Küntü kenzen mahfiyyen feahbebtü en ū‘rafe* hadisine telmih.

²² Âl-i İmrân/144 “Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir.

²³ *Men arefe nefsehü feḳ ad arefe rabbehü* –kim nefsinı tanırsa rabbini tanıır” mealindeki hadise telmih.

²⁴ Allah, onun saltanat tahtını kendi varlığıyla süslesin ve dünya halkını onun adalet ve cömertlik ışıklarıyla bereketlendirsın

etdiğinçe / semā seyyāreşi seyr etdiğinçe (6) vücūd-ı cūdını şābīt kâdem kıl / şehā ve lutfını artır kerem kıl (7) cihānıñ cānıdır cānıñ cihānı / bu cümle ‘ālemin şāhib-kırānı (8) meclis ü maḥāfīl-i irem müşākilllerinde naql-ı tārīḥ öten peygāmbەرlerdin ve pādīshāh- (9) -lar-ı keyāndın ve emirler-i şāhib-kırāndın ve anlarıñ evlād ve aḥfādlarındın (10) mezkūr olub ve ol ḥān-ı ‘ālī-şān-ı sipīhr-maḳāma ol naql-i tārīḥ-i māzī (11) eyü körünüb rāy-ı şavāb-nümāları ve ḥātīr-ı ‘ālem-gīrleriğā yetişdi kim (12) ibtidā-yı peydā-şūd-i dünyādin tā beyān-ı ḥālāt-ı Ādem-i şāfiyy ‘Alehyi’s-selām ki

[2a]

(1) ḥaḳḳ sübhāneḥü ve ta‘ālā anıñ maḥlūk eyleyüb irtifā‘-i rāyāt-ı ḥilāfet (2) üze ḥil‘ at-ı *inni cā‘ilün fi’l-arzı ḥalīfe*²⁵ niñ Ādem kameṭine key- (3) -gizüb zīb ü ziynet virdi ve Ādem eyyāmıdın tā biziñ eyyām-ı (4) ferāḥ-encāmımızğaça kītāblar-ı mu‘teber yüzidin cem‘ ü te’līf eyleyüb (5) ve biziñ ‘aşrımızda kiçen vāḳı‘atları ve biziñ oğlanlarımızı (6) evlād-be-evlād tā vāḳti-ki ādem oğlu yir yüzinde var oldıñınça taḥrīr ü taḳrīr (7) ü beyān olsun kim her bir ferd ez-efrād-ı ādemi öz māhiyetini müşāḥḥas eyleyüb (8) ve bu nüsha tā inkırāz-ı ‘ālemeçe rüzgār ara düstürü’l-‘amēl olub bızdın (9) evlād-be-evlād yādigār ḳalsun ve bu ciḥetdin bir neçe söz öten vāḳı‘at- (10) -lardın mezkūr ve taḥrīr olub ve bul kītāb ol ḥān-ı gītī-sitān Oğuznāme (11) müsemma ḳılub ferzendler-i ercümend nām-dār ve birāderler-i kām-kār-ı ālī-miḳdārığā (12) naṣīḥat ḳıldı kim bızdın song her biringiz bu revīyye-yi marziyyedin ‘amēl

[2b]

(1) idüb ve bu tarīḳā birle sülūk ve meşlūk ḳılınglar kim tā biziñ evlādımız (2) ve sizleriñ ferzendleriñiz inkırāz-ı ‘ālemeçe çok ḥaḳḳ ve cemā‘at ve il ve ulus (3) ‘ālem

²⁵ Bakara/30: “Yeryüzünde bir halife tayin edeceğim.”

ara peydā bölurlar tā ol cemā‘at her birisi öz abāy-ı kīrām-ı felek-ihtışāmını (4) ve il ve ulusını bu kītab sözidin müşāḥḥaş ve bu tarīkdin zāhīr idüb (5) öz yirinde ve öz maḳāmında müstaḳīm olub ülüş ve orunlarıdın (6) taḥallüf ve teḳāwüz kılmaḡaylar ve her bir meḳhulü’n-neşeb-i dün-ı zebūn özini (7) be-tarīḳ-ı kīzb bu sīlsīle-yi eslāf-ı kīrām-ı sīpīhr-ihtışāma yetiş-turmaḡaylar (8) ve bīzing eyyāmımızdın song her bir evlādımız neşl-be-neşl bu ‘Oḡuznāme-yi mu‘teber (9) sözine ‘amel idüb öz ‘aşrında ve eyyāmında bu sīlsīle-yi ‘āliyye birle özini güzēştelerine (10) ittīşāl verüb ve ferzendlerini bu tar[z]²⁶ hīdāyet kılsun kīm tā kıyām-ı kıyāmet intizām-ı (11) bu sīlsīle bākī kalıb şer-rişte-yi te’līf hīç vāḳtda inkīṭā‘ olmaḡa ve bul kītab (12) neḳe bāba ve neḳe faşla müştēmīl oldı kīm her bir bāb arasınca faşl-ı mezkūr olunur ve billāhi’t-tevfīk

[3a]

(1) bāb-ı evvel beyān-ı evvel-i maḥlūkāt bul tūrur kīm (2) ma‘lūm bolsun kīm evvel-i maḥlūkāt ve efdāl-i mevcūdāt kīm turur ve (3) ba‘zı nüṣṣa-yı mu‘teberlerde beyān eyleyib tūrurlar kīm Cābir-i Ensārī raḡıyallāhu ‘anh (4) kīm faḡl u dānişde Meḡdīne ehlīnde imtiyāz bar irdi ve mīllet-i İslām (5) zuḥūr kılandın irēli aḡbār-ı Yāḡūdī ve ‘ulemā-yı Ensārīḡa muṣāḡabet kılıb (6) güzēştelerdin istīfsār iderdi kīm maḥlūkāt-ı muḡtelīfening beyānı (7) emīr-i seḳefdin eşīdirdi ḡāṭır hīç bīrige ḡarār tafmaḡdı²⁷ vāḡti-kī āfītāb-ı rīşālet-i (8) Muḡhammedī ṣallāllāhu ‘aleyhī ve seḳlem kīm ufḡ-ı diyār-ı Yeşribdin ṭulū‘ kıldı ve (9) Cābir ol ḡātemü’l- enbiyāning meḳlislerinde ihtīşāş tafdı ve menḡul tūrur (10) kīm bīr kūn Cābir aydı yā reşulullāh evvel şey kī ḡudā teḡārek ve te‘ālā ḡil‘at-i (11) ḡilḡat ange keyḡüzdi kīm irdi an-ḡazret-i ṣallāllāhu ‘aleyhī ve seḳlem ‘ināyet (12) eyleyüb aydılar kīm şīning peḡḡāmberingning nūrı tūrur yā Cābir bu nūḡte

²⁶Yazmada şöyle: طر□

²⁷ Yazmada şöyle: تاقمزدی

[3b]

(1) pūşide qalmaya kî ba‘zı erbāb Aḥmedīğa bu şūret-de ḥilāf (2) tūrur ve menşe-yi zāhır bul tūrur kîm bu cihet-din aḥādīs-i muḥtelife vāki‘ olub (3) tūrur kîm *kāle şala va tū’l-lāhi ‘aleyhi ve ileyhi ve sellem evvelü mā ḥalaḳallāhu te‘ālā nūrı* (4) ve *evvelü mā ḥalaḳallāhu el-ḳalemi ve evvelü mā ḥalaḳallāhu te‘ālā el-‘aqlı*²⁸ (5) ve şāhib-i kītab-ı Neṣādirü’l Ma‘ānī iki ḥadīs bu aḥādīs munzamm eyleyib (6) tūrur kîm *kāle şallāllāhu ‘aleyhi ve sellem evvelü mā ḥalaḳallāhu te‘ālā el-levhı* (7) ve *evvelü mā ḥalaḳallāhu’r- rūḥ*²⁹ ve ‘ulemā‘ bu aḥādīsleri bul ma‘naya (8) taḥvīl eyleyib tūrurlar kim bul ‘ibāret bir cevherīdir kîm ol cevher-i (9) nūr-ı pāk an-ḥazret-i şallāllāhu ‘aleyhi ve sellem tūrur ‘arz-ı temhīd-i muḳaddime bul kîm (10) ḥazret-i ḥaḳḳ sübhānehı ve te‘ālā celāl ve cemālını nūr-ı Muḥammedī kîm anıng cevher-i (11) beyzā hem dib-turlar teḳellī kıldı ve ol cevher iki kısma münḳasım (12) boldı evvel kısmı nūr didiler ve ikinci kısım nār didiler evvel kısmıdın eşḥaş-ı

[4a]

(1) şerīfe-yi ‘ulviyye ve keṣākib ü atbāḳ-ı semāvāt ve ervāḥ-ı enbiyā ve rūsūl u evliyā (2) ve aşfiyā ve aşḥāb-ı yemin āferide boldı ve ikinci kısmındın ervāḥ-ı aşḥāb-ı (3) şimāl ve cān ve anıng evlādı ve sāir ecnās-ı süfliyye ve yir maḥlūḳ boldı (4) ve bu taḳrīrdin muṣaḳḳa boldı kîm mā-sıvā-yı Allāh be-vāsıṭa-yı nūr-ı ḥazret-i reşūl- (5)-u’l- lah zāviye-yi ‘ademdin be-fezā-yı şühūd mevcūda kıldı ve çünānçe kelime *levlake lemā* (6) *ḥalaktü’l-eflake*³⁰ mü‘eyyid bul ma‘nā tūrur lā-çerem zāt-ı eşref-i aḳdeş (7) an-ḥazret-i şallāllāhu ‘aleyhi ve sellem eşref ü efḍal-i mevcūdāt tūrur ve rāḳam-ı (8) ḥurūf bul ma‘nada idi kîm ol mümḳunı

²⁸ “Allah’ın salat ve selamı kendisine ve ailesine olsun (Hz. Muhammed) dedi ki: Allah’ın yarattığı ilk şey benim nurumdur ve Allah’ın yarattığı ilk şey kalemdir ve Allahu Tealâ’nın yarattığı ilk şey akıldır.”

²⁹ (Hz. Muhammed) dedi ki: “Salat ve selam onun üzerine olsun. Allahu Tealâ’nın yarattığı ilk şey levhdir ve Allah’ın yarattığı ilk şey benim ruhumdur.”

³⁰ “Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.” Anlamındaki *levlake levlāk lemā halaktü’l-eflak* hadisi.

kî siçilliye-yi vücūd mütecellî eyledi nūr- ı pāk (9) hāzret-i reşul irdi vallāhü âlem (10) kî anlarğa be-lisān-ı şer‘i cın hem derler *kālellāhü te‘ālā* (11) *ve’l-cānne hāleknāhü min kabli min nāri’s-semūm*³¹ İbn ‘Abbās (12) rażiyallāhü ‘anh rivāyet kıldı kim ebu’l-cın adı Sumas tırur ve Cān aning

[4b]

(1) laqāb irdi ve ba‘zı nüshada angı Tarnūs hem dir irdi-ler ve aning evlād u (2) ākāb başı-i ‘ālem ve yır yüzinde çok oldı hākk te‘ālā anlara şeri‘atı ?lık eyleyib (3) öz tātına emr kıldı ve Tarnūs evlād u etbā‘a aning şer‘ kabūl eyleyib (4) rüzgārda güzērālık kıurdılar ve bir devr-i şevābit yok olāndın sonk temerrüd ve ‘isyān (5) ve tekebbur eylediler hāzret-i ‘izzet-i cell ü ‘ālā ol tāifening ‘uqūbāt ve mehlekeye (6) helāk ve gıřiftār eyledi illā zu‘āfā-yı ol kavm kî cādde-yi ‘ubūdiyyette müstākım (7) irdi hūdā te‘ālā emān koydı ve Cūlyānısdın bul tāifedin biri vardı (8) anlarğa vālī eyledi ve şeri‘at-ı cedīd buyurdı ve yana bir devr ötendin sonk (9) ol tāife nā-fermānlık kıla başladı lā-çerem hākīm-i lā-yezālī be-‘ādem ü fenā bul cemā‘ate (10) nāfız oldı ve aning neşlīdin bağıyye bul tabaqa kî be-vāsıta-yı istikāmet-i cādde-yi (11) itā‘atde emān kalıb irdi Bülkā digen birini anlarğa hākīm eyledi vakti-kı (12) devre-yi sālīşe münkāzī boldı Hāmūs digen birini kî ol ziver-i fażl u dāniş

[5a]

(1) u silāhca(?) ārāste irdi anı vālī buyurdı ve müddetü’l-‘ömri emr-i ma‘rūfā ve (2) nehy-i münkere ve icrā-yı ahkām-ı şer‘e kıyām eyledi tā vakti-kı ol civār-ı (?) (3) rahmet-i rabbü’l-‘ālemin vāşıl oldı ve andın song eşrār-ı benıyy (4) ü’l-cānn küfrān-ı ni‘met

³¹ Hicr/27 “Cinleri de daha önce dumansız ateşten yaratmıştık.”

bünyād eyleyib ‘iṣyān-verzide kıldılar bārī (5) te‘ālā anlarğa resül yiberib naṣīḥat ve muvā‘aza birle ol qavm hidāyet eyledi (6) muṭlaqā mütenebbih olmadılar ve devre-yi rābī‘ kī qavm-i benīyyü’l-cāna münkazī boldı (7) hükm-i ilāhī iktizā-yı te‘ceddüd eyledi lā-çerem tāife-yi melāike-din bul qavme muṣallat (8) eyleyib āsmāndın nüzul eyledi ve melāike qavm-ı benīyyü’l-cān muḥārebe eyleyib (9) ekser-i ol tāifeni qatl eyledi-ler ve ba‘zı qavm-ı benīyyü’l-cān cezāir ve ḥarābelerde (10) müteferriḳ boldı-lar ve ba‘zı anlardın kī be-sinn-i temeyyüz yetmeyüb irdi melāikeler (11) esir eyledi-ler İblīs hem ol seferde esir bolub irdi ve feriştelər (12) ilen āsmāna ‘uruc eyleyib neşe’-nemā tartıp kündin küne fehmi terakki eyleyib

[5b]

(1) rütbe-yi ta‘līm-i melāikeye müşerref boldı ve şāhib-i *Mutekellimetü’l-Leṭāif* aydın tıtır kim (2) meclis-i va‘z-ı İblīs ‘arş-ı me‘cidde menşur oldı ve minber-i yākūta çıkarıb ‘alem-i (3) nürdın anıng başığa naşb itdi-ler ve çendān feriştelər anıng va‘zına (4) cem‘ bolur irdi kim anlarıng ‘adedinı allāmü’l-guyūbdın önge kışi bilmēz irdi (5) ve İblīs ‘ibādetindin köp yıl münkazī oldı ve benīyyü’l-cān bi-ḥaseb-i tül-ı (6) zamān cezāir ve ḥarābelerdin çıkub cem‘ olub rub‘-ı meşkūna muṭaşarrıf (7) bolub ve itā‘at-ı ḥudā-şināsıḳ-dın uzak düştı-ler ve İblīs (8) ol qavme hidāyet etmek üçün mühlümü’r-reşā[d]³² iltimās eyledi anıng (9) meş’ul-ı icābetē maḳrūn olub cem‘-i ferişte ilen āsmāndın yire düşüb (10) bir gürūh-ı benīyyü’l- cān ange mübāderet eyledi ve bir neçe tā’ifesi tarīka-yı tuḡyān (11) u temerrüd eyleyib İblīs da‘vetine kılmediler ve ‘Azāzıl bir şuleḥā-yı ol qavmdin (12) be-tarīk-ı rīsālete ol ta’ifening ḥākimine yiberdi ve qavm-i benīyyü’l-cān ḡāyet

[6a]

³² Yazmada şöyle: ملهم الرشا

(1) tuğyān ve bī-bāklık ilen ol reşūle şahādēt şerbetin içürdiler (2) ‘ākıbet ‘Azāzīl fevc-i melāike birlen be-ṭarīk-i muḥarebe ve mukātele ol kavme dāhıl (3) olub katle yetiştürdi ve bakıyyetü’s-seyf aqtār-ı ‘ālem üzre müteferriḳ (4) boldılar ve andın sonḳ İblīs māhır-i hūkūmet ve riyyāset-i istiḳlāl (5) olub livā-yı devlet ve saltanat efrāşte eyleyüb da‘ vā-yı nā velā ğayrı (6) āgāz eyledi ve umūr-ı hilāfetde özidin önge bir kimseni şāyeste bilmēz (7) irdi ve ‘uḳb u tekebbür ü hūd-perēstlık ilen gāh yır yüzinde bolurdı ve (8) gāh āsmāna çıkardı ve ekser evkāṭ be-vāsıta-yı teşvilāt-ı şeytānī ve taḥayyülāt-ı (9) neḳsānī meclis-i ihtışāşda öz faẓlıdın delāil eyleyüb neḳs-i (10) serkeşidin melāikeye cılve verürdi ve bir kün cem‘-i feriştelər müşāheḳe-yi levḫ-i maḥfūza (11) barıb mürāca‘at kılandın sonḳ İblīs anlarnıng nāsiyye-yi asārını (12) hüzn teferriḳs kılub mūcib-i ol ḫālī istıfsār eyledi ve melāike cevāb

[6b]

(1) verdi kim bul kün levḫde manzūr boldı kim ‘an-karīb ber mukarreb-i dergāh-ı şamedī (2) be-la‘net-i ebedī giriftār bolğay ve anıng üçün her birimiz ‘ākıbet-karımızdın (3) endişe-nāk durur biz ve iltimāşımız buldur kim lūtf eyleyüb du‘ā kıling tā (4) melik-i ḫafīz hiç bir kimsemizi bu belāya giriftār ve bul vāhiye mübtelā kılmaya İblīs aydı (5) bu ma‘nā-dın dağdağā çekmeng ve ḫātır-perişān bolmang kim bu қазиyyeni bizğā ve (6) sizlerğā nişbeti yok turur ve min neçe yıl turur kim bul şūretdin āgāh turur min (7) ve bir kimseye izhār-ı ḫāl eylemes min ve İblīs tekebbür ve ‘uḳbdın melāike sözine (8) iltifāt itmēdi ve huşū‘ u hüzü‘ā māil oldı lā-cerem be-ḫirmān-ı ebedī (9) ve hüsrān-ı sermedığā mübtelā boldı ‘*iyāzen bi’l-lāh* ve der-esnā-yı bul ḫāl niḳdā-yı kelime-yi (10) *inni cā’ilün fi’l-arz-ı ḫalīfe*³³ ‘ālem üzre meşhūr oldı ve taṭṭana-yı (11) kūs-ı hilāfet-i ‘Ādem ‘arşa-yı

³³ Bakara/30 “Yeryüzünde bir halife tayin edeceğim.”

‘ālemdē uruldı vε istīmā‘-yı bu hābērdin şekk ü (12) gümān-ı ğālīb³⁴şeytān bātnında peydā bōlub özinε fāhr eyleb aydı kīm

[7a]

(1) ol kīmdır kī tōfrağdın mağlūk olub bizlere tafāzzul eyleyε vε ol tōfrağ-ı (2) keşif-i zūlmānīdin mağlūk bōlur vε biz od-ı nūrānīdin peydā bolmışuz vε hemişε (3) nūr zūlmeτē ğālīb tūrur vε melāike hem a‘māl-ı insānı ef‘āl-i benīyyü’l-cānna kıyas (4) eyleyüb bul ma‘nādın āgāh imezdiler vε eberr ü müberrēdin mağlūb³⁵eyleyüb (5) aydırdılar kīm *etεca ‘lū fihā men yufsiđū fihā (ve) yεsfīkū’d-dīmā‘ vε naħmū nūsebbihū bī ḥamdike vε* (6) *nūḳaddis lekε*³⁶ vε ḥazret-i ‘allāmü’l-guyūb be-‘ilm-i ḳadīm bilürdi vε melāike bu sırdın (7) āgāh imezdiler kī Ādem maḥāll-ı vedī‘at-ı esrār-ı pādişāhī vε maẓḥar-ı şifāt-ı kemālāt-ı (8) ilahī bōlur vε bul sebebđin ḥazret-i ḥaḳḳ sübhānehū vε te‘ālā melāike cevābına buyurdi (9) kīm *inni a‘lemū mā lā ta‘lemūn*³⁷ vε melāike bu cevāb işidēdin sonḳ öz (10) cūr’etine mütenebbih bōlub ḳađem-i i‘tizār ireli ḳoyub be-ṭarīḳ-i istiğfār (11) sülūk ederdiler vε İblīs henüz hem ol hāletde be-ṭarīḳ-ı inkār vε i‘tirāz (12) müstaḳīm irdi **ikinci bāb Ādem ‘Aleḫhi’s-selām beyānı bu tūrur**

[7b]

(1) ḥaḳḳ sübhānehū vε te‘ālā irāde itdi kī irtifa‘-yı rāyāt-ı ḫilāfeti üzre ḫil‘at (2) *inni cā‘ilün fi’l-arz-ı ḫalīfe*³⁸ Ādem ḳameτine keygizüb zīb ü ziynet (3) virsün Cēbrā’ıl-i emīn emr ḳıldı kīm bir ḳabẓa tōfrağ-ı mülevven-i be-elvān-ı muḥtelife (4) vε muṭṭaşıf-ı be-

³⁴ عالِبْ yerine ع ile yazılmış:

³⁵ مَلْبْ yerine ع ile yazılmış:

³⁶Bakara/30: “Orada bozgunculuk yapacak ve kan dökecek birini mi yaratacaksın? Oysa biz sana hamd ederek daima seni tespih ve takdis ediyoruz.”

³⁷Bakara/30: Ben sizin bilmediklerinizi bilirim.”

³⁸ Bakara/30: “Yeryüzünde bir halife tayin edeceğim.”

şifāt-ı müteğāyire yir yüzidin köterib semāhāt-ı kudrete ve (5) ser bence-yi iktidāra yetkürsün ve Cēbrā'īl emr-i rabb-i celīl ilen be-ta'cīl ṭabaḳāt-ı (6) semāvātdın yir yüzine düşüb bir ḳabza tofraḳ alayın didi ve bu ḥādise- (7) -ning heybetidin zelzele-yi 'aẓīm yir eczāsında peydā bolub ḥaḳīḳāt-ı aḥvāl (8) Cēbrā'īldin istiḳsār ḳıldı Cēbrā'īl aydı kim ḥazret-i 'izzet irāde (9) eyleyüb-tür kim sindin bir ḳişi maḥlūk eylesün kim anıḡ farkını (10) tāc-ı ḥilāfet birle mümtāz ve libās-ı kerāmet birle ḳāmetini ser-efrāz ḳılub zīb (11) ü arāyış virsün yir aydı ey Cēbrā'īl *e'üzübillāh minke* ya'nı bul sözde penāh (12) ṭiler min ḳi bir ḳabza tofraḳ mındin kötermeye sijn ḳi benīyyü'l-cānn dek mındin hem güruhı

[8a]

(1) maḥlūk ola ḳi şive-yi 'ısyān ve nā-fermānlık manzūr ola ve iḳdām eyleye ol sebebdin (2) mu'azzēb ve mu'ākāb ola Cēbrā'īl yirniḡ bi-çareliği ve 'özü ḥaḥlıḡına terāḥḥum (3) eyleyib mürāca'at ḳılıb şüret-i vāḳı'anı ma'rūz-ı seyr-i evḳāt-ı (4) rabbü'l-'izzet eyledi ve ḥazret-i ḥālīḳü'l-beṛayā Mīkā'īl bu mühimme emr ḳıldı ve (5) Mīkā'īl āsmāndın yire düşüb bir ḳabza tofraḳ alayın didi ve yir āciz- (6) -lık ve firu-tanlıḡı be-düstür-ı sābık 'arz ve beyān eyledi ve Mīkā'īl hem (7) yirniḡ keyfiyyet-i ḥālını ḥazret-i 'allāmu'l-guyüb ve's-şahādeḡa 'arz eyledi (8) ve ḥakīm-i 'āle'l-ıtlāk temşiyet-i bul mühimmi 'Azrāīle ḥukm ḳıldı ve 'Azrāīl saḥḥ-ı eflāk- (9) -dın yir yüzine düşüb be-taḳdīm-i emr-i ilahī ḳıyām eyledi ve yir yana ḥudā tebārek (10) ve te'ālāḡa penāh ḳitürdi ve 'Azrāīl aydı tā'at-ı perverdigār sijn terāḥḥumıḡdın (11) evlā tırur ve bir ḳabza tofraḳ-ı muḥtelifü'l-elvān tamām yir yüzidin ferāhem (12) eyleyüb anıḡ eczāsını bir birine maḥlūt eyleyib Mekkē ve Tāif arasında

[8b]

(1) koydı ve bul sebebdin ihtilāf-ı benī ādem renk ve şifāt üzre ihtilāf-ı aḡlī tırur (2) ve

‘Azrāīl ol tofrağı köterib bār-gāh-ı cēlāl-i pērvērdigāra yetiṣdi ḥaqq sūbhānehū ve tē‘ālā (3)
 andın suāl kıldı kım bul nevbet hem yır mining ism-i aqḍesime penāh kıtūrdu ya yok (4)
 ‘Azrāīl aydı her çend kī yır sīnge penāh kıtūrdu ammā mın sīning fērmānı vācīb (5)
 körüb anıng aḥvālīne raḥm eylemedim ḥaqq cēlle ve ‘alā emr eyledi kım sın melekū’l-mevt-i
 (6) māmūrē oldung ve kābz-ı ervāh-ı benī ādemi sīning kābzā-yı iktidārınga koydum (7)
 ‘Azrāīl bu emrē bī-dīmāğ olub ‘özü-ḥāhlik eyleyüb aydı kım evlād-ı benī (8) ādem ara
 enbiyā u aşfiyā peydā bōlur lā-şekk bu cihetdin mını düşmēn bīlūrler ḥaqq (9) sūbhānehū
 ve tē‘ālā emr kıldı kım mın benī ādemē çendān kesel ve ‘illet verir mın kim şiddet-i (10)
 kesel ve marīz birlē sīning ‘ādāvetıngdin bīzār olsunlar el-ğarāz ol kābzā (11) tofrağ
 Mekkē ve Tāif ara qarār tāpıp köp yıllar şehāb-ı ‘ināyet raḥmet (12) yağmurını ange
 yağdurub ḥazret-i vāhibū’l-‘aṭiyye yed-i kudret birlē tahmīr-i tiynet-i ṭayyibe-yi

[9a]

(1) Ādem ‘Alehyi’s-selām ḥamīr eyledi kālīb-ı Ḥazret-i Ādem <ve> müddet-i kırk yıl
 Mekkē ve Tāif (2) arasında turub irdi ve ferīşteler onge küdeṣ eyleyüb aydırdılar bul ol
 kişidir ke (3) emr-i ḥaṭīr-i ḥilāfet ange tefvīz tūrur ve bir kün İblīs melāike birlē der-
 mertēbe-yi şalsāl (4) ange küdeṣ kıldı ve Ādem ‘Alehyi’s-selām karnıga kol koydı ve
 anıng kālībıdın (5) āvāz zāhīr oldı ve İblīs aydı bul şahs ecvef tūrur ve istihkām peydā
 (6) kılmaz ve belā-yı [...] gıriftār olur ve İblīs özine fāḥr kılıb aydı ke eğer ĩzid tē‘ālā
 (7) Ādemi minge tafḍīl eylese mın ange muṭāva‘at eylemem ve eğer mın onge muṣallat
 bolsam (8) anıng helāk itmek üzere³⁹ çedd ü çehd kıılır mın ve melāikedin istiṭsār kıldı (9)
 kım eğer Ādem maḥlūk olub bızlerga tafḍīl eylese ange tā‘at kıılır siz ya minge (10)
 muvāfaqat idersizler melāike cevāb birdi-ler kım her vākti-kī ḥudā-yı tebārek ve (11)

³⁹ اورره yerine ر yazılmış:

te‘ālā anıñ bizgā tafđıl eylese şerāit-i mütāba‘at ve tarīka-yı muvāfaqatı ber-cā (12)
kıtürür biz el-ğaraž vaḳti-kı eşer-i şubḥ-ı vüçüd-ı ḥalīka-yı a‘zām ufḳ-ı [...] vāhibü’

[9b]

(1) l-ḥayrdın demidin āgāz kıldı ve şa‘şa‘a-yı āfītāb-ı sa‘ādeti maṭla‘-ı faḫr u ‘ināyet- (2) -
din dıraḥşān oldı ve kaşr-ı beḍeni [...] -yı ḥayātdın rüşenālīk virdi (3) ve miftāḥ-ı maḳāşid
u meṭālīb anıñ qabza-yı taşarrufına koyuldı ve maḳālīd-i [...] (4) u meārīb keff-i
iḳtidārına tefvīz boldı ve rūḥ-ı muḳaddes be-fermān-ı ḥazret-i aḳdes (5) rūḥü’l-emīn
reḫlīḡı birle kālbüd-i Ādem yüz kıtürdi ve rūḥ kördi kim özi laṭīf-i (6) nūrānī ez qalīb-ı
Ādem keşīf-i zūlmānī tūrur nüżül ol münzeḫdin imtınā‘ itdi (7) ḥitāb rabḫü’l-erbābdın
yetişdi kim *edḫil keremēn sūmme eḫriç keremēn*⁴⁰ ve ibtidā-yı (8) duḫūl-ı rūḥ qalīb-ı Ādem
baş cānibidin vāḳi‘ oldı ve rūḥ tamām-ı a‘zā-yı (9) şerīf-i Ḥazret-i Ādem seyrān kıldı ve ol
ḥalde Ādem ‘atse virüb tılındın (10) şükr-i ni‘met-i zül-celāl cār eyledi *el-ḥamdü rabḫü’l-*
*‘alemin*⁴¹ ve muvaḳḫif-ı ‘ināyetdin cevāb (11) *yerḥamūke rabḫūke*⁴² eşitdi rūḥ çeşed-i
Ādemgā Muḥarrem ayıñ onında ve Cum‘a küñinde (12) dāḫil oldı ve müneccimler
aydıb-turlar kim ol vaḳt evvel-i derēce-yi Cedi ufḳ-ı şarḫiḡa

[10a]

(1) mütābık irdi ve Zühāl ol burcda sâbit irdi ve Müşteri ve Zühāl ve Kāmer Eşed burcında
(2) irdi ve Āfītāb ve ‘Utarid ve Sünbülede ve Zühre Mīzānda irdi ve ba‘zı (3) aydıb-tur
kim vaḳt-ı taşvīr-i Ādem heme-yi kevakıblar burc-ı şarḫda irdi ve çün (4) Ādem ‘Alehi’s-
selām cemāl-i zāḫirī ve kemāl-i ma‘nevīḡa ārayış tafıtdı ve anıñ (5) ta‘zīm ve tekrīmḡa
melāike-yi a‘zām sücüd-ı zāt-ı kāmīlü’l-şıfatıḡa memūr oldı mecmū‘-ı (6) melāike qādem-i

⁴⁰ “Keremle gir sonra keremle çık.”

⁴¹ Fatihâ/1: “Ālemlerin Rabbine hamdolsun.” Ayette bulunan *lillāhi* sözcüğü yazmada yoktur.

⁴² “Rabbin sana merhamet etsin.”

inkıyād-ı pîş-nihād idüb pîşānî-yi meşkenet yirde koydılar (7) meğer İblîs *ebā vestekberē* ve *kāne mîne'l-kāfirin*⁴³ lā-cerem duḥūl-ı beḥiştin (8) memnū' olub merdūd me'l'ün-ı ebedî ve rānde-yi (?) dergāh-ı şamedî boldı beyt (9) *secdē-yi miḥrāb kaşığa kîşi baş koymasa / ger melek bolsa yaḳîn merdūd olur* (10) ve aḥbār-ı şaḥîḥ-de kıltürüb-türler kim Âdem beḥişt ara qarār tapıtdı ve anıng (11) kõngli bir mūnîs-i hem-deme ve bir yār-ı maḥremē mā'il oldı ḥudā tebārek ve te'ālā sultān-ı (12) menām-ı şehristān vücūd-ı Âdemē müstevlî kıldı ve çep yanındın Hāvvanı peydā

[10b]

(1) eyledi ve Âdem ḥaberdār olmadı tā vakti-kî ukudın uyandı Hāvvanıng mütālā' a- yı (2) tal'atına fā'iz ve beḥremend bolub sordı kim ne neng kîşi sîn ve bul kîşi ve (3) bul yirde ne işli sîn Hāvva aydı kî mîn sîning cüz ve eczāng tūrur mîn kî ḥudā (4) te'ālā sîning muvāneşetliğindın ötrü âferide kılub müzāvecetinge nāmzed (5) kıldı ve bul sözdin Âdem hoş-hāl olub secdē-yi şükr becā ketürdi ve ḥudā (6) te'ālāning fermān birle anlarğa 'aḳd-i münākeḥāt-ı mün'aḳid boldı el-'ğaraḫ Âdem ve Hāvva (7) be-mücib-i kerime *yā Âdemüskün ente ve zevcükē'l-cenneṭe*⁴⁴ fezā-yı cenneṭe qarār tapıtdı ve (8) tamām-ı na'im-i beḥişt anlarḡe mübāḥ boldı illā semere-yi şecere-yi mu'ayyene çünānce ḥazret-i bārî (9) cellü' ve ālā buyurdı kî ve *külā minhā raḡaden ḥayeü şitümā ve lā taḫrābā hazîhi's-şecereṭe* (10) *feteḡünā mîne'z- zālīmīn*⁴⁵ ve 'ülemā arasıda ihtilāf bolub-tūr kim semere-yi şecere (11) anıng eklidin men' vāḳi' bolub tūrur ḡaysı dıraḡt bolḡay ve meşhūr u (12) ma'rūf u mütteḡik-i 'aleyhi būdur kim ol şecere-yi buḡday irdi kî ḥudā te'ālā anıng

⁴³ Bakara/34: “İblis kaçınmış, büyüklük taslamış ve kâfirlerden olmuştu.”

⁴⁴ Bakara/35 “Ey Âdem! Sen ve zevcen cennete yerleşin.”

⁴⁵ Bakara/35 “Orada dilediğiniz gibi bol bol yiyin. Ama şu ağaca yaklaşmayın. Yoksa zalimlerden olursunuz.”

[11a]

(1) eklidin Ādemi nehy kıldı ve aḥbārda kılib-tür kim vaḳti-kı riyyāz-ı ins ve ḥaṭā-yı yı-r-i
(2) ḳuds Ādem ve Ḥavvāğa tefvīz oldu ve şeytān la' net-i ebedīğa gıriftār bolub (3) duḥūl-ı
beḥiştin memnū' boldı ve melāike arasındın kıraq çıķıb (4) ol mel'un vūḳū' bu ḥālindin
ḥaşed bāṭın-ı nā-pākinden peydā kılib hemişe vaḳt (5) endişe iderdi kı bir tedbīr ilen
beḥište kirsün ve Ādemi bir nev' ile igvā kı- (6) -sun kim ol maḳāmdın maḥrūm olub önge
menzile iḥrām bağlasun (7) ve bul ciḥetdin tāvūs ḳāşığa kılūb iltimās itdi kim “müddeti
bolub-tur (8) sinqe ḥuḳūḳ-ı muḥabbet ve aşınalık şābit tırur ve istid'ā budur kim minge
yol (9) birseng kı beḥište kırib ol düşmen-i ḳadīmi bir nev' ilen bu maḳāmdın çıkarıb (10)
intikām çeksem” ve tāvūs bul ma' nadın imtinā' eyleyüb bu ihtilāṭ ilana (11) ḥavāle itdi ve
İblīs tāvūs işāreti birle yılan ḳāşığa kıldı ve tarīḳ-ı (12) vesvese birle dostluk ve aşınalık
meẓkūr eyleyüb beyān-ı vāḳı' anı

[11b]

(1) izḥār eyledi ve efsūn-ı şeytān ilana eşer eyleyüb ağzında cāy virüb (2) beḥiştğa kirgüzdi
ve ḥāzinler bu ḥale ḥaberdār olmadılar ve İblīs Ādem ve Ḥavvā ḳāşığa (3) barıb tarīḳ-ı
nevḥa ve yıḡlamak āḡāz kıldı ve anlar İblīsi tanımadılar ve sordılar kim (4) “ne sebebden
yıḡlayur sın” aydı kim “mın sizlering 'āḳıbetingize yıḡlar mın kı sizler- (5) -niṅ ḥudā
te'ālā bul būstāndın iḥrāc idüb na'im-i cınānı algay” ve İblīs (6) bu nev' sözlerdin
meẓkūr kılib Ādem ve Ḥavvā istimā'-i bu ḥikāyetdin beḡāyet (7) ḥazīn ve endūh-nāk
boldılar ve yana bir kün şeytān Ādem ve Ḥavvā ḳāşığa (8) kılib aytdı kim “eger sizler
mıniṅ ḳavlime i'timād itsengiz sizleri bir dıraḥta rāh- (9) -berlik kılayın kim eger ol
dıraḥt meyvesidin biraz tenāvül kılıңызlar (10) hemişe cāvidde bolub mevt ü zevāl sizlerğa

yol tapmaya” *kalellāhū te‘ālā* (11) ve *teḳaddūs*⁴⁶ “*yā Ādemü heḷ edulluḳe ‘alā şecçerāti’l-ḥuldi ve mülḳin lā yeblā*”⁴⁷ Ādem aydı “ol dıraḥt (12) ḳaysıdır” İblīs şecçere-i nehyi işāret ḳıldı ve Ādem ol nāşih sözni ḳabūl itmedi

[12a]

(1) ve İblīs ḳaşem-yād eyleyüb aydı ḳim “ve *ḳāşemḥümā innī leḳumā lemīne’n-nāşihīn*”⁴⁸ ve İblīs (2) Ādemē vedā‘ eyleyüb Ḥavvā ḳaşığa bardı ve çendān vesvesē ḳıldı ḳi Ḥavvā (3) anıḡ vesvesesine firiftē boldı ve yılanıḡ şıḳ-ı ḳelāmıḡa şēḥādēt (4) bırdı ve Ḥavvā Ādem yanığa ḳilüb aydı ḳi ey Ādem yılan ez-cümle ḥāzinān-ı cennet tırur (5) ve şıḳ-ı ḳelām bu müşfik-i emīne güvāhlıḳ virir ve bu sözde ḥiç ḡaraḫ yok tırur (6) ve şevāb-dīd budur ḳim ol şecçeredin tenāvül ḳıl<ı> her vāḳtī ḳi minge bir (7) ḡararı rūy birse sin ḡaleb-i amurziş ḳılḡın ve her ḡāh bu şemere-yi şecçeredin (8) minge noḳşān-ı peḏīd bolmaşā sin hem ekl ḳılḡın tā memleket-i ḥuld ve na‘īm-i ebed bızge dāimī (9) ḳalsun el-ḡaraḫ Ḥavvā-yı ḳadrī ol şecçeredin tenāvül itdi ve henüz ol (10) şemere mi‘de-yi Ādemde ḳarār tapmaḡunça ḥulehā-yı beḥiştī anlarıḡ beḏenidin (11) tōkülüb ‘ūryān boldı ve Ādem ve Ḥavvā şerm-sārılıḡındin her yana ḳaçar irdi (12) ve ḥiṭāb yetiştī ḳi “*yā Ādem efrāre mīnna*”⁴⁹ Ādem cevāb bırdı “*istihyā mīnḳe*”⁵⁰

[12b]

(1) ya‘nī öz ḡünāḥımdın sīḡe şerm-sār olub ‘āḳıbet berḡ-i incir birle seṭr-i ‘āvret (2) ḳıldılar ve ḥiṭāb-ı ḥazret-i raḅbū’l- ‘izzet boldı ḳi “ey Ādem beḥişt cāy-ı (3) pāk tırur ve feḫā-yı bul şer-zemīndin tengnā-yı dūnyāḡa ḳıḳıḡ el-‘ḡaraḫ Ādem ve Ḥavvānıḡ (4) elini

⁴⁶ Yüce ve kutsal Allah dedi ki:

⁴⁷ Taha/120: “Ey Ādem! Sana sonsuzluk ağacını ve yok olmayan bir saltanatı göstereyim mi?”

⁴⁸ Araf/21: “Şüphesiz ‘Ben size öğüt verenlerdenim.’ diye de onlara yemin etti.”

⁴⁹ “Bizden kaçıyor musun?”

⁵⁰ Senden utanıyorum.

dutub sâhil-i selâmetdin girdâb-ı melâmetê yüz kitürdi ve gülşen-i ferâhdin (5) külhan-ı terâh çıkdı ve gül-zâr-ı ni‘met hâristân-ı miñnetê tebdîl oldı ve zirve-yi (6) muhâbbetdin hażîz-i miñnetê düşti ve mertêbe-yi kurbet-din bâdiye-yi ğurbetê kildi (7) *kulnehbîti ba‘żukum liba‘zin ‘aduvv*⁵¹ yetiştı Ādem ve Hāvva ve yılan ve tâvus ve (8) şeytân riyâz-ı cinândın menzîl-i mezellete düşti ve rivâyet-i eşher bu tırur kim Ādem (9) küh-ı Serândib ve Hāvva Ciddeye ve İblîs Hindüstânâ ve yılan Şifâhânâ ve tâ’vus (10) Kâbile çıktı ve naql-i eşahh bu tırur kim Ādem bir halîta-yı buğday ve otuz meyve-yi nihâli (11) behiştin özi birle hem-râh alıb çıkdı ve hâcerü’l-esved ve bir kabza varâk-ı (12) eşcâr behiştin kötürdi ve Cebrâ’îl-i âmin âsmândın nüzûl kılub ange keşt ü zirâ‘ at

[13a]

(1) ta‘lîm verüb un kılmak ve nân bışurmak örgendi ve İbn ‘Abbâs-dın (2) naql tırur kim Adem⁵² ‘aşr vaktıdın tâ ğurûb-ı âfîtabğaça ol cihân konend behişt-de (3) boldı ve ba‘zı aydib-tur kim bu cihânıñ biş yüz ili o cihânâ revâldın (4) tâ ğurûb vaktına bolgay ve Ādem⁵⁹ meşakkât-i dünyâğa ve firâk-ı Hāvvağa mübtelâ (5) bolandın sonk kırk kiçe kündüz ta‘âm yimedi ve üç yüz yıl yığlab i‘tizâr (6) ve istiġfâr kılub aydı kim “*lâ ilahe illâ ente sübhâneke ve bi hamdike* (7) *rabbî sūen ve zalemtü nefsi fâġfirli ve tûb ‘aleyye inneke ente’l-* (8) *tevvâbü’r-raḥîm lâ ilahe illâ ente sübhâneke ve bi hamdike ‘amiltü sūen* (9) *ve zalemtü nefsi fâġfirli inneke ente’l ġafûrû’r-raḥîm lâ ilahe illâ ente* (10) *sübhâneke ve bi hamdike ‘amiltü sūen ve zalemtü nefsi ferḥamnî inneke* (11) *ente erḥamû’r-raḥîmîn*”⁵³ ve Adem⁵⁴ bu kelîmat idendın song Cebrâ’îl-i âmin müjde-yi (12) ‘âfv u ğufrân

⁵¹Bakara/36 “Dedi ki birbirinize düşman olarak yeryüzüne inin.”

⁵² Elif üzerinde med yok: ادم

⁵³ “Senden başka ilâh yoktur. Sen eksikliklerden münezzehsin. Övgü sana layıktır. Rabbim, ben bir suç işledim, nefsimi zulmettim. Beni bağışla ve tövbemi kabul et. Sen, tövbeleri çok kabul eden ve çok esirgeyensin. Senden başka ilâh yoktur. Sen eksikliklerden münezzehsin ve hamd sana layıktır. Ben bir

yetkürüb ve andın sonķ Ādem mübēhhic olub miḥṇeti

[13b]

(1) rāḥata mübeddel oldu ve bā-vücūd beṣāret-i mağfirēt sāibe-yi ḥacālet ve melāletdin
(2) [...] ḥālī imez irdi eğer günā[h]⁵⁵ baḥışlansa şerm-sā[r]lık var ve ol (3) ḥāl ḥitāb-ı ilahī-yi ‘izz ü şāna bīnā-yı Ka‘be-yi mu‘azzamaya nāzil oldu ve Ādem ‘Aleḫi’s-selām
(4) kūh-ı Serāndīb-din Cēbrā’īl reḥīklığı birle bīnā-yı Mekkē-yi Şerīfe [...] kıldı ve her yırd kim (5) Adem⁵⁶ ayak basıtdı evvel bir tarāvet baḥş olub bilād u bīkā‘ ma‘mūr oldu
(6) ve Mekkē yirine barandın sonķ Cēbrā’īl ta‘līm birle ve sāir melāike imdād birle esās-ı ḥāne-yi (7) Ka‘be koydı ve ḥacerü’l-esvedī kī özi birle beḥiştin kiltürüb irdi (8) ol öying bir terekinde koydı ve ‘imāret tāmām olāndın sonķ yana seng-i (9) ḥacer ve ṭavāf Cēbrā’īldin ta‘līm alıb ol rūy-ı ziyāretini ber-cā kiltürdi (10) ve Cēbrā’īl işāreti birle kūh-ı ‘Arafāta çıkıb Ḥavvānı [...] cēdd-i cēhd kıldı (11) ve Ḥavvā ol yırd Adem⁵⁷ mülākāt itdi ve Ādem be-sebeb-i teḡayyür-i beşere-yi Ḥavvā kī (12) çok yıl deşt-i kırakda ve āfitāb-ı miḥṇetde dökülüb irdi bir birini

[14a]

(1) tanımadılar ve Cēbrā’īl veşile-yi ma‘rifet olub Ādem ve Ḥavvā şereḫ-i muşāḥabeṭe
(2) fāiz oldu ve ol yir çebel-i ‘Arafāta mevsūm boldı ve andın sonķ (3) ḥazret-i ḥallāk-ı mucībdin icāzet tīleb Serāndībe irāde kıldılar ve Cēbrā’īl (4) veşāyā-yı ilahīni olarğa yetkürüb Serāndīb-din Ādemē vedā‘ kıldı ve Ādem (5) ve Ḥavvānı miḥṇet-i müfāreḫatı

suç işledim, nefsimi zulmettim, muhakkak ki sen çok bağışlayan ve çok esirgeyensin. Senden başka ilāh yoktur, sen eksikliklerden münezzehsin. Bir suç işledim nefsimi zulmettim, bana acı. Muhakkak ki sen acıyanların en merhametlisisin.”

⁵⁴ Elif üzerinde med yok: ادم

⁵⁵ Sözcüğün son harfi yok: ڪا

⁵⁶ Elif üzerinde med yok: ادم

⁵⁷ Elif üzerinde med yok: ادم

rāḥat-ı mūvāṣṣalatā tēbdīl olub rūzgār-ı (6) ferāğatlık birle seyr kılurdılar ve gāh Hīnd vīlāyetinde bōlurdılar ve gāh ‘Aṛab (7) diyārında ikāmēt eylerdiler ve ol vāḳtda Ādem ve Ḥavvādın önge diyārı dār-ı (8) dūnyāda yok irdi tā vāḳti-kī Ādem evlādı ve a‘kāb yir yüzinde çok (9) oldı ta‘mīr-i bīkā‘ ve mevāzī‘-ı ‘ālem ara peydā boldı ve naql tūrur kīm Ādem⁵⁸ ḳaddi (10) tūlānī irdi ve yirdin başı āsmānā yeterdi ve ferīşteler birle ḥadīs eyle- (11) -yürdi ve ḥudā te‘ālā Cēbrā’īl yībērdi ve yirdin ange sūrt[dj]⁵⁹ tā Ādem ḳaddi (12) yüz gez ḳaldı ve naql-i ṣaḥīḥ bu tūrur kīm müddet-i bul cīhān tā rūst-e-ḥīz vāḳtīcā tokuz ming [14b]

(1) yıl tūrur ve ba‘zı aydub tūrur kīm yetdi ming tūrur ve Tērsālar İncildin naql kılurlar (2) kīm “Ādem ‘Aleyhi’s-selām vāḳtıdın tā ḥazret-i peygāmber ṣallallāhū ‘aleyhi ve’s-selāmgaça biş ming (3) tokuz yüz yetmiş yıl tūrur” ve ‘Abdullāh İbn ‘Abbās rīvāyet kılar kīm “Ādem ‘Aleyhi’s-selām (4) vāḳtıdın tā Nūḥ ‘Aleyhi’s-selāmgaça iki ming iki yüz iki<ng>⁶⁰ yıl tūrur” Cēhūdlar (5) Tēvrīt-din naql kılar kīm “Ādem ‘Aleyhi’s-selām vāḳtıdın tā vāḳt-ı ḥicret-i peygāmber ṣallallāhū (6) ‘aleyhi ve’s-selāmgaça dört ming üç ay tūrur ve tufān-ı Nūḥ ‘Aleyhi’s-selāmdın tā zāmān-ı (7) İbrāhīm ‘Aleyhi’s-selāmgaça biş yüz altmış biş tūrur ve Mūsā ‘Aleyhi’s-selām hengāmıdın (8) tā Süleymān bin Dāvūdgaça kı beytū’l-muḳaddes binā kılub tūrur biş yüz otuz alt (9) yıl tūrur ve Süleymān vāḳtıdın tā Zū’l-ḳarneyngaça yetdi yüz on yetdi yıl tūrur ve Zū’l- (10) -ḳarneyndin tā ‘İsā ‘Aleyhi’s-selāmgaça biş yüz elik bir yıl tūrur ve Ḥazret-i ‘İsā (11) vāḳtıdın tā bizing peygāmberimiz vāḳtanaça⁶¹ hiç peygāmber keçmedi” vallāhū’l-‘ālem (12) *ḳalellāhū*

⁵⁸ Elif üzerinde med yok: ادم

⁵⁹ ت harfi ikinci kez yazılmamış.

⁶⁰ ايكتك biçiminde yazılmış.

⁶¹ فنانچه ن yerine ت yazılmış:

[15a]

(1) *nebeəbnəy Ādeme bi'l-həkkı qarrebāna qurbānen fe tuqubbile eħadīhimā ve lem yuteqabbəl mine'l-‘aħar⁶³*(2) rāvī aydīb-tur kim “her vaxt ki Həvvā hāmile bolurdi her qarnıdın bir oğul ve (3) bir kız mütevellid bolurdi ve evvel fərzeni ki Həvvādın təvellüd boldı Kābıl irdi ve (4) anıng tev'em İklīmā irdi ve ikinci oğlu Hābıl tırur ve anıng tev'em Leyūzā irdi (5) vaxti-ki olar hədd-i bülügā yetişdi Ādem ‘Aleyhi's-selāma təngrı te‘ālā fərman birle (6) ihtiyār kıldı ki Leyūzānı Kābile birsün ve İklīmānı Hābile nikāh kılsun (7) Kābıl bu hükmün āyā qalub aydı kim mənıng tev'emim İklīmā şahib-i cəmāl tırur (8) ve mın anı özüm alur mın ve Ādem aydı bul ma‘nā hükm-i ilahī sādır bolub-tur (9) ve Cəbrā'ıl həbər yetkürüb-tür ve mın öz ihtiyārımda iməs mın ve nəşihat-ı (10) Kābıl kār-ger olmadı ahirü'l- emr Ādem buyurdi ki qurbānlıq idingler ve her (11) biringizi qurbānlığı qabul olsa İklīmān onge bolsun ve keyfiyyət-i qurbānlıq (12) bul irdi ki ol vaxtda iki həşm ki bir birine nızā⁶ tutsa qurbānlıq iderdi-

[15b]

(1) -ler ve her kimesnening ki qurbānlığı qabul olsa āsmāndın od-ı beyzā kilib ol qurbānlıq (2) kılan kişini istismām iderdi ve andın song ol qurbānlığı öz cinsidin (3) eyleyüb eşer bākī qalmaz irdi el-ğaraz Ādem qurbānlığa işaret kıldı ve ol iki birəder (4) həm bolmağı kail oldı ve Hābıl şahib-i ғанāim irdi ve həşşə qoylarıdın (5) bir koy qurbānlıqdın öltüre irdi ve Kābıl dihkānlıq iderdi ve bir dəstə (6) buğday kıltürüb her

⁶² لوقا olarak yazılmış.

⁶³ Maide/27: Bütün noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah buyurdu ki: “Ādem’in iki oğlunun kıssasını doğru olarak anlat: Hani ikisi birer kurban sunmuşlardı da birisinin kabul edilmiş; diğerinin kabul edilmemişti.”

ikisi qurbānlıqların dağ üstündə çıxarib (7) koydı və Həzrət-i Ādem du‘ası birle āsmāndın bir od kılub ol Kābīl (8) qurbānlığı istiṣmām kıldı və önge hiç taşarruf itmədi və andın sonq Hābīl (9) qurbānlığına barib eşer

[16a]

(1) köterib Hābīl başına urdı kī tā kıyaməteçer uqudın uyanmadı və bul cərimə-yi (2) kebīre və bīd‘at-ı seyyiə andın rüzgār və hālk ara hūn-ı nā-hākk kılmək⁶⁴ yādigār qaldı (3) və Kābīl Hābīl qatle yetkürəndin sonq bilmədi kī ange neylesün və müddət-i kırk (4) kün anıng şer-gerdānlığında bōlub ahirü‘l-emr iki ğurāb arasında tarh-ı (5) muḥāşamət dutub kätıl maqtūlını tofrağa dəfn eyledi Kābīl ol (6) şurətdin müşāhədə kılub aydı “*yā veylētāc ‘āceztü en ekünə mīsle’l- (7) ğurābi*”⁶⁵ və Hābīl cəsədini tofrağa kömdi və Ādem ‘Aleyhi’s-selām tarīk-ı hac bər-cā (8) kiltürüb mu‘āvədət kıldı Ādəmi ol qarārda tapmadı və zūlmət-i (9) zūlm-ı cihānda müntəşir olub dırahtlar bērgi zāhīr bōlub və şirin meyvələr (10) tırş və sular telh bōlub yirler bi-şafā bōlub irdi və ol hāldin (11) Ādem məfhūm itdi kī bir vāqı‘a-yı ‘azīm ‘ālem ara vāqı‘ bōlub tırur tā vākti-kī (12) tayy-ı menāzil kılub vāṭanına yetişdi Kābīl Ādəming hizmətiñe kıldı və andın

[16b]

(1) istiṣār kıldı kī “Hābīl qayda tırur” Kābīl cəvāb virdi kī “mən güyiyā anıng (2) vəkīl və ḥafīz irdim kī anı mīndin tələb kılur sīn və Hābīl qoyları mīning zer‘imi (3) nā-būd eyleyüb-tür anıng üçün hāl neçer kün olub-tur kīm vəhm çeküb (4) nā-peydā bōlub tırur” və Ādem ‘Aleyhi’s-selām bildi kī bu sözdin Hābīl bər-tarāf bōlub-tur və (5) fəvt-i ol

⁶⁴ Şöyle yazılmış: فاعلك

⁶⁵ “Yazıklar olsun bana ki bir karga kadar olamadım.”

ferzend-i ercmeñd[d]in⁶⁶ ötrü çok nâle ve efgân eyleyüb aydı şî'r (6) “*teğayyeratü'l-bîladü ve men'aleyna ve veccehe'l-arzü muğayyer kabîhin*”⁶⁷ ve Âdem Hâbîl ta'ziye- (7) -sîdin sonķ Kâbîle la'net kıldı ve andın sonķ Kâbîl Âdem oğlanlarını (8) arasındın küh-sâra çıkub daş ilen keyük urub evkât ba-sar (9) kııurdu ve ol sebebdin vaḥşî cân-verler Âdemdin teneffür kıldı ve ekşer tevâriḥ- (10) -lerde taḥrîr bolub-tur kim Kâbîl Âdem ve Hâvvağa müfarekat kııub Yemên yirinde (11) ikâmet kııub âteş-perestlığı ihtiyâr kıldı vech-i âteş-perestlığı bu tırur kım bır kün (12) şeytân Kâbîle dıdı kî “hîç bîlür sîn kî Hâbîl qurbânlığı ol sebebdin kabûl boldı kî Hâbîl

[17a]

(1) ḥalvetde âteş-perestlık iderdi ve şerâyit-i ‘ibâdet ber-câ kııurdu” (2) ve Kâbîl şeytân sözige mütâba‘at kııub âteş-perestlık ihtiyâr (3) kıldı ve anıñ neşl ol ser- zemînde çok peydâ bolub vaż'-ı mezâmîre (4) ve tanâbîre ve şûrb ü ḥamra ve irtikâb-ı zînâyâ ve fevâḥişe ikdâm eyledi (5) ve tavâif-i âteş-perest Kâbîl neşlîdin bu rûzgârda yâdigâr kıaldı (6) ve naql tırur kım vaḳti-kî Kâbîl Hâbîl katıl eyledi Âdem zürriyetidin yüz yegirme (7) qarın dü-gâne mütevellid bolub irdi ve her bır qarında bır oğul ve bır kıız mütevellid (8) bolurdu ve Âdem zürriyetini iki kıism kıldı bır kıism ongda koydı ve bır kıismı (9) solda koydı ve ol cemâ‘at kî ongda irdi aydı kî “*haülâ-i fi'l-cennete*”⁶⁸ ve cemâ‘at (10) kî solda irdi kî “*haülâ-i fi'n-nâr*”⁶⁹ ve Hâzret- i Âdem ‘ömrîdin yüz yegirme (11) yıl keçendın song muḳaddime-yi katıl-ı Hâbîl vâkı‘ oldı andın biş yıl münḳazî (12) bolandın song ḥudâ

⁶⁶ Yazmada şöyle: ارجمندین

⁶⁷ “Beldeler ve üzerindekiiler değışti ve yeryüzü çirkin bir hâle dönüştü.”

⁶⁸ “Bunlar cennette!”

⁶⁹ “Bunlar cehennemde!”

tēbāreḵ ve te‘ālā Ādem⁷⁰ bir oḡul ḵerāmet ḵıldı ve ol

[17b]

(1) baṭnında ikiz tayı yok irdi ve Cēbrā’īl ḵilüb aydı ḵi “ey Ādem s iṅḡe ḥudā te‘ālā bir
(2) oḡul ḵerāmet ḵıldı” ve Ādem⁷¹ ‘Aleyhi’s-selām bu müjdedin ḥoş-vaḡt bo lub anıṅ (3)
adını Şeyş koydı ve Şeyş luḡāt-ı ‘İbrānī tūrur ya‘nī baḡşış-i ḥudā te‘ālādın Ādem (4) boldı
ve Ādemni⁷² ‘ömrini yedti ming yıl irdi vaḡti-ḵi Ādem öz zürriyetine mülāḡaḡa (5) ḵılurdı
ve Ḥazret-i Dāvūd şūreti ange mu‘āyene boldı ve Cēbrā’īldin suāl (6) ḵıldı Cēbrā’īl aydı
“s iṅṅ zürriyetindin bir ḵişi peydā bo lur ḵi anıṅ adı (7) Dāvūd ve peyḡamber-i mürsel
tūrur ve anıṅ ‘ömrü altmış yıl tūrur” ve Ādem ḵible-yi duāya yüz ḵitürdi (8) ve aydı ḵi
“yā Rab meniṅ ‘ömrümdin ḵırḵ yaşnı Dāvūd iṅ ‘ömrine ḵoyḡıl (9) ve ol vaḡtda Ādem
du‘āsı müsteḡāb boldı ve Dāvūd ‘ömrü yüz yeḡirme (10) yıl muḡarrer oldı el-ḡarāz Ādem
‘ömrü tokuz yüz altmışa teyitdi ‘Azrā’īl ange (11) ḵıldı tā öz beḡemine ḵiyām eylesün
Ādem aydı “m iṅḡe va‘de-yi ‘ömrü ming yıl tūrur ve ḡenüz (12) ḵırḵ yıl bāḵī ḵalıb-tur” ve
‘Azrā’īl aydı “ey Ādem s iṅ ḵırḵ yıl ‘ömrü iṅdin

[18a]

(1) Dāvūda baḡışla[dı]n⁷³ s iṅ” Ādem bul va‘deye inkār ḵıldı ve ‘Azrā’īl beyān-ı
vaḡı‘anıṅ ‘arż (2) be-ser-evḵāt-ı ‘izzete yetkürdi ve ḡükm boldı ḵi “tā inkıżā-yı
müddetiḡaḡa Ādemḡ raḡmet virmeḡıl” (3) ‘uḡemā bu ma‘naya (?) mütteḡıḡü’n-‘aleyh tūrur
ḵim Ādem ming yıl bu dūnyāda boldı ve Ādem<e>⁷⁴ Dāvūd mu‘āmele- (4) -s iṅḡe inkār

⁷⁰ Elif üzerinde med yok: آدم

⁷¹ Elif üzerinde med yok: آدم

⁷² Elif üzerinde med yok: آدم

⁷³ Yazmada şöyle: بخشلن□

⁷⁴ Yazmada şöyle: : آدمه

idəndin song fərmān-ı vācibü'l-iz'ān melek-i mənnān neffāz (5) tabdı ki mīn bā'd benī ādem umūrāt-ı mevhāib-i 'aṭāyā mu'āmelāt və qazāyā-yı (6) [...] və sīcillātında məkrūn-ı esāmī-yi meşhūr tertīb kılsun ki hīç (7) āferīde öz ikrārıdın mecāl-i inkār kılmasun vāḡti-kı Ādemning 'ömrıdın mīng (8) yıl keçitdi və *təvāqqu' izācāe ecclühüm yestərḡırūne sā'atən vəlā* (9) *yestakdemun*⁷⁵ mevkı' bulub mektūb-ı qazā maḡtūm boldı Ādem 'Aleyhi's-selām (10) evlād-ı reşīd və ahfād-ı necībni cem' kılub olarnı ṭā'at-ı rāḡīm-i rāḡmānā vā- (11) -şıyyet kıldı və mütābā'at-ı şeytāndın [...] itdi və Şeyş 'aleyhi's-selām (12) ki a'qal fərzendı irdi vāşıyy və velī' ahd kıldı və oğlanlarıḡa vāli eyleb

[18b]

(1) Ādem sāḡī-yi ecclədin şerbət *küllü [nefsin] zāikatü'l-mevt*⁷⁶ nūş kıldı və bā'zı (2) rıvāyet kılub-tur kim Ādem qabri Hındüstānda Şerāndībde tūrur və bā'zı (3) aydıb-tur ki Məkkə yıřinde Yūkbīs taḡıda tūrur və aydıb tūrurlar kım Ādem fərzendleri (4) kırk mīngə yetəndin sonḡ Cüm'a kūninde bu cihāndın rıḡlet kıldı və mūqāddime-yi Zāfərnāme- (5) -de mezkūr-dur ki Ādem 'Aleyhi's-selām fərzend-i şulbisi yeḡırme bır oḡul və yeḡırme kız tūrur və (6) Hāvvā bır yıl Ādemdin sonḡ vefāt kıldı **fāsl-ı Şeyş 'Aleyhi (7)'s-selāmı** **beyānı bu tūrur** lafz-ı Şeyş Süryāni tūrur və anıḡ ma' nā-sı (8) heybətullāh tūrur menkūl tūrur kım Hāzret-i Ādem Hābıl kırāḡda çok cez' kıldı (9) Cəbrā'ıl-i emīn anıḡ teşelli-i ḡatırı üçün nāzıl bolub aytdı kım “yokdur (?) (10) ḡudā te'ālā sīnge bır fərzend-i reşīd kerāmet eyleye ki ol şeyyid-i evlād-ı ādem ve ekrem-i benī (11) ādem ḡıṭāb tapsun və Hābıl qatlıdın bış yıl mūnḡazī bolandın sonḡ Şeyş (12) 'Aleyhi's-selām mütəvellid boldı və anıḡ şüret-i ḡüsnı və şafā-yı sīreti və keşret-i

⁷⁵ Araf/34: “Vādeleri gelince ne bir an geri bırakabilir, ne de bir an öne alabilirler.”

⁷⁶ Araf/185, Enbiyâ/35, Ankebut/57: “Her nefis ölümü tadacaktır.”

[19a]

(1) fezâ'il ü 'umûm fevâzıl Hâzret-i Âdemê teşbîh irdi ve Âdem eyyâm-ı hayâtında ange sâ'ât-ı (?) (2) kiçe kündüzi ta'lîm itdi ve vâkı'a-yı tûfân-ı Nûh-dın hâberdâr kılib aydı kî (3) "mîning evlâdımdın bir kîmse peydâ bolar ve anıng adnı Nûh tırur ve bir hâdiş ange (4) hâdiş bolar eğer ol zamânda hayât bolsang mîning 'izâmımı muhâfazat (5) eyleyüb keştığa sâlgın tâ ğarqđın emîn qalsun ve illâ ferzendleringâ (6) naşîhat ve vaşîyyet kılgın tâ şerâit-i hafîz ber-câ kıtırsün" ve Şeysgê (7) şa'saa-yı envâr-ı ilahîdin şükûh-ı 'aql u dânişte fâ'iz oldı ekser evlâd-ı (8) Âdemğa ve tavâ'if-i ins ü cinn muşallaat ve ber-güzide bolar şerî'atı muvâfık-ı (9) mîllet-i Âdem irdi ve hâkk te'âlâ elik şahîfe yiberdi ve anıng şahîfesi (?) (10) be- hikmet ü sanâyî'-i müşkilê ve ekser irdi ve bir qavl bu tırur kî yegirme tokuz şahîfe (11) ange nâzıl oldı ve ol kîşi ki ta'zîm-i meşâ'il-i şerî'ata ve binâ-yı medreseye kıyam (12) eyledi Şeyş 'Alehi's-selâm irdi ve anıng 'aşrında benî âdem iki fırqa oldı

[19b]

(1) bir ğürûhı ange mutâva'at kıldı ve bir fırkası Kâbîl oĝlanlarıĝa ittîfâk bolar (2) fısk u fêsâda meşĝul boldı ve Şeyş 'Alehi's-selâm olarge naşîhat kılub ba'zı- (3)-sı rast yola hîdâyet kıldı ve ba'zısı cehâlet yolında ğüm-râh boldı (4) ve tokuz yüz on iki yıl 'ömrđin ötendin sonk mürĝ-ı rûhı kafes-i bedenîdin künküre-yi (5) 'arşâ tayērân itdi ve Anuş diĝen bir oĝlını vaşîyy kılub zîmâm-ı hâll u 'ağd-ı benî (6) âdemi anıng kefi ihtiyâr ve kabza-yı iktidârında koydı ve Anuş müddet-i altı yüz (7) yıl 'ömr körüb ri'âyet-i ra'ıyyete kıyâm eyleb benî âdemê vâlî ve şâhib-i ihtiyâr (8) oldı ve andın sonk Anuş oĝlı Kınân vâlî-yi re'is-i benî âdem oldı ve (9) müddet-i yüz yıl ol mühim-i hatîre kıyâm eyledi [...]⁷⁷

⁷⁷ Yazmada siliktir.

mevcudādı müstaķīm (10) irdi inhīrāf itmedi ve bir kavī-i Oğuznāme bu tūrur ķim Anūş
‘ōmri tokuz yüz on (11) iki yıl tūrur ve Kınān müddet-i sekiz yüz tokuz⁷⁸ yıl ‘ōmr kōrdi ve
andın sonķ (12) vefāt tapıtdı **zıkr-i Mıhlābīl** ve Mıhlābīl Kınān oğlı tūrur ve atasını işāreti

[20a]

(1) birle hükūmet-i benī ādem ange karar tapıtdı ve Mıhlābīl eyyāmda halk çok ‘ālem
üzre (2) peydā boldı ve benī ādem bir birige zaķmet virdi anıng üçün alarını aķtār-ı ‘āleme
(3) mütefferik eyledi ve Mıhlābīl özi Şeyş evlād birle iķlīm-i Bābile barıb şehir-i (4) Sūs
binā kıldı ve andın ireli halk-ı ‘ālem mağārelerde ve yirlerde ve dağ- (5) -larda meşken
dutub güzārlik kılurdılar ve Mıhlābīl müddet-i tokuz yüz (6) yegirme alt yıl zinde-gānlik
kōrdi ve andın song Mıhlābīl oğlı (7) Berd re‘is-i ḥalā’ik boldı ve anıng eyyāmıda çok
halk büt peydā kılub büt- (8) - perestlik ihtiyār kıldı ve ba‘zı aydīb-tur ķim bu resm İdrīs
‘Alehyi’s-selām- (9) -dın sonķ halk ara peydā boldı **faşl-ı Ahno** ‘Alehyi’s-selāmı beyānı
(10) **bu tūrur** Ahno tūrur ve Ḥatūḥ hem dib-turlar ve ‘Araplar ve Hermeş okub (11)
tūrurlar ve Hermeş ‘Uṭārid turur ve ifāde-yi ni‘met ya‘nī bu kelime nübüvvet ve hükūmete
(12) delālet kılur ve anıng üçün ism-i şerīfi İdrīs bolub-dur vāķti-kı

[20b]

(1) İdrīs ‘Alehyi’s-selām re‘is-i benī ādem olub meşned-i hükūmetde müstaķīm boldı
(2) ve ekşer Kābīl evlādı be-sebeb-i adlā‘-i ‘Azāzīl ilen tarīķ-ı müstaķīm-din inhīrāf (3)
ve vādī-yi küfr ü şırķe düşıtdi resm-i ‘aķd ü nikāḥ alarının arasındı ref boldı (4) [...] ⁷⁹
maḥremāta iķdām kılub fışķ u fücūra mā’il oldılar ol vāķt ḥazret-i (5) bārī te‘ālā İdrīs
‘Alehyi’s-selām ḥil‘at-ı rīsālet keygüzüb ol kavme meb‘ūs (6) itdi ve mu‘cizeler Ḥazret-i

⁷⁸ Yazmada şöyle: توفيق

⁷⁹ Yazmada siliktir.

İdrīs ol ʔāifē körgüzib bāʕ zısı vaʕṡṡā-yı delālēt (7) ve istimālet birlē mekmēn-i ʕēkāvētdin ḡalāṡ olub ʕer menzīl-i ʕalāḡ ve ʕaʕādetē (8) yetiṡṡtdi ve yana bir gürūhı yana bir feṡād kılub reṡm-i muʕtād birlē küfr ü dālāletē müstemirr (9) olub İdrīs naṡṡḡatı olaḡe teṡṡir itmēdi ve ḡükkemā-yı tāriḡde mezkūr tūrur kım Ḥazret-i (10) İdrīs ḡalk-ı benī ādemi yetmiṡ iki gürūḡ kılıb perverd-gār ʕibādetine daʕvet kıldı (11) ve yüz ʕehr-i uluḡ bınā kıldı ve her bir iḡlīm-de ḡalāʕıḡlaḡa İdrīs sünnet peydā kılub (12) reṡm-i muḡarrer kıldı ve cezāirlerde muḡkım bolan ḡalk tamāma ange itāʕ at eyledi

[21a]

(1) ve tört kiṡini ruḡ-ı meṡkūn-ı eyālet iṡāret ü beṡāret virdi (2) ve alarṡıṡ esāmī-si bu tūrur Eylāvis ve anıḡ oḡlı Lāvis ve Eslefyūs (3) ve Amün ve alar mıknet-i niyābetē müṡṡākım olub ḡalkı ḡakk yolına ḡidāyet kılurdi- (4) -lar ve Ḥazret-i İdrīs taʕlīm ve ʕerīʕat birlē bir ayda rüzē dutmaḡ ve zekvet-i māl (5) virmāḡ üzerlerine vācīb ve lāzım kördiler ve ol kiṡi kī ḡalem dut[dı]⁸⁰ İdrīs (6) ʕAḡeyḡiʕs- selām irdi ve rüzē tutmaḡ ve zekvet-i māl virmāḡ ve ḡuṡl-ı ḡayz u cenābet (7) kılmāḡ ol taʕlīm eyledi ve küll-i laḡm-ı ḡınzır ve laḡm-ı ṡır u ḡimār ve kelb ve ʕayra muḡarremāt (8) ol neḡy buyurdi ve namāz kılmāḡı ḡalāʕıḡa emr kıldı ve ḡurbānlık ol kıldı ve (9) ʕilm-i nücum ol iḡtirāʕ eyledi ve [...] ol niṡbet buyurdi ve İdrīs (10) ʕAḡeyḡiʕs-selām beḡāyet ʕābid irdi ve her bir künde on iki mıḡ teṡbīḡ idēdi (11) ve ʕulviyyāt ange aṡınalık tamām kılurdılar ve melāike anıḡ der-yāft-ı ṡoḡbet (12) ü meclisine ḡemiṡē müterēddid irdi ve naḡl tūrur kım Ḥazret-i İdrīs ʕAḡeyḡiʕs-selām

[21b]

(1) vefāt kılanda yüz yaṡab irdi ve otuz ṡaḡife ange nāzil oldı ve anıḡ (2) ʕerīʕatı Ādemeḡ

⁸⁰ Yazmada ṡöyle: دوتی

muvāfıķ irdi ve şahīfesi müştēmil-i esrār-ı şemāvāt ve teşhīr-i rūhāniyyāt (3) ve ‘ulūm-ı ğa[y]biyye⁸¹ ve fūnūn-ı ğarībe ve ma‘rifet-i ṭabāyī‘-i mevcūdāt irdi ve yüz yegirme (4) yıl hāķ ara da‘vet kılurdu ve ol kışi kī benī ādemde hayvānāt postını (5) dībāġat virüb lībās kıldı İdrīs ‘Alehi’s-selām irdi ve peygāmbēr sallallāhū (6) ‘alehi ve sellemdin rīvāyet kılub-turlar kım tört peygāmbēr mürsel tırur Ādem ve Şeys (7) ve İdrīs ve Nūh ‘Alehi’s-selām ve ba‘zı naķl kılub-tur kım Hāzret-i İdrīs (8) be-mu‘āvenet-i ferişte āsmāna çıķıtdı hāzret-i mucībū’d-da‘vātā meş’elet (9) kıldı düvvüm bāre dünyāya yiberdi ve kābz-ı rūhı anıġ āsmānda boldı ve (10) feriştelər ange nāmaz kıldı ve cesed-i mübāreki beytü’l-ma‘mūrda mevzū‘ oldı (11) ve aḥbārda kılüb-tür kım Hāzret-i İdrīs bir dostı bar irdi ve herġiz anıġ (12) şöḡbetindin müfāreķat eylemezdi ve mülāzemet-i ol āsitāndın yırāķ

[22a]

(1) kitmez irdi ve Hāzret-i İdrīs kī āsmāna ‘urūc kıldı ol dost çok (2) cez‘ kılub ıztırāb-ı ‘āzīm peydā kıldı ve İblīs anıġ sebeb-i cez‘ (3) u muşibetindin istıfsār kıldı ve ol kışi aydı bul beher-i hüzn ü endūh (4) İdrīs müfāreķatındın minge vāķi‘ olub-tur ve İblīs aydı “eger hā‘h (5) neşebıġ mın sıġe İdrīs şüretini ṭayyār kılub kıltürdi tā be-vāsıta-yı (6) muvāneşet ol şüret sıġe teşkīn ḥāşıl olsun ve ol dost (7) bu ma‘nā rızā virdi ve İblīs Hāzret-i İdrīs hey‘ātına şüret kıldı ve (8) ol muşāḥib-i kādīm mülāḥaza-yı şüret kıldı ġam-ı endūhdın berī boldı (9) ve ol şüreti öyinde maḥfūz eylerdi kī nāẓar-ı bī-ġāne ange düşmez irdi ve (10) şabāḥ ü meşā müşāheḏe-yi şüret idüb jengār-ı ġamı ayīne-yi zamīrdin (11) [...] iderdi ittifaķa marīzi ol kışiġa ‘arız olub hāķ bir niçe (12) kūn anıġ mülāķātına müştāk bolub anıġ me[n]zilīne⁸² kılüb fethū’-l bāb kılub kördiler

⁸¹ Yazmada şöyle: ع ٠ ٠ ٠

⁸² Yazmada şöyle: مزلنا

[22b]

(1) kim cān ḥaqqā teşlīm eyleyüb-tür ve bir şūret anıḡ birle hem-rāh kördiler ve ol (2) ḥalḡ bul vāḡı‘ a-yı şūret-din ta‘ accüb kıldılar ve ol eṣnāda İblīs şūret-i (3) insānda bolub aydı kī “bul kīşi dost-ı ḡadīm-i İdrīs irdi ve ḡıç (4) vaḡt anıḡ ḡalvet-i şoḡbetindin müfareḡat kılmaz irdi ve bul sūret-din (5) ma‘lūm tūrur kim İdrīs ve bul kīşi büt-perēst ikēn ve yiring ḡudāyına ‘ibādet (6) kılub du‘āsı müstecāb ikēdür” ve İblīs sözi (?) ḡalḡa teşir olub her kimse (7) özi üçün ol şūret yüzindin büt eyleyüb büt ‘ibādetine meşḡul (8) oldı ve ol ḡavm ḡudāşināslıḡı andın sonḡ terk eyledi ve büt-perēst- (9) -lık ol ḡürūhdin ‘ālem ara şāyi‘ oldı ve yana bir rivāyet budur kim (10) büt-perēstlik Ḳābīl evlādı-din rüzḡarda ḡaldı ve anıḡ şūret-i (11) beyān bu tūrur kim vaḡti-kī Ḥazret-i Ādem vefāt tapıtdı ve Ādem vaşiiyyeti birle (12) oḡlanları anıḡ çeşedini tābūtā maḡfūz kılub ḡavāf kılmēkdin⁸³ ötrü

[23a]

(1) özleri birle hem-rāh alıb yörir irdi-ler ve vaşiiyyet-i Ādem⁸⁴ birle Ḳābīl evlādına (2) ḡıç körgüzmez irdi-ler ve bul ciḡet-din şeytāna [...]i izlāl peydā bolub Ḳābīl (3) evlādına aydı kim “eḡer maşlaḡat bilsēñizler mīn bir şūret Ādem mişālde kılayın (4) ve sizler hem ol şūreti çeşed-i Ādem tek tābūtā salıb hemiṣē özleringiz (5) birle hem-rāh alıb yörüb ḡavāf iding-ler” ve ol ḡavm şeytān sözi- (6) -ḡa ‘ameḡ kılub ol şūreti ḡabūl itdi ve be-seḡeb-i tūl-ı zāmān her bir ḡavm (7) özi üçün şūret tūzetib ve büt-perēstlik İblīs sözi birle (8) Ḳābīl evlādı-din ḡaldı ve naḡl-i şaḡih tūrur kim bul bütler tamāma vāḡı‘ a-yı tūfān-ı (9) Nūḡda meḡḡūd bolub irdi ve ‘aḡāb-ı suy teşkīn olāndın sonḡ (10) ol bütleri şeytān peydā kılub her ḡavmi kī İblīs sözine ‘ameḡ kıldı (11) anḡe birdi ol ḡā’ife-yi āteş-perēst-i aḡbār-ı şaḡih budur

⁸³ Yazmada şöyle: فلمكدين

⁸⁴ Elif üzerinde med yok: آدم

kim vaxti-kı (12) Zerdüş Güştāsb zāmānında da‘ vā-yı nübüvvet kıldı ve kītāb tašnīf kılub

[23b]

(1) zındık müşemmā eyledi ve hāḡḡ-ı ‘ālemi nār ‘ibādetine taḡrīṣ kıldı ve aydı kim “bır kımse (2) bu cihānda ‘ibādeti-ne ber-cā kītürse ḡaḡḡ te‘ālā anıḡ ‘āzāb-ı nār bırle mü‘azzēb (3) eylemez” ve her tā‘ife kı Zerdüş sözine ‘amēl kıldı āteş-perēst boldı ve ol vaxt- (4) -dın bu emr-i nā-şayeste ‘ālem ara şāyi‘ oldı el-‘ ḡaraḡ vaxti-kı Ḥazret-i İdrīs (5) va‘deşi yetiştıdi ve melekü’l-mevt anıḡ yanıḡa kıldı ve İdrīs ‘Aleyhi’s-selām (6) sordı kı “netük kışı sın” melekü’l-mevt aydı “mın sınıḡ kābız-ı rūḡıḡ (7) tırur mın ve sınıḡ kābız-ı rūḡıḡa kılib mın” ve bır kavı bu⁸⁵ tırur kım ‘Azrāil aydı (8) “yā İdrīs mın sınıḡ ziyāretinge kılib mın” ve Ḥazret-i İdrīs aydı “ey (9) ‘Azrāil mınıḡ beḡişt seyrine alıb bar” ve İdrīs beḡişt seyrine barandın (10) sonḡ emr-i ilāhī bırle ol maḡām-ı cāvīdde kıldı ve yüz elik yıl ḡaḡḡ (11) da‘vet kıldı **faşl-ı Ahno’ oḡlı ‘aleyhi’s-selām (12) Ahno’ tırur** ve anıḡ oḡlı Maṡūsāḡaḡ maḡām-ı ḡükümetde müstākīm boldı ve

[24a]

(1) bır neçe yıl ḡaḡḡ-ı ‘āleme ḡidāyet ve ḡükümet kıldı ve andın sonḡ Maṡūsāḡaḡ (2) oḡlı Keḡmēl ḡalā’iḡā vālī olub bır neçe yıl vālī-yi vilāyāt ve ḡaḡḡ olub (3) vefāt tapıtdı ve andın sonḡ Keḡmēl oḡlı Maṡūsāḡaḡ re’is-i ḡalā’iḡ boldı ve (4) andın sonḡ Maṡūsāḡaḡ oḡlı Mālek meşned-i ḡükümetde müstākīm olub ve anıḡ (5) ‘aşırda ḡaḡḡ-ı ‘ālem ferāḡatlık bırle evkāṡ ba-sar kılub ba‘zı iḡtīrā‘ (6) bolub⁸⁶ ve leşkerkeş-lık ve üslub ve ādāb-serverlık andın zūḡūra (7) yetiştıdi ve andın sonḡ Mālek oḡlı Nūḡ ‘Aleyhi’s-selām ziyā-yı tal‘at-ı (8) āfītābı ḡaḡḡ-ı ‘ālem ara şūḡūr tapıtdı **üçünci bāb Nūḡ ‘Aleyhi’s-selām (9)** ve tā‘ife-yi Nūḡ ‘Aleyhi’s-selām Lemkān ve Lālek ve Lārmuḡ hem diyüb-türler ve Ādem ve- (10) -

⁸⁵ ب yerine ی ile: و

⁸⁶ ب yerine ت ile: لوت

fâtıdın yüz yegirme altı yıl keçendin sonķ Nūh t̄ālī‘-i esēdde mütēvellīd boldı vė sebeb-i
(11) teşmiye-yi Nūh ange bul cihetdin olub-dur kim tūfān-ı Nūh teşkīn olāndın (12) sonķ
bır kün şeytān Nūh ‘Aleyhi’s-selām kaşığa kıldı vė aydı “yā nebiyu’llāh sīn bır mūhimmi

[24b]

(1) revā kıldıng kī mīn ange tahsīn kılub ‘ömri ol mūhimmi mu‘āleçesidin (2) ‘ācız
olmıř irdim” Nūh aydı “ey ‘ādū’llāh ol mūhim kıysı tūrur” İblīs aydı (3) “sīning du‘āng
bırle hūdā te‘ālā barça kāfırlərni yirdin helāk eyleyüb dūzağa (4) yiberdi” vė Nūh
‘Aleyhi’s-selām ol du‘ādın pişmān qalub çok zarī vė nevhā (5) kıldı vė anıng üçün
müsemma be-Nūh boldı vė ba‘zı anıng ismini Sākin (6) hem diyüb-tür vė ba‘zı Sākıt vė
ba‘zı Menkeb okuy-tür lakin qavl-i meşhūr-ı (7) vāzih Nūh tūrur vė iki yüz elik yıl İdrīs
vaqtıdın münkażī bolandın (8) sonķ Hāzret-i Nūh meḃ‘ūs oldı vė Hāzret-i İdrīs vaqtıdın
(9) sonķ ‘ālem ara çok fısk u fēsād vė şive-yi temerrüd vė ‘işyān-ı şüyū‘ tapıtdı ez-berāy-ı
(10) şulaḃā-yı hāl vė intizām-ı meḃāmm-ı ol qavm emr-i rīsālet Nūh ‘Aleyhi’s-selām boldı
(11) vė tāriḃ-i Ṭāberīde mezkūr tūrur kim hāzret-i ḥaqq sübhāneḃu vė te‘ālā Daḃḃāk
vaqtında meḃ‘ūs (12) itdi vė ba‘zı aydub tūrur kim İbrāḃīm ‘Aleyhi’s-selām Daḃḃāk
vaqtında meḃ‘ūs boldı

[25a]

(1) Nūh ‘Aleyhi’s-selām tokuz yüz elik yıl ḥaḃkı da‘vet vė ḥidāyet kıldı (2) vė qavm-ı
qalīli ange imān kıltürdi vė eyyām-ı rīsāletde çok eḃem ü kāhiş (3) ol tāi’fe- yi kefeḃe-yi
feceḃedın ange yetirdi vė an-hāzret şabr-ı niyyet kılub (4) aydırdı kim “*Allāḃümme eḃḃinī
qav menī feinnehüm ya‘ḃemün*”⁸⁷ vė her çend kī Nūh ‘Aleyhi’s- selām ol (5) qavme
ḥidāyet vė naşīḃat kılurdi ḥiç kımse anıng va‘zına iltifāt (6) kılmaz irdi vė ol güm-rāḃlar

⁸⁷ “Allahım, kavmimi doğru yola ilet. Çünkü onlar bilmiyorlar.”

oğlanlarını elidin dutub Nūh kaşığa (7) kiltürüb aydırdılar kim “bul kişi sāhîr ve dīvānedür ve hîç biringiz bu mecnûn (8) sözine kulağ salmang ve güzêştelerdin bu naşîhat bizlergâ yādîgâr tırur (9) ve sizler hem mümkün olsa Nūh ezāsına sa‘y kıling” ve ol tã’ife arasında Akzâ (10) diğen bir kişi bar irdi ve anıng oğlu Cârû irdi ve bir kün Hâzret-i (11) Nūh kaşığa kiltürüb aydı kı “zinhâr bu kezzeâb kişini söziğâ ‘amêl (12) kılmağagaay-sin⁸⁸ ve bul dīvâne kavline fırfıft bolmağın” ve ešnâ-yı ol çereyanâtda

[25b]

(1) ol kâfir niçe bir keş tofrak yırdin köterib Hâzret-i Nūhıng mübârek yüzine (2) urdı ve Nūh ‘Aleyhi’s-selâm şudûr-ı bu hâldin şikâyet dergâh-ı zül‘celâle (3) yetkürdi hıttâb kıldı kı “ey Nūh mefâtih-i sirâce kılub bendeğer bizing (4) hızzâne-yi kudretimizde peydâ tırur ve endûh-nâk bolmağın kim bu müddet-i tavilde bul tavâ’if- (5) -din kâdr-i qalîl şeref-i tevhide müşerref boldı ve önge kişi bu eyyâmdın (6) sonk imân ketürmez” ve vâkt yetişitdi kı qalem-i taqdîr-i ‘uqûbet bul tire-yi rûzgâr- (7) -lara cârî olub nev‘î ‘azâb ilen mu‘azzeb ola” ve çünânçe kelime-i kerime ve uhiy (8) ilâ Nūh ennehu len yû’mine min kavmike illâ men kâd âmene⁸⁹ ve Hâzret-i Nūh ve (9) kavmi imân ketürmeğaynıdın meyyûs bolandın song aydı rabbî lâ (10) tezer ‘alel’arz minel kâfirîn deyyârâ⁹⁰ ve Nūh du‘âsı müstecâb oldı (11) ve hıttâb yetişitdi kı “ey Nūh sin techiz-i cihâza meşgûl olğın kı bul kavm (12) hâk-sârî-yi su birle helâk eyleyüb müstağakk-ı nârü’l-cehennem kıllur min” ve Nūh ‘Aleyhi’s-selâm meş‘eleti birle kırk yıl

[26a]

(1) tûfândın ireli mağatt-ı ol kavme vâki‘ olub beled-i cû‘a gıriştâr boldılar (2) ve naql

⁸⁸ Şöyle yazılmış: ق لمغه □ غى س بن

⁸⁹ Hûd/36: “Nuh’a vahyetti ki sana kavminden imân etmiş olanlardan başkası imân etmeyecek.”

⁹⁰ “Rabbim kâfirlerden yeryüzünde hiçbir şey bırakma.”

turur kim Cebra'ıl 'Aleyhi's-selām Sāc diğen dırahtı yırdetdi ve ol (3) dıraht yegirme yıl ve kırk yıldın sonk kemāle yetib anıng erre kıldılar ve (4) Nūh 'Aleyhi's-selām ve üç oğlu ve yana bir kişi birleñ keşti terrāslamağa muqayyed boldı (5) ve kâfirler aydırdılar kim “Nūh da'vâ-yı peygamberliğindin keçüb-dür ve dürüdgerlik eyler” vahtı-kı (6) Nūh keşti kılmadın fariğ oldı fermān boldı ki “şimşaddın ez-berāy-ı (7) muhāfazat-ı çesed-i Ādem bir tábüt tertib verğın tã çesed-i Ādem ğarğ-ı ğirdāb-ı (8) tūfān olmaşun el- ' ğarağ hükm boldı kim “ecnās-ı vuḥūş u tuyūr ve eşnāf-ı (9) ḥayvānātdın cem' kılub her bir cinsi öz çifti birle Ĥazret-i Nūh keştığa (10) salsun” Nūh 'Aleyhi's-selām ol emri ber-cā kıltürdi ve muntazır-ı mī'ād-ı (11) va' de irdi ve naql-ı şaḥīḥ bu turur kim 'azāb-ı suy ol vahtda 'uruc kıldı (12) kim Seretān burc ayıda irdi ve tennūr-ı mev'uddın su çıka başladı ve ol tennūr

[26b]

(1) Ādem 'Aleyhi's-selām-dın Nūḥa yādigār qalıb irdi ve Nūh 'Aleyhi's-selām siksən kişi birle (2) keştığa kirdi tã tūfāndın ḥalāş tapıtdı ve Ĥazret-i Nūḥıñ bir menkūḥası (3) ve Ken'an diğen bir oğlu Nūh naṣīḥatına 'amel kılmadı ve tūfāna ḥelāk boldı el- ' ğarağ (4) müddet-i kırk kiçe kündüz su çeşmelerdin çıktı ve āsmāndın yağmur yağar irdi (5) ve tamām-ı 'ālemi su aldı ve dağlardın kırk kez su yukarı çıkıb irdi ve 'Avc diğen (6) bir kişi bar irdi bā-vücūd ol su bülendliği birle anıñ tızine çıkmaz irdi ve (7) 'Avc sebebi bu turur kim her çend ki ol şirk kıltürüb irdi ve lakın keşti tertib (8) kılanda Ĥazret-i Nūḥa mu'āvenet kılub irdi ve naql turur kim keşti Kūfedin (9) ḥareket kıldı ve Mekkē-yi Şerīfe yetiştirdi yetdi nevbet tavāf eyledi ve andın sonk (10) aqtār-ı āfāk ara seyr kıldı ve biş aydın sonk Cezire- yi 'Arabda Kūh-ı Cūdide qarār (11) tapıtdı ve bir ay ol dağ üstinde turdı ve cihān su buḥārıñın qarāñgu (12) bolub irdi ve İbn 'Abbāsdın naql turur kim ḥaqq

sübhânehü ve te‘âlâ iki mühr-e-yi nûrânî kî

[27a]

(1) âfîtab ve ayıng Nûhâ yîberdi ve Nûh ol mühr-e-leri keştî dîvârınd[a]⁹¹ ta‘biye (2) kılub ve andın imtiyâz kiçe ve kündüz eyleyüb namâz kılur irdi-ler vâkı-kî (3) yağmur sâkî boldı ve yir sularnı öziğâ tart[d]ı⁹² ol vâkt Nûh ‘Aleyhi’s-selâm (4) nazarı kavı-kı kuzâh düşüb bildi kim vâkt-ı hürûc-ı keştî bolub-tur gürâb (5) yolladı kî tâ keyfiyyet-i hâl ü kemmiyyet-i sudın habêr ketürsün ve ol bed nefis (6) yol<I>da⁹³ bir mürdâre dūçâr bolub teḥîr-i hizmet kıldı ve Nûh ange la‘net (7) eyledi ve andın sonk kebûterê yîberdi ve kebûter pervâz kılub kemmiyyet-i sudın (8) maṭla‘ olub kadri (?) vâraḡ-ı zeytûn minkârına alıb Nûh ‘Aleyhi’s-selâm hizmetine (9) kıldı ve Nûh bildi kî sudın eşcâr zâhîr olub-tur ve kebûterê du‘â-yı (10) hayr kıldı ve andın sonk ‘âşur küninde keştî-din çıktı ve küh-ı Cûdî-ning (11) tahtında bir kal‘a bînâ kıldılar ve anıng adı Suḡu’-ş-şemânîn mevsûm oldı ve (12) ol halk buḡârât-ı su ve gerdiş-i hevâ birle ‘illet ve marâḡ peydâ kılub darü’l-beḡâyâ bardılar

[27b]

(1) ve Nûh ‘Aleyhi’s-selâm ve anıng üç oḡlî kî Sām u Hām u Yāfeş ve anların ervaḡ (2) ol âfet-din emân kaldı ve ol vâkt haḡḡ te‘âlâ Nûhâ vahy kıldı kim “mündin (3) sonk halkı tūfânâ helâk kılmas mîn” ve an-hazret bu müjdedin meşrûr oldı (4) ve tamâm-ı rub‘-ı meşkûn üç kışma münkaşım boldı sāḡat-ı bilād-ı Şām u Cezâir ü Fârs (5) u ‘Irâḡ u Ḥorāsân efdāl evlādı Samḡa virdi ve diyâr-ı maḡrib ve Ḥabeş ve Sînd (6) ve Hînd ve bilād-ı İsvedân Hāmḡa teşlîm kıldı ve iḡlîm-i Çîn ü Şaḡalibe ve Tûrkistân (7) Yāfeş teḡvîz eyledi ve nisbet-

⁹¹ Sözcüğün son harfi yazılmamış: دیوارند

⁹² Yazmada şöyle: تارتی

⁹³ Yazmada şöyle: یول دا

i tamām-ı ‘Arab u Rûm u Fârs hâlkı kî ‘âlem-i mâ‘ mürē- (8) -sinde var tırur Sâma müntehî
bölur ve tamām-ı Hâbeşi ve Hindûstânı ve bilâd-ı İsvedân (9) Hâma mensûb tırur ve
meçmû‘ Türk-ler ve Şakālîbe ve Hâzar kî ehl-i şecâ‘at ve siyâset (10) tırurlar Yâfeş
yetişür ve naql tırur kîm bir kün Nûh ‘Alehi’s-selâm ukuda irdi ve ‘avret-i (11) mekşûf
bölub irdi Hâm oğlu körüb küldi ve setr-i ‘avret kılmadılar ve Sâm (12) ve Yâfeş Hâma
tâ‘n eyleyüb atasına setr-i ‘avret kıldılar ve Nûh bu hâldin âgâh (13) bölub Hâm nesline
du‘â kıldı kî “hemîşe vâkt mezellef ve hâr u zâr-

[28a]

(1) -lıkda bölub renkleri tağayyür tapğay ve anıng evlâd Sâm ve Yâfeş evlâdığa (2) [...] kılgay” ve bu cihetdin-dür kîm Sâm ve Yâfeş evlâd yir yüzinde hemîşe (3) vâkt mu‘azzam
ve mükerrrem bölub tamâm yir yüzinden eşraf u a‘yân u hân olub-turlar (4) imâm-ı
eimmetü’l-hüdâ Hâsan Müctebâ sellem allâhu te‘âlâ-dın naql tırur kîm Nûh keştisi ming iki
yüz (5) gez irdi ve ‘arz altı yüz gez irdi ve tâife aydib-tur kîm Nûh ‘ömri ming üç yüz (6)
yıl tırur ve bâ‘zı aydib-tur kîm ming dört yüz altmış yıl irdi ve meşhûr budur (7) kîm Nûh
‘ömri ming yıl tırur ve elik yaşında meb‘us boldı ve altı yüz yaşında (8) tûfân ange vâkı‘
oldı ve tûfândın sonk üç yüz elik yıl ‘ömr kördi vallâhü’l-âlem (9) **törtünci bâb Yâfeş**
‘Alehi’s- selâm ve Yâfeş suver-i uşul-ı kabâ’il-i Türk tırur ve tamâm-ı Etrâk anıng neslidin
(10) peydâ boldı ve bâ‘zı nüshâda aydib-turlar kîm Yâfeş peygâmbere-i mürsel irdi vâkti kî
(11) Nûh ‘Alehi’s-selâm küh-ı Cûdî-nîng tahtında ange hatt-ı irşâd- serverlik ve re‘islik
(12) verüb taraf-ı şimâl ve maşriki ange nâmzed kılub şimâl ve maşriki diyârını hükûmetin

[28b]

(1) ange tefvîz kıldı ve Yâfeş Nûh fâtihasını alıb arada ol ser-zemîn yüz ketürdi (2) ve
Hâzret-i Nûh ange vüfur-ı neslidin ötrü du‘â eyledi ve esnâ-yı du‘âda bu sözler anıng (3)

tîlîdin cārî boldı ve müstecābü'd-da' vet olub Yāfeş dîdi “sıñing neşlîng tâ vâkt-ı (4) rûst-e-hîzçe her yırde bolsa hârlık u zârlık çekmesün ve muhtâc olmasun ve her mühimnde (5) ve maşlaḥatda bir birine ittîfâk olub ‘âr u nāmûsdın ötrü çok sa'y u cîdâl (6) kılub yır yüzinde hânlık u biglık u serverlık kılsun” ve ol hâlde Yāfeş (7) iltimâs kıldı kî Hâzret-i Nûh ange bir du'â ta'lîm kılsun kî her vâkti-kî ol du'ânı (8) okusa yağmûr yağsa ve Hâzret-i Nûh bu cihetdin hâzret-i ‘izzetê münâcât kıldı (9) ve Cebbrâ'îl anıñ icâbet-i du'âsı birle kılub bir ism-i büzürg Nûhâ ta'lîm kıldı Nûh (10) ol ismi bir da<la>şa⁹⁴ naqş kılub Yāfeşê birdi ve ol daşa yada deyüb-türler ve ‘Arab (11) tîlînde hacetü'l-maṭar deyüb-türler ve Türk halkı cada daş deyüb-türler el-‘ğarâz Yāfeş (12) Hâzret-i Nûh emri birlen sukü'l-şemânîndin çıkub menâzil ü merâhil tayy kılub

[29a]

(1) Avar memleketine yetişdi ve tarîk-ı şahrâ-nişînlêr dek bir nece vâkt rûzgâr ba-sar kıldı (2) ve çok şehrler bînâ kıldı ve şehr-i Çîn kî ol ser-zemînde vaqı' tırur Yāfeş bînâ kıldı (3) ve naql-i şahîh budur kîm hüdâ te'âlâ Yāfeşê on bir oğul erzânlık kıldı Türk, (4) Çîn, Şaklâb, Münşec, Kimâri, Halaç, Hazaar, Rus, Sadsan, Ğuzz, (5) Tarih ve Mesîhdin iki oğul boldı birini adı Yecûc ve biriniñ adı Mecûc (6) ve Yāfeş her bir oğluna ikişer ‘ibâdet vaşîyyet kıldı huşûşâ⁹⁵ Türk kî erşed-i (7) evlâd irdi velî-‘ahd kıldı ve Türk beğâyet kâr-dân u hüner-mend ü merdâne (8) ü ferzâne irdi ve anıñ ba'zı Yāfeş oğlan hem deyüb-türler ve ol (9) nevâhîde Türk tarîk-ı seyr birle bir yire kıldı kî ol yire Türkî dilinde Rislük (10) okurdılar ve ol yirde deryâ-yı muhtaşar ve çeşmeler yahşı mürg-zârlar bar irdi ve (11) ol yir Türkê muvâfık-ı tab'ı tüşitdi ve oğlanları birlen ol yirde ikâmet (12) ve istikâmet

⁹⁴ Yazmada şöyle: ده شه

⁹⁵ h harfinin noktası yok: حصوصا

kıldı ve çubdın öy kıldı ve bir neçe vaxtdın song hayr-gāh

[29b]

(1) öy ol binā kıldı ve Etrāk ve şahrā-niṣīn hālkına ol öy Türkdin yādigār (2) qaldı ve koy ve sāir hayvānāt kī hāli hālk ara libās kılmak anıng ceddīdin (3) maʿrūf ve meṣhūr tūrur andın don u taqıyye kılmak ihtirāʿ kıldı ve Türk pādīshāhiyā (4) irdi kim ʿādīl ve fāzīl ve kāmīlūʿl-ʿaql ve şahīb-i temhīd ve hemīşe vakt raʿıyyetē (5) riʿāyet iderdi ve hālk anıng zıll-ı hīmāyetinde āsūde hāl ve fārigüʿl-bāl irdi (6) ve bahşende bī-mınnet ange çok ferzendler ʿatā kıldı ve Fevdek digen bir oğlu şikār (7) kılmāğı dost dutardı ve şahrāda naḥṣīr şikār kılub anıng gūş[t]ını⁹⁶ kebāb (8) iderdi ve bir kün bir loqma gūşt qolıdın nemek-sāra tūşitdi ve Fevdek ol loqmanı (9) yirdin köterib tenāvül kıldı ve lezīz kördi ve andın song tāʿamga duz (10) salmağı Fevdek ihtirāʿ kıldı ve bu rēsm muʿtād-ı tabīʿat-ı hālāʾik boldı ve (11) Etrāk aşlı Yāfeş oğlu Türk zürriyetindin tūrur amā Yāfeşing bir oğlu Hāzar (12) memleket-i şimāli şeyāhat kılub Türk ilini bir kırağında kılub şehir binā kıldı ve anıng

[30a]

(1) oğlan-larındın rēsm-i şikār tilkü tutmak hālk ara şāyiʿ olub ve Zāfernāmede mezkūr (2) tūrur kim postīn kılmāklık Hāzar neslīdin yādigār qaldı ve andın song Yāfeş (3) ve Hāzar Rus rēsulıga çok iʿzāz kılub ol nevhāide yır körgüzdi ve mağara-yı (4) Rus öz ferzendleri birle ol yirde mekân-ı sūknā kıldı ve zenbūr mağara- (5) -sıdın ʿaşel alıb helvā kılmāğı Rus evlād ihtirāʿ kıldı vakti-kī (6) Yāfeş ferzendleri her birisi bir gūşe-yi vilāyātda qarār tabıtdı Gūz Bulğar yirinde (7) cemāʿati birle kılub şehir ü ʿimāret kıldı ve

⁹⁶ Yazmada şöyle: كوشنى

Ġuz beġāyet mekkār ve ħīleker iridi (8) ve ange Yāfeş oġlı Türk birle muḥārebe-yi ‘aẓīm vāqı‘ oldı ve sebeb-i muḥārebet- (9) -leri bul irdi kim Yāfeş Hāzret-i Nūḥa iltimās kılub yaḍa daş özi (10) birle hem-rāh alıb kıltürüb irdi vaḳti-kı Yāfeş raḥt-ı zinde-gānlığın serāy-ı (11) bekāya çekdi yaḍa daş Ġuz eline düşitdi ve her bir aḳası ve inisi Ġuzdın (12) ol daş taleb kılurdılar aḫirü’l-emr Ġuza resm-i ħīlekerlik bilen ol daş

[30b]

(1) yüzidin bir daş düzetdi ol ism-i büzürgi ange naḳş kıldı ve şerencām (2) ol da‘vā kıur‘aya karar tapıtdı vaḳti-kı kıur‘a Türk adına düşitdi (3) bi’l-ẓarūre yaḍa daş aşlını Türk vırmaḳ vācīb oldı ve Ġuz ol (4) daşı kı özi tertīb kılub irdi Türk teşlīm kıldı ve yaḍa daş (5) aşlını özi birle şaḳladı ve Türk-i sādık bul merātibe hoş-ḥāl (6) olub ol daş özi birle maḥfūz eyledi ve bir niçe yıl münḳaẓı bolandın (7) song Türk yağmūra ihtiyāc oldı ol daş çıkarıb her çend kı yağmūr (8) taleb kıldı müfīd bolmadı lā-çerem bildi kı Ġuz bu mührde mekr ü ħile be-kār eyleyüb-tür (9) el-‘ ġarāz Türk bu nifār birle leşker-i ‘aẓīm peydā kıldı kim ol leşker kūh u hāmūna (10) güncāyış kılmadı ve Ġuz muḥārebesine yüz ketürdi kı tā ol yaḍa daş (11) andın alsun ve Ġuz hem çok sipāh ve leşker cem‘ eyleyib Biġūrā diġen bir kışı kı (12) esen evlād irdi Türk muḥārebesine yiberdi Biġūrā Türk muḥārebe-

[31a]

(1) -sinde ḳatle yetişıtdi ve Türk öz ulātına müṛaça‘at kıldı ve aydīb-turlar kım (2) taḫşīl Hāzret-i Nūḥdın sonḳ ol kışı kı taḫīḳ-ı muḥārebe ve mücādele (3) tayy kıldı Türk ve Ġuz iridi ve ol vaḳt muḥārebede Türk ġālīb (4) boldı ve Ġuz maġlūb boldı du‘ā-yı Hāzret-i Nūḥ ve Yāfeş budur (5) kım “Türk ili önge bir taḫā’ife tā inḳirāz-ı ‘ālemeçe ġālīb ola” ve Şaḳlab (6) kı Yāfeşing bir oġlı tırur ‘aẓīmet kıldı kı tā bir yıde ol hem şehr ü ‘imāret

(7) bīnā kılsun ve Saqlap ‘aşīreti çok irdi ve eṣnā- yı ol hâlde Saqlaba (8) bir oğul mütevellid boldı ve anası⁹⁷ Mukāren vāẓ’-ı ḥaml- da vefāt tapıtdı (9) ve bir kelb-i şikārī hem ol vāḳtda vāẓ’-ı ḥaml kılub irdi ve ol (10) oğulnı it südi birle tertīb kıldılar tā büzürg boldı ve anı (11) adını İt Beçen koydılar ve Oğuznâmeде şahīḥ ve şarīḥ bu tırur kım tavā’if-i Özbek⁹⁸ (12) ol İt Beçen evlādıdın tırur ve Saqlāb vefāt kılandın sonḳ⁹⁹

[31b]

(1) İt Beçen öz evlādı birle Rus dıgen ğam-gīni yanığa kıldı ve ilticā-yı ḳadrī-yi ? (2) yır kıldı kım özine ber-penāḥ kılsun Rus aydı bu yır beğāyet teng dırur ve (3) siz evlād bul yırde güncāyış bolmas siz ve İt Beçen evlād birle Rus- (4) -dın meyūs bolub yana bir ğamgīnileri kī Hāzar irdi ange barıb yurt-ı (5) ilticā kıldılar ve Hāzardın hem bu cevāb eşıtdiler ve ol cihet- (6) -dın İt Beçen evlād kī Şaqlābiye-dürler ‘uzlet ihtiyār eyleyüb dağlar arasında (7) mağāra kılub istiḳāmet idüb tarīḳ-ı nızā’ önge bir Yāfeş (8) evlādına vāḳi’ eyleyüb kiçeler māl ve eşyālarındın [...] eyleyüb (9) oğurluḳ bilen evḳāt ba-sar kılurdılar ve andın sonḳ ilā kıyāmü’s- sa’āt (10) keşb-i [...] ābā-yı ‘izāmları İt Beçen-din tavā’if-i Özbek (11) rüzgārda yādigār ḳaldı ve Ḳazak ve Ḳalmaq ve Ḳırğız ol İt (12) Beçen evlād<d>ıdın¹⁰⁰ tırur ve ol evlādınḡ kīne ve ‘adāvet-i sābıḳı-

[32a]

(1) -ları önge bir tavā’ife hemīşe vāḳt bākī tırur ve Ḳimārī kī Yāfeşınḡ bir oğlu (2) irdi anıḡ şayd u şikārlarıḡa meyli çok irdi ve eṣnā-yı şikār- (3) -da Bulḡar yırine kılub bir ser-zemīn kī hevā-yı mu’tedil ve merḡüb irdi ol (4) yırde ‘imāret kılub muḳīm boldı ḥudā

⁹⁷ Yazmada şöyle: اتاناسی

⁹⁸ yerine ب اوزنك ile:

⁹⁹ yerine ق سوي yazılmıştır:

¹⁰⁰ Yazmada şöyle: اولادیدین

te‘âlâ ange iki oğul kerâmet (5) kıldı birining adı Bulğar ve yana birining adı Berṭās ve alardın hem (6) nesl peydâ bolub her biri bir yırde ‘imâreṭe meşğul bolub şemmûr ve sincâb (7) dutub melbûsât eyleyüb güzêrâlîk kıldılar ve ṭavā‘îf-i Ermenî (8) Berṭās neşlîdın tūrur ve Urus Bulğar neşlîdın tūrur ve Yāfeş oğlı (9) Çîn beğâyet ‘âkl u sâhib-i temeyyüz irdi ve Yāfeş Çîn vilâyetini binâ (10) kılub ange mevsûm kıldı ve Çîn ṭab‘ı bülend irdi şûretgerlik u (11) naqqaşlık u libâs renk kılmaklık andın ihtirâ‘ boldı ve [...] (12) dutmaklık ve tüfek çekmaklık ve ekşer şinâ‘ât-ı bedi‘î kî Çîn ehlîde

[32b]

(1) ma‘rûf ve meşhûr tūrur andın yâdigâr qaldı ve o esnâda ḥudâ te‘âlâ bir oğul Çîne (2) kerâmet kıldı kî anıng adını Mâçîn koydı vaḳti-kî Mâçîn mertêbe-yi rüşd (3) ve sinn-i bülûğâ yetişitdi meyl-i izdīvâc eyleyüb evlâd u aḥfâd u ‘âḳârîbi (4) birleşen atasıdın icâzet alıb Çîn nevhâşisinde bir şehir binâ kıldı ve (5) ol şehri öz adına müsemma kıldı ve koy kırmaklık ve (6) yün? yügürmaklık ve çekmen ve libâs kılmaklık Mâçîndin ihtirâ‘ (7) boldı ve bir kün şikâra çıkub bir cân-ver şikâr eyleyüb anıng (8) perini zînet-i ḥarb kıldı ve ḥukm kıldı kî mundın sonḳ bahâdırlar (9) ve mübârizler ‘imâmesini üstüne ol peri naşb kılsunlar ve yana (10) bir kün resm-i şikâr birleş çıkub bir keyik şikâr kıldı ve anıng (11) nâfedın nâfe alıb zabṭ buyurdi ve önge bir Yāfeş oğlan- (12) -ları her yırde mütevattın bolub rûzgâr ba-sar kıldılar ve Yāfeş

[33a]

(1) oğlanlarınıng arasında otuz alt lûğat söz peydâ boldı kim hiç bir (2) fırḳa önge bir fırḳanınıng sözini fehmi itmedi ve ol cihetdin her bir tā‘îfe (3) öz cemî‘yyeti birleş etrâf-ı diyâr-ı şimâlde münferik bolub şehir ve ḳal‘a binâ kıldılar (4) ve ba‘zı kî olardın şahrâ-nişînlığa mu‘tâd irdi ol ṭarîḳ ile müstemirr boldı (5) ve ol zamândın bir künece intisâb-ı

eşnâf-ı Etrāk u Moğol u Tatar u Hıttay (6) u Kalkmak ve ğayre tâ'ife ki mâ'rûf tırur Yâfeş müntehâ bolur ve eslâf-ı selâtin-i 'izâm (7) ve havâkîn-i 'âlî-makâm ve havânî-i il-i Türkistân ve bîlâd-ı şîmâl Yâfeş zürriyetindin (8) tırur ve Zü'l-karneyn Yâfeş neslîdin tırur ve Frenk vilâyetidin bolur **Hâm- (9)-nı faşlı bu tırur** bir oğlu Hâm tırur ve ba'zı tevârihde anıng enbiyâ-yı mürsel (10) diyüb-türler ve Muhammed bin Ka'b aydîb-dur kim sebeb-i tebdîl-i hey'ât-ı Hâm oldur (11) kim hudâ te'âlâ emr kıldı kim Nûh 'Aleyhi's-selâm ve hiç bir kimsê keştide menkûhası birle (12) mücâma'at kılmâsun tâ ol vâkı-kı su teşkîn olsun ve ol hâlde

[33b]

(1) Hâm şehvet-i tuğyân eyleyüb haremi birle halvet kıldı ve anıng üçün (2) tebdîl-i levn-i zürriyeti boldı el- ğarâz Hâm Hazret-i Nûh icâzet birle menâzil ü (3) merâhil tayy kılub sâhil-i bahr-ı muhîte ve nâhiye-yi cenûba ikâmet kıldı ve bir niçe yıl (4) makâm-ı hükûmetde müstakîm boldı hudâ te'âlâ ange tokuz oğul 'atâ kıldı Hind, (5) Sînd, Renc, Tövbe, Ken'an, Kevş, Kıbt, Berber, Hâbeş ve anıng zürriyetidin Sûdan-ı (6) mağrib ve sükkân-ı bîlâd-ı Hâbeş u Zengibâr u Hindûstân münşâ'ib boldı ve (7) Hâm oğlanların arasında on sekiz nev' lûğat peydâ boldı ve her bir fırka (8) bir lûğate tekellüm kıldı ve bir birini sözini fehm kılmadılar bi'l-zarûr her bir tâ'ife öz cem'iyyeti (9) birle ol nevâhilerde perâkende olub şehir ü vilâyât binâ kıldı **Sâm (10) faşlı bu tırur** ve Nûh 'Aleyhi's-selâm bir oğlu Sâm irdi ve Oguznâmeде şahih tırur (11) kim Sâm ez-cümle evliyâ-yı kibâr-ı mürsel irdi ve Nûh 'Aleyhi's-selâm önge ferzendlerindin (12) Sâm şahib-i kemâl ve hıred- mēnd ve ehl-i dāniş ve necib kördi veli' ahdı ve hilâfet

[34a]

(1) ange tevfiż kıldı esrâr-ı nübüvvet ange izhâr kılub önge evlâdını (2) Sâm mütâba' atında

vaşıyyet kıldı ve ma‘ mure-yi ‘ālem ve vaşat-ı aḳālīm kī bihterīn-i rūb‘-ı (3) meşkün irdi
ange maḥsūs itdi ve ḥazret-i rabbū’l-‘izzetdin meş’ellet (4) kıldı kim eğer enbiyā u evliyā ve
ḥulemā u selātin ü ümerā ve ṭavā’if-i şuleḥā u sü‘edā Sām (5) neşlīdin bolsun ve İskender
Sām neşlīdin tırur ve anıng ‘ömri tokuz yüz yıl (6) irdi ve ḳavl-i eṣaḥḥ bu tırur kim andın
tokuz oḡul mütevvellīd boldı kī Raḥḥar? kī (7) ebu’l-enbiyā tırur Keyumerş kī ebu’l- mülūk
tırur ve Esvēd ü Befēn kī ebu’l-‘Açem tırur (8) ve Berrec ü Lādü ve ‘Aylem ü Derem ve
Bürd ü Sām her bīr ferzendlerini efgār ve eknāf (9) vīlāyetine yiberdi ve ba‘zı kütüb-i
tārīḥde meşūr tırur kim Sām evlādı on (10) tokuz lügate tekellüm kılur irdi-ler ve ḥiç bīr
ṭā’ife bīr birini sözini feh̄m kılmaḡ irdi (11) ve ol ciḥet-din her birini reşm-i salṭanatda
ḥükümet bīrle iḳlīm-i (12) Bābīl ü Yemen ü ‘Umman u ‘Irakeyn ü Fārsā yiberdi ve
ba‘zısı cānīb¹⁰¹-i maşrıḳa¹⁰²

[34b]

(1) ve ba‘zısı ṭaraf-ı maḡribe rihlet kıldı ve Afgān u Belūç Sām evlādı tırur vallāḥü
‘ālem (2) **Türk Hānfaşlı bu tırur** ve mezkūr boldı kim Türk Hān Yāfeşniḡ uluḳ (3) oḡlı
tırur ve Yāfeş bu dünyādın rihlet kılāndın sonḳ Türk Hān serir-i salṭanatda (4) müstaḳīm
oldı ve anıng eyyāmda ḥalā’iḳ āsāyış ve ārz[ū]-mendlik¹⁰³ bīrle ba-sar kılurdı (5) ve Türk
zürriyyeti ve il [...] çok oldı ve şehirlerde ve cezāirlerde mekān ve meşken du[t]ub¹⁰⁴ (6)
Türke mütāba‘at kılurdılar ve Türk müddet-i iki yüz kırk yıldın song vefāt kıldı (7) ve andın
sonḳ Türk oḡlı Alınca Hān atasını yirinde muḳīm olub valī ve şāḥib-i (8) ihtiyār-ı ‘aşr oldı
ve çok yıl serir-i salṭanatda ber-ḳarār oldı ve andın song (9) Alınca oḡlı Dib Baḳuy Hān

¹⁰¹ Yazmada şöyle: خانب

¹⁰² Yazmada şöyle: فنا

¹⁰³ Yazmada şöyle: ارزمند ليق

¹⁰⁴ Yazmada şöyle: دوب

maḳām-ı hūkūmetde müstaḳīm oldı ve ba‘zı nüshāda (10) meşṭūr tūrur Daḷanḳuvā? Dib Baḳuy neşlīdin tūrur ve ma‘nā-yı Dib Baḳuy büzürglik (11) ve evvel-i mülkī irdi ‘ālī-mikdār ve felek-iḳtidār vaḳt-ı ‘azīmet-i ahiret Dib Baḳuy (12) oğlu Keyük Hān maḳām-ı salṭanat ta‘yīn kıldı ve Keyük Hān atası¹⁰⁵ fevt¹⁰⁶

[35a]

(1) kılāndın sonḳ çok yıl hānlik eyledi andın sonḳ Keyük oğlu Alınca Hān serir-i hūkūmet (2) ve ‘adālet müstaḳīm oldı ve anıḡ ‘asrıda Etrāk ili vufūr-ı ni‘metē maḡrūr olub (3) tarīḳ-ı inhīrāf ve küfrān-ı ni‘metē iḳdām eyledi ve Alınca Hāndın iki oḡul bir batın[dın]¹⁰⁷ (4) mütevellid boldı bir oḡul Moḡol ve bir oḡul Tatar vaḳti- ki ol iki oḡul (5) sinn-i temeyüze yetişitdi Alınca Hān tamām-ı memleketni olarḡa tefvīz kıldı ve atası (6) fevt kılāndın sonḳ her biri öz vilāyetine barib ra‘iyyet-perverlik eyleyüb (7) Moḡol Hān ve Tatar Hān çok yıl serverlik ve serdārlik kıldılar ve olarıḡ (8) neşlīdin hem çok kişi hānlik ve biglik kılub-tur kim inşā’allah (9) her birisi öz mevrīdinde mezkūr tūrulur el-ḡarāz Tatar Hān neşlīdin sekiz kişi (10) hānlik ve serverlik kılub-tur ve alarıḡ esāmīleri tūrur Tatar Hān, (11) Buḳā Hān, Baḳınca Hān, Alseḷence, Alseṭer Hān, Ardu Hān, Baydu Hān, (12) Dutum Hān ve ‘ale’l-huṣūṣ Baydu Hān Büzürg Hān irdi ve eyyām-ı salṭanatda

[35b]

(1) çok leşker ve sipāh birle Moḡol Hān üstine kılub o iki hān arasında (2) ḡarb-i şa‘b vāḳi‘ olub çok kişiler ḳatle yetişitdi ve ol sebebdin henüz (3) hem ḳavm-i Moḡol Tatar birle şāhib-i nīzā‘ tūrurlar amā Moḡol Hān ṭabaḳasıdın tokuz kişi (4) meşneḍ-i hūkūmet ve eyālet-de müstaḳīm bolmış tūrur nuḡṣtīn-i ol ṭabaḳa Moḡol Hān tūrur (5) ve Alınca

¹⁰⁵ Yazmada şöyle: ناسدا

¹⁰⁶ Yazmada şöyle: فوت

¹⁰⁷ Yazmada şöyle: برطن

Hân kî emr-i hükûmet ve hânlığı Moğol Hâna tevfiẓ kıldı çok yıl Moğol (6) maḳām-ı salṭanāt-da müstaḳīm olub halk anıng eyyâmında ferâğat boldı (7) hüdâ te‘âlâ ange tört kerâmet kıldı Qara Hân, Ediz Hân, Küz Hân, (8) Oz Hân vaḳti-kî Moğol Hân cihân-ı güzerândın ‘âlem-i cāvıdāna rıhlet kıldı (9) uluḳ oğlu Qara Hân temşıyyet-i meḥāmm-ı salṭanāt ve cihân-bānlığa iḳdām eyledi (10) vaḳti-kî Qara Hân memālik-i Tūrkiştān-da veli‘-āhd olub maḳām-ı salṭanātda (11) müstaḳīm boldı mevzi‘-i Qaraqurum kî Aztāḳ ve Qartāḳıng hüdūdında özi üçün (12) yaylak ve kışlak tutdı ve Moğol Hân eyyâmında tamām-ı Moğollar küfr ü dālāletē rücu‘ kıldılar

[36a]

(1) faşl-ı Oğuz Hānning dünyāğa kılgeni- (2) -ning zıḳri Qara Hānning uluḳ hātūnıdın bir oğlu boldı körgeli (3) ay kündin artuḳ irdi üç kiçe kündüz anasını im[m]edi¹⁰⁸ her kiçe oğlan anası- (4) -ning tüşige kırıb aytur irdi “ana müşelmān bolḡıl eger bolmaşang (5) ölsem ö<r>ler¹⁰⁹ mın şining imçekingi im[m]en”¹¹⁰ deyib aydı anası oḡlına kıya (6) bilmedi taḳı tengerining birliḡine ĩmān kiltürdi ve andın sonḳ ol oğlan (7) imçekin imdi ve anası körgen tüşini ve müşelmān bolḡanını kişige aytmadı (8) taḳı yaşurdı anıng üçün kim Türk halkı Yāfeşdin tā Alınca Hân (9) zāmānıḡaça müşelmān irdi-ler Alınca Hân pādışāh bolḡandın song halknıñ (10) başı ve mālı köb boldı devletke esridiler taḳı tengerini unud[d]ılar¹¹¹ ve barça (11) il kāfir boldılar ve Qara Hân zāmānında kāfirlikde andaḡ muḥkem irdi-ler kim eger atası (12) müşelmān bolḡanın işitse oḡlı öltürür irdi ve ol çaḳda Moḡolning

¹⁰⁸ م harfi ikinci kez yazılmamış, şedde de yok: ایمادی

¹⁰⁹ ر fazladan yazılmış: اورلار

¹¹⁰ م harfi ikinci kez yazılmamış, şedde de yok: ایمان

¹¹¹ د harfi ikinci kez yazılmamış: اوندیلر

[36b]

(1) -<ning>¹¹² resmi andaķ irdi oğlan bİr yaşıĝa yetmegünçe anĝa at koymaslar (2) irdi oğlan bİr yaşıĝa at[d]ı¹¹³ irse Kāra Hān ilge savun saldı ve taķı uluĝ (3) toy kıldı toy künü oğlanı ma‘reķe iĝiĝa kıltürüb Kāra Hān biglerige aytdı (4) bizİng bu oğlımız bİr yaşıĝa yetdi imdi munĝa at koyar siz dib aytdı (5) bigler ĉevāb bİrmesdin öng oğlan aytdı “mİning atım Oĝuz tırur” beyt (6) *ol oğlan dİdi bİr yaşında bu söz / mİning adımı koyung sizler Oĝuz* (7) *uşal bİr yaşar oğlan anda řevān / kılib tilge dİdi bİlİngler ‘ayān* (8) *atımdır Oĝuz ĥİřre v-i nām-ver / bİlİngler yaķın barĉa ehl-i ĥİner* (9) toyĝa kilgen uluĝ kıĉık barĉa oğlanıng bu söziĝe tang kıldılar taķı (10) aydılar kİm “bu oğlanıng özi adını ayta turur mundın yaĥıřı ad bolur mu” (11) dib adını Oĝuz kıydılar taķı aytdılar kİm “bİr yaşar oğlan-ning mundaķ (12) sözüni sözligenİni ĥİĉ zāmānda ĥİĉ İşİtken ve körĝen yok tırur”

[37a]

(1) dip anı ārām bİlib aytdılar kİm bu uzak ‘ömrli ve uluĝ devletli ve uĉı uzaĝan (2) ve yanı yayılĝan bolĝusı tırur tidi-ler Oĝuzning tİli ĉıkıĝ yörİgende Allāh Allāh (3) dib ĥemİře aytur irdi anı ĥer kİm İşİtse ayturlar irdi “oğlan tırur (4) tili kılmes-din ni ayturun bilmey tırur” diyler irdi anıng üĉün kİm laşz-ı (5) Allāh ‘Ārāb tili tırur Moĝolning ĥİĉ atası ‘Ārāb tilini İşİtken irmes irdi (6) Oĝuznı ĥudā te‘ālā mādēr-zād velī yaratıĝ irdi anıng köngline ve tiline (7) özining atını şala turur irdi ĉün Oĝuz yİĝİt yetİşti irse (8) Kāra Hān inİşİ Küz¹¹⁴ Hānning kıızını alıĝ bİrdi Oĝuz kışİ yokıda (9) kıızĝa ay[t]tı¹¹⁵ “‘ālemni ve şİni

¹¹² İlĝi durumu eki yanlışlıkla İki kez yazılmış.

¹¹³ اتى harfİ İkinci kez yazılmamış: اتى

¹¹⁴ Sözcüĝün son sesi, r İle yazılmış: كور; ancak 35b/7 numaralı satırda bu ad diĝer İki kardeşle kafiyeli biĉimde Edİz Hān, Küz Hān, Oz Hān olarak geĉiyor.

¹¹⁵ ایتى harfİ İkinci kez yazılmamış: ایتى

ve bızni yaratken bar anıng atı Allāh tırur anı bar (10) bilgil ve bir bilgil anıng buyurǵanıdın özge işni kılmaǵıl” aytdı (11) irse kız anı qabul kılmaǵı sol zaman anı koydı taqı kızdın başqa yatdı (12) kiçeler başqa yatıp kündüz sözleşmes irdi bir niçe vaqtdın sonq

[37b]

(1) Qara Hanga aytdılar kim oǵlınız köçini sevmey-dür sevmesligidin alǵan künidin (2) beři bir yiride yatmay turur Qara Han bu sözni işitkendin sonq taqı bir inisi (3) Küz Hanning kızını alıb bırdı anga hem imān ‘arz kıldı ol qabul kılmaǵı (4) anıng birlen hem bir yirde yatmaǵı bu vāqı‘āt-dın bir niçe yıl-lar ötkendin (5) sonq Oǵuz Han avǵa çıqıp kile irdi kördi kim sunıñ yaqasında (6) bir niçe za‘ıfeler kir yuva tırurlar atası-ning inisi kızı Oz Hanning kızı hem munların (7) içinde oturub tırur kızge kişi yiberib sözleşmekǵa sırtım kılıb (8) āşıkāre bolur tib qorqtı kızını köşge çarlab ant bırib aytdı kim (9) atam minge iki kız alıb bırdı anlarını sıvmegenimning sebebi bu kim mın müşelmān ve (10) anlar kāfir her çend müşelmān bolung tidim qabul kılmaǵılar eger sın müşelmān (11) bolsang irdi şini alur irdim tidi irse kız aytdı “sın ni yolda bolsang (12) mın şol yolda bolayın” tidi andın song Oǵuz Han atasıge¹¹⁶aytdı

[38a]

(1) atası Oz Han kızını uluǵ toy kılıb Oǵuzǵa alıb bırdı ol kız müşelmān (2) boldı Oǵuz anıng köb sıver irdi mundın köb yıllar ötdi bir kün (3) Oǵuz yırax yirge avǵa kitdi Qara Han barça köçlerin ve kelinlerin çağırıp (4) aş virdi taqı sözleşib olturganda hātūnındın sordı kim “munıng (5) sebebi ni tırur Oǵuz song[g]ı¹¹⁷ alǵan hātūnı-nı sive tırur ve bırunǵı alǵan iki hātūnı- (6) -ning qatıǵa hıç barmas tırur” hātūn aytdı mın bilmey mın tırur kelinler yaqşı- (7) -raq bilürler tidi han kelinlerdin sordı irse uluǵ kelin aydı (8) oǵlungız müşelmān

¹¹⁶ Yazmada şöyle: از اسد يكا Ek art ünlülü olduğunda غ ile yazılmakta.

¹¹⁷ Yazmada şöyle: سوز گى

bolubturur biz ikimizge müsəlmān bul tidi qabūl (9) kılmađuq kīçik kēlīningiz müsəlmān
bolubturur anıng üçün oğlungız (10) anı köb sive tūrur tidi Qara Hān bu sözning işitkendin
sonq bigler- (11) -in çağırıp kingeşti taqı sözni munge¹¹⁸ koydılar kim Oğuznı avğa (12)
yörigende tutub öltürgeyler Qara Hān ilge kīşi yiberdi tiz kilsünler avğa

[38b]

(1) çıkar mın tib bu sözni Oğuz Hānning kīçik hātūn işitib (2) Qara Hānning kılğan
kingeşleri-ning barçasını aytıp Oğuz (3) Hāngā kīşi yiberdi ve Oğuz Hān taqı bu sözni
işitkendin sonq (4) ilge kīşi yiberdi atam çerik tartıp minin öltürgeli kile tūrur (5) mın
tīgen minge kilīngler atamnı tīgen atamğa barıng tīb aydı ilning (6) köpi Qara Hāngā bardı
azraqı Oğuz Hān katıgā bardılar Qara Hān-ning (7) inilerining köp oğlanları bar irdi
anlarnı Qara Hāndın ayrılır tib (8) hīçkim köngline kılmes irdi anlarning barçaları Oğuz
katıgā kildiler (9) Oğuz Hān anlarğa Uyğur at koydı Türk tili tūrur ma‘nası barçağa
ma‘lūm tūrur (10) yapışğur ma‘nasıgā turur ayturlar sūt uyıdı sūt igenindin biri (11)
birindin ayrılır irdi katıq bolğandın song biri birige yapışa tūrur (12) ve taqı aytur kim
imāmğa uydum imām oltursa olturur mın tursa tūrur mın yapışkan yirdin

[39a]

(1) ayrılmas mın anlar kilib Oğuz Hānning iteginē iki qol-ları birlen (2) muhkem yapıştılar
irse hān alarğa Uyğur tidi yapışğur eyitmek bu tūrur Qara Hān (3) birlen Oğuz Hān ikisi şaf
tartıp uruştılar hūdā te‘ālā Oğuz Hān- (4) -nı gālib kıldı Qara Hān kaçtı uruşda Qara
Hānning başıgā (5) ok tigdi kim atkanın bılmediler Qara Hān ol yaradın öldi Oğuz Hān (6)
atasını tahtında olturdı vaqti-kı Qara Hān oğlu Oğuz Hān meşned-i (7) hilāfetde muḳīm ve
müstaḳīm oldı tamām-ı ḥakīmler ve müverriḥleri cem‘ kılub (8) öz adına qur‘a eşitürdi ve

¹¹⁸ Yazmada şöyledir: مونكا

kır'ası nigü çıkıtdı o münecçimler 'ilm-i tencim ilen (9) hüküm kıldılar kim zāt-ı 'ālī çok yıl meşned-i hilāfetde müstakim olurlar ve inkizā-yı (10) eyyām-ı hükümet zat-ı 'ālī-din sonk hem meşned-i hilāfet oğlanlarına (11) ta'alluk tafib tā inkirāz-ı 'ālemeçe sizing neşlingizgā be-tarīk-ı irş hānlık (12) ve serverlık yādigār kalgay ve Oğuz Hān ol manāgā āgāh olub uluk kīçik

[39b]

(1) barça halkı yığıb toy virdi ve ol ma'reke-yi 'ālī-mihrde Mısr mārīhlerine¹¹⁹ hüküm kıldı (2) kim ol kün ki hudā te'ālā yed-i kudret birle bul cihānı peydā kıldı ve halk-ı Ādem- (3) -din öng kim maḥlūk boldı ve andın song Ādem maḥlūk olub¹²⁰ aning (4) kıysı oğlanları nebi bolub ve kıysı oğlanları meşned-i hilāfetde (5) tā Nūh vaktınaca müstakim oldı ve muḳaddime-yi tūfān-ı hāzret tayy kılub tā bizing (6) 'aşrımızgāça ve bizing evlādımız 'aşrınaça uluk kitāblar yüzidin tahrir idingler (7) ve ol vakt tamām-ı Mısr hükemāsı ve mārīhleri cem' olub çok miḥnet ve meşakkat birle (8) ittishālū'l-emrillāhi te'ālā bir uluk kitāb taṣnīf kılub ol kitāb adını (9) Oğuznāme müsemma kıldılar ve ol vaktta ol Oğuznāme kitābını kışi yirdin ref' (10) ata bilmez irdi ve çok emirler ol kitāb şerhini arzū kılib be-tarīk-ı muhtaşar (11) tahrir buyurdılar tā ol kitāb bu 'aşrda bu tahrir ihtitām boldı el-garāz (12) vakti-kī cenāb-ı kām-yāb Oğuz Hān meşned-i hilāfetde müstakim oldı tamām-ı

[40a]

(1) başit-i 'ālemi nūr-ı imānā munevver kıldı ve ḥalā'ik barçası şeref-i imānā müşerref (2)

¹¹⁹ *müverrih* sözcüğünün bir biçimi mi?

¹²⁰ Yazmada elif üzerinde med işareti var: توب

boldı ve rāy-ı şerīf-i Oğuz Hāning ekşer evkat Türk qabāilinde qarār taft[1]¹²¹ (3) tārīqā-yı ildārlik ve mülk-dārlik ber-cā kıltürür irdi ve tamām-ı rā‘ yetē ri‘ āyet (4) iderdi ve her vākt tārīqā-yı mülk-dārlikda bir tāvā’īf ilen kı ange nızā‘ vāki‘ (5) olurdi hūdā te‘ ālā zafer ve nuşreti ange ihtisās eyledi ve vufūr-ı in‘ ām ve (6) ihsānıdın tamām halā’ik memnūn ve meşrūr irdi ve tamām Moğolistan ve (7) Türkistan vilāyetini Semerkand ve Buharağaça meftūh ve muşahhār kıldı ve Oğuznāmelelerde bu söz (8) şarih-dür kim Oğuz Hān deryā-yı ‘Amūyedın ‘ubūr kılub Īrān vilāyetine rāyet-i (9) istilā efrāşte kıldı ve ekşer resm kı Moğol ilindekı Türk hālkı bolğay (10) ma‘ rūf ve meşhūr tūrur Oğuz Hān ihtirā‘ kıldı ve nöker tutmaqlık ve mevāciḅ (11) virmeklik¹²² ve ming bigi ve yüz bigi ve on bigi kılmāqlık¹²³ Oğuz Hān- (12) -dın yādigār qaldı ve müddet-i yetmiş üç yıl meşned-i hilāfetde muḵim ve müstaḵim irdi

[40b]

(1) ilning barçasını müşelmānlik-ğa da‘ vet kıldı müşelmān bolğan- (2) -larını silēdi ve bolmağanlarını çaptı özlerini öltürdi oğlanlarını (3) esir kıldı ol vāktta Qara Hānğa ta‘ alluḵ irdi başqa iller köb irdi (4) her uluḵ ilning bir başqa pādīşāhı bar irdi kıçik iller anlarğa (5) qoşulurlar irdi ve Qara Hāning müşelmān bolğan illeri Oğuz Hānğa (6) qoşuldı ve bolmağanları özge hānlarğa barib qoşuldı Oğuz Hān (7) her yılda Moğol yurtında olturğan iller birlen uruşur irdi taḵı (8) gālīb kilür irdi āhır barçasını aldı ve kaçib qurtulğanları (9) Tatar hānığa barib sığındılar Tatar hālkı ol vāktta Çürçütğa yaḵın (10) olturur irdi-ler Çürçüt digen bir uluḵ yurt tūrur ve şehrleri (11) ve kentleri köp tūrur Hıḡayning temür kazuḵ taraḡında bolur Hindī (12) ve Tāçik anıḡ Çin ü Māçin dirler Oğuz

¹²¹ Sondaki ى harfi yazılmamış: تافت

¹²² Yazmada şöyle: ويرمك ليق

¹²³ Yazmada şöyle: فسلمك ليق

Hān barib Tatarnı çaptı

[41a]

(1) Tatar Hānı köb çerik birlen kilib uruşdı Oğuz Hāning (2) leşkerining qolına olcaqlı uluq māl tüşdi kim yüklmekke māl (3) azlıq kıldı bir yaqşsı çebber kışi bar irdi ol fikr kılıb arabanı yasadı (4) andın körgeç barça arabā yasa olcaqlarını yükleb qaytdılar arabāğa Qanq (5) at qoydılar andın ireli atı da yoq irdi özi de yoq irdi aning (6) üçün Qanq aytdılar kim yörgende qanq qanq kılıb āvāz qılur irdi anı (7) yasağan kışini Qanqlı tidi-ler barça Qanqlı il ol kışining (8) oqlanları turur Oğuz Hān yetmiş iki yılğaça Moğol ve Tatar ve öz başığa (9) irdi anlar birlen uruşdı yetmiş üç yıl bolğanda barçasını (10) öz ağızğa baqturub müşelmān kıldı andın sonq yörüb Hıttay- (11) -ning aldı ve Çürçütüni aldı ve taqı Tatqutnı aldı Tatqutnı (12) Tācıklar Tıbet diyler andın song barib Qara Hıttayning aldı

[41b]

(1) ol hem uluq yurt bolur kışisining çirayı Hindū tek qara bolur (2) Hindūstān birle Hıttayning arasında Muhtı Tengizining yaqasında (3) bolur Tatqutning kış bolğanda kün toğuşı ve yaz bolğanda kuşlukında (4) bolur Hıttayning narı¹²⁴ yüzinde tengiz yaqasında büzürg taqlarning içinde köp (5) il bar irdi aning pādışāhı-ning atını İt Baraq Hān dırlar irdi (6) aning iki hāvzı bar irdi birige qara yelim birige aq yelim iritib quyar irdi (7) her vaqt ange düşmen kilse yelimğa ağınab çağılğa ağınar irdi ange (8) ok ve kılıç ötmes irdi Oğuz Hāning üstine atlanıb bardı (9) uruşdılar İt¹²⁵ Baraq Hān gālīb kildi Oğuz Hān qaçtı uruşқан (10) yirining bir yüzinde aqıb bara turğan iki uluq su bar irdi (11) ol iki suning arasında bir niçe kün turub qaçқан leşkerining (12) aldın artın yıgıdı uluq pādışāhlarınq ‘ādetleri turur uzaq seferğa

¹²⁴ يازی: yerine ن

¹²⁵ Yazmada şöyle: ات

[42a]

(1) barganda köçlerin alıb barurlar nöker ẖalqıning ba‘zıları alıb barurlar (2) Oğuz ẖān ḇir iki köçin alıb barıb irdi ḇir nöker özi uruşda öldi (3) ẖātūnı kırtulub irdi iki suvning arasında ẖān kıyınidin yetdi boyı (4) yüklı irdi tolğağı tutdı kün savuq irdi kırmęe öy yok irdi v̱e ḇir çürük (5) yığaçning arasında oğlan toğurdı munı ẖāngā ma‘lūm kıldılar irse (6) ẖān aytdı munıng atası ḇižing aldımızda öldi ğam-ẖw̱ārı yok tıb (7) oğul okundı atını Kıbçak koydı qadīm Türk tilinde içi qovuş yığačnı (8) Kıbçak ḏirler ğgendürler anıng üçün ol oğlan ağaç içinde (9) toğdı tıb atın Kıbçak koydılar bu v̱aqtda her içi qovuş ağaçnı Cıbcak (10) diytururlar qara ẖalqning¹²⁶ tili kılmesligindin kafnı cim okuyturur (11) şol Kıbçak turur Cıbcak ayturlar ol oğlanı ẖān öz qolında saqladı (12) yigit boldıgın song Urus v̱e Ulaq v̱e Macar v̱e Başırd illeri

[42b]

(1) yağı oldılar Kıbçakğa köp il nöker ḇirib ol yaqğa Tin v̱e Etıl suynıng (2) yaqasına yiberdi üç yüz yıl Kıbçak ol yırde pādışahlıq kılıb olturdı (3) barça Kıbçak ili anıng neşḻidin tururlar Oğuz H̱ānning zāmānıdın tā Çingiz H̱ān (4) zāmānıqāca Tin v̱e Etıl v̱e Yayık bu üç sunıng yaqasında Kıbçak-dın (5) özge il çok irdi dört ming yılğaca ol yirlerde olturdılar (6) da olturdılar anıng üçün ol yirler [a]dını Deşt-i Kıbçak ḏirler (7) Çingiz H̱ān Īrān v̱e Turan üstine kitkeninde bu yurtların pādışahı (8) Sultān Muḥammed Şah H̱w̱ārezmsāh Türkmen irdi anıng pāy-ı taḥtı Ürgenc (9) irdi Çingiz H̱ān ḇirle uruşa bilmey kaçıb Māzenderān kıtdı (10) Çingiz H̱ān Buḥāra v̱e Semeḥqand v̱e Taşkendni alıb ‘İraq v̱e Gilān v̱e Māzenderān v̱e Āzerbāycān (11) v̱e Gürciştān v̱e Qaraçar Noyan v̱e Sübedey Bahādır tigen iki bigini baş kılıb otuz ming kışı (12) ḇirlen yiberdi kıçik oğlı Tülü H̱ān-nı

¹²⁶ Yazmada şöyle: فراخان نيك

elik ming kişi birlen Hōrāsāngā yiberdi Sultān Muḥammed

[43a]

(1) Hwārezmsāhning pāy-ı taḥtī ve nōker ve ḥizānesining turḡan yiri turur tib (2) uluḡ oḡlı Cocı Hān ve ikīnci oḡlı Çaḡatay Hān ve üçünci oḡlı Ögeḡey Hān (3) bu üçüsini sekse ming kişi birlen Ürgencke yiberdi Ürgencke pādīshāh (4) yok irdi müselmānlar dūnyā ve dīn üçün sekiz ay şehрге qabalib uruşdılar (5) toḡuzlancı ayda Ćingiz Hānning oḡlanları şehri aldılar taḡı (6) ḥalḡnı qatl-i-āmm kılib Çaḡatay birlen Ögeḡey qayıb Termizde atası ḥizmetiḡa (7) bardı Cocı öziñe ta'alluḡ nōkeri birlen Ürgenckin Deşt-i Qıbçaḡa bardı (8) Qıbçaḡ ḥalḡı yığılıb uruşdılar Cocı Hān bastı taḡı Qıbçaḡning qolḡa (9) tüşkenin öltürdi özgesi her qaysı her sarı kıtdı qovuḡḡa kirgenni (10) öltürdi qutılḡanı İşteḡa bardılar İşteḡ köpraḡı bu vaḡtda şol (11) Qıbçaḡ neşlīdin turur Etīl birlen Tin Suyı arasında olturḡan (12) Qıbçaḡlar tört taraḡge¹²⁷ qaçıb kit[d]i-ler¹²⁸ köpreki Ćerkes ve Tuman yurtıḡa

[43b]

(1) bardılar Cocı Hān Qıbçaḡning oḡlan uşaqın olca kılib Qıbçaḡ (2) yurtında olturdi Moḡoldın alḡan ivni ve atası birgen illerining barçasın (3) kıltürdi Özbek-ning her uruḡdın Qıbçaḡ yurtıḡa köçüb kıldiler andın (4) song Cocı Hān öldi ve yurt oḡlı Sayın Hāngā qaldı Cocı Hān (5) oḡlanlarındın yigirmi dört kişi ol yurtda pādīshāhlıḡ kıldılar anıñ (6) zāmānıda ol yurtı Sayın Hān yurtı tidi-ler irdi andın song ol (7) yurt Maḡıtḡa tüşdi anlarınḡ oḡlı Aqa Maḡıt Qutlı Qayalınınḡ (8) oḡlı İdüḡı Bıy tiḡen irdi andın song Maḡıt yurtı tidi-ler tāriḡ ming (9) taḡı kırkıda arqa taraḡıdın Qalman ilidin pādīshāhının örlük (10) on ming ivlik kılib Maḡıt yurtıda olturdi bir kün tāriḡ (11) ming yetmiş

¹²⁷ Yazmada şöyledir: طرف کا

¹²⁸ كيتيرلار harfī ikinci kez yazılmamıştır: كيتيرلار

bırde ve sıçkan yılı turur şimdi ol yurtını Qalmaq yurtı (12) diytururlar belı bu dünyā
rıbātğa oşsar ādem ferzendleri kārvangā oşsarlar biri

[44a]

(1) köcer biri konar Oguz Hān İt Barak Hāngā basturgandın on yeti (2) yıldın sonk taqı
atlanıb barıb İt Barak Hān birlen uruşub (3) basıb İt Barak Hānnı öltürüb yurtını alıb
müşelmān bolğanlarığa (4) tegmey koyub tengrige imān kıltürmeğenlerni öltürüb oğlan-
(5) -larını esir kılıb kaytıb iviğe tüşdi **Oguz Hān leşker yığıb Buḥārā ve (6) Semeḳand**
kilgeni beyānı bu tırur Oguz Hān tamām Moğol ve Tatar ili- (7) -ning leşkerleri-ning
cem' kılıb Talas ve Sayramğa kildi Taşkend ve Semeḳand (8) ve Buḥārā pādışāhları şaf
tartıb uruşa bilmediler uluğ şehrlerge muḥkem (9) qal' ālarğa berkildiler Oguz Hān Sayram
ve Taşkendni özi qabab aldı (10) Türkiştān ve Endicāngā oğlanlarını yiberdi anlar alt ayda
Türkiştān (11) birlen Endicānnı alıb atası hızmetiğa kıldiler Oguz Hān bu aytılgan
vilāyetlerning (12) barçasığa daruğa koyub Semeḳand sarı yörıdi taqı Semeḳandnı

[44b]

(1) alıb daruğa koyub Buḥārāğa bardılar Buḥārānı hem alıb Belḥ bardı Belḥi hem alıb (2)
Gurı vilāyeti-ning üstige yörıdi kış irdi kün-ler yaman savuḳ irdi (3) Gurıning taglarığa
qar köp tüşüb irdi leşker ḥalkı yörümege (4) kınaldılar hān ḥükm kıldı kim hıç kim mındın
qalmasıñ tib Gurı aldı (5) bir niçe kışı kem kıldı anlarını sordı hıç kimni bilmediler bir
neçe kündin song (6) ol kışiler hān hıdmetiğa bardılar hān anlarını aḥvālin sordı irse
aytdılar (7) kim bir niçe kışı leşkerning songdın kıle turur irdük kı tag içinde bir kıçe
uluḳ (8) qar yaḡdı andın song yörıy bilmey uşol yıde yat[d]uḳ¹²⁹ atlarımız ve tivilerimiz
(9) barçası öldi bahār bolğandın song piyāde kıle turur miz tıdi-ler hān (10) ḥükm kıldı
ol cemā' atğa Qarlıq disünler tib barça Qarlıq ili anlarını (11) neşlıdın tırur andın ötüb

¹²⁹ ياتوق: harfı ikinci kez yazılmamış: ت

Kābīl ve Ġāznın aldı andın Keşmīr üstige (12) yörīdi ol çaḡda Keşmīrning pādīshāhı-ning atı Yağma irdi Keşmīrning

[45a]

(1) muḥkem tağları ve uluğ suları köp bolur Yağma ange arḡa bīrib Oğuz Hānğa (2) baḡınmadı bir yıl uruşdılar iki taraḡdın köb kişiler öldi ‘ākībēt (3) Keşmīrni aldı taḡı Yağmanı öltürdi leşkerini ḡatl-i ‘āmm ḡıldı bīr niçe vaḡt (4) anda turub ḡaytīb Beḡeḡshān üsti bīrlen Semeḡḡand ḡıldı andın Moğolīstānğa (5) barīb iviḡe tüşdi **faşl-ı Oğuz Hān Īrān üstine yorı-** (6) **-ḡanı beyānı bu tūrur** bir yıl yurtında turub ikinci yıl ilge car ḡılıb aytdı ḡım (7) Īrān sarı yörīy tūrur mīn niçe illik ḡamların yeşünler tib ikinci yılı (8) atlandı taḡı Talaş şehriḡa ḡıldı hān-ning leşkerdin ḡiyininde ḡoyḡan (9) kişiler bar irdi harıḡan ve açḡan ve azaşḡan <ve> tigeni alīb ḡilsün (10) tib irdi ol kişiler leşker songında ḡalḡan bīr ivlik ḡışını hān aldıḡa (11) alīb ḡıldiler hān ol ḡışidin sordı ḡım “ni üçün ḡiyin ḡalıb (12) irding” tib ol aydı “kü[n]līḡimning¹³⁰ azlıḡıdın leşkerning songındın

[45b]

(1) ḡile tūrur irdim ḡātūnum ḡāmīle irdi toḡurdı açlık sebebīdin anası-ning (2) süti oḡlanğa yetişmedi ḡile turur irdim sunıḡ yaḡasında kördüm ḡı bīr şaḡal (3) bīr ḡırḡavulnı aldı aḡaç bīrlen şaḡalnı urdum irse ḡırḡavulnı taşlab ḡaḡtı (4) anı alīb keḡāb ḡılıb ḡātūnımḡa bīrib turub irdim songda ḡoyḡan kişiler- (5) -ingiz yolukub alīb ḡıldiler” hān ol faḡīrḡa at ve azuk ve māl bīrib bu çerige barmaḡıl (6) teb Ḳal Aç tīdi barḡa Ḳal Aç īli şol ḡışi-ning neşlindin tūrurlar bu vaḡtda (7) Ḳalaḡ diytururlar Arḡun ve Arlat hem andın ayrıldı Māveḡāü’n-nehrde köb turur ve (8) Aymaḡ īline ḡoşula tururlar Ḳorāsān ve ‘İraḡda hem köp bolur anlar Ḳaḡatay (9) īline ḡoşula tururlar Beḡḡ-ḡa ta‘alluk Ḳurı tigen şehirde

¹³⁰ ن harfī yazılmamış: كولكم نينك

olturgan Ƙal Aç- (10) - lardın atı¹³¹ Muḥammed laḡabı Baḥtiyār bir peḥlevān yigit bar irdi
Hindūstān-ning (11) bir Deḥli digen şehrinde Ƙuṭbe'd-dīn atlı bir müşelmān pādīshāh bar irdi
Muḥammed (12) barib ange nöker boldı bir niçe yıldın song Uluḡ Big boldı Hindūstān

[46a]

(1) tigen bölük bölük köb yurt bolur Bihār atlı bir yurt bolur Keşmīr yaqınında (2)
Ƙuṭbe'd-dīn Muḥammed Baḥtiyārni ılḡar başı kılıb anḡa yiberdi Muḥammed Baḥtiyār
Bihār yurtını (3) aldı Bihārning āfītāb çıkarında taḡı bir yurt bar irdi aning uluḡ (4)
şehrining atı Leḡmīr aning toḡsan yaşar pādīshāhı bar irdi ata atadın (5) ol yurt-ning pādīshāhı
irdi ol yurtı aldı niçe yıllardın berı (6) yığışturgan ḡazīne ḡolına tüşitdi Leḡmīr-ning
temir ƣazuk taraḡında bir uluḡ şehir (7) bar irdi Leḡnūtī atlıḡ barib anı taḡı aldı ve ḡuṭbeni
öz atıḡa oḡutub (8) ve şikkēni öz atıḡa ƣaḡturub Leḡnūtī şehrini pāy-ı taḡt kılıb olturdi (9)
Ƙal Aç ilindin on ming kişi aning ƣatıḡa yığıldılar köp (10) yıllar anda turdılar Leḡnūtī
birlen Tibet-ning arası atlıḡ kişi bir yatıḡ (11) bara turur[ḡan yir bolur]¹³² amā bir bülend
taḡ bolur bir yolu bolur bir atlıḡ yörür iki (12) atlıḡ yanaşıḡ yöriy bilmes Muḥammed
Baḥtiyār on ming atlıḡ ve otuz ming kişi piyāde birle

[46b]

(1) uşol yoldın barib Tibet-ni ƣapıp kıldı taḡı bir niçe kündin sonḡ vefāt (2) tapdı barḡa
Ƙal Aç ḡalḡı yığılıḡ Şirān tiḡenni pādīshāh kıldılar ol ölgendin (3) song Merdān tiḡenni
pādīshāh kıldılar Merdān yıldıam ve atḡucı kişi irdi bu ḡā- (4) -yetde kim bir kün körünüşde
olturganda biglerine baḡıḡ aytdı Işfahānı fılānı (5) şinge birdim ve Ƙazvīnni şinge birdim
şundaḡ dīb Ḥorāsān ve ʿIrāḡ ve Rūm-ning anḡa (6) kişi bile turḡan şehrler-ning bir bir
atların tutub nökerlerine üleştürdi (7) tengrim birse sizlerge bireyim tımedi mundaḡ tişe

¹³¹ اری yerine ب yazılmış:

¹³² Ayraḡ içindeki bu bölümün üstü çizilmiş.

tişek bolmas irdi mīning vīlāyetim (8) turur sizlerge bīrdim tīb ta‘zīm kıldurdı bīr kün bīr dād-ḥwāh kīlib yūkünüb (9) aytdı kīm sevdāger mīn bu kīçe fīlānça ming tengemni oğrı alīb tūrur andın ni yīrning (10) fērzendisīn tip sordı sevdāger Işfāhānlıq mīn tīdi anğa aytı tēnge üçün sīnge (11) Işfāhān-ning dāruğalıqın bīrdim tīdi taqı divānğa ḥūkm biti tīdi dīvān Işfāhānning (12) daruğalıqını sevdāgerning atığa bitīb qolığa bīrdi sevdāger qorqanıdın söz ayta

[47a]

(1) bilmedi yarlıgı alīb başığa şancdı körünüşde oltuğan hem qorqıncdın ḥiç nīmērse (2) ayta bilmedi-ler bīr aqıllı big bar irdi ol aytdı “pādişāhım munge Işfāhān-ning (3) daruğalıqın bīrdingiz bu kīşi eğer mundın Işfāhānğa yalguz barsa sizing atıngızğa (4) yaman bolur bu kīşige olcāklı nīmērse bīringiz kīm qoşlı ve nōkerli bolub bargay” tīdi (5) ol bedbāht-ning kōnglige bu söz yaḥşı kīlib yüz ming tēnge in‘ām kıldı taqı (6) bīr yamanlıgı bu kīm Qal Açı ḥalqı-ning yaḥşı kīşilerin bī-günāh öltüre öltüre (7) başladı il yaḥşıları yığılıb kīngeş kılıb Mērdān öltürüb ‘İvāz (8) tigen Lēknūtī tahtında olturturdılar ol hem on yıldın song öldi (9) andın song ol yurt Qal Açılarınq kolındın çıqdı özge kīşige (10) tüşdi¹³³ andın song Qal Açı-lar nōker boldılar Qal Açı-larning pādişāhlıqı- (11) -ning evveldin ahiri elik tōrt yıl boldı imdi Qal Açı-larğa bolub (12) ayta tuğan sözimizni qoymağalı muncaqli eytdük yeter Oğuz Hān

[47b]

(1) Talaşdın ötüb Sēmerqand ve Buḥārāğa kīlib Amū Sudın ötüb Ḥorāsānğa bardı (2) ol cākda Īrān yurtında yaḥşı pādişāh yok irdi Keḃāmerş ölüb irdi (3) Huşenkni henüz pādişāh kötermey turur irdi-ler andaḳ vaḳtnı ‘Arab mülükū’t- (4) tavā’if-dır ma‘nāsı bu kīm her bīr tīb ilde bīr tōrē dīmek bolur Tūrک-ler andaḳ vaḳtnı (5) iv başığa qara hān dirler ma‘nāsı her

¹³³ Sondaki ت harfī fazladan yazılmış: توشدين

tübde qara kişi bir hân bolub turur her ivde (6) bir hân tımek bolur ol çākda Īrān yurtı şundaķ irdi Hōrāsānnı aldı (7) andın ötüb ‘İraq-ı ‘Acēm ve ‘İraq-ı ‘Arab ve Āzerbāycān ve Ermeni ve Şām ve Mışırğaca (8) aldı bu ayılğan vılāyetlerning bir niçesini uruşub ve bir niçesini (9) baķındurub özige ta‘alluķ kıldı Oğuz Hān Şām vılāyetinde turganda pīnhānī (10) bir nöķerining kolına bir altun yay ve üç altun ok bīrdi taķı aytdı (11) yaynı kün toğışda bir çölde kişi yetmeğün yırde torpaķğa kōmüb bir ucınnı (12) çıkarıb koyğıl ve oklarını kün batış tarafinda iletib yaynı niçük kōb koy-

[48a]

(1) -sang anı şundaķ koyğıl tidi ol kişi yarlıķığa ‘amēl kılıb kıldı bu vaķı‘a- (2) -dın bir il ötkendin song üç uluğ oğlı Kün ve Ay ve Yıldıznı çarlab (3) aydı yaz yurtğa kılıb mın işim köp avlamak-ğa kolum yetişmeyturur kün toğuş (4) tarafinda filān çöl-ning avı köp irmiş tib eşitdim öz nöķerleringiz (5) birlen anda barıb köp av tutub kilingler tidi andın song üç kiçik (6) oğlı Kōk Tağ Tengiz bu üçünü çarlab aķalarığa aytkan sözni aytıb (7) kün batış tarafiga yiberdi bir kündin song üç uluğ oğlanları altun yay (8) birlen köp avnı hān aldığa kītürdiler üç kiçik oğlanları taķı üç (9) altun ok birlen köp avnı kītürdiler ol avning itleriğa (10) köp itler ve türlük aşıa[r]nı¹³⁴ koşub hāķnı çağırıb yay-ning (11) ve ok-ning tapılğanını ırım kılıb rüzgārlarige¹³⁵ kayta bīrdi-ler üç uluğ oğlı (12) yaynı sındırub alışdılar üç kiçik oğlı her qaysı bir oknı aldılar alğan

[48b]

(1) vılāyet-lerde köp yıl-lar turub düşmenlerini yok kılıb dostlarını silēb (2) başı Sayram ayağı Mışırğaca alğan vılāyetlerini barcasına hāķimler koyub öz yurtına (3) tüşdi-ler **Oğuz Hān-ning yurtına kılıb toy kılğanı-ning zıķri** oğlanlarım hāķım birlen eşen (4) ve emān

¹³⁴ Yazmada şöyle: اشلانې

¹³⁵ Yazmada şöyle: روزگارل در كا

barib kıldım tip uluğ toy yarağın kılıb bir hayr-gāh yasaturdı barca (5) ağaçların başığa
altun kapladı la‘l ü yāķūt zümrüd ü fīrūz¹³⁶ ve dürr birlen (6) muraşsa‘ kıldı bu beyt-ni ol
öyüñ vaşfida aytıb tururlar beyt (7) bir¹³⁷ öy tikdi altundın ol şehir-yār / kım ol öy felek
öyündin kıldı ‘ār (8) tokuz ming koy tokuz ming yılķı öltürdi bulğardın tokısan tokuz (9)
havz kıldırub tokuzığa ‘araķ ve tokısan-ğā kımız tolturdı barca nöķer- (10) -lerini çağırub
kiltürdi ve ol alt oğulına köb naşihātlar tib ve bigleriğā (11) örgetib yurtlar ve şehirler ve
iller ve in‘āmlar bīrdi bu beytlēni anıñ vaşfida aytıb tururlar beyt (12) *Oğuz kıldı ol
toyda cırgamışi*

[49a]

(1) *bu altı oğulnı su[y]urgamışi*¹³⁸ / *bular körsetib ider merdānēlik* / (2) *ata birlē köb türli
ferzānēlik* / *atağā bēs kıldılar yarlık* / (3) *uruş künde barçası barlık* andın song barca
nöķerlerinin (4) atğan¹³⁹ ve çabķan ve kılğan hizmetleriğā lāyık şehirler ve serħadler ve
kentler ve in‘ām-lar (5) bīrdi taķı oğlanlarığā aytdı siz üç uluğınız altun yayı tapıb
kiltürdünüz (6) üçünüz anı bōzub üleştiñiz sizlerning atınız Bozok bolsun sizlerdin (7)
bolğan oğlanlarını tā kıyāmetğaca Bozok tışünler üç ok kiltürgen (8) üç kiçik oğlını ve
andın bolğanları bu kündin tā dünyā ahır bolğunça Üç (9) Ok tışünler yay ve oknı tapıp
kiltürdingizler ol kişidin bolmadı (10) ve tengridin boldı bizdin burun ötken hālķlar yaynı
pādişāh ornında (11) bilib tururlar ve oknı elçi yirinde anıñ üçün yay<ı> oknı kıysı
tarafğā (12) tartıb yiberse ok ange barur

[49b]

(1) mīning taħtda oltursun andın song Bozok neşlidin her kım kābil bolsa hālķ (2) anı

¹³⁶ ق يوروه: yerine ر ; ق yerine ن yazılmış:

¹³⁷ ب harfinin noktası yok.

¹³⁸ سورغام يمشى: harfi yok:

¹³⁹ Son ses ن yerine ق ile yazılmış: ات غاق

pādişāh kıl sunlar dünyā āhīr bolğanaça Bozok-ning bir yaḥşısı pādişāh bolsun (3) özgeləri onгда oltursunlar Üç Ok-lar sol bolsunlar ivning sol (4) taraḫında oltursun- lar ve dünyā ve āhīr bolğunça nökerlige rāzı bolsunlar tib aytdı (5) el-‘arz Oğuz Hān ‘ömri yüz on alt yıla yetendin song oğlanlarını (6) cem‘ kılub bir niçe naşīḫat kıldı ve aytdı kim mın munça yıl hānlık ve hükümet (7) kıldım ve mındin sonk sizler hem uluğlarıngızı ‘izzet ve ikrām idingler ve (8) kiçikleringize ri‘āyet edingler ve her kingeş ve maşlaḫatda ittīfāk bolung- (9) -lar tā mülk sizlere bākī ve pāyende kalğay ve her gāh kī kiçikler uluklarğa da‘vā-yı (10) muḫāşemet kılsa tarīḫ- ı fītne vü fēsād olub mülke fütūr kirer ve bul (11) nev‘ sözlerdin Oğuz Hān uluk kiçik-ğa naşīḫat kılub Kün Hān (12) özlerine salṭanat üzre emr kıldı ve Kün Hān icāzet atasıdın

[50a]

(1) tafīb¹⁴⁰ maḫām-ı salṭanatında muḫīm ve müstaḫīm boldı Oğuz Hān-ning Uyğur digen (2) bir tāīfedin Irğıl Hwāce digen bir vezīr bar irdi ve ol vaḫtda ol vezīr (3) Oğuz Hān hīzmetiğa ‘arz kıldı kim “zāt-ı ‘ālī deşt-ḫaṭṭ-ı mübārek birle bir düstūrü’l- (4) ‘ameli yazsun-lar kim bu eyyāmdın song her kimse öz yirinde ve öz maḫamında (5) ve öz ülüşinde bolub tā da‘vā-yı ḫod-serlık kılmaşun” ve Oğuz Hān bul (6) ma‘nada düstūrü’l-‘ameli bitīb bi’l-müḫr kıldı Kün Hān ve Ay Hān ve Yılduz Hān (7) ve alarıning evlād tā rüst-e-ḫiz künineçe rüzgārda hān ve ḫākımlık kıl sunlar ve (8) önge oğlanları bular<1>ge ve bularıning zūrriyetine serdār ve sipāhsālar ve (9) nöker olub hīzmet kıl sun ve her birisini ülüşin ta‘yin ve muḫarrer kıldı ve (10) Irğıl Hwāce ol düstūrü’l-‘ameli özi birle sakladı ve Oğuz Hān yüz on alt (11) yıl ‘ömr körendin song dār-ı dünyādın maḫām-ı ‘uqbāya rıḫlet kıldı (12) ve Kün Hān maḫām-ı salṭanatda qarār tapıtdı **fāsl-ı zıkr-i Oğuz Hān oğlu**

¹⁴⁰ Yazmada ز ا و یب ile:

[50b]

(1) Kün Hân Ay Hân Yılduz Hân vakti-kî Kün Hân maḳām-ı hûkûmetde muḳīm (2) ve müstaḳīm oldı İrgıl Hwāce digen atası-ning vezirini çaḳırub çok mihr- bân- (3) -lık idüb anıng kıngeş ve maşlahat birle ba'zı metrukāt-kî Oğuz Hân- (4) -dın yādīgār qalib irdi ol oğlanlara taḳsım kılub tarıḳa-yı hızm̄et-kārlik (5) ber-cā kıltürdi ve Kün Hân çok dil-āver ü 'ādil ü ra'yet-perver irdi ve Kün (6) Hândın dört oğul boldı Qayıḥân, Bayat, Ala Koylı, Qara Öyli (7) ve niçe yıl Kün Hân hûkûmet kılandın song maḳām-ı salṭanat Ay Hāna qarār tapıtdı (8) ve Ay Hândın dört oğul boldı Yazır, Yafır, Dodurğa, Bedili (9) ve bir niçe yıl münḳazî bolandın song sened-i hilāfet Yılduz Hāna qarār tapıtdı (10) ve Yulduz Hân şahs-ı dil-āver ve leşker-keş irdi ve Oğuz Hân vaktida (11) her memleket ve bilādı kî ange mütāba'at kılub irdi Yulduz Hāna muṭi'olub (12) inḥirāf itmedi ve bir niçe yıl hûkûmet kılandın song meşned-i hûkûmet Kün

[51a]

(1) oğlu Qayı Hāna qarār tapıtdı ve Qayı Hân niçe yıl hākim bolandın song anıng (2) evlādıdın bir niçe kişi hân oldı kî hāl be-tarīḳ-ı icmāl beyān oldı (3) ve inşā' allāh anlarınḡ taḫṣīl öz mevr̄idinde mezkūr olur ve andın song Afşar (4) Hân kî Yılduz Hānıng uluk oğlu tūrur ve maḳām-ı hilāfet Afşar Hāna qarār tapıtdı (5) ve tarıḳa-yı mülk-dārlik ve meşned-i hûkûmet andın song Afşar Hân<ā>¹⁴¹ evlādına fetḥ (6) boldı tā inḳirāz-ı 'ālemeçe anıng neşl̄idin evlād-be-evlād rüzgārda hānlik (7) ve pādīşāhlik iderler ve Afşardın song önge birisiḡa hānlik meşned (8) olmadı ve Yılduz Hândın dört oğul boldı Afşar Hân, (9) Kızıl, Qarḳın, Bigdili ve Oğuz oğlu Kōk ve Daḳ ve Tengez evlādıdın (10) hiç hân bu rüzgārda bolḡan imes tūrur ve tā inḳirāz-ı 'ālemeçe hānlik ve (11) serverlik bul evlāda yetiṣmez

¹⁴¹ Yazmada şöyle: خازا

vallāhü ‘ālem **zıkr** ve Oğuz oğlu Kökdin (12) dört oğul boldı Bayındır, Bəcəne, Cəbni, Çavudmır ve Oğuz oğlu

[51b]

(1) Dağdın dört oğul boldı Salur, Eymür, Alayutlı, Üregir (2) ve Oğuz oğlu Təngizdin dört oğul boldı İgdır, Bügdüz, Av<r>a¹⁴² (3) Kınuk Oğuz Hänniñ ahtıqları kî Kün Hân ve Ay Hân ve Yılduz Hân (4) ve Kök ve Dağ ve Təngiz oğlının kî kuma<r>dın¹⁴³ bolub tırur ve ol başısı (5) İrānda ve her yırdə məşkən dutub müstəqırr olub tırurlar bu tırur ve ol kumadın (6) bolğan oğlanları yigirmə dört tırur Köne, Turbatlı, Gıraylı, (7) Şultānlı, Oqlı, Kökli, Sevincli, Hərəsānlı, Yurtçı, (8) Camcı, Torumçı, Kumı, Şırh, Kozcık, Sıvarcık, Qaraca, Kazgurt, (9) Kırğır, Teken, Lala, Mürdeşüy, Sayır, Qarcım, Pərci ve ol yigirmə (10) dört oğlandın her yırdə müntəşir olub tǝ’ife-yi Aymak ol nəslidin tırur (11) ve Aymak mə’nası aruğ tırur başı nüshada mezkūr bolub-tur kim Kırğır (12) ve Qalmaq bul yigirmə dört oğlan nəslidin tırur ve andın song Aymak

[52a]

(1) uruqı çox tǝvǝife mǝşemmǝ olub ve her bir tǝ’ife bu rǝzgǝrda bir ada mǝqallib (2) oldı el-ğarǝz vǝkti-kı Kün Hân məkām-ı saltǝnatda mǝkǝm oldı Oğuz (3) Hǝndın qalǝn kızıl öyi tıqib ol öy içində hǝlǝ’ıqǝ toy virüb (4) Oğuz Hǝnniñ ahtıqlarını ol öyǝ çağırub Oğuz Hân düstüru’l-‘ǝməlini (5) yüzidin her birığǝ orun ve ülüş tǝ’yin eyleyüb dağ ve tamğasını bəlgü kıldı (6) ve ol yigirmə dört oğlan kî Oğuz Hǝnniñ olar həm ahtıǝı tırur lǝkin (7) kumadın mütevellid bolandur ol yigirmə dört oğlanı on ikisi ol (8) toyda at tutdı ve on ikisi işikde turub hızmət kıldı (9) ve on iki ahtıqları kızıl öyde Kün Hǝnniñ yanında her biri tǝ’yin (10)

¹⁴² Yazmada şöyle: اورا

¹⁴³ ق هاردی ن harfi fazladan yazılmış:

olan yirinde oturdı ve ol vaktde Kānglı, Kārluk ve Kāl Aç (11) ve Harğun ve Hıttāy ve Nayman Oğuz ili birle refākat kılub ‘ār (12) ve nāmūsda müttefık irdi-ler ve ma‘nā-yı Harğun bu tırur kim Oğuz Hān ‘aşrında

[52b]

(1) bir kişi leşkerdin barıb ma‘küç kılub irdi ve Oğuz Hān menzile barandın (2) song ol kişi leşkerē yetişüb ‘arz-ı ahvālını beyān eyledi Oğuz Hān ange (3) Harğun laqāb virdi ve keşret-i isti‘ māl-i Moğoliyyedin ol hāl Arguna [...] oldu (4) ve aşı-ı Argun ili Oğuz Hān ili Türkmen tırur ve ma‘nā-yı Hıttāy bu tırur kim vakti-kı (5) Oğuz Hān Hıttā maḥāline leşker çeküb bardı ve tarīk-ı feth ve nuşret ange rüy (6) virdi ve mülk-i Hıttā teşhīr olandın song ‘inān-ı ‘azīmet Mısr vīlāyetine (7) ma‘tūf kıldı ve ol leşkerdin bir kişi Hıttā vīlāyetinde kılub irdi (8) ve bir niçe yıldın song ol kişi yana Oğuz Hān yanına kılub beyān-ı ahvāl (9) kıldı ange Oğuz Hān Hıttāy laqāb virdi ve tā‘ife-yi Hıttāy Oğuz ili adın (10) tırur el-‘arz vakti-kı Kün Hān ol toyda kızıl öyde oturub öngeler- (11) -ğa ülüş ve orun ta‘yın kıldı ve ol tertīb bu merātibe tafşıl oldu (12) **faşl-ı Oğuz evlādını orun ve ülüş alganı tafşıl oldu**

[53a]

(1) Kün Hān kızıl öyde tırinde olturdı ve ülüşi kelle ve uça oldu (2) ve ol eyyāmd<ay>ın¹⁴⁴ tā bu vaktgaça hān ülüşi bu tırur ve Irgıl Hwāce Vezīr eşik (3) içinde oturdı ve Irgıl Hwācenı qādimü’l-hizmet ve müsneḍ dib öngelerdin (4) öng ri‘āyet kılub ülüşini tōş koydılar ve tā‘ife-yi Aymaklı Ağar ol (5) Irgıl Hwāce Vezīr neşlīdin tırur ve Irgıl Hwāce Uyğur ilindin tırur ve Aymaklı (6) ve Ağar Kün Hān oğlu Qayıdın song kı hāl-i ülüş ve qazan tīleşür (7) bu cihetdin tırur ve Qayıdın song ülüş alur velīkīn orunı işikde (8) belgülü tırur ve Kün Hānıng ong kolındaki örgede de Kün Hānıng (9) uluk oğlu Qayı oturdı

¹⁴⁴ Yazmada şöyle: ایرامداين

anınğ ülüş ong aşıklıǵ boldı Bayat (10) toǵradı Sırh at dutdı ve ikinci örgede de Ala Koylı oturdı (11) anıñ ülüş qarı ilik boldı Qara Öyli toǵray Lala at dutdı (12) ve üçünci örgede de Ay Hāning uluǵ oǵlı Yazır oturdı anıñ ülüş

[53b]

(1) yan baş boldı Yafır toǵradı Kumı at dutdı ve altıncı örgede de (2) Ay Hāning kiçik oǵlı Dodurǵa oturdı anıñ ülüş omaça boldı (3) Beydili toǵradı Mürdeşüy at tutdı tórtünci örgede de Yılduz Hāning (4) uluǵ oǵlı Afşar oturdı anıñ ülüş rast uyluǵ boldı (5) Kızıl toǵradı Torumçı at dutdı bişinci örgede Yılduz Hānnıñ (6) kiçik oǵlı Bigdili oturdı anıñ ülüş yaǵrın oldı Qarqın (7) toǵradı¹⁴⁵ Qaraca at dutdı ve ol kızıl öyde Kün Hāning ong (8) yanında oturub ülüş ve orun alan hālk beyān ve taǵsıl oldı (9) ve **Kün Hāning sol yanında oturub ülüş alǵan hālk bu tırur** (10) Kün Hāning yanında ol örgede de Kök Hāning uluǵ oǵlı Bayındır (11) oturdı anıñ ülüş sol¹⁴⁶ yan baş boldı Beçene toǵradı (12) Kırgır at tutdı ve ikinci örgede Kök Hāning kiçik oǵlı Çavdır oturdı

[54a]

(1) sol yan baş anıñ ülüş boldı Çebni toǵradı Qarcım at dutdı (2) üçünci örgede de Daq Hāning uluǵ oǵlı Salur oturdı sol (3) aşıklı anıñ ülüş boldı Eymür toǵradı Qalaç at tutdı tórtünci (4) örgede de Daq Hāning kiçik oǵlı Alayuntlı oturdı sol omaça (5) ülüş aldı Üregir toǵradı Teken at dutdı ve bişinci örgede (6) de Tengiz Hāning uluǵ oǵlı İgdir oturdı sol qarı ilik ülüş aldı (7) Bügdüz toǵradı Kunuǵ at dutdı altıncı örgede de Tengiz Hāning (8) kiçik oǵlı oturdı sol yan baş ülüş aldı Hōrāsānlı (9) toǵradı Sayar at dutdı **faşl-ı Oǵuz Hāning yigirme tórt aşı** (10) **ahtuǵınıñ adı ve kuşlarını sıfat ve daǵların** (11)

¹⁴⁵ Yazmada şöyle: ٽ واعرادي

¹⁴⁶ Yazmada شول ile: شول

şûreti bu tûrur Kaya ya' nî muhkem ve üstüvâr bolmak ve dâğı bu tûrur (12) ve cân-
veri Şınkar tûrur Ala Kônılı ya' nî muvâfık ve dâğı bu tûrur

[54b]

(1) ve cân-veri Köykenek tûrur Kâra Öyli ya' nî hayrlık ve hayriyetlik ve dâğı bu tûrur (2) ve kuşu Göbek Sarı tûrur ve Yazır ya' nî iller akası dâğı bu tûrur (3) ve kuşu
Turumtay tûrur Yafır ya' nî halka yıkmak dâğı bu tûrur (4) kuşu Kırgu tûrur Dodurğa
ya' nî yurt almaklık dâğı bu tûrur (5) kuşu Karcığay tûrur Beydili ya' nî cem'
bolmaklık dâğı bu tûrur (6) kuşu Köçüken tûrur Afşar ya' nî harb-ı çüst şerin
kılmaklık (7) dâğı bu tûrur ki hayr-gâh ivniñ işigin şûretinde tûrur kuşu Cürre (8)
Laçın tûrur Kızık ya' nî pehlevân ve sipêh-sâlâr dâğı bu tûrur (9) kuşu Serinçe tûrur
Bigdili ya' nî şalâhiyyet-i din ve sözi hürmetli dâğı bu tûrur (10) kuşu Behrîn tûrur
Karkın ya' nî devletlik ve seyr?-i ni' met dâğı bu tûrur (11) kuşu Su<r> bürküti tûrur
Bayındır ya' nî sâhib-i mâl dâğı bu tûrur (12) kuşu Laçın Beçene ya' nî her işde sıkı
kalmak dâğı bu tûrur ve kuşu

[55a]

(1) Ala Toğanak tûrur Çavdır ya' nî nâmûsluk dâğı bu tûrur kuşu Buğdayık (2) tûrur
Çebni bahâdır dâğı bu tûrur kuşu Hümay tûrur Salur ya' nî kılıçlı (3) dâğı bu tûrur
kuşu Bürküt tûrur Eymür ya' nî baylık dâğı bu tûrur (4) kuşu [E]ncarı tûrur Alayutlı
ya' nî ala atlı dâğı bu tûrur (5) kuşu Yağılbay tûrur Üregür ya' nî iş itmaklık dâğı bu tûrur
 (6) kuşu Nıku tûrur İgdir ya' nî uluk demek dâğı bu tûrur kuşu Karcığay (7) tûrur
Bügdüz ya' nî hizmet-kâr dâğı bu tûrur kuşu İtalgü tûrur (8) Ava ya' nî bülend mertebe

dāğı bu tūrur kuşu Tuyğun Kūnuḡ ya‘nī (9) ‘azīz dīmēklīk dāğı bu tūrur kuşu
Kārçığay tūrur **Oğuz Hān ilining ‘ahd kılğan- (10) -larning zikri** hān barca hāḡ-ğā tidi-ler
kim eğer bir tavar ve on ve yüz ve her neçaklığını öltü[r]se- (11) -ñiz¹⁴⁷ mücesini uşbu
aytılğan-ning üleşib alıssunlar tağı (12) her qaysı-sı özi-ning oğlanları ve nökerleri birlen
yisünler

[55b]

(1) ve tağı aytdılar kim bir kişi günāhkār bolsa ol kişi pādīshāh olturğan (2) yirge yavūḡ
bolsa ya uzak ol günāhkār kişi pādīshāhning uruğındın bolsa (3) veya özge uruğdın bolsa
hān-ñıñ bir kişi-si barsa ve anı yargu (4) kılsa anğa hān-ning inisi ve oğlanı ve bigleri
hiçkim-se kol yapmasunlar (5) ve mīni tīb kilib tūrur diyüb post- penāh bolub eğer her kim
arqa bolsalar ol (6) arqa bolğan kişini pādīshāh işigine kiltürüb arqasını kılıç birlen çapıb
(7) iki bölük kılmaq kerek tā körgenge köz ve işitkenge kulak bolğay ve tağı (8) ol kim
Oğuz neşlīdin ve Bözök oğlanlarındın bir kişi pādīshāh kılğaylar (9) iki kişini pādīshāh
kötermēgey-ler aning üçün [hān bir] bolsa il tüzülür (10) burunğı ötken biligli kişiler tiyib
[bir kınğa iki]¹⁴⁸ kılıç sığmas (11) ve bir hātūnnı iki ir almas ve bir yurt-ğā iki töre sığmas
uluğ kāğızğā ‘ahd-nāme (12) bītib Kūn Hān başlıq inileri ve oğlanları ve bigleri ve ilning
qarı

[56a]

(1) yaḡşı-ları ve big-leri-ning yaḡşıları barçaları atların bītib ant (2) içdiler kim tā tiriğimiz
uşbu ayılğan sözlerdin qaytmas biz eğer bizdin bolğan (3) oğlanlar hēlāl- zāde bolsalar tā
dünyā āḡir bolğunca bu ‘ahd-nāmeñi okub ‘amēl (4) kılğay-lar eğer hārāmzāde bolub yurtñı

¹⁴⁷ Yazmada şöyle: ال تواسا كيز

¹⁴⁸ Bu bölüm yazmada tamamen silinmiş durumdadır. Ancak, söz konusu atasözü ŞT’de “Bir kınğa ikki kılıç sığmas” (83b/16) biçimindedir. Bu sebeple buradaki boşluk da aynı biçimde doldurulmuştur.

bozalı tışeşler ‘amēl kıılmağaylar (5) tidi-ler taķı atların bītib mūhrlerin basib ‘ahd-nāmēni Kūn Hān-nıng hazine- (6) -sinde koydı-lar Oğuz Hān ölgende Kūn Hān yetmiş yaşar irdi ve taķı (7) yetmiş yıl atası yirinde oturub dād u ‘adl birlen hānlık kııldı (8) taķı andın song haķķ rahmetine kıtdi ve andın song Ay Hān maķām-ı hūkūmetde (9) bolub niçe yıl [...]¹⁴⁹ song intikāl kııldı velīkin Ay Hān eyyāmında (10) oğrı ve harāmī çok oldı¹⁵⁰ ve çok il az tā’ifening mālī çapıp (11) aldı ve her bir tīre önge bīrşiğā yağı olub ve hān hūkmidin temerrūd kılub (12) tuğyān¹⁵¹ kııldılar ve andın song kevkēbe-yi ikbāl-i ittīşāl **faşl-ı beyān-ı**

Yılduz Hān-ı

[56b]

(1) **giti-sitān** Yılduz Hān kı maşrıķ-ı sa‘ adet-din āfitāb dek hālā’iķā (2) tūlū‘ kııldı ve taķt-ı salţanatda mūstaķırr oldı ol eyyāmda karāngu cihān (3) hālā’iķ közine yarıuk boldı ve il bigi-ler barçası hediyē ve tuhfē ilen Yılduz (4) Hān hīzmetiğā kılūb itā‘ at kııldılar ve uluğ kiçik barçası anıng ‘adli- (5) -din rāzı ve şākır olub ‘ahd ve şart kııldılar kim rişte-yi itā‘ at ve hīzmet-kār- (6) -lığı ez qarār-ı vāķi‘ Yılduz Hān hīzmetinde ber-cā kıtürsünler ve ol eyyāmda (7) kündin küne ikbālī terāķķi olub atası Oğuz Hān dek hānlık sürdi Yılduz Hān (8) orta boylu uluğ yüzlü ve çatma kaşlu ve iri āvāzlu kişi irdi ve bīr laķab (9) Al Hān irdi ve ma‘nası bu tırur kim ol çok bā-heybet kişi irdi ve bīr kimse ange (10) ‘arż kılur bolsa be-vāsıta ‘arż kılur irdi eğer bī-vāsıta ‘arż kılayın dise (11) anıñ heybetidin bī -ihtiyār bolur irdi ve anıñ üçün Al hānā mūlāķab boldı (12) ve Oğuznāmelerde şöyle yazılmışdır ve çok yıl vālī ve hūkūmet ve hānlık kılandı

¹⁴⁹ Yazmada silik.

¹⁵⁰ Yazmada silik.

¹⁵¹ غ yerine ق ile: ط ه با

[57a]

(1) song Yılduz Hân haqq rāḥmetine vāşıl oldı **Kün Hānnıñ uluğ oğlu** (2) **Qayı Hānnıñ hân bolğanıñ zıkrı** ve Kün Hân ölgendin song barca Oğuz Hân- (3) nıñ nebirçeleri ve il yaḥşıları yığılıb Qayıhân hân köterdiler ol taqı atasın (4) <atasın>¹⁵² tek ilge ‘adālet kılıb yigirmē üç yıl pādīşāhlık kılıb (5) haqq rāḥmetine kıtdı **Dib Baquy hân bolğanı-ñ zıkrı** Qayıhân-nıñ oğlanları (6) köp irdi ve bir oğlınā uluğ atası Dib Baquy Hân-nıñ atın koyub irdi-ler (7) uluğ kīçik barca ittifaq birle Dib Baquy-nı hân köterdiler künlerde bir kün (8) Dib Baquy Hân ḥalqđın sordı kīm “bu [va]ktda¹⁵³ Oğuz Hānnı körgeñ (9) kişidin kişi bar mu” dib aydı aytdılar “bir kişi qalib turur Salur (10) ilidin Ulaş atlı” tıdı-ler hân kişi yiberib Ulaş-nı kiltürüb (11) Oğuz Hân-nıñ yurtıda turğanda ni iş kıla turğanın ve çerige bar- (12) -ğanda niçük yörüy turğanın ve dostlarığa niçük mürüvvet kılıb

[57b]

(1) ve düşmenleriğa ni tavr-ı müdārā kılğanın bir bir sordı Ulaş hem bilgenlerini (2)aytı andın song Ulaşğa köp in‘āmlar birib ivige yiberdi ve taqı Dib (3) Baquy Hānnıñ uluğ bigleri Yazır ilidin Alayın ve Arlan ve Biyik Depelü ilidin (4) Tēkeş ve Başı Big ve Bayğu Big ve Bayandur ilindin Qābıl Hwāce irdi-ler hân (5) bir kün ava avlab yörü turğanda atdın yıqılıb yan başıñıñ süñegi sındı (6) taqı andın öldi Qozı Yavı atlı oğlu bar irdi anı pād-sā köterdiler (7) otuz yıl pādīşāhlık kılıb ol dünyāğa kıtdı Qozı Yavı oğlını (8) pādīşāh köterdiler anı kīngeş bigleri Eymür ilidin Kērünçek irdi Salur (9) ilidin Taḥaḥ irdi Taşkı Salurdın Enkeş ve anıñ oğlu Ötken ve a- (10) -ñıñ oğlu Qul Sarı üç arqa vezir boldılar yüz yigirmi yıl hānlık (11) kıldılar ve taqı öldi **faşl-ı beyān-ı Afşar Hân-ı şāhib-kırān** vaḳti-kı hân-ı a‘zām ve qa- (12)-ān-ı mu‘azzām Afşar Hân kı Yılduz Hānnıñ uluğ oğlu meşneğ-i

¹⁵² İki kez yazılmış.

¹⁵³ Yazmada şöyle: لدا ۛ ۛ

hükümetde

[58a]

(1) mukim ve müstakim oldu be-tarik-ı ābā vü ecdād taht-ı saltanatda oturdu (2) izid te'ālā ebvāb-ı 'ināyet-i bī-gāyetin ange meftūh eyleyüb ol hān-ı (3) vālā-şān çok yıl hālā'ikğa hān ve hākīm oldu ve Afşar Hān eyyāmında emn (4) ü emān barcā ulusātā vāqī' olub hālq-ı 'ālemniñ miñneti rāhātā mübeddel (5) oldu ve Yılduz Hān eyyām münkazaı bolandın beri hālā'ik çok zaħmet ve miñnet ve bizārī- (6) -lık çeküb irdi-ler ve ol kün Afşar Hān maħām-ı hükümet ve meşned-i hilāfetde (7) ber qarār oldu künden küne āfitāb-ı ikbālī maşriq-ı iktidārdın tulū' kılub (8) kaygu ve külfet-i zulmeti barcā hālā'ik-dın ref' bolub atası eyyāmıdın hem eyālāt (9) ü ulusāt u tamām fuķarā vü ğurebā memnūn u meşrūr u ser-i ni' met bilüb (10) ol pādīşāh- ı 'ādīl şükrānesidin il-be-il toy virüb hoş vaqt- (11) -lık kıldılar ve Afşar Hān hem esbāb-ı toy müheyyā kılub barcā uluk ve kiçik (12) hālā'ikā toy virdi ve ol toyda at yügürtürdiler ve altun

[58b]

(1) ve kümüş kabık attılar ve ol hān-ı 'ālī-şān leşkerkeşlikda ve mülk-girlikda (2) ve dīndārlikda nazarı yok irdi ve bir kimse anıñ muħārebesine tāb-ı mukāvemet (3) kılmaz irdi ve Afşar Hān ḥasenü'l-vech ve miyāne-kaḍd ve ğird-meħāsīn ve büzürg yüz- (4) -lük ve çatma kaş-lık ve uzun barmağ-lık ve iri āvāzlık ve bülend 'aṭselik kişi (5) irdi ve kaş çoklığındın ange Tüglük Hān hem dīr irdi-ler ve şaḥīḥ ü şarīḥ (6) tūrur kim Afşar Hāndın on oğul boldı ve uluk oğlu Biyik Depe Hān kim Afşar Hāndın (7) song hükümet ve hānlık ange tefvīz oldu ve Biyik Depe hālqı anıñ (8) neşliden boldı ve Araş Bigdin Araşlı hālqı peydā boldı ve İslām Big (9) ve Kündüz Big ve Şamlı Big ve Tatar Big ve Kaşım Big ve Ācı Big (10) ve Ünsan Big ve Aḥmed Big ve Ācı Bigdin Öci Big mütevellid boldı (11) ve

önce her bir oğlının hem çok oğul mütevellid bolub her biri her vîlâyetde (12) hâkim ve ser- gerde olub rûzgârda şâyî' boldı ve İslâm Big

[59a]

(1) neşlîdin İslâm halkı zühûrâ yetişdi ve Şâm Big neşlîdin Şamlı (2) halkı peydâ boldı ve Papar Bigdin Paparlı halkı meşhûrâ kıldı ve Kâsım Big- (3) -din Kâsımlı halkı zühûrâ kıldı ve Ahmed Big-din Kûteh (Köse?) Ahmedli halkı müntezir (4) boldı ve Âcı Bigdin Âcılı halkı peydâ boldı ve önce her bir tîre ve cemâ' a-yı (5) ulûsât-ı Afşar ki rûzgârda bar тұrur ve aların hem aşı-ı bākları ve neşeb-i (6) şarîhleri bul on oğula yetişür ve baba-yı 'izâm-ı mülk-i ihtisamları (7) Afşar Hân тұrur ve ba'z-ı tîre ve cemâ' a ki ol oğullar neşlîdin rûzgârda (8) bar тұrur ve ıstîlâh-ı Moğoliyedinde her biri bir laqaba muqalleb olub-tur ve aların (9) hem eslâf-ı kirâmları Afşar Hânâ yetişür inşâ' allâhu te'âlâ bul on (10) oğulning hâlefîni ve mesned-i hilâfetde müstaķim bolğanı ve buların neşli- (11) -din hem her kimse hükümet ve hānlık yetişkanı öz mevrūdında izhâr (12) ve beyân olunur el-'arz vakti-ki Afşar Hân tarîķ-ı cihān-bānlık ve kışver

[59b]

(1) güşaylığa meşgul oldı ve himmet-i hümayün-ı mülk-gırlığa müteveccih boldı (2) 'inān-ı 'azimet ma' tuf-ı diyār-ı mağribē kılub çok bilād ve bıkā' taht-ı taşarrufa (3) saldı ve her bir ülkede -ki eşnāf-ı keferē ve tavāif-i fecerē bar irdi - delālet (4) ve istimālet birle küfre ve şirke ve ef'āl-ı nā-şāyeste ve a' māl-ı nā-bāyestedin (5) men' eyledi ve her bir tā'ife ki inhirāf kıldı ol kavmi tig-ı bî-dirig birle ma' dūd (6) eyler irdi ve be-tarîķ-i teşhîr-i mülk ü memālik leşker-i bî-kerān birle Şâm vîlâyetine (7) bardı ve ol nevāhîni teşhîr eyleyüb tamām halkı muti' kıldı (8) ve andın song Rûm vîlâyetine bardı ve ol vakt 'Alāü'd-devle Rûm halkığa (9) vālî irdi vakti-ki ol pād- şāh-ı zî-cāh çok leşker ü sipāh ilen Rûm (10)

diyārına yetiştī Rūm ehli ol vāqı‘a dın āgāh boldılar kım hēngām-ı (11) gīrūdār üc fēlek-i
devvārē yetiştīb tūrur ve ğulğüle-yi leşker ve na‘ra-yı kerrenā[y]¹⁵⁴ ve kūs (12) bu çarḥ-ı
abnūsā dolanıb tūrur ve Rūm ḥānı Rūlīt bu leşkerdin hīrās

[60a]

(1) çeküb bir niçe cāsūs buyurdı kım tā ḥaḳīkāt bu merātīb-din āgāh (2) bolsun ve cāsūslar
Rūm ḥānıḡa ḥāberīyyet kōrdi kım Yılduz Ḥān oğlu (3) Afşar Ḥān tāc-ı pād- şāhlık başıḡa
urub ve tamām-ı memālīk feth ü teşhīr (4) eyleyüb şimdi bul vīlāyetē ḡayme-yi istikāmēt
ber-pā kılub tūrur kūs-ı (5) muḥārebe der-sedā kılub meydān-ı muḥārebedē tayyār ve
intizār tūrur ve Rūm sultānı (6) öz leşkeri birle ol ġazīleri teḡābül salıb engīz-i ḡarb kıldı
ve (7) ol cāsūslar ‘arz kıldı kım sizniḡ tamām cem‘iyyetiniḡiz o sultān-ı sāḥib-kırān (8)
leşkeriniḡ teḡābülünde mişāl-i bir kaṭredür ki ‘ummāna düşer veya bir zerredir (9) ki
pertev-i āfitāb-dın rūzına düşüb teḡīr olur sultān-ı Rūm (10) ki ol cāsūsıların bu nev‘
ḡāber eşitdi ḡam-nāk olub kaḡīyyü’l- (11) ḡacātā münācāt kılub bile ol leşker-i bī-kerāndın
penāh-ı istid‘ā (12) kıldı ve andın song iddi‘ā-yı ḡarb-ı metrük eyleyüb ekābir ü

[60b]

(1) eşrāf u ahālī ve a‘yāndın Afşar Ḥān ḡizmetiḡa ilci kōnderdi (2) ve rābıṭa-yı illik ve
ḡarındaşlık izḡār kılub çok ḡediye ve tuḡfe ol (3) pādīşāh ḡizmetine yiberdi ve āḡirü’l-emr
bīnā-yı muşālaḡa bu yire ḡarār oldı (4) kım ḡalkı çok nöker vırub ve ol mülāzımlar ve Afşar
Ḥān leşker birle ma‘-küç (5) ve külfet Tebriz vīlāyetine kıldı-ler ve ol pādīşāh-ı zī-cāh
sultān-ı Rūm Ḳayı evlādı- (6) -ḡa ḡükm virdi kım Rūm ehline vālī olub ḡükümet eylesün ve
inşā‘allāh (7) Ḳayı evlādınıḡ ḡi-güneliḡini ve vāqı‘a-yı ḡānlıklarını öz mevrīdinde (8)
beyān olunur el-ḡarāz vākti-ki Afşar Ḥān Tebriz vīlāyetine ḡayme-yi istikāmēt (9) ber-pā

¹⁵⁴ Yazmada şöyle: كرس

kıldı ve bir niçe kün ol yırdē ikāmēt kılub uluk oğlu Biyik Dēpe (10) Hān Tēbrīze hākīm eyleği ve her bir oğlanını bir vīlāyetē hākīm eyleyüb Īrān (11) ve Tūrān tāmām-ı oğlanlarığa be- tārīk-ı taḡsīm tēfviz eyleyüb andın (12) song özi ‘inān-ı ‘azīmēt memleket-i ‘Irāqā mā‘ tūf buyurđı ve tayy-ı

[61a]

(1) menāzıl kılub Sıfahān kī pāy-ı taḡt-ı ‘Irāq tūrur ve bār-gāh-ı ikāmēt (2) Sıfahānda ber-pā kıldı ve kördi kīm ol maḡhāl baḡş-ı hālī ve merḡūb-ı haḡvālī tūrur (3) ve ol sebebđin niçe yıl ol pāy-ı taḡtda tēvaḡḡuf kıldı ve ol şer zemīn- (4) -de vedī‘at-ı ḡayātın muḡteḡā-yı ecēl-i meḡ‘ūdā temlīk eyleb mülk-i ‘ārīyetin (5) kişver-i bekāya tēbdīl eyleği ve müddet-i eyyām-ı ḡānlığı ve pādīşāhlığı yetmiş (6) yıl irdi ve Afşar Hān kī be-muḡteḡā-yı *izā cāc ecēliḡum lā-yeste ḡirūne sā‘atēn ve lā* (7) *yēstāḡdīmūn*¹⁵⁵ cān <cān>¹⁵⁶ baḡş tapşur[d]¹⁵⁷ andın song Biyik Dēpe Hān atasının ornına (8) ḡükūmetde ḡarār tapdı bir niçe yıllar dēvrān sürdi ange hem ecēl ḡirībāḡir (9) olub rūḡ-ı pāk-nı beden mülkīdin mā‘zül eyleyüb taḡtgāh-ı aşlīsine (10) köçürdi andın song Biyik Dēpe Hān oğlu Menḡli Hān atasını taḡtında (11) oturđı meḡlik irdi ‘azīmēt ilēn ve ‘adālet ḡarın ve eyyām-ı devletide (12) re‘āyā ferāḡat u istirāḡat kiçe ve kündüz olurđı ve aşlī ḡalḡā da‘vet işiḡine ḡaḡtı

[61b]

(1) anıḡ oğlu Toylı Afşar Hān kī babasını adını ange ḡoymışlardı pādīşāhlık (2) ve ḡānlık ange ḡarār tapdı ve kırk yıl bu hem ābā-yı ‘izām-ı feḡlek-iḡtişāmning (3) dēvrānı sürdi ve ecēlḡā ḡareḡ taḡmadı bul hem dār-ı fenādın dārü’l-beḡāya raḡtını ḡekti (4) oğlu Kızık Hān ferḡān-reḡā-yı memleket boldı ve Kızık Hāndın bir oḡul (5) boldı anıḡ adını be-tārīk-ı

¹⁵⁵ Nahl/61: “Ecelleri geldiḡi zaman ne bir saat ertelenir, ne de öne alınabilir.”

¹⁵⁶ Fazladan yazılmış.

¹⁵⁷ Yazmada şöyle: تار شورى

mırās Afşar Hân koydı atasının (6) vefâtıdın song Kızık oğlu Afşar hânlığa yetişdi ve tengri taqaddes (7) te'âlâ ange merhamet eyleyüb bir oğul kerâmet kıldı anıng adını Şahrub (8) Hân koyub mülk ange tapşurdı ve ol atasını yirine keçüb taht-ı (9) saltanata kâyim boldı ve [...] olan evlâd bir bir tafzıl öz yirinde beyân (10) olunur ve eğer Afşar Hân-nıñ bir oğlını ve anıñ her bir evlâdını (11) hân bolğanı-dın ve hükümet sürganı-dın be-tafzıl (12) beyân olsa önge bir tavâife nüvist yetişmez

[62a]

(1) el-^c arz vâqti-kı Afşar Hân bu cihândın rihlet kıldı ol vâqtda (2) Kün Hân ve Ay Hân ve Yılduz Hân ve Kök Hân ve Dağ ve Tengez Oğuzınğ her alt oğlu-nıñ evlâdı (3) Afşar Hâna muṭi^c ve itâ^c at kılub rıkâb-ı sa^c âdet-intisâbında hem-râh (4) irdi-ler ve ba^c de's-ser-âmed ol eyyâm-ı ferah-encâm muḳaddime-yi nızâ^c bul alt oğul evlâdın (5) arasında vâkı^c olub Kün ve Ay ve Yılduz evlâd bir cem^c boldı ve Kök (6) ve Dağ ve Tengez evlâd bir cem^c iyyet bolub tarîka-yı harb zuhûra yetişdi ve (7) <ve>¹⁵⁸ ol haber Tebriz hâkimi Biyik Depê Hân meşmû^c olub çok cem^c iyyet ve leşker (8) yığub alarınğ imdâdına bardı ve Kök ve Dağ ve Tengez evlâd tâb-ı (9) muḳâvemet-i harb kıla bilmeyler ve öz cem^c iyyet birle firâr kılub her bir maḥâll (10) ol maḥâllâta yüz kıtürdi ve olarınğ kirisindin leşker kılub inhizâm (11) kıldı ve çok yıllar ol evlâd be-tarîk-ı firâr her vâdilerde ve beyâbânlarda (12) istikâmet idüb rûzgâr ba-sar kıldılar ve ol eyyâmda Kün Hân ve Ay Hân ve Yılduz Hân

[62b]

(1) evlâdı ve Kayı Hân kı Kün Hân uluk oğlu tırur anıñ neşli barçası Biyik Depê Hân (2) hân köterib Tebriz ve İsfahân maḥalinde Biyik Depê Hân çok yıl hânlık (3) eyledi ve ol

¹⁵⁸ Fazladan yazılmış.

eyyāmda ol üç uluk oğul evlādı Şalāḥa'd-dīnē mülakḳab (4) boldı ve andın song Şalāḥa'd-dīn evlād her ḥayr u şerrüning nāmūs- (5) -da ittīfāk olub tā inḳırāz-ı 'ālemçe telās-ning ve nāmūs kırlar (6) ve Afşar Hāning inışı Kızıl Big ol eyyāmda il bigi irdi ve andın bir oğul (7) boldı anıng adını Fülād koydılar ve Fülād tireşi Kızıl Big neşlīdin tūrur ve Afşar (8) ili çok 'ālī ve büzürg il irdi ve ol ili ḥüsn-i sülūk ve nīkū ḥulḳ-lıgındın (9) ba'zı eyālāt-dın hem bir niçe ḥalḳ ayru bolub kılib Afşar iligā koşulur irdi (10) ve ol ildin çok yaḥşılık körüb andın song müfāreḳat kılmadı ve (11) āvān-ı tireşi ol kişigā yetişür ve yana bir kişi-ning adı Sevinç H'āce irdi ve (12) ol hem kılib Afşar iligā koşuldu ve bir tire 'ālāḥide Afşar ilind[e]¹⁵⁹ Sevinç H'āceğā müsemma boldı

[63a]

(1) ve Faḥre'd-dīn digen hem bir kişi Afşar Hān 'aşrında bar irdi ve ol kişi (2) bā- fetānet ve bā-ḥüş ve ḥıred-mend ve ḥizmet-kār kişi irdi ve anıng ḥizmet-kār- (3) -lığı zāḥir olandın song Afşar Hān anı vezīr eyledi ve çok yıl Faḥre'd-dīn (4) ḥizmet kıldı ve andın bir cemā'a ḥalḳ Afşar ilinde zūḥūrā yetişdi ve (5) Faḥre'd-dīn tireşi ol vezīr neşlīdin tūrur ve inşā'allāh-ı te'ālā mündin song (6) hem Yılduz Hān oğlu Afşar Hān evlādıdın beyān ve mezkūr olunur ve ve el hāl (7) Qayı Hān evlādıdın kī bir niçe hān ve big bolğanlar irād bolsun faşl-ı beyān-ı (8) evlād-ı Qayı Hān kī Kün Hān oğlu tūrur ve beyān-ı ḥükümet-i Qozı Yavı Hān Qozı Yavı Hān Qayı (9) Hāning oğlu tūrur ve Qozı Yavı Hān kī Rūm vīlāyetinde maḳām- ı ḥükümet- (10) -de müstaḳīm oldı anıng ḥüsn-i sülūk-dın barça ḥalā'ik memnūn ve (11) meşrūr olub ol 'aşrda fuḳarā ve fuḳalā āsāyişde bolub tün (12) kün du'ā-yı cān-dırāzlıg ol sultān-ı 'ālī-şānā muḳayyed irdi-ler ve ol

¹⁵⁹ Yazmada şöyle: ال مد

[63b]

(1) eyyām mevsim-i tarāvet-i bahār ve neşv ü nemā be-derece-yi kemāl irdi ve ol sultān-ı
‘āli-maḳām (2) dīl-āver ve ferzāne ve bā-tedbīr irdi ve etrāf ve cevānib ol kī gāh be-tarīḳ-ı
(3) küfrān-ı ni‘met-i ol sultān-dın her kimsē temerrüd ve inhīrāf kılur irdi leşker-i (4) bī-
kerān birle anıng üstine barib tenbīh ve te’dīb-i ḳatlı ü gāret (5) kılurdu evbāşlar ve ḥarāmī-
ler hīç birisini ḥareket-i nā-şāyeşte ve ef’āl-i (6) nā-bāyeşte kıla bilmez irdi ve ol vāḳtda
Kün Hān oğlu Ḳayı Hān evlādı (7) barçası Rūm vīlāyetinde Ḳozı Yavı Hān birle müctemī‘
irdi ve her bir evlādını (8) Rūm maḥālinde bir ülkeḡa ḥākīm tiküb çok yıl ferāḡat-lık ve
ḥātır-cem‘ - (9) -lık birle ḥān bolub evkāṭ ba-sar kıldı el-‘arz Sultān Keyḡubād ve (10)
Ḳozı Yavı Hān beydaḡ-ı ḥarb-rāst kılub bir niçe vāḳt şaf (11) dutub uruş kıldılar ve çok ḥalk
ve sipāh iki taraḡındın hem ḥelāk (12) olub āḡirü’l-emr Keyḡubād Ḳozı Yavıḡa ḡālīb oldı
ve bir kiçe Ḳozı

[64a]

(1) Yavı fırşat tafīb¹⁶⁰ Ḳayı evlād birle Rūm pāy-ı taḡtındın düşüb [...] (2) fibrār kılib
Şalāḡa’d-dīn ilıḡa ḡoşulub ol ilḡa serdār oldı (3) ve ol vāḳt-da Ḳök Hān oğlu Becene ve
Daḡ oğlu Salur her birisi (4) öz iline baş irdi ve Ḳozı Yavı Hān ol eyālāṡa ḡoşulḡandın
song (5) bir niçe vāḳtdın song ol eyālāt arasına tarīḡa-yı nızā‘ vāḡı‘ olub tefriḡa taptılar
(6) inşā’l-llāḡ Ḳayı evlādını çı-günelḡı ve nitük bolḡanları beyān ve mezkūr (7) olāndın
song ol eyālāt muḡaddimesi ve tefriḡa tapḡan-ları taḡşīl (8) olur el-ḡaraḡ Ḳozı Yavı Hān kī
Rūm vīlāyetindin ḡaric oldı Şāḡ Keyḡubād-ı (9) Sāmānī Rūma ḡākīm olub meşned-i
ḡilāfetde müstaḡīm boldı Rūm ḡalkı ange (10) ser-rişte-yi itā‘at ber-ḡarār kılub ḡizmet-
ḡüzārlik ber-cā kıltürdiler (11) ve andın song Ḳayı evlādındın bir niçe yıl Rūm ḡükūmeti
köterildi ve Sāmānī- (12) -lerniḡ evlādına ḡarār tapdı ve Sāmānīler bir niçe yıl Rūma

¹⁶⁰ Yazmada şöyle: ز ا ق ع يب

hükümet kıldı

[64b]

(1) tā vaḳti-kī āfītāb-ı ef'āl-i āl-i Selçuk maşrık-ı murāddın tūlū' kıldı ol eyyām- (2)-dın song yana hükümet-i Rūm Kayı Hān evlādıḡa müyesser bolub ber-ḡarār oldı (3) ve vāḳı'ā-yı āl-i Selçuk budur kim Kayı ḡalkda Selçuk diḡen bir kişi bar irdi Rūm pādīşāh- (4) -nıḡ vezīr Selçukı öziḡe oḡul oḡudı ve ol vezīr vefāt kılandın song (5) pādīşāh Selçukı vezīr ornına keçürdi ve niçe yıl vezīr bolub ṡarīḡa-yı ḡizmet-kār- (6) -lık beḡā kıtürdi ve ḡalā'ıḡa çok 'adl kıldı ve anıḡ 'adlındın ve ḡüsn-i sülūkı- (7) -dın fuḡarā ve fuḡalā barḡası rāzı ve şākır irdi ve bir niçe yıldın song (8) pādīşāh-ı Rūm vefāt tapıtdı barḡa ḡalk uluk kiçik yıḡılub Selçuk pādīşāh (9) eylediler ve andın song Rūm hükümet yana Kayı evlādıḡa müyesser boldı ve (10) Selçuk Şāhdın iki oḡul boldı ve birisi<ni>¹⁶¹ Alf Tuḡral Hān ve yana birisi (11) Çaḡır Big ve uluk oḡlı Alf Tuḡral çok ḡayūr kişi irdi ve tevekellü irdi (12) ve anıḡ neşlīdın Teḡellü ḡalkı türer ve aşı-ı Teḡellü tevekellü tūrur ve ıştılah-ı Moḡoliyeḡe

[65a]

(1) Teḡellü müşemmə boldı Sultān 'Oşmān Hān ve Sultān Murād Hān ve Sultān Melīk (2) Şāh ve İldırım Bāyezid Hān ve Sultān Or Hān Teḡellü tūrur ve ḡāl Teḡellü ḡalkı- (3) -dın kī ḡān ve big bolurlar ol evlāddın tūrur ve Çaḡır Big evlādıdın (4) Oḡuz Hānlı ve Sultān Süleymān Şāh ve Saru Bāḡı Big ve Sultān Selīm (5) Hān ve bunlara Oḡuz Hānlı dırlar ve bunlar Kayı evlādı tūrurlar ve Rūm şehrine pādīşāh (6) olanlar bul evlād tūrurlar ve Allāhü a'lem Oḡuz Hān iliniḡ yurtları ve anda (7) niçe yıl ve ni reviş birlen olturḡanları ve **Türkmen tib niçuk at (8) koyulḡanın zıḡkri** Oḡuz Hāndın Kozi Yavı Hāḡaca niçuk kī

¹⁶¹ Fazladan yazılmış.

(9)aytuḵ şundaḵ tururdı imdi İnal Hān aytur miz tengrim buyursa (10) İnāl Hān zāmānındın bīr bīr aytgumuz tūrur barçası dürüst tūrur hīç ğalaṭı (11) yok-turur ammā Qozı Yavı Hān bīrlē İnāl Hānnıñ arasında cēzm bīlir biz (12) tört ming yıl bar tūrur andın bīlē tūrur miz kīm Oğuz Hān Keyāmerş zāmānında

[65b]

(1) irdi İnāl Yavı Hān Big vezīri vekīli Qayı ḥalḵdın Qorḵut Ata irdi (2) ol bizniñ peygamberimiz-ning aḡası Bağdād şehrinde ‘Abbās oġlanları bış yüz (3) yıl pād- şāhlıḵ qıldılar Qorḵut anlarınñ zāmānında irdi Keyāmerş bīrlē (4) ‘Abbās oġlanları- nıñ arası bış ming yıl tūrur Qozı Yavı Hān (5) Oğuzniñ bışlenci oġlı tūrur beş özüngiz ḥesāb qılınḡ Qozı bīrlē (6) Qorḵut atamning ḥānı İnāl Yavı Big arası niçē ming yıl bōlur imdi (7) bu ayılğan tört ming yılda bīr bīr at-be-at kīmniñ bolğanın (8) ve kīmning bolmağanın bīlē tūrur miz munça munça aytmasāḵ ḥem başdın ayāḡgaca (9) şūretini ayta tūrur miz aytalıñ Oğuz ili-ning yurtları-nıñ kūn (10) toġuşı Isıḡ Köl ve Almalıḵ ve qıbleşi Sayram ve Qazḡurt yaḡı ve Qaracık (11) ayaḡı ve temür qazuḡı Ulūḡ Taḡ ve Kīçik Taḡ kī [...] bu tūrur ve Kūn (12) batışı Sır Suyınıñ ayaḡı Yengi Kent ve Qara Qum uşbu ayılğan yirlerniñ

[66a]

(1) içinde ve ornıda tört ming ve bış ming yıl olturdılar qaysı uruḡı (2) köp bolsa andın pādışāḥ köterdiler Qayı uruḡı ve Bayat ve bış alt (3) az uruḡlar anḡa qoşulurlar irdi Salurdın bīr kīşi pādışāḥ köterür irdi (4) Salur uruḡı ve Eymir ve bīr niçē uruḡlar anḡe qoşulur irdi ve Şalāḡa’d-dīn (5) ilidin bīr kīşi pādışāḥ köterür irdiler ve Afşar ve Qırqıl ve Bigdīli ve (6) Qarḡın ve Yafır ve bīr niçē il ve az uruḡdın anḡe qoşulur irdi Yazırdın (7) bīr kīşi pādışāḥ köterürler irdi ve bīr niçē az uruḡlar anḡa qoşulur irdi (8) mundın kıyās qılınḡ köp uruḡdın pādışāḥ köterib az uruḡları (9) anḡa qoşulub ḡāḥ alt yeti tob bōlub irdi-ler ḡāḥ üç tob ve

tört (10) tob bölurlar irdi ve biri birle yağı bölub çaparlar irdi esir (11) kılur irdiler
özlerindin artқан esirlerini Māverāü'n-nehr bāzergānlarına satarlar (12) irdi ol vāqtda 'Irak
ve Hōrāsān ve Māverāü'n-nehrniñ pādişāhları ve sipāhī-

[66b]

(1) -leri ve rā'ıyyetleri barçaları Tāt irdi Tāt-dın özge kişi yok irdi (2) Sultān Maḥmūd
Ġaznevīning atası Sebük Tegin Kayı halkdın irdi özge Türkmenler anı (3) esir kılıb
şevdāgerge satıb irdiler Beçene uruğı hem özidin töre köterib Salur ili (4) birle yağı bölub
çaşıurlar irdi biş alt arkağaca bu iki il-niñ arasında (5) düşmenlik bar irdi Beçene ili Salur
iline ġālīb kılur irdi anıñ üçün Salur atlı (6) Beçene halkını İt Beçene dirler Beçene ili-
ning Toymaduk diğen bir pādişāhı kilib (7) Salur ilini çapıb Salur alıb anıñ anası
Kaçaqlını olçalar¹⁶² alıb kitiş üç yıldın (8) song kēdhüdāsı Enkeş māl birib Kaçaqlını katiş
aldı bu sözlērdin (9) 'ğaraž ol kim çapқанları yurtlarında oturub çapқан el-ning (10)
yavıdın kutulğan-ları Māverāü'n-nehrğa kaçib barurlar irdi ve şundaқ (11) kılıb bara bara
Türkmeniñ köpişi vilāyetğa tüşdi azı qaldı (12) ve ol vāqtda Türkmenin narı tarafinda
olturğan iller köp irdi

[67a]

(1) anıñ kaysı birin aytayın barça illērdin Türkmenğa yaқınraq otur- (2) -ğan Hıttay ve
Kanglı ve Nayman irdiler ve ol iller Türkmen-niñ qalğan (3) çapşıurlardı-lar Isıg Köl ve
Almalık ve Sayram Ulug Tağ ve Kіçik Tağ bu yurt- (4) -larnıñ barçasın taşlab Sır
Suyınıñ ayağına kilib pādişāhları (5) Yengi Kentde oturub özlēri Sırniñ iki tarafin yaylab
ve kışlab (6) on arқaları ötkünçe olturdılar ve Māverāü'n-nehrğa tüşken Türkmenleri (7)
Tāçikleri evvel Türk dirler irdi biş alt arқа ötkēndin song (8) yirge suğa tartdı çençeleri kısıқ

¹⁶² olcalab olmalıydı.

ve közleri uluğ ve yüzleri kiçik (9) ve uluğ bola başladı Türkmen yurtığa kilib olturğan illerdin esir ve (10) sevdāğer Māverāü'n-nehrğa kile başladı anlarını kördiler Tācıklar Türk tidi-ler burunkı (11) Türklerğa Türk mānend tip at koydılar anıñ ma'nası Türkke oğşar (12) timek bolur qara hılk Türk ayta bilmegenleridin Türkmen tidi-ler **İnal Yavınıñ hān**
[67b]

(1) **bolğanınıñ zıkrı** Qayı Qara Hwāceniñ oğlu Qorqut Ata ve Salur Enkeş Hwācē (2) ve Av[a]¹⁶³ Şibān Hwācē başlıq barca Oğuz ili yığılıb Qayı hılkıdın İnal (3) Yavını pādīshāh köterdiler veziri Qorqut irdi Qorqut her niñerse aytsa (4) İnal Yavı anıñ sözindin çıkmas irdi Qorqut atanıñ kerāmet- (5) -leri köp irdi iki yüz toqsan biş yıl 'ömr tapdı üç pādīshāhğa (6) vezir boldı İnal Yavı yeti yıl pādīshāhlıq kıldı iki oğlu bar irdi (7) bir oğlınıñ atı Al kiçikining atı Doylı Qayı anı öz ornında olturtub kıldı ve Doylı (8) Qayı hem Qorqut-nıñ sözine 'amēl kılur irdi Qorqutdın başqa iki (9) maq bigi bar irdi birisi Şalāha'd-din ilidin Bügdüz atlı ve biri İgdır- (10) -din Dönke atlı ve Doylı Qayı köb yıllar pādīshāhlıq kıldı oğlu (11) yok irdi aşın aşab ve yaş yaşab uzak 'ömr tapıb vefāt tabdı (12) **Doylı Qayı-nıñ bir inisi İrkining shāh bolğan-nı ve oğlu Tuman-nıñ**

[68a]

(1) **dünyāğa kılgeni-niñ zıkrı** bir yaqın qarındaş bar irdi İrki (2) atlı ol 'azā igesi bolub olturdı barca Oğuz ili 'azāğa yığılıb kıldiler (3) Qorqut başlıq barca bigler sordılar kim hān-nıñ köçleri hıç boylar- (4) -ında bar mu tib bir dāyē hātūn kilib aytdı hān-nıñ bir haremı bar hāmīle tırur (5) ümīdımız bar tiz bolğay tib tidi bir niçe kündin song hān-ning oğlu (6) boldı tib sevinçli tilediler İrki başlıq barca bigler sevinçli bıldiler İrki (7) hılkğa savın saldı her kim himmetiğa lāyık savın kıldirdiler dört yüz (8) yılkı ve dört ming koy

¹⁶³ Yazmada şöyledir: ǵ

öltürdi bulğardın üç hāvz tiktürdi (9) birisini ‘arāk ve birisini kıımız ve birisini kabık birlen tolturdılar bir ay (10) kiçe kündüz toyda barca yaḥşı ve yaman ‘ıyş u ‘ışret-ğa meşgöl bōlub (11) qarılar yaşın o toyda ve mālsızlar mālsızlığın ol toyda mālīgılar ölümün o toyda (12) unutdılar Oğuz ili Qorqut-ğa aytdılar “bu oğlanga yaḥşı at qoyğıl”

[68b]

(1) tidi-ler Qorqut “munıñ atı Tuman Hān bolsun” tidi ḥalq aytdılar “mundın (2) yaḥşı at bolmas ol kün ke Doylı Qayı Hān öldi irse biziñ yurtımız (3) tuman tutub qarangu boldı bu oğul tumanda toğdı anıñ üçün (4) Tuman qoydum ve ikinci könglümdin yaḥşı ırım ve niyyet kılib anıñ (5) üçün Tuman at qoyub turur mın kım tuman uzak turmas tiz (6) kite turğan nemerse bolur tumanlı kün āfītāb bolur tumanıñ songı yaruq (7) bolur<r>¹⁶⁴ azğınā turğan tuman-nı bu oğlanıñ yaşığınā oḥsatıb mın (8) ve songı āfītāb-nı oğlan yigit bōlub atası taḥtında oturur şāh (9) devletli uzak bolğanına oḥsatıb mın” tidi barca ḥalq munı (10) işitib Qorqutğa āferin āferin tib ḥoş-ḥāl bōlub Tumanğa köb du‘ālar (11) kıldılar ve Qorqut başlıq barca <barca>¹⁶⁵ ḥalq İrkiğa aytdılar “bir ay toy (12) kıldıng aşıng tamām boldı ve hāvzlarğa salğan kıımız ve ayranıñ

[69a]

(1) köl-niñ suyındın köp boldı imdi bu kündin song şını (2) Köl İrki Hān diyeli Tuman özüng-niñ oğlıng turur aḡang (3) Doylı Qayınıñ ornıda sın oturub ḥānlık kılgıl ve her kaçan (4) Tuman yigit bolsa anğa ni birüingni özüng yaḥşı bilür sın” (5) tidi-ler taqı Köl İrkini ḥān kıldılar ḥalq birlen yaḥşı ma‘āş kılib (6) olturdı Tuman yigit boldı ve Doylı Qayı-nıñ bayrı kışı- (7) -leri Tumanğa söz birdiler “pādişāhlık atangdın singe mīrās qalğan

¹⁶⁴ Yazmada şöyle: بولور

¹⁶⁵ İkinci kez yazılmış.

(8) tūrur v̇e baṙa ḣal̇k ittifāk ḃirlen K̇öl İrkiġe ‘āṙiyet tapşurub (9) irdiler bu şart ḃirlen k̇im her kaçan ṡin bāl̇ıġ bolsang ṡinge tapşur- (10) –ġay” Tuman bu sözni işitkendin song ḣalv̇etde K̇oṙkutġa aytdı (11) “anıġ maşlaḣat ḃirlen il-ning yaĥşılarını çarlab toy kıldı K̇oṙkutnı (12) ivniġ törinde olturtub K̇öl İrki Ĥān yükünüb k̇ımıznı

[69b]

(1) ayakını sundı K̇oṙkut k̇ımız içib baṙa ḣal̇k aş yigendin song (2) K̇öl İrki ayt[d]¹⁶⁶ k̇i “ay il v̇e ḣal̇k baṙangız bilür sizler pāḋişāhl̇ık Tuman- (3) -nıġ ḣaqq̇ı irgenin bu vaĥtġaça Tuman yaş irdi anıġ üçün (4) ṁin bu işni kıla turur irdim imdi Tuman uluġ yigit boldı atasınıġ (5) taĥtını tapşura tūrur ṁin” ṫidi baṙa ḣal̇k K̇oṙkutġa aytdılar “ĥānnıġ baṙa (6) Oġuz ili-ning iĥtiyārı ṡiniġ kolingda öziġe ni işni ṁünāsib (7) körseng k̇ılġıl ṫidi-ler K̇oṙkut bu sözni işitkendin song k̇işi (8) yiberib Tumanı k̇iltürüb öy ortasında oturub aytdı “atang öldi (9) ṡin yaş kaldıġ K̇öl İrki ḣem atang tūrur v̇e ḣem aġang ṡini ḋünyāġa (10) k̇ılġendin bu çaġġaca köb imgekle ḃirle yaĥşı asṙab tūrur ṫac u taĥt (11) u il baṙa yurt ṡiniġ tūrur ṡindin ötünümüz bu tūrur k̇im ḃir niçe k̇ün şabr (12) k̇ılġıl¹⁶⁷ aġang-nıġ berilikdin narılıġı yarık¹⁶⁸ ḃolub tūrur” ṫidi irse

[70a]

(1) Tuman aytdı “baṙa Oġuz iliniġ yaĥşısı atamnıġ veżiri v̇e ṁiniġ babam (2) tūrur siz sözingizni k̇aḃul kıldım” ṫidi K̇öl İrkiniġ ḃir kıızı bar irdi ḃisyār (3) körkli ata anasınıġ baṙa işlerine irkli K̇oṙkut K̇öl İrki (4) ḃirle Tumanġa sözleşib yeti kiçe kündüz toy kılıb pāḋişāhl̇arġa l̇âyık (5) esbāb v̇e tözük ḃirlen kıznı Tumanġa tapşurdılar Afşar iliniġ (6) ĥānı bar irdi Āyine adlı bu kıznı oġlıġa ayturub irdi K̇öl İrki (7) k̇aḃul kılıb ḃirmek ḃolub irdi

¹⁶⁶ Yazmada şöyle: ایرتى

¹⁶⁷ Bu sözcük harekelidir: قُلْ

¹⁶⁸ “Yavuk” yerine yanlış yazım mı?

Āyine Hān kızını Tumanga birgenin (8) işitkendin song çerik tartıb Kōl İrkiniñ üstige yörıdı (9) Kōl İrki hem uluğ çerik birle qarşı barıb uruşub Āyineni bastı Ayine- (10) -ning oğlını öltürdi ve Afşarnıñ leşkerin kırdı Āyineni qovub yurtıǵa (11) bardı yurtını kilib aldı bir ay anda olturdı Āyine qaçıb özge ilge (12) bardı Kōl İrki ant içib Āyineǵa kışi yiberib aytdı kım bu yamanlıqnı

[70b]

(1) kılǵan sın imes irding oǵlung irdi kıldı irse tapdı qarındaş (2) tırur miz kıl yurtunga ige bol mın qayta tırur mın tıdı ilci barıb bu sözlerni (3) barcasın aytdı Āyine inanıb kilib Kōl İrki-ni kördi Kōl İrki (4) yurtını Āyineǵa tapşurub qayıb öz yurtıǵa tüşdi **Tumannıñ oǵlı bolǵanı (5) ve ange Yavlı at koyǵanları ve yigit yetişken song Qanlı Yavlı (6) at koyǵanlarının zıkrı** Tumannıñ Kōl İrkiniñ¹⁶⁹ kızındın (7) oǵlı boldı adını Yavlı koydı toǵuşlı alp boldı ve yigit boldı (8) bir kün suvıng yaqasın[d]a¹⁷⁰ igitler birlen oynay tırur irdi bir yigit birle (9) uruşdı anı urayın tıb nımerse izledi yaqınında bir tüb kızgandın rüzgār (10) nımerse tapmadı anıñ uçundın tutub tüpındın çıkarıb ol yigit-ning (11) boynıǵa urdı irse boynı üzüldi yigit öldi Kōl İrki Hān (12) ve Tuman ve Qorqut barca bigler olturub irdiler Yavlınıñ bu kılǵan

[71a]

(1) işin aytdılar irse uluğ ve kışik yaǵşı ve yaman ve körgen ve işitken ta- (2) -ng aytıb ħayrān qaldılar Tuman aytdı “bu oǵlanıñ atını bu vaqtǵaça Ya- (3) -vlı dıyturur irdük imdi Qanlı Yavlı timek kerek” tıdı irse (4) andın song anǵa barca ħalq Qanlı Yavlı tıdiler künlerde bir kün Kōl (5) İrki Hān örgede olturub irdi Tuman anda ħāzır irdi Qanlı (6) Yavlı eşikdin kırıb kıldı orta yırdı olturub Kōl İrkige baqıb (7) aytdı “ay baba bu

¹⁶⁹ Yazmada şöyle: ایردیر یرک

¹⁷⁰ Yazmada şöyle: ایر قاسیم

olturğanıñ taht uluğ atam Doylı Qayı-ning turur bu vaqtğa- (8) -ca atam Tuman-nı yaş turur
tib birmeding imdi ne üçün birmey turur (9) sın” tidi Köl İrki Hân başını kuyı salıb köb
olturdı bir fırsat- (10) -dın song köterib aytdı “bu sözni mın şındın mundın burunraq (11)
aytur tib ümîd qılur irdim hâşşa ol kün kim tiken birlen kişiniñ (12) boynın üzdüng râst
ayta turur sın hûb bolur yaǵşı bolur imdi

[71b]

(1) atang-ğa tapşurmak kerek” **Tuman-ning hân bolğanıñ zıkrı** (2) Köl İrki bu sözlerni
nebişesindin eşitkendin song Qorqut başlıq barca Oğuz (3) iline kişi yiberib kiltürüb uluğ
toy qılıb Tuman-nı hân köterib (4) tahtda olturtub Köl İrki cem‘i birle ayak üstinde turub
Tuman Hânğa aytdı (5) “atang ölüb mın bu tahtda oturub ilni sürey turǵalı otuz bış (6)
yıl turur şındın ümîdim oturur kim mın niçük il-niñ yaǵşı ve yamannı (7) sorub ni yol
birlen pādīşāhlıq qılıb yörgeñ bolsam sın hem (8) uşal yol birle yörgey sın” tidi Tuman
aytdı “yaǵşı ayta turur siz eger mınıñ (9) devletim bolsa sizniñ bu naşīhatlarıñız qabul
qılǵay mın tidi” [...] (10) sözləri tamām bolǵandın song Köl İrki Hân Kanlı Yavlı-nıñ
(11) yüzige bakıp aytdı “ey kızım oǵlı kızdın bolǵan-nıñ dost bolmaş (12) tib eşitib irdim
burunkı ötkenlerniñ sözlerini yaǵan kılmadıñ” tidi

[72a]

(1) Tuman Hân dört ay hānlıq kıldı andın song Qorqut (2) başlıq barca hālk Tumanğa
aytdılar “teñrigā şükr kılǵıl Kanlı Yavlı atlı (3) yaǵşı oǵlung bar münāsib ol-turur kim
pādīşāhlıǵnı ange birib özüng (4) ‘ıyş u ‘ışret-ğa meşğul bolǵay sın” tidi-ler Tuman hem
qabul kıldı (5) pādīşāhlıǵı oǵlıǵa birib çın köñül birle teñgriniñ bendeligin qılıb (6)
olturdı **KanlıYavlınıñ hân bolğanıñ zıkrı** ol ‘acāyib (7) bahādır ve mirgen ve alb irdi dört

taşafında ni¹⁷¹ yurtlarınñ barça- (8) - sın avlaş alıb öziğe baştırdı anıñ zāmānıda bōri koyğā (9) ve bars keyikke zūr kıla bılmezdi ve bürküt ve toyangā ve qarçığay (10) keklikke zūr¹⁷² kıla bilmezdi illerini tüzüb ve yavılarını bozub (11) ve öziñi māñendini pādiřāhlardıñ üzüb toşsan yıl pādiřāh- (12) -lık kılıb vefāt tapdı **Mur Yavı-nıñ hān bolğanınınñ zıkri**

[72b]

(1) Qanlı Yavlı-nıñ iki oğı bar irdi uluğ oğı-nıñ atı Mur Yavı kiçiki- (2) -niñ adı Qara Alb Arslan öler bolğanında yurtnı iki bölđi Tūrkiřtān (3) ve Yengi Keñdni Mur Yavığā birdi Tałas birle Sayramnı Qara Alb Arslan-ğā birdi (4) bir niçe yıl ötkendin song Qara Alb Arslan aķası Mur Yavı birle yağı (5) boldı il yaşşıları arada yörüb nařihātlař kılıb ber-isti‘dādī (?) (6) tidi-leř Qara Alb Arslan rāzı bolmağı āhır ikisi leşker tartıb (7) Sayram üstide uruşdılaş Mur Yavı gālīb kıldı Qara Alb Arslan (8) urışda öldi barça il ölgendin song Buğranı pādiřāh köterdiler (9) Buğra Hān barça ötker atalarındın artuķ boldı uluğ leşker birle kılib (10) Buğarā ve Semerķandnı alıb öz qarındaş-ları qaytıb kıtdi andın (11) song kılib Hwārezm mülkini alıb köp il-leř anda pādiřāhlık kıldı (12) bir kerret ve [a]rķā¹⁷³ taşafında leşker tartıb bara turğanda bir kün hān aytdı “könglimiz

[73a]

(1) buğday unındın bolğan aşnı tiley turur” tidi ügre ve özge aş (2) kılgalı bavurçı ve aş-nıñ esbābı tapılmağı hān un kıltürdi ve hāmīr kıldı (3) ve özi qolı birle yazıb qazanğā saldı olturğan nökerleşi hem hāngā pey- (4) -revlık kıldılaş pişirib içdiler ve aytdı-lař “bu aş-nıñ atı Buğra Hānī bolsun” (5) tidi-leř bu kün haļķ içinde Buğra tib pişire tururlaş ol aş turur hān üç (6) oğı bar irdi uluğı-nıñ atı İl Teğın ve ikinci-si-niñ atı Qozı Teğın (7) ve

¹⁷¹ Ki aitlik eki yerine yanlış yazım olmalı.

¹⁷² Noktalar karışmış, ı yerine ı ve ı yerine ı yazılmış.

¹⁷³ Yazmada şöyle: l ā,

üçünci-si-niñ atı Big Tegin Big Tegin ma‘nası qadīm Türk tili birle yaḥşısı (8) sūretli timek
bölur ḥān qarı bolğandın song pādīşāhlıķı Qozı (9) Tegin-ğa birdi özi tınc olturdı Babür atlı
ḥātūn bar irdi bīsyār (10) ‘āqıle ve zāhıde ve ‘ābıde ve şālīḥa ve kāfiye ve üç oğlu-nıñ anası
ol vefāt (11) tapdı Buğra Ḥān uluğ ‘azā tut[d]ı¹⁷⁴ bir yıl-ğaça kişi birle sözleşmedi (12) ve
ivdin çıkmadı bir kün Qozı Tegin atasıǵa aytdı kaçangaca ‘azā

[73b]

(1) tutub ḡam-ḡīn olturur siz avge çıǵıngız şāyed köñliñiz açılǵay tib atasını (2) bir kün bir
taṛafge avge seyrge alıb çıǵdı bir niçe kündin song mīniñ könglime (3) hevā vü heves
peydā boldı tigen vaqtda aytdı bigler ayta tıṛurlar “ḥāngā mūnāsīb (4) oltururlar kim
keḏḥüdā bolǵaylar” ḥān aytdı “ndaḵ ḥātūn ni yirdin tapılur kī kilib (5) anang-nıñ ornın
tutǵay” tidi Qozı Tegin aytdı “anam tek bolmasa andın beṛi- (6) -rek¹⁷⁵ bolsun” tidi ḥān
“her çend keḏḥüdā bolman” tidi ammā Qozı Tegin (7) iḥtiyārına qoymadı Avşar ilinde
Egrence tigen-niñ körkli yurtında at (8) kötergen körkli qızı bar irdi anıñ ḥāngā alıb birdi-
ler ol beḏ-baḥt (9) qızñıñ köngliǵa bu ma‘kūl boldı kim Qozı Tegin-ning minge meyli
bar (10) anıñ üçün mīni atasıǵa baḥāne birle alıb bire tıṛur özi mīniñ birle be-nihānī (11)
‘ıyş kılǵay yoksa qarı kişige mīniñ tek şāḥīb-çemāl qızını (12) ni üçün alıb birür irdi bir
kün Qozı Tegin atasın körey kildi ḥān uḡlab

[74a]

(1) yatıb ve ḥātūn olturub irdi Qozı Tegin yanıǵa kilib yüzin sileb ve (2) saypab irdi
[iri]¹⁷⁶ birle oynaganda ḥātūnlar ne neñg kılurlar şundaḵ kıla başladı (3) Qozı Tegin
könglidin “bu anam ornıǵa bolub minge mīhr-bānlıḵ kıla başladı” (4) tidi bir niçe kündin

¹⁷⁴ Yazmada şöyle: توتدی

¹⁷⁵ Yegrek yerine yanlış yazım da olabilir.

¹⁷⁶ Metinde yok.

song h̄alvet tabīb Ƙozı Tęginge aytdı “h̄iç (5) m̄iniñ h̄ālimdin h̄ab̄er̄niñ bar mı s̄inge ‘āşık tūrur m̄in kiçel̄er uyķum ve k̄ündüz- (6) -ler ķarārım yok m̄iniñ h̄ālimğā ķaramas bolsang ni üçün ķarı kişige alıb (7) k̄ilding” Ƙozı Tęgin aytdı “s̄in m̄iniñ anam tūrur s̄in eğer bu k̄ündin bu k̄ılğanıñ- (8) -nı ķoymasang s̄ini p̄are p̄are k̄ılıb her m̄ücengi bir ȳirde ķoyar m̄in” t̄idi (9) h̄ātūn bu vākı‘anı öziñiñ ķarındaş h̄ātūnlarığā aytıb k̄ingeşti (10) irse anlar aytdı-lar “Ƙozı Tęgin bu sözni h̄āngā h̄alkğā aymasdın burun (11) aytmak ķerek yoksa ölümğā k̄iter s̄in” t̄ib aytdılar bar̄cası ittifāk b̄irlen (12) bir h̄ātūn-nı ȳiberdiler ol h̄ātūn barıb Ƙozı Tęgin-niñ ivindin

[74b]

(1) ötügün oğurlab k̄iyib Buğra H̄ān-nıñ iviğe k̄ilib ķaytıb barıb (2) ötükni ȳirinde ķoyub k̄ildi ol kiç h̄ān ivde yok irdi avğā barıb (3) irdi t̄ün yarımındın song azğınā ķar yağıb irdi seher v̄aktınaca t̄ün (4) k̄içķıra başıladı tang atğandın song h̄alk eşitdi-ler k̄im örgedin (5) yığlab h̄ātūning āvāzı çıķa tūrur irdi ir ve h̄ātūnlar k̄ilib örgeniñ (6) işigine barıb irdi-ler kördiler k̄im h̄ātūn yüzün yırtıb bar̄ca ȳirini (7) ķan k̄ılıb ayta tūrur k̄im “bu kiç seher v̄aktıda uhlab yatıb irdim bir kişi (8) k̄ilib ķoynumğā k̄irdi kördüm Ƙozı Tęgin H̄ān k̄içķırma m̄in tūrur m̄in (9) s̄inge ‘āşık bolub atamğā alıb b̄irdim anıñ üçün k̄im k̄ündüz atam-nıñ (10) bolsang kiç m̄ining bolğay s̄in” t̄ib aytdı “atam h̄ātūn-nı ni k̄ılur (11) irdi” t̄idi “m̄in k̄içķıra b̄irdim anasığā mundaķ iş k̄ılmaķ ni ȳirde (12) bar t̄ib m̄indin bu sözni eşitkendin song kaçıb k̄it[d]i”¹⁷⁷ yanaşında

[75a]

(1) yatķan h̄ātūnlar bu sözde güvāhlık b̄irdiler ve h̄ān<ı>¹⁷⁸ eşitdi “mundın (2) yaķşı güvāh

¹⁷⁷ Yazmada şöyle: كى يىتى

¹⁷⁸ Yazmada şöyle: خانى

bolmas yış kar tırur izin körüng” tidi izini kördiler Ƙozı (3) Teginniñ ivindin çıķıb örge[ge] kılıb ƙaytıb Ƙozı Tegin-niñ (4) iviğā barıb turur Ƙozı Tegin izniñ katığā kılıb ayağın ƙoydı (5) ikisi teziķ boldı Buğra Hān avdın kıldı anğā hem eşıtdürdiler hān (6) başlıķ barca bigler Ƙozı Tegin-ni çağırıp aytdı-lar “bu ni iş turur kim (7) kiçe sın kılıb sın” Ƙozı Tegin ol hātūn-dın körgenin ve eşıtkenin (8) aytdı “mın uyalğanımdın ayta bilmedim ikinci kim za‘ıfēni atamğā mın alıb (9) bırıb irdim hāķ içinde rüsvā bolmasun tıdim ol mın-din burun (10) ƙarmandı” tidi hāķ iki bölük boldı-lar yarımı hātūn sözige (11) inandılar āhır barcaları ittifāķ kılıb hānım (?) yanıda be-ittifāķ hātūnları (12) hān aldığā kiltürüb sordı-lar aytmadı-lar siyāset kılur boldılar

[75b]

(1) evveldin tā āhırğaca kılğan kingeşlerin Afşarnıñ hātūnları- (2) -nıñ aytkan sözlerin ve ötükni oğurlağanı-nı bir bir aytdılar Buğra Hān (3) Ƙozı Teginğā aytdı “bu hātūn-nı alur da mın inamay mı irdim şundaķ (4) bir fitne bolur tib sın mını ihtiyārimğā ƙoymadıñ imdi munı ni kılurungnı (5) sın yağşı bilür sın” tidi Ƙozı Tegin sordı biş taylıķ baytal-nı (6) kiltürüb iki ayağın ve iki ƙolın ve boynın her ƙaysısın bir ba- (7) -ytal ƙuyruğuna bağlab baytallarıñ bıtlarına nızēniñ ucu birlen (8) sancdılar tolay tolay hātūn-nı biş pāre kılıb her ƙaysısı bir (9) endāmı öz öğürine alıb kitdi Buğra Hān köb yıllar pādışāhlıķ (10) kıldı ve toķsan yaşab öldi **Buğra Hān-ning oğlı Ƙozı Tegin-** (11) **-niñ hān bolğanınınğ zıķri** Ƙozı Tegin atası tahtında oturub (12) düşmenlerini yığlatıb dostlarını küldürüb ilge ‘ādālet kılıb faķr u mişķin-

[76a]

(1) -ğā ihsān kılıb kırķ yıl hān bolub yetmiş biş yaşığā yetkende oğlı Arslan- (2) -nı ornında olturtup vefāt tapdı **Ƙozı Tegin oğlı Arslan** (3) **hān bolğanı-ning zıķri** Arslan atası

tahtında oturub uluğ hân (4) boldı köp yıllardı song Sıvarcık ili yağı boldı Arslan barıb (5) Sıvarcık ilini çapıb qalğanı-nı özinç baqındurub kıldı anda (6) bir yaş oğlan-nı olçalab kiltürüb atını Sıvar koyub qolında (7) östürdi ve ol toğuşlı ve mırgen ve çeçen hünərli her maqamğa ve her (8) yolğa yörümekni bile turgan ve hāngā inak yigıt boldı barça işik (9) hālkı köre bilmedi munıng birle yaman boldı-lar Sıvarnıng ğıybətini (10) hāngā neçük ayturların bilmedi yörüb irdiler bir kün ma‘ rēkēde hân (11) Sıvarnıng qulağına söz ayta tırur irdi saqalı hân-nıñ yüzige tigdi (12) Sıvar kıtkendin song biglerge baqıb aytdı “Sıvar emredli edēb bilüb

[76b]

(1) -tūr” tidi bigler aytdı-lar “bız munıng qıla turgan işlerni hālvēde (2) ‘arż kılalı” tib hālvē bolğanda aytdı-lar “fılān vaqt fılān mālınızğa (3) hıyānēt kıldı ve fılān sırrınızın hālkğa fāş kıldı ve yağıdın alıb kılib (4) irdingiz aşıge tarta tırur ve munıñ kılgan yamanlıqlardıñ qaysı (5) birin aytalı barça iş-lērindin yama[n]raq¹⁷⁹ bu kım sizing köçünüz birlen birikib (6) yörüy tırur” tidi-lē Arslan aytdı “Sıvarnı Yēngi Kēntke hızmētkē yiberdım (7) kılgendin song sizlerge tapşura tırur mın siz niçük öltürüngizni sizler yaqşı bilür (8) sizler” tidi aytdı “fılān yıde keyik köp irmiş özüm barayın tib irdim (9) tüne kündin bēri barça yirim ağıry tırur sizler hālkğa baş bolub barıb faķır (10) mışkīn kış [azuķı]¹⁸⁰ alsunlar” bī-kār hālkın alıb avğa kıt[d]i-lē¹⁸¹ hān hātūnı birle (11) kıngeşib hāsta boldı bir niçe kündin song hārāb boldı öyde qalğan (12) bigler avğa kitken biglerğa ve Sıvarğa kışı yiberdiler “hānnıñ hāli yaman boldı

¹⁷⁹ Yazmada şöyle: به ماراق

¹⁸⁰ Yazmada yok.

¹⁸¹ Yazmada şöyle: كى غى لى

[77a]

(1) yetiſe körsünler” tib biglerniñ kılür küni hân öldi kıldiler kördiler hân (2) ölüb tırur barça bigler kingeſti-ler hân-nıñ ölüğ ve tırık bolğan māl- (3) -nıñ barçasını aldılar ol vaxtda Sıvar hem kıldı Sıvargâ aytdılar “hânnıñ (4) ölüğini kaçan çıkarurunu anı yırde koyarunu ve ‘azânnıñ barça teklifini (5) hânım birlê sîn kılğıl anıñ üçün tırıkliginde hem siz ikingiz irdingiz barça işini (6) kıla turğan ölgende hem sizler kılınğ” tıdiler ölüğ üstine kılmediler taſlab (7) kıt[d]i-ler¹⁸² Sıvar hân ayakı-nıñ uçında ſağalını keſib bîr taſnı alıb baſığâ (8) ve kögsige urub barça yırini pârê pârê kılıb aytıb yığlay tırur irdi (9) “ölgenide bolmadım bîr ayak su bîrmedim ve hîzmetiñge yaramadım imdi sîni bîr yırde (10) koymak üçün turub mîn andın song sînsiz bu dünyâda yörümek (11) mînge harâm tırur özümni öltürür mîn sîning ayak uçında yatur mîn” tib (12) yığlab olturub irdi hân yırindin kopa kıldı Sıvarnı kucağ-

[77b]

(1) -lab yüzindin öpdi aytdı “sîniñ ve sîndin ğıybê kıla turğan¹⁸³ bigler (2) haqıqatin bilmek üçün özümni ölüğ kılıb irdim” tıdı hân-nıñ (3) tırilgenin eſitib barça haq kıldı-ler hân-nıñ māl-ların alıb ölüğgâ (4) qaramay taſlab kıtken biglerni tutub közlerin kör kılıb ve kolların (5) keſtürdi Arslan Hân yetmiş yıl pâdiſâhlık kılıb vefât tabdı (6) **Buğra Hân-nıñ uluğ [oğlı]**¹⁸⁴ **İl Tegin ve anıñ oğlı ‘Oſmân Hânıñ hân bolğan-** (7) **-nıñ zıkri** Arslan Hânıñ oğlı kiçik irdi uluğ ‘ammisiniñ oğlı (8) bar irdi ‘Oſmân atlı [a]nı hân kıldılar on biſ yıl pâdiſâhlık kılıb vefât (9) tapdı **İl Tegin oğlı [İ]liniñ**¹⁸⁵ **hân bolğanıñ zıkri** ‘Oſmânıñ

¹⁸² Yazmada ſöyle: ك ب عى لر

¹⁸³ Yazmada ſöyle: ت ورون

¹⁸⁴ Yazmada yok.

¹⁸⁵ Yazmada ſöyle: ر سلى

(10) bir inışı bar irdi İli atlı hân kıldılar ol üç yıl hân bolub atası (11) kiyinındin kıtti **İli** atlı oğlu **Şıban-nıñ hân bol<ma>ğanı-nıñ zıkrı** İliniñ (12) Şıban atlı oğlu bar irdi anı hân kıldılar ol ataları yörigen yoldın

[78a]

(1) yörüb yaǵşıǵa yaǵşı yamanǵa yaman hoş kilib yigirme yıl atası tahtında oturub (2) uluǵ ataları-nıñ köçi-niñ izine tüşüb köçüb kıt[d]i¹⁸⁶ **Şıbān oǵlı (3) Buran atlınıñ hân bolǵanı-nıñ zıkrı** Şıbān-nıñ oǵlı bar irdi (4) Buran atlı anı hân kıldılar Buran ve İli birle yaǵşı sülük kılıb Oǵuz (5) ilining resmlerin ve kâ’ idelerin ber-taraǵ kılmay on sekiz yıl (6) pādīshāhlıq kılıb vefāt tapdı ‘**Alīnıñ hân bolǵanı-nıñ zıkrı** (7) ve ‘Alī Big Hân Şāhrūh oǵlı Biyik Depe Hân neşlidin tūrur ol vaqıtta Oǵuz ili Sır Suyı- (8) -nıñ iki taraǵında ayaǵına yaqın oturub irdi-ler Moǵol kilib (9) köb چاپıp irdi ange tāb kiltüre bilmedi köpreki köçüb Ürgenc bardılar (10) qalǵanı ‘Alī tigeni hân köterdiler ve ‘Alīning bir yaş oǵlı bar irdi (11) Kılıç Arslan atlık anǵa Şāh Melik ad koyub Bügdüz ilindin Kozıcı (12) Big tigen yüz yaşar kishi bar irdi ol vaqıtta Oǵuz ilining yurtı

[78b]

(1) Sırnıñ ayaǵı ve Ürgenc birle Sırnıñ arası Amu Deryası-nıñ iki taraǵında Ürgenc birle (2) Mervniñ arasında Qara Kumnıñ içi tā Murgab Suyı-nıñ ayaǵı-ǵaça hân (3) özi Yengi Kentde oturub Şāh Melikni Kozıcıǵa tapşurub oǵlıǵa “Kozıcı- (4) -nıñ sözindin çıqma” tıdı Kozıcıǵa aytdı “Şāh Melikni Oǵuz ilining (5) içine alıb bar anda oltursun bu hālǵa ve hālq munga örgensün il- (6) -nıñ bir çetide mın oturub ve bir çetide oǵlum birle sın oturub” il başıǵa (7) **qara hân bolǵanı tört taraǵ kitkeni-nıñ zıkrı** imdi Şāh Melik kaçıb kïtkendin (8) song ilniñ ne kılǵanın aytalı ol vaqıtta Ürgenc ve Murgab ve Merv

¹⁸⁶ Yazmada şöyle: ك . ي . تى

Tecende (9) olturğan ilniñ uluğ bigi Qayı ilindin Qorqut irdi il (10) içinde bir cınlı bar irdi ve Mirgen dirlər irdi Qorqut anı çağırıp aytdı (11) “Şāh Mēlik birle Kozıcı Big bızdin ağrıb ‘Alī Hān qatığa kaçıp kitdi (12) il birlen hān-ning işi niçük bolar irgen” tidi Mirgen Kāhın bir sâ‘ at söz-

[79a]

(1) -lemey olturdı “tız Oğuz ilining içinde uruş bolub kızıl kan qara (2) su tek aqa turur ‘Alī Hān tız öle turur anıñ ornığa bir kım pādīshāh bola turur” tidi (3) bu söz tamām boldı indi¹⁸⁷ özge sözi aytalıñ bir kişi bar irdi Toğur- (4) -mıñ atlı atası-ning atı Qazancı Hwāce Qayı ilidin iv yasadı turğan bir (5) kişi bar irdi ol bu vāqı‘ āt-dın köp yıl-lar burun Toğurmış bir kiçe yatıp (6) irdi tüş körer kım kögsindin üç dıraht kökerib bülend çıkdı (7) şahlandı ve yapraklandı uyuta turub barıp bu tüşni Mirān (8) Kāhınga aytdı ol aytdı “bu körgen tüşingni hiç kişige aytmağıl yaħşı (9) tüş turur” bu tidi Toğurmış-ning üç oğlu bar irdi her oğlu-ning (10) başındın hūdā yolığa koy öltürüb ve pişirib hālkğa birdi uluğ (11) oğlu-ning atı Toqat ve ortancı-sınıñ atı Tuğrul ve kiçisining (12) atı Arslan Qorqut Bigğa qarındaş irdi üci mirgen ve bökke irdi

[79b]

(1) Qorqut Big Tuğrulnı on bigi kılıb irdi anı Tuğrul On Bigi dirlər irdi imdi Şāh (2) Mēlikni aytalıñ Kozıcı Big ‘Alī Hānga “Şāh Mēlik-ni mınıñ kiyinimdin yiberil” (3) tib Yengi Kent ve Ürgencde olturğan ilning içige kıldı ol vākt (4) hālk Tuğrul Big ağzığa qaray turur irdiler Tuğrul Kozıcığa aytdı¹⁸⁸ “sözniñ rāstı (5) aytğıl yok ise qarıgan çağında eseniñ kitiñ yağı üstinde öler-sin” (6) tidi qorqanıdın rāstı aytdı Kozıcını bēnd kıldılar barca ilge kişi (7) çapturdılar on alt ming kişi yığılıb Şāh Mēlik-ning kile turğanın (8) bılıb yolına barıp

¹⁸⁷ Yazmada şöyle: از دى

¹⁸⁸ Yazmada şöyle: دى

Korçut Big sekiz ming birlen yol-ning bir (9) yanında turdı Tuğrul Big sekiz ming kişi birlen yol-ning bir yanında (10) tırdı uzak qaravul saldılar bir kün qaravul kile turur tib kildi (11) atlanıb yol-ning iki yanın alıb turdılar Şāh Melik-ning leşkeri yigirme (12) ming kişi irdi yarımı öte birgende iki tarafındın at saldılar uluğ

[80a]

(1) uruş boldı Tuğrul Big gālīb kildi Şāh Melik-ning tutub öltürdiler (2) ve biglerini hem öltürdiler ‘Alī Hān bu haberni eşitkendin song tiz öldi (3) Oguz ili bir biri birlen öcli ve kanlı boldılar öz başına kara hān tigen (4) boldı bir birini çaptı biri birini öltürdiler Kutluk Big ve Kazan Big (5) ve Karaman Big baş bolub köp il bilen Mangışlak kıldiler anlar- (6) -nın içinde her ildin bar irdi ammā köpreki Eymır ve Döğer ve İğdir ve Çavdır (7) ve Şalaha’d-dīn ve Karkın ve Salur ve Ağar irdi bularnıñ köbreki (8) Şalāha’d-dīn ilidin ayrılıb tururlar ‘Alī Hān Big-ning oğlan- (9) -ları baş bolub Hışār tağına kıldiler ve bir niçe köp il-ler Oklı ili (10) ve Kökli ili ve Sultān ili Şalāha’d-dīn ilidin ayrılıb Ebū’l-hān (11) tağına kıldiler Yazır ili Hōrāsāngā barıb Durun etrafında köp yıllar (12) olturdılar ol sebebdin Durungā Yazır yurtı dirler Yazır iliniñ bir niçesi

[80b]

(1) Durun yaqasında tağ içinde dihkānlık kılub oturub irdiler bul vaktde anlar- (2)-ning Kara Daşlı ayturlar ve Salur ilindin ve Dingli Big başlık on ming (3) öyli Hōrāsāngā bardılar köp yıl-lar anda olturdılar andın köçüb Fārs ve (4) ‘Irāq bardılar anda vatan tutub kaldılar Kınık uruğındın Sultān Sencer-i (5) Māzining atası Sultān Melik Şāh barıb ‘Irāq ve Fārsnı alıb Işfahān (6) pāy-ı taht kılıb oltuğan vaktde Salur ili ve Dingli Big-ning öziñing (7) ve evvel bargan cemā’atning neşlidin bir niçe kişiler kilib sultāngā (8) nöker bolub ‘arz kıldılar kim “bizler Oguz ili Salur halkındın turur biz uluğ (9) atalarımız

Türkistāndın kılgen tūrurlar” dīb qarındaşıqlarını ma‘lūm kıldılar (10) ol Salurdın bīr niçeşi kaytīb ‘Irāqđın Mangkışlaq kıtdiler (11) anlarınğ niçük kılgenlerini tēngrim bıyursa aytqum tūrur bız ve ötken hālq (12) aytīb tūrurlar “Oğuz ili köçin çekib yō[r]ımedük¹⁸⁹ yol bar mu öyün tutub ol-

[81a]

(1) -turmaduq yurt bar mu” **Ṭoğurmiş oğlu Ṭuğru[l]ning¹⁹⁰ hān bolğanı-** (2) - **ning zıkrı** Oğuz ili-ning Şāh Melik bozuqlıqında kıtmey Sır Suyı-ning (3) ayağında ve Amu Suyında olturub qalğanları **Ṭoğurmiş¹⁹¹ oğlu Ṭuğru[l]ı** (4) hān köterdiler ol yigirmē yıl hānlıq kılandın song vefāt (5) tapdı ve andın song **Ṭoğurmiş-ning kiçik oğlu Arslan Hān** (6) kıldılar ol on yıl hānlıq kılib kıtkeni-ning kıyınidin kıt[d]i¹⁹² irse (7) anıng oğlu **Aşılzādeni hān** kıldılar ol hem yigirmē yıl hānlıq kılub (8) şarābına esrib yörüb esrigidin ayıldı közin açıb kördi (9) uluğ atalarınğ katınd[a]¹⁹³ yatīb turur irdi ve [...]ning bīr oğlu- (10) -ning adı uluğ atasını adını Arslan koyub irdiler ve ol hem (11) atası ornında olturub niçe yıldın song vefāt tapdı ve iki (12) yaş oğlan qaldı uluğı adı Kökem Baquy kiçiki adı Serenk

[81b]

(1) ve Kökem Baquy-ning hān kıldılar köp kiçik irdi yaḥşı ve yaman bılmes irdi (2) ol zamānda Oğuz ili-ning bīr yağı-sı bar irdi Qaraşıt atlı ol Arslan (3) Hānnı oğlan-larını yaş qalğanın ve onlar hānlıq kıla bılmediler Oğuz (4) iliniğ ağızı ala bōlub turğanın eşitib atlandı kılūb Arslan Hān-ning (5) ordusın ve bigleriñning¹⁹⁴ ordusın çaptı Kökem Baquy-ning at aldına (6) alıp qaçdılar Serenk beşikde irdi anı yağı olça kılub alıb kıt[d]i²³⁶ andın

¹⁸⁹ Yazmada şöyle: ي وماددوك

¹⁹⁰ Yazmada şöyle: طغرل نك

¹⁹¹ Yazmada ğile değıl, طعورمش ع ile

¹⁹² Yazmada şöyle: ك ي تى

¹⁹³ Sözcüğün son harfi yazılmamış: قان نك

¹⁹⁴ Yazmada şöyle: ان ي نك ي كلر

(7) song köp yıllar öt[d]i¹⁹⁵ Serenk yigît bolgendin song aķası K  kem (8) Baķuy-ķa ķiŗi y  berdi “m  n ķaķa b  lmey m  n aķam m  ni ķilib ala k  rs  n” (9) t  di munı eŗit  b K  kem Baķuy bar  ķ Oĝuz ili-ning leŗķerin alıb (10) barıb   raŗ  t-nı   apıb in  si Serenk-ni em  n alıb   yin   ķildi (11) K  kem Baķuy yigirmi y  l h  nlik   klub v  f  t tapdı **Arslan oĝlı** (12) **Serenk h  n bolĝanı z  kri** K  kem Baķuy   lĝand  n song in  si Serenkni

[82a]

(1) h  n ķildılar ol on y  l h  nlik   ķildi aĝası ki  y  n  din ķit[d]i¹⁹⁶ and  n (2) song Oĝuz ilidin h  n bolĝan   n  k uruĝı  n Selcuķ Bay [...] (3) baŗlık k  p il k    b S  r yaķasında H  c  nd    hrin   ķildiler anda y  z y  l (4) oturub k    b   rg  nc bardılar   rg  ncde otur b  lmey k    b H  r  s  n (5) bardılar M  rv  din Eb  ’l-h  nĝaķa olturdılar ol v  ķtda H  r  s  n   ay   S  lt  n (6) Maĥm  d Ĝ  zne  v  -ning ne  b  re  leri-ni     ollarında irdi al  rn  n ğevlet  leri- (7) -ning k  se  leri tolub¹⁹⁷ irdi t  k  leyin t  iy  b turgen v  ķt (8) irdi Sel  cuķlar M  rv-i     h-C  h  n    hrini alıb Tuĝr  l Big-ning h  n (9) ķildılar Alf Arslan v   S  lt  n M  lik     h v   S  lt  n S  nc  r-i M  z   sol (10) c  m  ’  t-d  n t  r  rl  r ol p  di    hl  rn  n h  k  yet-le  rini b  zn  n (11) aytmaĥı  m  z h  c  t irmes b  zd  n ber     tkenler ol p  di    hl  rn  n (12) ne  e  blerini bey  n   ılmaķ     n     nd  n k  t  b ayt  b t  r  rl  r an  nĝ

[82b]

(1)   es  b  n   yaĥ  ş   h  d   b  l  r Sel  cuķ  ler T  rkmen bolub   arında  m  z dib ilĝ   (2) v       kına f  id  ş   t  ymedi p  di    h bolĝun     “T  rkmen  n   n  k uruĝı  n (3) b  z” t  diler p  di    h bolĝand  n song “Afr  si  y  b-ning b  r oĝlı Key    s  rev  din (4) kaķıb T  rkmen  n   n  k uruĝı-ning i  in   barıb anda   l  b kaķıb (5) t  r  r b  z an  nĝ oĝlanları v   Afr  si  y  b-ning

¹⁹⁵ Yazmada     yle:       

¹⁹⁶ Yazmada     yle:       

¹⁹⁷ Yazmada     yle:       

neşlîdin bolver bîz” tîb (6) atalarını şanab¹⁹⁸ otuz biş arqada Afrâsiyâb yetkürdiler Oğuz ili (7) Kökem Bakuy bîrlen Şerênk-din song öz başına pâdişâh köterib (8) oltura bîlmediler Oğuz ili Mangkışlaqda Ebû'l-hânda olturğanları (9) Ürgencde her kîm pâdişâh bolsa ange tâbî⁶ boldı-lar ve Hôrâsânda olturğan- (10) -ları ve Mâverâü'n-nehrde ve her yurtda olturğan şunda boldılar **Salur Ögür- (11) -cık Alp-nıng ataları-nıng ve inileri-nıng ve oğlanları-nıng (12) zıkri** Şâh Melîk buzuklıqında Dingli Big başlık ‘İrâkğa bargan Salur

[83a]

(1) ili ve köb iller anda olturğandın song olarnıng içinde Ögürçık (2) atlı bîr toğuşlık yigit peydâ boldı Türkmenlernıng târîhi-ni bîle turğan kîşi- (3) -leri Ögürçık Alb-nı on alt arqada Oğuz Hânğa yetkürüb (4) mundaq aytıb tururlar kîm “Ögürçık Alb atası Qara Ğâzî Big anıng (5) atası Qarac [a]nıng atası Benam Ğâzî anıng atası Burıcı Ğâzî anıng atası (6) Qulan Ğâzî anıng atası İnal Ğâzî anıng atası Süleymân Ğâzî (7) anıng atası Haydar Ğâzî anıng atası Ötküzli Urus anıng atası Qazan Alb (8) anıng atası Enkeş anıng atası Ender anıng atası Timür anıng atası Salur (9) anıng atası Daq Hân anıng atası Oğuz Hân bu söz mañz ğalať turur anıng (10) üçün kîm Oğuz Hândın tâ bu vaqťğaça biş ming yıl ötüb turur Ögür- (11) -cık zamânıdın tâ bu vaqťğaça biş yüz ya altı yüz yıl bolub turur Oğuz (12) bîrlen Ögürçık-nıng arası dört ming yüz yıl turur on alt

[83b]

(1) arqa dört yüz yılda her çend köp bolsa dört yüz elik yılda öter bes (2) Ögürçık dört ming yılda ötken ataları-nıng atı aytalı bu bîtilgen (3) on altı kîşi Oğuz oğlan-ları irgeni hem râst ve Ögürçık-nıng ataları (4) irgeni hem râst ammâ kıysı kîşi kîm il içinde meşhûr bolsa anı (5) bîtib tururlar ğayr-ı meşhûr kişilerni bitimeytururlar hüdâ bilür kîm bu bîtilgen

¹⁹⁸ 𐰽 harfinin noktası yok.

kişilerin (6) her kaysı-ning arasında on biş ya yigirmi kişinin atı bitilmey kalıb (7) тұрur аның үшін аyta тұрur мін ким Оғуз бірлен Ögürçik-ning arasında төрт (8) ming төрт yüz yıl кичиб тұрur her ming yılda kırк арқа өтсө керек (9) ким iki yüz арқа өтkey irdi аның үшін беш тigen нечүк болмас (10) bu фәлек-ning гәрдиши ниме[r]селерини¹⁹⁹ unutturмаyаn-
dur²⁰⁰ ким bu аның қатında сәhl (11) тұрur bu сөзнiң ғалағлығы-ning yаnа бәр-вечh bu ким Salur Қазанı altı арқа (12) өтүб yetilenci арқада Оғуз Һаңға yetkürüb тұрулар imdi bu сөzni [84a]

(1) оқуған ve тiнглаған кiшiлер yағһşı fıkr қıling Оғуз Һән бiзнiң peygāmberdin (2) үç yüz yıl song irdi қарıған қақında Меккеға барıb һacı болub (3) қıldı Salur Қазан altı арқада irdi Қорқut atanıң Salur Қазан Alb (4) [m]aһtab²⁰¹ intıqāl tartımı bu тұрur Қазkurt-dın üngür taşını yuvalat[d]ı²⁰² Salur (5) Қазан özi²⁰³ imdi Ögürçikning һikāyetini aytalıң ol zamānda (6) ‘Irākning küçli ve yағһşı һалқı Şalāha’d-dīn ili irdi Ögürçik (7) Alp Şalāha’d-dīn Biginıң һükmin²⁰⁴ tutmadı Şalāha’d-dīn ili Ögür- (8) -cık бірлен yağı boldı Ögürçik-ning Şalāha’d-dīn ili бірle u[r]uşkı²⁰⁵ тек (9) қuvveti yok irdi ming öylük il бірle қacıb ‘Irākдın Şamāһı-ға (10) қıldı тоқuz yüz öylügi Salur ve yüz öylügi Қарқın irdi anda һem oltur- (11) -ғанı меdārı болmadı Şalāha’d-dīn ilidin қорқub Қırım қıldилер (12) andın köçüb Etıl Suyunı кичиб Yayık Suyına қıldı āһirü’l-emr

[84b]

(1) köbler Şalāha’d-dīn iline мәllar yiberдилер ve yalbarıb һaттлар yiberдилер (2) bā- vücūd

¹⁹⁹ Yazmada şöyle: نيمه سالرني

²⁰⁰ Yazmada şöyle: اوزورم يان دور

²⁰¹ Yazmada şöyle: سەتاب

²⁰² Yazmada şöyle: بولاتي

²⁰³ Burada yarım bırakılan şiir, ŞT’de yedi dörtlüktür (98a/16-17, 99b/1-15).

²⁰⁴ Yazmada şöyle: حکم تين

²⁰⁵ Yazmada şöyle: اوشدقي

korqub öltüre bilmedi-ler ol vaxtda Ala Keng ve Qara Qaş (3) tigen yirde Qanlı halqı
olturub irdi anlarınğ hânları- (4) -ning atı Kök Tonlı digen irdi anıñ qatığa kılub nice
yıllar (5) olturdılar ‘âkıbet anıñ birlen hem yaman bolub köçüb qaçtılar (6) Kök Tonlı
kiyiniñdin yetib yeti yüz öylügin alıb qaldı üç (7) yüz öylük birlen qaçıb Mangqışlaq barıb
Qara Hân tigen (8) yirde üç yıl olturdı Kök Tonlı Ögürçik-ning qayda kıtkenin (9) bilmedi
üç yıldın song eşitib atlandı anıñ atlan-ğanın (10) eşitib Ögürçik ili birle qaçıb qurtulub
Ebū’l-hân tağığa bardı (11) Qara Ġāzī Big-ning tört oğlu bar irdi evvel [Ö]gürçik²⁰⁶ Alb (12)
ikinci Sıvarcık üçünci Dudık törtünci Kabacık bu törtiniñ

[85a]

(1) oğlanlarını tengrim buyursa bir biri-ning aytalı Ögürçik-ning alt (2) oğlu bar irdi ve üç
yolu bir biri-ning kiyiniñdin ikiz boldı beyt (3) ~~alarınğ~~²⁰⁷ atları bu tırur Berdi ve Buqa bir ve bir
ikizni (4) Usar ve Qusar ve bir ikizi Yaycı ve Dingli bir ikiz Berdi anıñ iki (5) oğlu bar irdi
biriniñ atı Kulmır biri-ning atı Kul Hacı Kulmır (6) oğlanları Yomut ve Qaltaq atlı tırur Kul
Hacı oğlu İr Sarı Bay (7) anıñ üç oğlu bar irdi İnāl Ġāzī ve Zeynel Ġāzī ve Muştafa Ġāzī
(8) İnāl Ġāzī-ning iki oğlu bar irdi biri-ning atı Tura biri-ning (9) atı Soqma [...] ²⁰⁸ (10) -
niñ oğlan-ları Qara ve Bekāvul tırur Muştafa Ġāzī-ning oğlanları (11) Ulug Tepe ve Küneş
tırur Buqa oğlan-ları İçki Salur tırur ve yana bir nâmede (12) <a>mundaq²⁰⁹ dimişler kim
Salur ilinde bir kışi bar irdi İkeş atlı

[85b]

(1) ve hātūnı-ning atı Qaçaklı oğlu-ning atı Qazan ve Salur Qazan tigen (2) alb olturur ol
zamānda Beceñe ili-ning pādīshāhı bar irdi Toymaduk (3) atlı ol kilib İkeş- niñ öyin çabıb

²⁰⁶ Yazmada şöyle: كورچ يىق

²⁰⁷ Yazmada bu sözcüğün üstü çizilmiş.

²⁰⁸ Bu satır yazılıp silinmiş görünüyor. Aynı bölüm ŞT’de şöyle: “Layna ve Çarşankı bu ikkisinin oğlanları turur. Zeynel Ġāzī ” (100b/17-18)

²⁰⁹ Yazmada şöyle: امونداق

Qaçaklı-nıñ esir itib alıb (4) kitledi üç yıldın song İkeş māl birib anı qayta aldı Qaçaklı (5) öyge kitedin song alt ayda bir irkek oğul tapdı Salur Qazan (6) Alb²¹⁰ anasığa “bu oğlanı kaydın alding” tib yığaç birlen urub başın (7) yardı Qaçaklı aytdı “sın yağı kildi qararıb kaçıb kiding (8) bozarıb tivege minib kiyiniñden bara irdim kobarıb İt Beçene izimdin yetdi (9) tivem-niñ başın dutdı içi qaynadı taşı yaynadı²¹¹ ü- (10) -stümge minib oynadı ihtiyarımın aldı bu oğlanı içimge saldı” (11) tidi ol oğlan İt Beçene ilindin boldı atını İrek koydılar Türk (12) içinde resm turur it-ning atını İrek Serək komak İrek-

[86a]

(1) -niñ bir oğlı bar irdi Arıklı atlı İçki Salur Arıklı-nıñ oğlan- (2) -ları tırur dıb tırurlar Usar oğlan-ları Terekeme Salur tırur (3) ve Dingli oğlan-ları Cabı halkı tırur ve Yayı oğlan-ları bu vaktı Amu (4) Suyı-nıñ yaqasında Qara Köl yaqasında oturub tırurlar bu çakda hem (5) anlarını Yayı diyürler Ögürçik-niñ biş oğlı-nıñ neslini beyan (6) kılduk ammā Qusar atlı oğlı-dın nesl qalganı ma'lum irmes eknun (7) Ögürçikniñ inileri-niñ neslin beyan kılaling Sıvarcıkniñ (8) bir oğlı bar irdi Hürşid atlı Olam ve Gürgençli ili Hürşid- (9) -niñ oğlan-ları tırur ve Azlar urukı Dıdık-nıñ neslidin tırur (10) Sağar ili Qabacık nesli tırurlar Ögürçik-niñ inileri ve oğlan- (11) -larınıñ nesliniñ nesillerini ayt[d]uk²¹² imdi (12) ol vakt kim qa'an-ı a'zam ve hakan-ı

[86b]

(1) ekrem Çingiz Hān kī barıb Rūm vīlāyetin aldı ol vaktı Rūmnıñ hānları (2) Türkmen-din olurdı Qayı Hān evlādıdın ve Afşar Hān evlādıdın ve Kūn ve Ay (3) ve Yılduz oğlanları tamām Rūm vīlāyetinde irdi-ler ve Çingiz Rūm vīlāyetin alandın song kırk

²¹⁰ Yazmada şöyle: ال يب

²¹¹ Yazmada şöyle: يار تادي

²¹² Yazmada şöyle: اي توك

(4) ming öyli Bozok ilindin köçürüb Hōrāsāngā yiberdi ve Toylı Hān diğen oğlu Türkmen (5) iline serdār kıldı ve Toylı Hān Türkmen-lerni kitürüb Tēbrīzdin tā Esterābād ve Merv-i Şāh-Cihāngāca (6) olturguzdı ve bir niçe vaqtdın song Çingiz vīlāyetlerini alıb kaytīb köçürüb (7) yibergen illerning öylerning üstidin kılūr irdi kim aydı “bular ne il tūrurlar” oğlu ‘arz (8) eyledi kim “bular Rūm vīlāyetindin köçürgān eyālātınız tūrurlar ve Qayı ve Bayat hālkındin (9) bolurlar” ve Çingiz Hān oğlīgā ve ümerālariğā aytdı kim “bular köb uluğ il ikenler (10) ve bularğā hīzr nāzār kılgān tūrur ve bularning atlarını Hīzr ili koydük²¹³ (11) ve mundın sonk Hīzr ili deyülsünler” ve Qayı ilindin kiçkendin song Afşar (12) ve Qızıl eyālātına dāhıl oldı ve Çingiz Hān sordı kim “bular qaysı eyālāt tūrurlar”

[87a]

(1) oğlu cevāb bīrdi kim “olar hem Rūm-dın köçürgān-ıñız Afşar ve Qızıl ili tūrurlar” ve hān (2) aytdı kim “bularğā hem andağ bolsa bir yaḥşı at koyalı kim Türkmen hālkı [...]’-lı (3) bolurlar ve bızdın yaman körürler ve anlarğā Hīzr ili at koyub irdük ve bularğā ‘Alī (4) ili at koydük²¹⁴ ve her kim bu illerğā qoşulsa bayat-ğı ve kimse bul illerdin (5) ayrılma bayat-ğı” ve hān-ning bu eytken söziniñ niçesi bu tūrur kim köp yıl-lar (6) kiçkendin song Çingiz Hān vefāt tapdı ve her kim öz yurtğā hān ve pādīşāh oldı ve (7) Hōrāsān vīlāyetini Qoma Big Hān alıb hān boldı ve anda [e]şitib tūrur kim Salur (8) ilinde İr Sarı Bay atlı kīşi-ning bir yaḥşı körügli kıızı bar irdi kīşi (9) yiberib tīledi İr Sarı Bay kıızını ange bīrmedi ve Qoma Big çerik yığıb barıb (10) İr Sarı Baynı öltürüb ilni çapıb Mama Bikenı esīr kılıb alıb barıb köb (11) yıllar saḥladı ve Mama Bikedin hīç oğlan bolmadı ol sebebden qarındaş- (12) - ları kılıb alıb barsunlar diyüb hāber yiberdi ve qarındaşlar Ay Qaraca Mīrgān

²¹³ Yazmada şöyle: قور دوک

²¹⁴ Yazmada şöyle: قور دوک

[87b]

(1) ve yeğeni Birdi ve Qoma Big Mama Bikenı anlaŕğa tapşurdı ve dört kıl hem ange hem-rāh kıldı bırıni adı Hızr (2) ve bırı-nıŕ adı Moğolçık ve bırı-nıŕ adı Kaşka ve bırı-nıŕ adı Enbekli bu dört kıl kilirken yaman hayālğa (3) düşüb Qaraca Mırgān-nı bağlab ve Mama Bikeğa yaman işler kılıb kaçıb her bırı Sır ilığa (4) barıb penāh kütürdi Hıred atlı Hızr²¹⁵ ilığa ve Moğolçık ‘Alı ilığa ve Kaşka Qara Öyliğa penāh ketürdi (5) ve Enbekli²¹⁶ ange yamanlık kılğanda yoldaşlık itmeyüb irdi anıŕ üçün Mama Bike ve Qaraca Mırgān (6) birle vılāyetlerığa hem-rāh kıldı ve başlardın ötken vākı‘anı beyānı-nı kıldılar ve İr Sarı Baynıŕ (7) halkı ve oğlanlar Hızr²¹⁷ ili ve ‘Alı ili ve Qara Öyli-ğa kişi yiberdiler kim “bızning yamanlık kılıb bargan²¹⁸ (8) kişilerimizni yiberıŕler qarındaş tırur siz ve eger yibermeşeniz qarındaşlık-dın ayrılır siz” dıdiler (9) ve anıŕ bargan kişisiğa ol halk aytdılar kim “bızni diyüb kilgen kişileri ne neŕg kılıb (10) sizlerğa birüriz ve Türkmen qalğın (?) özünŕiz bilıŕiz atası-nı öltürüb kilse anı öltürmeş tırur (11) ve özge kişi-ge hem olturğan koymas” diyüb cevāb bırdiler andın Salur ili ‘ār (12) kılıb Hızr ili ve ‘Alı ili ve Qara Öyli birle uruşdı-lar Hızr²¹⁹ ili ve ‘Alı ve Qara Öyli Salur ilini

[88a]

(1) kaçurub köp illerini kırıp māllarını alıb anlarını Maŕqışlağğa (2) qovaladı ve ol qollardın [...] bolan iller içinde her bırı bir tire boldı ve Hızr (3) ilığa bargandın Kenk-ler (?) boldı ve ‘Alı ilığa bargandın Moğolçık boldı Qara Öyli (4) ilığa bargandın Dağ Başkar boldı (5) özge illerini aytalıŕ Ağar ve Aymaklı ilığa Uyğur Irğıl H^wāce kim Oğuz Hānıŕ (6)

²¹⁵ Başta ح yerine خ

²¹⁶ İkinci satırda da geçen aynı ad bu defa şöyle: دند بک لی

²¹⁷ Başta ح yerine خ

²¹⁸ Yazmada şöyle: ب ارکات

²¹⁹ Başta ح yerine خ

oğlu Kün Hāning vezīr irdi anıñ oğlan-ları tūrur kım Manqışlaqda İçki (7) Salurdın bir kışi
bir İçki Salurnı öltürüb kaçıb Dūrunda oltur- (8) -gan Salur ilining içine kılıb tūrur
anlardın bir kız alıb anda vaṭan (9) kılıb olturdı Eymir ili ḥalqı ol kışi-ning oğlan-ları tūrur
Burqas Salur (10) ilinde Timūr Tuğlı Hān tigen bar irdi Salurdın İshāk İsmā‘īl atlı (11)
bir kışi bir yirdin kile tūrur irdi kördi irse Timūr Tuğlı Hāning öyi (12) köçe tūrur andın
tüşüb olturdı köc uzab kıtkendin song

[88b]

(1) şāyed bir nımerse qalğanı bolur mı [tip]²²⁰ yurtıǵa bardı İr Sarı kördi kım oçaq (2) içinde
bir yaş irkeq oğlan yatıb tūrur ol kışiñing oğlanı yok (3) irdi anı özige oğul kılıb saqladı ve
atını Burqas koydı barça Burqas ili (4) anıñ nesli tūrurlar **Teqe ve Sarıq** Salur ilindin bir kışi
bar irdi Toy Tutmaz atlı (5) Teqe ve Sarıq ili anıñ oğlan-ları tūrur song Türkmen bolub
Türkmenǵa qoşuldılar (6) **Canı Big Hān Zıkri ve Eski ḥalqı-ning çı-güneliǵı** ve Canı Big
Hān Özbek irdi (7) ve Türkmen iligā yaǵı olub çapıtdı ve Türkmen illeri-ning çapındı-sı
(8) barib ange nöker boldı ve anıñ nökeri ve qul-ları köp irdi Ayaz diǵen (9) bir qulı bar
irdi barça qul-lardın biş qadēm irdi Türkmenıñ günāhkārları (10) kım “başdın ya maldın
ayrılur mın” tigen-leri barçası bir yırge yıǵılıb (11) Ayazǵa köp rüşvetler birib aytdılar
kım “eger sın bigingni öltürseng bir (12) yıldın berı ildin alǵan māl-larnı <alǵan māl-
larnı>²²¹ve ivdin kıltürgen

[89a]

(1) qoşnı barçasın sinǵe bireliñ her qaçan Canı Big Hān kışi yiberib (2) sını tiley biz ḥalq
sınıñçün kırlalı ve co[k]²²² bolalı ve sını tutub birmegeli²²³ (3) tidiler Ayaz köp mālǵa ve

²²⁰ Yazmada yok.

²²¹ İki kez yazılmış.

²²² Yazmada şöyle: جو

²²³ Yazmada *bermeli*

bularnıñ şırın sözine köngli-ni bırıb bir kiçe (4) gāfıl yatkende²²⁴ Sanķı Sinni²²⁵ öltürdi h^wāceşiniñ mālıdın Ayazğa (5) bir oğlaķ hem tigmedi ve ol hālķ Canı-nıñ ķatıǵa ķaytıb kıldiler Ayaz (6) kōrkusındın kīte bılmedi Ebū'l-hān taǵında olturgen²²⁶Türkmenlerniñ (7) içinde ķaldı uşol yıl Canı Big Hān Atıl<ı>²²⁷ Suyınıñ yaķasında Sāray (8) şehrinde hāķķ raķmetine kītdi ve barcā Eski hālķı şol Ayaznıñ (9) oǵlan-ları neşlidin tūrur Tiveci Sayın Hān evlādıdın ol kīşi (10) kīm müselmān boldı Özbek Hān ‘aleyhi’r-raķme irdi ol Etil Suyınıñ (11) yaķasında Sāray şehrinde vefāt tapdı oǵlı Canı Big Hān atası (12) taķtıında olturdı Ürgenc ve başı Kārgalı ilik ve ayaǵı Esterābādķaķa olturǵan

[89b]

(1) Türkmen Canı Big Hāna tidiler kīm “Ebū'l-hān taǵı tive öskeli ‘acāyib yahşı yır tūrur” dīb (2) bu sebebđin hān otuz öyli sārban köçürüp yiberdi anıñ içinde (3) her uruǵdın bar irdi barcāǵa ma‘lūm tūrur kīm pādīşāhlar hızmētinde her bir tā‘ifedin (4) bolur anlar hem şundaķ irdiler Canı Big Hānı bir kīşisi Ebū'l-hān Türkmeniǵa (5) kilib her yılda ala tūrǵan mālǵarını alıb köb tiveni aytı[I]ǵan²²⁸ otuz öyli (6) tiveciǵa tapşurub kitdi tā Canı Big Hān ölgünçe Ebū'l-hānda otur- (7) -dılar anlarǵa Tiveciler tidiler Canı Big Hān hem Hāķķ raķmetine bardı ve oǵlı Berdi (8) Big hān boldı anıñ zāmānıda hem Tiveciler hānlıķ tivelelerini baķıb (9) olturub irdi Berdi Big Hān olǵan-dın song Özbek-niñ (10) içi bozuķ boldı anı Ebū'l- hān Türkmen eşiti[b]²²⁹munıñ²³⁰tivelelerin (11) tilediler Tivecileriñi çapdılar andın song Tiveciler açlıķ sebebıdın (12) balıǵ avlarız dīb su yaķasıǵa barıb olturdılar bir neçe yıl-lardıñ song

²²⁴ Yazmada şöyle: يازگان دا

²²⁵ Yazmada şöyle: سەننىيە

²²⁶ Yazmada şöyle: تۈركمان

²²⁷ Aynı ad, onuncu satırda Etil ~ İtil.

²²⁸ Yazmada şöyle: ايرىغان

²²⁹ Yazmada şöyle: ايرىشت

²³⁰ Yazmada şöyle: مەنچىك ŞT'de: hānning (105a/3)

[90a]

(1) Tiveçiler köp halk boldılar ki ba‘zı nüshada (2) mezkûr тұрur kim cüyende-yi Yılduz Dib Baқuy Hân neşlîdin тұрur Dib Baқuy Hân (3) Alınca Hân oğlu ve Alınca Türk Hân oğlu тұрur ve Türk Hân Oғuz Hân (4) evlâdı ve Yâfeş zürriyeti-din тұрur ve ğarâz bul ‘acâyib қазақ ve ğarâyib (5) aһbârdın budur kim kişi im‘ân-ı kudret haққ sübhâneһu ve te‘âlâğa tefahһuş (6) kılsun anıң kâr-hâne-yi meşiyetidin ba‘zı emri ğarib ve sûreti (7) nâdir ve ‘acib peydâ ve vâkı‘ olur kim mucib-i i‘tibâr ve intibâh-ı ulü’l-ebsâr olur (8) ol cümledin birisi icâd-ı beşerîdür kim atamız Âdem-i şafıyy ‘Aleһi’s-selâm (9) anasız ve atasız yed-i kudret ilen peydâ kıldı ve andın song haзret-i ‘İsâ- (10) -nı meşâs-ı beşer-i halk kıldı *kema kâlallâһu te‘âlâ inne meşele ‘İsâ kemeşel Âdem*²³¹ (11) ve bu emridir kim mümkün-i li-zâtiһi тұрur ve biz cerâid-i kütüb-i tevâriһ ve müverriһlerniң aһbâr- (12) -ındın menkül тұрur kim kıssa-yı maşrıqda bir cezire var тұрur kim sâkin-i ol cezire

[90b]

(1) һeme müvânis тұрурлар ve anlarıң себeб-i һамл bu тұрur kim һer вақти-ки қуvа-yı şehvet-i (2) nefis anlara ğalib olsa bir çeşme-yi ğusl қилurlar ve ğayet dokıdın (?) nuṭfe (3) ol cımā‘adın munfaşıl ve raһm-ı bıkr-i insânığa mün‘aқid olur çün nuṭfe-yi müzekker (4) ange munzamm imesdir ve ol себeбdin ol tā‘ife tamâm kız oğlan vaз‘-ı (5) һамл қилurlar ve be-қаза ki muһaққaқ bu da‘vâ ve muşaddaқ bu ma‘na-yı vâkı‘a-yı ğaribe (6) Alankuva тұрur kim anıң baṭın-dın be-vâsiṭa-yı izdivâc ve râbiṭa-yı imtizâc üç (7) oğlan vücûda kıldı ve sûret-i aһvâl bu тұрur kim bir kiçe ol bânû-yı (8) kişver-i şabâһat ve ğül-bün-i bağ-ı melâһat һayr-ğāһında yatıb irdi kim һavâ- (9) -dın nevây zāһir olub öziңe [...]din kırub ol nevâ onun yeti [...] (10) eşel-i çeşme mübeddel oldu ve aһeste Alankuva yuğına kılib

²³¹ Âl-i İmran/59: “Şüphesiz Allah katında İsa’nın durumu Âdem’in durumu gibidir.”

yana (11) mürāca‘at kıldı ve ol hâlde anıñ şûret kuvvâda mübeddel olub (12) hayr-gâhdin çıkdı ve Alankuva ol sûretgâ müte‘accib olub beğâyet vâhime

[91a]

(1) [...]di ve izhâr-ı ol vâkı‘ıñ bir nice maşlahat kördi ve bir nice vâqtdin (2) song bildi kim ol nûrdin âteşin olub-tur ve anıñ vâz‘-ı haml yok (3) olândin song akrabâları ol ma‘naya âgâh olub tîg-i ta‘arruz niyâm-ı kâhrdın (4) çıkarub ol vâkı‘adın sordılar Alankuva vâkı‘a-yı hâlini anlara beyân (5) ve izhâr kıldı ve alar Alankuva sözini bâver kılmağı tâ yana bir kiçe yavûk? qarındaş- (6) -ları ol hayr-gâh tarafında ayak atdılar kim bu vâkı‘anı közleri birle körüb kudret-i (7) ilahîgâ ta‘accüb kıldılar ve Alankuva qavlıgâ taşdik kıldılar el kıssa üç oğul andın mütevellid (8) boldı üçünci oğlı Yüzencir Hân irdi kim şecere-yi neşeb-i Çingiz Hân ange (9) peyvend olur ve Yüzencir Moğollar luğatında qurda müsemma dururlar ve Yüzencir Hân bir nice (10) yıl il ve ulus arasında hânlık kıldın song ulusât ve qabâ’il (11) arasında bir nice herc ü merc-i reviyyed olub hiç biri bir kimse fermân-ı serdâr u inkiyâd (12) kılmağılar ve ol ‘aşrda Yüzencir Hânıñ iki oğlı bar irdi ve uluğ oğlıgâ Buqa Hân

[91b]

(1) dirler ve [...] song meşken-i şehir-i yurtıgâ? Buqa Hân mütemekkin oldı ve anıñ (2) oğlı Tümin Hân irdi ve Tümin Hân-ning tokuz oğlı bar irdi ve anların (3) arasında şahib-i rüşd ü şecâ‘at tokuzuncı Qaydu Hân irdi ve bir nice vâqt (4) Qaydu Hân ulusât arasında maqâm-ı saltanatda müstaķim oldı ve Qaydu Hânıñ (5) üç oğlı bar irdi ve uluğ oğlı Payangır Hân irdi ve anıñ Tümeneg digen bir oğlı (6) bar irdi ve Tümeneg digen[ning]²³² iki

²³² Yazmada şöyle: دكك

oğlan boldı uluğ oğlu Qabul Hân dirler ve kiçik (7) oğlu Qaculı Bahâdır irdi ve Qaculı Bahâdır bir kiçe uyqusında kördi kim Qabul Hân (8) aqası-nıñ qoynıdın bir yıldız tâli‘ olub yana târik oldı ve andın song (9) yana birisi tûlû‘ kılub gâib oldı ve üçünci nevbet yana birisi zâhîr (10) olub ğurûb oldı ve tötünci yıldız kı Qabul Hân qoynıdın tûlû‘ kıldı (11) beğâyet nûrânî ve ziyâ-yı bahş-ı ‘âlem irdi ve andın song yana bir niçe yıldız (12) tâli‘ oldı kim Qabul Hân alarnıñ her birisi bir vîlâyet sarığa taşladı vâkti-kı

[92a]

(1) ol yıldız-ı nûrânî gâ'ib oldı ‘âlem aydınlıqı nûrânîliğinde ber-qarâr irdi (2) ol hâld[e]²³³ Qaculı uyandı ve yana uyquğa kıt[d]²³⁴ ve kördi kim öz qoynıdın bir (3) yıldız tâli‘ olub gâ'ib oldı ve andın song yana bir yıldız tûlû‘ kıldı (4) ve ğurûb boldı el-ğarağ yeti kerret ol hâli müşâhede kördi ve sekizi kerretde (5) bir ‘aẓîm yıldız dırağşân olub tamâm-ı ‘âlem rûşen ve nûrânî kıldı ve andın (6) niçe yıldız münşa‘ib olub her biridin etrâf ve cevâniñ nûrânî bolur irdi (7) vâkti-kı ol yıldız-ı ‘aẓîm ğurûba yetişdi Qaculı Bahâdır uqudın uyandı (8) ve atası-nıñ öngine barıb kören vâkı‘ asın izhâr eyledi ve ol hâldin (9) Tümenç Hân hoş-hâl oldı ve Qabul Hân oğulnı çağırub ve Qaculı Qabul Hân (10) aqasına hem beyân-ı vâkı‘ â eyledi ve andın song Tümenç Hân ol vâkı‘ anıñ (11) ta‘bîrin aytdı kim Qabul Hân neşldin üç kişi serîr-i hânlığda müstaẓîm olur (12) ve Qaculı neşldin yetdi kişi kişver-güşây olur ve ekşer-i rub‘-ı meşkûn anıñ

[92b]

(1) taht-ı taşarrufunda olub çok yıl ‘âlem-i irâdeye ferman sürdi ve Qabul Hânıñ uqusı- (2) -nıñ ta‘bîri hân-ı salṭanat-nişân Çingiz Hân tırur ve Qaculıñ ta‘bîr hüsrav-i (3)

²³³ Yazmada şöyle: حال د

²³⁴ Yazmada şöyle: س . ي . تي

şāhib-kırān sultān-ı zemīn ü zāmān Emīr Timūr-i Gūrgān tūrur el kıssā aķa inisi (4) ve il ve ulusı Kābul Hān bī' at eyleyüb ange muṭī' ve mīnnet-kār oldı ve Moğol (5) il arasında Kābul Hān iktidār ve i' tībār çok irdi ve anıñ oğlı-nıñ adı (6) Berton Bahādır irdi ve Berton Bahādırıñ oğlı çok irdi ve uluķ oğlı Yeşüke (7) Bahādır irdi ve anıñ anasıǵa Ulun İke dırler vaķti-kı Yeşüke Bahādır kım buṭın- (8) -dın ser-hādd-ı zūhūra ķadem koydı anıñ elinde biraz kan mısl-i ciğer pāre tek var (9) irdi ve bul ma' nā ' uķalā delīline *men yufsiḍu fihā ve yefsiku'd- dīmāe*²³⁵ oldı (10) el-ğaraż Yeşüke Bahādır ol oğlı-nıñ adını Tīmūcīn koydı vaķti-kı Yeşüke (11) Bahādır serāy-ı fānīdin iķlīm-i cāvīde ķadem koydı ķabā'il Tīmūcīn hān (12) köturdiler ve Tīmūcīn Hān beğāyet ķavī-yi müheykel ve şāhib-i şecā' at irdi

[93a]

(1) ve ol ' aşrda [...] bar irdi kım ange büt tengri dır irdi ya' nī perestende-yi (2) ma' būd kım [...] müddet-ler zāviye-yi hamūn ve muğāyyire-yi cībāl iķrār taķıb tā' at-ı (3) izid-i müte' ale meşgūl irdi ve her çend kı selātin-i nāsıyye ve ḥavākīn-i sālīfe ol (4) ' azīzıñ ḥizmetiǵa ārzū kılur irdi tevaşşul müyesser olmaz irdi ve hemişe vaķt (5) şöhet-i ehl-i cāhdın müteneffir oldı vaķti-kı Tīmūcīn taķt-ı şehir-yārlıǵa ber- ķarār (6) oldı ol büzürg-vār Tīmūcīn der-yāft-ı şöhet-iǵa müteveccih oldı ve Tīmūcīn (7) bul merātib mübarek bolub ol ' arif istikbāline çıķdı ve şeref-i (8) mülākāt ḥāşıl kılandın song Tīmūcīn büt tengeriñing cılāvında (9) yörüb kār-gāhına dāḥil kılub taķtda turguzdı ve tarīķa-yı ḥizmet-güzār- (10) -lık ber-cā ķitürdi ve andın song ol ' azīz tiyür kım “şining Ćingiz müsemma (11) olsun” ve Ćingize du' a-yı ḥayr kılub yana öz maķāmına mürāca' at kıldı (12) vaķti-kı ikbāl-i cihān- ģir Ćingiz Hān ' ālem ara şühūr tafıtdı ve ol pādīşāh-ı zī-cāh be-tarīķ-ı

²³⁵ Bakara/30: “Orada bozgunculuk edecek ve kan dökecek birini mi yaratacaksın?”

[93b]

(1) mülk-gırlık ve teşhîr-i mülk ihtiyâr eyleyüb her memlekêet ve şehrlergâ kî [...] kütür (2) ihtiyâc-ı muhâşarâ ol mübîn at üstündin eylêr irdi vâkı-kî Çingiz Hân bilâd-ı (3) şarkâ kî taht-ı salţanatda müstakîm oldı tarih tîş'â ve tîş'în ve hâmse mie irdi (4) ve ol pâdişâh-ı zî-câh hâlâ'ik-ı penâh tamâm Moğol ve Tûrkîstân hânlarını yîr yüzindin (5) köterib 'âlem ol tabâkâdın pâk eyledi ve memlekêet-i Hıttây ve Mâverâü'n-nehr ve Hôrâsân (6) ve 'Irâkêyn ve Rûmât ve ekşer bilâd-ı şark ve ğarb anıng taht-ı taşarrufunda oldı ve Çingiz (7) Hânıng müddet-i 'ömri yetmiş üç yıl irdi ve eyyâm-ı salţanat yigirmê biş irdi (8) ve eyyâm-ı salţanatında çok çok kâtl ü ğâret ü kâtl-i 'âmm kılur irdi ve Çingiz Hân bu (9) merâtib ilen dokuz arqada Alankuvağâ yetişür Çingiz bîn Yêşûke Bahâdır bîn Bertan (10) Bahâdır bîn Kâbul Hân bîn Tümenê Hân bîn Payangır Hân bîn Kaydû Hân bîn (11) Tümin bîn Buğa Hân bîn Yüzencir Hân bîn Alankuva ve Alankuva mezkûr oldı (12) kîm niçe arqada pâdişâh-ı kışver-güşây hâkân bîn hâkân bîn hâkân Oguz Hân-ı

[94a]

(1) Tûrkmen-i şâhib-kırâna yetişüb ve Yâfêş neşlîdin tûrur ve Keyümers Âdem zamânıdın (2) berî tabâkâ-yı Pîşdâdîler ve Kiyânîler ve Sâsânîler ve İşkânîlerde çok pâdişâhlar (3) kiçendir velîkin Çingiz-i gîti- pâdişâh kiçen degildir ve serhâdd-ı Hıttâyın tâ akşâ-yı (4) Mağribêce anıng taht-ı taşarrufunda irdi ve Çingiz kîm ser berây-ı âhîrete yüz kîtürdi (5) anıng oğlu Öġetey Kaan makâm-ı salţanata müstakîm oldı ve Çağatây Hânı Mağrib vilâyetine (6) könderdi ve andın bir kîmse evlâd kalmazdı ve Tûli Hânı memlekêet-i Rûm ve 'Irâkêyn ve (7) Hôrâsânâ yîberdi ve Hülâgû Hân hem Tûli Hân birle ol memlekêete me'mûr oldı ve Cocı (8) Hân ve anıng evlâdığâ Deşt-i Kıpçakı merhâmet itdi ve ol vâkı selâtin Kalmaz (9) neşebleri Öġetey Kaana ittîşâl kılurlar el-ğarâz bir kîmse istesün kîm

Çingiz (10) evlād ve yana berü ‘aşāirni ḥasbe’l-vāki’ ḥakāyık u māhiyetē yetiṣṣün anıng
(11) izhār-ı neṣeḇi a‘lā ḥazret-i ḥıdīv-i zāmān Cocı Hān eyyāmındın berı mezkūr ve tāhrır
(12) ve beyān olunur ve **Cocı Hān muḳaddemesi bu tūrur kım** atası Çingiz Hān vefātındın
öng yigirme

[94b]

(1) yaşında vefāt kıldı Cocı Hānning dört oğlu bar irdi ve tōrtünci oğlu kī (2) oğlan-larıng
reṣīd ve ṣecā‘atları Şībān Hān irdi Şībān oğlu (3) Kābgay Sultān ve anıng oğlu Hızır Hān ve
anıng oğlu Bahādır Kāzan ve anıng oğlu Mete (?) (4) -gūl Sultān ve anıng oğlu Hwāce Buğa
Sultān ve anıng oğlu Melīk Tīmūr Sultān (5) ve anıng oğlu Uluk Fulād Sultān ve anıng
oğlu ‘Alī Enbī Sultān ve anıng oğlu Devlet (6) Şeyh Sultān ve anıng oğlu ḥalef-i gītī-sitān
Ebū’l-ḥayr Hān irdi kım Deşt-i Kıpçak (7) ve Türkistān ve Çağatāy²³⁶ ange müsellem irdi ve
henüz Ebū’l-ḥayr Hānning sın-n-i yigirmēdin (8) ‘aksu (?) irdi kım evlād-ı pādīshāh-ı
fırdevs- mekān Emīr Tīmūr-ı Gürgān Şāhrūḥ Mīrzā- (9) -dın Hwārezm²³⁷ vīlāyetini istihlāṣ
vırub serīr-i hānlık ve Özbek (?) ḥākānlıkda (10) müstaḳīm oldı ve anıng kemāl-i derece-
yi ikbāl olcaḳ büyük oldı kım ekser-i selāṭīn-i (11) ‘ālem andın isticādā ve ilticā eyleyüb
çünānçe Kāra Yūsuf Sultān-ı Türkmen kī ferzend-i (12) kībār-ı Emīr Tīmūr-ı Gürgān irdi ve
Sultān Ebū Sa‘īd Mīrzā ve Mīnūçīhr Mīrzā ve Muḥammed Çūki Mīrzā

[95a]

(1) ve Sultān Hüseyin Mīrzā ol hān-ı ‘alī-şān ḥizmetiḡa kılüb anıng mülāzım-ı rīkābı irdi
(2) ve imdād-ı devletidin müntehā-yı temennālarına vāṣıl olub maḳām-ı saltānatda
müstaḳīm oldı- (3) -lar ve Ebū’l-ḥayr Hān kırk yıl Deşt-i Kıpçak ve diyār-ı Urus ve

²³⁶ Yazmada şöyle: جغتات

²³⁷ Yazmada şöyle: خوارزم

Bulğar ve Mëmālik-i Türkistān- (4) -da hānlık meşnēdin müştākīm irdi ve andın iki oğul kaldı Şāh Budāk Sultān (5) ve Maḥmūd Sultān ve Şāh Budāk-dın iki oğul boldı uluḡ oğlu hān-ı ‘ālī-şān (6) ḥālīfeü’r-raḥman Şībānī Hān ve kiçik oğlu Maḥmūd Sultān ve Şībānī Hān (7) be-tārīḡ-i senē ḡams ve ḡamsīn ve şemāniye mie mütevvellid oldı ve Ebu’l-ḡayr Hān anıḡ Muḡammed (8) Şībānī müsemma kıldı ve şāh-ı buḡt laḡab virdi vaḡti-kı Ebū’l-ḡayr Hān vefāt (9) kıldı ve il ve ulus barḡası müteferriḡ bolub çok zaḡmet çekdiler tā vaḡti-kı (10) sultān ḡadd-ı temeyyüze yetişdi be-ittifāḡ-ı ḡabā’ıl ‘azm-ı teşḡir-i vīlāyet-i Māverāū’n-neḡr kıldı (11) ve ol vaḡt devlet-i selāṡin Emīr Timuri münteḡī bilüb irdi anıḡ ekşer evlād (12) ecēl-i mev’ud ilēn āḡiret yolını tayy kıldı ve tamām-ı bīlād-ı Türkistān Sultān

[95b]

(1) taşarrufunda oldı ve Belḡ ḡükümetin ḡürrem Şāh diḡen oḡlḡa mevātın kıldı ve ḡorāsān (2) vīlāyetin Timur Hān diḡen oḡlḡa virib ve sultān-ı saḡib-kırān meşīme-yi vaḡt Şāh İsmā’īl-i (3) Şafevīḡa peyām iderdi kim “dīn-i cedīddin yüz kötürḡıl ve ḡadīm dīne iḡdām eyleḡıl (4) veya inḡe meydān-ı ḡarb āmadē bo[l]ḡıl”²³⁸ ve ol sebebden leşḡer çeküb Mervē kıldı (5) ve bir niḡe ḡalḡ şehīd olub fuḡalā istilā-yı kızılbaş külāh-ı surḡ tārīḡ (6) kıldı el-ḡaraḡ Şībānī Hāndın üç oḡul kaldı Timur Hān (7) ḡürrem Şāh Sultān ve Sevīnc Muḡammed Sultān ve Maḥmūd Sultāndın bir oḡul kaldı (8) ‘Abdullāh Hān ve Şībānī Hān vefāt kılandın song Buḡārā vīlāyetini (9) hānḡı ‘Abdullāh Hān müfevvez oldı ve andın bir oḡul kaldı ‘Abdu’l-‘azīz Hān (10) ve ‘Abdu’l-‘azīz Hān hem çok yıl hān bolub andın song vefāt tafdı ve (11) Canı Bik Sultān ḡwāce Muḡammed Sultān-nıḡ oḡlı tırur ve Mīyānkāl ülkesinde (12) ol sultān irdi ve andın üç oḡul kaldı Kītīn Ḳara Sultān ve İskender

[96a]

(1) Hān ve Pīr Muḡammed Hān ve ḡükümet-i Belḡ Kītīn Ḳara Sultān müfevvez irdi ve

²³⁸ Yazmada şöyle: ب و غ یل

hükümet-i (2) Miyānkāl İskender Hân karar tafib irdi ve Kītīn Kara Sultandın song (3) Belh hükümet Pır Muhammed Hāna mukarrer oldu ve otuz iki yıl hānlık kılub Bedeşān (4) vilāyeti hem anıng taşarrufunda irdi ve Buhārā vilāyetigā ‘Abdullāh Hân hükümet (5) kılur irdi vaḳti-kī Pır Muhammed Hân dünyādın rihlet kıldı ‘Abdullāh Hân (6) ‘Abdu’l-mū’mīn Hân digen oğlu Pürsem Ka‘al Hānı Belh vilāyetigā hān kıldı ve ‘Abdullāh (7) Hân müddet-i kırk yıl meşned-i hilāfetde müstakīm irdi ve hicret tārīh mīng (8) alt irdi kim ‘Abdullāh Hân dünyā-yı fānīdın menzīl-i ‘uḳbāya sefer itdi (9) ve andın song ‘Abdu’l-mū’mīn Hân atasını tahtında oturub hānlık kıldı (10) ve müddet-i hānlığı anıng alt ay irdi alt ay-dın song şehādet şerbetin (11) içüb ‘ālemin köçdi (12) Canı Hân bīn Yār Muhammed Hân bīn Bağışlād Hân bīn Çavak Hân bīn Muhammed Hân bīn Bahādır Hân

[96b]

(1) bīn Kutluk Hân bīn Kutluk Buğa Sultān bīn Āriş Hân bīn Cocı Hân bīn Çingiz Hân (2) ve Sultān Eşter Hân muḳaddimesi bu tūrur kim vaḳti-kī Āriş Hân Emīr Timur uruşunda katl (3) tafıtdı Kutluk Timur Hân kaçib Eşter Hân şarığa bardı ve Kutluk Timur Hân (4) Urus halkı özlerine sultān eylediler ve Kutluk Timur Hân oğlanları ilen tā vaḳt-ı (5) Yār Muhammed Hānça Eşter Hân vilāyetinde hükümet kılur irdiler ve Yār Muhammed Hân eyyāmında (6) ol evlād arasına huşumet düşitdi Yār Muhammed Hân Canı Hân digen oğlu (7) ilen Buhārā vilāyetigā kıldı ve ol vaḳt İskender Hân Buhārā şehrinde hān irdi (8) ve ‘Abdullāh Hānning Zehrā Hānım digen bir hemşire bar irdi ve Zehrā Hānımı Canı (9) Hāna birdiler ve andın üç oğul boldı Dīn Muhammed Hân Bākī Muhammed Hân Velī Muhammed Hân (10) ve Dīn Muhammed Hāndın iki oğul boldı İmām Kulı Sultān ve Neẓr Muhammed Sultān (11) Velī Muhammed Hāndın iki oğul boldı Rüstem Sultān ve Muhammed Raḫīm Sultān ve Kāsım Sultān (12) Neẓr Muhammed Hānning aḫtığı tūrur ve

Nezr Muhammed Hân atası Seyyid-i şahihü'l-neşeb İmâm Mūsā-yı 'Alî Rızā

[97a]

(1) evlâdından tırur ve Nezr Muhammed Hân hac yolında vefât tapdı ve andın yeti oğul (2) kaldı 'Abdu'l-azîz Hân ve Hüsrêv Sultân ve Behrâm Sultân ve Sübhân Kulu Hân ve Kutluk Sultân (3) ve 'Abdu'r-rahman Sultân ve Allâh Kulu Sultân ve 'Abdu'l-azîz Hân müddet-i kırk (4) yıl Buhârâ vilâyetinde hânlık kıldı ve anıng 'ömri yetmiş tört yetendin (5) song Mekkeye barib vefât tapdı ve nâki' gürîstânında medfün oldu ve (6) Sübhân Kulu Hân 'Abdu'l-azîz Hân akasından Buhârâ vilâyetini alib yigirmê üç (7) yıl taht-ı saltanatda mukîm irdi ve Belh vilâyetinde İskender Muhammed Hân diğen (8) uluk oğlını Ka'al hânı eyleyüb koydı ve İskender Hân üç yıl Belh- (9) -de hân irdi ve andın song Ebu'l-manşûr Hân ki ol hem Sübhân Kulu Hân- (10) -ning oğlu tırur Belhe hân oldu ve Ebû'l- manşûr Hândın song Şiddîk Muhammed (11) Hân mesned-i hükûmet-i Belhde müstakîm irdi ve andın song Sâlih Muhammed Hân (12) hân oldu ve Sâlih Hânı Maḥmûd Atalık ma'zül eyleyüb Hindûstân

[97b]

(1) Esterâbâdı ve andın song Sübhân Kulu Hân Fâik Muhammed Mukîm Hân isteyüb (2) Belhe hân eylediler ve Muhammed Mukîm Hân hem Maḥmûd-nı şehîd kıldı ve Mukîm Hân İskender (3) Hânın oğlu ve Sübhân Kulu Hânın ahtığı tırur ve 'Abdullâh Hân kim Sübhân Kulu Hânın oğlu tırur (4) atası intikâlidin song mesned-i hilâfette 'Abdullâh Hân müşemmem öldi ve 'Abdullâh Hân (5) şehîd olândın song sene ming yüz yigirmê irdi kim Ebû'l-feyz Hân kim (6) Sübhân Kulu Hân-ning oğlu tırur mesned-i hilâfet dârü'l-fâhire-yi Buhârâda müstakîm (7) oldu ve anıng müddet-i hânlığı otuz sekiz yıl irdi ve tarîka-yı âbâ-yı kirâm (8) ve eslâf-ı izâm-ı ihtisâm selâtin-i Eşter Hânı bu tırur bir niçe yüz tahîr ü beyân

(9) oldu ve bu eyyāmdın song hem bul evlād-ı ‘ālī-maḳāmın bir kımse ḥān ve sultān (10) ola ilā intihā-yı ‘ālemeçe bu şilsile-yi ‘āliye birle orunı bu rūy-ı marziyye-yi dīn (11) eslāf-ı kīrām-ı ‘ālī-maḳāmına ittīşāl virsün vāllāhü a‘lem bi’s-sevāb (12) **bir ser-levh-i kītāb-ı ‘alā-hide bul atdı kım Rūma pādīşāh bolan sultānların şūretleri beyān olsun**

[98a]

(1) Īrāna Çingiz Ḥān taşarruf oldu ve Hüseyin Ḥān Īrān-dın barib bīlād-ı (2) Şām ve Rūm teferrūk eyledi ve çok yıl ol memleketde hükümet ve pādīşāhlık eyledi (3) ve anıḡ ḥırmen-i ḥayātını şarşar-ı ecel ber-bād vuranın song anıḡ oḡlı (4) Ebū’l-ḥaşan Ḥān Şām memleketinde hükümet ve pādīşāhlık eyledi ve andın song (5) ol evlād-ı ‘ālī-nicād-ı pāk-nihād nesl-be-nesl tā vāḡt-ı Emīr Timur-ı Gürgān (6) Şām mülkünde hükümet ve ḥānlık ve sultānlık kılur irdiler vāḡti-kı (7) devlet-i Gürgāni kı maşrıḡ-ı sa‘ādetdin tūlū‘ kılub ‘ālem üzre (8) şāyī‘ oldu ḡaḡramān ḥān kı evlād-ı Ebū’l-ḥaşan ḥān irdi Emīr Timur-ı Gürgān (9) anıḡ kırk ming öyli Tūrkmen eli birlen köçürüb Tēbriz vīlāyetiga (10) kondurdi ve Tēbrizning hükümetini ḡaḡramān Ḥāna tefvīz eyledi ve bir nice (11) yıl ḡaḡramān Ḥān hükümet eyleyib vefāt tapdı oḡlı Sultān ‘Osmān Ġāzī atası- (12) -ning yirine geçib hükümet eyledi ve ol Sultān ‘Osmān Ḥān Ġāzī-yi

[98b]

(1) Tūrkmen kı eyyām-ı ferāḡ-encām cihān-bān-ı şāḡib-kırān Emīr Timur-ı Gürgān-ning (2) vāḡtında eyālet-i Diyārbekre ser-efrāz eyleyib irdi çok (3) yıllar anda hükümet eyleyib şöyle ‘adālet iderdi (4) kım kurd birle koyun bir yirde ke<n>zer²³⁹ irdi ve kurddın koyuḡa (5) ḡiç noḡsān yetişmez irdi ve anıḡ ‘ömri tamām (6) <tamām>²⁴⁰ bolandın song oḡlı ‘Alī Big kāyim-i maḡām-ı atası olub bir nice vāḡt (7) zencir-i ‘adālet köşterdi ve ol bu

²³⁹ Yazmada şöyle: ڪرر

²⁴⁰ İkinci kez yazılmış.

cihāndın ötəndin song anıñ oğlu (8) Emīr Həsən Big meşned-i ‘izzet ü hükümet-de temekkün oldı və çok yıl (9) hānlık və sultānlık idüb bilād-ı ‘Irak və Fārs və Āzerbāycān (10) və Kirmān və Īrān və Kürdīstān və Lorīstān və ‘Irak-ı ‘Arab və ‘Irak-ı ‘Açem (11) tā ser-hadd-ı Hōrāsān ange teşhīr və müşahhār olub serir-i saltanat və (12) cihān-bānlıkda müştakim oldı və ol eşnada pādīşāh-ı Māverāü’n-nehr

[99a]

(1) Ebū Sa‘īd-i Gürgānī irdi və sultān-ı şahib-kırān Emīr Həsən Big (2) Sultān-ning yetdi oğlu bar irdi uluk oğlu Ugurlu Hān Big (3) və Zeynel Big və Maḫsūd Big və Sultān Hālīl və Yūsuf Big (4) və Baba Big və Sultān Ya‘küb və ‘alī-şān Sultān Hālīl (5) atası-ning hayātında hākim-i Pārs irdi və hükümet-i Diyārbekr (6) Sultān Ya‘kūba tefvīz eyledi və ümerā-yı Āzerbāycān umūr-ı hükümet (7) və saltanata Ya‘küb Mirzāya ittifāk eylediler və Ya‘küb Mirzāning (8) rāyāt-ı cāh ve celālleri ber-karār olub maḫām-ı saltanata şāyi‘ (9) ve müştakim oldı ve anıñ aḫa inisi mütāba‘atın ihtiyār idüb (10) Ya‘küb Mirzā taht-ı saltanat Tēbrīzde ber-karār oldı ve anıñ (11) eyyām-ı devlet-müddet on yıl irdi ve tamām bilād ve tēvābi‘ ni ma‘mūr (12) ve ābād eyledi ve ol vāḫtda Sultān Haydar Şīrvān memleketine

[99b]

(1) hareket eyledi ve Ferruḫ Şāh hākim-i Şīrvān Sultān Haydarning hareketine (2) ittīlā‘ hāşıl idüb Ya‘küb Mirzāning hizmetine ilçi (3) yolladı ve peygām-ı mektūb bul kim Sultān Haydar pādīşāh tā‘īfe-yi (4) Kızılbaşıyye birle müteveccih-i Şīrvān olub tūrur ve şekk yoktur kim (5) bir gāh kī teşhīr-i bul ḫavm ange müyesser olsa teşhīr-i önge bir memālīki hem (6) ihtiyār ider şavāb-dīd buldur kim sultān-ı ‘alī-şān huddām-ı (7) saltanata fermāyiş eylesünler kim be-ittifāk leşker-i Kızılbaş şer-rāh (8) olalıñ kim bu diyāra yol

ta[p]masun²⁴¹ ve Ya'küb Mîrzâ ba'de'z- (9) istimâ'-i bu hâber Süleymân Big Türkmen-ning tört ming [...] (10) atlı Türkân-ı cerrâr nâm-dâr çâbü-k-süvâr-ı şîr-şîkâr birle Şîrvân Şâh- (11) -ning imdâdına ve Sultân Haydar'ning muhârebesindin ötrü (12) könderdi ve Süleymân Big Türkmen be-ittifâk-ı Şîrvân Şâh Sultân

[100a]

(1) Ya'küb Mîrzâ'ning fermâyişi birle müteveccih-i ceng ü cîdâl oldı ve (2) ol hengâm-ı gîrüdâr-ı hârbda bir tîr-i kâzâ Süleymân Big kemân-hânesidin (3) çıkub sebep-i inkıtâ'-i 'ömr-i Sultân Haydar oldı ve Sultân (4) Haydar maqtûl olandın song anıñ oğlu Şâh İsmâ'îl muqayyed-i (5) be-kayd buyurdi ve Süleymân Big tarh-ı kışlak-ı Qarabağ yirinde (6) sükûnet eyledi ve ol heftede Ya'küb Mîrzâ bîster-i nâ- tûvânlıqda (7) pehlû koyub 'âlem-i fânîdin serây-ı 'ukbâya rihlet kıldı (8) ve Uğurlu Hân oğlu Kündüz Bigi pâdişâh eylediler velîkin ümerâ-yı Bayındur (9) anıñ 'amûzâdesi Mîrzâ Meşîh pâdişâh köterdiler ve mevzî'-i Qara- (10) -bagda muqâddeme-yi muhârebe ve muqâtele zuhûrâ yetişdi neşim-i feth ü zafer-i Mîrzâ (11) Kündüz Big haşem ü 'âligâ perrân olub [...] maşlahat-ı (12) nâ-şahîh çok ümerâ-yı 'izâm-ı Bayındur birle katle yetişti ve Kündüz Big

[100b]

(1) Tebrîz vilâyetigâ müraca'at kılub meşned-i 'izzet ve hükûmetde muķim (2) ve müstaķim oldı ve Maḥmûd Big atlı 'amûzâdesi leşker cem' idüb (3) Kündüz Big muhârebe eyledi ve ol hem âvâre-yi deşt-i idbâr olub (4) helâk boldı ve anıñ ümerâ-yı 'izâm Süleymân Big ve anıñ devlet-i (5) deyr-i medârı kündin küne müterakkî oldı ve oğlu Rüstem Big (6) kal'a-yı Anhık-gâ hâkim eyledi iki ümerâ-yı 'izâm kî Kırk Seyyîd 'Alî ve Âbiye Sultân (7) irdi hevâ-yı şeytânigâ barib maşlahat eylediler kim Rüstem Bigi

²⁴¹ Yazmada şöyle: سون تامة

(8) pādīšāh kötersünler tā ‘İraq ve Āzerbāycānı anlardın istihlāş virsün- (9) -ler ve Kırk Seyyid ‘Alī ve Ābiye Sultān Rüstēm Big birle ‘ahd ve beyān kıldılar (10) ve anı pādīšāh köterdiler ve Şāh Rüstēm Afşardın niçe ümerā-yı leşker-i keşir birle hem ‘inān (11) olub müteveccih-i mülk-i Tēbriz boldılar ve çok şāh Rüstēm Şāhning (12) zıll-ı rāyātında cem‘ oldı ve bu hāber o Kündüz Big sem‘ iğā yetişitdi

[101a]

(1) kim ol cem‘ tarīk-ı temerrüd ve tuğyān eyleyüb-türler velikīn Kündüz Big (2) [at]kuci²⁴² leşkeridin be-tarīk-ı karavul yollayub irdi kim anların (3) sülük-ı bī- vefālīgındın ittīlā‘ tapıb oğlının katıgā barsunlar ve (4) Kündüz Big Hāsan ‘Alī Big Afşar ittīfākı birle ve Necme’d-dīn Big (5) köklen birle ‘āzīm-i Şīrvān oldı Süleymān Big Tēbriz memleketine (6) ‘inān-ı kıziri ma‘tuf buyurdi ve Rüstēm Big Tēbriz<e>²⁴³tahtına çıkıb (7) ‘arūs-ı memleket-i Āzerbāycān öz kenārına aldı ve mezkūr tūrur kim Şīrvān Şāh (8) be-sebebe-i inke kätıl-i Sultān Hāydar irdi Rüstēm Big birle olub (9) hilāf-ı meftūh eyledi ve çok leşker Kündüz Bige virdi maqşad-ı (10) inke memleket-i mevrūşnı Rüstēm Bigdin istihlāş virsün ve (11) bul hāber Rüstēm Big sem‘ ine yetişitdi ve anıng hātır-ı şerifine hūtūr (12) oldı şāh-ı dīn-penāh-ı ‘Alī Mīrzā Şāfevī ve İbrāhīm Mīrzā Şāfevī-

[101b]

(1) -niñ kayd-ı girişfārılıkdın halāş idüb Ābiye Sultān birle Şīrvān (2) tarafına yolladı tā ol vakt tabāka-yı Şāfeviyye ve Kāra Tēpe Ġāzīleri tīg-i (3) hūn-āşāmlarını niyām-ı intikām-dın çekdiler tā kī Kündüz Big rüz- (4) -gārdın dīmār çıkarsunlar ve memleket-i ‘İraq u Āzerbāycān anıng (5) taşarrufındın zāyıl olsun ve bul hāber be- taraf-ı bılād ü emşāra (6)

²⁴² Yazmada şöyle: ق وحي

²⁴³ Yazmada şöyle: ت بریز ده

yetiřitdi biraz fıřřatdın çok em‘ iyyet-i mür̄id ü mü‘ teķid hānedān-ı (7) Şafeyiyye-din zıll-ı rāyāt-ı Sultān ‘Alī Mīrzāya em‘ oldılar ve an- hāzret (8) hem-‘inān-ı Ābiye Sultān mukābele-yi Mīrzā Sultān Kündüz Big oldu ve (9) fet̄h ü zafer anlarınğ hiç birine rū virmedi ve ġālīb u maġlūb (10) ma‘lūm olmadı āhūrū’l-emr Kündüz Big Şīrvān şeħrine kitledi (11) ve Ābiye Sultān ve Sultān ‘Alī Mīrzā birle teveccüh Tebrīze eyledi ve hem (12) ol vaktde Köse Hacı Bayındır hākim-i İřfahān Rüstem Big birle izhār-ı muhālefet

[102a]

(1) idüb hıttbe-yi be-nām-ı nāmī ve ism-i sāmī Kündüz Big okutdı ve Mīrzā (2) Kündüz Big Şīrvān-dın hareket idüb anlarınğ fitnesini teskīn (3) eyledi vakti-kı Rüstem Big iki ciħet-din hedef-i şihām yüz kitledi (4) düvvüm bare Sultān ‘Alī Mīrzāning dostluk ve muşahabetin ihtiyār (5) idüb Allāh Kulu Sultān-nı ange yolladı ve müteveccih-i ref‘-i Kündüz Big (6) eyledi ve Kara Kulu Tıveci-ning bir fevc birle Köse Hacı Bayındırınğ muharebe- (7) -sine yol-ladı ve evvel Allāh Kulu Sultān ve Kündüz Big ve leşker Şīrvāna (8) zafer taffıtdı ve ol hāldē ve Kündüz Big katle yetişitdi ve Kara Kulu (9) Tıveci dāre-yi ġüzīn nevhīsinde Köse Hacı muharebe birle eyledi ve devlet-i (10) Rüstemi birle ange ġālīb oldu ve Köse Hacı hem maķtūl oldu ve bu hab̄er (11) bir kiçe Tebrīze yetişitdi ve Mīrzā Rüstem ferāh- nāk oldu ve tamām-ı ġül-zār-ı (12) memālik-i Fārs u ‘İrāķeyn u Āzerbāycān u Īrān mü‘ arızlar teġenidin

[102b]

(1) maşūn kaldı ve Rüstem Mīrzāning Aħmed Sultān diġen oġlı firār idüb (2) Rūm vilāyetine barib irdi ve pādīşāh-ı Rūm āsar-ı şeā‘at ve şeħr-yārlık anınğ (3) çeħresine muşahede aydırıb ange kızını virdi ve Aħmed pādīşāh müddet-i (4) on yıl ferāġ-ı bāllık birle kayşer-i pādīşāh-ı Rūmnınğ ‘atıfet-i devlet ü ikbālinde (5) evķāt kiçürdi ve öz vilāyetin teşhīrini

heves idüb cem‘î terākime (6) birle Āzerbāycān şavbına hāreket eyledi ve Rüstem Big ba‘de-z-istimā‘-i (7) ol hāber ‘alemi muhārebe ve muḳātele efrāşte idüb oğlu-ning istikbālîne (8) kıtdı ve ol hāldē ümerā-yı ‘Irāq u Āzerbāycān tārīḳa-yı bî-vefālīḳ (9) meşlūk idüb Rüstem Bigni deşt-gîr eyleyüb Aḫmed Pādişāha (10) kıltürdiler ve Aḫmed Pādişāh inhidām-ı devlet-i ḳayşer-i Rūm atası ḫayātın (11) bilüb öz devletini manzūr idüb atasını derece-i şehādete yetiştürdi (12) ve atasının ornıda özi pādişāh boldı ve [...] ve Rüstem Big oğlu

[103a]

(1) Aḫmed Pādişāh alt yıl saltanat eylendin song ḳatle yetiştirdi ve Ābiye (2) Sultān aning oğlu Sultān Murādı taht-ı saltanatda oturturdi ve bir nice (3) müddet ol hem pādişāhlīḳ eyledi anı hem ecel gırībān-gîr olub dünyādın (4) ‘uḳbāḡa raḫtını çekdi aning oğlu Muḫammed Mirzānı Murād Big Bayındır pādişāh (5) eyledi ve ol yana vefāt tapdı oğlu Ḳasım Bigi pādişāh eylediler ve anı (6) intikāl eylendin song oğlu Pîr Muḫammed Big ḫāḳim oldı hem bir nice (7) kündin song āhiret öyine sefer eyledi oğlu Ugurlu Bigi aning ornına ḫāḳim (8) oldı ve andın song oğlu Maḫmūd Mirzā pādişāhlīḡa yetiştirdi ve bir nice (9) vāḳtdın song ol beḫişt öyining seyrine dāḫil oldı oğlu Ya‘ḳub (10) ḫān oldı ve Ya‘ḳub Ḫān-dın song oğlu İskender Ḫān ḫāḳim oldı (11) ve ol Şāh İsmā‘îl birle çok cengler eyledi çün devlet āhire yetişib (12) irdi faide eylemedi oğlu Şāhrūḫ Big eyālāt-ı Afşariyye birle Meşhed-i muḳaddese

[103b]

(1) yüzlendi ve andek vāḳte Meşhed-i muḳaddesi feth eyleyib nice yıllar anda ḫükümet (2) eyleyib öz ecel birle vefāt taptı ve oğlu Şāhrūḫ Big aning meşned-i ‘izzetinde (3) oturub tamām-ı memleket-i Ḫorāsānnı öz taşarrufuna alıb ve Ulūḡ Big atlı (4) emirning Merv-i Şāh Cihāngā ḫāḳim eyleyib ‘ömr seyr keçürür (5) irdi ve Şāh İsmā‘îl-i Safēvî ‘Irāq ve Fārs ve

Āzərbaycān-nı alandın (6) song iddi‘ā-yı Hōrāsān eyledi və Şāhruḥ Big aning birle bir niçe uruşları (7) ‘āzīm eyleyendin song lā-‘ilāc bolub oğlını Mervdin hem-rāh alıb və (8) tamām eyālāt-ı Afşariyye ve ğurre-yi Türkmeniyye birle köçüb Esterābād ve Bālkan tağığa barıb (9) qarār taptı ve tā vaqt-ı Şāh ‘Abbās hūrūc idince anda oturur irdiler ve Şāhruḥ Big (10) Bālkan tağında vefāt eyledi ve oğlu Ulūğ Big ile hān bolub Şāh ‘Abbās (11) Hōrāsāna kilen vaqtda Ulūğ Big eyālāt-ı Afşariyye ve bākī-yi Türkmeniyyeni başlab köçüb (12) Ürgenc ve Merv ve Čarcū bu üç yurt aralığında qarār taptı ve Ulūğ Big anda intikāl eyledi

[104a]

(1) ve andın üç oğul ornına qaldı biyik oğlının adı ‘Alī Big irdi (2) ve andın kiçikining adı Velī Big ve andın kiçikini adı Zuhūr Big (3) ve ‘Alī Big-din yedi oğlu bolub irdi Biyik-ning adı Camı Big (4) ve İmām Kūlī Big ve ‘Arab Big Pır Kūlī Big ve ‘İvāz Big ve Yūsuf Big ve (5) Hāsan Big ve Zuhūr Kūlī Big-din Neẓr Kūlī Big boldı ve Velī Big-din (6) pādīshāh Kūlī Big ve İmām Berdi Big boldı ve Ulūğ Big vefāt kılandın (7) song biyik oğlu ‘Alī Big atasının ornına ilāta hān ve hākīm boldı (8) ve eyālāt-ı Afşariyye kim ol vaqtda ‘Alī Big Hāngā [...] boldı-lar ve otuz (9) ming öyli olurlardı ve ol vaqtda Afşar ili-ning bir ucu Bālkan (10) tağında bir setti Köhne Ürgencde ve bir taraflı Biş Bölük ve Merv-i Şāh- Cihāngāça (11) irdi ve bir başı Čarcū vilāyetinde irdi ve hemişe on iki ming (12) öyli қоçaқ yigitlerdin öz etrafında yakın sahlar irdi ve

[104b]

(1) ve özge çār-vār irleri öz bihbūdında kizer irdi ve ‘Alī Big Hān ümerā-yı (2) ‘āzametü’l-emīn irdi ve aning haşmet (?) ü esbāb-ı devleti mişāl-ı pādīshāhlar dek irdi (3) ve eyālāt-ı Afşariyye aning tā‘atın tamām u kemāl özlerine vāhib (4) bilib mişl-i ābā-yı ‘izām ve ecdād-ı kīrāmları dek ange hizmet kılurlar irdi (5) ve ‘Alī Big Hān kılib ol maqāmda qarār taptı ve ol vaqtda Türkistān pādīshāhı (6) ‘Abdullāh Hān irdi ve ‘Alī Big Hān eyālāt-ı

çelîlü'l-kâdr-ı Afşariyye birle (7) bu nevhîgâ kılgenin ‘Abdullâh Hân fikrîde bolub ve hâkîm-i Merv hem ‘arz eyledi (8) kim “‘Alî Big Hân köp eyalât birle Merv yakınına kilib turur ve Merv hem qadîmü'l- eyyâm- (9) -din pây-ı taht-ı Sultân Sancar-ı Türkmen ve mülk-i mirâs-ı Afşar turur mebdâ rücu’ (10) eyleyib Merv-i Şâh-Cihânı taşarrufigâ kirgizsün” ve ol vâkı’ alar işit- (12) -kendin song ‘Abdullâh Hân ‘Alî Big Hânı tutmaq fikrinde bolub ilci-yi çerb-zebân

[105a]

(1) u in‘âm-ı firāvân birle ‘Alî Big yanığa yollayub ‘Alî Big Hânı huzûrına (2) istedi ve ‘Alî Big Hân hem tühfe ve hedıye birle Nezir Kılı Big inşining oğlını (3) pâdişâh hizmetine yolladı ve Nezir Kılı Big kilib ‘Abdullâh Hânı kördi ve ‘Abdullâh (4) ange mihr-bânlık bısyâr kılib irdi kim “niçün ‘Alî Big bizning köрмаğı- (5) -mızgâ kılmediler” ve Nezir Kılı Big vesvese-yi şeytânı-gâ barib aydı kim “‘Alî (6) Hânning özge iddi‘âsı bar turur” ve ‘Abdullâh Hân bu sözni Nezir Kılı Big- (7) -din eşidendin song anı halvetgâ çağırub anıng ahvâline haber aldı (8) kim anı hem iddi‘â-yı uluğlığı bar turur ve ange uluğlığı yetişmesindin bâtıl endişe- (9) -lergâ barib ‘Abdullâh Hânğa aydı kim “siz ‘Alî Big Hânı öltürüb hükümetni (10) minge birsengiz ve anı alıb kile turur mın” ve hân ange va‘de eyledi kim “sın (11) eger barib ‘Alî Big Hânı alıb kilseng anı öltürüb sını Canığa hân (12) ve hâkîm kılrur mın” ol bî ‘âkl Özbekning sözine kirib kıltürmaqlarına sa‘y eyleye

[105b]

(1) ve niçe nefer Özbek-ni hem-râh ‘Alî Big yanığa kıltürüb pâdişâh câhındin (2) mihr-bânlıklar firāvân eyledi diyüb ‘Alî Big Hânı fırib kılib ‘Abdullâh (3) Hânning yanığa alıb barganı kâyıl eyledi ve ‘Alî Big Hân emîr-i şâf-zamîr (4) irdi endişe hâtırına yetiştürmedi

bir niçe nefer qarındaş ve bir niçe nefer il (5) biglerin hem- rāh alıb dāhīl-i Buhārā oldu ve kilib ‘Abdullāh Hānğa mülākāt (6) eyledi ve ‘Abdullāh Hān aydı kim “‘Alī Big sīn Merv-i Şāh-Cihān kışdının (7) almağınğa kilib inen tūrur sīn” diyüb anıng qatline emr eyledi ‘Alī Big (8) ve Velī Big ve ‘İmām Xulı Big bul üç kişini dereçe-yi şahādetē yetiştürdi (9) ve Canı Bigi Merv-i Şāh-Cihānda Nūr Muḥammed Hānğa tapşurub maḥbūs eyledi ve Pīr Xulı (10) Bigi Çarcūda kayd eyledi ve ‘ivāz Bigi qarşığa tapşurdı ve ‘Arab Bigi (11) Yabıcı ḥākimiñe tapşurdı ve Yūsuf Big ve Hāsan Big bu iki yaş oğlan (12) il arasında qalib irdiler ve ‘Alī Big Hānı öltürgendin song

[106a]

(1) özgelelerini maḥbūs kılandın song bir niçe nefer Neẓr Xulı Big birle hem-rāh (2) eyleyib ‘Abdullāh Hān il arasına yiberib ḥākīm eyledi ve eyālāt-ı Afşar bu vāqı‘ā- (3) -dın ḥaber tapandın song hānıñ yiberen kişileri öltürüb ve Neẓr Xulı Big- (4) -ni qovlab köçüb tamām u kemāl Nisār ve Ebiverd ve Hışār Tağ ili Esterābād (5) ve Balқан kit[d]i-ler²⁴⁴ ve ba‘zı bī-kıvvet ü bī-kölüksizlik-dın kaçib Lēb-i Āb (6) semtinde her yana müteferriq boldılar ve olar kim Hışār tağ ve Nisār ve Ebiverd bardılar (7) ‘Alī Bigni kiçik oğlu Yūsuf Bigni özlerine ḥākīm eylediler ve olar kim Esterābād (8) ve Balқан ḥaddine barib irdi ‘Alī Bigni yana bir oğlu Hāsan Bigni özlerine ḥākīm (9) eyleyib ferāğat eylediler ve Neẓr Xulı Big öz girdārındın şermende ve ser-efgende (10) bolub eyālāt-dın ayrılıb lā-‘ilac Ḥorāsān Afşarın arasında (11) barib qarār taptı ve andın bir oğlu boldı İmām Xulı Big at koydı ve İmām Xulı- (12) -dın bir oğlu mütevellid boldı ve ange babasının adını Neẓr Xulı Big koydılar

[106b]

(1) ve ‘Alī Big Hānning uluğ oğlu Canı Big Hān kī Merv-i Şāh-Cihānda koyub irdi-ler (2) andın bir oğlu boldı adını Şāhrūḥ Big koydı ve Şāhrūḥ Bigdin bir oğlu (3) boldı adını

²⁴⁴ Yazmada şöyle: كى تخي لى

niçe vaxıtdın song vefāt tapdı (5) ve ümmü'l-bilād Belh özge cemā'atlar eline düşdi ve anların evlādları (6) Andhōda köp hāḡ bar tūrurlar ve Niyāz Muḡammed Hān-dın yetdi oğul bākī qaldı (7) ve uluḡ oğlı-ning adı Raḡmetullāh Hān ve andın kiçikinıḡ adı 'Aṡaullāh (8) Sultān ve andın kiçikinıḡ adı Şāhrūḡ Sultān ve andın kiçikinıḡ (9) adı 'ināyetullāh Sultān ve andın kiçikinıḡ adı Naşrullāh Sultān (10) ve andın kiçikinıḡ adı Cihāngīr Sultān ve andın kiçikinıḡ adı 'işmetullāh (11) Sultān turur²⁴⁶ ve atası Niyāz Muḡammed Hānning vefātıdın song Raḡmetullāh (12) Hān şāh-nişān-ı Nādir-i şāhib-kırān yanıḡa barıb anıḡ ümerā-yı 'izāmı bolub

[108a]

(1) irdi ve Neẓr Şāh vefātıdın song Aḡmed Şāh yanıda qalıb (2) anıḡ yanıda hem emīr-i 'azāmet ilen bolub irdi ve bir niçe (3) vaxtdın song Aḡmed Şāhdın köngli qalıb Andhōd vilāyetide (4) kilib anda otūrur irdi ve Aḡmed Şāh hem niçe kim memālik-i Tūrkiştān- (5) -ning tāmām u kemāl-i ḡükümetin ange birib irdi ol hān- ı (6) 'ālī-şān-ı uluḡ-meḡān ol ma'nayı qabūl eylemeyib (7) ḡizmet-i pādīşāh-ı ḡaḡīḡī farz u lāzım bilib tā'at-ı (8) ḡudāvendīḡa meşḡul bolub şükr-i vāciḡ-i te'ālāning (9) beḡa kitürür irdi ve önge inilerini ḡükümet kılḡanın ve (10) saltānat bolḡanların her birini öz yirinde beyān (11) ve livā-yı mülk arası (?) Andhōd vilāyetinde kırk yıl ḡükümet sürdi (12) ve aḡsen-i ḡaşleti taşavvuf yollarına dānā tevāriḡ sözlerine

[108b]

(1) binā idi vaxtında dost-nevāz ve bir düşmen-güzār-ı aşr (2) idi nām-dār ferzendleri sa'adet-i yār-ı ercmencleri tokuz idi (3) ol uluḡ oğlı Ni'metullāh Hān ikilenci Baba Hān Sultān (4) üçünci Cihāngīr Sultān törütlenci Yılduz Sultān (5) beşlenci Ebū'l-ḡāzi Sultān altılancı Zuhūr Sultān ve yeti- (6) -lenci ḡaḡīm Sultān ve sekizlenci Aḡ Hān ve tokuzlancı

²⁴⁶ ٭ harfinin noktası yok.

Şehenşāh Sulţān (7) hŭkŭmetindin kırk yıl ötende ming iki yüz dört (8) yıl idi kŭ cem-cāh-ı pādīshāhdin penāh Timur Şāh pādīshāh-ı gāzī-yi (9) Dŭrrānī muḥālīf ü a‘dā def‘i üçün dārū’s-salţānā ve dārū’l-karār (10) Kābıldin bī-‘aded koşun ve bī-hadd leşker birlen ümmü’l-bilād-ı Belḡā (11) nŭmŭ-dār bolub Aqça muḥāşarāsıǵa kildi ekābırŭ’l-ümerā-yı e‘āzımŭ’- (12) l-rāyā Raḥmetullāh Ḥānnı isteb ḥużurıǵa yol bŭrdi

[109a]

(1) ‘avātıf-ı ḥüsrevāne ve merāḥim-i pādīshāhāne şāmil itdi (2) ḥasbe’l-fermān-ı pādīshāh-ı zī-cāh üçün ḥaş mŭlāzımları (3) bŭrle ceng-gāḡḡa kŭlib uruş başladı qaza-yı qaderni (4) ḥŭkm bŭrle menşŭr-ı şehādetni başıǵa sancıb uruş (5) meydānıdın müteveccih-i ordı-yı āḡıret boldı fŭlk ü mŭlki (6) ġarq-āb-ı ġirdāba tüşti āsīb-i neḡīb-i şadmet-i (7) ḥudāvendī rŭy bŭrdi ḥānnıḡ nuşret-şī‘ār bŭrāder- (8) -leri ve kam-yāb-ı şa‘adet-yār ferzendleri Andḡōd aqvāmı ittīfāk (9) eyleb zāt-ı ‘ālī-şıfāt sŭtŭde-şimāt Nŭ‘metullāh Ḥānnı (10) ḥākımlıǵqa mevsŭf ve mevsŭm kıldılar vāz‘ u şerīf u kŭber (11) u saǵır rŭşte-yi itā‘at ve inkıyād-nı ġerdenleriǵa ḡirmān qabŭl (12) itdiler Nŭ‘metullāh Ḥān emāret meşnedinde ḥudā teḡārek ve te‘ālā-

[109b]

(1) -nıḡ şŭkr-ġüzārlıǵını beca kŭltŭrŭb bŭd‘at u nā-bāyeste (2) işlerni fuqarā ḡayrı üçün yatqurdılar ümmīd kŭ ‘ālī-cā[h] (3) bu ġirdāǵa āsāyış-i dŭnyā ve āḡıret tapǵay

DİZİN

KİŞİ ADLARI²⁴⁷

‘Abdu’l-azîz Hân: 95b/10, 95b/9, 97a/2, 97a/3, 97a/6.
‘Abdu’l-mü’mîn Hân: 96a/1, 96a/6.
‘Abdu’r-raḥman Sultân: 97a/3.
‘Abdullah İbn ‘Abbās: 4a/11, 13a/1, 14b/3, 26b/12.
‘Abdullah Hân: 95b/8, 95b/9, 96a/4, 96a/5, 96a/6-7, 96a/8, 96b/8, 97b/1.
Aḥmed Şâh: 108a/1, 108a/3, 108a/4.
Ak Hân: 108b/6.
‘Ali Big: 98b/6.
‘Ali Big Hân: 78a/6, 78a/7.
‘Ali Big Hân: 78a/10.
‘Ali Enbi Sultân: 94b/5.
‘Ali Hân: 78b/11, 79a/2, 79b/1, 80a/2, 80a/8.
‘Ali Rızâ: 96b/12.
‘Alîşân Sultân Halîl: 99a/4.
‘Avc: 26b/3, 26b/5.
‘Aylem: 34a/8.
‘Azâzîl: 19a/8, 5b/11.
‘Azîz Timur: 93a/10.
‘Azrâ‘îl: 17b/10, 17b/12, 18a/1, 23b/7, 23b/9, 8a/8, 8b/2, 8b/4, 8b/7.
Âçı Big: 58b/10, 58b/9, 59a/1
Âdem: 10a/10, 10a/12, 10a/4, 10b/1, 10b/5, 10b/6, 11/1, 11a/2, 11a/5, 11b/10, 11b/11, 11b/12. , 11, 11b/2, 11b/6. , 20, 11b/7, 12a/4, 12b/10, 12b/2, 12b/3, 12b/7, 12b/8, 13a/11, 13a/12, 13a/4, 13b/11, 13b/3, 13b/5, 14a/1, 14a/11, 14a/4, 14a/7, 14a/9, 14b/2, 14b/3, 14b/5, 15a/10, 15a/5, 15a/8, 15b/10, 15b/3, 15b/7, 16a/11, 16a/12, 16a/7, 16a/8, 16b/10, 16b/4, 16b/6, 16b/7, 16b/9, 17a/10, 17a/12, 17a/6, 17a/8, 17b/1, 17b/10, 17b/11, 17b/12, 17b/2, 17b/3, 17b/4, 17b/7, 17b/9, 18a/1, 18a/2, 18a/3, 18a/5, 18a/7, 18a/9, 18b/1, 18b/11, 18b/2, 18b/3, 18b/5, 18b/6, 18b/8, 19a/1, 19a/8, 1b/12, 22b/11, 23a/4, 24a/9, 26a/7, 26b/1, 2a/2, 2a/3, 39b/3, 43b/12, 7a/12, 7a/7, 7b/2, 90a/8, 94a/1, 9a/1, 9a/4, 9a/7, 9a/9, 9b/11, 9b/5, 9b/6, 9b/9
Afğan: 34b/1
Afrâsiyâb: 82b/3, 82b/5, 82b/6
Afşar (Hân): 51a/4, 51a/5, 51a/7, 51a/8, 53b/4, 54b/6, 57b/11, 57b/12, 58a/11, 58a/3, 58a/6, 58b/3, 58b/6, 59a/1, 60a/3, 60b/1, 60b/4, 60b/8, 61a/6, 61b/10, 61b/5, 62a/1, 62a/3, 62b/6, 63a/1, 63a/3, 63a/6, 86b/2
Afşar Hân (Kızık oğlu): 61b/6
Aḥmed (Sultân): 102b/1, 102b/10, 102b/3, 102b/9, 103a/1.
Aḥmed Big: 58b/10, 59a/3.
Aḥmed Şâh: 108a/1, 108a/3, 108a/4.
Aḥmed: 3b/1,3
Aḥno‘: 20a/9 bk.Aḥnoḥ, 23b/11, 23b/12.
Aḥnoḥ: 20a/9.
Aka Manğıt Kutlu Kayalı: 43b/7.
Al Hân: 56b/1, 56b/11

Al: 67b/7
Ala Koylu: 50b/6, 53a/10, 54a/12
Alanquva: 90b/10, 90b/12, 90b/6, 91a/4, 91a/5, 91a/7, 93b/9
Alar: 21a/3
Alayın: 57b/3
Alayuntlı: 54a/4
Alayutlı: 51b/1, 55a/4
Alanquva: 93b/11
Alf Arslan: 82a/9
Alf Tuğral (Hân): 64b/2
Alınca Hân: 34b/7, 34b/9, 35a/1, 35a/3, 35a/5, 35b/5, 36a/8, 36a/9, 90a/1.
Allah Kulu Sultân: 97a/3.
Alsence Alseter Hân: 35a/11.
Amundaḥ: 85a/12.
Amün: 21a/3.
Anûs: 19b/10, 19b/5, 19b/6, 19b/8.
Ardu Hân: 35a/11.
Arıklı: 86a/1.
Araş Big: 58b/8.
Arlan: 57b/3, 76a/3, 76a/4, 76b/6, 77b/5, 77b/7, 79a/12, 81a/10, 81a/5, 81b/11, 81b/3, 81b/4.
Aşilzâde: 81a/7
Ava Şibân H̱w̱ace: 67b/2.
(Ay) Karaca Mergân: 87a/12, 87b/3, 87b/5
Ay (Hân): 48a/2, 50a/6, 50b/1, 50b/7, 50b/8, 51b/3, 53a/12, 53b/2, 56a/8, 62a/12, 62a/2, 62a/5, 86b/2.
Ayaz: 88b/11, 88b/8, 89a/3, 89a/4, 89a/5, 89a/8.
Âyine (Hân): 70a/10, 70a/11, 70a/12, 70a/6, 70a/7, 70a/9, 70b/3, 70b/4.
Baba Big: 99a/4.
Baba Hân Sultân 108b/3
Babür: 73a/9.
Bağıslâd Hân: 96a/12.
Bahâdır Hân: 96a/12.
Bahâdır Kazan: 94b/3.
Balınca Hân: 35a/11.
Bâki Muhammed Hân: 96b/9.
Başı Big: 57b/4.
Bayandur: 54b/11.
Bayat: 50b/6, 53a/9.
Baydu Hân: 35a/11, 35a/12.
Baygu Big: 57b/4.
Bayındır: 51a/12, 53b/10.
Becene: 51a/12, 53b/11, 54b/1, 64a/3.
Bekavul: 85a/10.
Belûç: 34b/1.
Benam Gâzî: 83a/5.
Berber: 33b/5.
Berci: 51b/9.
Berd: 20a/7.
Berdi Big (Hân): 85a/3, 85a/4, 89b/1.
Bertan Bahâdır: 92b/6, 93b/10.
Bertâs: 32a/5, 32a/8.
Biyik Depe Hân: 58b/6, 60b/10, 61a/10, 61a/7, 62a/7, 62b/1, 62b/2, 78a/7.
Bîgûra: 30b/12.
Big Tegin: 73a/7.

²⁴⁷ Bu bölümde yer alan adların bir kısmı, eğer yalnızca kişi adı bildiriyorsa burada; kişi bildirmediği bağlamlarda ise Boy/Kavim/Ulus Adları Dizini’nde ele alınmıştır.

Bisyār: 70a/2.
Buğra (Hân): 72b/1, 72b/8, 73a/11, 73a/4, 74b/1, 75a/5, 75b/10, 75b/2, 75b/9, 77b/6.
Buğa: 85a/11, 85a/3, 91a/12, 91b/1, 93b/11.
Bulğar: 32a/5.
Buran (Hân): 78a/3, 78a/4.
Burıçı Gâzi: 83a/5.
Burkas: 88b/3.
Bügdüz: 51b/2, 54a/7, 55a/7, 67b/9.
Bülkâ: 4b/11.
Bürd: 34a/8.
Büzürg Hân: 35a/12.
Câbir-i Ensârî: 3a/10, 3a/12, 3a/3, 3a/9.
Camcı: 51b/8.
Cân 4a/12
Camı Big (Hân): 88b/6, 89a/1, 89a/11, 89a/7, 89b/1, 89b/4, 89b/6, 96b/6, 96b/8-9.
Camı Big Sultân: 95b/11.
Câru: 25a/10.
Cavağ Hân: 96a/12.
Cebni: 51a/12, 55a/2.
Cebra'îl: 13a/11, 13b/10, 13b/4, 13b/6, 13b/9, 14a/1, 14a/11, 14a/3, 15a/9, 17b/1, 17b/5, 17b/6, 18b/9, 26a/2, 28b/9, 7b/11, 7b/2, 7b/5, 7b/8, 8a/10, 8a/2.
Cihângîr Sultân 108b/4
Coci Hân: 43a/2, 43a/7, 43a/8, 43b/1, 43b/4, 94a/11, 94a/8, 94b/1, 96b/1.
Cülyânis: 4b/7.
Çağatay Hân: 43a/2, 43a/6, 94a/5.
Çakır Big: 64b/2, 65a/3.
Çavdır: 53b/12, 55a/1.
Çavudmır: 51a/12.
Çepni: 54a/1.
Çin: 29a/4, 32a/9, 32b/1.
Çingiz Hân: 42b/10, 42b/3, 42b/7, 42b/9, 43a/5, 86b/1, 86b/12, 86b/9, 87a/6, 91a/8, 92b/2, 93a/10, 93a/11, 93a/12, 93b/2, 93b/7, 93b/8, 93b/9, 94a/10, 94a/12, 94a/3, 96b/1, 98a/1.
Dalanğu: 34b/10.
Dahhâk: 24b/11, 24b/12.
Dağ (Hân). bk.Tag
Dāvūd: 17b/5, 17b/7, 17b/8, 17b/9, 18a/1, 18a/3.
Devlet Şeyh Sultân: 94b/5-6.
Dib Bakuy Hân: 34b/10, 34b/11, 34b/9, 57a/5, 57a/6, 57a/7, 57a/8, 57b/3, 90a/2.
Din Muhammed Hân: 96b/10, 96b/9.
Dingli: 85a/4, 86a/3.
Dingli Big: 80b/6, 82b/12.
Dodurğa: 50b/8, 53b/2, 54b/4.
Doylu Kayı (Hân): 67b/10, 67b/12, 67b/7, 67b/8, 68b/2, 69a/3, 69a/6, 71a/7.
Dönbekli: 87b/5.
Dönke: 67b/10.
Dudık: 86a/9.
Dutum Hân: 35a/12.
Ebu'l-Mansûr Hân: 97a/9.
Ebü Sa'îd-i Gürgânî: 99a/1.
Ebü'l-Feyz Hân: 97b/1.
Ebü'l-Hasan Hân: 98a/4, 98a/8.

Ebü'l-Hayr Hân: 94b/6, 94b/7, 95a/3, 95a/7, 95a/8.
Ediz Hân: 35b/7.
Eknün: 86a/6.
Emîr Hasan Big: 98b/1, 99a/1.
Emîr Timur: 96b/2.
Emîr Timur-ı Gürgân: 92b/3, 94b/12, 94b/8, 98a/5, 98a/8, 98b/1.
Enbekli: 87b/2.
Ender: 83a/8.
Enkeş: 57b/9, 66b/8, 83a/8.
(Fâik) Muhammed Muqim Hân: 97b/1
Eslefyûs: 21a/2.
Esvedü Befen: 34a/7.
Eylâvis: 21a/2.
Eymür: 54a/3, 55a/3.
Fâik Muhammed Muqim Hân: 97b/2.
Fahre'd-dîn: 63a/1, 63a/3.
Ferruğ Şâh: 99b/1.
Fevdek: 29a/10, 29b/6, 29b/8.
Folâd: 62b/7.
Gedây Muhammed Hân: 107b/4.
Giraylı: 51b/6.
Guz: 29a/4, 30a/11, 30a/12, 30a/6, 30a/7, 30b/10, 30b/11, 30b/3, 30b/8, 31a/3, 31a/4.
Habeş: 33b/5.
Hâbil: 15a/4, 15a/6, 15b/10, 15b/11, 15b/12, 15b/4, 15b/6, 15b/8, 16a/1, 16a/3, 16a/7, 16b/1, 16b/12, 16b/2, 16b/4, 17a/11, 17a/6, 18b/11, 18b/8.
H'âce Buğa Sultân: 94b/4.
H'âce Muhammed Sultân: 95b/11.
Hâkîm Sultân 108b/6.
Hâllac: 29a/4.
Hâm: 27b/1, 27b/11, 27b/12, 27b/13, 27b/6, 27b/9, 33a/10, 33a/8, 33b/1, 33b/2, 33b/5, 33b/7.
Hâmûs: 4b/12.
Harem Şâh (Sultân): 95b/1, 95b/7.
Hargun: 52b/3.
Hasan: 28a/4.
Hatûğ: 20a/10 bk.Ahnoğ.
Havvâ: 10a/12, 10b/1, 10b/3, 10b/6, 11a/2, 11b/2, 11b/6, 11b/7, 12a/11, 12a/2, 12a/4, 12a/9, 12b/3, 12b/7, 12b/9, 13a/4, 13b/10, 13b/11, 14a/1, 15a/2, 15a/3, 15a/5, 15a/7, 16b/10, 18b/6.
Haydar Gâzi: 83a/7.
Hazar: 29a/11, 29a/4, 30a/2, 30a/3, 31b/4, 31b/5.
Hermes: 20a/10 bk.Ahnoğ.
Hutây: 52b/9.
Hızr: 87b/1, 94b/3.
Hind: 33b/4.
Horâsanlı: 51b/7, 54a/8.
Hürşid: 86a/8.
Hülâgû Hân: 94a/7.
Hüsrev Sultân: 97a/2.
Hüşenk: 47b/3.
Irgül H'âce: 50a/1, 50b/2, 53a/2, 53a/3, 53a/5.
İkdâ: 25a/9.
İblis: 10a/7, 11a/11, 11b/12, 11b/2, 11b/3, 11b/5, 12a/1, 12b/9, 22a/7, 22b/2, 22b/6, 23a/10, 23a/7, 24b/2, 5a/11,

5b/11, 5b/2, 5b/5, 5b/7, 6a/11, 6a/4, 6b/4, 6b/7, 7a/11, 9a/3, 9a/5, 9a/6.
İbrāhim: 24b/12.
İbrāhīm: 14b/7.
İdris: 20a/12, 20b/1, 20b/10, 20b/11, 20b/6, 20b/9, 21a/12, 21a/4, 21a/5, 21a/9, 21b/11, 21b/5, 21b/7, 22a/1, 22a/2, 22a/4, 22a/5, 22a/7, 22b/3, 23b/4, 23b/5, 23b/8, 23b/9, 24b/7, 24b/8.
İgdir: 51b/2, 54a/6, 55a/6, 67b/9.
İkeş: 85a/12, 85b/4.
İl Tegin: 73a/6, 77b/6, 77b/9.
İldirim Bāyezid Hān: 65a/2.
İli (Hān): 77b/10, 77b/11, 78a/4.
İmām Qulı Sultān: 96b/10.
İmām Mūsā: 96b/12.
İnāl Ġāzī: 83a/6, 85a/7, 85a/8.
İnal (Yavı) Hān: 65a/10, 65a/11, 65a/9, 65b/1, 65b/6, 67a/12, 67b/3, 67b/4, 67b/6.
İr Sarı Bay: 85a/6, 87a/10, 87a/8, 87a/9, 87b/6, 88b/1.
İrek: 85b/11, 85b/12.
İrki: 68a/1, 68a/6.
İrki Big: 67b/12.
İsā: 14b/10.
İskender: 34a/5.
İskender Muhammed Hān: 97a/7, 97a/8.
İskender Hān: 96a/2, 96b/7, 97b/1.
İslām Big: 58b/12, 58b/8.
İshāk İsmā'īl: 88a/10.
İt Barağ Hān: 41b/5, 41b/9, 44a/1, 44a/2, 44a/3.
İt Becen: 31a/11, 31a/12, 31b/1, 31b/10, 31b/3, 31b/5.
İt Becene: 85b/8.
İvaz: 47a/7.
İklimā: 15a/11, 15a/6, 15a/7.
İkabacı: 84b/12, 86a/10.
İkabğay Sultān: 94b/3.
İkābil: 15a/3, 15a/6, 15a/7, 15a/9, 15b/11, 15b/12, 15b/5, 15b/7, 15b/9, 16a/12, 16a/3, 16a/5, 16b/1, 16b/10, 16b/12, 16b/7, 17a/11, 17a/2, 17a/5, 17a/6, 19b/1, 20b/2, 22b/10, 23a/1, 23a/2, 23a/8.
İkabal Hān: 91b/10, 91b/12, 91b/6, 91b/7, 92a/11, 92a/7, 92b/1, 92b/4, 92b/5, 93b/10.
İkaculı (Bahādır): 91b/7, 92a/1, 92a/12, 92a/7, 92b/2.
İkaçaklı: 66b/7, 66b/8.
İkahramān Hān: 98a/10, 98a/11.
İkalaç: 54a/3.
İkalmaç: 31b/11.
İkaltaç: 85a/6.
İkanlı: 41a/7.
İkanlı Yavlı (Hān): 70b/3, 66, 70b/5, 71a/3, 71a/6, 71b/10, 72a/2, 72a/6, 72b/1.
İkara: 85a/10.
İkara Alb Arslan: 72b/2, 72b/3, 72b/4, 72b/6, 72b/7.
İkaraca: 51b/8, 53b/7.
İkara Ġāzī Big: 83a/4, 84b/4.
İkara Hān: 35b/10, 35b/7, 35b/9, 36a/11, 36a/2, 36b/2, 36b/3, 37a/8, 37b/1, 37b/2, 38a/1, 38a/10, 38a/12, 38a/3, 38b/2, 38b/6, 38b/7, 39a/2, 39a/4, 39a/5, 39a/6, 40b/3, 40b/5.
İkaraman Big: 80a/5.

İkaraşıt: 81b/10, 81b/2.
İkara Öyli: 50b/6, 53a/11, 54b/1.
İkara Yūsuf Sultān: 94b/11.
İkarcım: 51b/9, 54a/1.
İkarkın: 51a/9, 53b/1, 54b/10.
İkasım Big: 58b/9, 59a/1.
İkasım Sultān: 96b/11.
İkaşka: 87b/2.
İkaydu Hān: 91b/3, 91b/4, 93b/10.
İkayı: 54a/11.
İkayı (Hān): 50b/6, 51a/1, 53a/7, 53a/9, 57a/2, 57a/3, 57a/5, 62b/1, 63a/7, 63a/8, 63b/6, 64b/2, 86b/2.
İkayı Kara Hān: 67b/1.
İkazan: 53a/6, 85b/1.
İkazan Alp: 83a/7.
İkazan Big: 80a/4.
İkazancı Hān: 79a/4.
İkermel: 24a/2, 24a/3.
İkemarkı: 32a/1.
İken'ān: 26b/3.
İkerünçek: 57b/8.
İkevş: 33b/5.
İkeyāmers: 47b/2, 65a/12, 65b/3.
İkeyhusrev: 82b/3.
İkeyūmers: 34a/7, 94a/1.
İkeyük Hān: 34b/12, 35a/1.
İkibçak: 42a/7, 42a/9, 42b/2.
İkilic Arslan: 78a/11.
İkinān: 19b/11.
İkimāri: 29a/4.
İkitin Kara Sultān: 95b/12, 96a/1, 96a/2.
İkinān: 19b/5, 19b/8.
İkinik: 54a/7, 55a/8.
İkinuk: 51b/3.
İkirğır: 51b/9, 53b/12.
İkızıl: 51a/9, 53b/5.
İkızıl Big: 62b/6, 62b/7.
İkızık: 54b/8.
İkızık Hān: 61b/4.
İkoma Big Hān: 87a/7, 87a/9, 87b/1.
İkorğut (Ata): 65b/1, 65b/3, 65b/6, 67b/1, 67b/3, 67b/4, 67b/8, 68a/12, 68a/3, 68b/1, 68b/10, 68b/11, 69a/10, 69a/11, 69b/1, 69b/5, 69b/7, 70a/3, 71b/2, 72a/1, 78b/10, 78b/9, 84a/3.
İkorğut (Hān): 70b/3.
İkorğut Big: 79a/12, 79b/1, 79b/8.
İkozi Tegin (Hān): 73a/12, 73a/6, 73a/8-9, 73b/12, 73b/5, 73b/7, 73b/9, 74a/1, 74a/10, 74a/12, 74a/3, 74a/4, 74a/7, 74b/8, 75a/3, 75a/4, 75a/6, 75a/7, 75b/11, 75b/3, 75b/5, 76a/2.
İkozi Yavı Hān: 57b/6, 57b/7, 63a/1, 63a/8, 63b/10, 63b/12, 63b/7, 64a/4, 64a/8, 65a/11, 65a/8, 65b/4.
İkozıcı Big: 78a/12, 78b/11, 78b/3, 78b/4, 79b/2, 79b/4, 79b/6.
İkök (Hān): 48a/6, 51a/11, 51a/9, 51b/4, 53b/1, 53b/12, 62a/2, 62a/5, 62a/8, 64a/3.
İkökem Bakuy: 81a/12, 81b/1, 81b/11, 81b/12, 81b/5, 81b/8, 81b/9, 82b/7.
İkökli: 51b/7.

Kök Tonlu: 84b/4, 84b/6, 84b/8.
Köl İrki (Hân): 68b/11, 69a/12, 69a/2, 69a/5, 69a/8, 69b/11, 69b/2, 70a/12, 70a/2, 70a/3, 70a/6, 70a/8, 70a/9, 70b/11, 70b/3, 70b/6, 71a/5, 71a/6, 71a/9, 71b/10, 71b/2, 71b/4.
Köne: 51b/6.
Qulan Ğâzi: 83a/6.
Qul Hâci: 85a/5, 85a/6.
Qulmır: 85a/5.
Qul Sarı: 57b/10.
Qumı: 51b/8, 53b/1.
Qusar: 85a/4, 86a/6.
Qutbe'd-dîn: 45b/11, 46a/2.
Qutluq Big: 80a/4.
Qutluq Buğa Sultân: 96b/1.
Qutluq Hân: 96b/1.
Qutluq Sultân: 97a/2.
Qutluq Timur Hân: 96b/3, 96b/4.
Kün (Hân): 48a/2, 49a/12, 49b/11, 49b/12, 50a/1, 50a/6, 50b/1, 50b/5, 50b/7, 51b/3, 52a/1, 52a/9, 52b/3, 53a/1, 53a/6, 53a/8, 53b/10, 53b/7, 53b/9, 55b/12, 56a/5, 56a/6, 56a/9, 57a/1, 62a/12, 62a/2, 62a/5, 62b/1, 63a/8, 63b/6, 86b/2, 88a/6.
Kündüz Big: 100a/11, 100a/12, 100a/8, 58b/9.
Küneş: 85a/11.
Kür Hân: 37a/8.
Küz Hân: 35b/7, 37b/3.
Lala: 51b/9, 53a/11.
Lâlek 24a/9
Lârmuḥ 24a/9
Lâvis: 21a/2.
Lemkân 24a/9
Leyûzâ: 15a/6.
Mâçin: 32b/2, 32b/6.
Malek: 24a/4, 24a/7.
Maḥmūd (Atalıq): 97b/1, 97a/12.
Maḥmūd Sultân: 95a/5, 95a/6, 95b/7.
Maḥsūd Big: 99a/3.
Mama Bike: 87a/10, 87a/11, 87b/1, 87b/3, 87b/5.
Matuselah: 23b/12, 24a/1.
Mecûc: 29a/5.
Melîk Timur Sultân: 94b/4.
Mengli Hân: 61a/10.
Menkeb: 24b/6.
Merdân: 46b/3, 47a/7.
Mesih: 29a/5.
Metegül Sultân: 94b/4.
Mihlâbil: 19b/12, 20a/1, 20a/3, 20a/5, 20a/6.
Mîkâ'îl: 8a/4, 8a/5, 8a/6.
Minûçîhr Mirzâ: 94b/12.
Mirân Kâhin: 79a/7-8.
Mirgen Kâhin: 78b/10, 78b/12.
Mirzâ Mesih: 100a/9.
Moğol: 35a/4, 35a/7, 35b/1, 35b/12, 35b/3, 35b/4, 35b/5, 35b/8.
Moğolçık: 87b/2.
Muḥammed: 1a/6, 3a/8, 3b/10.
Muḥammed Baḥtiyâr: 45b/10, 45b/11, 46a/12, 46a/2.
Muḥammed bin Ka'b: 33a/10.

Muḥammed Çûki Mirzâ: 94b/12.
Muḥammed Mirzâ: 103a/4.
Muḥammed Muṣṭafâ: 1a/7, 1
Muḥammed Raḥim Sultân: 96b/11.
Muḥammed Şibânî: 95a/7-8.
Muṣṭafâ Ğâzi: 85a/7, 85a/10.
Mukâren: 31a/8.
Mur Yavı (Hân): 72a/12, 72b/1, 72b/3, 72b/4, 72b/7.
Müsâ: 14b/7.
Münsec: 29a/4.
Mürdeşüy: 51b/9, 53b/3.
Nezr Muḥammed Hân: 96b/10, 96b/12, 97a/1, 97a/2.
Ni' meṭullâh Hân 108b/3, 109a/9, 109/12.
Niyâz Muḥammed Big: 107a/9.
Niyâz Muḥammed Emîn Big: 107a/9.
Niyâz Muḥammed Hân: 107a/11, 107a/12, 107b/11, 107b/6.
Noyan: 42b/11.
Nûḥ: 14b/4, 14b/6, 19a/2, 19a/3, 21b/7, 24a/10, 24a/11, 24a/12, 24a/7, 24a/8, 24a/9, 24b/10, 24b/2, 24b/4, 24b/5, 24b/7, 24b/8, 25a/11, 25a/4, 25a/6, 25a/9, 25b/1, 25b/10, 25b/11, 25b/12, 25b/2, 25b/8, 26/3, 26a/10, 26a/4, 26a/6, 26a/9, 26ab/5, 26b/1, 26b/2, 26b/3, 26b/8, 27a/1, 27a/3, 27a/6, 27a/8, 27a/9, 27b/1, 27b/10, 27b/12, 27b/2, 28a/11, 28a/4, 28a/5, 28a/7, 28b/1, 28b/12, 28b/2, 28b/7, 28b/8, 2ab/9, 30a/9, 31a/2, 31a/4, 33a/11, 33b/10, 33b/11, 33b/2, 39b/5.
Nûr Muḥammed Hân: 104b/11, 105b/9.
Oğuz (Hân): 1b/2, 36a/1, 36b/11, 36b/5, 36b/6, 36b/8, 37a/2, 37a/6, 37a/7, 37a/8, 37b/12, 37b/5, 38a/1, 38a/11, 38a/2, 38a/3, 38a/5, 38b/1, 38b/3, 38b/6, 38b/8, 38b/9, 39a/1, 39a/12, 39a/3, 39a/5, 39a/6, 39b/12, 40a/10, 40a/11, 40a/2, 40a/8, 40b/12, 40b/5, 40b/6, 41a/1, 41a/7, 41b/8, 41b/9, 42a/2, 42b/3, 44a/1, 44a/11, 44a/5, 44a/6, 44a/9, 45a/1, 45a/5, 47a/12, 47b/9, 48b/12, 48b/3, 49b/11, 49b/5, 50a/1, 50a/10, 50a/12, 50a/3, 50a/5, 50b/10, 50b/3, 51b/3, 52a/12, 52a/4, 52a/6, 52b/1, 52b/2, 52b/5, 52b/8, 52b/9, 54a/9, 56a/6, 56b/7, 57a/11, 57a/8, 62a/2, 65a/12, 65a/8, 83a/10, 83a/3, 83a/9, 83b/12, 84a/1, 88a/5, 90a/3, 93b/12.
Oklı: 51b/7.
Osman Ğâzi: 98a/11, 98a/12.
Osman Hân: 77b/6, 77b/8, 77b/9.
Oz Hân: 35b/8, 37b/6.
Öçi Big: 58b/10.
Ögedey Hân: 43a/2, 43a/6.
Ögetey Kaan: 94a/5, 94a/9.
Öğürçık Alp: 83a/4.
Ötken: 57b/9.
Ötküzli Urus: 83a/7.
Özbek Hân: 89a/10.
Papar Big: 59a/1.
Payanğır Hân: 91b/5, 93b/10.
Pîr Muḥammed Big: 103a/6.
Pîr Muḥammed Emîn Big: 107a/7.
Pîr Muḥammed Hân: 96a/1, 96a/12, 96a/3, 96a/5.
Pürsem Ka'al Hân: 96a/6.
Raḥmeṭullâh Hân 107b/7, 107b/11, 108b/12

Renc: 33b/5.
Rus: 29a/4, 30a/4, 30a/5, 31b/1, 31b/2, 31b/3.
Ruslı Hân: 77b/9.
Rüstem Sultân: 96b/11.
Sadsan: 29a/4.
Sâkit: 24b/6.
Saklap: 29a/4, 31a/12, 31a/5, 31a/7.
Şalâha'd-dîn Big: 84a/7
Şaliḥ Muḥammed Hân: 97a/11, 97a/12
(Salur) Ögürçik Alp: 82b/10-11, 83a/1, 83a/11, 83a/12, 83a/3, 83b/1, 83b/3, 83b/7, 84a/7, 84b/11, 84b/8, 85a/1, 86a/10, 86a/5, 86a/7
Salur: 51b/1, 54a/2, 55a/2, 64a/3, 66b/7, 83a/8.
Salur Enkeş H'âce: 67b/1.
Salur Kazan: 83b/11, 84a/3, 84a/5, 85b/1, 85b/5.
Sâm: 27b/1, 27b/11, 27b/5, 27b/8, 28a/1, 28a/2, 33b/10, 33b/11, 33b/12, 33b/9, 34a/2, 34a/4, 34a/5, 34a/8, 34a/9, 34b/1.
Sanlı Sinni: 89a/4.
Saru Bâki Big: 65a/4.
Sayar: 54a/9.
Sayın Hân: 43b/4, 43b/6, 89a/9.
Sayır: 51b/9.
Sebüḳ Tegin: 66b/2.
Selçuk (Şâh): 64b/2. , 60
Selçuk Bay: 82a/2.
Serek: 85b/12.
Serenk: 81a/12, 81b/10, 81b/12, 81b/6, 81b/7, 82b/7.
Sevinc H'âce: 62b/11, 62b/12.
Sevinci Big: 107a/6.
Sevincli: 51b/7.
Sevinc Muḥammed Sultân: 95b/7.
Siddîk Muḥammed Hân: 97a/10-11.
Sind: 33b/5.
Sokman: 85a/9.
Subhân Kulu Hân: 97a/9.
Sultânı: 51b/7.
Sultân Ebû Sa'id Mirza: 94b/12.
Sultân Eşter Hân: 96b/2.
Sultân Halîl: 99a/3.
Sultân Haydar: 100a/3, 99a/12, 99b/1, 99b/11, 99b/3.
Sultân Hüseyin Mirzâ: 95a/1.
Sultân Keykubâd: 63b/12, 63b/9.
Sultân Maḥmûd Gâznevî: 66b/2, 82a/6.
Sultân Melik Şâh: 65a/1-2, 80b/5, 82a/9.
Sultân Muḥammed (Şâh) H'ârezmsâh: 42b/12-43a/1, 42b/3.
Sultân Murâd Hân: 65a/1.
Sultân Selîm Hân: 65a/4-5.
Sultân Sencer Mâzi: 80b/4-5, 82a/9.
Sultân Süleymân Şâh: 65a/4.
Sultân Or Hân: 65a/2.
Sultân 'Osmân Hân: 65a/1.
Sultân Ya'kûb: 99a/4, 99a/5.
Sumas 4a/12
Surḥ: 51b/8, 53a/10.
Suvar: 76a/12, 76a/6, 76b/12, 76b/6, 77a/12, 77a/3, 77a/7.

Suvarcık: 51b/8, 84b/12, 86a/7.
Sübedey Bahâdır: 42b/11.
Sübhân Kulu Hân: 97a/2, 97a/6, 97b/1, 93
Süleymân: 14b/8, 14b/9.
Süleymân Ğâzî: 83a/6.
Süleymân Big: 100a/2, 100a/5, 100b/4, 101a/5, 99b/12, 99b/9.
Şâh 'Abbâs: 103b/10.
Şâh Burâk (Sultân): 95a/4, 95a/5.
Şâh İsmâ'îl: 100a/4.
Şâh İsmâ'îl (Şafevî): 95b/2-3.
Şâh Keykubâd Sâmani: 64a/9.
Şâh Melik: 78a/11, 78b/11, 78b/3, 78b/4, 78b/7, 79b/11, 79b/2, 79b/7, 80a/1, 81a/2, 82b/12.
Şahruḥ: 78a/7.
Şahruḥ Mirzâ: 94b/8.
Şahruḥ Hân: 61b/8.
Şahruḥ Big: 106b/6.
Şâm Big: 59a/1.
Şâmlı Big: 58b/9.
Şehenşâh Sultân: 108b/6.
Şeyş: 17b/2, 18a/11, 18b/11, 18b/6, 18b/7, 19a/12, 19a/6, 19b/2, 20a/3.
Şibân Hân: 77b/11, 77b/5, 78a/2, 78a/3, 94b/2.
Şibânî Hân: 95a/6, 95b/6, 95b/8.
Tabak: 57b/9.
Tag (Hân): 48a/6, 51a/9, 51b/1, 51b/4, 54a/2, 54a/4, 62a/2, 62a/6, 62a/8, 64a/3.
Târiḥ: 29a/5.
Tatar Big: 58b/9.
Tatar Hân: 35a/10, 35a/4, 35a/7, 35a/9, 40b/9, 41a/1.
Teken: 51b/9, 54a/5.
Tekeş: 57b/4.
Tüglük Hân: 58b/5.
Temür: 83a/8.
Temür Hân: 95b/2, 95b/6.
Temür Tuḡl Hân: 88a/10, 88a/11.
Tengiz (Hân): 48a/6, 51a/9, 51b/2, 51b/4, 54a/1, 54a/6, 62a/2, 62a/6, 62a/8.
Timuçin (Hân): 92b/1, 93a/6, 93a/8.
Torumçı: 51b/8, 53b/5.
Toylı Afşar (Hân): 61a/10.
Toylı Hân: 86b/4, 86b/5.
Toymaduk: 66b/6.
Tuman (Hân): 67b/12, 68b/1, 68b/10, 68b/4, 68b/5, 69a/10, 69a/2, 69a/4, 69a/6, 69a/7, 69b/2, 69b/3, 69b/4, 69b/8, 70a/4, 70a/5, 70a/7, 70b/3, 70b/4, 70b/6, 71a/2, 71a/5, 71a/8, 71b/1, 71b/3, 71b/4, 71b/8, 72a/1, 72a/2, 72a/4.
Tura: 85a/8.
Turbatlı: 51b/6.
Tülü Hân: 42b/12, 94a/7.
Tümene (Hân): 91b/5, 91b/6, 92a/10, 92a/7, 93b/10.
Tümin Hân: 91b/2, 93b/11.
Türk: 29a/11, 29a/3, 29a/6, 29a/7, 29a/9, 29b/1, 29b/11, 29b/3, 30a/8, 30b/12, 30b/2, 30b/3, 30b/4, 30b/7, 30b/9, 31a/1, 31a/3, 31a/5, 34b/2, 34b/5, 34b/6.
Türk Hân: 90a/1.

Ṭārnūs: 4b/1, 4b/3.
Timur Şāh-ı Pādīşāh-ı Ġāzī-yi Dürrānī: 108b/9
Ṭoġurmuş: 79a/3-4, 79a/5, 79a/9, 81a/1, 81a/3, 81a/5.
Ṭoymaduk: 85b/2.
Ṭoy Tutmaz: 88b/4.
Ṭuġrul: 79b/1, 81a/3.
Ṭuġrul Big: 79a/11, 79b/4, 79b/9, 80a/1, 82a/8.
Ṭuġrul Ḥān: 81a/1.
Uġurlu Ḥān: 99a/2, 100a/8.
Ulaş: 57a/10.
Uluġ Tepe: 85a/11.
Uluġ Folād Sultān: 94b/5.
Urus: 32a/8.
Usar: 85a/4, 86a/2.
Uyġur Irġıl Ḥ*āce: 88a/5.
Ünsan Big: 58b/10.
Üregir: 51b/1, 54a/5, 55a/5.
Velī Muḥammed Ḥān: 96b/11, 96b/9.
Yafir: 50b/8, 53b/1, 54b/3.
Yaġma: 44b/12, 45a/1, 45a/3.
Ya'kūb Mirzā: 99a/10.
Ya'kūb Mirzā: 100a/1, 100a/6, 99a/7, 99b/2, 99b/8.
Yāfeş: 21a/11, 27b/1, 27b/10, 27b/12, 27b/7, 28a/1, 28a/10, 28a/2, 28a/9, 28b/1, 28b/10, 28b/11, 28b/3, 28b/6, 29a/10, 29a/2, 29a/3, 29a/8, 29b/11, 30a/10, 30a/2, 30a/6, 30a/8, 30a/9, 31a/4, 31a/6, 31b/7, 32a/1, 32a/8, 32a/9, 32b/11, 33a/6, 33a/7, 33a/8, 34b/2, 34b/3, 36a/8, 90a/4, 94a/1.
Yazır: 50b/8, 53a/12, 54b/2.
Yār Muḥammed Ḥān: 96a/12, 96b/5, 96b/6.
Yaycı: 85a/4, 86a/3.
Yecüc: 29a/5.
Yesüke Bahādır: 92b/10, 92b/7, 93b/9.
Yılduz (Ḥān): 48a/2, 50a/6, 50b/1, 50b/10, 50b/9, 51a/4, 51a/8, 51b/3, 53b/3, 53b/5, 56a/12, 56b/1, 56b/6, 56b/7, 57a/1, 57b/12, 58a/5, 60a/2, 62a/12, 62a/2, 62a/5, 63a/6, 86b/3, 90a/2.
Yıva: 51b/2, 55a/8.
Yomut: 85a/6.
Yurtçı: 51b/7.
Yüzencir Ḥān: 91a/12, 91a/8, 91a/9, 93b/11.
Yūsuf Big: 99a/3.
Zehrā Ḥānım: 96b/8.
Zerdüş (Güştäsb): 23a/12, 23b/3.
Zeynel Big: 99a/3.
Zeynel Ġāzī: 85a/7.
Ẓuhūr Sultān: 108b/5.
Zü'l-karneyn: 14b/9, 33a/8.

YER ADLARI

Ala Keng: 84b/2

Almalık: 65b/10, 67a/3

Amu Derya: 78b/1 (bk. Amu Suyı)

Amu Suyı: 81a/3, 86a/3-4 (bk. Amu Derya)

Andhod: 107b/6, 108a/11, 108a/3, 109a/8.

Anhık: 100b/6

‘Arafāt: 13b/10, 14a/1

Atılı Suyı: 89a/7 (bk. İtil Suyı)

Äzərbaycân: 102a/12, 42b/10, 47b/7, 100b/8, 101a/7,

101b/4, 102b/6, 102b/8, 103b/5, 98b/9, 99a/6

Aztaq: 35b/11

Bağdad: 65b/2

Bābil: 20a/3, 34a/12

Balkān: 103b/10, 103b/8, 104a/9, 106a/5, 106a/8

Bedeşsān: 45a/4, 96a/3

Belğ: 107a/11, 107b/4, 107b/5, 108b/10, 44b/1, 45b/9, 95b/1, 96a/1, 96a/3, 96a/6, 97a/10, 97a/11, 97a/7, 97a/8, 97b/2, 79

Bihār: 46a/1, 46a/2, 46a/3

Bulğar: 30a/6, 32a/3

Buğārā: 105b/5, 40a/7, 42b/10, 44a/5, 44a/8, 44b/1, 47b/1, 72b/10, 95b/8, 96a/4, 77, 96b/7, 97a/4, 97a/6, 97b/6

Cezāyir: 27b/4

Cezīre-yi Arab: 26b/10

Cidde: 12b/9

Cūdī: 26b/10, 27a/10, 28a/11

Çağatāy: 94b/7

Çārcū: 103b/12, 104a/11, 105b/10, 106b/8, 87

Çīn: 27b/6, 29a/2, 32a/12, 32a/9, 32b/4, 27

Çīn ü Māçīn: 40b/12, 33

Çürçüt: 40b/9, 41a/11

Delhi: 45b/10, 37

Deşt-i Kıpçak: 42b/6, 43a/7, 94a/8, 94b/6, 95a/3

Diyārbekr: 98b/2, 99a/5

Durun: 80a/11, 80b/1, 88a/7

Ebiverd: 106a/6

Ebü'l-ḡān: 80a/10, 82a/5, 82b/8, 84b/10, 89b/1, 89b/10, 89b/12, 89b/6

Endicān: 44a/10, 44a/11

Ermeni: 47b/7

Esterābād: 103b/8, 106a/4, 106a/7, 86b/5, 69

Fārs: 102a/12, 103b/5, 27b/4, 34a/12, 80b/3, 80b/5, 98b/9

Ġaz: 44b/11

Gilān: 42b/10

Ġur: 44b/2, 44b/3, 44b/4, 45b/9

Gürcistān: 42b/11

Gūristān: 97a/5

Habeş: 27b/8, 27b/5, 33b/6

Ḥwārezm: 72b/11, 94b/9

Ḥıṭā: 52b/7 (krş.. Ḥıṭāy)

Ḥıṭāy: 40b/11, 41a/10, 41b/2, 41b/4, 93b/5, 94a/3 (krş. Ḥıṭā)

Hind: 14a/6, 27b/6

Hindūstān: 12b/9, 18b/2, 27b/8, 33b/6, 41b/2, 45b/10, 45b/12, 97a/11

‘Irak: 60b/12, 61a/1, 100b/8, 101b/4, 102b/8, 103b/5, 27b/5, 42b/10, 45b/8, 46b/5, 66a/12, 80b/10, 80b/4, 80b/5, 82b/12, 84a/6, 84a/9, 98b/9

Ḥişār: 106a/4, 80a/9, 106a/6

Ḥocend: 82a/3

Ḥorāsān: 103b/11, 103b/6, 106a/10, 27b/5, 42b/12, 45b/8, 46b/5, 47b/1, 47b/6, 66a/12, 80a/11, 80b/3, 82a/4, 82a/5, 82b/9, 86b/4, 87a/7, 93b/5, 94a/7, 95b/1, 98b/11.

Rūm: 102b/11, 102b/2, 102b/4, 46b/5, 59b/10, 59b/12, 59b/8, 59b/9, 60a/2, 60a/5, 60a/9, 60b/5, 60b/6, 63a/9, 63b/7, 63b/8, 64a/1, 64a/11, 64a/12, 64a/8, 64a/9, 64b/2, 64b/3, 64b/8, 65a/5, 86b/1, 86b/3, 86b/8, 87a/1, 93b/6, 94a/6, 97b/12, 98a/2

‘Irakeyn: 102a/12, 34a/12, 93b/6, 94a/6

‘Irak-ı ‘Acem: 47b/7, 98b/10

‘Irak-ı ‘Arab: 47b/7, 98b/10

İsfahān: 101b/12, 46b/10, 46b/11, 46b/4, 47a/2, 47a/3, 62b/2, 80b/5

Isıġ Köl: 65b/10, 67a/3

İrān: 101b/12, 40a/8, 42b/7, 45a/5, 45a/7, 47b/2, 47b/6, 51b/5, 60b/10, 98a/1, 98b/10

İşteḡ: 43a/10

İtil (Suyı): 42b/4, 43a/11, 89a/10, 84a/12

Kābil: 12b/10, 44b/11

Ka‘be: 13b/3, 13b/6

Ḳara Köl: 86a/4

Ḳara Kum: 78b/2, 65b/12

Ḳara Ḳaş: 84b/2

Ḳarabaġ: 100a/5, 100a/9-10

Ḳaracık: 65b/10

Ḳaraḡurum: 35b/11

Ḳazġurt: 65b/10, 84a/4

Kazvin: 46b/5

Keşmir: 44b/11, 45a/3, 46a/1

Ḳırım: 84a/11

Kiçik Taġ: 65b/11, 67a/3

Kirmān: 98b/10

Küfe: 26b/8

Kürdistān: 98b/10

Leb-i Āb: 106a/5

Lekmīr: 46a/4, 46a/6

Leknūti: 46a/10, 46a/7, 46a/8, 47a/8

Liṭvan: 92b/7

Loristān: 98b/10

Mangıslak: 80a/5, 80b/10, 82b/8, 84b/7, 88a/1, 88a/6

Māverāū ’ n -nehr: 95a/10, 45b/7, 66a/11, 66a/12, 66b/10, 67a/10, 67a/6, 82b/10, 93b/5, 98b/12

Māzenderān: 42b/10, 42b/9

Medīne: 3a/4, 13b/4, 13b/6, 18b/3, 26b/9, 84a/2, 8a/12, 8b/11, 97a/5, 9a/1

Merv: 103b/12, 103b/7, 104b/10, 104b/7, 104b/8, 78b/2, 78b/8, 82a/5, 95b/4

Merv-i Şāh-Cihān: 103b/4, 104a/10, 104b/10, 105b/6, 105b/9, 106b/1, 106b/6,

82a/8, 86b/5
Meşhed: 103b/1
Miyānkāl: 95b/11, 96a/2
Mısr: 47b/7, 48b/2, 39b/1, 39b/7, 52b/6
Moğol: 40a/9, 40b/11, 40b/7, 93b/4
Moğolistan: 40a/6, 45a/4
Muḥīṭ Tengizi: 41b/2
Murğab: 78b/8
Murğab Suyı: 78b/2
Nisār: 106a/6
Şaklabiye: 27b/6
Saray: 89a/11, 89a/7
Sayram: 44a/7, 44a/9, 48b/2, 65b/10, 67a/3, 72b/3, 72b/7
Semerqand: 40a/7, 42b/10, 44a/12, 44a/6, 44a/7, 45a/4, 47b/1, 72b/10
Serāndīb: 12b/9, 13b/10, 14a/3, 14a/4, 18b/2
Sıfāhan: 61a/1, 61a/2, 12b/9 (bk. Işfahān)
Sind: 27b/5
Sir Suyı: 65b/12, 67a/4, 67a/5, 78a/8, 78b/1, 81a/2, 87b/3
Sūdan: 33b/6
Sūs: 20a/3
Şām: 27b/4, 47b/7, 47b/9, 59b/6, 98a/2, 98a/4, 98a/6
Şamāḥi: 84a/9
Şīrvān: 101a/5, 101b/1, 101b/10, 102a/2, 102a/7, 99b/1, 99b/4
Ṭāif: 8a/12, 8b/11, 9a/1
Talas: 44a/7 (bk. Talaş)
Talaş: 45a/8, 47b/1, 72b/3 (bk. Talas)
Taşkend: 42b/10, 44a/7, 44a/9
Tatqut: 41a/11, 41b/3
Tebriz: 100b/1, 100b/11, 101a/5, 101a/6, 101b/11, 102a/11, 60b/10, 60b/5, 60b/8, 62b/2, 86b/5, 98a/10, 99a/10
Tecend: 78b/8
Tirmiz: 43a/6
Tibet: 41a/12, 46a/10, 46b/1
Tin: 42b/4, 43a/11
Tūrān: 42b/7, 60b/11
Türkistān: 104b/5, 107a/10, 107b/1, 108a/4, 27b/6, 35b/10, 40a/7, 44a/10, 72b/2, 80b/9, 93b/4, 94b/7, 95a/12, 95a/3
Türkmen: 66b/12
Uğ Tağ: 65b/11, 67a/3
‘Umman: 34a/12, 28
Ürgenc: 103b/12, 104a/10, 42b/8, 43a/3, 43a/7, 78a/9, 78b/1, 78b/8, 79b/3, 82a/4, 82b/9, 89a/12
Yayıq (Suyı): 42b/4, 84a/12
Yemen: 16b/10, 34a/12
Yengi Kënd: 72b/3 (bk. Yengi Kent)
Yengi Kent: 65b/12, 76b/6, 78b/3, 79b/3, 67a/5 (bk. Yengi Kënd)
Yukbīs: 18b/3
Zengibār: 33b/6

BOY/KAVİM/ULUS ADLARI

Açılı: 59a/4
Afşar: 100b/10, 104a/9, 59a/5, 62b/7, 62b/9, 63a/4, 66a/5, 70a/5, 72b/12, 73b/7, 87a/1
Ağar: 53a/4, 80a/7, 88a/5
‘Arab: 14a/6, 27b/7, 28b/10, 37a/5, 47b/3
Avar: 60a/6
Aymak: 45b/8, 51b/10, 51b/12
Aymaklı: 53a/4, 88a/5
Başkırd: 42a/12
Bayandır: 57b/4
Bayat: 66a/2, 86b/8, 87a/4
Bayındır: 100a/12, 100a/8
Becene: 66b/3, 66b/5
Bi(g)dili: 50b/8, 51a/9, 53b/6, 54b/9, 53b/3, 54b/5, 66a/5.
Biyik Depeli: 57b/3
Bozok: 49a/7, 49b/2, 86b/4
Bulgar: 95a/3
Burkas: 88a/9, 88b/3
Bügdüz: 78a/11
Çavdır: 80a/6
Çerkes: 43a/12
Döger: 80a/6
Araşlı: 58b/8
Ermeni: 32a/7
Etrāk: 28a/9, 29b/1, 33a/5, 35a/2
Eymir: 66a/4, 80a/6, 88a/9 (bk. Eymür)
Eymür: 57b/8 (bk. Eymir)
Fahre’d-dīn: 63a/5
Halaç: 45b/7
Harğun: 52a/11
Hı t a y: 33a/5, 52a/11, 66b/2
Hızr: 86b/10, 86b/11, 87a/3, 87b/7, 87b/12, 88a/2
Hindī: 40b/11
Hindü: 41b/1
Horāsān Afşarı: 106a/10
İçki Salur: 86a/1, 88a/7
İgdir: 80a/6
İslām: 59a/1
İşkâniler: 93b/4
İt Becene: 85b/11
Kalaç: 45b/6, 45b/9, 46a/9, 47a/6, 47a/9, 47a/10, 47a/11, 52a/10, 54a/3
Kalmak: 31b/11
Kanglı: 52a/10, 66b/2, 84b/3 (bk. Kanğlı).
Kanğlı: 41a/7 (bk. Kanglı)
Kara Daşlı: 80b/2
Kara Öyli: 87a/4, 87b/12 Ka r l ı k : 44b/10
Karluğ: 52a/10
Karkın: 66a/6, 80a/7, 80b/12 K ā s ı m l ı : 59a/3
Kayı: 64a/6, 65b/1, 66a/2, 66b/2, 78b/9, 85b/11, 86b/8 Ka z a k : 31b/11
Kıpçak: 42b/3, 42b/4, 43a/8, 43a/12, 43b/1, 43b/3
Kıbçaklı: 85b/1. , 80, 85b/4, 85b/7.
Uygur: 38b/9, 39a/2, 50a/1, 53a/5
Üç Oğ: 49b/3, 49a/8-9

Kınık: 80b/4, 82a/2, 82b/2
Kırkı: 66a/5 K ız ıl : 87a/1
Kızılbaş: 99b/7
Kiyâniler: 93b/4 K ö k l i : 80a/10
Küteh Aḥmedli: 59a/3
Macar: 42a/12
Moğol: 33a/5, 35b/3, 35b/12, 36a/12, 37a/5, 40a/9, 40b/7, 41a/8, 43b/2, 44a/6, 78a/8, 91a/9, 92b/4, 93b/4
Nayman: 52a/11, 66b/2
Oğuz: 52a/11, 52b/4, 52b/9, 55a/9, 65a/4, 65a/5, 65a/6, 65b/9, 67b/2, 68a/2, 68a/12, 69b/6, 70a/1, 78a/7, 78a/12, 78b/4, 79a/1, 80a/3, 80b/8, 80b/12, 81a/2, 81b/2, 81b/9, 82a/2, 82b/6, 82b/8
Oğlı: 80a/9
Öğürçik: 84b/10
Özbek: 31b/10, 43b/3, 88b/6, 89b/9
Paparlı: 59a/2
Pışdādiler: 93b/4 R ū m : 59b/8, 60b/6
Şafeviyye: 99b/4
Sakar: 86a/10
Şalāḥa’d-dīn: 64a/2, 66a/4, 80a/10, 80a/7, 80a/8, 84a/6, 84a/8, 84b/1
Salur: 57b/8, 66a/3, 66a/4, 66b/3, 66b/5, 80a/7, 80b/10, 80b/2, 80b/8, 84a/10, 87b/11, 87b/12, 88a/10, 88a/8
Sāmāniler: 64a/12
Sarık: 88b/5
Sarık Salur: 88b/4
Sāsānī: 93b/4
Selçukī: 82b/1
Selçuklar: 82a/8
Sultān: 80a/10
Suvarcık: 76a/4
Şamlı: 59a/1
Tācık: 40b/12
Tācıklar: 41a/12, 67a/10, 67a/7
Taşkı Salur: 57b/9
Tāt: 66b/1
Tatar: 33a/5, 35b/3, 40b/12, 40b/9, 41a/8, 44a/6
Teke: 88b/4, 88b/5
Terekeme Salur: 86a/2
Tiveciler: 89b/11, 89b/7, 89b/8, 90a/1
Tekellü: 64b/12, 65a/2
Türk: 27b/9, 28a/9, 28b/11, 29b/12, 36a/8, 38b/9, 40a/2, 40a/9, 42a/7, 47b/4, 67a/11, 67a/10, 67a/12, 67a/6, 73a/7, 85b/11
Türkmen: 42b/8, 52b/4, 65a/7, 66b/2, 66b/11, 66b/12, 67a/1, 67a/6, 67a/12, 67a/2, 67a/9, 82b/1, 82b/2, 82b/4, 83a/2, 86b/5, 86b/2, 86b/4, 87a/2, 87b/10, 88b/5, 88b/7, 88b/9, 89b/1, 89a/6, 98a/9, 99b/10
Ulaç: 42a/12
Urus: 101a/7, 32a/8, 42a/12, 95a/3, 96b/4.

Yafir: 66a/6
Yaycı: 86a/5
Yazır: 57b/3, 66a/6, 80a/11, 80a/12

BAĞLAMLI SÖZLÜK

A/Ā/ʿ A/ʿ Ā

abnūs sert ve siyah bir ağaç, abanoz: bu çarh- ı a.- a dolanıb turur

ʿacâyib tuhaf, yadırganan; mec. çok: ʿa. yahşı yir 89b/1; ol ʿa. bahadır ve mirgen ve alp irdi 72a/7; el- ʿa. kışşâş ve ġarâib aḥbârdın 90a/4-5

aç- acıkmak: barılğan ve a.-қан ve azışқан 45a/9

aç - açmak: közin a.-ıb kördi 81a/8

açı 1 - ferahlamak: şâyed köñliñiz a.-ğay teb 73b/1

açlıq açlık: a. sebebiddin 45b/1, 89b/11; açlığa çäre tapmadı 61b/3

ʿadâlet adalet: ʿa. iderdı 98b/3; ʿa. müstaḳīm oldı 35a/2; ʿa. kılib 57a/4, 75b/12; zencir-i ʿa. kösterdi 98b/7

ʿa d â vet düşmanlık: sining ʿa.-ingdin bızâr olsunlar 8b/10; ʿa.-i sâbıkıları 31b/12

ʿaded sayı: anların ʿa.-ini ʿallâmü'l- ğuyübdin önge kişi bilmez irdi 5b/4

ʿadet görenek, alışkanlık: uluğ pâdişâhların ʿâ.- leri turur 41b/2

ʿadil adaletli: ʿâ. ve fâzil 29b/4; çok dil-âver ve ʿâ. ve raʿyet-perver irdi 50b/5; ol pâdişâh-ı ʿâ. şükrânesidin 58a/10

ʿadl adalet: ilahî ʿa.-i dâdin dâim eyle 1b/4; dâd u ʿa. birlen 56a/7; anıñ ʿa.-idin 56b/4, 64b/6; ʿa. kıldı 64b/6; ʿa. ve ittışâf ve ihsân eyledi 107b/2

afâk ufuklar, gökle yerin birleşir gibi göründüğü yerler: andın sonq aqtâr-ı a. ara seyr kıldı 26b/9-10

âferide yaratılmış, mahlûk: ervâh-ı enbiyâ ve resul ve evliyâ ve aşfiyâ ve aşhâb-ı yümn â. boldı 4a/1-2; ħudâ teʿâlâ sining muvâsenetligindın ötrü â. kılub müzâvecetinge nâmzed kıldı 10b/4-5; hiç â. öz ikrârdın mecâl-i inkâr qalmasun 18a/7

âferin övme bildiren söz: â. â. teb 68b/10

âfet büyük felaket, bela: anların ervâh ol â.- din emân qaldı 27b/1-2

afitâb güneş: â.-ı risâlet-i Muḥammedî 3a/8; pertev-i a.-dın 60a/9; tumanlı kün â. bolur 68b/6

ʿafv suçunu bağışlama: a. u ğufrân yetkürüb 13a/12

ağa büyük erkek kardeş (bk. aqa): a.-m mini kilib ala körsün 81b/8; a.-sınıñ oğlu 107b/3; bizniñ peygâmbirimizning a.-sı 65b/2

âgâh haberli, bilgili: bul şüretdin â. turur min 6b/6; bul maʿnâdın â. imezdiler 7a/4; melâike bu sırdın â. imezdiler 7a/7; Nüh bu ħâldin â. bolub 27b/12-12; ol maʿnâğa â. olub 39a/12; ol vâkıʿadın â. boldılar 59b/10; ħaḳîkât bu merâtıbdın â. bolsun 60a/1-2; ol maʿnâya â. olub 91a/3

ağaç ağaç (bk. yığaç): a. birlen 45b/3; ol oğlan a. içinde 42a/8; barça a.-ların başığa 48b/4-5; her içi kovuş a.-nı 42a/9

âgâz başlama: â. eyledi 6a/6; â. kıldı 9b/1, 11b/3

âg(1)z ağız: ağızında cây verüb 11b/1; a. -ı ala bolub 81b/4; a.-ığa qaray turur 79b/4; öz a.-ığa baqturub 41a/10; *ağzı ala bol-* karışmak, bozulmak: Oğuz ilining a. b. -ub 81b/4

ağma - yatıp yuvarlanmak: her vaqt ange düşmen kilse yelimğa a.-b çağılğa a.-r irdi 41b/7

âğrı- 1. gücenmek: bizdin a.-b 78b/11; 2. ağrımak; tüne kündin beri barça yirim a.-y turur 76b/9

ahâdiş Peygamberin sözleri (bk. ħadîç): bu cihetdin a.-i muḥtelife vâkıʿ olub turur 3b/2-3; şâḥib-i kitâb nevâdirü'l-maʿânî iki ħadîş bu a. munzamm eyleyib turur 3b/5-6; ʿulemâʿ bu a.-leri bul maʿnâya taḥvîl eyleyib tururlar 3b/7-8

ahâlî halk: ekâbir ve eşrâf ve a. 60b/1

ahbâr 1. haberler, söylentiler: müverrih-i a.-ı selef 1a/9; a.-ı şâḥih 10a/10, 23a/11; a.-da kilibtür 11a/1, 21b/11; ġarâib a.-dın 90a/5; müverihlerniñ a.- indin 90a/11; 2. bilgin: a.-ı Yahüdî 3a/5

ʿahd yemin: ʿa. kılganların 55a/9-10; ʿa. ve şart kıldılar 56b/5; ʿa. ve beyân kıldılar 100b/9

ahd - nâme anlaşma/yemin belgesi: bu ʿa.-ni okub 56a/3; ʿa.-ni Kün Ḥänniñ ħazînesinde qoydılar 56a/5-6; ʿa. bitib 55b/12

ahfâd torunlar: anların evlâd ve a.-larındın 1b/9; evlâd-ı reşid ve a.-ı necibni cemʿ kılub 18a/10; a. ve ʿaḳaribi birlen 32b/3

aḥir son, sonunda: â. barçasını aldı 40b/8; evveldin a.-i elik dört yıl boldı 47a/11; dünyâ â. bolğunça 49a/8, 49b/2, 49b/4; dünyâ â. bolğunça 56a/3; â. ikisi leşker tartıb 72b/6; â. barçaları ittifaḳ kılub 75a/11; çün devlet â.-e yetişib 103a/11

âhiret dini inanışa göre öteki dünya: vaqt-ı ʿazîmet-i a. 34b/11; ser berây-ı â.-e yüz ketürdi 94a/4; â. yolını tayy kıldı 95a/12; dünyâ ve â. tapğanı 109b/3

âhirü' l-emr sonunda: â. Âdem buyurdı 15a/10; a. iki ġurâb arasında 16a/4; a. Ğuza resm-i ħilekerlik bilen 30a/12; â. binâ-yı muşâlaḥa 60b/3; â. Keyḳubâd Kozı Yavığa ġâlib oldı 63b/12

ahkâm emirler, hükümler: icrâ-yı a.-ı şerîʿa kıyâm eyledi 5a/2

aḥtık torun: Oğuz Ḥänniñ a.-ları 51b/3; a.- larını ol öye çağırub 52a/4; olar hem aḥtığı turur 52a/6; on iki a.-ları 52a/9; Neẓr Muḥammed Ḥänniñ a.-ı turur 96b/12; Sübhân Qulı Ḥänniñ a.-ı turur 97b/3

ahvâl hâl, hâller: ħaḳîkât-ı a. 7b/7; anıñ a.- ine raḥm eylemedim 8b/5; ḥân anların a.-in sordı irse aytdılar 44b/6; anıñ a.-ine ħaber aldı 105a/7

aḳ- akmak: a. bara turğan 41b/10; su tek a.-a turur 79a/2

aḳ beyaz: a. yelim 41b/6

aḳa büyük erkek kardeş (bk. ağa): a.-sı Mur Yavı 72b/4; a.sı ve inisi 30a/11; a. -sınıñ qoyındın bir yıldız ṭâliʿ olub 91b/8

âʿkâb torunlar: anıñ evlâd ve a. 4b/2; Âdem evlâdı ve a. yir yüzinde çok oldı 14a/8

aʿkal (en, çok) akıllı: a. ferzende irdi 18a/12

ʿaḳarib akrabalar: evlâd ve aḥfâd ve ʿa.i birlen 32b/3

ʿaḳd sözleşme: ʿa.-i münâkeḥât-ı münʿaḳid 10b/6; zimâm-ı ḥall ü a.-ini 19b/5; resm-i ʿa. ü nikâḥ 20b/3

aḳdes en kutlu: yir mining ism-i a.-ime penâh kitürdi 8b/3; ħazret-i a. 9b/4

‘**ākūbet**: sonunda: ‘ā. anıñ birlen hem yaman bolub köçüb kaçtılar 84b/5; ‘ā. Keşmirni aldı 45a/2-3; ‘ā.-ingize yığlar min 11b/4

‘**ākıl** akıllı: ‘ā. ve şāhib-i temeyyüz 32a/9

‘**ākile** akıllı kadın: bisyār ‘ā. 73a/10

‘**akl** akıl: ‘a. ü daniş 19a/7; kāmīlū’l-‘a. 29b/4; bī ‘a. Özbekning sözine kirib 105a/11

akṭār taraflar, yanlar: a.-ı ‘ālem üzere 6a/3; a.-ı ‘āleme müteferriḳ eyledi 20a/2-3; a.-ı afāk ara seyr kıldı 26b/10

akvām milletler, uluslar: a.-ı ittifaḳ eyleb 109a/8-9

akvem (daha, pek, çok) doğru: reh-nümā-yı a.-i sübül 1a/6

al - 1. almak; ele geçirmek, zaptetmek: a.-ğanı ivni 43b/2; a.-ğan mällarnı 88b/12; a.-ğan vilâyetlerde 48a/12-48b/1; ağam mini kilib a.-a körsün 81b/8; Karaşını çapıb inisi Serenkni emān a.-ıb öyine kıldı 81b/10; andın a.-sun 30b/11; anı kayta a.- dı 85b/4; atam minge iki kız a.-ıb birdi 37b/9; atamğa a.-ıb birdim 74b/9; atasıdın icāzet a.-ıb 32b/4; avlab a.-ıb 72a/8; bahāne birle a.-ıb 73b/10; bī-kār ḥalknı a.-ıb avğa kit[d]iler 76b/10; bir qabza tofraḳ a.-ayın 7b/6, 8a/5; bu oğlanı kaydın a.-dın 85b/6; bu ḥātūnnı a.-ur 75b/3; burunğı a.- ḡan iki ḥātūnnıñ 38a/5-6; Çingiz vilâyetlerini a.-ıb 86b/6; Yāfeş Nūḥ fātīhasını a.-ıb 28b/1; her ilde a.-a turḡan mällarnı 89b/5; ihtiyārımnı a.-dın 85b/10; mālınñ barçasını a.-dılar 77a/3; min anı özüm a.-ur min 15a/8; mining behişt yirine a.-ıb bar 23b/9; Mısrıgaca a.-ḡan vilâyetlerini 48b/2; ḥānnıñ mällarnı a.-ıb 77b/3; Oğuzğa a.-ıb birdi 38a/1; orun ve ülüş a.-ḡanı 52b/12; öz öğürine a.-ıb kitdi 75b/9; özi birle hem-rāḥ a.-ıb çıkdı 12b/11; özleri birle hem-rāḥ a.-ıb yörir irdiler 23a/1; özleringiz birle hem-rāḥ a.-ıb yörüb 23a/4-5; ta’līm a.-ıb 13b/9; tamām-ı ‘ālemi su a.-dı 26b/5; qarı kişige a.-ıb 74a/6; kırk zeytūn minkārına a.-ıb 27a/8; kızını a.-ıb birdi 37a/8; kızını a.-ıb birdi 37b/3; ülüş a.-ḡan ḥalk 53b/9; yeti yüz öylügin a.-ıb 84b/6; yolning iki yanın a.-ıb 79b/11; yurtını kilib a.-dı 70a/11 2. evlenmek: a.- ḡan künidin beri 37b/1-2; sini a.-ur irdim 37b/11; sonḳı a.-ḡan 38a/5

āl aile, sülale: ā.-i ḥümām 1a/8; vāḳı’-i ā.-i Selçuḳ budur 64b/3

ala ala, benekli: a. atlı dağı bu turur 55a/4; ağzı a. bolub 81b/4

alar onlar, 3. çoğul kişi zamiri (bk. onlar): a.-ning arasın ref boldı 20b/3; a. -ning esāmisi bu turur 21a/2, 35a/10; a. miknet-i nebābete müstaḳīm olub 21a/3; a.-dın hem nesl peydā bolub 32a/5-6; ḡan a.- ḡa Uyḡur tidi 39a/2; a.-ning evlād 50a/7; a.- nıñ hem aşı-ı pākları 59a/5; a.-ning hem eslāf-ı kirāmları 59a/8-9; a.-ning imdādına bardı 62a/8; a.-ning devletlerining kāseleri 82a/6-7; a.-ning her birisi 91b/12

ala toḡanaḳ bir kuş türü: kuşı a. t. turur 54b/12-55a/1

aldı ön, huzur: bizing a.-mızda öldi 42a/6; ḡan a.-ḡa alıb kildiler 45a/10-11; ḡan a.-ḡa kitürdiler 48a/8; ḡan a.-ḡa kiltürüb 75a/12; at a.-na alıb kaçtılar 81b/6

‘**ale’l** - **ıtlāk** mutlak: ḥekīm-i ‘a. temşiyet-i bul mühimmi ‘Āzrāile ḥükm kıldı 8a/8

‘**ale’l** - **ḥuşuş** hususuyla: ‘a. Baydu Ḥān büzüḡ ḡan irdi 35a/12

‘**ālem** dünya: bu cümle ‘ā.-iñ şāhib-kırānı 1b/7; inḳırāz-ı ‘ā.-çe 2a/8, 2b/2, 31a/5, 39a/11, 51a/6, 51a/10, 62b/5; ‘ā. ara peydā bolurlar 2b/3; anıñ evlād ve ā-ḳāb basıṭ-i ‘ā. ve yir yüzinde çok oldı 4b/1-2; baḳıyyetü’s-seyf aḳṭār-ı ‘ā. üzere müteferriḳ boldılar 6a/3-4; ‘ā. üzere meşhūr oldı 6b/10; taṇṭana-yı kūs-ı ḡilāfet-i ‘Ādem ‘arşa-yı ‘ā.- de uruldu 6b/10-11; ta’mīr-i bīḳā’ ve mevāzi-ı ‘ā. ara peydā boldı 14a/9; vallāhū’l-‘ā. 14b/11; bir vāḳı’-a-yı ‘azīm ‘ā. ara vāḳı’ bolub turur 16a/11; Miḥlābīl eyyāmında ḥalk çok ‘ā. üzere peydā boldı 20a/1-2; anıñ üçün illerni aḳṭār-ı ‘ā.-e müteferriḳ eyledi 20a/2-3; andın ireli ḥalk-ı ‘ā. maḡārelerde ve bülend yirlerde ve daḡlarda mesken dutub güzārliḳ kıldurdılar 20a/4-5; büt-perestliḳ ol ḡürūhdın ‘ā. ara şāyi’ oldı 22b/8-9; ḥalk-ı ‘ā.-i nār ‘ibādetine taḥrīş kıldı 23b/1; ol vaḳtdın bu emr nā-şayeste ‘ā. ara şāyi’ oldı 23b/3-4; bir niçe yıl ḥalk-ı ‘ā.-e hidāyet ve ḥükümet kıldı 24a/1; anıñ ‘aşırda ḥalk-ı ‘ā. ferāḡatlıḳ birle evḳāt ba-sar ḳılub 24a/4-5; andın sonḳ Malek oḡlı Nūḥ ‘Aleyhi’s- selām ziyā-yı ṭal’at-ı āfitābı ḥalk-ı ‘ā. ara şühūr tapıtdı 24a/7-8; Ḥāzret-i İdrīs vaḳtidin sonḳ ‘ā. ara çok fişḳ u fesād ve şüyüh temerrüd ve ‘isyān şüyü’ tapıtdı 24b/8-9; tamām-ı ‘ā.-i su aldı 26b/5; ‘ā.-i ma’ müresinde var turur 27b/7-8; ma’ müre-i ‘ā. ve vaşat-ı aḳālīm ki biḥterin rub-ı meskūn irdi 34a/2-3; vaḳti-ki Moḡol Ḥān cihān-ı güzerāndın ‘ā.-i cāvidāna rıḡlet kıldı 35b/8; ‘ā.-ni sini ve bizni yaratken bar 37a/9; tamām-ı basıṭ-i ‘ā.-i nūr-ı İmāna münevver kıldı 40a/1; vallāhū ‘ā. 51a/11; Afşar Ḥān eyyāmında emn ü emān barça ulusāta vāḳı’ olub ḥalk-ı ‘ā.-niñ miḡneti rāḡata mübeddel oldı 58a/3-4-5; beḡāyet nūrānī ve ziyā-i baḡş-ı ‘ā. irdi 91b/11; ‘ā. aydınlıḳ nūrānılıḡında ber-ḳarār irdi 92a/1; tamām-ı ‘ā. rüşen ve nūrānī kıldı 92a/5; çok yıl ‘ā.-i irādeye fermān sürdi 92b/1; vaḳti-ki ikbāl-i cihān-ḡir Çingiz Ḥān ‘ā.

ara şühūr tafıtdı 93a/12; ‘ā. ol ṭabāḳadın pāk eyledi 93b/5

‘**ālem-ḡir** dünyayı alan, tutan, bütün dünyaya yayılan: ol ḡan-ı ‘ālī-şān-ı sipihr- maḳāma ol naḳl-i tariḡ-ı māzi eyü körünüb rāy-ı şevābnümālari ve ḡatır-ı ‘ā.-leriḡa yetişiḡ 1b/10-11

‘**ālemīn** dünyalar: ifāza-i ‘āle’l-‘ā. 1b/3; raḡmet-i rabbū’l-‘ā. 5a/3

alış- deḡiş tokuş etmek, almak: üleşib a.- sunlar 55a/11; yayını sındırub a.-dılar 48a/12

‘**ālī** yüce, ulu: ḡavāḳīn-ı ‘ā. maḳām 33a/7; zāt-ı ‘ā. 39a/9, 39a/10, 50a/3; ‘ā.-mikdār 34b/11; ma’reke-i ‘ā.-mihr 39b/1; Afşar ili çok ‘ā. ve büzüḡ il irdi 62b/7-8; evlād-ı ‘ā.-maḳām 97b/9; eslāf-ı kirām-ı ‘ā.- maḳām 97b/11; evlād-ı ‘ā.-nicād-ı pāk- nihād 98a/5; sulṭān-ı ‘ā.-maḳām 63b/1

‘**ālī-şān** herkes tarafından tanınan, ünlü: el-ḡāḳānū’l-ḡāḳān-ı ‘ā.-ı bülend-mekān 1b/2; ol ḡan-ı ‘ā.-ı sipihr- maḳāma 1b/10; ve ol ḡan-ı ‘ā. leşkerkeşliḡda ve mülk-ḡirliḡda ve dindārliḡda nazarı yoḡ irdi 58b/1; ol sulṭān-ı ‘ā.-a muḳayyed irdiler 63a/12; Sulṭān Hüseyin

Mirzâ ol hân-ı ‘â. hizmetîga kilüb 95a/1; uluğ oğlu hân-ı ‘â. halîfe’r-raḥman Şibânî Hân 95a/5-6; sultân-ı ‘â. huddâm-ı saltanata fermâyiş eylesünler 99b/6; ol hân-ı ‘â.-ı uluğ- mekân ol ma’nâyı qabûl eylemeyib 108a/6

‘âliye yüce, yüksek: silsile-yi ‘â. 2b/9, 97b/10

‘allâmü’l-ğuyûb bilinmeyenleri bilen, Allah: anlaring ‘adedini ‘a.-dın önge kişi bilmez irdi 5b/4; ḥazret-i ‘a. be ‘ilm-i qadîm bilürdi 7a/6; keyfiyyet-i ḥalîni ḥazret-i ‘a. ve’ş-şahâdega ‘arz eyledi 8a/7

alp yiğit, kahraman; güçlü: bahâdır ve migren ve a. irdi 72a/7; tigen a. ol turur 85b/2; toğuşlı a. boldı 70b/7

alt altı, 6 (bk. altı): a. oğul evlâdın 62a/4; biş arka ötkendin song 67a/7; her a. oğlının evlâdı 62a/2; biş a. yüz uruğlar 66a/2-3; biş a. arkağaça 66b/4

altı altı, 6 (bk. altı): a. yüz yıl 19b/6-7; tokuz yüz yegirme a. yıl 20a/5-6; yüz yegirme a. yıl 24a/10; a. yüz gez irdi 28a/5; a. yüz yaşında 28a/7; a. oğulnu suyuğamışı 49a/1; a. arka ötüb a. arkada irdi 84a/3; a. yüz yıl bolub turur 83a/11; on a. kişi Oğuz oğlanları 83b/3

altıncı sayıda beşten sonra gelen (krş. altıncı): a.-ncı örgede 53b/1, 54a/7

altıncı sayıda beşten sonra gelen (krş. altıncı): a.-lancı Zuhûr Sultân 108b/5

altmış altmış, 60: biş yüz a. biş turur 14b/7; anıng ‘ömri a. yıl turur 17b/7; Âdem ‘ömri tokuz yüz a. teyitdi 17b/10; ming tört yüz a. yıl irdi 28a/6

altun altın: a. oğ 47b/10, 48a/9; altun y. 48a/7, 49a/5; barça ağaçların başıga a. kapladı 48b/5; a. ve kümüş qabıq attılar 58a/12-58b/1

a’mâl işler (bk. ‘amel): melâike hem a.-ı insânı ef’âl-i benîyyü’l-câna kıyas eyleyüb bul ma’nâdın âgâh imezdiler 7a/3-4; a.-ı nâ-bâyestedin men’ eyledi 59b/4-5

‘amel iş, niyet (bk. a’mâl): ‘a. idüb 2b/1; sözine ‘a. idüb 2b/9; ‘a. kılıb 23a/6; sözine ‘a. kıldı 23a/10; söziğa ‘a. kılmagaysın 25a/11-12; naşihatına ‘a. kılmadı 26b/3; ‘a. kılğaylar 56a/3-4; ‘a. kılmagaylar 56a/4; Qorqutnıñ sözine ‘a. kılur 67b/8; yarlıkığa ‘a. kılıb 48a/1

âmin gönlü emin, kalbinde korku olmayan (kendisine güvenilen (krş. emîn, emn): Cebrâ’îl-i âmin âsmândın nüzûl kılıb ange keşt ü zirâ’at ta’lîm verüb un kılamak ve nân bışurmak örgendi 12b/12-13a/1

ammâ ama, fakat: a. Yâfeşing bir oğlu 29b/11; a. Moğol Hân tabaçasıdın 35b/3; a. bir bülend tağ bolur 46a/11; a. Qozı Yavı Hân birle İnal Hânın arasında 65a/11; a. Qozı Tegin ihtiyârına qoymadı 73b/7; a. köpreki Eymir 80a/6; a. Qusar atlı oğlının 86a/6; a. qaysı kişi kim il içinde meşhûr bolsa 83b/4

ammâ ba’d bundan sonra: a. b. erbâb-ı belâğat ve aşşab-ı feşâhate mestûr olmaya 1a/10-11

‘ammî amca: uluğ ‘a.-siniñ oğlu 77b/7

amürziş affeden: sin taleb-i a. kılğın 12a/7

‘amüzâde amca oğlu: anıng ‘a.-si Mirzâ Mesîh pâdişâh köterdiler 100a/9; Maḥmûd Big atlı ‘a.-si 100b/2

ana anne: oğlan a.-siniñ tüşiğe kirib 36a/3-4; a.-sı oğlına kıya bilmedi 36a/5-6; a.-sı körgen tüşini 36a/7; a.-sını immedi 36a/3; a.-siniñ süti 45b/1-2; a.-sın atasın tek 57a/3-4; a.-sı Kaçaklını olcalar 66b/7;

körkli ata a.-siniñ 70a/3; üç oğlının a.-sı 73a/10; a.-nıñ orın tutğay tidi 73b/5; a.-m tek bolmasa 73b/5; a.-m orınığa bolub 74a/3; sin minıñ a.-m turur sin 74a/7; a.-sıga mundaq iş kılamak 74b/11; a.-sıga bu oğlanı qaydın aldınğ tıb 85b/6; a.-sız ve atasız 90a/9; anıng a.-sıga 92b/7.

anga ona (bk. ange, ona): a. at koymaslar irdi 36b/1-2; a. ayı 46b/10; a. hem imân ‘arz kıldı 37b/3; a. yiberdi 46a/2; a. qol yapmasunlar 55b/4; a. qoşulurlar 66a/3; a. qoşulur irdi 66a/7; a. qoşulub 66a/9; a. ni berüringni 69a/4; a. barça halk Qanlı Yavlı tidiler 71a/4; a. hem işitdördiler 75a/5; a. Şâh Melik ad koyub 78a/11 ança o kadar: a. kişi bile 46b/5-6

anda orada: a. revân 36b/7; a. turub 45a/4; köp yıllar a. turdılar 46a/9-10; a. barıb 48a/5; bir ay a. olturdi 70a/11; Tuman a. ḥazır irdi 71a/5; köp iller a. pâdişâhlık kıldı 72b/11; a. bir yaş oğlanı olcalab 76a/6; Oğuz ilining içine alıb bar a. oltursun 78b/5; Ḥorâsangâ bardılar köp yıllar a. olturdılar 80b/3; a. yüz yıl olturub 82a/4; a. ölüb 82b/4; a. hem olturğani 84a/11; a. vaṭan tutub qaldılar 80b/4; köp iller a. olturğandın song 83a/1; a. yaşatıb turur 87a/7; a. vaṭan kılıb olturdi 88a/9; çok yıllar a. hükümet eyleyib 98b/3; niçe yıllar a. hükümet eyleyib 103b/2; Uluğ Big a. intikâl eyledi 103b/12; ‘Azîz Qulı Big a. vefât taptı 106b/8; a. oturur irdiler 103b/9; Andḥod vilâyetide kilib a. oturur irdi 108a/4

andağ o kadar, öyle, onun gibi (bk. andağ): kâfirlikde a. muhkem irdiler 36a/11; kim bularğa hem a. bolsa 87a/2

andağ o kadar, öyle, onun gibi (bk. andağ): Moğolning resmi a. irdi 36a/12-36b/1; a. vaḳtnı 47b/3, 47b/4; a. ḥâtûn ni yirdin tapılır 73b/4; a. vaḳt 103b/1

andın ondan, oradan: a. don u taḳıyye kılamak ihtira’ qaldı 29b/3; a. alsun 30b/11; a. ayrıldı 45b/7; a. bir kimse evlâd qalmadı 94a/6; a. bir oğlu boldı 106a/11; a. bir oğlu boldı 62b/6-7, 106b/2; a. bir oğul qaldı 106b/10; a. bir oğul qaldı 95b/9; a. bolğanları 49a/8; a. iki oğul qaldı 95a/4; a. ihtirâ’ boldı 32a/11; a. ireli 20a/4, 41a/5; a. isticadâ ve ilticâ eyleyüb 94b/11; a. kiçikining adı 104a/2, 104a/2; a. köçüb 80b/3; a. köçüb 84a/12; a. Moğolistanğa barıb 45a/4-5; a. niçe yılduz münşâ’ib olub 92a/6; a. zuhûra yetişitdi 24a/6-7; a. ötüb 44b/11; a. ötüb 47b/7; a. pâdişâh köterdiler 66a/2; a. sekiz oğlu yirinde qaldı 107a/6; a. song 30a/2; a. song 103a/8, 107a/5, 29b/9, 34b/8, 37b/12, 39b/3, 41a/12, 43b/3-4, 44b/8, 47b/9, 48a/5, 49a/3, 49b/1, 56a/12, 56a/8, 57b/2, 5a/3, 61a/10, 61a/7, 62b/10, 62b/4, 64a/11, 71a/4, 72a/1, 72b/11, 77a/10, 81a/5, 81b/7, 82a/2, 89b/11, 90a/9, 91b/11, 91b/8, 92a/10, 92a/3, 93a/10, 95b/10, 96a/9, 97a/11, 97b/1, 98a/4; a. sonq 16b/7; 19b/11, 19b/8, 22b/8, 24a/1, 24a/3, 27a/10, 27a/7, 27b/9, 31b/9, 34b/7, 36a/6, 41a/10, 6a/4; a. suâl kıldı 8b/3; a. tokuz oğul mütevellid boldı 34a/6; a. tüşüb olturdi 88a/12; a. üç oğul boldı 96b/9; a. üç oğul orına qaldı 104a/1; a. üç oğul qaldı 95b/12; a. yâdigâr qaldı 32b/1; a. yeti oğul qaldı 97a/2; üç oğul a. mütevellid boldı 91a/8

ange ona (bk. anğa, ona): a. 'atâ kıldı 33b/4; a. gâlib oldı 102a/10; a. arka birib 45a/1; a. aşınalık tamâm kılurdılar 21a/11; a. babasının adını 106a/12; a. barib 31b/3; a. birdi 23a/11; a. birib 108a/5, 72a/1; a. bir du'â ta'lim kılun 28b/7; a. bul cihetdin olubdur 24a/11; a. büt tengri dir irdi 93a/1 a. çok ferzendler 'atâ kıldı 29b/6; a. düşmen kilse 41b/7; a. düşmez irdi 22a/9; bir kimse a. 'arz kılur bolsa 56b/9-10; a. Hargun lâkab virdi 52b/3-4; a. imân kiltürdi 25a/2; a. izhâr kılub 34a/1; a. ihtişaş eyledi 40a/5; a. itâ'at eyledi 20b/12; a. la'net eyledi 27a/6-7; a. mahsûs 34a/3; a. meftûh eyleyüb 58a/2; a. merhamet eyleyüb 61b/7; a. mevsûm kıldı 32a/10; a. mihr-bânlık bisyâr kılıb 105a/4; a. munzamm i mesdir 90b/4; a. mu'tî ve minnet-kâr oldı 92b/4; a. müsellemler irdi 94b/7; a. mütâba'at kılub 50b/11; a. namaz kıldı 21b/10; a. nâmzed kılub 28a/12; a. nakş kıldı 30b/1; a. nâzil oldı 21b/1; a. nizâ' vâkı' olurdu 40a/4-5; a. nöker boldı 45b/12; a. nöker boldı 88b/8; mişl-i âbâ-yı 'azâm ve ecdâd-ı kirâmları dek a. hizmet kılurlar irdi 104b/4; a. ok ve kılıç ötmes irdi 41b/8; a. peyvend olur 91a/9; a. rûy virdi 52b/5-6; a. tâb kiltüre bilmedi 78a/9; a. tâbi' boldılar 82b/9; a. tahsîn kılub 24b/1; a. tefvîz kıldı 28b/1, 34a/1; a. tört kerâmet kıldı 35b/7; a. kabzını virdi 102b/3; a. karar tapırdı 20a/1; a. uluğlık yetişmişdin 105a/8; a. koşulur irdi 66a/4; a. koşulur irdi 66a/6; a. va'de eyledi 105a/10; a. vâkı' oldı 28a/8; a. yamanlık kılğanda yoldaşlık itmeyüb 87b/5; a. yetirdi 25a/3; a. yolladı 102a/5; adın a. koydılar 106b/11; bul kavm a. müyesser olsa 99b/5; mülk a. tapşurdu 61b/8; Afşar Hândın song hükümet ve hânlık a. tefvîz oldı 58b/7; hânlık a. karar tapdı 61b/2; ok a. barur 49a/12; pâdişâh-ı vaqt a. vilâyet ve in'âm birib 107a/3; tört yıl hem a. hemrâh kıldı; 87b/1 kızını a. bermedi 87a/9

anı onu: a. alib kebâb kılıb 45b/4; a. alib kile turur 105a/10; a. bar bilgil 37a/9-10; a. bitib tururlar 83b/5; a. bozub üleştingiz 49a/6; a. çağırıp aytdı 78b/10; a. esir kılıb 66b/2-3; a. hem ecel giribân-gir olub 103a/3; a. her kim işitse 37a/3; a. ırım bilib 37a/1; a. köp seve turur 38a/10; a. halvetğa çağırıp 105a/7; a. hân kıldılar 77b/12; a. hân kıldılar 78a/4; a. öltürmes 87b/10; a. öltürüb 105a/11; a. öz orında olturtub 67b/7; a. özige oğul kılıb 88b/3; a. pâdişâ köterdiler 57b/6; a. pâdişâ köterdiler 100b/10; a. pâdişâh kılunlar 49b/2; a. şundak koygıl 48a/1; a. kabûl kılmadı 37a/11; a. kayta aldı 85b/4; a. koydı 37a/11; a. urayın 70b/9; a. Tuğrul On Bigi derler 79b/1; a. vâlî buyurdu 5a/1; a. vezir eyledi 63a/3; a. yağı olca kılub 81b/6; a. yargu kılca 55b/4; a. yasağan kişini 41a/6-7; a. yirde koyarını 77a/4 barib a. takı aldı 46a/7

anın onun: a. şahîfesini 19a/9; a. adını 17b/2-3, 32b/2, 61b/5, 61b/7, 62b/7, 19a/3; a. anasığa Ulun İke dirler 92b/7 a. şöhetindin 21b/11-12; a. ahvâline 8b/5; a. atası 83a/5, 83a/6, 83a/7, 83a/8, 83a/9; a. atı 37a/9; a. atlanganın işitib 84b/9; a. aça inisi 99a/9; a. başığa 5b/3; a. birle 103b/6, 22b/1; a. birlen 37b/4; a. cildidin 29b/2; a. cesedini 22b/12; a. cevher-i beyzâ 3b/10-11; a. 'aşırda 24a/4-5; a. 'aşırda 19a/12; a. 'adlindin 64b/5; a. 'amûzâdesi 100a/9; a. 'asırda 35a/2; a.

ilinde 92b/8; a. 'ömri 97a/4, 98b/5; a. erre kıldılar 26a/3; a. evlâd 4b/2; a. evlâdının 51a/1-2; a. evlâdı 4a/3; a. evlâdığa 94a/8; a. eyyâmı 20a/7, 34b/4, a. farkını 7b/9; a. güş[t]ını 29b/7; a. iki havzı bar irdi 41b/6; a. ismini 24b/5; a. köp sever irdi 38a/2; a. köngline ve tiline 37a/6; a. lakab 4a/12-4b/1; a. ma'nâsı 18b/7, 67a/11; a. müddet-i hânlığı otuz sekiz yıl irdi 97b/7; a. mülâkâtına 22a/12; a. nesli 62b/1, 88b/4; a. neslidin 28a/9, 42b/3, 51a/6, 64b/12, 58b/7-8; a. nökeri ve kulları 88b/8; a. oğlanları 82b/5; a. oğlu 103a/2, 103a/4, 106b/7, 21a/2, 23b/12, 25a/10, 61b/1, 94a/5, 94b/3, 94b/4, 94b/5, 94b/6, 98a/3; a. hâtır-ı şerîfine hutur oldı 101a/12; a. hesâbını yahşı Hudâ bilür 82b/1; a. hizmet-kârlığı 63a/2-3; a. orına hâkim oldı 103a/8; a. zürriyetidin 33b/5; a. pâdişâhının 41b/5; a. pâ-yı tahtı 42b/8; a. şerî'ati 21b/1-2; a. taşarrufindin 101b/5; a. taşarrufunda irdi 96a/4; a. taht-ı taşarrufunda 94a/4, 92b/1; a. tilidin 28b/2-3; a. kabza-yı taşarrufına 9b/3; a. kalıbı 9a/4; a. katığa kilüb 84b/4, 46a/9; a. katında 83b/10; a. katline emr eyledi 105b/7; a. kayısı oğlanları 39b/4; a. kırk ming öyli Türkmen ili birlen köçürüb 98a/9; a. uluğ şehrinin 46a/3-4; a. üç oğlu bar irdi 85a/7; a. üleş 52a/11, 52a/9, 53b/4, 54a/1, 54a/3; 53b/6; a. ümerâ-yı 'azâmı bolub 107b/12; a. üstine barib 63b/4; a. va'zına 25a/6; a. yanğa 23b/5; a. yanında 108a/2; a. zamânı 43b/5-6, 89b/8; a. buyurganının 37a/10; anı 34a/5; a. taht-ı taşarrufunda 93b/6; a. her bir evlâdını 61b/10; a. heybetidin 56b/11; a. içinde her uruğın bar irdi 89b/3; a. iki oğlu bar irdi 85a/5; a. maşlahat birlen 69a/11; a. mahlûk eyleyüb 2a/9; a. oğlanları 88a/6

anlar onlar (bk. onlar): a. koşula tururlar 45b/8-9; a. aytdılar 74a/10; a. birlen uruşdı 41a/9; a. İblisi tanımadılar 11b/3; a. kilib 39a/1; a.-a beyân ve izhâr kıldı 91a/5; a.-a şerî'atı özetlik eyleyib 4b/2; vallâhü'l-'alem ki a.-ğa be-lisân-ı şer'î cin hem dirler 4a/9-10; a.-ğa Hızır ili at koyub 87a/3; a.-ğa tapşurdu 87b/1; a.-ğa Tiveçiler tidiler 89b/7; a.-ğa Uyğur at koydı 38b/9; a.-ğa vâlî eyledi 4b/8; a.-dın bir kız alib 88a/8 a.-dın istihlâs versünler 100b/9; a.-ga gâlib olsa 90b/1; a.-ga hâkim eyledi 4b/11; a.-ga resûl yiberib 5a/5; a.-ing 'adedini 5b/4; a.-nı kördiler 67a/10; a.-nı sevmegenimning 37b/9; a.-nı sordı 44b/5; a.-nı Yayıcı deyürler 86a/5; a.-ning arasında 91b/3; a.-ning barçaları 38b/8; a.-ning evlâdları 107b/5; a.-ning hiç birine rû vermedi 101b/9; a.-ning nâsiyye-i aşârını 6a/11; a.-ning niçuk kilgenlerini tengrim buyursa 80b/11; a.-ning oğlu 43b/7; a.-ning hânlarının atı 84b/4; a.-nın evlâd ve ahfâdlarından 1b/9; a.-nın fitnessini teskîn eyledi 102a/3; a.-nın içinde her ildin bar irdi 80a/6; a.-nın zamânı irdi 65b/3; kiçik iller a.-ğa koşulurlar irdi 40b/4-5

ant ber - bir şey için sözlü güvence almak, yemin ettirmek: aşikâre bolur teb korktı kızını köşeğe çarlab a. b.-ib aytdı kim 37b/8

ant iç - yemin etmek: a. i.-diler kim tâ tirigimiz uşbu ayılğan sözlerdin kayıtmaz biz 56a/1-2; Köl İrki a. i.-ib Âyineğa kişi yiberib aytdı kim 70a/12

ara ara, arasında: Mekke ve Täif a.-sında 8a/12; Mekke ve Täif a. qarâr tâpıp 8b/11; halk a. peydâ boldı 20a/9; alarning a.-sıdın 20b/3; halk a. da'vet kılurdu 21b/4; ol tâ'ife a.-sında 25a/9; halk a. libâs kılmağ 29b/2; halk a. şayi' olub 30a/1; dağlar a.-sında 31b/6; oğlanların a.-sında 33a/1; oğlanların a.-sında 33b/7; iki hân a.-sında 35b/1; Hindüstan birle Hıtayning a.-sında 41b/2; iki suning a.-sında 41b/11; iki suning a.-sında 42a/3; yığaçning a.-sında 42a/5; İtil birlen Tin Suyı a.-sında 43a/11; Leknüt birlen Tibetning a.-sı 46a/10; alt oğul evlâdın a.-sında 62a/4-5; oğlanların a.-sı 65b/4; ol eyâlet a.-sına 64a/5; Qozi Yavı Hân birle İnal Hânning a.-sında 65a/11; Qozi birle İnal Yavı Big a.-sı 65b/5-6; bu iki ilniñ a.-sında 66b/4; il yahşıları a.-da yörüb 72b/5; Ürgenc birle Simniñ a.-sı 78b/1; Ürgenc birle Mervniñ a.-sında 78b/2; bu bitilgen kişilerning her qaysınıñ a.-sında 83b/6; ulusât a.-sında 91b/4; ulusât ve qabâ'il a.-sında 91a/11; anların a.-sında 91b/3; il a.-sında 92b/5; il a.-sına yiberib 106a/2, 105b/12; il ve ulus a.-sında 91a/10; evlâd a.-sına huşumet düştirdi 96b/6; Oğuz birlen Ögürçikning a.-sı 83a/12; Oğuz birlen Ögürçikning a.-sında 83b/7; Hıorasân Afşarnıñ a.-sında barib 106a/11; üç yurt a.-lığında qarâr taptı 103b/12

araba araba: a.-ğa Qanq at koydılar 41a/4-5; a.-nı yasadı 41a/3; barça a. yasab 41a/4

'araq rakı: 'a. ve kıımız tolturdu 48b/9; birisini 'a. ve birisini kıımız qabıq birlen tolturdılar 68a/9

ārāste süslenmiş: ā. irdi 5a/1 ārāyış süs: kemāl-i ma'nevîğa ā. tafıttı 10a/4;

'ariyet emanet: mülk-i 'ā.-in kişver-i beqāya tebdil eyledi 61a/4-5; Köl İrkige 'ā. tapşurub irdiler 69a/8-9

'arşa yer, toprak: 'a.-i 'ālemda uruldu 6b/11

'arş dokuzuncu gök: 'a.-ı me'cidde menşur oldı 5a/2; küngüre-i 'a.-a tayerân itdi 19b/5

'arz en, genişlik: Nüh keştisi ming iki yüz gez irdi ve a. altı yüz gez irdi 28a/4-5

'arz sunma: 'a. -ı temhid-i muqaddime bul kim 3b/9; yir âcizlik ve firu-tanlığı be-düstür-ı sabıq 'a. ve beyân eyledi 8a/6; Mıkā'il hem yirniñ keyfiyyet-i hâlini hâzret-i 'allâmü'l-guyub ve ş-şehâdeğa 'a. eyledi 8a/6-7; 'Azrâ'il beyân-ı vaqı'aning 'a. -ı seyr-i evkât 'izzete yetkürdi 18a/1-2; anga hem imân 'a. kıldı 37b/3; ol vaqtda ol vezir Oğuz Hân hizmetige 'a. kıldı 50a/2-3; Oğuz Hân menzile barandın song ol kişi leşkere yetişüb 'a.-ı ahvâlini beyân eyledi 52b/1-2; bir kimse ange 'a. kılur bolsa be- vâsiğa 'a. kılur irdi 56b/9-10; eger be- vâsiğa 'a. kılavın dese anıñ heybetidin bî ihtiyâr bolur irdi 56b/10-11; ol câsüslar 'a. kıldı kim 60a/7; biz munıñ kıla turğan işlerini halvetde 'a. kılalı 76b/1-2; bir niçe kişiler kilib sultānga noker bolub 'a. kıldılar 80b/7-8; oğlu 'a. eyledi kim 86b/7-8; hâkim-i Merv hem 'a. eyledi kim 'Alî Big Hân köp eyalât birle Merv yaqınına kilib turur 104b/7-8

art - artmak: lutfını a.-ır 1b/6; a.-qan esirlerni 66a/11

artuq fazla: a. irdi 36a/3; a. boldı 72b/9

arka 1. sırt, arka: a.-sını kılıç birlen çapıb 55b/6; a. tarafında 72b/12; 2. nesil, kuşak, göbek: biş alt a. ötkendin song 67a/7; biş alt a.-ğaça 66b/4; doquz a.-da Alanquvağa yetişür 93b/9; her ming yılda kırk a. ölse kerek 83b/8; on a.-ları ötkünçe 67a/6; on alt a.-da Oğuz Hānga yetkürüb 83a/3; otuz biş a.-da Afrāsiyāb yetkürdiler 82b/6; üç a. vezir boldılar 57b/10; 3. destek, yardım: a. birib 45a/1; her kim a. bolsalar 55b/5; a. bolğan kişini 55b/6

asel bal: zenbūr mağarasıdın 'a. alıb helvâ kılmağı Rus evlād ihtirā' kıldı 30a/4-5

aşfiyā samimi dostlar, azizler: ervāh-i enbiyā ve resul ve evliyā ve a. 4a/1-2; evlād-i benī ādem ara enbiyā ve a. peydā bolur 8b/7-8

aşhab sahipler: a.-ı kirām ve hulefā-yı i'zām 1a/8; a.-ı yümn 4a/2; ervāh-i a.-ı şimāl 4a/2-3

āsīb: şiddetli: ā.-i nehīb.-i şadmet-i hudāvendī rūy birdi 109a/6-7

aşl asıl: ihtilāf-ı a.ı turur 8b/1; Etrāk a.-ı Yāfeş oğlu Türk zürriyetindin turur 29b/11; bi'l-zārre yada daş a.-ını Türke vermağ vacib oldı 30b/3; aşlını özi birle şakladı 30b/5; a.-ı Arğun ili Oğuz Hân ili Türkmen turur 52b/4; a.-ı pākı 59a/5; a.-ı Tekellü tevekellü turur 64b/12; a.-ığa tarta turur 76b/4

aşlī birincil, asıl olan: bul sebebdin ihtilāf-ı benī ādem renk ve şıfat üzre ihtilāf-ı a. turur 8b/1; Oğuz Hāning yegirme tört a. ahtuğının adı 54a/9-10; ruh-ı paqnı beden mülkidin ma'zül eyleyüb tahtgāh-ı a.-sine köçürdi 61a/9-10

'aşr yüzyıl: bizing 'a.-ımızda 2a/5; öz 'a.-ında ve eyyāmında 2b/9; anıñ 'a.-ında 19a/12, 24a/4-5; andın sonq Türk oğlu El- Muḥbe Hân atasını yirinde muqim olub valī ve şahib-i ihtiyār-ı 'a. oldı 34b/7-8

asra - beslemek, büyütme: yahşı a.-b turur 69b/10

aş yemek: a. virdi 38a/4; a.-ın aşab 67b/11; a. -ıng tamām boldı 68b/12; a.-nı tiley turur 73a/1; bu a.-nıñ atı 73a/4; köp etler ve türük a.-larını qoşub 48a/10; halk a. yegendin song 69b/1; ügre ve özge a. 73a/1

aşa- yemek yemek: aşın a.-b 67b/11 bizing 'a.-ımızğaça ve bizing evlādımız 'a.-maça 39b/5-6; bu 'a.-da 39b/11; Oğuz Hân 'a.-ında 52a/12; ol 'a.-da 63a/11, 91a/12, 93a/1

'aşr öğleden sonra, ikinci vakti: İbn 'Abbāsdın naql turur kim Ādem 'a. vaqtidin tā gurub-ı âfitābğaça ol cihān- geşte behiştde boldı 13a/1-2-3

āsmān gökyüzü: lā-cerem tāife-i melāikedin bul kavme musallaḥ eyleyib ā.-dın nüzül eyledi 5a/7-8; ā.-a 'uruc eyleyib 5a/12; cemī' ferişte ilen ā.-dın yire düşüb bir gürub-ı benīyyü'l-cānn ange mübāderet eyledi 5b/9-10; 'ucb ve tekebbür ve hūd- perestlik ilen gāh yir yüzinde bolurdu ve gāh ā.-a çıkardı 6a/7-8; Mıkā'il ā.-dın yire düşüb bir qabza tofrağ alayın didi 8a/5; Cebra'il-i āmin āsmāndın nüzül kılub ange keşt ü zirā'at ta'līm verub un kılmağ ve nān bısurmağ örgendi 12b/12-13a/1; Adem qaddi tūlānī irdi ve yirdin başı a.-a yeterdi 14a/9-10; her kimesnening ki qurbānlığı qabul olsa ā.-dın od-ı beyzā kilib ol qurbānlıq kılan kişini

istişmâm iderdi 15b/1-2; Hâzret-i Âdem du'âsı birle â-dın bir od kilüb ol Kâbîl kurbânlığı istişmâm kıldı 15b/7-8; Hâzret-i İdrîs be-mu'âvenet- i ferîşte â-a çıkıtdı 21b/7-8; kabz-ı ruhı aning â-da buldı 21b/9; Hâzret-i İdrîs ki â-a uruc kıldı 22a/1; â-dın yağmur yağar irdi 26b/4

‘aşâir kabileler, oymaklar: Çingiz evlâd ve yana berü ‘a-ni hasbe'l-vâkı' hâkâyık ve mâhiyete yetişsün 94a/9-10

‘aşık aşık: min singe ‘â. bolub 74b/9; singe ‘â. turur 74a/5

aşıklı aşık kemikli: ülüş ong a.-ğ boldı 52a/9; sol a. aning ülüş boldı 54a/2-3

aşınâlık birbirini bilme, tanışıklık: hûkûk-ı muhabbet ve a. şâbit turur 11a/8; dostluk ve a. mezkûr eyleyüb 11a/12; ange a. tamâm kılurdılar 21a/11

at ad, f. a. koymaslar 36b/1; a. koyub turur min 68b/5; a.-ın Kıpçak koydılar 42a/9; a.-ı ıyız Bozok bolsun 49a/6; a.-ını Kıpçak koydı 42a/7; a.-ların bitib 56a/5; aning a.-ı Allâh turur 37a/9; aning a.-ını 61b/7, 62b/5, 62b/7; anlarğa Uyğur a. koydı 38b/9; arabğa Kank a. koydılar 41a/4-5; Bihâr a.-lı bir yurt 46a/1; bir oğlının a.-ı 67b/7; bir yahşı a. koyalı 87a/2; bu oğlanga yahşı a. koyıl 68a/12; Dib Bakuy Hânning a.-ın koyub 57a/6; Keşmirning pâdişâhının a.ı 44b/12; kiçikining a.-ı 67b/7; mining a.-ım Oğuz turur 36b/5; munğa a. koyar 36b/4; munıñ a.-ı 68b/1; niçük a. koyulğanın 65a/7-8; hutbeni öz a.-ıga okutub 46a/7; özining a.-ını sala turur 37a/7; sizing a.-ıngızğa 47a/3; Türk mânend tapıb a. koydılar 67a/11; uluğ şehrining a.-ı 46a/3-4

at - be - at : ad ad: a. -be -a. kimniñ bolğanın 65b/7-8

at at: a. aldına alıp 81b/6; a. dutdı 52a/10, 52a/11, 53b/1, 53b/5, 53b/7, 54a/1, 54a/5, 54a/7, 54a/9; a. saldılar 79b/12; a. üstindin eyler irdi 93b/2; a.-dın yıkılıb 57b/5; a.-ların tutub nökerlerine üleştiirdi 46b/6; ol faķırğa a. ve azuk ve māl birib 45b/5; ol toyda at yügürtürdiler öz a.-ına 39a/8; toyda a. tutdı 52a/8; yurtında a. kötergen 73b/8

at- atmak: kim a.-ğanın bilmediler 39a/5; tang a.-ğandın song 74b/4

ata baba, ata: a.-ları yörigen yoldın yörir 77b/12; a.-larındın artuk boldı 72b/9; a.m minge iki kız alıb birdi 37b/9; a.-m Tumannı yaş turur 71a/8; a.-mız Âdem-i şafiyi ‘Aleyhi’s-selâm anasız ve a.-sız yed-i kudret ilen peydâ kıldı 90a/9; a.-mnı tigen a.-mğa baring 38b/5; a.-ng öldi 69b/8; a.-ng ölüb 71b/5; a.-ngğa tapşurmak kerek 71b/1; a.-sı Benam Ğâzî 83a/5; a.-sı Çingiz Hân vefâtındın öng 94a/12; a.-sı fevt kılândın sonķ 35a/6; a.-sı intikâlidin song 97b/4; a.-sı Niyâz Muhammed Hânning 107b/11; a.-sı Oğuz Hân 56b/7; a.-sı hayâtın bilüb 102b/11; a.-sı hizmetige bardı 43a/6-7; a.-sı hizmetige kildiler 44a/11; a.-sı orında olturub 81a/11; a.-sı Oz Hân 38a/1; a.-sı tahtında olturub 75b/11, 76a/3, 78a/1; a.-sı tahtında olturur 68b/8; a.-sı yirinde olturub 56a/7; a.-sıga aytdı 73a/12; a.-sıdın icâzet alıb 32b/4; a.-sın körey kildi 73b/12; a.-

sına setr-i ‘avret kıldılar 27b/12; a.-sındın yaş kalıb irdi 106b/11; a.-sını öltürüb kilse anı öltürmes turur 87b/10; a.-sını tahtında oturdı 61a/10-11, 39a/6; a.-sını tahtında oturub hânlık kıldı 96a/9; a.-sını yirine keçüb 61b/8; a.-sını atı 79a/4; a.-sını inisi 37b/6; a.-sını hayâtında 99a/3; a.-sını orında özi pâdişâh boldı 102b/12; a.-sını orına eyâlete hân ve hâkim boldı 104a/7; a.-sını öngine barıb 92a/8; a.-sını vefâtındın song 61b/5-6; a.-sını vezîrini 50b/2; a.-sını orına hükümetde karar tapdı 61a/7-8; a.-sını tahtını 69b/5; anasın a.-sın tek 57a/3-4; aning a.-sı Burıcı Ğâzî 83a/5, 83a/9, 83a/8, 83a/8, 83a/6, 83a/9, 83a/7, 83a/7, 83a/8, 83a/6, 83a/8, 83a/5, 83a/7, 83a/5; atasını yirinde 34b/7; hem a.-ng turur ve hem ağang 69b/9; körkli a. anasını 70a/3; kündüz a.-mning bolsang kiçe mining bolğay sin 74b/10; Maḥmūd Ğaznevîning a.-sı Sebük Tegin 66b/2; mini a.-sıga bahâne birle alıb 73b/10; Moğolning hıç a.-sı 37a/5; muning a.-sı 42a/6; Oğuz iliniñ yahşısı a.-mnıñ vezîri ve miniñ babam turur 70a/2; Oğuz Hân a.-sıga aytdı 37b/12; Ögürçik Alp a.-sı Kara Ğâzî Big 83a/4; pâdişâhlık a.-ngdın singe mîrâş kalğan turur 69a/8; Salur Ögürçik Alpning a.-ların ve inilerining ve oğlanların zikri 82b/12; Sultân Sencer Mâzîning a.-sı 80b/5; uluğ a.-larımız Türkistândın kilgen tururlar 80b/9; uluğ a.-ların katında yatıb 81a/9; uluğ a.-ların köçiniñ izine tüşüb 78a/2; uluğ a.-sı 57a/6

atbâk tabakalar, katmanlar (krş. tabâka): kevâkib ü a.-ı semâvât ve ervâh-ı enbiyâ u resul u evliyâ u aşfiyâ u aşhâb-ı yümn âferide boldı 4a/1-2

âtes - perest ateşe tapan: â. iderdi 17a/1; tavâif-i â. 17a/5; tâ'ife-i â. 23a/11; â. boldı 23b/3

âtes - perestlık ateşe tapma: â. -ı ihtiyâr kıldı 16b/11; vech-i â.-ı bu turur 16b/11; Hâbîl halvetde â. iderdi 17a/1; â. ihtiyâr kıldı 17a/2-3

‘atıyye hediye, bahşış: hâzret-i vâhibü'l-‘a. 8b/12

atkuçı atıcı, nişancı: a.-kucı kişi irdi 46b/3

atlan- ata binmek, harekete geçmek: ikinci yılı a.-dı 45a/7-8; işitib a.-dı 81b/4; a.-ıb barıb 44a/2; a.-ıb yolning iki yanın alıb 79b/11; aning a.-ğanın işitib 84b/9; üstine a.-ıb bardı 41b/8

atlı adlı, isimli (bk. atlık): İrki a. 68a/1-2; Babür a. hâtün 73a/9; Bihâr a. bir yurt 46a/1; Buran a. 78a/4; Bügdüz a. 67b/9; Dönke a. 67b/10; ‘Osmân a.-nı hân kıldılar 77b/8; İr Sarı Bay a. 87a/8; İkeş a. 85a/12; İshâk İsmâ‘îl a. 88a/10; Maḥmūd Big a. 100b/2; o. İli a. hân kıldılar 77b/10; Hired a. 87b/4; Hürşid a. 86a/8; Ögürçik a. 83a/1-2; Salur a. 66b/5; Şibân a. oğlu 77b/12; Kanlı Yavlı a. 72a/2; Karaşit a. 81b/2; Ulaş a. tidiler 57a/10; Uluğ Big a. 103b/4; Toğurmuş a. 79a/3-4; Toy Tutmaz a. 88b/4; Toymaduk a. 85b/2-3; Kozı Yavı a. oğlu 57b/6; Kusan a. 86a/6; Kuṭbe'd-dîn a. bir müselmân 45b/11

atlık atlı, hayvanlı: a. kişi 46a/10; bir a. yörür 46a/11-12; on ming a. 46a/12

atlık adlı, isimli (bk. atlı): Kılıç Arslan a. 78a/11; Leknütî a. 46a/7

‘atşe aksırık: Âdem ‘a. verüb 9b/9

‘atşelişk aksırıklı: bülend ‘a. kişi 58b/4

av av: -a avlab 57b/5; a.-ğa barıb irdi 74b/3; a.-ğa çıkar min 38a/12-38b-1; bî-kâr halknı alıb a.-ğa kit[d]iler 76b/10; a.-ğa kitdi 38a/3; a.-ğa kitken biglerğa 76b/12; a.-ğa yörigende 38a/11-12; a.-ga çıkıngız 73b/1; a.-ga seyrge alıb çığıdı 73b/2; a.-nı kiltürdiler 48a/9; a.-nı hân aldığa kitürdiler 48a/8; Buğra Hân a.-dın kildi 75a/5; köp a. tutub 48a/5; Oğuz Hân a.-ğa çıkıb 37b/5; ol a.-ning itleriğa 48a/9

äväre işsiz, boş gezen: ol hem â-i deşt-i idbâr olub helâk boldı 100b/3-4

ävâz ses: anıng qalibıdın ävâz zâhir oldı 9a/4-5; hâtüning â.-ı çıqa turur 74b/5; yörigende qanq qanq qılıb ävâz kılar 41a/6

avâzlıq sesli (bk. avazlu): iri â. 58b/

avâzlu sesli (bk. avâzlıq): iri â. kişi 56b/8

avla - avlamak: a.-mağğa qolum yetişmey turur 48a/3; ava a.-b 57b/5; a.-b alıb 72a/8; balıq a.-r biz deb 89b/12

‘avret gösterilmesi ayıp sayılan yer, edep yeri: setr-i ‘a. kıldılar 12b/1-2, 27b/12; ‘a. mekşûf bolub irdi 27b/10-11; setr-i ‘a. kılmadılar 27b/11

ay- söylemek, konuşmak, anlatmak; sormak (bk. ayt-, ey(i)t-): a.-ta turur 74b/7; anlarınq niçük kilgenlerini a.-tqum turur 80b/11; atalarınq atı a.-talı 83b/2; atamğa barıng teb a.-dı 38b/5; barça halk Tumağa a.-tdılar 72a/2; barça halk Qorqutğa a.-tdılar 69b/5; bigler a.-ta tururlar 73b/3; bir bir a.-tdılar 75b/2; bir birining a.-talı 85a/1; bir kün Cābir a.-dı 3a/10; bir kün hân a.-tdı 72b/12; bir kün Qozı Tegin atasığa a.-tdı 73a/12; bu körge tüşingni hıç kişiğe a.-tmağıl 79a/8; bu sözni hânğa halkğa a.-masdın burun aytmaq kerek 74a/11; Cānı Big Hāna a.-tdılar kim 89b/1; Cebra’ıl kilüb a.-dı ki 17b/1; Cebra’ıl a.-dı kim 7b/8; Çingiz Hân oğlığa ve ümerālarığa a.-tdı kim 86b/9; ‘Abdullāh Hân a.-dı kim 105b/6; ‘ināyet eyleyüb a.-dılar 3a/12; ilçi barıb bu sözlerni barçasın a.-tdı 70b/3; ilniñ ne qılğanın a.-talı 78b/8; İblis a.-dı 6b/4; İdris a.-dı 22a/4; Köl İrki a.-tı ki 69b/2; Köl İrkige baqıb a.-tdı 71a/7; köp rüşvetler birib a.-tdılar kim 88b/11; meyüs bolandın song a.-dı 25b/9; haberdār kılıb a.-dı ki 19a/2; halvetde Qorqutğa a.-tdı 69a/10; hânğa niçük a.-turların bilmedi 76a/10; hātün bu vāqı’anı öziñiñ qarındaş hātünlarığa a.-tub kingeşti 74a/9; hayr-gāh tarafında ayak a.-dılar 91a/6; ol a.-dı 45a/12; ol kişi a.-dı 22a/3; ol pād- şāhlarnıñ neseblerini beyān kılmak üçün çendān kitāb a.-tub tururlar 82a/12; Ögürçikning hikāyetini a.-taling 84a/5; öy ortasında oturub a.-tdı 69b/8; özge illerni a.-talıñ 88a/5; özge sözi a.-talıñ 79a/3; pād- şāhlarnıñ hikāyetlerini bizniñ a.-tmağımız hācet irmes 82a/11; Rus a.-dı 31b/2; a.-dı kim 11b/4; sözniñ rastı a.-tğıl 79b/5; Qābıl evlādına a.-dı kim 23a/3; uluğ kelin a.-dı 38a/7; qulağına söz a.-ta turur 76a/11; uyalğanımdın a.-ta bilmedim 75a/8; vesvese-i şeytānığa barıb a.-dı kim 105a/5; yaqşı a.-ta turur 71b/8; yüzige baqıb a.-tdı 71b/11

ay seslenme sözü: a. baba 71a/7; a. il ve halk barçangız bilür sizler 69b/2

ay 1. kamer: a. kündin artuq irdi 36a/3; 2. yılın on iki bölümünden her biri: alt a.-da 44a/10; alt a.-da bir irkek oğul tapdı 85b/5; alt a.-dın song 96a/10; biş a.-dın sonq 27b/10; bir a. 27b/11; bir a. anda olturdu 70a/11; bir a. kiçe kündüz 68a/10; bir a. toy kıldıñ 68b/11-12; bir a.-da rüze dutmaq 21a/4; müddet-i hānlıq anıñ alt a. irdi 96a/10; sekiz a. 43a/4; toquzlancı a.-da 43a/5; Tuman Hân tört a. hānlıq kıldı 72a/1

âyâ şaşırma: Qābıl bu hükmdin â. qalub aydı 15a/7

ayaq kadeh: bir a. su bermedim 77a/9; kıymızını a.-ını sundı 69a/12

ayaq 1. ayak (bk. ayağ): a. üstinde turub 71b/4; Kozi Tegin iziniñ katığa kilib a.-ın qoydı 75a/4; iki a.-ın ve iki qolın 75b/6; a.-ınıñ uçında saqalını kesib 77a/7; sining a. uçında yatur min 77a/11 2. son, uç, aşağı taraf: başı Sayram a.-ı Mısırgaca 48b/2; başdın a.-ğaça 65b/8; Sir Suyınıñ a.-ı 65b/12; iki tarafında a.-ına yakın olturub 78a/8; Murğab Suyınıñ a.-ığaça 78b/2; Sir Suyınıñ a.-ına kilib 67a/4; Qazğurt yangı ve Qaracık a.-ı 65b/10-11; Sir Suyınıñ a.-ında 81a/3; Sirning a.-ı 78b/1

a’yan memleketin ileri gelenleri: yir yüzinden eşrāf ve ‘a. ve hân olubturur 28a/3

‘ayān açık, belli: bilingler ‘a. 36b/7

aydınlıq ışıqlı: ‘ālem a.-ı nūrānılığında ber-qarār irdi 92a/1

ayıl - ayılmak: şarābına esrib yörüb esrigidin a.-dı 81a/8

ayine ayna: şabāh ü mesā müşāhede-i şuret idüb jengār-ı gamı a.-i zamīrdin zidüde iderdi 22a/10

‘ayr eşek: küll-i lahm-ı hūnir ve lahm-ı şir ve himār ve kelb ve ‘a.-a muharremāt ol nehy buyurdı 21a/7-8

ayran ayran: havzlarğa salğan kıımız ve a.-ıñ kölniñ suyındın köp boldı 68b/12

ayrıl - ayrılmak: Şalāha’d-dīn ilidin a.-ıb tururlar 80a/8; andın a.-dı 45b/7; biri birindin a.-ur 38b/10-11; eyalātdın a.-ıb 106a/10; kim başdın ya maldın a.-ur 88b/10; kimse bul illerдин a.-sa 87a/5; Qara Hāndın a.-ur teb 38b/7; qarındaşlıqdın a.-ur siz didiler 87b/8; yapışқан yirdin a.-mas min 38b/12-39a/1

ayru uzak: ba’zı eyalātdın hem bir niçe halka. bolub kilib Afşar ilige qoşulur irdi 62b/9

ayş yaşama: özi miniñ birle be-nihānī ‘ayş qılğay 73b/11

ayş u işret yiyip içme: ‘a. u ‘i.-ğa meşğul bolub 68a/10; özüng ‘a.-u ‘i.-ğa meşğul bolğay sin 72a/4

ayt- söylemek, konuşmak, anlatmak; sormak (bk. ay-, ey(i)t-): a.-a turgan sözimizni 47b/12; a.-dı kim 49b/6; a.-қан sözni a.-ıb 48a/6; adını a.-a turur 36b/10; Allāh Allāh deb hemişe a.-ur 37a/2-3; ange maşşuş a.-du 34a/3; anı her kim işitse a.-urlar 37a/3; anı ırım bilib a.-dılar 37a/1; anıñ vaşfıda a.-ıb tururlar 48b/11; anıñ kaysı birin a.-ayın 67a/1; ant birib a.-dı

kim 37b/8; hân anlarının ahvâlin sordı irse a.-dılar 44b/6- 7; şüreti a.-a turur 65b/9; ba'zı a.-ib turur kim 24b/12; ba'zı a.-ibtur kim 28a/6; ba'zı nüshada a.-ibturlar kim 28a/10; ba'zı a.-ibtur kim 20a/8; barça hâlk İrkığa a.-dılar 68b/11; biglerige a.-dı 36b/3; biglerine bakıb a.-dı 46b/4; bilgenlerini a.-ı 57b/1-2; bir bir a.-gumuz turur 65a/10; bu a.-ılğan tört ming yılda 65b/7; Cebrâ'il-i emîn anıñ teselli-i hâtırı üçün nâzil bolub a.-dı kim 18b/9; her nimerse a.-sa İnal Yavı anıñ sözindin çıkmaz irdi 67b/3-4; hıç nimerse a.-a bilmediler 47a/1-2; İnal Hân a.-ur 65a/9; kâfirler a.-ırdılar kim 26a/5; kişige a.-madı 36a/7; miz a.-alıñ 65b/9; miz munça munça a.-masak 65b/8; ni a.-urın bilmey turur 37a/4; oğlanlarığa a.-dı 49a/5; hân a.-dı 42a/6; hâtün a.-dı 38a/6; hâtün kilib a.-dı 68a/4; Oğuz ili Korkutğa a.-dılar 68a/12; Oğuz kişi yokıda kızğa a.-ı 37a/8-9; Oğuz Hân atasığa a.-dı 37b/12; ol öying vaşfıda a.-ib tururlar 48b/6; söz a.-a bilmedi 46b/12; şeytân Âdem ve Havvâ kaşığa kilib a.-dı kim 11b/7-8; taķı a.-dılar kim 36b/11; taķı a.-dılar kim 55b/1; tâife a.-ibtur kim 28a/5; kara hâlk Türk a.-a bilmegenleridin 67a/12; Kara Hânğa a.-dılar kim 37b/1; kaşığa kiltürb a.-ırdılar kim 25a/6-7; kılğan kingeşlerinin barçasını a.-ib 38b/2; uşbu a.-ılğan yirlerniñ 65b/12; yapışgur a.-mak 39a/2

aytıl - söylenmek: bu a.-ğan vilâyetlerning 44a/11, 47b/8; uşbu a.-ğan sözlerdin 56a/2; uşbu a.-ğanning üleşib alışsunlar 55a/11

aytur - istemek: Âyine adlı bu kızını oğlığa a.-ub irdi 70a/6

az az: a.-ğına turğan tumannı 68b/7; a.-ğına qar yağıb irdi 74b/3; a.-ı kıldı 66b/11; a.-raqı Oğuz Hân katığa bardılar 38b/6; yüklemekke māl a.-kıldı 41a/2-3; bir niçe a.-uruğlar 66a/7; bir niçe il ve a.-uruğdın 66a/6; künligimning a.-lıgıdın 45a/12

'azâ yas; cenaze, cenaze alayı: Buğra Hân uluğ 'a. tuttı 73a/11; 'a. igei bolub olturdı 68a/2; Oğuz ili 'a.-ğa yığılıb kildiler 68a/2; 'a.-ning barça tekليفini 77a/4

'azâb işkence, eziyet: nev'î 'a. ilen mu'azzeb ola 25b/7; 'a.-ı suy ol vaķtda 'uruc kıldı 26a/11

a'zam en büyük: hālîka-i a. 9a/12; hân-ı a. 57b/11, ka'ân-ı a. 86a/12

azış - yolunu şaşırmaq: açkan ve a.-ışkan 45a/9

aziz muhterem, saygıdeğer: 'aziz demeklik dağı bu turur 55a/9

'azim büyük, ulu: zelzele-i 'a. 7b/7; vâķı 'a.-i 'a. 16a/11; muhârebe-i 'a. 30a/8; leşker-i 'a. 30b/9; bir 'a. yılduz dırışşân 92a/5; ol yılduz-ı 'a. 92a/7

'azimü's-şân şanı büyük: hulâşa-yı düdmân-ı 'a.-ı kâânı el-hâķân bin el-hâķân bin el-hâķânü'l-hâķân-ı 'âlî-şân-ı bülend- mekân 1b/1-2

azlık az olma: yüklemekke māl a. kıldı 41a/3; künligimning a.-ıdın 45a/12

'azm niyet, karar: 'a.-ı ziyâret 15b/10; 'a.-ı teşhîr-i vilâyet-i Mâverâü'n-nehr kıldı 95a/10

azuķ yiyecek, erzak: hân ol fakırğa at ve a. ve māl birib bu çerige barmağıl tıb Kalaç tidi 45b/5-6

B

bâb bölüm, başlık: bul kitâb niçe b.-a ve niçe faşla müstemil oldı 2b/11-12; her bir b. 2b/12; b.-ı evvel 3a/1; ikinci b. 7a/12; üçüncü b. 24a/8; törtüncü b. 28a/9

baba baba: b.-yı 'izâm 59a/6; b.-sını adını 61b/1; Oğuz iliniñ yahşısı atamnıñ vezîri ve miniñ b.-m turur 70a/2; ay b. 71a/7; ange b.-sınıñ adını Nezir Kulu Big koydılar 106a/12; b.-sındın qalan illerin 107a/5

bâdiye çöl, kır: b. -i gurbete kıldı 12b/6

bâğ büyük bahçe, bostan: gül-bün-i b.-ı melâhat hayr-gâhında yatıb irdi 90b/8

bağış ihsan (krş. baķış): b. verüb libâs kıldı 21b/5

bağla - bağlamak: baytal kıyruğuna b.-b 75b/7; ihram b.-sun 11a/6

bahadır yiğit: b.-lar ve mübârizler 'imâmesini üstine ol beri naşb kılsunlar 32b/8-9; b. dağı bu turur 55a/2; b. ve mirgen ve alp irdi 72a/7 [ayrıca bk. Sübedey Bahadır 42b/11; Kaculı Bahadır 91b/7, 92a/7; Bertan Bahadır 92b/6, 93b/9; Yesüke Bahadır 92b/7, 92b/10, 93b/9; Bahadır Kazan 94b/3; Bahadır Hân 96a/12]

bahâne bahane: mini atasığa b. birle alıb bere turur 73b/10

bahâr bahar mevsimi, ilk yaz: b. bolğandın song piyâde kile turur miz 44b/9; mevsim- i şarâvet-i b. ve neşv ü nemâ bî-derece-yi kemâl irdi 63b/1

bahr -ı muhîṭ okyanus: sâhil-i b.-e ve nâhiye-i cenûba ikâmet kıldı 33b/3

baķış bağış, ihsan (krş. bağış): bir şarâvet b. olub 13b/5; ol maḥâll b.-i hâlî ve merğüb-ı havâlî turur 61a/2; begâyet nûrânî ve ziya-i b.-ı 'âlem irdi 91b/11

baķışende veren, bağışlayan, affeden: b. bî-minnet ange çok ferzendler 'atâ kıldı 29b/6

baķış bağışlama, ihsan: baķış-i hudâ te'âlâdın Âdem boldı 17b/3-4

bâ-hüş akıllı: b. ve hîred-mend ve hîzmet-kâr kişi irdi 63a/2

ba-ittifaķ anlaşma ile: b. hâtunları hân aldığa kiltürüb sordılar 75a/11-12

baķ- bakmak: biglerge b.-ib aytdı 76a/12; biglerine b.-ib aytdı 46b/4; Köl İrkige b.-ib aytdı 71a/7; Tiveciler hânlık tivelirini b.-ib olturub irdiler 89b/9; yüzige b.-ib aytdı 71b/11

baķın- itaat etmek: Oğuz Hânğa b.-madı 45a/1-2

baķındur- itaat ettirmek, bağlamak: bir niçesini b.-durub 47b/8-9; Suvarçık ilini çapıb qalğanını özine b.-ndurub kıldı 76a/5

baķıyye kalan: anıñ neslidin b. bul tabaķa ki be-vâsitâ istikâmet-i câdde-i itâ' atde emân qalıb irdi 4b/10-11

baķıyyetü's - seyf kılıçtan kurtulanlar: b. aķtâr-ı 'âlem üzre müteferriķ boldılar 6a/3-4

baķı 1. sürekli, daimi: bu silsile b. qalıb 2b/11; hemîşe vaķt b. turur 32a/1; mülk sizlere b. ve pâyende qalğay 49b/9; 2. bir şeyden geriye kalan: eşer b. qalmaz irdi 15b/3; henüz kırķ yıl b. qalıbtur 17b/12; yetdi oğul b. qaldı 107b/6

baqtur- itaat ettirmek, bağlamak: avlab alib özi b.-dı 72a/8; öz ağzığa b.-turub 41a/10

balıg balık: b. avlarız deb 89b/12

baliğ büluğa eren: b. bolsang 69a/9

bānū kadın, hanım: ol b.-yı kişver-i şabāhat 90b/7-8

bar- varmak, ulaşmak: alarning imdādına b.-dı 62a/8; oğlanlarım hālkım birlen esen ve emān b.-ıb kildim 48b/4; ange b.-ıb 31b/3; anıng üstine b.-ıb 63b/4; atamğa b.-ing 38b/5; atasınıng öngine b.-ıb 92a/8; avğa b.-ıb 74b/2; b.-a b.-a 66b/11; b.-ıb bu tüşni Mirān Kāhinga aytdı 79a/8; b.-ıb ‘Alī Big Hānı alib kilseng 105a/11; b.-ıb mūrāca‘at kılandın sonk 6a/11; b.-ıb sığındılar 40b/9; b.-ılğan ve açkan 45a/9; Balқан haddine b.-ıb irdi 106a/8; Balқан tağığa b.-ıb qarār taptı 103b/9; bātil endişelerğa b.-ıb 105a/9; behişt yirine b.-andın sonk 23b/9-10; bir iki köçin alib b.-ıb irdi 42a/2; bu çerige b.- mağıl 45b/5; çerige b.-ğanda 57a/11-12; darü‘l-bekāya b.-dılar 27a/12; ilçı b.-ıb 70b/2; evvel b.-ğan cemā‘atnıng 80b/7; hevā-yı şeytānığa b.-ıb 100b/7; İrāndın b.-ıb bilād-ı Şām ve Rūm teferruk eyledi 98a/2; iklīm-i Bābile barıb leşker çeküb b.-dı 52b/5; leşker tartıb b.-a turğanda 72b/12; Mekke yirine b.-andın sonk 13b/6; Mekkeye b.-ıb vefāt tapdı 97a/5; mining behişt yirine alib b. 23b/9; Moğolistanğa b.-ıb 45a/4-5; Muḥammed b.-ıb 45b/11-12; Nisār ve Ebiverd b.-dılar 106a/6; oğlınıng katığa b.-sunlar 101a/3; hān hıjmetiğa b.-dılar 44b/6; hānnıñ bir kişisi b.-sa 55b/3; Hızır ilığa b.-ğandın 88a/3; haqq rahmetine b.-dı 89b/7; Oğuz ilining içine alib b. 78b/5; Oğuz Hān katığa b.-dı 38b/6; hıjmetiğa b.-dı 43a/6-7; Hıorasān Afşarnıñ arasında b.-ıb 106a/11; oq ange b.-ur 49a/12; örgeniñ işigine b.-ıb 74b/6; öz vilāyetine b.-ıb 35a/6; özge hānlarga b.-ıb qoşuldı 40b/6; pādışāh yanığa alib b.-dılar 107a/3; Rūm vilāyetine b.-ıb irdi 102b/2; Rūm vilāyetine bardı 59b/8; su yaqasığa b.-ıb olturdılar 89b/12; Şām vilāyetine b.-dı 59b/6-7; tıvege minib kiyniñden b.-a irdim 85b/8; Türkmen illerining çapındısı b.-ıb ange nöker boldı 88b/8; katığa hıç b.-mas turur 38a/6; Kıñıq uruğınıñ içine b.-ıb 82b/4; uluğ çerik birle qarşı b.-ıb uruşub 70a/9; uşol yoldın b.-ıb 46b/1; Qutluğ Timür Hān qaçıb Eşter Hān şarığa b.-dı uzağ seferğa b.-ğanda 41b/12; üstine atlanıb b.-dı 41b/8; vesvese-yi şeytānığa b.-ıb 105a/5; yaver-i şāhib-kırān yanığa b.-ıb 107b/12; yolına b.-ıb 79b/8; yurtığa b.-dı 88b/1

bar var, mevcut (bk. var): anıñ içinde her uruğdın b. irdi 89b/3-4; bir akıllı big b. irdi 47a/2; bir dostı b. irdi 21b/11; bir oğlı b. irdi 91b/6; bir pehlevān yigit b. irdi 45b/10; bir yaqın qarındaş b. irdi 68a/1; bizni yaratken b. 37a/9; Cocı Hānnıng dört oğlı b. irdi 94b/1; ez‘ā-yı uluğlığı b. turur 105a/8; iki ilniñ arasında düşmenlik b. irdi 66b/4-5; iki oğlı b. irdi 91a/12; iki havzı b. irdi 41b/6; iki uluğ su b. irdi 41b/10; imtiyāz b. irdi 3a/4; miniñ hālimdin habernıng b. mı 74a/5; müselmān pādışāh b. irdi 45b/11; hānnıñ bir haremi b. 68a/4; hānnıñ köçleri hıç boylarında b. mu 68a/3-5; Oğuz ilining bir yağısı

b. irdi 81b/2; Oğuz Hānnı körgeñ kişidin kişi b. mu deb 57a/8-9; ol ‘aşrda ‘ārifi b. irdi 93a/1; ol oğullar neslidin rüzgārda b. turur 59a/7-8; özge iddi‘āsı b. turur 105a/6; rüzgārda b. turur 59a/5; sulṭānnıng yetdi oğlı b. irdi 99a/2; toqız oğlı b. irdi 91b/2; tört ming yıl b. turur 65a/12; uluğ şehr b. irdi 46a/6-7; Qozı Teginning ming meyli b. 73b/9; Qozı Yavı atlı oğlı b. irdi 57b/6; üç oğul b. irdi 91b/5; ümīdimiz b. 68a/5; yaqşı mürgezārlar b. irdi 29a/10; yörimedük yol b. mu 80b/12; Zehrā Hānım digen bir hemşire b. irdi 96b/8

barça bütün, herkes: b. nökerlerini 48b/9-10; b. Oğuz ilı yığılıb 67b/2; b. Oğuz Hānnıñ nebireleri 57a/2-3; b. Qanqlı il 41a/7; b.-sı dürüst turur 65a/10; b.-sı rāzi ve şākir irdi 64b/7; yurtlarınıñ b.-sın 67a/3-4; anlarınıñ b.-ları 38b/8; atlarımız ve tivilerimiz b.-sı öldi 44b/8-9; ay il ve hālk b.-ngız bilür sizler 69b/2; b. bigler kingestiler 77a/2; b. bigler olturub irdiler 70b/12; b. bigler sordılar b. işlerindin yamanraq 76b/5; b. kāfirlerini 24b/3; b. köçlerin ve kelinlerin 38a/3; b. hālk aş yegendin song 69b/1; b. hālk ittifaq birlen 69a/8; b. hālk munı işitib 68b/9-10; b. hālk uluğ kiçik yığılıb 64b/8; b. hālk Qorqutğa aytdılar 69b/5; b. hālkı 39b/1; b. ötken atalarındın q boldı 72b/9; b. Qalaç ilı 45b/6; b. Qalaç hālkı b. Qarlıq ilı 44b/10; b. Qıbçaq ilı 42b/3; b. yirini päre päre kılıb 77a/8; b.-ğa ma‘lūm turur 89b/3; b.-ları ittifaq kılıb 75a/11; b.-sı bir yirge yığılıb 88b/10; b.-sı ittifaq birlen 74a/11; il ve ulus b.-sı müteferriq bolub 95a/9; ilning b.-sını 40b/1; kingeslerining b.-sını aytib 38b/2; ma‘nāsı b.-ğa ma‘lūm turur 38b/9; hānnıñ ölük ve tirik bolğan mālınıñ b.-sını aldılar 77a/3; toyğa kilgen uluğ kiçik b. 36b/9; tüne kündin beri b. yirim ağıry turur 76b/9; uluğ kiçik b.-sı 56b/4; uluğ kiçik barça ittifaq birle 57a/7

bäre defa, kez: düvvüm b. dünyāya yiberdi 21b/9; düvvüm b. Sulṭān ‘Alī Mirzānnıng dostluq ve muşāhabetin ihtiyār idüb 102a/4-5

bār-gāh 1. çadır: b.-ı iķāmet Şifahānda berpā kıldı 61a/1-2; 2. huzur: ‘Azrāil ol tofrağı köterib b.-ı celāl-i perverdigāre yetişdi 8b/2

bārī yaratan, yaratıcı: b. te‘ālā anlarga resül yiberib 5a/4-5; hāzret-i b. te‘ālā 20b/5; hāzret-i b. cellü‘ālā buyurdi 10b/8-9

barlıq varlık: uruş künde barçası b. 49a/3

barmaklıq parmaklı: uzun b. 58b/4

bars kaplan: b. keyikke zür kıla bilmezdi 72a/9

bas -basmak, baskın yapmak: Āyineni b.-tı 70a/9; Cocı Hān b.-tı 43a/8; mührlerin b.-ıb 56a/5; uruşub b.-ıb 44a/2-3

ba-sar geçirmek, yaşamak (Steingass 186): kühsāra çıkub daş ilen keyük urub evkāt b. kılordı 16b/8-9; anıng ‘aşrda hālk-ı ‘ālem ferāğatlıq birle evkāt b. kılub 24a/4-5; oğurluq bilen evkāt b. kılordılar 31b/9; önge bir Yāfeş oğlanları her yirde mütevaṭṭın bolub rüzgār b. kıldılar 32b/11-12; anıng eyyāmda hālā‘iķ āsāyiş ve ārzu-mendlik birle b. kılordı 34b/4; çok yıllar ol evlād be-ṭarīk-ı firār her vādilerde ve beyābānlarda

istikâmet idüb rûzgâr b. kıldılar 62a/11-12; çok yıl ferâğâtılık ve hâtır-cem'lık birle hân bolub evkât b. kıldı 63b/8-9

basîf - i 'âlem yeryüzü, dünya: aning evlâd ve â'kâb b.-i 'âlem ve yir yüzinde çok oldı 4b/1-2; tamâm-ı b.-i 'âlemi nür-ı îmâna münevver kıldı 40a/1

bastur -saldırmak: İt Barağ Hânğa b.-ğandin on yeti yıldın sonğ 44a/1

baş 1. baş, kafa: aning b.-ığa 5b/3; b.-ığa altun kapladı 48b/5; b.-ığa sançdı 47a/1; Kara Hânning b.-ığa 39a/4; tâc-ı pâdişâhlık b.-ığa urub 60a/3; urub b.-ın yardı 85b/7; b.-ın dutdı 85b/9; bir taşnı alıb b.-ığa ve kögsige urub 77a/8; b.-ın dutdı 85b/9; Türkmening günâhkârları kim b.-dın ya maldın ayrılır 88b/10; **2.** bir topluluğu yöneten kimse: halknıñ b.-ı 36a/9-10; b. bolub 80a/5; 'Alî Hân Bigning oğlanları b. bolub 80a/8; iki bigini b. kılıb 42b/11; öz iline b. irdi 64a/4; sizler halkğa b. bolub 76b/9; **3.** baş kısım, yukarı taraf: b.-dın ayakğaça 65b/8; b.-ı Sayram ayağı Mısrğaça 48b/2; bir b.-ı Çarcü vilâyetinde irdi 104a/11; **4.** üzeri, kendi: her oğlning b.-ındın Hudâ yolığa koy öltürüb 79a/10; öz b.-ığa irdi 41a/8-9; öz b.-ına pâdişâh köterib 82b/7; öz b.-ına kara hân tigen boldı 80a/4

başka başka, ayrı: b. iller 40b/3; bir b. pād-sâhı bar irdi 40b/4; kiçeler b. yatıb 37a/12; kızdın b. yatdı 37a/11; Qorqutdın b. iki inak bigi bar irdi 67b/9

başla - başlamak: Mâverâü'n-nehrğa kle b.-dı 67a/10; mihr-bânlık kıla b.-dı 74a/3; nâ-fermânlık kıla b.-dı 4b/9; öltüre öltüre b.-dı 47b/7; şehir vaqtdağa tün kıçkırı b.-dı 74b/4; su çıqa b.-dı 26a/12; şundaq kıla b.-dı 74a/2; uluğ bola b.-dı 67a/9

başlıq başlı, yönetimindeki: Ava Şibân H'âce b. 67b/2; b. barça bigler 75a/6; Dingli Big b. 80b/3; İrki b. 68a/6; Kün Hân b. 55b/12; Şâh Melik Dingli Big b. 82b/12; Kınık uruğdın Selçuk Bay köp b. 82a/3; Qorqut b. 68a/3, 68b/11, 71b/2

bâ-tedbir tedbirli: ol sulţân-ı 'âlî-mağâm dil-âver ve ferzâne ve b. irdi 63b/1-2

bâtl boş: b. endişelerga barıb 105a/8-9

başın karın: b.-ında ikiz tayı yok irdi 17b/1; iki oğul bir b.-[da] mütevellid boldı 35a/3-4

batış batma: oqlarnı kün b. tarafında iletib 47b/12; kün b. tarafığa yiberdi 48a/7; kün b.-ı Sir Suyınıñ ayağı 65b/11-12

bavurç 1 aşçı: b.-da aşnıñ esbâbı tapılmadı 73a/2

bâ-vücüd bununla beraber: b. beşâret-i mağfîret şâyibe-yi hacâlet ve melâletdin bahta hâlî imez irdi 13b/1-2; b. ol su bülendlığı birle aning tizine çıkmaz irdi 26b/6; b. qorqub öltüre bilmediler 84b/2

bayrı eski < Mo. bayi-ri (Kowalewski 1849: 1052): Doylı Qayınıñ b. kişileri Tumanga söz birdiler 69a/7

baytal kısarak: b. quyruğuna bağlab 75b/7; b.-arnıñ butlarına 75b/7; biş taylık b.-nı 75b/5

bâzergân tüccar: Mâverâü'n-nehr b.-larına satarlar 66a/11

ba'zı bazı: b. anlardın 5a/10; b. erbâb-ı Ahmediğa 3b/1; b. kütüb-i târiğde 34a/9; b. nüshada 28a/10; b. nüshada 4b/1; b. nüshâ-i mu'teberlerde 3a/3; b. rivâyet 18b/1-2; b. tevâriğde 33a/9; b.-sı cehâlet yolında 19b/3; b.-sı rast yola hidâyet kıldı 19b/2-3; b.-sı taraf-ı mağribe rihlet kıldı 34b/1; nöker halknıñ b.-ları 42a/1

be-nihâni gizlice: b. 'ayş kılğay yoksa 73b/11

bed kötü: ol b. nefis 27a/5

bed baht mutsuz, talihsiz: ol b.-ning könglige bu söz yahşı kilib yüz ming tenge in'âm kıldı 47a/5; ol b. kıznıñ könglige bu ma'kül boldı 73b/8-9

beden vücut: qaşr-ı b.-i talî'-i hayâtdın rüşenâlık virdi 9b/2; anlarnıñ b.-idin tökülüb 12a/10-11; mürğ-ı rûhı kafes-i b.-idin küngüre-i 'arşa tayerân itdi 19b/4-5; rûh-ı paqnı b. mülkidin ma'zul eyleyüb 61a/9

bedi 'î güzel: şanâ'ât-ı b. ki Çin ehlide ma'rûf ve meşhûr turur 32a/12

big bey: b.-ler ayta tururlar 73b/3; b.-ler cevâb bermesdin öng 36b/5; b.-lerge baqıb aytdı 76a/12; b.-lerige aytdı 36b/3; b.-lerin çağırıp kingeşti 38a/10-11; b.-lerine baqıb aytdı 46b/4; b.-lerni tutub 77b/4; b.-lerning ordusın çaptı 81b/5; b.-lerniñ kilür küni hân öldi 77a/1; barça b.-ler oturub irdiler 70b/12; barça b.-ler sevinci birdiler 68a/6; barça b.-ler kingeştiler 77a/2; bir akıllı b. 47a/2; eger sin b.-ingni öltürseng 88b/11; iki b.-ini baş kılıb 42b/11; kingeş b.-leri 57b/8; özlerine b. eyleyib 107a/2; uluğ b. boldı 45b/12; uluğ b.-leri 57b/3

be gâyet pek çok, aşırı, son derece: bu hikâyetdin b. hâzîn ve endüh-nâk boldılar 11b/6-7; b. 'âbid irdi 21a/10; Türk b. kâr-dân ve hüner-mend ve merdâne ve ferzâne irdi 29a/7-8; bu yir b. teng durur 31b/2; Çin b. 'âkıl ve sâhib-i temeyyüz irdi 32a/9; b. vâhime körürdi 90b/12; b. nûrânî ve ziyâ-yı bahş-ı 'âlem irdi 91b/11; b. qavî müheykel ve sâhib-i şecâ'at irdi 92b/12

biglik beylik: b. ve serverlik kılsun 28b/6

behişt cennet: b. ara qarâr tapıtdı 10a/10; b. öyining sırrına dâhil oldı 103a/9; b.-din özi birle 12b/11; mining behişt yirine alıb bar 23b/9

behremend nasipli, kısmetli: Havvânıñ müfâla'a-yı tal'atına fâ'iz ve b. bolub sordı 10b/1-2

be - kayd kaydıyla: anıñ oğlu Şâh İsmâ'îl muqayyed-i b. buyurdi 100a/4-5

belâ musibet, dert: bu b.-ya giriftâr ve bul vâhibe mübtelâ kılmaya 6b/4; b.-yı [r]eşkime giriftâr olur 9a/6

belâgat kusursuz söz söyleme: erbâb-ı b. ve aşhab-ı feşâhate mestür olmaya 1a/10-11 belğ ü belli: tamğasını b. kıldı 52a/5

belgülü belirli, işaretli: orunı işikte b. turur 52a/7-8

belî evet: b. bu dünyâ ribâtğa oğşar 43b/12 bend bağ: Qozıcını b. kıldılar 79b/6

bende kul, köle: ez ezânıñ da'vâ-i b.-lığında rahtbü'l-lisân 1a/1; b.-ler bizing hâzâne-i qudretimizde

peydâ turur 25b/3-4; tengriniñ b.-lign kılıb olturdu 72a/5-6

bendelik kölelik: ez ezânıñ da'vâ-i b.-ında raṭbû'l-lisân 1a/1; b.-in kılıb 72a/5

benî âdem insan oğlu: ihtilâf-ı b. 8b/1; kâbız-ı ervâh-ı b.-i sining kabza-yı iktidârına koydum 8b/6; evlâd-ı b. ara enbiyâ ve aşfiyâ peydâ bolur 8b/7-8; min b.-e çendân kesel ve 'illet verir min 8b/9; b. umûrât-ı mevâhib-i 'aṭâyâ mu'âmelât 18a/5; anıñ 'aşrında b. iki fırka oldı 19a/12; b.-e vâlî ve şâhib-i ihtiyâr oldı 19b/7-8; andın sonķ Anûş oğlu Ğınân vâlî-i re'is-i b. oldı 19b/8; hükümet-i b. ange karar tapıtdı 20a/1; b. bir birige zaḥmet virdi 20a/2; İdris 'Aleyhi's-selâm re'is-i b. olub 20b/1; kim Hâzret-i İdris halk-ı b.-i yetmiş iki gürûh kılıb 20b/9-10; ol kişi ki b.-de hayvânât postını dibâğat virüb libâs kıldı 21b/4-5

beniyyü'l - cänn cinler taifesi: kavm-i b.-c.-a münkâzî boldı 5a/6; melâike kavm-ı b.-c. muḥârebe eyleyib 5a/8; ba'zı kavm-ı b.-c. cezâir ve ḥarâbelerde müteferriķ boldılar 5a/9-10; b.-c. be ḥaseb-i tûl-ı zamân cezâir ve ḥarâbelerdin çıkub cem' olub 5b/5-6; gürûh-ı b.-c. ange mübâderet eyledi 5b/10; kavm-i b.-c. ğâyet tuĝyân ve be-pâklik ilen ol resûle şehâdet şerbetin içürdiler 5b/12- 6a/1; melâike hem a' mâl-ı insânı ef'âl-i b.- c.-a kıyas eyleyüb bul ma'nâdın âğâh imezdiler 7a/3-4

ber sine, göĝüs: anıñ b.-ini zînet-i ḥarb kıldı 32b/7-8; 'imâmesini üstine ol b.-i naşb kılsunlar 32b/9

ber - vermek: anĝa ni b.-üringni 69a/4; ange arķa b.-ib 45a/1; ange b.-di 23a/11; anıñ ḥânĝa alıb b.-diler 73b/8; ant b.-ib 37b/8; atam Tumannı yaş turur teb b.-meding imdi ni üçün b.-mey turur 71a/8; atamĝa alıb b.-dim 74b/9; atası b.-gen illerning 43a/2; Âyine Ḥân kızını Tumanĝa b.-genin işitkendir song 70a/8; barķa bigler sevinci b.-diler 68a/6; barķasın singe b.-eling 89a/1; bir ayak su b.-medim 77a/9; bularnıñ şîrin sözine könglini b.-ib 89a/3; cevâb b.-di 87a/1; cevâb b.-mesdin öng 36b/5; daruĝalıķın b.-dingiz bu kişi 47a/3; faķırĝa at ve azuķ ve mâl b.-ib 45b/5; kilgen kişilemi ni tek kılıb sizlerĝa b.-üriz 87b/10; köp in'âmlar b.-ib 57b/2; köp rüşvetler b.-ib 88b/11; mâl b.-ib 85b/4; minge iki kız alıb b.-di 37b/9; mini atasıĝa bahâne birle alıb b.-e turur 73b/10; ol ismi Yâfeşe b.-di 28b/10; olķaķlı nimerse b.-ingiz 47a/4; ḥuzûrĝa yol b.-di 108b/12; hükümetni minge b.-sengiz 105a/10; pâdişâhlıĝını ange b.-ib 72a/3; pişirib halkĝa b.-di 79a/10; rüzĝârlarıĝa qayta b.-diler 48a/11; tengrim b.-se sizlerĝe b.-eyim temedi 46b/7; Tumanĝa söz b.-diler 69a/7; Kıbķaķĝa köp il nôker b.-ib 42b/1; kızını alıb b.-di 37a/8; kızını alıb b.-di 37b/3; kızını ange b.-medi 87a/9; koluĝa b.-di 46b/12; üç altun oķ b.-di 47b/10

ber-bâd kötü, fena: anıñ ḥirmen-i ḥayâtını şarşar-ı ecel b. vurandın song 98a/3

ber - câ yerinde, tam, münasip: b. kiltürdi 50b/5; ḥizmetinde b. kitürsünler 56b/6

berg yaprak: 'âķıbet b. i incir birle seṭr-i 'avret kıldılar 12b/1-2; dıraḥtlar b.-i zâḥir bolub 16a/9

ber - ğüzide seçilmiş: ṭavâ'if-i ins ü cin musallaṭ ve b. bolub şeriati muvâfiķ millet- i Âdem irdi 19a/8-9

beri bu yana: Âdem zamânıdın b. 94a/2; alĝan künidin b. 37b/1-2; bir yıldın b. 88b/12; Cocı Ḥân eyyâmındın b. 94a/11; niçe yıllardın b. 46a/5; tüne kündin b. 76b/9 berî kurtulmuş: ĝam-ı endühdin b. boldı 22a/8

ber - karar kararlı, yerli, devamlı: çok yıl serir-i salṭanatda b. oldı 34b/8; Rûm halkı ange ser-rişte-yi itâ'at b. kılıb 64a/9-10; hükümet-i Rûm Kayı Ḥân evlâdĝa müyesser bolub b. oldı 64b/2; 'âlem aydınlıķı nûrânılıĝında b. irdi 92a/1; vaḳti- ki Timuçin taḥt-ı şehr-yârlıĝa b. oldı 93a/5-6; Ya'ķub Mirzânıñ râyât-ı câh ve celâlleri b. olub 99a/7-8; Ya'ķub Mirzâ taḥt-ı salṭanat Tebrizde b. oldı 99a/10

berkil -sıĝınmak: muḥkem ķal'alarĝa b.-diler 44a/8-9

berpâ ayakta, yıkılmamış: tamâm-ı memâlik fetḥ ü teşḥir eyleyüb şimdi bul vilâyete ḥayme-i istiķâmet b. kılıb turur 60a/3-4; ḥayme-yi istiķâmet b. kıldı 60b/8-9; bârgâh-ı iķâmet Sıfahânda b. kıldı 61a/1-2

ber - vech olduĝu gibi: b. bu kim Salur Ğazanı altı arķa ötüb yetilenci arķada Oĝuz Ḥânĝa yetkürüb tururlar 83b/11-12

biş beş, 5: b. alt arķa ötkendin song 67a/7; b. alt yüz uruĝlar 66a/2-3; b. aydın sonķ 27b/10; b. ming yıl turur 65b/4; b. taylık baytahnı kiltürüb 75b/6; b. yıl 18b/11; b. yüz ili 13a/3; barķa kullardın b. kadem irdi 88b/9; ḥâtunnı b. pâre kılıb 75b/8, b. alt arķaĝa 66b/4

bişinci sıralamada dördüncüden sonra gelen: b.- inci örgede 53b/5

bişlenci sıralamada dördüncüden sonra gelen: Oĝuznıñ b.-lenci oĝlı 65b/5; b.-lenci Ebû'l ĝâzi Sulṭân 108b/5

beşâret müjde: bâ-vücüd b.-i maĝfîret şâyibe-yi ḥacâlet ve melâletdin baḥta ḥâlî imez irdi 13b/1-2; tört kişini rub'-ı meskûn-ı eyâlet işâret ve b. virdi 21a/1

beşer insanoĝlu: Hâzret-i 'İsânı mesâs-ı b. i halk kıldı 90a/9-10

beşerî insana ait: ol cümledin birisi icâd-ı b.- idür 90a/8

beşik beşik: Serenk b.-de irdi 81b/6

beyâbân kır, çöl: b.-larda istiķâmet i düb 62a/12

beyân bildirme, ilan: b. olunur 94a/12; başıardın ötken vâķia'nı b.-nı kıldılar 87b/6; 'ahd ve b. kıldılar 100b/9; neslin b. kılalıñ 86a/7; neslini b. kılduķ 86a/6; ol pâdişâhlarnıñ neseblerini b. kılmâķ 82a/12

beyt şiir parķası: bu b.-lerni ayıub tururlar 48b/11; Cibr b. kılıb 25a/3

beyt ü'l - ma 'mür Yedinci kat gökte olduĝuna inanılan Kâbe'nin üst hizasındaki ev: cesed-i mübâreki b.-da mevzû' oldı 21b/10

beytü'l - muḳaddes kutsal ev, Mescid-i Aksa: tâ üleymân[d]ın Dâvudĝa ki b. binâ kılıb turur

14b/8; ol fırsatta Âdem ‘azm-ı ziyaret b. kıldı 15b/10-11

bî - gâne ilgisiz, kayıtsız: nazar-ı b. ange düşmez irdi 22a/9

bî - gâ ye t sonsuz, çok: İzid te‘âlâ evvâb-ı ‘inâyet-i bî-gâyetin ange meftûh eyleyüb ol hân-ı vâlâ-şân çok yıl hâlâ’ikğa hân ve hâkim oldu 58a/2-3

bî - günâh günahsız: Kalaç halkının yahşı kişilerin b. öltüre öltüre başladı 47b/6-7

bî - hadd hadsiz, sınırsız: b. leşker birlen ümmü’l-bilâd-ı Belhğa nümü-dâr bolub Akça muhâşarasığa kildi 108b/10-11

bîbbûd iyi, sağ, sağlam: öz b.-ında kezer irdi 104b/1

bîhterîn çok iyi: b. rub‘-ı meskûn irdi 34a/2-3

bî - kâr işsiz, güçsüz: b. halknı alıb avğa kit[t]iler 76b/10

bî - kerân sınırsız, sonsuz: leşker-i b.-k. Birle Şâm vilâyetine bardı 59b/6-7; ol leşker-i b.- k.-dın penâh-ı istid‘â kıldı 59b/11-12; leşker-i b.-k. birle anıng üstine barıb 63b/3-4

bîkr dokunulmamış: rahm-ı b.-i insanığa mün‘akid olur 90b/3

bîl- bilmek: hâzret-i ‘allâ mü’l-ğuyüb be-‘ilm-i qadîm b.-ürdi 7a/6; anı bar b.-gil 37a/9-10; b.-genlerini aytı 57b/1-2; b.-igli kişiler 55b/10; b.-ingler ‘ayân 36b/8; b.- megenleridin Türkmen tidiler 67a/12; b.- mey turur 37a/4; bars keyikke zûr kıla b.- mezdi 72a/9; Çingiz Hân birle uruşa b.- mey 42b/9; edeb b.-übtür 76a/12; hiç kimni b.-mediler 44b/5; kiltüre b.-medi 78a/9; köre b.-medi 76a/9; maslahat b.- sevizler 23a/3; min b.-mey min turur 38a/6; min kıca b.-mey min 81b/8; mini düşmen b.-ürler 8b/8; oğlına kıya b.-medi 36a/5-6; hânğa niçük ayturların b.-medi 76a/10; haqîkatın b.-mek üçün 77b/2; oltura b.-mediler 82b/8; onlar hânlık kıla b.-mediler 81b/3; ok tegdi kim atkanın b.- mediler 39a/5; önge kişi b.-mez 5b/4; özüng yahşı b.-ür sin 69a/4; sizler yahşı b.-ürsizler 76b/8; söz ayta b.-medi 46b/12; qorqusındın kite b.-medi 89a/6; uruşa b.- mediler 44a/8; uyalğanımdın ayta b.- medim 75a/8; Ürgencde oltur b.-mey köçüb Horâsân bardılar 82a/5; yahşı b.-ürsin 75b/5; yahşı ve yaman b.-mes irdi 81b/1; yirdin ref‘ ata b.-mez irdi 39b/9-10; yöriy b.-mes 46a/12; yöriy b.-mey 44b/8

bilâd memleketler: b. ve bîkâ‘ me‘mûr oldu 13b/5; b. -ı Şâm ve Cezâyir ve Fârs ve ‘Irâk ve Horâsân efdâl evlâdı Sâmgâ virdi 27b/4-5; b.-ı İsvedân Hâmga teslim kıldı 27b/6; b.-ı İsvedân Hâma mensüb turur 27b/8-9; b.-ı şimâl Yâfee zürriyetindin turur 33a/7-8; sükkân-ı b.-ı Habeş ve Zengibâr ve Hindüstân münşaf‘ib boldı 33b/6; her memleket ve b.-ı ki ange mütâba‘at kılub irdi 50b/11; çok b. ve bîkâ‘ taht-ı taşarrufa saldı 59b/2-3; vaqti- ki Çingiz Hân b.-ı şarka ki taht-ı saltanatda müstakîm oldu 93b/2-3; ekşer b.-ı Şarq ve Ğarb anıng taht-ı taşarrufunda oldu 93b/6; tamâm-ı bilâd-ı Türkistân Sulţân taşarrufunda oldu 95a/12; Hüseyin Hân İrandın barıb b.-ı Şâm ve Rûm teferruq eyledi 98a/1-2; b.-ı ‘Irâk ve Fârs ve Âzerbâycan

98b/9; tamâm-ı b. ve tevâbi‘ni ma‘mûr ve âbâd eyledi 99a/11-12; taraf-ı b. ü emşâra yetişitdi 101b/5-6; bî-hadd leşker birlen ümmü’l-b.-ı Belhğa nümü-dâr bolub Akça muhâşarasığa kildi 108b/10-11

bilen beraber, birlikte, ile (bk. birle, birlen, ile, ilen): köp il b. Mangkışlaq kitdiler 80a/5; oğurluq b. 31b/9; resm-i hilekerlik b. 30a/12

binâ 1. yapı; ev: b.-yî Ka‘be-yi mu‘azzamaya nâzil oldu 13b/3; b.-yî Mekke-yi Şerife ezân kıldı 13b/4; 2. yapma, kurma: beytü’l-mukaddes b. kılub turur 14b/8; şehr-i Sûs b. kıldı 20a/3-4; yüz şehr uluq b. kıldı 20b/11; küh-ı Cüdîning tahtında bir qal‘a b. kıldılar 27a/10-11; Yâfee b. kıldı 29a/2; ol b. kıldı 29b/1; Türk ilini bir kırağında kilüb şehr b. kıldı 29b/12; bir yirde ol hem şehr ü ‘imâret b. kılsun 31a/6-7; Yâfee Çîn vilâyetini b. kılub ange mevsûm kıldı 32a/9-10; Çîn nevâhîsinde bir şehr b. kıldı 32b/4; şehr ve qal‘a b. kıldılar 33a/3; ol nevâhîlerde perâkende olub şehr ü vilâyât b. kıldı 33b/9; âhirü’l-emr b.-yî muşâlağa bu yire qarâr oldu 60b/3

bir biri birbiri (bk. biri bir, biri biri): b. b.-ni tanımadılar 13b/12; b. b.-ge zağmet virdi 20a/2; b. b.-ne ittifaq olub b. b.-ni sözini fehîm kılmadılar 33b/8; b. b.-ni sözini fehîm kılmaz 34a/10

bir bir: anıng her b. evlâdını 61b/10; b. akıllı big 47a/2; b. ay 27b/11; b. ayak su birmedim 77a/9; b. b. atların tutub 46b/6; b. b. aytgumız turur 65a/10; b. b. aytdılar 75b/2; b. b. sordı 57b/1; b. b.-ini çaptı 80a/4; b. b.-ining aytalı 85a/1; b. çetide oğlum birle sin olturub 78b/6; b. fırçası 19b/1; b. il ötkendin song 48a/2; b. qavı-i Oguznâme 19b/10; b. kiçe 44b/7; b. kiçe yatıb 79a/5; b. kişi günâhkâr bolsa 55b/1; b. kün 16b/11, 24a/12, 25a/10, 27b/10, 29b/8, 32b/7, 38a/2, 3a/10, 43b/10, 46b/4, 46b/8, 57b/5, 6a/10, 70b/8, 72b/12, 73a/12, 73b/12, 73b/2, 76a/10, 79b/10, 9a/3; b. kündin song 48a/7; b. loğma 29b/8; b. niçe kişi 44b/5, 44b/7; b. niçe kündin song 44b/5; b. niçe naşîhat 49b/6; b. niçe vaqt 29a/1; b. niçe il 66a/6; b. niçe kün şabr kılgıl 69b/12; b. niçe kündin song 68a/5; b. niçe kündin song 74a/4; b. niçe kündin song 76b/11; b. niçe vaqt 63b/10; b. niçe yıl Rûma hükûmet kıldı 64a/12; b. oğlı boldı 36a/2; b. hâtunnı iki er almasun 55b/11; b. oğul kerâmet kıldı 17a/12; b. pehlevân yigit 45b/10; b. qal‘a 27a/11; b. kısm onğda koydı 17a/8; b. uluq yurt turur 40b/10; b. vezîr bar irdi 50a/2; b. yahşı körügli kıızı bar irdi 87a/8; b. yaşar oğlanıng 36b/11; b. yaşığa yetdi 36b/4; b. yirdin kile turur 88a/11; b. yıl uruşdılar 45a/2; b. yıl yurtında turub 45a/6; b. yurtğa iki töre sıgmaz 55b/11; b.-ining adı Bulğâr 32a/5; b.-iniñ adı 29a/5; b.-iniñ atı 85a/5; b.-isi zâhir olub 91b/10; barçası b. yirge yığılıb 88b/10; Bihâr atlı b. yurt 46a/1; b. başka pâdişahı 40b/4; b. dostı 21b/11; b. niçe yıl 33b/4; b. niçe yıllar 37b/4; b. yıl 18b/6; Bozokning b. yahşısı 49b/2; iller içinde her b.-i b. tire boldı 88a/2 ‘Osmânnıñ b. inisi bar irdi 77b/10; evlâdımdın bir kimse 19a/3; her b. fırqa 33b/7; her b. künde 21a/10; her b. oğlanını b. vilâyete hâkim eyleyüb 60b/10; önge her b. oğlın hem çok oğul mütevellid bolub 58b/11; her b.-idin eţraf ve cevânib

nūrānī bolur irdi 92a/6; her b. t̃ā'ife 33a/2; her b. qarında 17a/7; h̃ıç b.-ine rū vermedi 101b/9; h̃ıç b. fırka 33a/1-2; b. kimse 56b/9; künlerde b. kün 57a/7, 71a/4; Oğuz ili b. b.-i birlen öçli ve kanlı boldılar 80a/3; Oğuz ilining b. yağısı bar irdi 81b/2; ol leşkerdin b. kişi 52b/7

birāder erkek kardeş; mec. dost: b.-ler-i kām-kār-ı āli-miḡdarıḡa naṣīhat kıldı 2a/11-12; ol iki b. hem bolmaḡı k̃āil oldı 15b/3-4; ḡānnıḡ nuṣret-ṣi'ār b.-leri 109a/7-8

biraz biraz: anıḡ elinde biraz ḡan 92b/8; b. fırṣatdın 101b/6; b. tenāvül kılıḡızlar 11b/9

biri bir birbiri (bk. bir biri, biri biri): b. b.-le yağı bolub 66a/10

biri biri birbiri (bk. biri bir, bir biri): b. b.-ge yapıṣa turur 38b/11; b. b.-ndin ayrılır 38b/10-11

biri (bk. birisi) 1. herhangi bir kimse: bul t̃āifedin b. vardı 4b/7; Hāmūs diḡen b.-ni; b.-ni deyüb kilgen kiṣilerni ni tek kılıb sizlerḡa berüriz 87b/9-10; 2. bir tanesi: Bülkā diḡen b.-ni anlarḡa ḡākim eyledi 4b/11; b.-ni adı Yecüc ve b.-niḡ adı Mecüc 29a/5; b.-ning adı Bulḡar ve yana b.-ning adı Bertās 32a/5; anıḡ kayısı b.-n aytayın 67a/1; b. İḡdirdin 67b/9-10; b. köçer b. ḡonar 43b/12-44a/1; b.-ge ḡara yelim b.-ige aḡ yelim eritib kıyar irdi 41b/6; b.-si Salāḡa'd-din ilidin Büḡdüz atlı ve b. İḡdirdin Dönke atlı 67b/9-10; munıḡ kılgān yamanlıḡlardın ḡaysı b.-n aytalı 76b/4-5; b.-niḡ atı ḡulmır b.-niḡ atı ḡul Hāci 85a/5; b.-ning atı Tura b.-ning atı Soḡma 85a/8-9; b.-ni adı Hızır ve b.-ning adı Moḡolçık ve b.-ning adı Ḳaṣḡa ve b.-ning adı Enbekli 87b/1-2

birik - buluşmak, bir araya gelmek: köçüniz birlen b.-ib yörüy turur 76b/6

birisi (bk. biri) 1. herhangi bir kimse: Aṣḡardın song öḡe b.-ḡa ḡānlık mesned olmadı 51a/7-8; 2. bir tanesi: b. Alf Tuḡral ḡān ve yana b. Ḳaḡır Big 64b/10-11; b. Salāḡa'd-din ilidin Büḡdüz atlı ve biri İḡdirdin Dönke atlı 67b/9-10; b.-ni 'araḡ ve b.-ini kıımız ve b.-ni ḡabık birlen tolturdılar 68a/9; ol cümledin b. icād-ı beṣeridür 90a/8; andın song yana b. t̃ulū' kılıub ḡāib oldı ve üçünci nevbet yana b. zāhir olub ḡurüb oldı 91b/8-9-10

birle beraber, birlikte, ile (bk. bilen, birlen, ile, ilen): aḡaḡ b. ṣāḡālnı urdum 45b/3; aṣlını özi b. ṣaḡladı 30b/5; anıḡ b. 22b/1; aḡfād ve 'aḡārībi b. 32b/3-4; atasını işāreti b. 19b/12-20a/1; aḡası Mur Yavı b. yağı boldı 72b/5; öz leşkeri b. 60a/6; bir ḡetide oḡlum b. sin olturub 78b/6; bir yigit b. uruṣdı 70b/9; Buran ve İli b. yaḡşı sülük kılıb 78a/4; cemā'ati b. kilüb 30a/7; cem'iyet b. karār kılıub 62a/9; Ḳingiz ḡān b. uruṣa bilmey 42b/9; ḡın köḡül b. tengriniḡ bendeligin kılıb 72a/5; emr-i ilahı b. 23b/10; evlād b. 20a/3; her bir cinsi öz ḡifti b. 26a/9; Hindūstan b. ḡıṡaynıḡ arasında 41a/2; icābet-i du'āsı b. kilüb 28b/9; it südi b. 31a/10; ittifaḡ birle 57a/7; Keyāmerṣ birle 65b/3; köp emḡekler b. yaḡşı asrab turur 69b/10; Köl İrki cemī' b. ayāḡ üstinde turub 71b/4; közleri b. körüb 91a/6 leşker b. 60b/4; leşker ve sipāh birle 35b/1; maṣlaḡat b. 50b/3;

mini atasıḡa bahāne b. alıb 73b/10; ḡān ḡātūnı b. kingeṣib ḡasta boldı 76b/11; ḡaremi b. ḡalvet kıldı 33b/1; Oḡuz ili b. 52a/11; öz cem'iyeti b. 33a/3; 33b/8-9; öz ecel b. vefāt taptı 103b/2; öz evlādı b. 31b/1; özi b. maḡfūz eyledi 30b/6; özi ḡolı b. yazıḡ ḡazanḡa saldı 73a/3; piyāde birle 46a/12; resm-i ṣikār b. 32b/10; Salur ili b. yağı bolub 66b/4; seksen kişi b. 26b/1; sining du'āḡ b. 24b/3; sözi b. 23a/7; su b. helāk eyleyüb 25b/12; ta'lim ve ṣerī'at b. 21a/4; Tülü ḡān b. ol memlekete me'mūr oldı 94a/7; Türk tili b. 73a/7; ṡarīḡ-ı seyr b. yire kıldı 29a/9; Ḳayı evlād b. 64a/1; uluḡ ḡerik b. ḡarşı barıḡ uruṣub 70a/9; uluḡ leşker b. kilib 72b/9; Ḳorḡut Köl İrki b. Tumāḡa sözleṣib 70a/4; Ḳozı Yavı ḡān b. İnal ḡānnıḡ arasında 65a/11; ḡurd b. ḡoyun bir yirde kezer 98b/4; Ürgenc b. Sinıḡ arası 78b/1; vaṣıyyeti b. 22b/11

birlen beraber, birlikte, ile (bk. bilen, ile, ilen): anıḡ b. hem bir yirde yatmadı 37b/4; anıḡ b. hem yaman bolub köçüb ḡaḡtılar 84b/5; anlar b. uruṣdı 41a/9; barḡası ittifaḡ b. 74a/11; Bedeḡṣān üsti b. 45a/4; dād u 'adl b. ḡānlık kıldı 56a/7; il b. ḡānnıḡ işi niḡük bolur 78b/12; emri b. 28b/12; İtil b. Tin Suyı arasında 43a/11; ḡalḡ b. yaḡşı ma'āṣ kılıb olturdı 69a/6; iḡitler b. oynay turur irdi 70b/8; iki ḡolları b. muḡkem yapıṣtılar 39a/1-2; İt Baraḡ ḡān b. uruṣub 44a/2; ittifaḡ b. 69a/8; köp ḡerik b. 41a/1; Leknütı b. Tibetning arası 46a/10; ni reviş b. 65a/7; ni yol b. pād- ṣāhlık kılıb yörḡen bolsam 71b/7; nīzenıḡ ucı b. sanedılar 75b/8; nökeri b. 43a/7; nökerleri b. yesünler 55a/12; oḡlanları b. 29a/11; ḡalḡım b. 48b/3; Oḡuz b. Öḡürçikning arası dört ming yüz yıl turur 83a/12; Oḡuz ili bir biri b. öçli ve kanlı boldılar 80a/3; olturḡan iller b. uruṣur irdi 40b/7; otuz ming kişi b. 42b/11-12; öz nökerleringiz b. 48a/4-5; sekiz ming b. 79b/9; seksen ming kişi b. 43a/3; sizing köçüniz b. birikib yörüy turur 76b/6; ḡabık b. tolturdılar 68a/9; Ḳara ḡān b. Oḡuz ḡān 39a/2-3; kılıḡ b. ḡapıḡ 55b/6; kırḡ ming öyli Türkmen ili b. köçürüb 98a/9; üç altun oḡ birlen 48a/9; üç altun yay birlen 48a/7; yıḡaḡ b. urub başın yarıdı 85b/7

birlik birlik, teklik: tengrining b.-ine 36a/6

bisyār çok: ange mihr-bānlık b. kılıb 105a/4; b. 'āḡıle 73a/10; Köl İrkinıḡ bir kıızı bar irdi b. körkli 70a/3

biti - yazmak: ḡayr-ı meṣḡūr kiṣilerni b.-mey tururlar 83b/5; anı b.-b tururlar 83b/5; atıḡa b.-b ḡolıḡa birdi 46b/12; atların b.-b mührlerin basıḡ 56a/5; divāḡa ḡükm b. tidi 46b/11; düstürü'l-'amel b.-b 50a/6; 'ahd-nāme b.-b 55b/12

bitil- yazılmak: b.-gen kiṣilerning 83b/5; bu b.-gen on altı kişi 83b/3; yegirmi kiṣining atı b.-mey ḡalıḡ turur 83b/7

biz çoḡul kişi zamiri: b. anıḡ oḡlanları 82b/5; b.-ḡa ve sizlerḡa nisbeti yoḡ turur 6b/6; b.-din yādigār ḡalsun 2a/9; b.-din aḡrıḡ 78b/11; b.-din bolḡan oḡlanlar 56a/2-3; b.-din song 2a/12; b.-ing aldımızda öldi 42a/6; b.-ing bu oḡlımız 36b/4; b.-ing 'aṣrımızḡaḡa 39b/5-6; b.-ing 'aṣrımızda 2a/5; b.-ing

evlādımız 2b/1, 39b/6; b.-ing eyyām-ı feraḥ-
encāmımızğaça 2a/4; b.-ing eyyāmımızdın song 2b/8;
b.-ing oğlanlarımızı 2a/5; b.-iñ yurtımız 68b/2; b.-ler
Oğuz ili Salur ḥalkındın turur 80b/8; b.-lerğa yadigar
turur 25a/8; b.-lere tafaẓẓul eyleye 7a/1; b.-ning
kormağımızğa kilmediler 105a/5; b.-niñ
peygamberimizning ağası 65b/2; b.-niñ peygamberdin
84a/1; ol pādīshāhlarning ḥikāyetlerini b.-niñ
aytmağımız ḥācet irmes 82a/11; sini ve b.-ni yaratken
bar 37a/9

bizār bıkmış, usanmış: şiddet-i kesel ve mariz
birle sining ‘adāvetingdin b. olsunlar 8b/9-10

bizārilük bezginlik, küskünlük: çok zahmet ve
mihnet ve b. çeküb irdiler 58a/5-6

bul (bk. bu) 1. işaret zamiri: beyân-ı evvel-i
maḥlûkāt b. turur 3a/1; menşe-i zāhir b. turur 3b/2;
‘arz-ı temhīd-i muḥaddime b. kim 3b/9; b. ol kişidir
ki 9a/2; keyfiyet-i kurbānlık b. irdi 15a/11-12; sebeb-
i muḥābetleri b. i rdi 30a/8-9; b. hem dār-ı fenādın
dārü’l-bekāya rahtını çekti 61b/3; peygām-ı mektüb b.
kim 99b/3; 2. işaret sıfatı: b. kitāb 2a/10; b.
ma‘nāya 3b/7-8; b. ma‘nāda 4a/8, 50a/5-6; b. ṭāifedin
biri vardı 4b/7; b. cemā‘ata 4b/9; b. ṭabaḳa 4b/10; b.
ḳavme 5a/7; b. kün 6b/1; b. vāhibe 6b/4; b. şüretdin
6b/6; b. ḥāl 6b/9; b. ma‘nādın 7a/4, 11a/10; b.
sebebdin 7a/8, 8b/1; b. sözde 7b/11; b. mühimmi
8a/8; b. nevbet 8b/3; b. şahs 9a/5; b. kişi 10b/2,
22b/3, 22b/5, 25a/7; b. yirde 10b/3, 31b/3; b. sözdin
10b/5; b. cihetdin 11a/7, 23a/2, 24a/11; b. büstāndın
11b/5; b. ser- zemīndin 12b/3; b. cihān 14a/12; b.
ma‘nā 15a/8; b. cerīme-i kebīre ve bid‘at-ı seyyie
16a/1-2; b. va‘deye 18a/1; b. mihr-i hüzn ve endüh
22a/3; b. vāḳı‘ā 22b/2; b. sûretdin 22b/4; b. bütler
23a/8; b. dīvāne 25a/12; bul ṭavā’ifdin 25b/4; b. tire
25b/6; b. ḳavm 25b/11, 99b/5; b. merātib 30b/5; b.
cihāmı 39b/2; b. nev‘ sözlerdin 49b/10- 11; b. evlāda
51a/11; b. yegirme dört oğlan 51b/12; b. on oğula
59a/6; b. on oğuling 59a/9-10; b. vilāyete 60a/4; b.
alt oğul evlādın 62a/4-5; b. evlād 65a/5-6; b. vaḳtda
80b/1; b. illerdin 87a/4; b. ma‘nā 92b/9; b. merātib
93a/7; b. evlād-ı ‘ālī- maḳāmdın 97b/9; b. ḥaber
101a/11, 101b/5; b. üç kişini 105b/8

bol- olmak; gerçekleşmek (bk. ol-): andın b.-
ğanları 49a/8; andın bir oğul b.-dı 62b/6-7; ange nöker
b.-dı 45b/12; ange nöker b.-dı 88b/8; anıñ ‘ömri
tamām b.-andın song 98b/6; anıñ neslidin peydā b.-
dı 28a/9-10; anıñ ülüş omaca b.-dı 53b/2; eger
Afşar Ḥānnıñ bir oğlını ve anıñ her bir evlādını ḥān
b.-ğanıdın ve ḥükümet sürḡanıdın be- tafşıl beyān olsa
61b/10-11-12; arḳa b.-ğan kişini 55b/6; arḳa b.-salar
55b/5; āteş- perest b.-dı 23b/3; atıngız Bozok b.-sun
ḡurüb b.-dı 92a/4; Ḡuz maḡlūb b.-dı 31a/4; b.-a
başladı 67a/9; bahar b.-ğanıdın song 44b/9; bāliḡ b.-
sang 69a/9; barḳa ötken atalarındın artuḳ b.-dı 72b/9;
bir kişi günāhkār b.-sa 55b/1; bir niçe ḥalk ayrı b.-
ub 62b/9; bir niçe ḥān ve big b.-ğanlar 63a/7; bir oğlı
b.-dı 36a/2; biri birle yaḡı b.-ub 66a/10; bizdın b.-ğan
oğlanlar 56a/2- 3; bu dünyada b.-dı 18a/3; bu rüzḡarda

b.- ḡan imes turur 51a/10; buḡday unındın b.- ḡan aşnı
73a/1; önge her bir oğlıdın hem çok oğul mütevellid
b.-ub 58b/11; dünyā āḡır b.-ḡanḳa 49b/2; dünyā āḡır
b.-ḡunḳa 56a/3, 49a/8, 49b/4; ‘Abdullāh Ḥān ‘Alī Big
Ḥānı tutmaḳ fikrinde b.-ub 104b/12; ‘ayş u ‘işretḡa
meşḡul b.-ḡay 72a/4; ‘azā igeşi b.-ub olturdı 68a/2;
‘imārete meşḡul b.-ub 32a/6; evlād bir cem‘ b.-dı
62a/5; evlād bir cem‘iyyet b.-ub 62a/6; fetḥ b.-dı
51a/5-6; Gedāy Big eṭrāfında bir niçe nefer eyāletdin
cem‘ b.-dılar 106b/9; helāk b.-dı 100b/4; her biri bir
tire b.-dı 88a/2; her yirde mütevaṭṭın b.-ub 32b/12; iki
oğul b.-dı 29a/5; ittifāk b.-ub 19b/1; kāfir b.- dılar
36a/11; kimniñ b.-ḡanın ve kimning b.-maḡanın
65b/7-8; köp yıllardın song Suvarcık ili yaḡı b.-dı
76a/4; közine yaruḳ b.-dı 56b/3; kündüz atamning b.-
sang kiçe mining bolḡay 74b/10; ma‘lūm b.-sun kim
3a/2; mālī köp b.-dı 36a/10; meḃ‘ue b.-dı 28a/7;
Mekkeḡa barıḃ ḥācī b.-ub 84a/2 min singe ‘aşıḳ b.-ub
74b/9; mesned-i ḥilāfetde müstakīm b.-dı 64a/9;
mesned-i ḥilāfetde müstakīm b.-ḡanı 59a/10; mesned-i
ḥükümetde müstakīm b.-dı 20b/1; mundın yaḡşı ad
b.-ur mu 36b/10; mundın yaḡşı at b.-mas 68b/1-2;
muning birle yaman b.-dılar 76a/9; mübtelā b.-dı
6b/9; müselmān b.-maḡanlarını 40b/1-2; müselmān b.-
ḡan illeri 40b/5; müselmān b.-ḡanın 36a/12;
müselmān b.-ḡanını 36a/7; müselmān b.-ḡanlarıḡa
44a/3; müselmān b.-ḡanlarını 40b/1-2; müselmān b.-
ḡıl 36a/4; müselmān b.-dı 38a/1-2, 89a/10; müselmān
b.-ubturur 38a/8; müselmān b.-ung tidim 37b/10;
müsem mā b. 65a/1; müşerref b.-dı 5b/1; müteferriḳ
b.-dılar 5a/10; mütevellid b.-dı 31a/8; nāzil b.-ub
18b/9; niçe ming yıl b.-ur 65b/6; niçe yıl ḥākim b.-
andın song 51a/1; nöker b.-dılar 47b/10; nökerlige
rāzı b.-sunlar 49b/4; oḡlan yigit b.-ub 68b/8; ḥalk
içinde rüsvā b.-masun 75a/9; ḥalk iki bölük b.- dılar
75a/10; ḥalvet b.-ḡanda 76b/2; ḥānnıñ ḥālī yaman b.-dı
76b/12; ḥarāmzāde b.-ub 56a/4; ḥātır-perişān b.-mang
6b/5; ḥāḳikāt bu merātibdin āḡāh b.-sun 60a/1; Oğuz
ili bir biri birlen öçli ve ḳanlı b.-dılar 80a/3; Oğuz
ilidin ḥān b.-ḡan Ḳınıḳ uruḡındın Selcuk Bay 82a/2;
Oğuz ilining içinde uruş b.-ub 79a/1; ol seferde esir
b.-ub irdi 5a/11; ol vāḳı‘adın āḡāh boldılar 59b/10;
on oğul b.-dı 58b/6; pādīshāh b.-ḡandın song 36a/9;
peydā b.-dı 33b/7, 58b/8, 59a/2; peydā b.-urlar 2b/3;
rāzı b.-madı 72b/6; sizlerdin b.-ḡan oḡlanlarını 49a/6-
7; sözleri tamām b.-ḡandın song 71b/10; şeref-i imāna
müşerref b.-dı 40a/1-2; taḡt-ı salṭanatda ḳāyım b.-dı
61b/8-9; tengridin b.-dı 49a/10; tişek b.-mas irdi 46b/7;
toḡuşlı alp b.-dı 70b/7; dört oğul b.-dı 50b/6, 50b/8,
51b/2; tumanıñ songı yaruḳ b.-ur 68b/6-7; tumanlı
kün āfitāb b.-ur 68b/6; Türk ḡālib b.-dı 31a/3-4;
ḳatıḳ b.- ḡandın song 38b/11; Ḳayı evlādıḡa müyesser
b.-dı 64b/9; kırk yıl ḥān b.-ub 76a/1; ḳış b.-ḡanda
41b/3; kızdın b.-ḡannıñ dost b.-mas 71b/11; Uluḡ Big
b.-dı 45b/12; uluḡ suları köp b.-ur 45a/1; ṭūfāna
helāk b.-dı 26b/3; üç arḳa vezir b.-dılar 57b/10; ülüş
ong aşıklıḡ b.-dı 52a/9; ülüş ḳarı ilik b.-dı 52a/11;
yaman b.-ur 47a/4; yanı yayılḡan b.-ḡusı turur 37a/2;
yaz b.-ḡanda 41b/3; yir maḥlūḳ b.-dı 4a/3; yetmiş üç

yıl bolğanda 41a/9; yigit b.-dığın song 42a/12; kingeş ve maşlahatda ittifaq b.-unglar 49b/8-9; münkasım b.dı 3b/12

boy boy, mec. vücut: b.-larında bar mu teb 68a/3-4; orta b.-lu 56b/8

boyly boyu olan: Yılduz Hân orta b. uluğ yüzlü ve çatma qaşlu ve iri âvâzlu kişi irdi 56b/7-8

boy(u)n boyun kişinin b.-ın 71a/12; yigitning b.-ığa urdı 70b/11; b.-i üzüldi 70b/11

boz - bozmak; kırmak: anı b.-ub üleştinij 49a/6; yavılarını b.-ub 72a/10; yurtını b.-alı 56a/4

bozar - bağürmak, çığlık atmak: b.-ıb tivege minib 85b/8

bozuq karışık: Özbekning içi b. boldı 89b/9-10

bozuqlıq mağlubiyet Şah Melik b.-ında 81a/2

böke savaşı: üçü mirgen ve b. irdi 79a/12

böl - ayırmak, parçalamak: yurtını iki b.-di 72b/2

bölük kısım, parça: b. b. köp yurt bolur 46a/1; biş bölük 104a/10; iki b. kılmak kerek 55b/7; halk iki b. boldılar 75a/10

böri kurt: b. qoyğa ve bars keyikke zür kıla bilmezdi 72a/8-9

bu (bk. bul) 1. işaret zamiri: Âdem ‘Aleyhi’s-selâm beyanı b. turur 7a/12; istid‘â b.-dur kim 11a/8; rivâyet-i eşher b. turur 12b/8; naql-i eşahh b. turur 12b/10; naql-i şahîh b. turur 14a/12, 26a/11, 29a/3; vech-i âteş-perestlığı b. turur 16b/11; faşl-ı Şeyş ‘Aleyhi’s-selâmı beyanı b. turur 18b/6-7; bir kavlı b. turur 19a/10; bir kavlı-ı Oğuznâme b. turur 19b/10; faşl-ı Ahno‘ ‘Aleyhi’s-selâmı beyanı b. turur 20a/9-10; alarning esâmisi b. turur 21a/2; bir rivâyet b.-dur 22b/9; aning şüret-i beyân b. turur 22b/10-11; aḥbâr-ı şahîh b.-dur 23a/11; sebebi b. turur 26b/7; meşhûr b.-dur 28a/6; du‘â-yı Hâzret-i Nûh ve Yâfeş b.-dur 31a/4; Hâmını faşlı b. turur 33a/8-9; kavlı-i eşahh b. turur 34a/6; Türk Hân faşlı b. turur 34b/2; b. uzak ‘ömrlı ve uluğ devletli ve uçı uzağan ve yanı yayılğan bolğusı turur tidiler 37a/1-2; anlarını sevmegenimning sebebi b. kim 37b/9; yapışğur eyitmek b. turur 39a/2; Oğuz Hân leşker yığbı Buḥârâ ve Semerkand kilgeni beyanı b. turur 44a/5-6; faşl-ı Oğuz Hân İrân üstine yorğanı beyanı b. turur 45a/5-6; taḳı bir yamanlığı b. kim 47b/6; ma‘nâsı b. kim 47b/4; b.-lar körsetib 49a/1; b.-larga ve b.-ning zürriyetine 50a/8; b. turur 51b/5; ma‘nâ-yı Harḡun b. turur 52a/12; ma‘nâ-yı Hıṭây b. turur 52b/4; ḥân ülüşi b. turur 53a/2; Kün Hânning sol yanında oturub ülüş alğan halk b. turur 53b/9; daḡlarının süverni b. turur 54a/10-11; daḡı b. turur 54a/11, 54a/12, 54b/1, 54b/2, 54b/3, 54b/4, 54b/5, 54b/7, 54b/8, 54b/9, 54b/10, 54b/11, 54b/12, 55a/1, 55a/2, 55a/3, 55a/4, 55a/5, 55a/6, 55a/7, 55a/8, 55a/9; ma‘nâsı b. turur 56b/9; b.-larnıñ neslidin 59a/10-11; kırk yıl b. hem âbâ-yı ‘azâm-ı felek-i ihtişamning devrânı sürdi 61b/2-3; vâkı‘a-ı al-i Selçuq b.-dur 64b/3; b.-nlara Oğuz Hânlı dirler ve b.-nlar Qayı evlâdı tururlar 65a/5; sindin ötünümiz b. turur 69b/11; ol bedbaḥt kıznıñ köngliḡa b. ma‘kül

boldı 73b/8-9; b. anam ornıḡa bolub minge mihr-bânlıq kıla başladı 74a/3; b. ni iş turur 75a/6; barça işlerindin yama[n]raq b. kim 76b/5; b. halkğa ve halk munğa örgensün 78b/5; yaḡşı tüş turur b. 79a/8-9; b.-larnıñ köpreki 80a/7; b. aning qatında sehl turur 83b/10-11; atları b. turur 85a/3; b.-lar ne il tururlar 86b/7; b.-lar Rûm vilâyetindin köçürğan eyalâtınız tururlar 86b/8; b.-lar köp uluğ il itkenler 86b/9; b.-larga ḥâzır nâzır kılgan turur 86b/10; b.-ning atlarını Hızır ili qoyduk 86b/10; b.-lar qaysı eyalât tururlar 86b/12; b.-larga hem andaḡ bolsa bir yaḡşı at qoyalı 87a/2; b.-larnıñ şirîn sözige 89a/3; sûret-i aḥvâl b. turur 90b/7; Cocı Hân muḡaddimesi b. turur 94a/12; Sultân Eşter Hân muḡaddimesi b. turur 96b/2; eslâf-ı ‘azâm-ı ihtişâm selâṭin-i Eşter Hânı b. turur 97b/8; 2. işaret sıfatı: b. qarḡ-ı çenberî 1b/5; b. cümle ‘âlemiñ şâhib-kırânı 1b/7; bu nüsha 2a/8; b. cihetdin 2a/9, 3b/2, 8b/8, 28a/2, 28b/8, 53a/7; b. revıye-yi marziyyedin 2a/12; b. tarıḡa birle 2b/1; b. kitâb 2b/4; b. tarıḡdın 2b/4; b. silsile 2b/7, 2b/11; b. ‘Oğuznâme-yi mu‘teber 2b/8; b. silsile-yi ‘âliye birle 2b/9, 97b/10; b. tarz hidâyet 2b/10; b. nükte 3a/12; b. şüretde 3b/1; b. aḥâdi‘e 3b/5, 3b/7; b. taḳırdın 4a/4; b. belâya 6b/4; b. ma‘nâdın 6b/5; b. taḳırdın 6b/5; b. ḡaberdin 6b/11; b. sırdın 7a/6; b. cevâb 7a/9; b. ḡadişening 7b/6; b. mühimme 8a/4; b. emre 8b/7; b. maḡâmdın 11a/9; b. ihtilâṭ 11a/10; b. ḡâle 11b/2; b. nev‘i sözlerdin 11b/6; b. ḡikâyetdin 11b/6; b. müşfik-ı emîne 12a/5; b. sözde 12a/5; b. şemere-yi şeceredin 12a/7; b. cihânning 13a/3; b. kelimat 13a/11; b. hükmidin 15a/7; b. cihet 15b/9; b. sözdin 16b/4; b. rüzḡârda 17a/5, 51a/10, 52a/1; b. ma‘nâya 18a/3; b. dünyâda 18a/3, 77a/10; b. cihândın 18b/4, 62a/1; b. resm 20a/8; b. kelime 20a/11; b. ma‘nâyı 22a/7; b. cihânda 23b/2; b. emr 23b/4; b. mecnûn 25a/7; b. naşîḡat 25a/8; b. kezzâb kişini söziḡa 25a/11; b. ḡâldin 25b/2, 27b/12; b. müddet-i tavilde 25b/4; b. eyyâmdın 25b/5, 50a/4; b. müjdedin 27b/3; b. sözler 28b/2; b. resm-i mu‘tâd 29b/10; b. mührde 30b/8; b. nefr 30b/9; b. yir 31b/2; b. cevâb 31b/5; b. dünyâdın 34b/3; b. oḡlımız 36b/4; b. söz 36b/6, 40a/7, 47a/5, 79a/3, 83a/9; b. söziḡe 36b/9; b. oḡlanıñ 36b/10; b. sözni 37b/2, 38b/1, 38b/3, 69a/10, 69b/7, 71a/10, 74a/10, 74b/12, 83b/12, 105a/6; b. vâkı‘âtdın 37b/4, 79a/5; b. sözing 38a/10; b. ‘aşrda 39b/11; b. taḡrîre 39b/11; b. vaḡtda 42a/9, 43a/10, 45b/6, 86a/3; b. üç sunıñ yaḡasında 42b/4; b. yurtlarnıñ pâdişâhı 42b/7; b. üçüsini 43a/3; b. dünyâ 43b/12; b. ayılğan vilâyetlernıñ barçasıḡa 44a/11-12; b. çerige 45b/5; b. kiçe 46b/9, 74b/7; b. kişi 47a/3; b. ayılğan vilâyetlernıñ bir niçesini 47b/8; b. vâkı‘âdın 48a/1, 106a/2; b. üçüni 48a/6; b. beytni 48b/6, 48b/11; b. kündin 49a/8; b. merâtibe 52b/11; b. vaḡtḡaça 53a/2, 69b/3, 71a/2, 71a/7, 83a/10, 83a/11; b. ‘ahd-nâmeni 56a/3; b.-larnıñ neslidin 59a/10; b. qarḡ-ı abnûsa 59b/12; b. leşkerdin 59b/12; b. esrârı 59b/12; b. merâtibdin 60a/1; b. nev‘ ḡaber 60a/10; b. yire 60b/3; b. ayılğan tört ming yılda 65b/7; b. iki ilniñ arasında 66b/4; b. sözlerdin 66b/8; b. yurtlarnıñ 67a/3; b.

oğlanğa 68a/12; b. oğul 68b/3; b. oğlanıñ 68b/7, 71a/2; b. künden 69a/1, 74a/7; b. şart 69a/9; b. işni 69b/4; b. çaqğaç 69b/10; b. kızni 70a/6; b. yamanlıqnı 70a/12; b. sözlerni 70b/2, 71b/2; b. kılğan işin 70b/12; b. olturğanıñ taht 71a/7; b. tahtda 71b/5; b. naşıhatlaringız 71b/9; b. aşnıñ atı 73a/4; b. kün 73a/5; b. kılğanıñni 74a/7; b. vâkı'anı 74a/9, 91a/6; b. sözde 75a/1; b. hatūnnı 75b/3; b. tüşni 79a/7; b. körgeñ tüşingni 79a/8; b. haberni 80a/2; b. bitilgen on altı kişi 83b/2-3; b. bitilgen kişilerning 83b/5; b. felekning gerdişi 83b/10; b. söznıñ galaflıgıñning 83b/11; b. törtning oğlanlarını 84b/12; b. oğlanı 85b/6, 85b/10; b. çaqda 86a/4; b. illerga 87a/4; hānning b. eyitken söziniñ niçesi bu turur 87a/5; b. tört kıl 87b/2; b. sebebdin 89b/2; b. meratib 93b/9; b. rüy-i marziyye- i dīn 97b/10; b. cihāndın 98b/7; b. diyāra 99b/8; b. haber 99b/9, 100b/12, 102a/10; bu üç yurt aralıgında 103b/12; b. vâkı'alar 104b/11; b. iki yaş oğlan 105b/11; b. girdärga 109b/3

buğday buğday: ol şecere-i b. irdi 10b/12; b. unındın bolğan aşnı 73a/1

buğār buğu: ve cihān su buğārıdın qaranğu bolub irdi 26b/11-12

buğārāt buğular, buharlar: ol hālk b.-ı su ve gerdiş-i hevā birle 'illet ve maraz peydā kılub darü'l-bekāya bardılar 27a/12

buht oğul: Ebu'l-hayr Hān anıñ Muhammed Şibānī müsemma kıldı şah-ı b. lākab viridi 95a/7-8

bulğar deri: b.-dın toqsan toqız havz kıldırub 48b/8-9; b.-dın üç havz tiktürdi 68a/8

burc On iki takım yıldız verilen ortak ad: Zūhal ol b.-da inābet irdi 10a/1; Kāmer esed b.-ında irdi 10a/1-2; kevāikibler b.-ı şarkda irdi 10a/3; Seretān b. ayda irdi 26a/12

burun önce: aymasdın b. 74a/10; bizdin b. ötken hālk 49a/10; köp yıllar b. 79a/5; mindin b. 75a/9; b.-ğı alğan iki hātūnnıñ 38a/5-6; b.-ğı ötken biligli kişiler 55b/10; mundın b. -raq 71a/10; b.-kı ötkenlerniñ sözlerni 71b/12

büstān bahçe: sizlerniñ hudā te'ālā bul b.- dın iħrāc idüb na'im-i cināni ilgā 11b/4-5

but but: baytallarnıñ b.-larına 75b/7

buyur - emretmek, istemek; söylemek: anı vālī b.-dı 5a/1; anıñ b.-ğanıdın özge işni kılmağıl 37a/10; bir niçe cāsūs b.-dı kim 60a/1; niyyet b.-dı 21a/9; ol nebī b.-dı 21a/8; tengrim b.-sa 65a/9; tengrim b.-sa 80b/11; tengrim b.-sa 85a/1

bülend yüksek el-hāqānū'l-hāqān-ı 'ālī-şān-ı b.-mekān 1b/2; b. 'aṣelıķ kişi 58b/4; b. mertebe 55a/8; b. yirlerde 20a/4; bir b. tağ 46a/11; kökerib b. çıkdı 79a/6

bülüg erginlik vaḳti-ki olar hadd-i b.-a yetişdi 15a/5; sinn-i b.-a yetişitdi 32b/3

bünyād asıl, esas, temel: küfrān-ı ni'met-i b. eyleyib 'işyān-verzide kıldılar 5a/4

bürküt kartal: b. ve toyanğa 72a/9; kuşu b. turur 55a/3

büt put: anıñ eyyāmda çok hālk b. peydā kılub 20a/7; ol şüret yüzindin b. eyleyüb b. 'ibādetine meşğul oldı 22b/7-8; bul b.-ler tamāma vākı'a-i tūfān-ı Nūhda mafkūd bolub irdi 23a/8-9; ol b.-leri şeytān peydā kılub her kavmi ki İblīs sözine 'amel kıldı 23a/10; ange b. tengri dir irdi 93a/1; Timuçin büt tengerining calāvında yörüb 93a/8-9

büt - perest puta tapan: bul kişi b. iken 22b/5

büt - perestlik puta tapma: çok hālk büt peydā kılub b. ihtiyār kıldı 20a/7-8; b.ol gürühdin 'ālem ara şāyi' oldı 22b/8-9; b. Qābīl evlādıdın rüzgārda qaldı 22b/10; b. İblīs sözi birle Qābīl evlādıdın qaldı 23a/7-8

büzürg büyük, ulu: bir ism-i b. Nūha ta'lim kıldı 28b/9; ol ism-i b.-i ange naqş kıldı 30b/1; ol oğulnı it südi birle tertib kıldılar tā b. boldı 31a/10; 'ale'l-huşuş Baydu Hān b. hān irdi 35a/12; Hıtaynıñ narı yüzinde tengiz yaqasında b. tağlarınıñ içinde köp il bar irdi 41b/4-5; Afşar ili çok 'ālī ve b. il irdi 62b/7-8

büzürg-vār büyük, ulu, saygıdeğer kimse: ol b. Timuçin der-yāft-ı şoḥbetge müteveccih oldı 93a/6

büzürglik büyüklük, ululuk: ma'nā-yı Dīb Baḳūy b. ve ol mülki irdi 34b/10-11

C

cada yada taşı (bk. yada; hācerü'l-maṭar): Türk hālkı c. daş dib-türler 28b/11

cādde yol: illā zu'afā-yı ol kavm ki c.-yi 'ubūdiyyetde müstaḳim irdi hudā te'ālā emān koydı 4b/6-7; anıñ neslidin baḳıyye bul ṭabaḳa ki be-vāsiṭa-i istiḳāmet-i c.-i itā' atde emān qalıb irdi 4b/10-11

cāh makam, itibar: hemişe vaḳt şoḥbet-i ehl-i cāhdın müstaḳırr oldı 93a/4-5; Ya'kūb Mirzānıñ rāyāt-ı c. ve celālleri b. olub 99a/7-8; pādīşāh c.-ındın mihr-bānlıqlar firāvān eyledi 105b/1-2

calāv daire, sınır (Steingass 398): Timuçin büt tengerining c.-ında yörüb kār-gāhına dāḥil kılub tahtda turğuzdı 93a/8-9

cān can, ruh: c.- haqqa teslīm eyleyübtür 22b/1; cihānıñ c.-ıdır c.-ıñ cihānı 1b/7

cān-baḥş can veren: Afşar Hān ki be- mukteẓā-yı "izā cāe ecelihum lā-yeste ḥirūne sā'aten ve lā yestaḳdimūn" c. b. tapşur[dı] 61a/6-7

cānib taraf: duḥūl-ı rūḥ qalıb-ı Ādem baş c.-idin vākı' oldı 9b/8, c.-i maşrıq 34a/12

cān-ver yabani, yırtıcı, zararlı hayvan: ol sebebdin vaḥşī c.-ler Ādemdin teneffür kıldı 16b/9; bir c. şikār eyleyüb anıñ perini zīnet-i ḥarb kıldı 32b/7; c.- i şunḳar turur 54a/12; c.-i köykenek turur 54b/1

car haber, ilan: ilge c. kılıb aytdı 45a/6

cārī akan: bul tire rüzgārlara c. olub 25b/6-7; bu sözler anıñ tilidin c. boldı 28b/2-3

cāsūs casus: niçe c. buyurdı 60a/1; ol c.-lar 'arz kıldı 60a/7; ol c.-lardın bu nev' 60a/10

cāvid ebedi, sonsuz: hemişe c.-de bolub mevt ü zevāl sizlerga yol tapmaya 11b/10; İdrīs behişt yirine barandın sonḳ emr-i ilahī birle ol maḳām-ı c.-de qaldı

23b/9-10; vaḳti-ki Yesüke Bahâdır serây-ı fânidin iḳlîm-i c.-e ḳâdem ḳoydı 92b/10-11

câvidân ebedî, sonsuz: cihân-ı güzêrândın ‘âlem-i c.-a rihlet ḳıldı 35b/8

cây yer: ağzında c. verüb behiştğa kirgüzdi 11b/1-2; iy Âdem behişt c.-ı pāk turur 12b/2-3

cebel dağ: ol yir c.-i ‘Arafâta mevsûm boldı 14a/2

cedî oğlak burcu: ol vaḳt evvel-i derece-yi C. ufḳ-ı şarḳığa muṭabıḳ irdi 9b/12-10a/1

cedîd yeni, kullanılmamış: şerî‘at-ı c. buyurdı 4b/8; dîn-i c. din yüz kötürḡıl 95b/3

cehâlet bilgisizlik: ba‘zısı c. yolında güm-râh boldı 19b/3

cehd çaba, çabalama: aning helâk etmek üzre cedd-i c. ḳılır min 9a/8

cehennem Dünyada günah işleyenlerin öldükten sonra cazalandırılacağına inanılan yer: ḥâk-sârî-yi su birle helâk eyleyüb müstaḥaḳḳ-ı narü‘l-c. ḳılır min 25b/12

celâl büyüklük, ululuk: c. ve cemâlini 3b/10; ‘Azrâîl ol tofrağı köterib bâr-gâh-ı c.-i perverdigâre yetiḡdi 8b/2; Ya‘ḳûb Mirzânıḡ râyât-ı câh ve c.-leri ber-ḳarâr olub 99a/7-8

cem‘ toplanma: c. eyleyib 30b/11; c. olub 39b/7; c. ḳılıb 39a/7, 49b/6; c. boldılar 106b/9; evlâd bir c. boldı 62a/5; leşker c. idüb 100b/2; leşkerlerinin c. ḳılıb 44a/7

cemâ‘at topluluk, kavim: barḡan c.-niḡ 80b/7; bul c.-e nâfiz oldı 4b/9-10; c.-i birle kilüb 30a/7; çok ḥaḳ ve c. 2b/2; ol c. 2b/3; ol c.-ğa Ḳarlıḳ desünler 44b/10; özge c.-lar eline düḡdi 107b/5; şol c.-dın 82a/10

cemâl yüz güzelliḡi: c. ve cemâlini 3b/10; Âdem ‘Aleyhi’s-selâm c.-i zâhirî ve kemâl-i ma‘nevîğa ârâyış tafıtdı 10a/4; mining tev‘emim İḳlîmâ şâḡib-i c. turur 15a/7; ḳarı kişige mining tek şâḡib-c. kızını ni üçün alıb berür irdi 73b/11-12

cem‘î bütün, hep: c. ferîşte ilen âsmândın yire düḡüb 5b/9; bir kün c. ferîşter müşâhede-yi levḡ-i maḥfûza barıb 6a/10-11; Köl İrki c. birle ayak üstinde turub Tuman Ḥânğa aytdı 71b/4

cem‘iyyet topluluk, halk; çok c. ve leşker yıḡub 62a/7-8; evlâd bir c. bolub 62a/6; öz c.-i birle 33b/8-9; sizniḡ tamâm c.-ingiz 60a/7

cenâb sayḡı, övgü, yüceltme bildirmek için kullanılan söz: vaḳti-ki c.-ı kâmyâb Oḡuz Ḥân mesned-i ḡilâfetde müstaḳim oldı 39b/12

cenâbet dine göre temiz olmama, kirli sayılma durumu: ḡusl-ı ḡayz ve c. ḳılmaḳ ol ta‘lîm eyledi 21a/6-7

ceng savaḡ, mücadele: Ya‘ḳûb Mirzânın fermâyışı birle müteveccih-i c. ü cidâl oldı 100a/1; ol Şâḡ İsmâ‘îl birle çok c.-ler eyledi 103a/11

ceng-gâh savaḡ meydanı: c.-ğa kilib uruş başladı 109a/3

cennet cennet: c.-inge nâmzed ḳıldı 10b/4-5; fezâ-yı c.-e ḳarâr tapıtdı 10b/7; iy Âdem yılan ez-cümle ḡâzinân-ı c. turur 12a/4

cenüb güney: nâḡiye-i c.-a ikâmet ḳıldı 33b/3

cerâid belgeler, varaklar: c.-i kütüb-i tevâriḡ ve müverihlerniḡ aḡbârından menḳûl turur 90a/11-12

cerîme suç: bul c.-i kebire ve bid‘at-ı seyyie andın rüzḡâr ve ḡaḳ ara ḡûn-ı nâ-ḡaḳḳ ḳılmak yâdigâr ḳaldı 16a/1-2

cereyanât akışlar, sürüp gitmeler: eḡnâ-yı ol c.-da 25a/12

cerrâr sürükleyici: Türkmen-i c. nâm-dâr çâbüḳ-süvâr-ı şîr-şîkâr birle 99b/10

cesed ölü beden: rûḡ c.-i Âdemğa Muḡarrem ayınıḡ onında ve Cum‘a küinde dâḡil oldı 9b/11-12; Ḥâbîl c.-ini tofrağa kömdi 16a/7; c.-i mübâreki beytü‘l-ma‘mürda mevzû‘ oldı 21b/10; Âdem vaḡiyyeti birle oḡlanları aning c.-ini tâbüta maḡfûz ḳılıb 22b/11-12; ol şüreti c.-i Âdem tek tâbüta salıḡ 23a/4; muḡâfazat-ı c.-i Âdem bir tâbüṭ tertîb vergin tâ c.-i Âdem ḡarḳ-ı girdâb-ı ṡûfân olmasun 26a/7-8

cevâb yanıt: bu c. işitdiler 31b/5; bu cevâb işidendin 7a/9; c. birdiler c. bermesdin öḡ 36b/5; cevâb virdi 6a/12; oḡlı c. birdi 87a/1

cevânib taraflar, yanlar: eṡrâf ve c. 63b/2, 92a/6

cevher bir şeyin özü: bir c.-idir kim ol c.-i nûr-ı pāk an-ḡazret-i şallallâhu ‘aleyhi ve’s-selem turur 3b/8-9; aning c.-i beyzâ hem dib-turlar 3b/10-11; ol c. iki ḳısma münḡasım boldı 3b/11-12

ceza‘ aḡlama, sızlanma: ol dost çok c. ḳılıb izṡrâb-ı ‘azîm peydâ ḳıldı 22a/1-2; İblîs aning sebeb-i c. ve muḡbetidin istifsâr ḳıldı 22a/2-3

cezâir adalar: c. ve ḡarâbelerde 5a/9; c. ve ḡarâbelerdin çıkub 5b/6; c.-lerde muḳîm bolan 20b/12; şerḡlerde ve c.-lerde 34b/5

cezîre ada: ḳışṡâ-yı maḡrıḡda bir c. var turur kim sâkin-i ol c. heme muvânîs tururlar 90a/12-90b/1

cezmi kesin bilgi: Ḳozı Yavı Ḥân birle İnal Ḥânıḡ arasında c. bilir biz tört ming yıl bar turur 65a/11-12

cidâl savaḡ: ‘âr ve nâmûsdın ötrü çok sa‘y ü c. ḳılıb 28b/5-6; Ya‘ḳûb Mirzânıḡ fermâyışı birle müteveccih-i ceng ü c. oldı 100a/1

ciḡer-pâre ciḡer parçası: aning elinde biraz ḡan miḡl-i c. tek var irdi 92b/8

cihân dünya, evren: c.-ıḡ cânıdır cânıḡ c.-ı 1b/7; bu c.-ıḡ biş yüz ili o c.-a revâldın tâ ḡurub vaḡtına bolḡay 13a/3-4; bul c. tâ rüst-e-ḡîz vaḡtığa toḡuz ming yıl turur 14a/12; zûlmet-i zûlm-ı c.-da münṡeşir olub 16a/8-9; Cum‘a küinde bu c.-dın rihlet ḳıldı 18b/4; her kimse bu c.-da ‘ibâdetine ber-câ kitürse 23b/1-2; c. su buḡarından ḡaranḡu bolub irdi 26b/11-12; vaḡti-ki Moḡol Ḥân c.-ı güzêrândın ‘âlem-i câvidâna rihlet ḳıldı 35b/8; ḡudâ te‘âlâ yed-i ḡudret birle bul c.-ı peydâ ḳıldı 39b/2; ol eyyâmda ḡaralḡu c. ḡalâyıḳ közine yaruk boldı 56b/2-3; vaḡti-ki Afşar

Ḥân bu c.-dın rihlet ḳıldı 62a/1; ol bu c.-dın ötendin song 98b/7

cihân-bân dünyanın bekçisi olan; hükümdar: eyyâm-ferah-encâm c.-ı şâḡib-ḳırân-ı Emîr Timur-ı ḡürgânining vaḡtında 98b/1

cihān-bānlik hükümdarlık: c.-a ikdām eyledi 35b/9; vakti-ki Afşar Hān tārīk-ı c. ve kişver güşâyılığa meşğul oldu 59a/12- 59b/1; serir-i saltanat ve c.-da müstaķim oldu 98b/11-12

cihān- geşte cihani dolaşmış: ‘aşr vaktidin tā gurub-ı āfītābgāça ol c. behiştde boldı 13a/2-3

cihāniyān dünya halkı: c.-i hūlāşa-yı dūdman-ı ‘azīmü’ş-şān-ı kāānı el-hākān 1b/1

cihāz alet, aygıt: iy Nūh sin techiz-i c.-a meşğul olgın 25b/11

cihet 1. yan, yön, taraf: Rüstem Big iki c.- din hedef-i sihām yüz kötürdi 102a/3; 2. sebep, bahane, ilgi: bu c.-din bir niçe söz öten vākı‘ātıldın mezkūr ve tahrīr olub 2a/9-10; bu c.-din āhādīs-ı muhtelif vākı‘ olub turur 3b/2-3; lā-şekk bu c.-din mini düşmen bilürler 8b/8; bul c.-din tāvus kâşığa kilüb iltimās itdi 11a/7; bul c.-din şeytāna meclā-i izlāl peydā bolub 23a/2; bu c.-dindür kim 28a/2; Hāzret-i Nūh bu c.-din hāzret-i ‘izzete münacāt kıldı 28b/8; ol c.-din her bir tā‘ife öz cemi‘yyeti birle eṭrāf-ı diyār-ı şimālde münferik bolub 33a/2-3; ol c.-din her birini resm-i saltanatda hükümet birle iklīm-i Bābil ve Yemen ve ‘Umman ve ‘İraķeyn ve Fārsa yiberdi 34a/11-12

cilve görünme, belirme, ortaya çıkma: meclis-i ihtişāşda öz faẓıldın delāil eyleyüb nefis-i serkeşidin melāikeye c. verürdi 6a/9-10

cim cim harfi: kâfı c. okuy turur 42a/10

cimā‘ çiftleşme: ol c.-adın munfaşıl ve rahm-ı bıkır-i insānıga mün‘akid olur 90b/3

cin cin: anlarğa be-lisān-ı şer‘i c. hem dirler 4a/10; ṭevā‘if-i ins ve c. 19a/8

cinān cennetler, bahçeler: sizlerniñ ḥudā te‘ālā bul būstāndın iḥrāc idüb na‘īm-i c.-ı ilgā 11b/4-5; Ādem ve Hāvvā ve yılan ve tāvus ve şeytān riyāz-ı c.-din menzil-i mezellete düştü 12b/7-8

cinli cinli: il içinde bir c. bar irdi 78b/10

cins tür, çışit: andın song ol kurbānılgı öz c.-idin eyleyüb eşer bākī kalmaz irdi 15b/2-3; her bir c.-i öz çifti birle Hāzret-i Nūh keştığa salsun 26a/9-10

cirgamişi ziyafet: Oğuz kıldı ol toyda cirgamişi 48b/12

civār yer, yöre: vakti-ki ol c. rahmet-i rabbü’l-‘ālemīn vāşıl oldu 5a/2-3

cūd cömertlik: vucūd-ı c.-ını şābit kadem kıl 1b/6

cümle 1. bütün: bu c. ‘ālemiñ şāhib-kırānı 1b/7 2. dizge, sistem: ol c.-din birisi icād-ı beşeridür 90a/8

cürre erkek kuş: kuşu c. laçın turur 54b/7-8

cür‘et cesaret: melāike bu cevāb işidendin sonķ öz c.-ine mütenebbih bolub 7a/9-10;

cüz‘i çok az, küçük: Hāzret-i Ādem Hābīl kırāķda çok c. kaldı 18b/8

cüz parça, bölüm: Hāvvā aydı ki min sining c. ve eczāng turur min 10b/3

Ç

çaķ zaman, devir: sini dünyāğa kilgendin bu c.-ğaca köp emgekler birle yaḥşı asrab turur 69b/9-10; bu c.-da 86a/4; ol c.-da 36a/12, 44b/12, 47b/2, 47b/6; ķarığan c.-ında 84a/2, 79b/5

çaķır- çağırmaq: barça köçlerin ve kelinlerin c.-ib 38a/3; biglerin c.-ib kingeşti 38a/10-11; ḥalknı c.-ib 48a/10; barça nökerlerini c.-ib kiltürdi 48b/9-10; atasının vezirini c.-ub 50b/2; ol öye c.-ub 52a/4; barça bigler Kozı Teginni c.-ırb aytdılar 75a/6; Korkut anı c.-ib aytdı 78b/10; oğulnı c.-ub 92a/9; anı ḥalvetğā c.-ib 105a/7

çap- yağmalamak: bolmağanlarını c.-tı 40b/2; Tatarnı c.-tı 40b/12; Tibetni c.-ib kildi 46b/1; atğan ve c.-kan ve kılğan ḥ.-leriğā lāyık şehrler ve serḥadler ve kentler ve in‘āmlar birdi 49a/4-5; kılıç birlen c.-ib 55b/6; az tāifening mālı c.-ıp 56a/10; biri birle yağı bolub c.-arlar irdi 66a/10; Salur ilini c.-ib 66b/7; c.-kanları yurtlarında oturub c.-kan ilning yavıdın ḳutulğanları 66b/9-10; Suvarçık ilini c.-ib 76a/5; Moğol kilib köp c.-ıp irdi 78a/9; bir birini c.-tı 80a/4; biglerning ordusın c.-tı 81b/5; Kāraşitnı c.-ib inisi Serenkni emān alıb öyine kildi 81b/10; öyin c.-ib 85b/3; ilni c.-ib 87a/10

çapış- vuruşmak, savaşmak: yağı bolub c.-urlar irdi 66b/4; ol iller Türkmenniñ ḳalğan c.-urlardılar 67a/2-3

çaptur - yağmalatmak; koşturmak barça ilge kişi c.-turdılar 79b/7

çäre çıkar yol, derman; tedbir: açlığā çäre tapmadı 61b/3

çarḥ gök: bu c.-ı çenberī devr itdigince 1b/5; bu c.-ı abnūsa dolanıb turur 59b/12

çarla- çağırmaq: kıznı köşege c.-b ant birib aytdı 37b/8; üç uluğ oğlı Kün ve Ay ve Yılduznı c.-b aydı 48a/2-3; andın song üç kiçik oğlı Kōk Tağ Tengiz bu üçünü c.-b aķalarığā ayṭkan sözni ayṭıb kün batış taraḳığā yiberdi 48a/5-6-7; anıñ maşlaḥat birlen ilning yaḥşılarını c.-b toy kıldı 69a/11

çat- Türkmen iligā yağı olub c.-dı 88b/7

çatma bitişik: ç. ḳaşlık 58b/4; ç. ḳaşlu 56b/8 çeb er kurnaz: bir yaḥşı ç. kişi 41a/3

çeçen akıllı: mirgen ve ç. 76a/7

çehre iki ç. 26b/12; anıñ c.-sinde 102b/2-3

çek- 1. toplamak, yığmak: leşker c.-üb 52b/5, 95b/4, 9b/4; 2. bir yerden bir yere taşımak: raḥt-ı zinde-gānlıgın serāy-ı beķāya c.-di 30a/10-11; dār-ı fenādın dārü’l-beķāya raḥtını c.-ti 61b/3; köçin c.-ib 80b/12; dünyādın ‘uķbāğā raḥtını c.-di 103a/3-4; 3. dayanmak, katlanmak, yaşamak: ḥārılık ve zārılık c.-mesün 28b/4; çok zaḥmet ve mihnet ve bizārılık c.-üb irdiler 58a/5-6; 4. bir duyguyu içinde yaşatmak: bu ma‘nādın dağdağā c.-meng 6b/5; vehim c.-ib 16b/3; 5. hedef almak, atmak: tüfek c.-maḳlık 32a/12; 6. Bir şeyi geri almak: intikām c.-sem 11a/10

çenberī çenber biçiminde olan, yuvarlak: bu çarḥ-ı ç. devr itdigince 1b/5

çeñe çene: ç.-leri kısık ve közleri uluğ ve yüzleri kiçik ve uluğ bola başladı 67a/8-9

çep sol: ç. yanından Havvânı peydâ eyledi 10a/12-11b/1

çerb-zebân tatlı ve güzel sözlerle halkı kendine çeken kimse; yaltakçı: ilç-yi çerb-zebân 104b/12

çerik asker, ordu: ç. tartı 38b/4; köp ç. birlen 41a/1; bu ç.-e barmağı 45b/5; ç.-e barganda 57a/11-12; uluğ ç. tartı 70a/8; uluğ ç. birle 70a/9

çeşme çeşme: ç. mübeddel oldu 90b/10; ç.-ler yahşı mürğ-zârlar bar irdi 29a/10; müddet- i kırk kiçe kündüz su ç.-lerdin çıktı 26b/4

çet kıyı, kenar, taraf: ilning bir ç.-ide min oturub ve bir ç.-ide oğlum birle sin oturub 78b/6

çık- çıkmak: Kâbile ç.-tı 12b/10; küh-ı ‘Arafâta ç.-ib 13b/10; kühsâra ç.-ub 16b/8; âsmâna ç.-itdi 21b/8; su ç.-a başladı 26a/12; yukarı ç.-ib irdi 26b/5; aning tizine ç.-maz irdi 26b/6; keştidin ç.-tı 27a/10; daş ç.-ub 30b/7; bir kün şikâra ç.-ub 32b/7; resm-i şikâr birle ç.-ub 32b/10; Oğuz Hân avğa ç.-ib 37b/5; Oğuzning tili ç.-ib yörigende 37a/2; avğa ç.-ar min 38a/12-38b/1; kur‘ası negü ç.-itdi 39a/8; Bihârnıng âfitâb ç.-arında 46a/3; Qalaçlarınıng qolındın ç.-dı 47b/9; bir ucını ç.-arib qoyğıl 47b/11-12; anıñ sözindin ç.-mas irdi 67b/4; ivdin ç.-madı 73a/12; siz avğa ç.-ingiz 73b/1; avğa seyrge alıb ç.-dı 73b/2; hâtûning âvâzi ç.-a turur 74b/5; Qozı Teginniñ ivindin ç.-ib 75a/2-3; Qozıcınıñ sözindin ç.-ma 78b/4; kökerib bülend ç.-dı 79a/6; hayr-gâhdın ç.-dı 90b/12; tahtına ç.-ib 101a/6

çıkâr- çıkarmak: bir ucını ç.-arib qoyğıl 47b/11-12; tüpindin ç.-arib 70b/10; kaçan ç.-arurını 77a/4; rüzgârdın dimâr ç.-sunlar 101b/4

çi-güne nasıl, ne türlü: Qayı evlâdınıñ ç.-lıgını ve vâkı‘a-i hânlıklarını öz mevrinde beyân olunur 60b/7-8; Eski hâlkınıñ ç.-lığı 88b/6

çift her bir cinsi öz ç.-i birle 26a/9

çiray yüz, beniz: kişisining ç.-ı 41b/1

çok fazla: ç. hâlk ve cemâ‘at ve il ve ulus 2b/2; yir yüzinde ç. oldu 4b/2, 14a/8-9; ç. yıl 13b/12, 34b/8, 35a/1, 35a/7, 35b/5, 39a/9, 56b/12, 62a/11, 62b/2, 63a/8, 92b/1, 95b/10, 98a/2, 98b/2, 98b/8; ç. nâle ve efgân eyleyüb 16b/5; ç. peydâ bolub 17a/3; ç. cüz‘i kaldı 18b/8; ç. ‘âlem üze 20a/1; ç. hâlk 20a/7; ol dost ç. ceza‘ kılub ıztırâb-ı ‘azîm peydâ kıldı 22a/1-2; ç. fışk u fesâd 24b/9; ç. sa‘y ü cidâl 28b/5; ç. şerhler binâ kıldı 29a/2; ç. agraş kılub 30a/3; ç. leşker ve sipâh birle 30b/11, 35b/1, 59b/9; Saqlap ‘aşireti ç. irdi 31a/7; şayd u şikârlarıga meyli ç. irdi 32a/2; ç. kişi 35a/8, 35b/2; ç. miñnet ve meşakkat birle 39b/7; ç. emîrler 39b/10; Kıbçaqdın özge il ç. irdi 42b/4-5; ç. mihr-bânlık 50b/2; ç. dil-âver ve ‘âdil 50b/5; ç. favâife 52a/1; ç. il 56a/10; ç. ba- heybet kişi irdi 56b/9; ç. zañmet ve miñnet 58a/5; ç. oğul 58b/11; ç. bilâd ve buka‘ 59b/2; ç. hediye ve tuhfê 60b/2; ç. nöker 60b/4; ç. cem‘iyyet ve leşker 62a/7; ç. ‘âli ve büzürg il irdi 62b/8; ç. yahşılık 62b/10; ç. hâlk 63b/11; ç. ‘adl kıldı 64b/6; ç. gayür kişi irdi 64b/11; iktidâr ve i‘tibâr ç. irdi 92b/5; oğlı ç. irdi 92b/6; ç. katl ü gâret ü katl-i ‘âmm 93b/8; ç. pâdişâhlar 94a/2; ç. zañmet çekdiler

95a/9; ç. şâh 100b/11; ç. leşkeri 101a/9; ç. cem‘iyyet-i mürîd ve mu‘tekid hânedân-ı Şafeviyyedin zıll-ı râyet-i Sultân ‘Ali Mirzâya cem‘ oldılar 101b/6-7; çok cengler eyledi 103a/11

çöl çöl, arazi: bir ç.-de 47b/11; filân ç.-ning avı köp irmiş 48a/4

çüb odun; çöp: ç.-dın öy kıldı 29a/12

çün ne zamanki: ç. Âdem ‘Aleyhi’s-selâm cemâl-i zâhiri ve kemâl-i ma‘nevîga ârâyış tafıtdı 10a/3-4; ç. Oğuz yigit yetiştı irse 37a/7; ç. nutfeyi müzekker ange munzamm imesdir 90b/4; ç. devlet âhire yetişib 103a/11

çünânçe nitekim, tıpkı da olduğu gibi; için; bunun gibi: ç. kelime *levlake lemâ halektü’l-eflâke* mü‘eyyid bul ma’nî turur 4a/5-6; ç. hâzret-i bârî cellü‘ âlâ buyurdu ki ve *külâ minhâ rağaden haysü şitümâ ve lâ taqrabâ hazihi’s-şecerate fetekünâ mine’z-zâlimîn* 10b/8-9-10; ç. kelime-i kerîme ve *evha ilâ nûhün ennehü len yû‘mine min kavlike illâmen kâd âmene* 25b/7-8; ekşer-i selâtin-i ‘âlem andın isticadâ (?) ve ilticâ eyleyüb ç. Qara Yûsuf Sultân-ı Türkmen ki ferzend-i kibâr Emir Timur-ı Gürgân irdi 94b/10-11-12

çürük çürük: bir ç. yıgaçning arasında 42a/4-5

D/D

da de, dahi (krş. de): atı d. yok irdi 41a/5; olturdılar d. olturdılar 42b/5-6

dâd adalet, doğruluk: ilahî ‘adl-i d.-ın dâim eyle 1b/4; d. u ‘adl birlen hânlık kıldı 56a/7

dâd-h‘âh adalet isteyen: bir d. kilib yükünüb aytdı 46b/8-9

dağ 1. dağ (bk. tağ): kurbânlıkların d. üstinde çıkarıb 15b/6; d.-larda mesken dutub 20b/4-5; d.-lardın kırk kez su yukarı çıkıb irdi 26b/5; bir ay ol d. üstinde turdı 26b/11; d.-lar arasında mağara kılub 31b/6-7; **2.** damga, nişan: d. ve tamgasını belgü kıldı 52a/5; d.-larınıng süverni bu turur 54a/10-11

dağdağa sıkıntı: bu ma’nâdın d. çekmeng 6b/5

dağı da, de, dahi (bk. tağı): Yazır ya’nî iller aķası d. bu turur 54b/2; Yafır ya’nî hâlkâ yıķmak d. bu turur 54b/3; yurt almaklık d. bu turur 54b/4; cem‘ bolmaklık d. bu turur 54b/5; harb-ı çüst serin kılmaklık d.ı bu turur 54b/6; sipeh-sâlâr d. bu turur 54b/8; sözi hürmetli d. bu turur 54b/9; sâhib-i mâl d. bu turur 54b/11; her işde sıkı kalmak d. bu turur 54b/12; nâmüsluk d. bu turur 55a/1; bahâdır d. bu turur 55a/2; kılıçlı dağı bu turur 55a/3; baylık dağı bu turur 55a/3; ala atlı dağı bu turur 55a/4; iş itmaklık d. bu turur 55a/5; uluk demek d. bu turur 55a/6; hizmet-kâr d. bu turur 55a/7; bülend mertebe d. bu turur 55a/8; ‘azîz demeklik d. bu turur 55a/9

dâhil karışma, girme: ol kavme d. olub 6a/2-3; Cum‘a küinde d. oldu 9b/11-12; Afşar ve Qızıl eyâletine d. oldu 86b/11-12; kâr- gâhına d. kılub tahtda turğuzdı 93a/9; ol behişt öyining sırrına d. oldu 103a/9; d.-i Buhârâ oldu 105b/5

dāim sürekli, sonsuz: ilahî ‘adl-i dādın d. eyle 1b/4

dāimī sürekli: na‘im-i ebed bizge d. kılsun 12a/8-9

dāire çember: merkez-i d.-i ehl-i yakīn 1a/9

dālālet doğru yoldan sapma: yana bir gürūhı yana bir fesād kılub resm-i mu‘tād birle küfr ü d.-e müstemirr olub İdrīs naşihatı olarga teşir itmedi 20b/8-9; Moğol Hân eyyāmda tamām-ı Moğollar küfr ü d.-e rücu‘ kıldılar 35b/12

dāniş bilgi, bilim: fazl u d. 4b/12; fazl u d.- de 3a/4; şevke-i ‘aql ü d.-te fa‘iz oldı 19a/7

daruğa yönetici, idareci, vali: d. koyub 44a/12, 44b/1

dārū’l - beḳā ahiret: d.-ya bardılar 27a/12; dār-ı fenādın d.-ya rahtını çekti 61b/3

daş taş (bk. taş): bir d. köterib 15b/12; d. ilen keyük urub 16b/8; ol ismi bir d.-a naşş kılub 28b/10; ol d.-a yada dib-türler 28b/10; Türk halkı cada d. dib-türler 28b/11; yada d. 30a/9, 30a/11, 30b/3, 30b/4, 30b/10; ol d. 30a/12, 30b/6; bir d. 30b/1; ol d.-i 30b/4; d. çıkarıb 30b/7

da‘vī mesele; iş, olay: ez ezāning d.-yı bendeliğında raḥbū’l-lisān 1a/1; vaḳti-ki Zerdüş Güştāsb zamānında d. nübüvvet kıldı 23a/12; Nüh d.-yı peygamberliğindin keçübdür 26a/5; serencām ol d. kūr‘aya qarār tapıtdı 30b/2; kiçikler uluqlarğa d.-i muḥāşemet kılsa 49b/9-10; d.-i ḥodserlik kılsun 50a/5; be-kaḳā ki muḥaḳḳaḳ bu d. ve muḣaddıḳ bu ma‘nā-i vāḳı‘a-i garībe Alanḳuva turur 90b/5-6

da‘vet çağırma, çağrı: İblīs d.-ine kilmediler 5b/11; d. kıldı 20b/10, 23b/11, 25a/1; halk ara d. kılordı 21b/4; ilning barçasını müselmānlıḳğa d. kıldı 40b/1

dāye dadı; mec. bilgili, görmüş geçirmiş: bird. ḥātūn kilib aytdı 68a/4

de- söylemek, konuşmak, anlatmak (bk. te-) Allāh Allāh d.-b 37a/2-3; at koyar siz d.-b aytdı 36b/4; balıḡ avlar biz d.-b 89b/12; Delhi d.-gen şehrinde 45b/11; immen d.-b aytdı 36a/5; her bir tūb ilde bir töre d.-mek bolur 47b/4; İt Becene d.-rler 66b/6; körgeñ kişidin kişi bar mu d.-b aytdı 57a/9; mundın yaḣşı ad bolur mu d.-b 36b/10-11; Halaç d.-ytururlar 45b/7; Ḥatūh hem d.-b turlar 20a/10; ol cemā‘atğa Qarlık d.-sünler 44b/10; Selçuk d.-gen bir kişi 64b/3; şundaḳ d.-b 46b/5; tenbih duta d.-b 63b/4; Türkistāndın kilgen tururlar d.-b 80b/9; qarındaşımız d.-b 82b/1; yana bir nāmede mundaḳ d.-mişler 85a/12; yaḣşı yir turur d.-b 89b/1

daruḡalıḳ yöneticilik, idarecilik: İsfahānning d.-lıkını sevdāgerning atıḡa bitib qolıḡa birdi 46b/11-12; pādīşāhım munga İsfahānning d.-lıkın birdingiz 47a/2-3

de de dahi (krş. da): ikinci örgede d. 52a/10; ong qolındaki örgede d. 52a/8-9; özi d. yok irdi 41a/5

defn gömme: kätıl maḳtūlını tofraḡa d. eyledi 16a/5

dek gibi, kadar: atası Oğuz Hân d. ḥānlıḳ sürdi 56b/7; mişl-i ābā-yı ‘azām ve ecdād-ı kirāmları d. ane ḥizmet kıllurlar irdi 104b/4; onlar d. 107b/1

delāil izler, kanıtlar: öz faḳlıdın d. eyleyüb

delālet kılavuzluk, aracılık: bu kelime bünüvvet ve ḥükümete d. kıllur 20a/11-12; ba‘zısı vaşıṭā-i d. ve istimālet birle mükemmin-i şeqāvetdin ḥalāş olub 20b/6-7; d. ve istimālet birle küfre ve şirke ve ef‘āl-i nā-şāyeste ve a‘māl-ı nā-bāyestedin men‘ eyledi 59b/3-4

delīl iz, kanıt, dayanak: bul ma‘nā ‘uḳalā d.-ine 92b/9

dem zaman, çağ: el-ḥayrdın demidin āḡāz kıldı 9b/1

derece aşama, mertebe: ol d. [...] ufḳ-ı şarḳıḡa muṭabbāḳ irdi 9b/12-10a/1; neşv ü nemā bī-d.-yi kemāl irdi 63b/1; anıḡ kemāl-i d.-i iḳbāl olcaḳ beyük oldı 94b/10 atasını d.-i şahādeteye yetiştürdi 102b/11; bul üç kişini d.-yi şahādeteye yetiştürdi 105b/8; ol vaḳt Şāhruḡ Big d.-yi şahādeteye yetiştirdi 106b/6-7

dergāh makam, kat, huzur: muḳarreb-i d.-i şamedī 6b/1; rānde-i d.-i şamedī 10a/8; Nüh ‘Aleyhi’s-selam şudur-ı bu ḥāldin şikāyet d.-i zül‘ celāle yetkürdi 25b/2-3

der - yāft sezme, anlama, idrak: ol büzürg-vār Timüçin d.-i şoḣbetḡa müteveccih oldı 93a/6

deste demet: bir d. buḡday kiltürüb her ikisi ḳurbānlıḳların daḡ üstinde çıkarıb koydı 15b/5-6-7

dest - gir elinden tutan, yardımcı: Rüstem Bigni d. eyleyüb Aḥmed pādīşāha kiltürdiler 102b/9-10

dest-ḥaṭṭ el yazısı: zāt-ı ‘ālī dest-ḥaṭṭ-ı mübārek birle bir düstürü’l ‘amel yazsunlar 50a/3-4

devlet devlet; zenginlik, baht: d. āḣire yetişib 103a/11; d.-ke esridiler 36a/10; eyyām-ı d.-de 61a/11; minıḡ d.-im bolsa 71b/9; d.- lerining kāseleri 82a/7; imdād-ı d. -idin 95a/2; d.-i selāṭin 95a/11; d.-i Gürgāni 98a/7; eyyām-ı d.-müddet 99a/11; anın d. 100b/4; ‘āṭıfet-i d. 102b/4; öz d.-ini 102b/11; d. āḣire yetişib 103a/11; esbāb-ı d.-i 104b/2

devletli devletli; bahtlı (bk. devletlik): d. uzaḳ bolḡamına 68b/9; uluḡ d. 37a/1

devletlik devletli; bahtlı (bk. devletli): Qarḳım ya‘ni d. 54b/10

devrān zaman, çağ: bir niçe yıllar d. sürdi 61a/8; d.-ı sürdi 61b/3

devre dönme, devir: vaḳti-ki d.-yi şālişe münḳazī boldı 4b/12; d.-yi rābi‘ ki ḳavm-i beniiyyū’l-cānna münḳazī boldı 5a/6

devvāre dönen: hengām-ı ḡirūdār üç felek-i d. yeti şeb turur 59b/10-11

dıraḡt ağaç: ḳaysı d. bolḡay 10b/11; bir d.-a 11b/8; ol d. meyvesidin 11b/9; Ādem aydı ol d. ḳaysıdır 11b/11; d.-lar bergi ḳahır bolub 16a/9; d.-ı yirde tikitdi 26a/2; d. yegirme yıl ve kırḳ yıldın sonḳ kemāle yetib 26a/3; üç d. kökerib bülend çıḳdı 79a/6

dıraḡsān parlak: şa‘şaa-yı āfitāb-ı sa‘ādeti maṭla‘-ı faḳl u ‘ināyetdin d. oldı 9b/1-2; sekizi kerretde bir ‘azīm yıldız d. olub 92a/4-5

dibāgat sepicilik, tabaklık: ol kişi ki benî âdemde hayvânât postını d. verüb libās kıldı 21b/4-5

dide göz: nergis d.-si 1a/1

dihkânlık çiftçilik: Kâbîl d. iderdi 15b/5; d. kılub oturub irdiler 80b/1

dil - âv er yiğit: Kün Hân çok d. ve ‘âdil ve ra‘yet-perver irdi 50b/5; Yulduz Hân şahşı d. ve leşker-keş irdi ve 50b/10; ol sulţân-ı ‘âlî-maḳâm dil-âver ve ferzâne ve bâ- tedbîr irdi 63b/1-2

dimâr helâk, mahv: ol vaḳt tabaḳa-yı Şafeviyye ve Qara Tepe Ğâzîleri tîĝ-i hûn- âşâmlarını niyâm-ı intikâmdın çekdiler tâ ki Kündüz Big rûzgârdın dimâr çıkarsunlar 101b/2-3-4

dîn din: ser halka-yı erbâb-ı d. 1a/9; dünyâ ve d. üçün 43a/4; d.-i cediddin yüz kötürĝıl 95b/3; ḳadîm d.-e 95b/3

d î v â n büyük meclis: d.-ğa ḥükm biti tidi 46b/11; d. İsfahânning daruĝalıḳını sevdâĝerning atıĝa bitib 46b/11-12

dîvâne deli: bul kişi şâhir ve d. -dür 25a/7; bul d. ḳavline firifte bolmaĝın 25a/12

divâr duvar: Nûḥ ol mihreleri keştî d.-ında ta‘biye kılub 27a/1-2

diyâr ‘Arab d.-ında ikâmet eylerdiler 14a/7; evvel vaḳtıda Âdem ve Havvâdın önge d.-ı dâr-ı dünyâda yok irdi 14a/7-8; d.-ı maĝrib 27b/5; maşrıḳ d.-ını ḥükümetin 28a/12; öz cemi‘yyeti birle eṭrâf-ı d.-ı şimâlde münferik bolub 33a/3; ‘inân-ı ‘azimet ma‘tûf-ı d.-ı Maĝribe kılub 59b/2; Rûm d.-ına yetiştî 59b/9-10; d.-ı Urus ve Bulĝar ve Memâlik-i Türkistânda 95a/3; bu d.-a yol ta[p]masun 99b/8

dost dost, yakın arkadaşı: aḥbârda kilübtür kim Ḥazret-i İdrîs bir d.-ı bar irdi 21b/11; ol d. çok ceza‘ kılub ıztırâb-ı ‘azîm peydâ kıldı 22a/1-2; ol d. bu ma‘nâyı rızâ virdi 22a/6-7; bul kişi d.-ı ḳadîm -i İdrîs irdi 22b/3; Fevdek diĝen bir oĝlı şikâr kılmadı d. dutardı 29b/6-7; düşmenlerini yok kılib d.-larını sileb 48b/1; d.-larıĝa niçük mürüvvet kılib ve düşmenleriĝa ni ṭavr-ı müdâra kılganın bir bir sordı 57a/12; iy kızım oĝlı kızdın bolĝannıĝ d. bolmas teb işitib irdim 71b/11-12; düşmenlerini yıĝlatıb d.-larını küldürüb 75b/12

dostluk dostluk: d. ve aşînalık mezkûr eyleyüb 11a/12; d. ve muşâḥabetin ihtiyâr idüb 102a/5

du‘ â yakarış: d. kıling 6b/3; sining d.-ng birle 24b/3; d. -yı ḥayr kıldı 27a/9-10; d. eyledi 28b/2; d. kıldı 27b/13

duḥûl girme, giriş: ibtidâ-yı d.-ı rûḥ ḳalıb-ı Âdem baş cânibidin vâḳi‘ oldı 9b/8; lâ- cerem d.-ı behiştdin memnû‘ olub 10a/7-8; d.-ı behiştdin memnû‘ boldı 11a/3

dûn alta, aşağıda: her bir meḥûlû‘n-neseb-i d.-ı zebûn 2b/6

dut- tutmak, elde bulundurmak (bk. tut-): elini d.-ub 12b/4; ṭarḥ-ı muḥâşîmat d. 16a/4-5; mesken d.-ub 20a/4-5, 51b/5; rûze d.-maḳ 21a/4; ḳalem d.-[t]ı 21a/5; oĝlanlarını elidin d.-ub 25a/6; şikâr kılmadı dost d.-ardı 29b/6-7; samûr ve sincâb d.-ub 32a/6-7; file d.-maḳlıḳ 32a/11-12; at d.-dı 52a/10, 52a/11, 53b/1, 53b/7,

54a/1, 54a/5, 54a/7, 54a/9; tenbîh d.-a 63b/4; şaf d.-ub 63b/10-11; tivemniĝ başın d.-dı 85b/9

dûdmân kabile: ḥulâşa-yı d.-ı ‘azîmü‘ş-şân-ı ḳâanı el-ḥâḳân bin el-ḥâḳân bin el- ḥâḳânü‘l-ḥâḳân-ı ‘âlî-şân-ı bülend-mekân Oĝuz Hân-ı Türkman-ı şâḥib-ḳırân 1b/1-2

duz tuz: andın song ṭâ‘âmĝa d. salmaĝı Fevdek ihtirâ‘ kıldı 29b/9-10

dûzaḥ cehennem: sining du‘âng birle ḥudâ te‘âlâ barḳa kâfîrlerni yirdin helâk eyleyüb d.-a yiberdi 24b/3-4

dü - gâne çift, ikiz: Âdem zürriyetidin yüz yegirme ḳarın-ı d. mütevellid bolub irdi 17a/6-7

dünyâ dünya: bu d.-da 18a/3, 77a/10; bu d.-dın 34b/3; d. âḥir bolĝanḳa 49b/2; d. âḥir bolĝunḳa 56a/3; d. ribâtıĝa oḥşar 43b/12; d. ve dîn üçün 43a/4; d.-ğa kilgendi 69b/10; d.-ğa kilgenining 36a/1-2; d.-ğa kilgeniniĝ zikri 68a/1; d.-ya yiberdi 21b/9; ol d.-ĝa kitdi 57b/7

dürr inci: firûze ve d. 48b/5

dürüst doğru: barḳası d. turur 65a/10

dürüdgerlik marangozluk: d. eyler 26a/5

düstür kaide, kural: yir âcizlik ve firû-tanlığı be- d.-ı sabîḳ ‘arz ve beyân eyledi 8a/5-6

düstürü’ 1 - ‘amel uygulanması gereken kural, kanun: bu nüşâ tâ inḳirâz-ı ‘âlemḳe rûzgâr ara d. olub 2a/8; zât-ı ‘âlî dest-ḥaṭṭ-ı mübârek birle bir d. yazsunlar 50a/3-4; d. bitib bi‘l-müḥr kıldı 50a/6; Irĝıl H‘âce ol d.-i özi birle saḳladı 50a/10; Oĝuz Hân d.- ini yüzidin her biriĝa orun ve ülüş ta‘yin eyleyüb 52a/4-5

düş -1. aşağıya inmek: âsmândın yire d.-b 5b/9, 8a/5; yir yüzine d.-üb 7b/6; ḳatredür ki ‘ummâna d.-er 60a/8; **2.** ayrılmak Ḥudâ-şinâşlıḳdın uzaḳ d.-tiler 5b/7; **3.** olumsuz bir duruma girmek: Âdem ve Havvâ ve yılan ve ṭâvus ve şeyṭân riyâz-ı cinândın menzil-i mezellete d.-ti 12b/7-8; **4.** elden çıkmak: Ğuz eline d.-itdi 30a/11; Rûm pây-ı taḥtındın d.-üb 64a/1; özge cemâ‘atlar eline d.-di 107b/3; **5.** bir hâl içine girmek: yaman ḥayâlĝa d.-üb 87b/2-3; arasına ḥuşûmet d.-itdi 96b/6

düşmen düşman: mini d. bilürler 8b/8; ol d.-i ḳadîmi 11a/9; her vaḳt ange d. kilse 41b/7; d.-lerini yok kılib 48b/1; d.-leriĝa ni ṭavr-ı müdâra kılganın 57b/1; d.-lerini yıĝlatıb 75b/12; d.-güzâr aşr idi 108b/1-2

düşmenlik düşmanlık: iki ilniĝ arasında d. bar irdi 66b/4-5

düvvüm (dü - yum) ikinci: d. bâre dünyâyâ yiberdi 21b/9; d. bâre Sulţân ‘Alî Mirzânıĝ dostluk ve muşâḥabetin ihtiyâr idüb 102a/4-5

düzet - yapmak: aḥîrû‘l-emr Ğuza resm-i ḥîlekerlik bilen ol daş yüzidin bir daş d.-di 30a/12-30b/1

E

e‘ âzî m en büyükler: ekâbirü‘l-ümerâ-yı e.ü‘l-berayâ (?) Raḥmetullâḥ Hânı isteb ḥuzûrĝa yol birdi 108b/11-12

ecdād ata, soy, sülale: be-tarîķ-ı ebū e. taht-ı salṭanatda oturdı 58a/1; mişl-i âbâ-yı ‘azām ve e.-i kirāmları dek ange hîzmet kılurlar irdi 104b/4

ecel ölüm vakti, ömrün sonu: Âdem sâķî-i eceldin şerbet (...) nüş kıldı 18b/1; ol ser zeminde vedî‘at-ı hayâtın muķtezâ-yı e.-i mev‘ûda temlîk eyleb 61a/3-4; ange hem e. girîbân-gîr olub 61a/8-9; e.-i mevâ‘îd ilen âhîret yolını tayy kıldı 95a/12; anıng hürmen-i hayâtını şarşar-ı e. ber-bād vurandın song 98a/3; anı hem e. girîbân- gîr olub 103a/3; öz e. birle vefât taptı 103b/2

ecnās türler, cinsler: ve sāir e.-ı süfliyye ve yşr maḥlûķ boldı 4a/3; e.-ı vuḥuş ve ṭuyûr ve eṣnāf-ı ḥayvânâtın cem‘ kılub 26a/8-9

ecvef içi boş, kof: İblîs aydı bul şahs e. turur 9a/5

eczâ parçalar, kısımlar: zelzele-yi ‘azîm yir e.-sında peydâ bolub 7b/7; anıng e.-sını b. b.- ne maḥlûṭ eyleyib 8a/12

edeb terbiye: e. bilübtür 76a/12

ef‘âl işler, ameller: melâike hem a‘mâl-ı insānı e.-i benîyyü‘l-canna kıyas eyleyüb bul ma‘nādın āgāh imezdiler 7a/3-4; e.-i nâ-şâyeste ve a‘mâl-ı nâ-bâyestedin men‘ eyledi 59b/4-5; e.-i nâ-bâyeste kılmaz irdi 63b/5-6; vaķti-ki âfitâb-ı e.-i il-i Selçuķ maşırñ-ı murâddın ṭulû‘ kıldı 64b/1

efḏâl en faziletli, en üstün: evvel-i maḥlûķât ve e.-i mevcûdât kim turur 3a/2; zât-ı eşref-i aķdes an-ḥazret-i şallallāhu ‘aleyhi ve’s-selem eşref ü e.-i mevcûdât turur 4a/6-7; (...) e. evlâdı Sāmğa virdi 27b/5

efġân feryatlar, inlemeler: fevt-i ol ferzend-i ercmenin ötrü çok nâle ve e. eyleyüb aydı 16b/5

efġâr yaralı, sakat: her bir ferzendlerini e. ve eknâf vilâyetine yiberdi 34a/8-9

efhām anlayış, kavrama: ‘an idrâķi‘l-‘uķûl ve‘l-e. 1a/3

eflâķ felekler: levlake lemâ ḥaleķtû‘l-e.-e 4a/5-6; ‘Âzrâîl saṭṭ-ı e.-dın yer yüzine düşüb be-taķḏîm-i emr-i ilahî kıyām eyledi 8a/8-9

efrād fertler, bireyler: her bir ferd ez-e.-ı âdemi öz mâhiyyetini müşaḥḥas eyleyüb 2a/7

efrâşe yükseltilmiş: livâ-yı devlet ve salṭanat e. eyleyüb 6a/5; Rüstem Big ba‘de-z-istimâ‘-i ol ḥaber ‘ilm-i muḥârebe ve muķâtele e. idüb oġlınıng istiklâlîne kitdi 102b/6-7

efsûn büyü, sihir: e. ı şeyṭân ilana eşer eyleyüb 11b/1

eger eġer, şayet: e. İzid te‘âlâ Âdemi minge tafḏîl eylese 9a/6-7; e. min onge musallat bolsam 9a/7; e. Âdem maḥlûķ olub bizlerġa tafḏîl eylese ange ṭâ‘at kılar siz 9a/9; e. sizler mining kavlime i‘timâd itsengiz 11b/8; e. ol dirâḥt meyvesidin biraz tenâvül kılıңызlar 11b/9; e. ol zamânda hayât bulsang 19a/4; e. maşlahat bilseңызler 23a/3; e. enbiyâ u evliyâ u ḥulemâ u selâṭîn u ümerâ ve tavâ‘if-i şulehâ u sü‘edâ Sām nesliden bolsun 34a/4-5; ana müselmân bolġıl e. bolmasang ölsem öler min 36a/4-5; e. atası müselmân bolġanın işitse oġulu öltürür irdi 36a/11-12; e. sin müselmân bolsang irdi sini alur irdim 37b/10-11; bu kişi e.

mundın İşfahānga yalġuz barsa sizing atıngızġa yaman bolur 47a/3-4; e. bir tavar ve on ve yüz ve her neçaklıġnı öltü[r]seңыз omaçasını uşbu ayıtlıġnıng üleşib alışsunlar 55a/10-11; e. her kim arķa bolsalar 55b/5; e. bizdin bolġan oġlanlar ḥelâlzâde bolsalar 56a/2-3; e. ḥarâmzâde bolub yurtını bozalı tiseler ‘amel kıлмаġaylar 56a/4; e. be-vâşiṭa ‘arz kılayın dise anıġ heybetidin bî ihtiyâr bolur irdi 56b/10-11; e. Afşar Ḥānnıġ bir oġlını ve anıġ her bir evlâdını ḥān bolġanıdın ve ḥükümet sürġanıdın be-taḥṣîl beyân olsa 61b/10-11-12; e. miniġ devletim bolsa 71b/8; eger bu kündin bu kılganıġnı qoymasang 74a/7-8; e. yibermeseңыз karındaşlıġdın ayrılır siz didiler 87b/8; e. sin bigingni öltürseng 88b/11; e. barib ‘Alî Big Ḥānı alıb kilseng 105a/11

ehl 1. sahip: merkez-i dâire-i e.-i yaķın 1a/9; e.-i secâ‘at ve siyâset tururlar 27b/9-10; Nüh ‘Aleyhi’s-selām önge ferzendlerindin Sām şahib-i kemâl ve ḥired-mend ve e.-i dāniş ve necîb kordi 33b/11-12; bilingler yaķın barça e.-i hüner 36b/8; şoḥbet-i e.-i cāhdın müstaķırr oldı 93a/5; **2.** bir yerde oturan, sâkin: faẓl u dānişde Medîne e.-inde imtiyâz bar irdi 3a/4; ekşer şanâ‘ât-ı bedi‘î ki Çîn e.-ide ma‘rûf ve meşhûr turur 32a/12-32b/1; Rüm e.-i ol vâķi‘adın āgāh boldılar 59b/10; Rüm e.-ine vâlî olub ḥükümet eylesün 60b/6

ehl- i hüner usta, sanattan anlayan kimseler: atımdır Oġuz ḥüsrev-i nām-ver / bilingler yaķın barça e.-i h. 36b/8

eimmetü’ l-hüdâ insanlara doġru yolu gösteren imamlar: imām-ı e. h. Ḥasan Müctebâ sellem allāhu te‘âlâdın naķl turur kim Nüh keşṭisi ming iki yüz gez irdi ve ‘arz altı yüz gez irdi 28a/4-5

ekl yeme: ‘ülemâ arasıda ihtilâf bolubtur kim semere-yi şecere anıng e.-idin men‘ vâķi‘ bolub turur kıaysı dirâḥt bolġay 10b/10-11; ḥudâ te‘âlâ anıng e.-idin Âdemi nehy kıldı 10b/12-11a/1; bu şemere-yi şeceredin minge noķşān pedîd bolmasa sen hem e. kılgın 12a/7-8

eknâf sınımlacak yerler: her bir ferzendlerini eġâr ve e. vilâyetine yiberdi 34a/8-9

ekşer daha çok, genellikle: e. evķât 1a/11, 6a/8, 40a/2; e. ol ṭâifeni ḳatlı eylediler 5a/9; e. tevâriḥlerde taḥrîr bolubtur 16b/9-10; e. Kâbil evlâdı 20b/2; e. şanâ‘ât-ı bedi‘î ki Çîn ehlide ma‘rûf ve meşhûr turur 32a/12- 32b/1; e.-i rub‘-ı meskün 92a/12; e. bilâd-ı şarķ ve ġarb anıng taḥt-ı taşarrufunda oldı 93b/6; ekşer-i selâṭîn-i ‘âlem andın isticadâ ve ilticâ eyleyüb 94b/10-11; anıng e.-i evlâd eccl-i mevâ‘îd ilen âhîret yolını tayy kıldı 95a/11-12

el - ġaraż maksadım şu ki, diyeceġim şu ki: e.-ġ. ol ḳabza tofraķ Mekke ve Ṭâif ara ḳarâr tāpıp 8b/10-11; e.-ġ. vaķti-ki eşer-i şubḥ vücûd-ı ḥalîķa-i a‘zam ufķta peydâ varıb 9a/12; e.-ġ. Âdem ve Ḥavvâ (..) feẓâ- yı cennete ḳarâr tapıtdı 10b/6-7; e.-ġ. Ḥavvâ ḳadri ol şeceredin tenâvül itdi 12a/9; e.-ġ. Âdem ve Ḥavvâning elini dutub sāḥil-i selâmetdin girdâb-ı melâmete yüz kitürdi 12b/3-4; e.-ġ. Âdem ḳurbānlıġa işâret kıldı 15b/3; e.-ġ. Âdem ‘ömri tokuz yüz altmış teyitdi 17b/10; e.-ġ. vaķti-ki ḥazret-i İdrîs va‘desi

yetiştirdi ve melekü'l-mevt aning yanığa keldi 23b/4-5; e.-ğ. hüküm boldi kim ecnâs-ı vuhûş 26b/3-4; e.-ğ. Yâfeş hazret-i Nuh emri birlen Suku's şemânîndin çıkub menâzil ü merâhil tayy kılub Avar memleketine yetişdi 28b/11-12-29a/1; e.-ğ. Türk bu nefir birle leşker-i 'azîm peydâ kıldı 30b/9; e.-ğ. Hâm Hazret-i Nuh icâzet birle menâzil ü merâhil tayy kılub sâhil-i bahr-ı muhîte ve nâhiye-i cenûba ikâmet kıldı 33b/2-3; e.-ğ. Tatar Hân neslidin sekiz kişi hânlık ve serverlik kılub-tur 35a/9-10; e.-ğ. vakti-ki cenâb-ı kâmyâb Oğuz Hân mesned-i hilâfetde müstakîm oldı tamâm-ı basî-i 'âlemi nûr-ı imâna münevver kıldı 39b/11- 12-40a/1; e.-ğ. Oğuz Hân 'ömri yüz on alt yıla teyendin song oğlanlarını cem' kılub bir niçe naşihat kıldı 49b/5-6; e.-ğ. vakti-ki Kün Hân makâm-ı saltanatda muķim oldı 52a/2; e.-ğ. vakti-ki Kün Hân ol toyda kızıl öyde oturub öngeler-ğa ülüş ve orun ta'yin kıldı ve ol tertîb bu merâtibe tafşil oldı 52b/10-11; e.-ğ. vakti-ki Afşar Hân tarîk-ı cihân-bânlik ve kişver güşaylığa meşğul oldı ve himmet-i hümayûn mülk- gırlığa müteveccih boldı 59a/12-59b/1; e.-ğ. vakti-ki Afşar Hân Tebrîz vilâyetine hayme-yi istikâmet berpâ kıldı 60b/8-9; e.-ğ. vakti-ki Afşar Hân bu cihândın rihlet kıldı 62a/1; e.-ğ. Sultân Keykubâd ve Kozı Yavı Hân Baydak harb-ı râst kılub bir niçe vakt şaf dutub uruş kıldılar

e.-ğ. Kozı Yavı Hân ki Rûm vilâyetindin hâric oldı 64a/8; e.-ğ. yeti kerret ol hâli müşâhede kôrdi 92a/4; e.-ğ. Yesûke Bahâdır ol oğlının adını Timuçîn koydı 92b/10; e.-ğ. bir kimse istesün kim Çingiz evlâd ve yana berü 'aşâirni hasbe'l-vâķi' haķâyık ve mâhiyete yetişsün 94a/9-10; e.-ğ. Şibânî Hândın üç oğul kaldı 95b/6

elik elli, 50: e. şahîfe 19a/9; e. yaşında 28a/7; e. ming kişi birlen 42b/12; yüz e. yıl 23b/10, 24b/7

elvân çişıtlar: be-e.-ı muhtelif 7b/3; bir kabzâ tofraķ-ı muhtelifü'l-e. tamâm yir yüzidin ferâhem eyleyüb 8a/11-12

emân eminlik; tehlikesiz, güvenli: illâ zu'afâ-yı ol kavm ki câdde-yi 'ubûdiyyette müstakîm irdi hudâ te'âlâ e. koydı 4b/6-7; aning neslidin bakıyye bul tabaķa ki be-vâsiṭa-yı istikâmet-i câdde-yi itâ'atde e. kalıb irdi 4b/10-11; aning üç oğlı ki Sâm ve Hâm ve Yâfeş ve anların ervâh ol âfetdin e. kaldı 27b/1-2; oğlanlarını halkım birlen esen ve e. barib kildim 48b/3-4; Afşar Hân eyyâmında emn ü e. barça ulusâta vâķi' olub halk-ı 'âlemniñ miñneti râhata mübeddel oldı 58a/3-4-5; Karamıtnı چاپı inisi Serenkni e. alıb öyine kildi 81b/10

emâret emirlik, beylik: Nî'metullâh Hân e.-i mesnedinde hudâ tebârek ve te'âlânıñ şükrgüzârlığını be-câ kiltürüb 109a/12- 109b/1

emgek zahmet: köp e.-ler birle 69b/10

emîn kendisine güvenilen (krş. âmin, emn): Cebra'îl-i e.-[e] emr kıldı 7b/3; rûhü'l-e. refikliği birle kâlbüd-i Âdem yüz kitürdi 9b/5; şıdk-ı kelâm bu müşfik-i e.-e güvâhlik verir 12a/5; Cebra'îl-i e. aning teselli-i hâtırı üçün nâzil bolub aytdı 18b/9; 'Alî Big Hân ümerâ-yı 'işmetü'l-e. irdi 104b/1-2

emn eminlik (bk. âmin, emîn): Cebra'îl-i e. müjde-i 'afv u gufrân yetkürüb 13a/11-12 emîr kavim, aşiret ya da ülkenin başı; prens, şehzade: e.-ler şahib-kırândın ve anların evlâd ve ahfâdlarındın mezkûr olub 1b/9- 10; maḥlûķât-ı muhtelifening beyânın e.-i selefdin işidirdi 3a/6-7; çok e.-ler ol kitâb şerhini arzu kılub be-tarîk-ı muhtaşar tahrîr buyurdılar 39b/10-11; Uluğ Big atlı e.- ning Merv-i Şâh-Cihânga hâkim eyleyib 'ömr seyr keçürür irdi 103b/3-4; 'Alî Big Hân e.-i şâf-zamîr irdi 105b/3-4; Neẓr Şâh vefâtdın song Ahmed Şâh yanında kalıb aning yanında hem e.-i 'azâmet ilen bolub irdi 108a/1-2

emr emir, buyruk;; öz fâ'tına e. kıldı 4b/3; ve müddetü'l-'ömri e.-i ma'rûfa ve nehy-i münkere ve icrâ-yı ahkâm-ı şeri'a kıyâm eyledi 5a/1-2; Cebra'îl-i emîn[e] e. kıldı 7b/3; e.-i rabb-i celîl ilen 7b/5-6; hazret-i hâlıkü'l-berâyâ Mîkâ'îl bu mühimme e. kıldı 8a/4; be-takdîm-i e.-i ilahî 8a/9; haķķ cellü 'alâ emr eyledi 8b/5; 'Azraîl bu e.-e bî-dimâğ olub 8b/7; haķķ sübhânehu ve te'âlâ e. kıldı 8b/9; e.-i hâtir-i hilâfet ange tefvîz turur 9a/3; halâ'îka e. kıldı 21a/8; bu e. nâşayeste 'âlem ara şâyî' oldı 23b/4; e.-i ilahî birle ol makâm-ı câvidde kaldı 23b/10; ez-berây-ı şulehâ-yı hâl ve intizâm-ı mehâm-mı ol kavm e.-i risâlet Nuh 'Aleyhi's-selâm boldı 24b/9-10; Nuh 'Aleyhi's-selâm ol e.-i ber-câ kiltürdi 26a/10; Hazret-i Nuh e.-i birlen 28b/12; hudâ te'âlâ e. kıldı 33a/11; aning kâr-hâne-yi meşiyetdin ba'zı e.-i ğarîb ve sûreti nâdir ve 'acib peydâ ve vâķi' olur 90a/6-7; bu e.-idir 90a/11; aning katline e. eyledi 105b/7

emşâr memleketler, beldeler: bul haber be-taraf-ı bilâd ü e.-a yetişdi 101b/5-6

en'âm at, deve, sığır gibi hayvanlar: iller ve e.-lar birdi 48b/11; e.-lar birdi 49a/4-5; köp e.-lar birib ivige yiberdi 57b/2; e.-i firâvân birle 'Alî Big yanığa yollayub 105a/1; ange vilâyet ve e. birib mihr- bânlik eyleyib yiberdi 107a/3-4

enbiyâ peygamberler: Câbir hâtemü'l- e.-ning meclislerinde ihtîşâş tafdı 3a/9; ervâh-ı enbiyâ u resul u evliyâ u aşfiyâ u aşhâb-ı yümn âferîde boldı 4a/1-2; evlâd-ı benî âdem ara e. ve aşfiyâ peydâ bolur 8b/7-8; ba'zı tevârihde aning e.-i mürsel deyüb-türler 33a/9-10; e. u evliyâ u hulemâ u selâtin u ümerâ ve tavâ'if-i şulehâ u sü'edâ Sâm neslidin bolsun 34a/4-5; ebu'l-e. turur 34a/7 en carı kuş adı : kuşı e. turur 55a/4 endâm vücut, beden: bir e.-i 75b/9

endîşe düşünce, kaygı: hemîşe vakt e. iderdi 11a/4-5; bâtil e.-lerğa barib Abdullâh Hânga aydı 105a/8-9; e. hâtırına yetiştürmedi 105b/4

endîşe-nâk düşünceli, kederli: her birimiz 'âķibet-i kârimızdın endîşe-nâk durur biz 6b/2-3

endûh gam, keder, tasa: bul mihr-i hüzn ve e. İdris müfâreķatındın minge vâķi' olubdur 22a/3-4; gam-i e.-dın berî boldı 22a/8

en d ü h -nâ ķ kederli, sıkıntılı: hazîn ve e. boldılar 11b/7; e. bolmağın 25b/4

envâr ışıklar, nurlar: e.-i 'adlihi ve cûdihi 1b/3; e.-i ilahîdin 19a/7

erbâb ulu, yüce: ħiṭâb rabbü'l-e.-dın yetişdi 9b/7

erbâb 1. sahipler: ser halka-yı e.-ı dîn 1a/9; 2. usta, mâhir: e.-ı belâğat 1a/10; 3. topluluk, cemaat: e.-ı Ahmediğa 3b/1

ercmend şerefli, itibarlı: ferzendler-i e. nâm-dâr 2a/11; fevt-i ol ferzend-i e.-din ötrü çok nâle ve efgân eyleyüb aydı 16b/5; sa'adet-i yâr-ı e.-leri tokuz idi 108b/2

erkli gücü yeten, muktedir: barça işlerine erkli 70a/3

erre testere, bıçkı: ol dirâht yegirme yıl ve kırk yıldın sonk kemâle yetib anıng e. kıldılar 26a/3

erşed en ergin, en olgun: ħuşûşâ Türk ki e.-i evlâd irdi 29a/6-7

ervâh ruhlar: e.-ı enbiyâ vü resul ve evliyâ vü aşfiyâ ve aşhâb-ı yümn âferide boldı 4a/1-2; e.-ı aşhâb-ı şimâl 4a/2; kâbız-ı e.-ı benî âdemi sining kabza-yı iktidârına koydum 8b/6; anıng üç oğlu ki Sâm ve Hâm ve Yâfeş ve anların e. ol âfetdin emân kaldı 27b/1-2

erzânîk layık görülme: ħudâ te'âlâ Yâfeşe on bir oğul e. kıldı 29a/3

eşahh en doğru: naql-i e. bu turur 12b/10; kavl-i e. bu turur 34a/6

esâmî adlar, isimler: maqrûn-ı e. -i meşhûr tertîb kılsun 18a/6; aların e.-sî bu turur 21a/1; aların e.-leri turur 35a/10

esâs temel: e.-ı ħâne-i Ka'be koydı 13b/6-7

esbâb vasıtalar, araçlar, gerekli malzemeler: pâdişâhlarga lâyıq e. ve tözük birlen 70a/5; es b âb gerekli olan malzemeler: pâdişâhlarga lâyıq e. ve tözük birlen 70a/5; Afşar Hân hem e.-ı toy müheyyâ kılub barça uluk ve kiçik ħalâ'ika toy virdi 58a/11-12; bavurçıda aşnıng e.-ı tapılmadı 73a/2; anıng ħaşmet ü e.-ı devleti mişâl-ı pâdişâhlar dek irdi 104b/2

eşed arslan: Müşterî ve Zühâl ve Kâmer e. burcında irdi 10a/1-2; Âdem vefâtının yüz yegirme altı yıl keçendin sonk Nüh talî-i e.-de mütevellid boldı 24a/9-10

esen sağ, salim: e. evlâd irdi 30b/12; e. ve amân barıb kildim 48b/3-4; e.-iñ kitib yağı üstinde öler sin 79b/5

eşer 1 işaret, iz: vakti-ki e.-i şubh vücûd-ı ħalîka-yı a'zam ufqta peydâ varıb 9a/12; andın song ol kurbânlığı öz cinsidin eyleyüb e. bâkî kalmaz irdi 15b/2-3; andın sonk Hâbîl kurbânlığına barıb e. andın koymadı 15b/8-9; 2. etki, tesir: efsûn-ı şeytân ilana e. eyleyüb 11b/1

esir tutsak: e. eylediler 5a/11; ol seferde e. bolub irdi 5a/11; oğlanlarını e. kıldı 40b/2-3; e. kılib kaytıb ivige tüşdi 44a/5; e. kılır irdiler 66a/10-11; özlerindin artқан e.-lerni Mâverâü'n-nehr bâzergânlarına satarlar 66a/11; anı e. kılib sevdâgerge satıb irdiler 66b/2-3; Türkmen yurtığa kilib olтурған illerdin e. ve sevdâger Mâverâü'n-nehrğa kile başladı 67a/9-10; e. itib alıb kitdi 85b/3-4; e. kılib alıb barıb köp yıllar sahladı 87a/10-11

esri- sarhoş olmak, mec. baş kaldırmak: devletke e.-diler 36a/10; şarâbına e.-ib yörüb esrigidin ayıldı 81a/8

Eski halk adı: önceki: barça E. ħalkı 89a/8; E. ħalkının 88b/6

eslâf öncekiler, geçmişler: silsile-yi e.-ı kirâm 2b/7; e.-ı selâtin-i 'azâm 33a/6; e.-ı kirâmları Afşar Hâna yetişür 59a/9; e.-ı 'azâm-ı ihtîşâm 97b/8; rüy-ı marziyye-i dîn-i e.-ı kirâm 97b/10-11

eşnâ Bir işin yapıldığı an, sıra: der-e.-yî bul ħâl 6b/9; ol e.-da 22b/2, 32b/1, 98b/12; e.-yî ol cereyanâtda 25a/12; e.-yî du'âda 28b/2; e.-yî ol ħâlde 31a/7; e.-yî şikârda 32a/2

eşnâf türler, çişitler, topluluklar: ecnâs-ı vuhûş ve tıyûr ve e.-ı ħayvânâtın cem' kılub 26a/8-9; intisâb-ı e.-ı Etrâk ve Moğol ve Tatar ve Hıtay ve Kılmağ ve ħayre ta'ife ki ma'rûf turur 33a/5-6; her bir ülkedeki e.-ı küfre ve tavâif-i fecre bar irdi 59b/3

esrâr gizler, sırlar: mu'arraf-i e.-ı men-'aref tururlar 1a/10; mahâll-ı vadî'et-i e.-ı pād-şāhî 7a/7; e.-ı semâvât 21b/2; e.-ı nübüvvet 34a/1; Rûm ħanı Rulyet bu leşkerdin bu e.-ı çeküb bir niçe cāsūs buyurdi 59b/12-60a/1

eşcâr ağaçlar: bir kabza varak-ı e. behiştin kötürdi 12b/11-12; Nüh bildi ki sudın e. zâhir olubtur 27a/9

eşraf ileri gelenler: tamâm yir yüzinden e. ve a'yân ve ħân olubturlar 28a/3; ekâbir ve e. ve ahâlî ve a'yânın Afşar Hân ħizmetiğe ilçi könderdi 60b/1

eşref en şerefli: zât-ı e. -i aqdes 4a/6; e. ü efdâl-i mevcûdât turur 4a/7; Âdem ve Hâvva e.-i muşâhabete fâyiz oldı 14a/1-2

et et: köp i.-ler 48a/10; ol avnıng i.-leriğa 48a/9

etbâ' sözüne uyanlar, tarafında bulunanlar: Tarnûs evlâd ve e.-nıng şerî' kabûl eyleyib rûzgârda gûzerâlık kılırdılar 4b/3-4

etrâf etraf, civar: her bir ta'ife öz cemi'yyeti birle e.-ı diyâr-ı şimâlde münferik bolub 33a/2-3; e. ve cevânib 63b/2, 92a/6; Durun e.-ında köp yıllar olurdılar 80a/11-12; öz e.-ında yakın sahlar irdi 104a/12; Gedây Big e.-ında bir niçe nefer eyâletdin cem' boldılar 106b/9; e.-ında cem' bolub 107a/2

evbâş ayak takımı, terbiyesiz: e.-lar ve ħarâmîler 63b/5

evhâm yersiz düşünceler, kuruntular: 'an idrâki'l-'uqûl ve'l-efhâm ve taqaddüse şîfât-ı celâlihi 'an vaşfû'z-zünûn ve'l-e. 1a/3-4

evkât vakitler, zamanlar: ekşer-i e.-ı ferhunde sâ'ât 1a/11; ekşer e. 6a/8, 40a/2; daş ilen keyük urub e. ba-sar kılırdı 16b/8-9; 'Azrâ'îl beyân-ı vaqı'anıng 'arz-ı seyr-i e. 'izzete yitküirdi 18a/1-2; anıng 'aşırda ħalk-ı 'âlem ferâğatlık birle e. ba-sar kılub 24a/4-5; oğurluk bilen e. ba-sar kılırdılar 31b/9; ħân bolub e. ba-sar kıldı 63b/9; kayşer-i pâdişâh-ı Rûmnıñ 'âtfet-i devlet ve iqbâlinde e. kiçürdi 102b/4-5

evlâ daha iyi: e. turur 8a/11

evlâd çocuklar: anların e. ve aĥfâdlarındın 1b/9; e. -be- e. 2a/6, 2a/9, 51a/6; bizing e.-ımız 2b/1;

her bir e.-ımız 2b/8; anıng e.-ı 4a/3; anıng e. ve a'kâb 4b/1-2; Tarnüs e. ve etbâ'ning 4b/3; kim e.-ı benî âdem ara 8b/7-8; Âdem e.-ı ve a'kâb 14a/8; e.-ı reşid 18a/10; seyyid-i e.-ı âdem 18b/10; mining e.-ımdın 19a/3; ikiz e. 19a/7; Şeyş e. birle 20a/3; ekşer Qâbîl e.-ı 20b/2; Qâbîl e.-dın 22b/10, 23a/8; Qâbîl e.-na 23a/1, 23a/3; 'Irâk ve Hırasân efđâl e.-ı Sâmgâ virdi 27b/5; anıng e. 28a/1; Sâm ve Yâfeş e.-ıga 28a/1; ve zenbûr mağarasıdın 'asel alıb helvâ kılmagı Rus e. ihtarâ' kıldı 30a/4-5; isen e. 30b/12; İt Becen öz e.-ı birle 31b/1; siz e. bul yirde güncâyış bolmas siz 31b/3; İt Becen e. birle 31b/3, 31b/6; Yâfeş e.-ına 31b/8; İt Becen e.-dın 31b/12; ol e.-ıng 31b/12; e. ve aḥfâd ve 'akâribi birlen 32b/3; önge e.-ını 34a/1; Sâm e.-ı 34a/9, 34b/1; bizing e.-ımız 39b/6; alarning e. 50a/7; anıng e.-dın 51a/2; Afşar Hân<a> evlâdına feth boldı 51a/5-6; Oğuz oğlu Kök ve Dağ ve Tingiz e.-dın 51a/9; ḥanlık ve serverlik bul e.-a yitişmez 51a/11; faşl-ı Oğuz e.-ını orun ve ülüş alganı tafşıl oldı 52b/12; Qayı e.-ınıñ çi-güneligini ve vâkı'a-i ḥanlıklarını öz mevrinde beyân olunur 60b/7-8; anıñ her bir e.-ını 61b/10; Oğuzıñ her alt oğlınıñ e.-ı 62a/2; alt oğul e.-ın 62a/4; Kün ve Ay ve Yılduz e. cem boldı 62a/5; Kök ve Dağ ve Tengiz e. bir cem'iyet bolub 62a/6, 62a/8; ol e. 62a/11; Kün Hân ve Ay Hân ve Yılduz Hân e.-ı 62a/12-62b/1; üç uluk oğul e.-ı 62b/3; Şalâḥa'd-dîn e. 62b/4; Yılduz Hân oğlu Afşar Hân e.-dın beyân ve mezkûr olunur 63a/6; Qayı Hân e.-dın 63a/7, 86b/2; faşl-ı beyân-ı e.-ı Qayı Hân 63a/7-8; Kün Hân oğlu Qayı Hân e.-ı barçası Rûm vilâyetinde Qozı Yavı Hân birle müctemi' irdi 63b/6-7; her bir e.-ını 63b/7; Qayı e. birle 64a/1; Qayı e.-ını çi-günelikı 64a/6; kayı e.-dın 64a/11; Sâmanîlerniñ e.-ına qarâr tapdı 64a/11-12; Qayı Hân e.-ıga 64b/2; Qayı e.-ıga 64b/9; ol e.-dın turur 65a/3; Çakır Big e.-dın 65a/3; bunlar Qayı e.-ı tururlar 65a/5; Rûm şehrine pâdişâh olanlar bul e. tururlar 65a/5-6; Afşar Hân e.-dın 86b/2; Türk Hân Oğuz Hân e.-ı ve Yâfeş zürriyetidin turur 90a/3-4; andın bir kimse e. qalmadı 94a/6; anıng e.-ıga 94a/8; Çingiz e. 94a/10; e.-ı pâdişâh firdevs mekân 94b/8; ol e. arasına ḥuşumet düşitdi 96b/6; Neẓr Muḥammed Hân atası Seyyid-i şahîḥü'l-neseb İmâm Mûsâ 'Alî Rızâ e.-dın turur 96b/12-97a/1; bul e.-ı 'âlî-makâmdın bir kimse ḥân ve sulṭân ola 97b/9-10; vaḳti-ki Neẓr Qulı Big e.-ındın Neẓr Qulı Şâh ḥurûc kılib Türkistâna kildi 107a/9-10; anların e.-ları 107b/5

evliyâ ervâḥ-ı enbiyâ ve resul u e. vü aşfiyâ ve aşḥâb-ı yümñ âferide boldı 4a/1-2; Sâm ez-cümle e.-yı kibâr-ı mürsel irdi 33b/11; enbiyâ vü e. ve ḥulemâ vü selâṭin ü ümerâ ve ṭavâ'if-i şuleḥâ vü sü'edâ Sâm neslidin bolsun 34a/4-5

evvel önce: bâb-ı e. 3a/1; beyân-ı e.-ı maḥlûkât bul turur 3a/1, 3a/2; e. şey 3a/10; e. kısmı nûr didiler 3b/12; e. vaḳtda 14a/7; e. ferzendi ki Ḥavvâdın tevellüd boldı 15a/3; Qalaçların pâdişâhlığının e.-dın ahiri elik dört yıl boldı 47a/10-11; e. ḥâl 63a/6; e. Türk dirler irdi 67a/7; e.-dın tâ ahirğaça 75b/1; e.

barğan cemâ'atnıñ neslidin bir niçe kişiler 80b/7; Qara Ğâzi Bigning dört oğlu bar irdi e. [Ö]gürçik Alp 84b/11

ey seslenme sözü: e. Cebrâ'îl e'üzübillâḥ minke ya'nî bul sözde penâḥ tiler min 7b/11-12; e. Âdem yılan ez-cümle ḥâzinân-ı cennet turur 12a/4; e. Âdem behişt cây-ı pāk turur 12b/2-3; e. Âdem singe ḥudâ te'âlâ bir oğul kerâmet kıldı 17b/1-2; e. Adem sen kırk yıl 'ömrüñdin Dâvûda baḥışla<n> sin 17b/12-18a/1; e. 'Azrâil mining behişt seyrine alıb bar 23b/8-9; e. 'adû'llâḥ ol mühim qaysı turur 24b/2; e. Nûḥ mefâtîḥ sirâce kılub 25b/3; e. Nûḥ sin techiz-i cihâze meşğul olgıñ 25b/11; e. kızım oğlu 71b/11

eyâlet memleket: dört kişini rub'-ı meskûn-ı e.-i işâret ve beşâret virdi 21a/1; Moğol Hân tabaḳasıdın toḳuz kişi mesned-i ḥükûmet ve e.-de müstaḳım bolmış turur 35b/3-4; e.-i Diyârbekr ser-eḫrâz eyleyib irdi 98b/2

eyalât memleketler: Qozı Yavı Hân ol e.-a koşulğandın song 64a/4; bir niçe vaḳtdın song ol e. arasına ṭariḳa-yı nizâ' vâkı' olub tefriḳa taptılar 64a/5; ol e. muḳaddimesi ve tefriḳa tapḳanları tafşıl olur 64a/7; bular Rûm vilâyetindin köçürğan e.-ıñız tururlar 86b/8; Kızıl e.-ına dâḥil oldı 86b/12; bular qaysı e. tururlar 86b/12; e.-ı Afşariyye 103a/12, 103b/8, 103b/11, 104a/8, 104b/3, 106b/11; beyik oğlu 'Alî Big atasının ornına e.-a ḥân ve ḥâkim boldı 104a/7; e.-ı celîlü'l-kadr-i Afşariyye 104b/6; 'Alî Big Hân köp e. birle Merv yakınına kilib turur 104b/8; e.-ı Afşar 106a/2; e.-dın ayrılıb lâ-'ilâc Hırasân Afşarınıñ arasında barıb qarâr taptı 106a/10-11; Gedây Big etrâfında bir niçe nefer e.-dın cem' boldılar 106b/9; ḥâkim-i e. boldılar 107a/9

eyle- yapmak, etmek, kılmak: ilahî' adl-i dâdın dâim e. 1b/4; şerir-i salṭanatda kâ'im e. 1b/4; ḥaḳḳ sübhânehu ve ta'âlâ anıñ maḥlûḳ e.-yüb 2a/1; cem' ü te'lîf e.-yüb 2a/4; müşahḥas e.-yüb 2a/7; beyân e.-yib 3a/3; 'inâyet e.-yüb 3a/11; munzamm e.-yib 3b/5; taḥvîl e.-yib 3b/8; mütecellî e.-di 4a/8; nîḳ e.-yib 4b/2; qabûl e.-yib 4b/3; temerrüd ve 'işyân ve tekebbür e.-diler 4b/4-5; 'uḳûbât ve mehlekeye helâk ve giriftâr e.-di 4b/5-6; vâlî e.-di 4b/8; ḥâkim e.-di 4b/11; kıyâm e.-di 5a/2, 8a/9; küfrân-ı ni'met-i bünyâd e.-yib 5a/4; hidâyet e.-di 5a/5; ḥükm-i ilahî-i iḳtizâ teceddüd e.-di 5a/7; musallaṭ e.-yib 5a/8; nüzûl e.-di 5a/8; muḥârebe e.-yib 5a/8; ḳatl e.-diler 5a/9; esîr e.-diler 5a/11; 'urûc e.-yib 5a/12; teraḳḳî e.-yib 5a/12; iltimâs e.-di 5b/8; mübâderet e.-di 5b/10; temerrüd e.-yib 5b/11; eḫrâste e.-yüb 6a/5; âğâz e.-di 6a/6; delâil e.-yüb 6a/9; istifsâr e.-di 6a/12; luṭf e.-yüb 6b/3; izḥâr-ı ḥâl i.-mes min 6b/7; faḫr e.-b 6b/12; tafaẓẓul e.-ye 7a/1; kıyas e.-yüb 7a/4; ma' lûb e.-yüb 7a/4; irâde e.-yübtir 7b/9; maḥlûḳ e.-sün 7b/9; iḳdâm e. ye 8a/1; teraḥḥum e.-yib 8a/2; rabbü'l-'izzet e.-di 8a/4; 'arz ve beyân e.-di 8a/6; 'arz e.-di 8a/7; ferâhem e.-yüb 8a/12; maḥlûṭ e.-yib 8a/12; raḥım e.-medim 8b/5; emr e.-di 8b/5, 105b/7; 'özü-ḥâḥlik e.-yüb 8b/7; ḥamîr e.-di 9a/1; güzër e.-yüb 9a/2;

muṭāva‘at e.-mem 9a/7; tafḏīl e.-se 9a/7, 9a/9, 9a/11; car e.-di 9b/10; peydā e.-di 10b/1; imtinā‘ e.-yüb 11a/10; mezkūr e.-yüb 11a/12; izhār e.-di 11b/1; eşer e.-yüb 11b/1; kase-m-yād e.-yüb 12a/1; vedā‘ e.-yüb 12a/2; iḳāmet e.-diler 14a/7; ḥadi‘e e.-yürdi 14a/11; ol ḳurbānlığı öz cinsidin e.-yüb 15b/2-3; gūşış e.-di 15b/11; defn e.-di 16a/5; nābūd e.-yübtür 16b/3; efgān e.-yüb 16b/5; iḳdām e.-di 17a/4; ḳatlı e.-di 17a/6; ḳiyām e.-sün 17b/11; vālī e.-b 18a/12; kerāmet e.-ye 18b/10; muḥāfazat e.-yüb 19a/5; ḳiyām e.-di 19a/12, 19b/9; ḳiyām e.-b 19b/7; müteferrik e.-di 20a/3; iṭā‘at e.-di 20b/12; ta‘līm e.-di 21a/7; ihtirā‘ e.-di 21a/9; müfāreḳat e.-mezdi 21b/12; maḥfūz e.-rdi 22a/9; teslīm e.-yübtür 22b/1; büt e.-yüb 22b/7; terk e.-di 22b/8; müsemma e.-di 23b/1; mu‘azzeb e.-mez 23b/3; helāk e.-yüb 24b/3; dürüdgerlik e.-r 26a/5; ṭavāf e.-di 26b/9; andın imtiyāz kece ve künden eyleyüb namāz ḳılır e.-ler 27a/2; ange la‘net e.-di 27a/6-7; tefvīz e.-di 27b/7; ṭā‘an e.-yüb 27b/12; du‘ā e.-di 28b/2; maḥfūz e.-di 30b/6; Ğuz bu mührde mekr ü ḥile be-kār e.-yübtür 30b/8; cem‘ e.-yib 30b/11; ihtiyār e.-yüb 31b/6; vāḳī‘ e.-yüb 31b/8; melbūsat e.-yüb 32a/7; meyl-i izdivāc e.-yüb 32b/3; şikār e.-yüb 32b/7; şehvet tuğyan e.-yüb 33b/1; ḥānlık e.-di 35a/1; iḳdām e.-di 35a/3, 35b/9; ra‘iyyet- perverlik e.-yüb 35a/6; ihtişāş e.-di 40a/5; ta‘yin e.-yüb 52a/5; beyān e.-di 52b/2; meftūḥ e.-yüb 58a/2; men‘ e.-di 59b/5; ma‘dūd e.-r irdi 59b/6; teshir e.-yüb 59b/7, 60a/4; metruk e.-yüb 60a/12; ḥükümet e.-sün 60b/6; ḥākim e.-di 60b/10, 100b/6, 106a/2, 106a/7; ḥākim e.-yüb 60b/10, 106a/9; tefviz e.-yüb 60b/11; temlik e.-b 61a/4; tebdīl e.-di 61a/5; ma‘zül e.-yüb 61a/9; merḥamet e.-yüb 61b/7; ḥānlık e.-di 62b/3; vezīr e.-di 63a/3; pādīşāh e.-di(ler) 64b/8-9, 100a/8, 103a/5, 107a/11; ‘arz e.-di 86b/7, 104b/7; izhār e.-di 92a/8; beyān-ı vāḳī‘ e.-di 92a/10; bī‘at e.-yüb 92b/4; ihtiyār e.-yüb 93b/1; ihtiyāc- ı muḥāsara ol mübīn at üstindin e.-r irdi 93b/2; pāk e.-di 93b/5; isticadā ilticā e.-yüb 94b/11; iḳdām e.-ḡıl 95b/3; sulṭān e.-diler 96b/4; uluḳ oḡlını ḳa‘al ḥānı e.-yüb koydı 97a/8; ma‘zül e.-yüb 97a/12; ḥān e.-diler 97b/2; teferruḳ e.-di 98a/2; pād- şāhlık e.-di 98a/2, 98a/4, 103a/3; tefvīz e.-di 98a/10, 99a/6; ḥükümet e.-yib 98a/11, 98b/3, 103b/2; ḥükümet e.-di 98a/12; ser- efrāz e.-yib irdi 98b/2; ittifāḳ e.-diler 99a/7; ābād e.-di 99a/12; ḥareket e.-di 99b/1, 102/6; sulṭān-ı ‘ālī-şān ḥuddām-ı salṭanata fermāyiş e.-sünler 99b/7; sükūnet e.-di 100a/6; muḥārebe e.-di 100b/3; maşlahat e.-diler 100b/7; tuğyan e.-yübtürler 101a/1; ḥilāf-ı meftūḥ e.-di 101a/9; Sulṭān ‘Alī Mirzā birle teveccüh Tebrīze e.-di 101b/11; teskīn e.-di 102a/3; müteveccih-i ref‘-i Künden Big e.-di 102a/5-6; Köse Hacı muḥārebe birle e.-di 102a/9; dest-gīr e.-yüb 102b/9; Aḥmed pādīşāh alt yıl salṭanat e.-ndin song ḳatle yetiştī 103a/1; sefer e.-di 103a/7; cengler e.-di 103a/11; faide e.-medi 103a/12; fetḥ e.-yib 103b/1; ḥākim e.-yib 103b/4; ‘azīm e.-yendin song 103b/7; vefāt e.-di 103b/10; intikāl e.-di 103b/12, 106b/10, 107a/5, 107b/3; rücū‘ e.-yib 104b/10; va‘de e.-di 105a/10;

sa‘y e.-ye 105a/12; firāvān e.-di 105b/2; ḳāyil e.-di 105b/3; mülākāt e.-di 105b/5-6; mahbūs e.-di 105b/9; ḳayd e.-di

105b/10; hem-rāh e.-yib 106a/1-2; ferāḡat e.-diler 106a/9; özlere big e.-yib 107a/2; mihr-bānlık e.-yib 107a/4; ‘adl ve ittīşāf ve iḥsān e.-di 107b/2; pādīşāhlık e.-yib 107b/3; ḳabūl e.-meyib 108a/6; ittifāḳ e.-b 109a/9

ey(i)t- söylemek, konuşmak, anlatmak (bk. ay-, ayt-): söylemek, konuşmak, anlatmak: yapışğur e.-mek bu turur 39a/2; munḳalı e.-dük yeter 47a/12; ḥānning bu e.-ken söziniñ niçesi bu turur 87a/5

eyü doğru, beğenilen, hoş: ol naḳl-i tariḥ-i māzi e. körünüb rāy-ı şevābnümaları ve ḥātır-ı ‘ālem-girleriga yetiştī 1b/10-11

eyyām günler: Ādem e.-dın tā bizing e.-ı feraḥ-encāmımızgaça 2a/3-4; bizing e.-ıımızdın song 2b/8; öz ‘aşırında ve e.-ında 2b/9; e.-ı ḥayātında 19a/1; Miḥlābīl e.-da 20a/1; aning e.-da 20a/7, 34b/4; e.-ı risāletde 25a/2; bu e.-dın sonḳ 25b/5-6, 50a/4, 97b/9; e.-ı salṭanada 35a/12; aning e.-ında 35b/6; Moḡol Ḥān e.-da 35b/12; e.-ı ḥükümet 39a/10; ol e.-dın tā bu vaḳtgaça 53a/2; Ay Ḥān e.-ında 56a/9; ol e.-da 56b/2, 62a/12, 62b/3, 62b/6; Afşar Ḥān e.-ında 58a/3; e.-ı münḳazī 58a/5; müddet-i e.-ı ḥānlığı ve pādīşāhlığı yetmiş yıl irdi 61a/5-6; e.-ı devletde 61a/11; ol e.-ı feraḥ- insicām 62a/4; ol e.-dın song 64b/1-2; e.-ı salṭanat 93b/7; e.-ı salṭanatında 93b/8; Cocı Ḥān e.-ındın beri 94a/11; Yār Muḥammed Ḥān e.-ında 96b/5; e.-ı feraḥ- encām 98b/1; e.-ı devlet-müddet 99a/11; ḳadīmü’l-e.-dın 104b/8-9

ezān Müslümanlıkta namaz vaktini bildiren yüksek sesli çağrı: ez e.-ing da‘vī-yi bendeliḡında raṭbū’l-lisān 1a/1

ez-cümle bu arada, özellikle: ey Ādem yılan e. ḥāzinān-ı cennet turur 12a/4; Sām evliyā-yı kibār-ı mürsel irdi 33b/11

F

fāḥire onurlu, şanlı, değerli: mesned-i ḥilāfet dārū’l-f.-i Buḥārāda müstaḳīm oldu 97b/6-7

fahır övünme, böbürlenme: özine f. eyleb aydı 6b/12; İblīs özine f. ḳılıb aydı 9a/6

faide yarar: ḥāḳına f.-si teymedi 82b/2; f. eylemedi 103a/12

fā’iz üstünlük, galip gelme; geçme: f. ve behremend bolub sordı 10b/2; Ādem ve Ḥavvā eşref-i muşāḥabete f. oldu 14a/1-2; şa‘şaa-i envār-ı ilahidin şevke-i ‘aḳl ü dānişte f. oldu 19a/7

fakīr yoksul; zavallı: f.-ga at ve azuḳ ve māl birib 45b/5; f. miskīn 76b/9

fakr yoksulluk, muhtaḳlık: f. u miskīnga iḥsān ḳılıb 75b/12-76a/1

fānī ölümlü, geçici: vaḳti-ki Yesūke Bahadır serāy-ı f.-din iḳlīm-i cāvīde ḳadam koydı 92b/10-11; ‘Abdullāh Ḥān dünyā-yı f.-din menzil-i ‘uḳbāya sefer itdi 96a/8; ‘ālem-i f.-din serāy-ı ‘uḳbāya rihlet ḳıldı 100a/7

fāriğ vazgeçmiş, çekilmiş: vak̄ti-ki Nūh keştī
kılmadın f. oldı 26a/6

fāriğü'l- bāl kaygısız: f. irdi 29b/5

farķ anıng f.-ını tāt-ı hilāfet birle mümtāz ve
libās-ı kerāmet birle ķāmetini ser-efrāz kılub 7b/9-10

farz yapılması zorunlu: hıżmet-i pādīshāh-ı hāķīķī
f. ve lāzım bilib 108a/7

faşl bölüm, kısım: bul kitāb niçe bāba ve niçe f.-
a müştemil oldı 2b/11-12; f.-ı mezkūr olunur 2b/12; f.-ı
Aḥno' oğlı 'aleyhi's-selām Aḥnō' turur 23b/11-12;
Ḥāmnı f.-ı bu turur 33a/8-9; Sām f.-ı bu turur 33b/9-
10; Türk Ḥān f.-ı bu turur 34b/2; f.-ı Oğuz Ḥānning
dünyāğa kilgenining zikri 36a/1; f.-ı Oğuz Ḥān İrān
üstine yorıǵanı beyānı bu turur 45a/5-6; faşl-ı zikr-i
Oğuz Ḥān oğlı Kün Ḥān Ay Ḥān Yılduz Ḥān 50a/12-
50b/1; f.-ı Oğuz evlādını orun ve ülüş alǵanı tafşıl oldı
52b/12; f.-ı Oğuz Ḥānning yegirme tōrt aşlı aḥtuǵının
adı ve kuşlarını sıfāt ve daǵlarıning süverni bu turur
54a/9-10-11; f.-ı beyān-ı Yılduz Ḥān-ı gītī-sitān 50a/12-
50b/1; f.-ı beyān-ı Afşar Ḥān-ı şāḥib-ķırān 57b/11; f.-ı
beyān-ı evlād-ı Kayı Ḥān ki Kün Ḥān oğlı turur 63a/7-
8

fāş açığa çıkarma: sırrıǵızını ḥāķǵa f. kıldı
76b/3

fāzıl faziletli, erdemli: 'ādil ve f. ve kāmīlū'l-
'aql ve şāḥib-i temhīd ve hemīşe vak̄t ra'ıyyete ri'āyet
iderdi 29b/4-5

fażl fazilet, erdem: zīver-i f. u dāniş 4b/12; öz
f.-ıdın delāil eyleyüb 6a/9; maṭla'-ı f. u 'ināyetdin
diraḥşān oldı 9b/1-2

fecere eşkıyalar, suç işleyenler: eyyām-ı
risāletde çok elem ü kāḥiş ol tāt'fe-i kefere-i f.-din
ange yetirdi 25a/2-3; eşnāf-ı kefere ve tavāif-i f. bar irdi
59b/3

feh̄m anlayış, idrak: künden küne f.-i terāķķī
eyleyib 5a/12; sözini f. itmedi 33a/2; sözini f. kılmadılar
33b/8; sözini f. kılma 34a/10

felek talih; gökyüzü: ḥūrşīd-i f. ıstıfā 1a/7; bāy-ı
kirām-ı f.-i iḥtişāmı 2b/3; f. öyindin kıldı 'ar 48b/7; üç
f.-i devvāre yeti şeb turur 59b/11; ābā-yı 'azām-ı f.-i
iḥtişāmning devrāmı sürdi 61b/2-3; bu f.-ning gerdişi
83b/10; mişl-i ābā-yı 'azām-ı f.-i iḥtişām Yılduz Ḥān
107a/12; f. mülki riķāb-ı girdāba tüşti 109a/5-6

fenā ölümlülük: lā-cerem ḥākīm-i lā-yazālī be-
'adem ve f. bul cemā'ate nāfiż oldı 4b/9-10; dār-ı f.-dın
dārū'l-beķāya raḥtını çekti 61b/3

ferāğat dinlenme; rahat: Ḥasan Bigni özlerine
ḥākim eyleyib f. eylediler 106a/8-9; ḥāķ anıng
eyyāmında f. boldı 35b/6; eyyām-ı devletde re'āyā f.
ve istirāḥat kiçe ve kündüz olurdı 61a/11-12

ferāğatlık dinlenme, rahat etme: rüzgār-ı f.
birle seyr kılurdılar 14a/5-6; anıng 'aşırda ḥāķ-ı 'ālem
f. birle evķāt ba-sar kılub 24a/4-5

ferāğ-ı bālīķ gönül rahatlıǵı: f. birle 102b/4

ferāḥ sevinç: gülşen-i f.-dın külḥan-ı terāḥ çıķdı
12b/4-5; eyyām-ı f.-insicām 62a/4; eyyām-ı f.-encām
98b/1

ferāhem toplanma, birikme: tamām yir yüzidin
f. eyleyüb anıng eczāsını bir birine maḥlūt eyleyib
Mekke ve Tāif arasında koydı 8a/11-12

ferāḥ-nāk sevinçli: Mirzā Rüstem f. oldı 102a/11

ferd birey: her bir f. ez-efrād-ı ādemi öz
māhiyyetini müşāḥḥas eyleyüb 2a/7

ferḥunde mutlu, mesut: ekķer evķāt-ı f.-sā'āt
1a/11

Ferīdun-fer Feridun gibi şanlı: ḥāķān-ı ferīşte-
niḥād İskender-ver F. 1a/12

ferīšte melek: ḥāķān-ı f.-niḥād 1a/12; f.-ler ilen
āsmāna 'uruc eyleyib 5a/11-12; çendān f.-ler anıng
va'zına cem' bolur irdi 5b/3-4; cemī' f. ilen āsmāndın
yire düşüb 5b/9; cemī' f.-ler müşāḥede-i levḥ-i maḥfūza
barıb 6a/10-11; f.-ler onge güzer eyleyüb irdiler 9a/2;
f.-ler birle ḥadīş eyleyürdi 14a/10-11; be-mu'āvenet-i f.
āsmāna çıķıtdı 21b/8; f.-ler ange namaz kıldı 21b/10

fermān buyruk, emir: min sining f.-ıñı vācib
kōrüb anıng aḥvāline raḥm eylemedim 8b/4-5; be-f.-ı
ḥazret-i aķdes-i rūḥū'l-emīn refīķlīǵı birle 9b/4-5; ḥudā
te'ālāning f. birle 10b/5-6; Ādem 'Aleyhi's-selāma
tengri te'ālā f. birle iḥtiyār kıldı 15a/5-6; f.-ı vācib
18a/4; f. boldı 26a/6; f.-ı serdār 91a/11; çok yıl 'ālem-i
irādeye f. sürdi 92b/1; ḥasebū'l-f.-ı pādīshāh-ı zī-cāḥ
109a/2

fermān-revā padişah: oğlı Kızıķ Ḥān f.-yı
memleket boldı 61b/4

fermāyış emretme, buyurma: sultān-ı 'ālī-şān
ḥuddām-ı saltānata fermāyış eylesünler 99b/6-7; Ya'ķūb
Mirzāning f.-i birle müteveccih-i ceng ü cidāl oldı
100a/1

ferzāne bilge, bilgili: Türk beǵāyet kār-dān ve
hüner-mend ve merdāne ve f. irdi 29a/7-8; ol sultān-ı
'ālī-māķām dil-āver ve f. ve bā-tedbīr irdi 63b/1-2

ferzānelīķ bilgelik: köp türlü f. 49a/2

ferzend oğul, çocuk: f.-ler-i ercmen nām- dār
2a/11; sizlering f.-leringiz 2b/2; f.-lerini bu tarz
hidāyet kılun 2b/10; e. f.-i 15a/3; fevt-i ol f.-i
ercmend[d]in ötrü çok nāle ve eḡān eyleyüb aydı
16b/5; a'ķal f. irdi 18a/12; ādem f.-leri 18b/3; Ādem
'Aleyhi's-selām f.-i şulbisi yegirme bir oğul ve
yegirme kız turur 18b/5; ḥudā te'ālā singe bir f.-i
reşīd kerāmet eyleye 18b/10; f.-leringā naşīḥat ve
vaşīyyet kılǵın 19a/5-6; çok f.-ler 'atā kıldı 29b/6; Rus
öz f.-leri birle ol yirde meķān-ı sūknā kıldı 30a/4; Yāfeş
f.-leri her birisi bir gūşe-yi vilāyetde ķarār tapıtdı 30a/6;
önge f.-lerindin 33b/11; her bir f.-lerini 34a/8; ādem
f.-leri ķārvāngā oḥşarlar 43b/12; ni yirning f.-isin teb
sordı 46b/9-10; f.-i kibār 94b/12; nām-dār f.-leri 108b/2;
kam-yāb-ı sa'ādet-yār f.-leri 109a/8

feşāḥat etkileyici söz söyleme: aşḥab-ı f.-a
mestūr olmaya 1a/10-11

fesād bozukluk; karışıklık; hile: bu ciḥet

mâdde-i f. Kâbîle müstevlî bolub Hâbîl kâtlîne tehdîd kıldı 15b/9-10; fışk ve f.-a meşğul boldı 19b/2; yana bir gürühi yana bir f. kılub 20b/8; Hâzret-i İdrîs vaktidin sonk 'âlem ara çok fışk u f. ve şüyüh temerrüd ve 'isyân şüyü' tapıtdı 24b/8-9; tarîk-ı fitne vü f. olub mülke fütür kirer 49b/10

fetânet yüksek zeka: ol kişi bā-fetânet ve bā-hüş ve hîred-mend ve hizmet-kâr kişi irdi 63a/1-2

feth alma, zaptetme: anıng menziline kilüb f.ü'l-bâb kılub kördiler 22a/12; mesned-i hükümet andın song Afşar Hân<a> evlâdına f. boldı 51a/5-6; tarîk-ı f. ve nuşret ange rüy virdi 52b/5-6; tamâm-ı memâlik f. ü teşhîr eyleyüb 60a/3-4; f. ve zafer anlarınğ hiç birine rû vermedi 101b/9; vakt Meşhed-i muqaddesi f. eyleyib 103b/1

fevâhiş ahlaksız kadınlar, fahişeler: irtikâb-ı zinâya ve f.-e ikdâm eyledi 17a/4

fevâzıl erdemliler: umum f. Hâzret-i Âdeme teşbih irdi 19a/1

fevc bölük, takım: 'âkıbet 'Azâzîl f.-i melâike birlen be-tarîk-ı muharebe ve muqâtele ol kavme dâhil olub katle yetiştürdi 6a/2-3; bir f. birle Köse Hacı Bayandırıñ muharebesine yolladı 102a/6-7

fevt ölüm: f.-i ol ferzend-i ercend[d]in ötrü çok nâle ve efgân eyleyüb aydı 16b/5; Keyük Hân atası f. kılândın sonk çok yıl hânlık eyledi 34b/12-35a/1; atası f. kılândın sonk her biri öz vilâyetine barib ra'ıyyet-perverlik eyleyüb 35a/5-6

fezâ geniş alan, uçsuz bucaksız boşluk: zâviye-i 'ademdin be-f.-yı şühüd vücûda kildi 4a/5; f.-yı cennete karar tapıtdı 10b/7

fezâ'il faziletler, erdemler: keşret-i f. ve umum fevâzıl Hâzret-i Âdeme teşbih irdi 18b/12-19a/1

fırka insan topluluğu: anıng 'aşrında benî âdem iki f. oldı 19a/12; bir f.-sı Kâbîl oğlanlarığa ittifak bolub fışk ve fesâda meşğul boldı 19b/1-2; hiç bir f. önge bir f.-ning sözini fehm itmedi 33a/1-2; her bir f. bir luğa tekellüm kıldı 33b/7-8

fırşat uygun zaman: ol f.-da Âdem 'azm-ı ziyâret beytül-muqaddes kıldı 15b/10-11; Yavı f. tafib 64a/1; bir f.-dın song köterib aydı 71a/9-10; biraz f.-dın çok 101b/6

fışk doğru yoldan ayrılma; hainlik: f. ve fesâda meşğul boldı 19b/2; f. u mücevveze mâ'il oldılar 20b/4; 'âlem ara çok f. u fesâd ve şüyüh temerrüd ve 'isyân şüyü' tapıtdı 24b/9

fıkr f. kılıb 41a/3; okuğan ve tınglağan kişiler yahşı f. kılınğ 84a/1; 'Abdullâh Hân 'Alî Big Hânı tutmak fikrinde bolub 104b/12

filân Açıkça söylenmeyen şeylerin yerini tutan sözcük: İsfahânı f.-ı singe birdim 46b/4-5; f.-ça ming tengemni oğrı alıb turur 46b/9; f. çölning avı köp irmiş 48a/4; f. vakt f. malınızğa hıyânet kıldı ve f. sırrınızını halkğa fâş kıldı 76b/2-3; f. yirde keyik köp irmiş 76b/8

file ağ: f. dutmaklık ve tüfek çekmaklık ve ekşer şanâ'ât-ı bedi'î ki Çin ehlide ma'rûf ve meşhûr turur 32a/12-32b/1

fîrâk ayrılık: f.-ı Havvâğa mübtelâ bolandın sonk kırk kiçe kündüz ta'âm yemedi 13a/4-5

fîrâr kaçma, kurtulma: çok yıllar ol evlâd be-tarîk-ı f. her vâdilerde ve beyâbânlarda istikâmet idüb rûzgâr ba-sar kıldılar 62a/11-12; Rüstem Mirzânıng Aḥmed Sultân digen oğlu f. idüb Rûm vilâyetine barib irdi 102b/1-2

fîrâvân bol, çok, fazla: in'âm-ı f. birle 'Alî Big yanığa yollayub 'Alî Big Hânı huzûrına istedi 105a/1; mihr-bânlıklar f. eyledi 105b/2

fîrdevs cennet: evlâd-ı pâdişâh f. mekân Emîr Timur-ı Gürgân 94b/8

fîrifte aldatılmış, kandırılmış: Havvâ anıng vesvesesine f. boldı 12a/2-3; kavline f. bolmağın 25a/12

fîrû-tanlık çaresizlik: yir âcizlik ve f.-ı be-düstür-ı sâbık 'arz ve beyân eyledi 8a/6-7

fîrûze değerli bir taş: f. ve dürr birlen 48b/5

fitne: karışıklık; ara bozucu: tarîk-ı f. vü fesâd olub 49b/10; f. bolur 75b/4; anlarınğ f.-sini teskîn eyledi 102a/3

fuḳarâ yoksul, fakir: tamâm f. ve ğurebâ 58a/9; fuḳarâ ve fuḳalâ 63a/11, 64b/7; işlerini f. ḫayrı üçün yatḳurdılar 109b/2

fuḳalâ faziletli, erdemli: fuḳarâ ve f. 63a/11, 64b/7; f.-yı istilâ-yı kızılbaş 95b/5

fünûn fenler, bilimler: 'ulûm-ı gaybiyye ve f.-ı ğarîbe ve ma'rifet-i ṭabâyi' -i mevcûdât irdi 21b/3

G/Ġ

ğâfil çevresinde olup bitenlerin farkına varmayan: bularnıñ şîrin sözige könglini birib bir kiçe ğ. yatkanda Sanḳı Sinni öltürdi 89a/3-4

ğâh ara sıra, bazen: 'ucb ve tekebbür ve ḥöd-perestlik ilen ğ. yir yüzinde bolurdi ve ğ. âsmâna çıkardı 6a/7-8; ğ. Hind vilâyetinde bolurdılar ve ğ. 'Arab diyârında ikâmet eylerdiler 14a/6-7; ğ. alt yeti tob bolub irdiler ğ. üç tob ve dört tob bolurlar irdi 66a/9-10

ğâ'ib kayıp, görünmez: ol yıldız-ı nûrânî ğ. oldı 92a/1

ğalaṭ yanlış: hiç ğ.-ı yok turur 65a/10-11; bu söz maḫṣ ḡ. turur 83a/9

ğalaṭlık yanlışlık: bu sözniñ ğ.-ınıñ yana ber-vech bu kim 83b/11

ğâlib üstün: ğ. kilür irdi 40b/8; 66b/5; ğ. kildi 41b/9; nûr zulmete ğ. turur 7a/3; Oğuz Hânı ğ. kıldı 39a/3-4; Türk ğ. boldı 31a/3-4

ğam üzüntü, kaygı: ğ.-ı endühdın berî boldı 22a/8; şabâḫ ü mesâ müşâhede-yi şuret idüb jengâr-ı ğ.-ı ayıne-yi zamîrdin zidüde iderdı 22a/10-11; niçe illik ğ.-ların 45a/7

ğam-nâk kederli, tasalı: ğ. olub 60a/10

ğam-ḫor kederli, üzüntülü: ğ.-ı yok teb oğıl

okundu 42a/6-7

ğam-gîn kederli, üzüntülü: ğ. oturur siz 73b/1; Rus digen ğ.-i yanığa kildi 31b/1

ğanāim ganimetler, kazançlar: Hâbîl şâhib-i ğ. irdi 15b/4

ğanîmet kâr, imkân: Kâbîl vaqt ğ. bilüb Hâbîl helâkına güşiş eyledi 15b/11

ğaraž maksat, niyet (bk. el-ğaraž): bu sözde hiç ‘ğ. yok turur 12a/5; bu sözlerdin ğ. ol kim 66b/8-9; ğ. bu el-acâyib kışaş ve ğaraib aḥbârdın berir kim 90a/4-5

ğaraib tuhafliklar, gariplikler: ğaraž bu el-acâyib kışaş ve ğ. aḥbârdın berir kim 90a/4-5

ğarb batı: ekşer bilâd-ı şark ve ğ. anıng taḥt-ı taşarrufunda oldı 93b/6

ğâret yağma, akın: leşker-i bî-kerân birle anıng üstine barıb tenbîh duta deb katlı ü ğ. kılurdu 63b/3-4; eyyâm-ı saltanatında çok katlı ü ğ. ü katlı-i ‘âmm kılur irdi 93b/8

ğarîb acayip, tuhaf: anıng kâr-hâne-yi meşiiyetdin ba‘zı emri ğ. ve sûreti nâdir ve ‘acîb peydâ ve vâkı‘ olur 90a/6

ğarķ suya batma, boğulma: keştîğa sâlgın tâ ğ.-dın imen qalsun 19a/5; cesed-i Âdem ğ.-ı girdâb-ı tûfân olmasun 26a/8

ğarķ-âb suya batma: ğ.-ı girdâba tüşti 109a/6

ğaybiyye bilinmezliğe ait: ‘ulûm-ı ğ. ve fûnûn-ı ğarîbe ve ma‘rifet-i ṭabâyi‘-i mevcûdât irdi 21b/3

ğâyet 1. çok, fazla: kavm-i benîyyü‘l-cânn ğ. tuğyân ve bî-pâklik ilen ol resûle şehâdet şerbetin içürdiler 5b/12-6a/1; 2. Son, nihayet: andın song yana birisi tûlû‘ kılub ğ. oldı 91b/8-9

ğayre başka, diğer (bk. ğayrı): ol zamândın bir künçe intisâb-ı eşnâf-ı Etrâk ve Moğol ve Tatar ve Hıttay ve Kılmağ ve ğ. ta‘ife ki ma‘rûf turur 33a/5-6; Niyâz Muḥammed Hân mişl-i âbâ-yı ‘azâm-ı felek-i ihtîşâm Yılduz Hân ve ğ. hânlar kim 107a/12

ğayrı başka, diğer (bk. ğayre): vela ğ. âğâz eyledi 6a/5-6

ğayr-ı meşhûr meşhur olmayan, şöhretsiz: ğ. kişilerini bitimey tururlar 83b/5

ğayûr gayretli, çalışkan: uluğ oğlu Alf Tuğral çok ğ. kişi irdi 64b/11

ğâzî savaşçı: Rûm sultânı Avar leşkeri birle ol ğ.-leri tekâbüle salıb engîz-i ħarb kıldı 60a/5-6; Timûr Şâh pâdişâh-ı ğ.-dir 108b/8 [ayrıca bk. Benam Ğâzî 83a/5; Burıcı Ğâzî 83a/5; Kulan Ğâzî 83a/6; İnal Ğâzî 83a/6; Süleymân Ğâzî 83a/6; Haydar Ğâzî 83a/7; Muştâfâ Ğâzî 85a/10; Ebû‘l-Ğâzî Sultân 108b/5]

gerden boyun: rişte-yi itâ‘at ve inkıyâdnı ğ.-lerige ḥirmân (?) kabûl itdiler 109a/11-12

gerdiş dönüş, dönme: ol ḥalk buḥârât-ı su ve ğ.-i hevâ birle ‘illet ve marâz peydâ kılub darû‘l-beḳâyâ bardılar 27a/12; felekning ğ.-i 83b/10

gez uzunluk ölçüsü: Âdem qaddi yüz ğ. qaldı 14a/11-12; Nûḥ keştîsi ming iki yüz ğ. irdi ve ‘arz altı yüz ğ. irdi 28a/4-5

ğybet dedikodu, çekışirme: sindin ğ. kıla turur 77b/1; Suvarning ğ.-ini ḥânğa niçûk ayturların bilmedi yörüb irdiler 76a/9-10

gird yuvarlak: Afşar Hân ḥasenü‘l-vech ve miyâne-qadd ve ğ.-maḥâsin ve bûzürg yüzlük ve çatma qaşlık ve uzun barmaklık ve iri âvâzlık ve bülend ‘atşelîk kişi irdi 58b/3-4

girdâb sâhil-i selâmetdin ğ.-ı melâmete yüz kitürdi 12b/4; cesed-i Âdem ğarķ-ı ğ.-ı tûfân olmasun 26a/7-8; ğarķ-âb-ı ğ.-a tüşti 109a/6

girdâr meşguliyet, iş: Neẓr Kulu Big öz ğ.-ındın şermende ve ser-efgende bolub eyalâtdın ayrılıb 106a/9-10

giriḇân-gîr yaka tutan: ange hem ecel ğ. olub rûḥ-ı paḳnı beden mülkidin ma‘zûl eyleyüb taḥtğâh-ı ašlîsine köçürdi 61a/8-9-10

giriḇtâr yakalanmış, esir: ḥazret-i ‘izzet-i cellü ‘alâ ol ṭâifening ‘uḳûbât ve mehlekeye helâk ve ğ. eyledi 4b/5-6; be-la‘net-i ebedî ğ. bolğay 6b/2; melik-i ḥafîz hiç bir kimsemizi bu belâyâ ğ. ve bul vâhibe mübtelâ kılmaya 6b/4; belâ-yı [r]eşkime ğ. olur 9a/6; şeyṭân la‘net-i ebedîğa ğ. bolub duḥûl-ı behiştin memnû‘ boldı 11a/2-3; cû‘a ğ. boldılar 26a/1

giriḇtârlık yakalanma, tutulma, esaret: kayd-ı ğ.-dın ḥalâş idüb Âbiye Sultân birle Şîrvân ṭarafına yolladı 101b/1-2

gîrûdâr savaş, kavga: hengâm-ı ğ. 59b/11, 100a/2

gîṭi-sitân dünyaya egemen olan: bul kitâb ol ḥân-ı ğ. Oğuznâme müsemmâ kılub 2a/10-11; faşl-ı beyân-ı Yılduz Hân-ı ğ. 56a/12; anıng oğlu ḥalef-i ğ. Ebû‘l-ḥayr Hân irdi 94b/6

göbek sarı bir kuş adı: kuşı ğ. turur 54b/2

gufrân bağışlama: Cebrâ‘îl-i emn müjde-yi ‘afv u gufrân yetkürüb 13a/11-12

gûlgule gürültü: ğ.-i leşker ve na‘ra-yı kerrenây ve kûs bu çarḥ-ı abnûsa dolanıb turur 59b/11-12

ğurâb karga: aḥîrû‘l-emr iki ğ. arasında ṭarḥ-ı muḥâşamet dutub ḳâtıl maḳtûlını tofrağa defn eyledi 16a/4; ğ. yolladı ki tâ keyfiyyet-i ḥâl ü kemmiyyet-i sudın ḥaber kitürsün 27a/4-5

ğurebâ garipler: tamâm fuḳarâ ve ğ. memnûn ve mesrûr ve ser-ni‘met bilüb 58a/9

ğurûb batma: Âdem ‘aşr vaktidin tâ ğ.-ı âfitâbgâça ol cihân-geşte behiştde boldı 13a/2-3; tâ ğ. vaktına bolğay 13a/4; üçüncü nevbet yana birisi zâhir olub ğ. oldı 91b/9-10; andın song yana bir yılduz tûlû‘ kıldı ve ğ. boldı 92a/3-4; vakti-ki ol yılduz-ı ‘azîm ğ.-a yetişdi Kaçulı Bahâdır uḳudın uyandı 92a/7

ğusl yıkanıp abdest alma: ğ.-ı ḥayz ve cenâbet kılmâğ ol ta‘lîm eyledi 21a/6-7; ḳuvâ-yı şehvet-i nefis anlarga ḡâlib olsa bir çeşme-yi ğ. kılurlar 90b/1-2

ğüşe köşe, bucak: Yâfeş ferzendleri her birisi bir ğ.-i vilâyetde ḳarâr tapıtdı 30a/6

ğüşiş çalışma, çabalama: Kâbîl vaqt ğanîmet bilüb Hâbîl helâkına ğ. eyledi 15b/11

güş et: şahrada naḥçir şikâr kılub anıng g.-ını kebâb iderdı 29b/7-8; bir kün bir loḡma g. ḡolidın nemek-sâra tüşitdi 29b/8

gül - būn gül fidanı: bir kiçe ol bânü-yı kişver-i şabâḡat ve g.-i bâḡ-ı melâḡat ḡayr- ḡahında yatıb irdi 90b/7-8

gülşen gül bahçesi: g.-i feraḡdın küllḡan-ı teraḡ çıḡdı 12b/4-5

gül-zâr gül bahçesi: g.-ı ni‘met ḡaristân-ı miḡnete tebdîl oldı 12b/5; tamâm-ı g.-ı memâlik-i Fârs ve ‘Irâḡeyn ve Âzerbâycân ve Īrân mu‘arızlar tigenidin maşûn ḡaldı 102a/12-102b/1

gümân zan: istima‘-i bu ḡaberdin şekk ü g.-ı ḡâlip şeyṡân bâtnında peydâ bolub özine faḡr eyleb aydı 6b/11-12

güm-râh yolunu şaşırması: ba‘zısı cehâlet yolında g. boldı 19b/3; ol g.-lar oḡlanlarını elidin dutub Nûḡ ḡaşıḡa kiltürüb aydırdılar 25a/6-7

günâh günah, suç: öz g.-ımdın singe şerm-sâr olub 12b/1

günâhkâr günahlı: bir kişi g. bolsa 55b/1; ol g. kişi pâdişâḡnıng uruḡındın bolsa veya özge uruḡdın bolsa 55b/2-3; Türkmening g.-ları kim başdın ya maldın ayrılır min tigenleri barḡası 88b/9-10

güncâyış sığma: ol leşker kûh u ḡâmuna g. ḡılmadı 30b/9-10; siz evlâd bul yirde g. bolmas siz 31b/3

gürûḡ topluluk, grup: bir g.-ı benîyyü‘l-cânın ange mübâderet eyledi 5b/10; bir g.-ı ange mutâva‘at ḡıldı 19b/1; yana bir g.-ı yana bir fesâd ḡılub 20b/8; Ḥazret-i İdris ḡalḡ-ı benî âdemi yetmiş iki g. ḡılıb perverd-ḡâr-ı ‘ibâdete da‘vet ḡıldı 20b/9-10; büt-perestlik ol g.-dın ‘âlem ara şâyi‘ oldı 22b/8-9

güvâḡ delil, kanıt: mundın yaḡşı g. bolmas 75a/2

güvâḡlık tanıklık: şıdḡ-ı kelâm bu müşfiḡ-ı emîne g. verir 12a/5; bu sözde g. birdiler 75a/1

güyâ sanki: min g. anıng vekîl ve ḡafîz irdim ki anı mindin ṡaleb ḡılır sin 16b/1-2

güzârlık (zaman ya da hayat) geçirme, yaşama (bk. güzêrlık): andın ireli ḡalḡ-ı ‘âlem maḡârelerde ve bülend yirlerde ve daḡlarda mesken dutub güzârlık ḡılurdılar 20a/4-5

güzêr bekleme, gözleme: ḡalıb-ı Ḥazret-i Âdem <ve> müddet-i kırḡ yıl Mekke ve Tâif arasında turub irdi ve ferîşeler onge g. eyleyüb irdiler 9a/1-2; bir kün İblîs melâike birle der-mertebe-yi şâlşâl ange g. ḡıldı 9a/3-4

güzêrlık (zaman ya da hayat) geçirme, yaşama (bk. güzârlık): ṡarnûs evlâd ve etbâ‘nıng şeri‘ ḡabûl eyleyib rûzḡârda g. ḡılurdılar 4b/3-4; samûr ve sincâb dutub melbûsat eyleyüb g. ḡıldılar 32a/6-7

güzêrân geçici: Moḡol Ḥân cihân-ı g.-dın ‘âlem-i câvidâna rıḡlet ḡıldı uluḡ oḡlı Ḳara Ḥân temşit-i mehâmm-ı salṡanat ve cihân- bânlıḡa iḡdâm eyledi 35b/8-9

güzeşte geçmiş, geçen: g.-lerdin bu naşîḡat bizlerḡa yâdigâr turur 25a/8; g.-lerdin istifsâr iderdı 3a/6

güzîn dâre-yi güzîn 102a/9

H/Ḥ/Ḥ

ḡaber haber, bilgi: istima‘-i bu ḡaberdin şekk ü gümân-ı ḡ. şeyṡân bâtnında peydâ bolub özine faḡr eyleb aydı 6b/11-12; Cebra‘îl ḡ. yetkürübtür 15a/9; keyfiyyet-i ḡâl ü kemmiyyet-i sudın ḡ. kitürsün 27a/5; ol cäsüslardın bu nev‘ ḡ. işitdi 60a/10; ol ḡ. Tebrîz ḡâkimi Biyik Depe Ḥân mesmû‘ olub çok cem‘iyyet ve leşker yıḡub alarınḡ imdâdına bardı 62a/7; ḡıḡ minin ḡâlimdin ḡ.-ning bar mı 74a/4-5; ‘Alî Ḥân bu ḡ.-ni işitkendin song 80a/2; ol sebebdin ḡarındaşları kilib alıb barsunlar dîb ḡ. yiberdi 87a/11-12; Ya‘ḡub Mirzâ ba‘de‘z- istimâ‘-i bu ḡ. (...) kõnderdi 99b/8-12; bu ḡaber ve Kündüz Big sem‘iḡa yetiştirdi 100b/12; bul ḡ. be-ṡaraf-ı bilâd ü emşâra yetiştirdi 101b/5-6; bu ḡ. bir kiçe Tebrîze yetiştirdi 102a/10-11; Rüstem Big ba‘de‘z- istimâ‘-i ol ḡ. ‘ilm-i muḡârebe ve muḡâtele efrâşte idüb oḡlınḡ istiklâline kitdi 102b/6-7; anıng aḡvâline ḡ. aldı 105a/7; bu vâḡı‘âdın ḡ. tapandın song 106a/3

ḡaberdâr haberli: Âdem ḡ. olmadı 10b/1; ḡâzinler bu ḡâle ḡ. olmadılar 11b/2; vâḡı‘a-yı tûfân-ı Nûḡdın ḡ. kılıb aydı 19a/2

ḡacc Müslümanlar tarafından Kâbe’nin yılın belli bir zamanında ziyaret edilmesi, İslâm’ın beş şartından biri olan ibadet: Âdem ‘Aleyhi’s-selâm ṡariḡ-ı ḡ. ber-câ kiltürüb mu‘âveret ḡıldı 16a/7-8; Neḡr Muḡammed Ḥân ḡ. yolında vefât tapdı 97a/1

ḡacâlet utanma: bâ-vücûd beşâret-i maḡfîret şâibe-yi ḡ. ve melâletdin baḡṡa ḡâlî imez irdi 13b/1-2

ḡadd sınır: vâḡti-ki olar ḡ.-i bülûḡa yetiştirdi 15a/5; olar kim Esterâbâd ve Balḡan ḡ.-ine barıb irdi ‘Alî Bigni yana bir oḡlı Ḥasan Bigni özlerine ḡâkim eyleyib ferâḡat eylediler 106a/7-8-9; bî-ḡ. leşker birlen ümmü‘l-b.-ı Belḡḡa nümü-dâr bolub Aḡḡa muḡâşarasıḡa kildi 108b/10-11

ḡadîş 1. Peyḡamberin sözü (bk. aḡâdîş): şâḡib-i kitâb-ı *Nevâdirü‘l-Ma‘ânî* iki ḡ. bu aḡâdîş munzamm eyleyib turur 3b/5-6; **2.** Bu sözleri inceleme, yorumlama: ferîşeler birle ḡ. eyleyürdi 14a/10-11

ḡadîş ortaya çıkma, meydana gelme: bir ḡadîşe ange ḡ. bolur

ḡadîşe olay: bu ḡ.-ning heybetidin zelzele-yi ‘aḡîm yir eczâsında peydâ bolub ḡaḡîkât-ı aḡvâl Cebra‘îldin istifsâr ḡıldı b/6-7-8; bir ḡ. ange ḡadîş bolur 19a/3-4

ḡafîz koruyan, esirgeyen Allah: melik-i ḡ. ḡıḡ bir kimsemizi bu belâya giriftâr ve bul vâḡibe mübtelâ ḡılmaya 6b/4; şerâit-i ḡ. ber-câ kitürsün 19a/6

-ḡâ‘ḡ isteyen, arzulayan: İblîs aydı (?) ḡ. nesebing min 22a/4-5

hākān sultan, hükümdar: h.-i ferişte-nihād 1a/12; hülāşa-yı düdmān-ı ‘azimü’ş-şān-ı kâānı el-h. bin el-h. bin el-h.-ü’l-h.-i ‘ālī- şān-ı bülend-mekān Oğuz Hān-ı Türkman-ı şāhib-kırān 1b/1-2

hāce hoca, efendi: h.-siniñ mālđm Ayazğa bir oğlağ hem tegmedi 89a/4-5 [ayrıca bk. Irğıl Hāce 50a/2, 50a/10, 50b/2, 53a/2, 53a/3, 53a/5; Kābil Hāce 57b/4; Sevinc Hāce 62b/11, 62b/12; Qayı Qara Hāce 67b/1; Salur Enkeş Hāce 67b/1; Av[a] Şibān Hāce 67b/2; Kazancı Hāce 79a/4; Uyğur Irğıl Hāce 88a/5; Hāce Buğa Sultān 94b/4; Hāce Muḥammed Sultān 95b/11]

hacerü’l-esved Kābe’nin duvarında bulunan kara taş (bk. seng-i hācer): h. ve bir qabza varağ-ı eşcār behiştin kötürdi 12b/11-12; h.-i ki özi birle behiştin kötürüb irdi 13b/7

hacerü’l-matar yağmur taşı (bk. yada; cada): ‘Arab tilinde h. dib-türler 28b/10-11

hācet lüzum, icap: ol pādīşāhlarning hikāyetlerini bizniñ aytmahımız h. irmes 82a/10-11

hāci hacca gitmiş olan: qarığan çakında Mekkeğa barıb h. bolub kildi 84a/2-3 [ayrıca bk. Qul Hāci 85a/5, 85a/6; Köse Hāci Bayındır 101b/12, 102a/6, 102a/9, 102a/10]

hākāyık gerçekler, hakikatler: Çingiz evlād ve yana berü ‘aşāirni ḥasbe’l-vākı’ h. ve māhiyete yetişsün 94a/9-10

hākikat gerçek: h.-in bilmek üçün özümni ölük kılib irdim 77b/2

hākık i gerçek: hīzmet-i pādīşāh-ı h. farz ve lāzım bilib 108a/7

hākīm yönetici, hükümdar: Bülkā digen birini anlarga h. eyledi 4b/11; ‘Āzāzıl bir şuleḥayı ol kavmdin be-tarığ-ı risālete ol ta’ifening h.-ine yiberdi 5b/11-12; başı Sayram ayağı Mısırgaça alğan vilāyetlerini barçasına hākimler koyub öz yurtına tüşdiler 48b/2-3; Qayı Hān niçe yıl h. bolandın song anıñ evlādıdın bir niçe kişi hān oldı 51a/1-2; ol hān-ı vālā-şān çok yıl ḥalā’ikğa hān ve h. oldı 58a/2-3; her biri her vilāyetde h. ve ser-kerde olub rüzgārda şāyi’ boldı 58b/11-12; uluğ oğlu Biyik Depe Hān Tebrīze h. eyledi 60b/9-10; her bir oğlanını bir vilāyete h. eyleyüb 60b/10; ol ḥaber Tebriz h.-i Biyik Depe Hān mesmü’ olub çok cem’iyyet ve leşker yığub alarning imdādına bardı 62a/7-8; her bir evlādını Rüm mahālinde bir ülkeğa h. tiküb 63b/7-8; Şāh Keykubād Sāmānī Rūma h. olub mesned-i hilāfetde müstākīm boldı 64a/8-9; Ferruḥ Şāh h.-i Şirvān Sultān Ḥaydarıñg hareketine ittılā’ ḥāşıl idüb 99b/1-2; oğlu Rüstem Big qal’a-yı Anḥıkğa h. eyledi 100b/5-6; Köse Hāci Bayındır h.-i İsfahān Rüstem Big birle 101b/12; oğlu Pır Muḥammed Big h. oldı 103a/6; oğlu Uğurlu Bigi anıñ orınına h. oldı 103a/7-8; Ya’kūb Hāndın song oğlu İskender Hān h. oldı 103a/10; Uluğ Big atlı emīrning Merv-i Şāh-Cihānga h. eyleyib ‘ömr seyr keçürür irdi 103b/3-4-5; Uluğ Big vefāt kılandın song beyik oğlu ‘Alī Big atasıñg orınına eyalāta hān ve h. boldı 104a/6-7; h.-i Merv hem

‘arz eyledi 104b/7; ol vaqtda Mervning h.-i Nūr Muḥammed Hān ‘Abdullāh Hānning küyeg irdi 104b/10-11; anı öltürüb sini Canığa hān ve h. kıılır min 105a/11-12; ‘Arab Bigi Yabıcı h.-ine tapşurdı 105b/10-11; ‘Abdullāh Hān il arasına yiberib h. eyledi 106a/2; ‘Alī Bigni kiçik oğlu Yūsuf Bigni özlerine h. eylediler 106a/7; ‘Alī Bigni yana bir oğlu Ḥasan Bigni özlerine h. eyleyib ferāğat eylediler 106a/8-9; ‘Azīz Qulı Big ve Niyāz Muḥammed Big h.-i eyalāt boldılar 107a/8-9

hākīm her şeyi bilen, Allah (bk. hekīm): lā-cerem hākīm-i lā-yazālī be-‘adem ve fenā bul cemā’ate nāfiz oldı 4b/9; tamām-ı h.-ler ve māriḥleri cem’ kılıub öz adına qur’a işt[t]ürdi 39a/7-8 [ayrıca bk. Hākīm Sultān 108b/6]

hākımlık yöneticilik, hükümdarlık: alarning evlād tā rüst-e-ḥīz künineçe rüzgārda hān ve h. kıılunlar 50a/7; Ni‘metullāh Hānnı h.-ğa mevşuf ve mevsüm kıldılar 109a/9-10

Hākı Allah: ḥazret-i h. sübhānehu ve te‘ālā 3b/10, 7a/8, 7b/1, 8b/2, 8b/8, 24b/11, 26b/12; h. te‘ālā 4b/2-3, 19a/9, 27b/2, 90a/5; h. cellü ‘alā emr eyledi 8b/5; ḥalkı h. yolına hidāyet kııurdılar 21a/3-4; cān h.-a teslīm eyleyübtür 22b/1; h. rahmetine kitdi 56a/8, 57a/5, 89a/8; Yılduz Hān h. rahmetine vāşıl oldı 57a/1; h. rahmetine bardı 89b/7.

hāk Birisine ait olan şey: ey il ve ḥalk barçangız bilür sizler pādīşāhlık Tumannıñ h.-i irgenin 69b/2-3

hāk-sārī perişanlık: bul kavm h.-yi su birle helāk eyleyüb müstaḥaqq-ı narü’l-cehennem kıılır min 25b/11-12

hāl 1. durum, vaziyet: mücib-i ol h.-i istifsār eyledi 6a/12; bir kimseye izḥār-ı h. eylemes min 6b/7; ḥāzinler bu h.-e ḥaberdār olmadılar 11b/2; Mīkā’ıl hem yirniñ keyfiyyet-i h.-ini ḥazret-i ‘allāmü’l-guyüb ve’ş-şehādeğa ‘arz eyledi 8a/6-7; ol h. ḥitāb-ı ilahī-yi ‘izz ü şāna binā- yı Qa’be-yi mu’azzamaya nāzil oldı 13b/2-3; ol h.-din Ādem mefhūm itdi 16a/10-11; Nūḥ ‘Aleyhi’s-selam şudur-ı bu h.-din şikāyet dergāh-ı zül’celāle yetkürdi 25b/2-3; keyfiyyet-i h. ü kemmiyyet-i sudın ḥaber kitürsün 27a/5; Nūḥ bu h.-din āgāḥ bolub Ḥām nesline du‘ā kıldı 27b/12-13; ḥalk anıñ zıll-i ḥimāyetinde āsüde h. ve fārigü’l-bāl irdi 29b/5; der-eşnā-yı bul h.-de Saqlaba bir oğul mütevellid boldı 31a/7-8; evvel h. Qayı Hān evlādıdın ki bir niçe hān ve big bolğanlar irād bolsun 63a/6-7; hiç miniñ h.-din ḥaberning bar mı 74a/4-5; el-ğarağ yeti kerret ol h.-i müşāhede kördi 92a/4; ol h.-din Tümene Hān hoş-ḥāl oldı 92a/8-9; **2.** İçinde bulunulan an: ol h.-de Ādem ‘atşe verüb tilindin şükr-i ni‘met-i zül’celāl cār eyledi 9b/9-10; ol h.-de Yāfeş iltimās kıldı 28b/6-7; ol h.-de Ḥām şehvet tuğyan eyleyüb ḥaremi birle ḥalvet kıldı 33a/12-33b/1; ol h.-de anıñ şüret-i kuvvāda mübeddel olub ḥayr-ğāhdın çıkdı 90b/11-12; ol h.-de Qaçulı uyandı 92a/2; ol h.-de ve Kündüz Big katle yetişitdi 102a/8; ol h.-de ümerā-yı ‘Irāk ve Āzerbāycān tāriḳa-

yı bî-vefâlık meslûk idüb Rüstem Bigni dest-gîr eyleyüb Aḥmed pâdişâha kiltürdiler 102b/8-9-10

ḥalâş kurtuluş: istimâlet birle mükemmin-i şekâvetdin ḥ. olub bir menzil-i şalâḥ ve sa'âdete yetişitdi 20b/7-8; Nüh 'Aleyhi's- selâm seksen kişi birle keştîga kirdi tâ tûfândın ḥ. tapıtdı 26b/1-2; kayd-ı giriftârlıkdın ḥ. idüb Âbiye Sultân birle Şîrvân tarafına yolladı 101b/1-2

ḥâlât hâller, nitelikler: beyân-ı ḥ.-ı Âdem-i safiyy 'Aleyhi's-selâm 1b/12

ḥalâ'îk halk, insanlar: andın song Mihlâbîl oğlu Berd re'is-i ḥ. boldı 20a/6-7; her bir iklîmde ḥ.-ga İdrîs senet peydâ kılub resmi muḥarrer kıldı 20b/11-12; namâz kılmakı ḥ.-a emr kıldı 21a/8; Kelmel ḥ.-a vâlî olub bir niçe yıl vâlî-i vilâyât ve ḥalk olub vefât tapıtdı 24a/2-3; andın sonḡ Kelmel oğlu Matuseleḡ re'is-i ḥ. boldı 24a/3; bu resm-i mu'tâd ṭabî'at-ı ḥ. boldı 29b/10; anıing eyyâmda ḥ. âsâyiş ve ârzu-mendlik birle ba-sar kılurdu 34b/4; ḥ. barçası şeref-i imâna müşerref boldı 40a/1-2; vufur-ı in'âm ve iḥsânıdın tamâm ḥ. memnûn ve mesrûr irdi 40a/5-6; ol öy içinde ḥ.-a toy verüb 52a/3; Yılduz Ḥân ki maşrıḡ-ı sa'âdetdin âfitâb dek ḥ.-a tûlû' kıldı 56b/1-2; ol eyyâmda qaralḡu cihân ḥ. közine yaruḡ boldı 56b/2-3; barça uluḡ ve kiçik ḥ.-a toy virdi 58a/11-12; ḥ.-ga ḥân ve ḥâkim oldı 58a/3; anıing ḥüsn-i sülûkdın barça ḥ. memnûn ve mesrûr olub 63a/10-11; ḥ.-a çok 'adl kıldı 64b/6; ol pâdişâḡ-ı zî-câḡ ḥ.-ı penâh tamâm Moḡol ve Türkistân ḡânlarını yir yüzindin köterib 'âlem ol ṭabaḡadın pâk eyledi 93b/4-5

ḥalef sonraki, ardıl: on oḡulıing ḥ.-ini 59a/9-10; anıing oḡlı ḥ.-i ḡitî-sitân Ebu'l-ḡayr Ḥân irdi 94b/5-6

ḡalet durum: ol ḡâletde be-ṭarîḡ-i inkâr ve i'tirâz müştâḡim irdi 7a/11-12

ḡalıḡa yaratılmış, mahluk: ḥ.-i a'zam 9a/12

ḡalıḡı'ı-berâyâ yaratılmışların yaratıcısı, Allah: ḡazret-i ḥ. Mîkâ'îl bu mühimme emr kıldı 8a/4

ḡalı boş: ḥ. imez irdi 13b/2; ol maḡâll baḡş-ı ḥ. ve mergûb-ı havâlî turur 61a/2

ḡalıfe birinin yerine geçen kimse: inni câ'ilûn fi'l-arzı ḥ. 2a/2, 6b/10, 7b/2; uluḡ oḡlı ḡân-ı 'âlî-şân ḥ.-r-raḡman Şîbânî Ḥân 95a/5-6

ḡalıṭa karışım: Âdem bir ḥ.-yı buḡday ve otuz meyve-yi nihâli beḡşitdin özi birle hem-râḡ alıb çıḡdı 12b/10-11

ḡalk insanlar, insanlardan bir bölük: çok ḡalk 2b/2, 20a/7; ḥ. ara 16a/2, 20a/9, 21b/4, 29b/2, 30a/1, 63b/11; ḥ. çok âlem üzre peydâ boldı 20a/1-2; ḥ.-ı 'âlem 20a/4, 23b/1, 24a/1, 24a/5, 58a/4; Ḥazret-i İdrîs ḥ.-ı benî âdemi yetmiş iki ḡurûḡ kılib perverd-ḡâr-ı 'ibâdete da'vet kıldı 20b/9-10; cezâirlerde muḡîm bolan ḡalk tamâma ange itâ'at eyledi 20b/12; ḥ.-ı ḡaḡḡ yolına hidâyet kıldırdılar 21a/3; ḥ. birinci kûn anıing mülâḡâtına müştâḡ bolub anıing menziline kilüb fethü'bâb kılub kördiler 22a/11-12; ol ḥ. bul vâḡı'â-ı şüretdin ta'accüb kıldılar 22b/2; yüz elik yıl ḥ.-ı da'vet kıldı 23b/10-11; Nüh 'Aleyhi's- selam toḡuz yüz elik yıl ḥ.-ı da'vet ü hidâyet kıldı 25a/1; bir niçe yıl vâlî-yi vilâyât ve ḥ. olub vefât tapıtdı 24a/2-3; ol ḡalk buḡârât-ı

su ve gerdiş-i hevâ birle 'illet ve marâz peydâ kılub darü'l-beḡâyâ bardılar 27a/12; ḥ.-ı tûfâna helâk kılmâs min 27b/3; nisbet-i tamâm 'Arab ve Rûm ve Fârs ḥ.-ı ki 'âlem-i ma'müresinde var turur 27b/7-8; Türk ḥ.-ı cada daş deyüb- türler 28b/11; Etrâk ve şaḡra-nişin ḥ.-na ol öy Türkdin yâdigâr kıldı 29b/1; ḥ. anıing zıll-i ḡimâyetinde âsûde ḡâl ve fârigü'l-bâl irdi 29b/5; ḥ. anıing eyyâmında ferâḡat boldı 35b/6; Türk ḥ.-ı 36a/8; ḥ.-nın başı ve mâlı köp boldı 36a/9-10; barça ḥ. 39b/1, 39b/2-3, 55a/10, 64b/8, 68b/9, 68b/11, 69a/8, 69b/1, 69b/5, 71a/4, 72a/2, 77b/3; Moḡol ilindeki Türk ḥ.-ı bolḡay 40a/9; Tatar ḥ.-ı ol vaḡtda Çürçütḡa yakın olturur irdiler 40b/9-10; nöker ḥ.-ıing ba'zıları alıb barurlar 42a/1; ḥ.-nı katl-i 'amm kılib 43a/6; Kıbḡaḡ ḥ.-ı yıḡılıb uruşdılar 43a/8; leşker ḥ.-ı yörûmeḡe kınalldılar 44b/3-4; barça Ḳalaḡ ḥ. yıḡılıb Şîrân tegenni pâdişâḡ kıldılar 46b/2; Ḳalaḡ ḥ.-ıing yaḡşı kişilerin bî-ḡünâḡ öltüre öltüre başladı 47a/6-7; ḥ.-nı çaḡırıp 48a/10; ḥ.-ım birlen esen ve amân barıb kildim 48b/3-4; ötken ḥ.-lar yaynı pâdişâḡ orında bilib tururlar 49a/10-11; ḥ. anı pâdişâḡ kılsunlar 49b/1-2; ülüş ve orun alan ḥ. beyân ve taḡşîl oldı 53b/8; Kûn Ḥânıing sol yanında oturub ülüş alḡan ḥ. bu turur 53b/9; Yafir ya'nî ḥ.-a yıḡmak daḡı bu turur 54b/3; kûnlerde bir kûn Dib Baḡuy Ḥân ḥ.-dın sordı 57a/7-8; Araş Bigdin Araşlı ḥ.-ı peydâ boldı 58a/8; İslâm ḥ.-ı zuḡûra yetişdi 59a/1; Şâm Big neslidin Şâmlı ḥ.-ı peydâ boldı 59a/1-2; Ḳâsım Bigdin Ḳâsımlı ḥ.-ı zuḡûra kildi 59a/2-3; Aḡmed Bigdin Kûteh Aḡmedli ḥ.-ı mûnteşir boldı 59a/3-4; Âcı Bigdin Âcılı ḥ.-ı peydâ boldı 59a/4; ol nevâḡini teshir eyleyüb tamâm ḥ.-ı muti' kıldı 59b/7; ol vaḡt 'Alâü'd-devle Rûm ḥ.-ıḡa vâlî irdi 59b/8-9; ḥ.-ı çok nöker verüb 60b/4; ba'zı eyalâtdın hem bir niçe ḥ. ayru bolub kılib Afşar ilḡa ḡoşulur irdi 62b/9; andın bir cemâ'a ḥ. Afşar ilinde zuḡûra yetişdi 63a/4; Rûm ḥ.-ı ange serrişte-yi itâ'at ber-ḡarâr kılub ḡizmet-ḡüzârlıḡ ber- câ kiltürdiler 64a/9-10; Ḳayı ḥ.-da Selḡuḡ diḡen bir kişi 64b/3; anıing neslidin Tekellü ḥ.-ı türer 64b/12; İnal Yavı Ḥân Big vezîri vekîli Ḳayı ḥ.-dın Ḳorḡut Ata irdi 65b/1; Sultân Maḡmûd Ḡaznevîning atası Sebûk Tegin Ḳayı ḥ.-dın irdi 66b/2; Becene ḥ.-ını İt Becene dirler 66b/6; ḡara ḥ. Türk aytı bilmegenleridin Türkmen tidiler 67a/12; Ḳayı ḥ.-ıdın İnal Yavını pâdişâḡ köterdiler 67b/2-3; İrki ḥ.-ḡa savın saldı 68a/6-7; ḥ. aytdılar 68b/1; ay il ve ḥ. barḡangız bilür sizler 69b/2; bu kûn ḥ. içinde Buḡra teb pişire tururlar 73a/5; Ḳozi Tegin bu sözni ḡânḡa ḥ.-ḡa aymasdın burun aytmak kerek 74a/10-11; tang atḡandan song ḥ. iştidler kim örgedin yıḡlab ḡâtûnıing âvâzi çıḡa turur irdi 74b/4-5; ḥ. içinde rûsvâ bolmasun tidim 75a/9; ḥ. iki bölük boldılar 75a/10; barça İşik ḥ.-ı köre bilmedi 76a/8-9; filân suringızın ḥ.-ḡa fâş kıldı 76b/3; sizler ḥ.-ḡa baş bolub barıb 76b/9; bî-kâr ḥ.-nı alıb avḡa kittiler 76b/10; bu ḥ.-ḡa ve ḥ. mungâ örgensün 78b/5; pişirib ḥ.-ḡa birdi 79a/10; ol vaḡt ḥ. Tuḡrul Big aḡzıḡa ḡaray turur irdiler 79b/3-4; bizler Oḡuz ili Salur ḥ.-ındın turur biz 80b/8; buru[nḡı] ötken ḥ. aytıb tururlar 80b/11-12; ḥ.-ma fâidesi teymedi 82b/2; ol zamânda 'İrâḡning küçli ve yaḡşı ḥ.-ı Şalâḡa'd-dîn ili irdi 84a/5-6; ol vaḡtda Ala

Keng ve Kara Kaş tigen yirde Kaŋlı ħ.-ı oturub irdi 84b/2-3; Dingli oğlanları Cabı ħ.-ı turur 86a/3; Kayı ve Bayat ħ.-ımdın bolurlar 86b/8-9; Türkmen ħ.-ı taħassublı bolurlar 87a/2-3; İr Sarı Bayning ħ.-ı ve oğlanlar Hızır ili ve ‘Alı ili ve Kara Öylığa kişi yiberdiler 87b/6-7; Eymir ili ħ.-ı ol kişining oğlanları turur 88a/9; Canı Big Hân zikri ve Eski ħ.-ı ının çigüneliği 88b/6; ħ. siniñçün kırılalı ve çok bolalı 89a/2; ol ħ. Canının katığa kaytıb kildiler 89a/5; barça Eski ħ.-ı şol Ayaznıñ oğlanları neslidin turur 89a/8-9; bir niçe yıllardın song Tiveciler köp ħ. boldılar 89b/12-90a/1; andın song Hâzret-i ‘İsânı mesâs-ı beşer-i ħ. kıldı 90a/9-10; bir niçe ħ. şehîd olub fuzalâ-yı istilâ-yı kızılbaş külâh-ı surh târih kıldı 95b/5-6; Qutluk Timür Hân Urus ħ.-ı özlerine sultân eylediler 96b/3-4; anların evlâdları Andhōda köp ħ. bar tururlar 107b/5-6

ħall çözme, neticeye bağlama: Anüş digen bir oğlanı vaşî kılub zimâm-ı ħ. ü aqđini Âdem<ı> anıñ kefi ihtiyâr ve kabza-yı iktidârında koydı 19b/5-6

ħallâk yaratıcı, Allah: andın sonk hâzret-i ħ.-ı mucibdin icâzet tileb Serândibe irâde kıldılar 14a/2-3

ħalvet 1. yalnız kalma: hiç vaqt anıñ ħ.-ı şöhetindin müfârekat kılmaz irdi 22b/3-4; ħ. bolğanda aytdılar 76b/2; 2. ıssız yer, tenhalık: Hâbîl ħ.-de âteşperestlik iderdi 16b/12-17a/1; Tuman bu sözni işitkendin song ħ.-de Qorqutğa aytdı 69a/10; bir niçe kündin song ħ. tapıb Qozı Teginge aytdı 74a/4; biz munıñ kıla turğan işlerini ħ.-de ‘arz kılalı 76b/1; anı ħ.-ğa çağırıp anıñ ahvâline haber aldı 105a/7; 3. ilişkiye girme: ol hâlde Hâm şehvet tuğyan eyleyüb haremî birle ħ. kıldı 33a/12-33b/1

ħamile yüklü, gebe: her vaqt ki Havvâ ħ. bolurdi her qarnıdın bir oğul ve bir kız mütevellid bolurdi 15a/2-3; hâtunum ħ. irdi 45b/1; ħ. turur 68a/4

ħamîr hamur: Âdem ‘Aleyhi’s-selâm ħ. eyledi 9a/1; ħ. kıldı 73a/2

ħaml gebelik: anası Mukâren vaz‘-ı ħ.-da vefât tapıtdı 31a/8; bir kelb-i şikârî hem ol vaqtda vaz‘-ı ħ. kılub irdi 31a/9; ol sebebdin ol tâife tamâm kız oğlan vaz‘-ı ħ. kırlurlar 90b/4; anıñ vaz‘-ı ħ. yok olandın song 91a/2-3

ħamr şarap: anıñ nesl ol ser-zemînde çok peydâ bolub vaz‘-ı mezâmire ve tanâbire ve şûrb ü ħ.-a ve irtikâb-ı zinâya ve fevâhişe ikdâm eyledi 17a/3-4

ħams beş (bk. ħamse): Şibânî Hân be-târîh-i sene ħ. ve ħamsîn ve şemâniye mie mütevellid oldı 95a/6-7

ħamse beş (bk. ħams): târih tis‘a ve tis‘in ve ħamse mie irdi 93b/3

ħamsîn elli: Şibânî Hân be-târîh-i sene ħ. ve ħamsîn ve şemâniye mie mütevellid oldı 95a/6-7

ħamûn düz ova, bozkır: ol leşker küh u h.-a güncâyış kılmadı 30b/9-10

ħân 1. Padişahların adlarına getirilen unvan: Oğuz Hân 1b/2, 36a/1, 37b/5, 37b/12, 38b/1, 38b/3, 38b/6, 38b/9, 39a/1, 39a/3, 39a/5, 39a/6, 39a/12, 39b/12, 40a/2, 40a/8, 40a/10, 40a/11, 40b/5, 40b/6, 40b/12, 41a/1, 41a/8, 41b/8, 41b/9, 42a/2, 42b/3, 44a/1, 44a/5, 44a/6, 44a/9, 44a/11, 45a/1, 45a/5,

47a/12, 47b/9, 48b/3, 49b/5, 49b/11, 50a/1, 50a/3, 50a/5, 50a/10, 50a/12, 50b/3, 50b/10, 51b/3, 52a/3, 52a/4, 52a/6, 52a/12, 52b/1, 52b/2, 52b/4, 52b/5, 52b/8, 52b/9, 54a/9, 55a/9, 56a/6, 56b/7, 57a/2, 57a/8, 57a/11, 65a/6, 65a/8, 65a/12, 83a/3, 83a/9, 83a/10, 83b/12, 84a/1, 88a/5, 90a/3, 93b/12; Alınca Hân 34b/7; Dib Baķuy Hân 34b/9, 90a/2; Keyük Hân 34b/12; Alınca Hân 35a/1, 35a/3, 35a/5, 35b/5, 36a/8, 36a/9; Moğol Hân 35a/7, 35b/1, 35b/3, 35b/4, 35b/5, 35b/8, 35b/12; Tatar Hân 35a/7, 35a/9, 35a/10, 40b/9, 41a/1; Buķa Hân 35a/11; Balınca Hân 35a/11; Alseter Hân 35a/11; Ardu Hân 35a/11; Baydu Hân 35a/11; Dutum Hân 35a/12; Kara Hân 35b/7, 35b/9, 35b/10, 36a/2, 36a/11, 36b/2, 36b/3, 37a/8, 37b/1, 37b/2, 38a/3, 38a/10, 38a/12, 38b/6, 38b/7, 39a/2, 39a/4, 39a/5, 39a/6, 40b/3, 40b/5; Ediz Hân 35b/7; Küz Hân 35b/7, 37a/8, 37b/3; Oz Hân 35b/8, 37b/6; İt Baraķ Hân 41b/5; 41b/9, 44a/2, 44a/3; Çingiz Hân 42b/3; 42b/7, 42b/9, 42b/10, 43a/5, 86b/1, 86b/9, 86b/12, 87a/6, 91a/8, 92b/2, 93a/12, 93b/2, 93b/6-7, 93b/8, 94a/12, 96b/1, 98a/1; Tüli Hân 42b/12, 94a/6, 94a/7; Cocı Hân 43a/2, 43a/8, 43b/1, 43b/4, 94a/7-8, 94a/11, 94a/12, 94b/1, 96b/1; Ögedey Hân 43a/2; Sayın Hân 43b/5, 43b/6; Kün Hân 49b/11, 49b/12, 50a/6, 50a/12, 50b/1, 50b/5, 50b/7, 51b/3, 52a/2, 52a/9, 52b/10, 53a/1, 53a/6, 53a/8, 53b/7, 53b/9, 53b/10, 55b/12, 56a/5, 56a/6, 57a/1, 57a/2, 62a/2, 62a/12, 62b/1, 63a/8, 63b/6, 88a/6; Ay Hân 50a/6, 50b/1, 50b/7, 50b/8, 51b/3, 53a/12, 53b/1, 56a/8, 56a/9, 62a/2, 62a/12; Yılduz Hân 50a/6, 50b/1, 50b/9, 50b/10, 50b/11, 51a/4, 51a/8, 51b/3, 53b/3, 53b/4, 53b/5, 56a/12, 56b/1, 56b/3, 56b/6, 56b/7, 57a/1, 57b/12, 58a/5, 60a/2, 62a/2, 62a/12, 63a/6, 107a/12; Kayı Hân 50b/6, 51a/1, 57a/2, 57a/3, 57a/5, 62b/1, 63a/7, 63a/8, 63b/6, 64b/2, 86b/2; Afşar Hân 51a/4, 51a/5, 51a/8, 57b/11, 57b/12, 58a/3, 58a/6, 58a/11, 58b/3, 58b/6, 59a/7, 59a/9, 59a/12, 60a/3, 60b/1, 60b/4, 60b/8, 61a/6, 61b/1, 61b/5, 61b/6, 61b/10, 62a/1, 62a/3, 62b/6, 63a/1, 63a/3, 63a/6, 86b/2; Kök Hân 53b/10, 53b/12, 62a/2, 64a/3; Daķ Hân 54a/2, 54a/4, 83a/9; Tengiz Hân 54a/6, 54a/7; Al Hân 56b/9, 56b/11; Dib Baķuy Hân 57a/6, 57a/7, 57a/8, 57b/3; Tüglük Hân 58b/5; Biyik Depe Hân 58b/6, 60b/9-10, 61a/7, 61a/10, 62a/7, 62b/1, 62b/2, 78a/7; Mengli Hân 61a/10; Kızık Hân 61b/4; Şâhruh Hân 61b/7-8; Qozı Yavı Hân 63a/8, 63a/9, 63b/7, 63b/10, 64a/4, 64a/8, 65a/8, 65a/11, 65b/4, 74b/8; Alf Tuğral Hân 64b/10; ‘Osmân Hân 65a/1, 77b/6, 98a/12; Sultân Murâd Hân 65a/1; İldırım Bâyezid Hân 65a/2; Sultân Or Hân 65a/2; Sultân Selîm Hân 65a/4-5; İnal Hân 65a/9, 65a/10, 65a/11; İnal Yavı Hân 65b/1; Tuman Hân 68b/1; Doylı Kayı Hân 68b/2; Köl İrki Hân 69a/2, 69a/12, 70b/11, 71a/4-5, 71a/9, 71b/10; Âyine Hân 70a/7; Tuman Hân 71b/4, 72a/1; Buğra Hân 72b/9, 73a/4, 73a/11, 74b/1, 75a/5, 75b/2, 75b/9, 75b/10, 77b/6; Arslan Hân 77b/5, 77b/7, 81a/5, 81b/2-3, 81b/4; ‘Alı Big Hân 78a/7, 79a/2, 79b/2, 80a/2, 80a/8, 104a/8, 104b/1, 104b/5, 104b/6, 104b/8, 104b/12, 105a/1, 105a/2, 105a/5-6, 105a/9, 105a/11, 105b/2, 105b/3, 105b/12, 106b/1, 109b/2; Toyılı Hân

86b/4, 86b/5; Koma Big Hân 87a/7; Timur Tuğlı Hân 88a/10, 88a/11; Canı Big Hân 88b/6, 89a/1, 89a/7, 89a/11, 89b/1, 89b/4, 89b/6, 89b/7, 95b/11, 96a/12, 96b/6, 96b/8, 106b/1; Sayın Hân 89a/9; Özbek Hân 89a/10; Berdi Big Hân 89b/9; Alınca Hân 90a/3; Türk Hân 90a/3; Yüzencir Hân 91a/8, 91a/9, 91a/12, 93b/11; Buğa Hân 91a/12, 91b/1, 93b/11; Tümin Hân 91b/2; Kaydu Hân 91b/3, 91b/4, 93b/10; Payangır Hân 91b/5, 93b/10; Kâbul Hân 91b/6, 91b/7, 91b/10, 91b/12, 92a/9, 92a/11, 92b/1, 92b/4, 92b/5, 93b/10; Tümene Hân 92a/9, 92a/10, 93b/10; Timuçin Hân 92b/11, 92b/12; Çağatây Hân 94a/5; Hülâgû Hân 94a/7; Şibân Hân 94b/2; Hızr Hân 94b/3; Ebû'l- hayr Hân 94b/6, 94b/7, 95a/3, 95a/7, 95a/8; Şibânî Hân 95a/6, 95b/6, 95b/8; Timur Hân 95b/2, 95b/6; 'Abdullâh Hân 95b/8, 95b/9, 96a/4, 96a/5, 96a/6-7, 96a/8, 96b/8, 97b/3, 97b/4, 104b/6, 104b/7, 104b/11, 104b/12, 105a/3, 105a/6, 105a/9, 105b/2-3, 105b/5, 105b/6, 106a/2, 106b/5; 'Abdu'l- azîz Hân 95b/9, 95b/10, 97a/2, 97a/3, 97a/6; İskender Hân 96a/1, 96a/2, 96b/7, 97a/8, 97b/2-3, 103a/10; Pîr Muhammed Hân 96a/1, 96a/3, 96a/5; 'Abdu'l-mü'min Hân 96a/6, 96a/9; Pürsem Ka'al Hân 96a/6; Yâr Muhammed Hân 96a/12, 96b/5, 96b/6; Bağışlâd Hân 96a/12; Cavağ Hân 96a/12; Muhammed Hân 96a/12; Bahâdır Hân 96a/12; Kutluğ Hân 96b/1; Âriş Hân 96b/1, 96b/2; Sulţân Eşter Hân 96b/2, 96b/3, 96b/5, 97b/8; Kutluğ Timur Hân 96b/3, 96b/4; Dîn Muhammed Hân 96b/9, 96b/10; Bâkî Muhammed Hân 96b/9; Velî Muhammed Hân 96b/9, 96b/11; Nezir Muhammed Hân 96b/12, 97a/1; Sübhân Kulu Hân 97a/2, 97a/6, 97a/9, 97b/1, 97b/3, 97b/3, 97b/6; İskender Muhammed Hân 97a/7; Ebu'l- mansûr Hân 97a/9, 97a/10; Siddîk Muhammed Hân 97a/10-11; Şâlih Muhammed Hân 97a/11, Fâik Muhammed Muķim Hân 97b/1, 97b/2; Ebû'l-feyz Hân 97b/5; Hüseyin Hân 98a/1; Ebû'l-ḥasan Hân 98a/4, 98a/8; Kahramân Hân 98a/10, 98a/11; Uğurlu Hân Big 99a/2, 100a/8; Ya'ķub Hân 103a/10; Nûr Muhammed Hân 104b/11, 105b/9; Niyâz Muhammed Hân 107a/11, 107a/12, 107b/6, 107b/11; Gedây Muhammed Hân 107b/3-4; Raḥmetullâh Hân 107b/7, 107b/11-12, 108b/12; Ni'metullâh Hân 108b/3, 109a/9, 109a/12; Baba Hân 108b/3; Aķ Hân 108b/6; 2. padişah, hükümdar: ol ḥ.-ı 'âlî- şân-ı sipihr-maķâm 1b/10; bul kitâb ol ḥ.-ı gîti-sitân Oğuznâme müsemma ķılub 2a/10-11; tamâm yir yüzinden eşraf ve a'yan ve ḥ. olubturlar 28a/3; Yâfeş bu dünyâdın rihlet ķilandin sonķ ḥ. serîr-i salţanatda müstaķim oldu 34b/3-4; Baydu Hân büzürg ḥ. irdi 35a/12; o iki ḥ. arasında ḥarb-i şa'b vâķi' olub çok kişiler ķatle yetişitdi 35b/1-2; ḥ. kelinlerdin sordı irse uluğ kelin aydı 38a/7; ḥ. alarğa Uyğur tidi 39a/2; bolmağanları özge ḥ.-largâ barıb ķoşuldı 40b/6; iki sunıng arasında ḥ. kiyinidin yetdi 42a/3; munı ḥ.-ga ma'ľum ķıldılar irse ḥ. aytdı 42a/5-6; ol oğlanı ḥ. öz ķolında saķladı 42a/11; ḥ. hüküm ķıldı kim 44b/4; bir niçe künden song ol kişiler ḥ. ḥidmetiğâ bardılar 44b/5-6; ḥ. anların aḥvâlin sordı irse aytdılar 44b/6; ḥ. hüküm ķıldı 44b/9-10; ḥ.-nın leşkerdin kiyininde koyğan kişileri bar irdi 45a/8-9; ol kişiler leşker songında ķalğan bir ivlik kişini ḥ. aldığa alıb kildiler 45a/10-11;

ḥ. ol kişidin sordı 45a/11; ḥ. ol faķirğa at ve azuķ ve māl birib bu çerige barmağıl teb Kalaç tidi 45b/5-6; Türkler andaķ vaķtnı iv başığa ķara ḥ. dirler 47b/4-5; her ivde bir ḥ. timek bolur 47b/5-6; bir künden song üç uluğ oğlanları üç altun yay birlen köp avnı ḥ. aldığa kitürdiler 48a/7-8; alarnıng evlâd tâ rüst-e-ḥîz künineçe rüzgârda ḥ. ve ḥâkimlik ķılunlar 50a/7; anıng evlâdın bir niçe kişi ḥ. oldu 51a/1-2; Oğuz oğlı Kōk ve Daķ ve Tengiz evlâdın hiç ḥ. bu rüzgârda bolğan imes turur 51a/9-10; ol eyyâmın tâ bu vaķtğâca ḥ. üľüşü bu turur 53a/2; ḥ. başlıklı barça ḥalkğa tidiler 55a/10; ḥ.-nın bir kişisi barsa ve anı yargu ķılsa anğa ḥ.-nın inisi ve oğlanı ve bigleri hiç kimse ķol yapmasunlar 55b/3-4; ḥ. hükmidin temerrüd ķılub tu'yan ķıldılar 56a/11-12; ḥ. bolğanınnıng zıķrı 57a/2, 57a/5, 75b/11, 67a/12-67b/1, 71b/1, 72a/6, 72a/12, 76a/3, 77b/6, 77b/9, 77b/11, 78a/3, 78a/6, 81a/1; il yaḥşıları yığılıb Kayaı Ḥ. ḥ. köterdiler 57a/3; ḥ. bir kün ava avlab yōri turganda atdın yıkılıb yan başınnıng süneği sındı 57b/4-5; ḥ.-ı a'zam 57b/11; ol ḥ.-ı vâlâ-şân çok yıl ḥalâ'ikğa ḥ. ve ḥâkim oldu 58a/2-3; ol ḥ.-ı 'âlî-şân leşkerkeşlikda ve mülk-girlikda ve dindârlıkda nazarı yok irdi 58b/1-2; Rûm ḥ.-ı Rulyet bu leşkerdin bu esrârı çeküb bir niçe cäsüs buyurdi 59b/12-60a/1; cäsüsler Rûm ḥ.-ığa ḥayriyat kördi 60a/2; anıñ her bir evlâdını ḥ. bolğanınnı ve hükümet sürganınnı be-taḥşil beyân olsa önge bir tavâ'ife nüvist yetişmez 61b/10-11-12; anıñ nesli barçası Biyik Depe Ḥ. ḥ. köterib 62b/1-2; bir niçe ḥ. ve big bolğanlar irâd bolsun 63a/7; ḥâtır-cem'lık birle ḥ. bolub evķât ba-sar ķıldı 63b/8-9; ḥ. ve big bolurlar 65a/3; Kozı birle Korkut atamnnıng ḥ.-ı İnal Yavı Big arası niçe ming yıl bolur 65b/5-6; ḥ.-nın köçleri hiç boylarında bar mu 68a/3-4; ḥ.-nın bir ḥaremi bar ḥamile turur 68a/4; bir niçe künden song ḥ.-nnıng oğlı boldı 68a/5-6; Kōl İrkinı ḥ. ķıldılar 69a/5; ḥ.-nın barça Oğuz ilinin iḥtiyârı sinıñ kolıngda 69b/5-6; Afşar ilinin ḥ.-ı bar irdi 70a/5-6; Tumannı ḥ. köterib 71b/3; bir kerret ve arķa tarafında leşker tartıb bara turganda bir kün ḥ. aytdı 72b/12; ḥ. un kiltürdi 73a/2; olturğan nökerleri hem ḥ.-ğa peyrevlik ķıldılar 73a/3-4; ḥ. üç oğlı bar irdi 73a/5; ḥ. ķarı bolğanınnı song padişahlıkı Kozı Teginğa birdi 73a/8-9; ḥ.-ğa münâsib oltururlar 73b/3-4; ḥ. aytdı 73b/4; ḥ. her çend kedḥüdâ bolman tedi 73b/6; anıñ ḥ.-ğa alıb birdiler 73b/8; ḥ. uḥlab yatıb 73b/12; Kozı Tegin bu sözni ḥ.-ğa ḥalkğa aymasdın burun aytmaķ gerek 74a/10-11; ol kiçe ḥ. ivde yok irdi 74b/2; ḥ. başlık barça bigler Kozı Teginni çağırıp aytdılar 75a/5-6; be-ittifâķ ḥâtunları ḥ. aldığa keltürüb sordılar 75a/11-12; kırķ yıl ḥ. bolub yetmiş biş yaşığa yetkende oğlı Arslannı ornında olturtup vefât tapdı 76a/1-2; Arslan atası taḥtında olturub uluğ ḥ. boldı 76a/3-4; ḥ.-ğa maķ yigit boldı 76a/8; Suvarnnıng ğıybetini ḥ.-ğa niçük ayturların bilmedi 76a/9-10; bir kün ma'rokeḥe ḥ. Suvarnnıng kulağına söz ayta turur irdi 76a/10-11; saķalı ḥ.-nın yüzige tegdi 76a/11; ḥ. ḥâtunı birle kingeşib ḥasta boldı 76b/10-11; ḥ.-nın ḥâli yaman boldı 76b/12; biglerniñ kilür künü ḥ. öldi 77a/1; kildiler kördiler ḥ. öľub turur 77a/1-2; ḥ.-nın öľük ve tirik bolğan malınnı barçasını aldılar 77a/2-3; ḥ.-nın öľüğini kaçan çıkarurunu

anı yirde koyarını ‘azāning barça teklifini hānım birle sin kılğıl 77a/3- 4-5; Suvar h. ayakının uçında sahalını kesib bir taşnı alıb başığa ve kögsige urub barça yirini päre päre kılıb aytib yığılay turur irdi 77a/7-8; h. yirindin kopa keldi 77a/12; h.-ning tirilgenin işitib barça halk kildiler 77b/2-3; h.-nın malların alıb ölükğa karamay taşlab kitken biglerni tutub közlerin kör kılıb ve kıolların kestürdi 77b/3-4-5; ‘Osmān atlını h. kıldılar 77b/8; h. kıldılar 77b/10; ol üç yıl hān bolub atası kiyinindin kitdi 77b/10-11; anı h. kıldılar 77b/12, 78a/4; ‘Alī tigeni h. köterdiler 78a/10; Murğab Suyının ayakığaça h. özi Yengi Kentde oturub Şāh Melikni Kozıcığa tapşurub oğlğa Kozıcının sözindin çıkma tidi 78b/2-3-4; il başığa kara h. bolğanı dört taraf kitkenining zikri 78b/6-7; il birlen h.-ning işi niçük bolur irgen tidi 78b/12; öz başına kara h. tigen boldı 80a/3-4; Toğurmuş oğlu Tuğrulı h. köterdiler 81a/3-4; anıng oğlu Aşilzādeni h. kıldılar 81a/7; Kökem Baquyning h. kıldılar 81b/1; Arslan oğlu Serenk h. bolğanı zikri 81b/11-12; Kökem Baquy ölgendin song inisi Serenkni h. kıldılar 81b/12-82a/1; andın song Oğuz ilidin h. bolğan Kınık uruğındın Selçuk Bay köp başlık köp il köçüb Sir yaqasında Hocend şehrine kildiler 82a/2-3; Selçuklar Merv-i Şāh-Cihān şehrini alıb Tuğrul Bigning h. kıldılar 82a/8-9; anların h.-ların atı Kök Tonlı digen irdi 84b/3-4; ol vaqtda Rümni h.-ları Türkmendin olurdı 86b/1-2; h. aytdı 87a/1-2; h.-ning bu eyitken sözini niçesi bu turur 87a/5; her kim öz yurtğa h. ve pādīshāh oldı 87a/6; h. boldı 87a/7; kim Ebū’l-hān tağı tive öskeli ‘acāyib yahşı yir turur dib bu sebebdin h. otuz öyli sārban köçürüp yiberdi 89b/1-2; oğlu Berdi Big h. boldı 89b/7-8; h.-ı saltanat-nišan 92b/2; ol pādīshāh-ı zī-cāh halā’ik-ı penāh tamām Moğol ve Türkistān h.-larını yir yüzindin köterib ‘ālem ol tabakadın pāk eyledi 93b/4-5; hān-ı ‘alī-şān 95a/1, 95a/5, 108a/5; ‘Abdu’l-‘azīz H. hem çok yıl h. bolub andın song vefāt tafdı 95b/10; Belh vilāyetiga hān kıldı 96a/6; ol vaqt İskender H. Buḥārā şehrinde h. irdi 96b/7-8; Belh vilāyetinde İskender Muḥammed H. digen uluk oğlını Ka’al h.-ı eyleyüb koydı 97a/7-8; İskender H. üç yıl Belhde h. irdi 97a/8-9; Belhe h. oldı 97a/10; Belhe h. eylediler 97b/2; bu eyyāmdın song hem bul evlād-ı ‘ālī-makāmdın bir kimse h. ve sultān ola 97b/9-10; oğlu Ya’kūb h. oldı 103a/9-10; oğlu Ulug Big ile h. bolub 103b/10; Ulug Big vefāt kılandın song beyik oğlu ‘Alī Big atasının ornına eyalāta h. ve ḥākim boldı 104a/6-7; h. ange va’de eyledi 105a/10; eger barıb ‘Alī Big Hānı alıb kilseng anı öltürüb sini Camığa h. ve ḥākim kılar min105a/11-12; eyalāt-ı Afşar bu vāqı’adın haber tapandın song h.-ı yibergen kişilerni öltürüb 106a/2-3; Niyāz Muḥammed H. mişl-i ābā-yı ‘izām felek-i ihtişām gayre h.-lar kim keçib irdiler 107a/1-107b/1

hānedān büyük aile: biraz fırsatdın çok cem’iyyet-i mürīd ve mu’tekid h.-ı Şafeviyyedin zıll-ı rāyet-i Sultān ‘Ali Mirzāya cem’ oldılar 101b/6-7

hāne ev: Mekke yirine barandın sonk Cebra’ıl ta’līm birle ve sāir melāike imdād birle esās-ı h.-i Ka’be koydı 13b/6-7

hānım 1. Kadınlara verilen unvan, ad: ‘Abdullāh Hānning Zehrā H. digen bir hemşire bar irdi 96b/8; 2. kadın, eş: hānning ölüğini kaçan çıkarurunu anı yirde koyarını ‘azāning barça teklifini h. birle sin kılğıl 77a/3-4-5

hānlık padişahlık: yir yüzinde h. ve biglık ve serverlık kılsun 28b/6; Keyük Hān atası fevt kılandın sonk çok yıl h. eyledi 34b/12- 35b/1; olarning neslidin hem çok kişi h. ve biglık kılubtur 35a/7-8; el-ğaraž Tatar Hān neslidin sekiz kişi h. ve serverlık kılub-tur 35a/9-10; Alınca Hān ki emr-i ḥükümet ve h.-ı Moğol Hāna tevfiž kıldı 35b/5; tā inqirāz-ı ‘ālemeçe sizing neslingizğa be-tarık-ı irş h. ve serverlık yādigar qalgay 39a/11-12; min munça yıl h. ve ḥükümet kıldım 49b/6-7; boldı tā inqirāz-ı ‘ālemeçe aning neslidin evlād-be-evlād rüzgārda h. ve pādīshāhlık iderler 51a/6-7; Afşardın song önge birisiga h. mesned olmadı 51a/7-8; tā inqirāz-ı ‘ālemeçe h. ve serverlık bul evlāda yetişmez 51a/10-11; yetmiş yıl atası yirinde oturub dād u ‘adl birlen h. kıldı 56a/7; atası Oğuz Hān dek h. sürdi 56b/7; çok yıl vālī ve ḥükümet ve h. kılandın song Yılduz Hān ḥaqq rahmetine vāsil oldı 56b/12-57a/1; yüz yegirmi yıl h. kıldılar 57b/10-11; Afşar Hāndın song ḥükümet ve h. ange tefviž oldı 58b/6-7; inşā’allah Kayı evlādının çi-güneliğini ve vāqı’a-yı h.-larını öz mevrinde beyān olunur 60b/6-7-8; müddet-i eyyām-ı h.-ı ve pādīshāhlığı yetmiş yıl irdi 61a/5-6; pād- shāhlık ve h. ange qarār tapdı 61b/1-2; atasının vefātındın song Kızıq oğlu Afşar h.-a yetişdi 61b/5-6; Tebriz ve İsfahān maḥalinde Biyik Depe Hān çok yıl h. eyledi 62b/2-3; 62b/8-9; ağang Doylı Qayının ornıda sin oturub h. kılğıl 69a/2-3; Tuman Hān dört ay h. kıldı 72a/1; ol yegirme yıl h. kılandın song vefāt tapdı 81a/4-5; ol on yıl h. kılıb kitkenining kiyinindin kitti irse aning oğlu Aşilzādeni hān kıldılar 81a/6-7; ol hem yegirme yıl h. kılub şarābına esrib yörüb esrigidin ayıldı 81a/7-8; onlar h. kıla bilmediler 81b/3; Kökem Baquy yegirme yıl h. kılub vefāt tapdı 81b/11; ol on yıl h.-ı kıldı 82a/1; aning zamānıda hem Tiveciler h. tivelerni bakıb oturub irdiler 89b/8-9; Yüzencir Hān bir niçe yıl il ve ulus arasında h. kılandın song 91a/9-10; Qabul Hān nesldin üç kişi serir-i h.-da müstakim olur 92a/11; serir-i h. ve Özbek ḥākanlıkda müstakim oldı 94b/9-10; Ebū’l-hayr Hān kırk yıl Deşt-i Kıpçak ve diyār-ı Urus ve Bulğar ve Memālik-i Türkistānda h. mesnedin müstakim irdi 95a/3-4; Şībānī Hān vefāt kılandın song Buḥārā vilāyetini h.-ı ‘Abdullāh Hān müfevvez oldı 95b/8-9; otuz iki yıl h. kılıb 96a/3-4; andın song ‘Abdu’l-mü’min Hān atasını tahtında oturub h. kıldı 96a/9; müddet-i h.-ı aning alt ay irdi 96a/10; ‘Abdu’l-‘azīz Hān müddet-i kırk yıl Buḥārā vilāyetinde h. kıldı 97a/3-4; aning müddet-i h.-ı otuz sekiz yıl irdi 97b/7; ol evlād-ı ‘ālī-nicād-ı pāk-nihād nesl nesl tā vaqt-ı Emir Timur-ı Gürgān Şām mülkünde ḥükümet ve h. ve sultānlık kılar irdiler 98a/5-6; çok yıl h. ve sultānlık idüb 98b/8-9

ḥarāb perişan: hān hātūmı birle kingeşib ḥasta boldı bir niçe kündin song h. boldı 76b/10- 11

ḥarābe yıkılmış, virān: ba‘zı kavm-ı benīyyū’l-cānn cezāir ve ḥ.-lerde müteferriḳ boldılar 5a/9-10; benīyyū’l-cānn be ḥaseb-i ṭūl-ı zamān cezāir ve ḥ.-lerdin çıkub 5b/5-6

ḥarām yasak: andın song sinsiz bu dünyāda yörümek minge ḥ. turur 77a/10-11

ḥarāmī haydut, eşkıya: evbāşlar ve ḥ.-ler hiç birisini ḥareket-i nā-şāyeste ve ef‘āl-i nā- bāyeste kılmaz irdi 63b/5-6

ḥarāmzāde hilekār, sözünde durmayan: eger ḥ. bolub yurtını bozalı tiseler ‘amel kılmağaylar tidiler 56a/4

ḥarb savaş: bir kün şikāra çıkub bir cān-ver şikār eyleyüb anıng berini zīnet-i ḥ. kıldı 32b/7-8; o iki ḥān arasında ḥ.-i şa‘b vāḳı‘ olub çok kişiler katle yetiştirdi 35b/1-2; ḥ.-ı üst serin kılmaḳlıḳ 54b/6; Rüm sultānı öz leşkeri birle ol ḡāzīleri teḳābül salıb engīz-i ḥ. kıldı 60a/5- 6; andın song iddi‘ā-yı ḥ. metrūk eyleyüb ekābir ve eṣrāf ve ahālī ve a‘yāndın Afşar Ḥān ḥizmetiḡa ilçi könderdi 60a/12-60b/1; Kök ve Daḳ ve Tengiz evlād bir cem‘iyyet bolub ṭarīḳa-yı ḥ. zūhūra yetiṣdi 62a/5-6; ḥ.-ı rāst 63b/10; ĩngeh-i meydān-ı ḥ. 95b/4; hengām-ı ḡirūdār-ı ḥ. 100a/2

ḥareket 1. devinim, aksiyon: ḥarāmīler hiç birisini ḥ.-i nā-şāyeste ve ef‘āl-i nā- bāyeste kılmaz 63b/5-6; Ferruḥ Şāh ḥākim-i Şīrvān Sultān Ḥaydarıng ḥ.-ine itṭilā‘ ḥāşıl idüb Ya‘ḳub Mirzāning ḥizmetine ilçi yolladı 99b/1-2-3; 2. yola çıkma: keṣti Küfedin ḥ. kıldı 26b/8-9; ol vaḳtda Sultān Ḥaydar Şīrvān memleketine ḥ. eyledi 99a/12-99b/1; Mirzā Kündüz Big Şīrvāndın ḥ. idüb anlarıng fitnesini tesḳin eyledi 102a/1-2-3; cemī‘ terākime birle Āzerbāycān şūyma ḥ. eyledi 102b/5-6

ḥarem nikāhlı kadın, zevce: ol ḥālde Ḥām şehvet tuḡyan eyleyüb ḥ.-i birle ḥalvet kıldı 33a/12-33b/1; ḥānnıñ bir ḥ.-i bar ḥāmile turur 68a/4

ḥāric dışarı: el-ḡarāz Ḳozı Yavı Ḥān ki Rüm vilāyetindin ḥāric oldı 64a/8

ḥāristān dikenlik, çalılık: gül-zār-ı nī‘met ḥ.- ı miḥnete tebdīl oldı 12b/5;

ḥārılık sıkıntı, dert, güçsüzlük: Ḥām nesline du‘ā kıldı ki hemişe vaḳt mezellet ve ḥ. u zarlıḳ.-da bolub renkleri tagayyūr tapḡay 27b/13-28a/1; sining nesling tā vaḳt-ı rüst-e-ḥiḡeḡe her yirde bolsa ḥ. u z. çekmesün 28b/3-4

ḥaseb miktar: benīyyū’l-cānn be ḥ.b-i ṭūl-ı zamān cezāir ve ḥarābelerdin çıkub cem‘ olub rub‘-ı mesḳūna mutaşarrıf bolub ve itā‘at-ı Ḥudā-şināşlıḳdın uzak düṣtiler 5b/5-6-7

ḥased kıskançlık, çekememezlik: melāike arasındın kıraḳ çıkıḳ ol mel‘ūn vuḳū‘ bu ḥālindin ḥ. bāṭın-ı nā-pākindin peydā kılıḳ hemişe vaḳt endīṣe iderdi 11a/3-4-5

ḥasen güzel: Afşar Ḥān ḥ.ü’l-vech ve miyāne-ḳadd ve gird-maḥāsin ve büzüḡ yüzlük ve çatma ḳaşlık ve uzun barmaḳlık ve iri āvāzlık ve bülend ‘aṣelık kiṣi irdi 58b/3-4-5

ḥāşıl ortaya çıkan, olan: be-vāsita-yı muvāneset ol şüret singe tesḳin ḥ. olsun 22a/5-6; şeref-i mülāḳāt

ḥ. kılandın song Timūḡin büt tengrining calāvında yörüb kār-ḡāhına dāḥil ḳılub taḥtda turḡuzdı 93a/7-8-9; Ferruḥ Şāh ḥākim-i Şīrvān Sultān Ḥaydarıng ḥareketine itṭilā‘ ḥ. idüb Ya‘ḳub Mirzāning ḥizmetine ilçi yolladı 99b/1-2-3

ḥaşm düşman: keyfiyet-i ḳurbānlık bul irdi ki ol vaḳtda iki ḥ. ki bir birine nizā‘ tutsa ḳurbānlık iderdiler 15a/11-12

ḥāşsa 1. Bir kimseye özel olan: ḥ. ḳoylarındın bir ḳoy ḳurbānlıḳdın öltüre irdi 15b/4-5; 2. özellikle: ḥ. ol kün kim tiken birlen kiṣiniñ boynın üzdüng 71a/11-12

ḥasta saḡlığı bozuk: ḥān ḥātūnı birle kingeşib ḥasta boldı 76b/10-11

ḥatt 1. rütbe, derece: Nūḥ ‘Aleyhi’s-selām kūh-ı Cūdining taḥtda ange ḥ.-ı irşād- serverlik ve re‘islik verüb 28a/11-12; 2. mektup: āḡirū’l-emr köpler Şalāḥa’d-dīn iline mallar yiberdiler ve yalbarıḳ ḥ.-lar yiberdiler 84b/1

ḥātemū’l-enbiyā peygamberlerin sonuncusu, Hz. Muhammed: Cābir ol ḥ.-ning meclislerinde iḥtişāş tafdi 3a/9

ḥatır 1. ulu, yüce: emr-i ḥ.-i ḥilāfet ange tefvīz turur 9a/3; 2. tehlikeli: müddet-i yüz yıl ol mühim ḥ.-e ḳıyām eyledi 19b/9

ḥatır zihin, akıl: anıng ḥatır-ı şerīfine ḥuṭūr oldı 101a/11-12

ḥatır-perişān üzgün, kaygılı: bu ma‘nādın daḡdaḡa çekmeng ve ḥ. bolmang 6b/5

ḥātūn kadın, hanım, eş: Ḳara Ḥānnıng uluḡ ḥ.-ırdın bir oḡlı boldı 36a/2; sözleşib olurtḡanda ḥ.-ındın sordı 38a/4; Oḡuz song[g]ı alḡan ḥ.-ını sive turur ve burunḡı alḡan iki ḥ.-ıning ḳatıḡa hiç barmas turur 38a/5-6; ḥ. aytdı 38a/6; bu sözni Oḡuz Ḥānnıng kiçik ḥ. işitib 38b/1; ḥ.-ı ḳurtulub irdi 42a/3; ḥ.-um ḥāmile irdi 45b/1; anı alıḳ kebāb kılıḳ ḥ.-ımḡa birib turub irdim 45b/4; bir ḥ.-nı iki ir almas 55b/11; bir dāye ḥ. kilib aytdı 68a/4; Babūr athı ḥ. bar irdi 73a/9; andaḳ ḥ. ni yirdin tapılır 73b/4; ḥ. oturub irdi 74a/1; ḥ. bu vāḳı‘anı öziñiñ ḳarındaş ḥ.-larıḡa ayıḳ kingeṣti 74a/9; bir ḥ.-nı yiberdiler 74a/12; ol ḥ. barıḳ Ḳozı Teginiñ ivindin ötüḡin oḡurlab keyib Buḡra Ḥānnıñ iviḡe kilib ḳaytub barıḳ ötüḡni yirinde ḳoyub kildi 74a/12-74b/1-2; öḡedin yıḡlab ḥ.-ıñıñ āvāzı çıḳa turur irdi 74b/4-5; ḥ. lar kilib öḡeniñ işikine barıḳ irdiler 74b/5-6; ḥ. yüzün yırtub barḳa yirini ḳan kılıḳ ayta turur 74b/6-7; atam ḥ.-nı ni ḳılır irdi 74b/10-11; yanaşında yatḳan ḥ.-lar bu sözde güvāḥlık bediler 75a/1; Ḳozı Tegin ol ḥ.-dın körgenin ve işitkenin aytdı 75a/7- 8; yarımı ḥ. sözige inandılar 75a/10-11; ḥ.- ları ḥān aldıḡa keltürüb sordılar 75a/11-12; evveldin tā āḡirḡaca ḳılḡan kingeşiblerin Afşarıñ ḥ.- larıñıñ aytḳan sözlerin ve ötüḡini oḡurlaḡanı bir bir aytdılar 75b/1-2; bu ḥ.-nı alur da min inamay mı irdim 75b/3; tolay tolay ḥ.-nı biş pāre kılıḳ her 75b/3; tolay tolay ḥ.-nı biş pāre kılıḳ her ḳaysısı bir endāmı öz öḡürine alıḳ kitdi 75b/8-9; ḥān ḥ.-ı birle kingeşib ḥasta boldı 76b/10-11; ḥ.-ıñıñ atı Ḳıḳçaḳlı 85b/1

havā hava: ol ḥalḳ buḡarāt-ı su ve gerdiş-i ḥ. birle ‘illet ve marāz peydā ḳılub darū’l-beḳāya

bardılar 27a/12; bir ser-zemîn ki h.- yı mu'tedil ve mergûb irdi 32a/3

havâkin hakanlar, sultanlar: eslâf-ı selâtin-i 'azâm ve h.-i 'âlî maqâm ve havânin-i il-i Türkistân ve bilâd-ı şimâl Yâfeş zürriyetindin turur 33a/6-7-8; her çend ki selâtin-i nâsiye ve h.-i sâlîfe ol 'azîzing hizmetîge ârzü kıılır irdi 93a/3-4

havâle bir işi başkasına bırakma: fâvus bul ma'nîdin imtinâ' eyleyüb bu ihtilâf yılana h. itdi 11a/10-11

havâlî etraf, çevre: ol mahâll bahş-ı hâlî ve mergûb-ı h. turur 61a/2

havânin hanlar, sultanlar: eslâf-ı selâtin-i 'azâm ve havâkin-i 'âlî maqâm ve h.-i il-i Türkistân ve bilâd-ı şimâl Yâfeş zürriyetindin turur 33a/6-8

havz havuz: iki h.-ı bar irdi 41b/6; bulğardın toksan tokuz h. kıldırub tokuzığa 'arak ve toksanğa kıımız tolturdı 48b/8-9; bulğardın üç h. tiktürdi 68a/8; h.-larğa salğan kıımız ve ayrıñın kölniñ suyındın köp boldı 68b/12-69a/1

hayât dirilik; ömür: kaşr-ı bedeni talî'a-i h.- dın rûşenâlık virdi 9b/2; Âdem cyyâm-ı h.-ında ange sâ'ât-ı kıçe kündüzi tâ'lim itdi 19a/1-2; eger ol zamânda h. bolsang mining 'izâmımı muhâfazat eyleyüb keştığa sâlgın 19a/4-5; ol ser zeminde vedî'at-ı h.-in muhteżâ-yı ecel-i mev'ûda temlik eyleb 61a/3-4; anıñ hırman-ı h.-ını şarşar-ı ecel ber-bâd vurandın song anıñ oğlu Ebû'l-ḥasan Ḥân Şâm memleketinde hükûmet ve pâdişâhlık eyledi 98a/3-4; Sultân Ḥalîl atasıñın h.-ında hâkim-i (?) irdi 99a/4-5; Aḥmed pâdişâh inhidâm-ı devlet-i kayşer-i Rûm atası h.-in bilüb öz devletini manzûr idüb atasını derece-yi şahâdete yetiştürdi 102b/10-11

hayme çadır: şimdi bul vilâyete h.-yi istikâmet ber-pâ kılub turur 60a/4; vaḳti-ki Afşar Ḥân Tebrîz vilâyetine h.-yi istikâmet ber-pâ kıldı 60b/8-9

hayr iyi, yararlı, hayırlı: kebûtere du'a-yı h. kıldı 27a/9-10; andın song Şalâḥa'd-dîn evlâd her h. u şerrüning nâmûsda ittifaḳ olub tâ inḳırâz-ı 'âlemeçe telâşnıñ ve nâmûs kıılurlar 62b/4-5; Çingize du'a-yı h. kılub yana öz maqâmına mürâca'at kıldı 93a/11; bid'at ve nâ-bâyeste işlerini fuḳarâ h.-i üçün yatḳurdılar 109b/1-2

hayrân şaşkın: nergis didesi bedâyi'-yi fîtratında serâsime ve h. ḳalmış 1a/1-2; uluḡ ve kıçık yaḥşı ve yaman ve körgeñ ve işitken tang aytıb h. ḳaldılar 71a/1-2

hayr -gâh evin içi: bir niçe vaḳtdın song h.-ı öy ol binâ kıldı 29a/12- 29b/1; bir h. yasaturdı 48b/4; h. öyniñ işikin şüretinde turur 54b/7; bir kıçe ol bânü-yı kişver-i şabâḥat ve gül-bün-i bağ-ı melâḥat h.-ında yatıb irdi 90b/7-8; h.-dın çıḳdı 90b/12; ol h. ḫarafında ayak aydılar 91a/6

hayriyyat üstünlük: cāsüsler Rûm ḥanığa h. kördi 60a/2

hayriyatlık üstün olma durumu: ya'nî hayrılık ve h. ve daḡı bu turur 54b/1

hayrılık hayırlı, yararlı: ya'nî h. ve hayriyatlık ve daḡı bu turur 54b/1

hayvânât hayvanlar: ol kişi ki benî âdemde h. postını dibâḡat verüb libâs kıldı 21b/4- 5; ecnâs-ı vuḫûş ve tıyûr ve eṣnâf-ı h.-dın cem' kılub her bir cinsi öz çifti birle Ḥazret-i Nûḥ keştığa salsun 26a/8-9-10; ḳoy ve sâir h. ki ḥâlî ḫalk ara libâs kılamak anıñ ceddidin ma'rûf ve meşḫûr turur 29b/2-3

hayz kadınlarda ay hâli: rûze tutmak ve zekât-ı mâl vermek ve ḡusl-ı h. ve cenâbet kılamak ol ta'lim eyledi 21a/6-7

hazâne Sultân Muḫammed Ḥârezmşâhnıñ pây-ı taḫt ve nöker ve ḫazânesining turğan yiri turur 42b/12-43a/1

hazır huzurda olan, orada bulunan: Tuman anda h. irdi 71a/5

hazın hazineyi bekleyen, bekçi (bk. ḫazînân): efsûn-ı şeyṫân ilana eṣer eyleyüb aḡzında cây verüb behiştığa kirgüzdi ve h.- ler bu ḫâle ḫaberdâr olmadılar 11b/1-2

hazîn hüznölü, kederli: Âdem ve Ḥavvâ istimâ'-i bu ḫikâyetdin begâyet h. ve endûh-nâk boldılar 11b/6-7

hazînân hazineyi bekleyenler, bekçiler (bk. ḫazîn): ey Âdem yılan ez-cümle h.-ı cennet turur 12a/4

hazîne büyük servet; değerli şeylerin saklandığı yer: niçe yıllardın beri yığışturğan h. ḳolına tüşitdi 46a/5-6; taḳı atların bitib mührlerin basıb 'ahdnâmeni Kün Ḥânning h.-sinde ḳoydılar 56a/5-6

hazret saygı, yüceltme veya övgü bildirmek için kullanılan unvan: H.-i Muhammed Muṣṫafâ 1a/7; an-h.-i şallallâhu 'aleyhi ve's-selem 3a/11, 3b/9, 4a/7; h.-i ḫaḳḳ sübhânehu ve te'âlâ 3b/10, 7a/8, 24b/11; h.-i resûlul-lah 4a/4-5; h.-i resûl 4a/9; h.-i 'izzet-i cellü 'alâ 4b/5; h.-i 'allâmü'l- ḡuyûb 7a/6, 8a/7; h.-i 'izzet 7b/8, 28b/8; h.-i ḫâlıkü'l-berâyâ 8a/4; h.-i vâhibü'l- 'aṫiyye 8b/12; H.-i Âdem 9a/1, 9b/9, 15b/7, 17a/10, 18b/8, 19a/1, 22b/11; h.-i aḳdes-i ruhü'l-emîn 9b/4-5; h.-i bârî cellü 'alâ 10b/8-9; h.-i rabbü'l- 'izzet 12b/2, 34a/3; h.-i ḫallâḳ-ı mucib 14a/3; h.-i peyḡamber şallallâhu 'aleyhi ve's-selam 14b/2; H.-i 'İsâ 14b/10, 90a/9; H.-i Dâvûd 17b/5; h.-i bârî te'âlâ 20b/4-5; H.-i İdrîs 20b/6, 20b/9, 21a/4, 21a/12, 21b/7, 21b/11, 22a/1, 22a/7, 23b/4, 23b/8, 24b/8; h.-i mucibü'd-da'vât 21b/8; H.-i Nûḥ 24b/8, 25a/10-11, 25b/1, 25b/8, 26a/9, 26b/2, 26b/8, 28b/2, 28b/7, 28b/12, 28b/8, 30a/9, 31a/2, 31a/4, 33b/2; an-h. 25a/3, 27b/3, 101b/7; muḳaddime-yi tûfân-ı h. ṫayy kılub 39b/5; h.-i Ḥidîv-i zamân 94a/11;

hediye armağan: il bigiler barçası h. ve tuḫfe ilen Yılduz Ḥân hizmetîge kılub iṫ'at kıldılar 56b/3-4; râbıṫa-i elik ve ḳarındaşlık izḫâr kılub ḳoḳ h. ve tuḫfe ol pâdişâḫ hizmetine yiberdi 60b/2-3; 'Alî Big Ḥân hem tuḫfe ve h. birle Neẓr Ḳulı Big inisining oḡlını pâdişâḫ ḫidmetine yolladı 105a/2-3

hefte yedi günlük zaman dilimi: ol h.-de Ya'ḳûb Mirzâ Eşter nâ-tüvânlıkda pehlû kıyub 'âlem-i fânidin serây-ı 'ukbâya rıḫlet kıldı 100a/6-7

hekîm her şeyi bilen, Allah (bk. hakîm) h.-i 'ale'l-ıtlâḳ temşiyet-i bul mühimmi 'Âzrâile ḫükm kıldı 8a/8

helāk ölme, yok olma: hâzret-i ‘izzet-i cellü ‘alâ ol tâifening ‘ukûbât ve mehlekeye h. ve giriftâr eyledi 4b/5-6; eger min onge musallat bolsam aning h. itmek üze cedd- i cehd kılur min 9a/7-8; Kâbil vaqt gânimet bilüb Hâbil h.-ına güşiş eyledi 15b/11; sining du‘âng birle hüdâ te‘âlâ barça kâfırlarnı yirdin h. eyleyüb düzağa yiberdi 24b/3-4; bul kavm hâk-sârî-yi su birle h. eyleyüb müstaḥaqq-ı narü’l cehennem kılur min 25b/11-12; tûfâna h. boldı 26b/3; ol vaqt ḥaqq te‘âlâ Nûḥa vahy kıldı kim mundın sonḡ ḥalkı tûfâna h. kılmas min 27b/2-3; çok ḥalk ve sipâh iki tarafındın hem h. olub âhirü’l-emr Keyḡubâd Kozı Yavığa gâlib oldı 63b/11- 12

ḥelâl-zâde dürüst, sözünün eri: eger bizdin bolğan oğlanlar h. bolsalar tâ dünyâ âhir bolğunça bu ‘ahd-nâmeni okub ‘amel kılğaylar 56a/2-3-4

ḥelvâ bir tür tatlı: zenbûr mağarasıdın ‘asel alıb h. kılmağı Rus evlâd iḥtirâ‘ kıldı 30a/4-5

hem da /de, dahi, ve: aning cevher-i beyzâ h. dib-turlar 3b/10-11; vallâhü’l-‘alem ki anlarğa be-lisân-ı şer‘i cin h. dirler 4a/9- 10; ba‘zı nüshâda ange Târnûs h. dir irdiler 4b/1; İblîs h. ol seferde esîr bolub irdi 5a/11; melâike h. a‘mâl-i insânı ef‘âl-i benîyyü’l-cânnâ kıyas eyleyüb bul ma’nâdın âgâh imezdiler 7a/3-4; İblîs henüz h. ol ḥâletde be-târik-ı inkâr ve i‘tirâz müstaḡim irdi 7a/11-12; Mîkâ‘îl h. yirniḡ keyfiyyet-i ḥâlini hâzret-i ‘allâmü’l- gıyûb ve ‘ş-şehâdeğa ‘arz eyledi 8a/6-7; bul nevbet h. yir mining ism-i aḡdesime penâh kitürdi ya yok 8b/3; bu cemere-i şeceredin minge noḡşân pedîd bolmasa sin h. ekl kılğın 12a/7-8; el-ğaraż Âdem kurbânlığa işâret kıldı ve ol iki birâder h. bolmağı kâil oldı 15b/3-4; Aḡnoḡ turur ve Ḥatûḡ h. deb turlar 20a/10; sizler h. ol şüreti cesed-i Âdem tek tâbûta salıb yaḡşı özleringiz birle hem-râh alıb yörüb tavâf idingler 23a/4-5; ba‘zı aning ismini Sâkin dibtür 24b/5-6; sizler h. mümkün olsa Nûḥ ezâsına sa‘y kılınḡ 25a/9; aning ba‘zı Yâfeş oğlan h. deyübtürler 29a/8; Guz h. çok sipâh ve leşker cem‘ eyleyib Bîğûra digen bir kişi ki esen evlâd irdi Türk muḡârebesine yiberdi 30b/11-12; bir yirde ol h. şeh̄r ü ‘imâret binâ kılsun 31a/6-7; bir kelb-i şikârî h. ol vaḡtda vaż‘-ı ḡaml kılub irdi 31a/9; Ḥazardın h. bu cevâb işitdiler 31b/5; alardın h. nesl peydâ bolub 32a/5-6; olarning neslidin h. çok kişi ḡanlıḡ ve biglıḡ kılubtur 35a/7-8; ol sebebdin henüz h. kavm-i Moḡol Tatar birle şâḡib-i nizâ‘ tururlar 35b/2-3; anğa h. imân ‘arz kıldı 37b/3; aning birlen h. bir yirde yatmadı 37b/4; atasının inisi kıızı Oz Ḥanning kıızı h. munlarning içinde olturub turur 37b/6-7; inḡıza-yı eyyâm-ı ḡükümet zat-ı ‘âlîdın sonḡ hem mesned-i ḡilâfet oğlanlarına ta‘alluḡ taḡib 39a/9-10-11; ol h. uluḡ yurt bolur 41b/1; Buḡârânı h. alıb Belḡ bardı 44b/1; Belḡi h. alıb Ğurı vilâyetining üstige yöridi 44b/1-2; Arḡun ve Arlat h. andın ayrıldı 45b/7; Ḥorâsân ve ‘Irâḡda h. köp bolur 45b/8; körünüşde olturğan h. ḡorḡıncıdın ḡiḡ nimerse ayta bilmediler 47a/1-2; ol h. on yıldın song öldi 47a/8; mindin sonḡ sizler h. uluḡlaringızı ‘izzet ve ikrâm idingler 49b/7; ol yegirme dört oğlan ki Oḡuz Ḥanning olar h. aḡtıḡı turur

52a/6; Ulaş h. bilgenlerini aytı 57b/1-2; Afşar Ḥân h. esbâb-ı toy müheyyâ kılub barça uluḡ ve kiḡik ḡalâ‘iḡa toy virdi 58a/11-12; ange Tüḡlük Ḥân h. dir irdiler 58b/5; önge her bir oḡlıdın h. çok oḡul mütevellid bolub 58b/11; alarnıḡ h. aḡl-ı pâkları ve neseb-i şariḡḡleri bul on oḡula yetişür 59a/5-6; alarning h. eslâf-ı kirâmları Afşar Ḥâna yetişür 59a/8-9; ange h. eccl girîbân-ḡir olub 61a/8-9; kırḡ yıl bu h. âbâ-yı ‘azâm-ı felek-iḡtişâmning devrânı sürdi 61b/2-3; bul h. dâr-ı fenâdın dârü’l-beḡâyâ raḡtını çekti 61b/3; ba‘zı eyalâtdın h. bir niḡe ḡalk ayru bolub kilib Afşar ilğa ḡoşulur irdi 62b/9; ol h. kilib Afşar ilğa ḡoşuldı 62b/12; Faḡre‘d-dîn digen h. bir kişi Afşar Ḥân ‘asrında bar irdi 63a/1; inşâ‘allâh-ı te‘âlâ mundın song h. Yılduz Ḥân oḡlı Afşar Ḥân evlâdındın beyân ve mezkûr olunur 63a/5-6; çok ḡalk ve sipâh iki tarafındın h. helāk olub âhirü’l-emr Keyḡubâd Kozı Yavığa gâlib oldı 63b/11-12; munça munça aytmasaḡ h. başdın ayakḡaça şüretini ayta turur miz 65b/8-9; Becene uruḡı h. özidin töre köterib Salur ili birle yaḡı bolub ḡapışurlar irdi 66b/3-4; Doylı Ḳayı h. Ḳorḡutnıḡ sözine ‘amel kılur irdi 67b/7-8; Köl İrki h. atang turur ve h. aḡang 69b/9; Köl İrki h. uluḡ çerik birle ḡarşı barıḡ uruşub Âyineni bastı 70a/9; sin h. uşal yol birle yörgey sin 71b/7-8; Tuman h. ḡabul kıldı 72a/4; olturğan nökerleri h. ḡânğa peyrevlıḡ kıldılar 73a/3-4; anğa h. işitdurdiler 75a/5; ol vaḡtda Suvar h. kildi 77a/3; anıḡ üçün tirikliginde h. siz ikingiz irdingiz barça işni kıla turğan ölgende h. sizler kılınḡ 77a/5-6; biglerini h. ölturdiler 80a/2; ol h. yegirme yıl ḡanlıḡ kılub şarâbına esrib yörüb esrikidin ayıldı 81a/7-8; ol h. atası ornında olturub niḡe yıldın song vefât tapdı 81a/10-11; bu bitilgen on altı kişi Oḡuz oğlanları irgeni h. râst ve Öḡürçıḡning ataları irgeni h. râst 83b/2-3- 4; anda h. olturğan(lı) medârı bolmadı 84a/10-11; ‘âḡıbet anıḡ birlen h. yaman bolub köḡüb ḡaçtılar 84b/5; bu ḡaḡda h. anlarnı Yaycı diyürler 86a/4-5; olar h. Rûmdın köḡürḡanıḡız Afşar ve Kıızıl ili tururlar 87a/1; bularğa h. andaḡ bolsa bir yaḡşı at ḡoyalı 87a/2; tört yıl h. ange h.-râh kıldı 87b/1; özge kişiḡe h. olturğan koymas 87b/11; ḡ‘âcesiniḡ mâlîdın Ayazğa bir oḡlaḡ h. tegmedi 89a/4-5; Canı Big Ḥân h. ḡaḡḡ raḡmetine bardı 89b/7; Bedeḡşân vilâyeti h. aning taşarrufunda irdi 96a/3-4; ve andın song Ebu’l-mansûr Ḥân ki ol h. Subḡân Ḳulı Ḥanning oḡlı turur 97a/9-10; Muḡammed Muḡim Ḥân h. Maḡmûdnı şehîd kıldı 97b/2; bu eyyâmındın song h. bul evlâd-ı ‘âlî-maḡâmındın bir kimse ḡân ve sultân ola 97b/9-10; ange bir memâliki h. iḡtiyâr ider 99b/5-6; ol h. âvâre-i deşt-i idbâr olub helāk boldı 100b/3-4; Şâḡ Rûstem Afşardın niḡe ümerâ-yı leşker-i keşîr birle h. ‘inân olub müteveccih-i mülk-i Tebrîz boldılar 100b/10-11; an-ḡâzret h. ‘inân-ı Âbiye Sultân muḡâbeleyi Mirzâ Sultân Kündüz Big oldı 101b/7-8; ve h. ol vaḡtda Köse Ḥacı Bayındır ḡâkim-i İsfahân Rûstem Big birle izḡâr-ı muḡâlefet idüb 101b/11-12; Köse Ḥacı h. maḡtûl oldı 102a/10; bir niḡe müddet ol h. pâdişâḡlıḡ eyledi 103a/2-3; anı h. eccl girîbân-ḡir olub dünyâdın ‘uḡbâḡa raḡtını çekdi 103a/3-4; h. bir niḡe kündin song âhiret öyine sefer eyledi 103a/6-7; ḡâkim-i Merv h. ‘arz eyledi 104b/7; Merv h. ḡadîmü’l-

eyyāmdın pāy-ı taht-ı Sultān Sancar-ı Türkmen ve mülk-i mirās-ı Afşar turur 104b/8-9; ‘Alī Big Hān h. tuhfе ve hediye birle Neẓr Qulı Big inisining oğlını pādīshāh hīdmetine yolladı 105a/2-3; anı h. az‘ā-yı uluğlıgı bar turur 105a/8; Gedāy Big h. intikāl eyledi 106b/9-10; müddet-i on iki yıl pādīshāhlıq eyleyib ol h. intikāl eyledi 107b/2-3; ol h. bir niçe vaqtdın song vefāt tapdı 107b/4; Neẓr Şāh vefātıdın song Aḥmed Şāh yanında qalib aning yanında h. emīr-i ‘azāmet ilen bolub irdi 108a/1-2; Aḥmed Şāh h. niçe kim memālik-i Türkistānning tamām ve kemāl- i ḥükümetin ange birib irdi 108a/4-5; aning zamānında h. Tiveciler ḥānlıq tivelerini baqıb olturub irdiler 89b/8-9; Qaculı Qabul Hān aqasına h. beyān-ı vāq‘ā eyledi 92a/9-10; Hülāgū Hān h. Tūli Hān birle ol memlekete me‘mūr oldı 94a/7; ‘Abdu’l-‘azīz Hān h. çok yıl ḥān bolub andın song vefāt tafdı 95b/10

hem-dem yakın arkadaşı: aning köngli bir mūnis-i h.-e ve bir yār-ı maḥreme māil oldı 10a/10-11

hemīşe her zaman, devamlı: h. nūr zulmete gālib turur 7a/2-3; h. vaqt endīşe iderdi 11a/4-5; h. cāvīdde bolub mevt ü zevāl sizlergā yol tapmaya 11b/10; h. mütereddīd i rdi 21a/12; h. vaqt mezellet ve ḥār ü zār-ı lıqda bolub renkleri tagayyūr tapğay 27b/13-28a/1; bu cihetdindür kim Sām ve Yāfeş evlād yir yüzinde h. vaqt mu‘azzam ve mükerrrem bolub tamām yir yüzinden eṣrāf ve a‘yān ve ḥān olubturur 28a/2-3; h. vaqt ra‘iyyete ri‘āyet iderdi 29b/4-5; önge bir ṭavā‘if h. vaqt bāqī turur 32a/1; Oğuzning tili çıqıb yörigende Allāh Allāh dib h. aytur irdi 37a/2-3; h. vaqt şohbet-i ehl-i cāhdın müstākırr oldı 93a/4-5; h. on iki ming öyli qoçaq yigitlerdin öz eṭrāfında yakın saḥlar irdi 104a/11-12

hem-rāh yol arkadaşı, yanında: Ādem bir ḥālīṭa-yı buğday ve otuz meyve-yi nihāli behiştin özi birle h. alib çıqdı 12b/10-11; bir şüret aning birle h. kördiler 22b/1; özleri birle h. alib yörir irdiler 23a/1; sizler hem ol şüreti cesed-i Ādem tek tābūta salıb yaḥşı özleringiz birle h. alib yörüb ṭavāf idingler 23a/4-5; Yāfeş ḥazret-i Nūḥa iltimās kılub yada daş özi birle h. alib kiltürüb i rdi 30a/9-10; h. irdiler 62a/3-4; tört yıl hem ange h. kıldı 87b/1; anıñ üçün Mama Bike ve Qaraca Mergān birle vilāyetlerigā h. kildi 87b/5-6; Şāhruḥ Big aning birle bir niçe uruşları ‘azīm eyleyendin song lā-‘ilāc bolub oğulnı Mervdın h. alib 103b/6-7; niçe nefer Özbekni h. ‘Alī Big yanığa kiltürüb pād-şāh cāhdın mihr-bānlıqlar firāvān eyledi 105b/1-2; bir niçe nefer qarındaş ve bir niçe nefer il biglerin h. alib dāḥil-i Buḥārā oldı 105b/4-5; bir niçe nefer Neẓr Qulı Big birle h. eyleyib ‘Abdullāh Hān il arasına yiberib ḥākim eyledi 106a/1-2

hemşire kız kardeş: ‘Abdullāh Hānning Zehrā Hānım digen bir h. bar irdi 96b/8

hengām zaman, çağ: Mūsā ‘Aleyhi’s-selām h.-dın tā Süleymān[d]m Dāvudğaça ki beytü’l-muḥaddes binā kılub turur 14b/7-8; h.-ı gīrūdār üç felek-i devvāre yeti şeb turur 59b/10-11; ol h.-ı gīrūdār-ı ḥarb ebr-i tūr-i qazā Süleymān Big kemān-ḥānesidin çıqub sebeb-i inkīṭā‘-yı ‘ömr Sultān Ḥaydar öldi 100a/2-3

henüz daha, hālā: h. ol şemere mi‘de-yi Ādemde qarār tapmağunça ḥulel-i behiştī anların bedenidin tökülüb ‘üryān boldı 12a/9-10-11; minge va‘de-i ‘ömr ming yıl turur ve h. kırk yıl bāqī qalıbtur 17b/11-12; ol sebebdin h. hem qavm-i Moğol Tatar birle şāḥib-i nizā‘ tururlar 35b/2-3; Ḥüşenkni h. pādīshāh kötermey turur irdiler 47b/3; h. Ebū’l-ḥayr Hānıñ sinn-i yegirmedin (?) irdi 94b/7-8

her bütün, hep: h. gāh bu şemere-i şeceredin minge noqşān pedīd bolmasa sin hem ekl kılgın 12a/7-8; Ādem ve Ḥavvā şerm- sārılığının h. yana qaçar irdi 12a/11; h. yir dāim Adem ayak basıtdı 13b/4-5; bir deste buğday kiltürüb h. ikisi qurbānlıqların dağ üstinde çıkarıb koydı 15b/6-7; h. qavmi ki İblīs sözine ‘amel kıldı ange birdi 23a/10-11; h. ṭā‘ife ki Zerdüşť sözine ‘amel kıldı āteş-perest boldı 23b/3; tā vaqt-ı rüst-e-ḥiṣe h. yirde bolsa ḥārıq ve zārıq çekmesün 28b/3-4; h. mühimmde ve maşlaḥatda bir birine ittifaq olub 28b/4-5; önge bir Yāfeş oğlanları h. yirde mütevatır bolub rüzgār ba-sar kıldılar 32b/11-12; h. kiçe oğlan anasının tüşiğe kirib aytur irdi 36a/3-4; h. uluq ilning bir başqa pādīshāhı bar irdi 40b/4; qoşuldı Oğuz Hān h. yılda Moğol yurtında olturğan iller birlen uruşur irdi 40b/6-7; bu vaqtda h. içi qovuş aqaçnı Cıbcak diy tururlar 42a/9-10; Özbekning h. uruğdın Kıbcak yurtığa köçüb kildiler 43b/3; h. túbde qara kışi bir ḥān bolub turur 47b/5; h. ivde bir ḥān timek bolur 47b/5-6; h. kingeş ve maşlaḥatda ittifaq bolunglar 49b/8; h. memleket ve bilādi ki ange mütāba‘at kılub irdi 50b/11; ba‘zısı İrānda ve h. yirde mesken dutub müstākırr olub tururlar 51b/4-5; ol yegirme tört oğlandın h. yirde münteşir olub 51b/9-10; h. işde sıkı qalmaq dağı bu turur 54b/12; eger bir tavar ve on ve yüz ve h. neçaqlıgıñı öltü[r]señiz omaçasını uşbu ayıtlıganning üleşib alıssunlar 55a/10-11; h. lāqab anı Al Hān irdi 56b/8-9; h. biri h. vilāyetde ḥākim ve ser-kerde olub rüzgārda şāyi‘ boldı 58b/11-12; h. alt oğlının evlādı Afşar Hāna muṭi‘ ve itā‘at kılub 62a/2-3; çok yıllar ol evlād be-ṭarīq-ı firār h. vādilerde ve beyābānlarda istiḳāmet idüb rüzgār ba-sar kıldılar 62a/11-12; andın song Şālāḥa’d-dīn evlād h. ḥayr u şerrüning nāmūsda ittifaq olub 62b/4-5; Qorqut h. nimerse aytsa İnal Yavı anıñ sözindın çıqmas irdi 67b/3-4; sini pāre pāre kılıb h. müçengi bir yirde koyar min 74a/8; ol toğuşlı ve mirgen ve çeçen hünərli h. muḥaddimğa ve h. yolğa yörümekni bile turğan ve ḥānga maq yigit boldı 76a/7-8; h. oğlının başındın Ḥudā yolığa koy öltürüb ve pişirib ḥalkğa birdi 79a/9-10; anların içinde h. ildin bar irdi 80a/5-6; Ḥorāsānda olturğanları ve Māverāü’n-nehrde ve h. yurtda olturğan şundaq boldılar 82b/9-10; h. ming yılda kırk arka ölse kerek 83b/8; anıñ içinde h. uruğdın bar irdi 89b/2-3; h. ilde ala turğan mallarını alib köp tiveni ayıtlıgā 89b/5; h. memleket ve şehrlergā 93b/1; Leb-i Āb semtinde h. yana müteferriq boldılar 106a/5 6; babası ‘Alī Big vaqtında pāy-mānde ve kölüksizlikdin h. yana teferruq tapıp irdiler 106b/12-107a/1

her bir ayrı ayrı hepsi (bk. her biri, her birisi, her qaysı, her qaysısı): h. b. ferd ez- efrād-ı ādemi öz

māhiyyetini müşahhas eyleyüb 2a/7; h. b. mechlülün-neseb-i dün- ı zebün özini be-tarıq-ı kizb bu silsile-i eslāf-ı kirām-ı sipihr-ihtişāma yetişturmağaylar 2b/6-7; bizing eyyāmımızdın song h. b. evlādımız nesl- be-nesl bu ‘Oğuznāme-yi mu‘teber sözine ‘amel idüb 2b/8-9; h. b. bāb ez-ança faşl-ı mezkūr olunur 2b/12; h. b. qarında bir oğul ve bir kız mütevellid bolurdı 17a/7-8; h. b. iqlimde halā’iqlarğa İdris senet peydā kılub resmi muqarrer kıldı 20b/11-12; h. b. künde on iki ming tesbih iderdı 21a/10; h. b. kavm özi üçün şüret tüzetib 23a/6-7; h. b. cinsi öz çifti birle hazret-i Nuh keştiga salsun 26a/9-10; Yafee h. b. oğluna ikişer ‘ibadet vaşiiyet kıldı 29a/6; h. b. aqası ve inisi Güzdin ol daş taleb kılurdılar 30a/11- 12; ol cihetdin h. b. tafe öz cemi‘yyeti birle etraf-ı diyār-ı şimâlde münferik bolub şehir ve kal‘a binā kıldılar 33a/2-3; h. b. fırka bir luğata tekellüm kıldı 33b/7-8; bi‘l-zarūr h. b. tafe öz cem‘iyyeti birle ol nevhilerde perākende olub şehir ü vilāyet binā kıldı 33b/8-9; h. b. ferzendlerini efgār ve eknāf vilāyetine yiberdi 34a/8-9; h. b. tūb ilde bir töre dimek bolur 47b/4; h. b. tafe bu rüzgārda bir ada muqallib oldı 52a/1-2; h. b. şehir kâfirliğa yağı olub 56a/11; önge h. b. oğlının hem çok oğul mütevellid bolub 58b/11; ange h. b. tire ve cema‘a ulusāt Afşar ki rüzgārda bar turur 59a/4-5; h. b. ülkede 59b/3; h. b. tafe ki inhiraḥ kıldı ol kavmi tig-ı bi-dirig birle ma‘dud eyler irdi 59b/5-6; h. b. oğlanını bir vilāyete hâkim eyleyüb 60b/10; h. b. mahall ol muhâlata yüz kitürdi 62a/9-10;

h. b. evlādını Rūm mahālinde bir ülkeğa hâkim tiküb 63b/7-8; pâdişahlar hizmetinde h. b. taifedin bolur 89b/3-4; önge inilerini hükümet kılğanın ve saltanat bolğanların h. b.-ni öz yirinde beyān 108a/9-10

her biri ayrı ayrı hepsi (bk. her bir, her birisi, her kayısı, her kayısı): bizdın song h. b.-ngiz bu reviyeye-yi marziyyedin ‘amel idüb ve bu tarıka birle sülük ve meslūk qalınlar 2a/12-2b/1; anıng üçün h. b.-miz ‘akıbet-i kârimızdın endişe-nāk durur biz 6b/2-3; h. b.-ngizi kurbanlığı qabul olsa İklīmān onge bolsun 15a/10-11; h. b. bir yirde ‘imārete meşgūl bolub 32a/6; ol cihetdin h. b.-ni resm-i saltanatda hükümet birle iqlim-i Bābil ve Yemen ve ‘Umman ve ‘İrakeyn ve Fārsa yiberdi 34a/11-12; atası fevt kılandın sonq h. b. öz vilāyetine barib 35a/5-6; Oğuz Hānnıñ ahtıqlarını ol öye çağırub Oğuz Hān düstürü‘l-‘amelini yüzidin h. b.-ğa orun ve ülüş ta‘yin eyleyüb dağ ve tamğasını belgü kıldı 52a/4-5; on iki ahtıqları kızıl öyde Kün Hānnıñ yanında h. b. ta‘yin olan yirinde oturdı 52a/9-10; h. b. her vilāyetde hâkim ve ser-kerde olub rüzgārda şāyi‘ boldı 58b/11-12; ıstılāh-ı Moğoliyedin h. b. bir laqaba muqallib olubtur 59a/8; h. b. Sir ilğa barib penāh kitürdi 87b/3-4; h. b. bir tire boldı 88a/2; ve andın niçe yıldız münşā‘ib olub h. b.-idin etraf ve cevānib nūrānī bolur irdi 92a/5-6

her birisi ayrı ayrı hepsi (bk. her bir, her biri, her kayısı, her kayısı): ol cemā‘at h. b. üze bāy-ı kirām-ı felek-i ihtişāmı ve il ve ulusını bu kitāb sözidin müşahhas ve bu tarıqdın zāhir idüb 2b/3-4; Yāfes

ferzendleri h. b. bir gūşe-yi vilāyetde qarar tapıtdı 30a/6; inşā‘-alla h. b. öz mevrinde mezkūr turulur 35a/8-9; h. b.-ni ülüşin ta‘yin ve muqarrer kıldı 50a/9; ol vaqtda Kōk Hān oğlu Becene ve Dağ oğlu Salur h. b. öz iline baş irdi 64a/3-4; Qabl Hān alarning h. b. bir vilāyet sarığa taşladı 91b/12

herc ü merc karmakarışık, dağınık: ulusāt ve kabā‘il arasında bir niçe herc ü merc-i reviiyet olub hiç biri bir kimse fermān-ı serdār ve inkıyad kılmadılar 91a/10-11-12

her çend her ne kadar: ‘Azrāil aydı h. ç. ki yir singe penāh kitürdi ama min sining fermānını vācib körüb anıng ahvālince rahm eylemedim 8b/4-5; h. ç. ki Nuh ‘Aleyhi’s-selām ol kavme hidāyet ve naşihat kılurdı hiç kimse anıng va‘zına iltifāt kılmaı irdi 25a/4-5-6; h. ç. ki ol şirk kiltürüb irdi 26b/7; h. ç. ki yağmūr taleb kıldı müfid bolmaı 30b/7-8; h. ç. müselmān bolung tidim qabul kılmadılar 37b/10; h. ç. kedhüdā bolman tidi ammā Kozı Tegin ihtiyārına qoymadı 73b/6-7; on alt arka dört yüz yılda h. ç. köp bolsa dört yüz elik yılda öter 83a/12-83b/1; h. ç. ki selātin-i nāşıye ve havākın-i sālīfe ol ‘azizing hizmetiga arzū kılur irdi 93a/3-4

hergiz asla: h. anıng şöhetindin müfareqat eylemezdi 21b/11-12

her kaçan ne zaman ki (bk. her vaqt): h. k. Tuman yigit bolsa anga ni berüringni özüng yahşı bilür sin 69a/3-4; h. k. sin bālig bolsang singe tapşurgay 69a/9; h. k. Canı Big Hān kişi yiberib sini tiley biz halk siningün kırılalı ve çok bolalı ve sini tutub bermedi 89a/1-2

her kayısı ayrı ayrı hepsi (bk. her biri, her birisi, her kayısı): özgesi h. k. her sarı kitdi 43a/9; üç kiçik oğlu h. k. bir oknı aldılar 48a/12; bu bitilgen kişilerin h. k.-ning arasında on biş ya yegirmi kişining atı bitilmey qalib turur 83b/5-6-7

her kayısı ayrı ayrı hepsi (bk. her biri, her birisi, her kayısı): h. k. özining oğlanları ve nökerleri birlen yesünler 55a/12; iki ayağın ve iki kolın ve boynın h. k.-n bir baytal kuyruğuna bağlab 75b/6-7; h. k. bir endāmı öz öğürine alib kitdi 75b/8-9

her kim kim olursa olsun birisi (bk. her kimesne, her kimse): anı h. k. iştirse ayturlar irdi 37a/3; andın song Bozok neslidin h. k. qabil bolsa halk anı pâdişāh kılsunlar 49b/1-2; h. k. arka bolsalar 55b/5; h. k. himmetiga lāyık savın kitürdiler 68a/7; anıñ orniğa h. k. pâdişāh bola turur 79a/2; Oğuz ili Mangışlaqda Ebū‘l-hānda olturğanları Ürgencde h. k. pâdişāh bolsa ange tâbi‘ boldılar 82b/8-9; h. k. bu illerğa qoşulsa bayatğı 87a/4; h. k. öz yurtğa hān ve pâdişāh oldı 87a/6

her kimesne kim olursa olsun birisi (bk. her kim, her kimse): h. kimesnening ki qurbanlığı qabul olsa āsmāndın od-ı beyzā kilib ol qurbanlık kılan kişini istismām iderdı 15b/1-2

her kimse 1. insanların bütünü (bk. herkes): h. k. özi üçün ol şüret yüzindin büt eyleyüb büt ‘ibadetine meşgūl oldı 22b/6-7-8; bu eyyāmdın song h. k. öz

yirinde ve öz maqamında ve öz ülüşinde bolub tā da' va-yı hodslerlik kılmason 50a/4-5; be-ṭarīḳ-ı küfrān-ı ni' met-i ol sulṭāndın h. k. temerrüd ve inḥirāf kılar irdi 63b/2-3; **2.** kim olursa olsun birisi (bk. her kim, her kimesne): h. k. bu cihānda 'ibādetine ber- cā kitürse ḥaḳḳ te'ālā aning 'azāb-ı nār birle mu'azzeb eylemez 23b/1-3

her vaqt ne zaman ki, her ne zaman (bk. her kaçan): h. v.-i ki ḥudā tebārek ve te'ālā aning bizğa tafḍil eylese şerāit-i mütāba'at ve ṭarīḳa-yı muvāfaqatı ber-cā kitürür biz 9a/10-11-12; h. v. ki minge bir zararı rūy birse sin ṭaleb-i amurziş kılgın 12a/6-7; h. v. ki Ḥavvā ḥāmile bolurdi her karnıdın bir oğul ve bir kız mütevellid bolurdi 15a/2; ḥazret-i Nūḥ ange bir du'ā ṭa'lim kılsun ki h. v.-i ki ol du'ānı okusa yağmūr yağsa 28b/7-8; h. v. ṭarīḳa-i mülk-dārlikda bir ṭavā'if ilen ki ange nizā' vāḳi' olurdi ḥudā te'ālā zafer ve nuşreti ange iḥtişā eyledi 40a/4-5; h. v. ange düşmen kilse yelimğa ağınab çağılğa ağınar irdi 41b/7

hesāb sayma; oran: bes özüngiz ḥ. kıling 65b/5; aning ḥ.-ını yaḥşı ḥudā bilür 82a/12

hevā arzu, istek: bir niçe künden song minig könglime h. vü heves peydā boldı 73b/2-3; h.-yı şeyṭānığa barıb maşlaḥat eylediler 100b/7

heves arzu, istek: bir niçe künden song minig könglime könglime hevā vü h. peydā boldı 73b/2-3; öz vilāyetin teşḥirini h. idüb cemī' terākime birle Āzerbāycān şuyına ḥareket eyledi 102b/5-6

hey'at görünüş İblīs Ḥazret-i İdrīs h.ına sürət kıldı 22a/7

heybet büyüklük: bu ḥadisening h.-idin zelzele-i 'azīm yir eczāsında peydā bolub 7b/7; ol çok ba-h. kişi irdi 56b/9; eger be- vāsiṭa 'arz kılayın dise anıḡ h.-idin bī iḥtiyār bolur irdi 56b/10-11

ḥunzır domuz: küll-i laḥm-ı ḥ. ve laḥm-ı şīr ve ḥimār ve kelb ve 'ayra muḥarremāt ol nehy buyurdi 21a/7-8

ḥured-mend akıllı, anlayışlı: Nūḥ 'Aleyhi's-selām önge ferzendlerindin Sām şaḥib-i kemāl ve ḥ. ve ehl-i dāniş ve necīb kördi 33b/11-12; ol kişi bā-fetānet ve bā-ḥuş ve ḥ. ve ḥizmet-kār kişi irdi 63a/1-2

ḥaṭā günah: vaḳti-ki riyāz-ı ins ve ḥ.-yı yir-i ḳuds Ādem ve Ḥavvāğa tefvīz oldı 11a/1-2

ḥıyānet ihanet, güveni kötüye kullanma: filān vaḳt filān mālınızğa ḥ. kıldı 76b/2-3

hicret 1. Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye göç etmesi: Ādem 'Aleyhi's-selām vaḳtidin tā vaḳt-ı h.-i peygāmber şallallāhü 'aleyhi ve's-selāmğaça tört ming üç ay turur 14b/5-6; **2.** İslām takviminde tarihin başı: h.-i tāriḥ ming alt irdi 96a/7

hiç hiç: bu silsile bāḳi ḳalıb ser-rişte-yi te'lif h. vaḳtda inḳıṭā' olmaya 2b/11; Ḥazret-i 'İsā vaḳtidin tā bizing peygāmberimiz vaḳtınaça h. peygāmber keçmedi 14b/10-11; onge h. taşarruf itmedi 15b/8; h. bilür sin ki Ḥabıl ḳurbānlığı ol sebebdin ḳabül boldı 16b/12; h. āferide öz iḳrārdın mecāl- i inkār ḳalmasun 18a/6-7; h. vaḳt aning ḥalvet-i şoḥbetindin müfāreḳat

kılmaz irdi 22b/3-4; vaşıyyet-i Ādem birle Ḳābıl evlādına h. körgürmez irdiler 23a/1-2; bir yaşar oğlanıning mundaḳ sözünü sözligenini h. zamānda h. işitken ve körgen yok turur 36b/11-12; Moğolning h. atası 'Arab tilini işitken irmes irdi 37a/5; burunğı alğan iki ḥātūnıning ḳatıḡa h. barmas turur 38a/5-6; körünüşde oltuḡan hem ḳorḳınçdın h. nimerse ayta bilmediler 47a/1-2; Oğuz oğlu Kök ve Daḳ ve Tengiz evlādındın h. ḥān bu rüzgārda bolğan imes turur 51a/9-10; h. ḡalaṭı yok-turur 65a/10-11; ḥānnıḡ köçleri hiç boylarında bar mu 68a/3-4; h. minig ḥālimdin ḥabering bar mı 74a/4-5; bu körgen tüşingni h. kişige aytmağıl 79a/8; Mama Bikedin h. oğlan bolmadı 87a/11; ḳurddın ḳoyuḡa h. noḳsān yetişmez irdi 98b/4-5

hiç bir bir teki bile (bk. hiç biri, hiç birisi): melik-i ḥafız h. b. kimsemizi bu belāya giriftār ve bul vāhibe mübtelā kılmaya 6b/4; h. b. fırḳa önge bir fırḳanıning sözünü fehm itmedi 33a/1-2; h. b. kimse keştide menküḥası birle mücāma'at kılmason 33a/11-12; h. b. ṭā'ife bir birini sözünü fehm kılmaz irdi 34a/10

hiç biri bir teki bile (bk. hiç bir, hiç birisi): ḥatır h. b.-ge ḳarār taḳmazdı 3a/7; h. b.- ngiz bu mecnūn sözüne ḳulaḳ salmang 25a/7-8; h. b. bir kimse fermān-ı serdār ve inḳıyād kılmadılar 91a/11-12; fetḥ ve zafer anlarıning h. b.-ne rü vermedi 101b/9

hiç birisi bir teki bile (bk. hiçbir, hiç biri): evbāşlar ve ḥarāmiler h. b.-ni ḥareket-i nā- şāyeste ve ef'āl-i nā-bāyeste kılmaz irdi 63a/5-6

hiç kim anlarını Ḳara Ḥāndın ayrılır teb h. k. köngline kilmes irdi 38b/7-8; ḥān ḥükm kıldı kim h. k. mindin ḳalmasun tib Ğurnı aldı 44b/4; h. k.-ni bilmediler 44b/5;

hiç kimse h. kimse aning va'zına iltifāt kılmaz irdi 25a/5-6; anḡa ḥānnıḡ inisi ve oğlanı ve bigleri h. k. ḳol yapmasunlar 55b/4

ḥidmet (bk. ḥizmet) 1. iş, görev: āsīb-i nesīb ḥ.-i ḥudāvendi rūy birdi 109a/6-7; **2.** huzur, ön: bir niçe künden song ol kişiler ḥān ḥidmetiḡa bardılar 44b/5-6; 'Alī Big Ḥān hem tuḥfe ve hediye birle Neẓr Ḳulı Big inisiniḡ oḡlını pādīşāḥ ḥ.-ine yolladı 105a/2-3

hidāyet doğru yola çevirme: ferzendlerini bu tar[z] h. kılsun 2b/10; bārī te'ālā anlarga resūl yiberib naşīḥat ve muvā'aza birle ol ḳavme h. eyledi 5a/4-5; İblīs ol ḳavme h. itmek üçün mülhemü'r-reşā[d] iltimās eyledi 5b/7-8; ba'zısı rast yola h. kıldı 19b/2-3; ḥalkı ḥaḳḳ yolına h. kıldurdılar 21a/3-4; bir niçe yıl ḥalk-ı 'āleme h. ve ḥükümet kıldı 24a/1; Nūḥ 'aleyhi's-selām tokuz yüz elik yıl ḥalkı da'vet ve h. kıldı 25a/1

ḥikāyet hikāye, geçmişi anlatma: Ādem ve Ḥavvā istimā'-i bu ḥ.-din begāyet ḥazīn ve endūḥ-nāk boldılar 11b/6-7; ol pād- şāḥlarınḡ ḥ.-lerini bizniḡ aytmaḡımız ḥacet irmes 82a/10-11; imdi Ögürçikning ḥ.-ini aytalng 84a/5

hikmet bilgelik: aning (?) be- hikmet ü sanāyi'-i müşkile ve ekser irdi 19a/9-10

hılâf karşı, zıt: ba'zı erbâb-ı Ahmediğa bu sûretde h. turur 3b/1-2; Rüstem Big birle olub h.-i meftûh eyledi 101a/8-9

hılâfet halifelik: sultân-ı h.-nijâd 1a/11-12; irtifâ'-i râyât-ı h. üze 2a/1-2, 7b/1; umûr-ı h.-de özidin önge bir kimseni şâyeste bilmez irdi 6a/6-7; tañtana-i kûs-ı h.-i 'Âdem 'arşa-yı 'âlemde uruldu 6b/10-11; anıñ farkını tâc-ı h. birle mümtâz ve libâs-ı kerâmet birle kâmetini ser-efrâz kılub zîb ü arâyış versün 7b/9-10-11; bul ol kişidir ki emr-i hañîr-i h. ange tefvîz turur 9a/2-3; - h. ange tefvîz kıldı 33b/12- 34a/1; vaqti-ki Qara Hân oğlu Oğuz Hân mesned-i h.-de muķim ve müstaķim oldı 39a/6-7; zât-ı 'âlî çok yıl mesned-i h.-de müstaķim olurlar 39a/9; mesned-i h. oğlanlarına ta'alluķ tafib 39a/10-11; qaysı oğlanları mesned-i h.-de tâ Nûh vaqtınaca müstaķim oldı 39b/4-5; vaqti-ki cenâb-ı kâm-yâb Oğuz Hân mesned-i h.-de müstaķim oldı 39b/12; müddet-i yetmiş üç yıl mesned-i h.-de muķim ve müstaķim irdi 40a/12; bir niçe yıl münkaẓî bolandın song sened-i h. Yılduz Hâna qarâr tapıtdı 50b/9; maķâm-ı h. Afşar Hâna qarâr tapıtdı 51a/4; ol kün Afşar Hân maķâm-ı hükümet ve mesned-i h.-de ber qarâr oldı 58a/6-7; mesned-i h.-de müstaķim bolğanı (...) öz mevrûdında izhâr ve beyân olunur 59a/10-11-12; Şâh Keyķubâd Sâmanî Rûma hâkim olub mesned-i h.-de müstaķim boldı 64a/8-9; 'Abdullâh Hân müddet-i kırk yıl mesned-i h.-de müstaķim irdi 96a/6-7; atası intikâlidin song mesned- i h.-de 'Abdullâh Hân müsemmin öldi 97b/4; mesned-i h. dârû'l-fâhire-yi Buķârâda müstaķim oldı 97b/6-7

hıl'at bir kimseye giydirilen süslü, değerli elbise: h.-ı inni câ'ilün fı'l-arzı hâlîfening Âdem kâmetine keygizüb zîb ü ziynet virdi 2a/2-3, 7b/1; ħudâ tebârek ve te'âlâ h.-i hılkat ange keygüzdi kim irdi 3a/10-11; ħazret-i bârî te'âlâ İdrîs 'Aleyhi's-selâm h.-i risâlet keygüzüb ol ħavme meb'ûş itdi 20b/4-5-6

hîle oyun, entrika: Ėuz bu mührde mekr ü h. be-kâr eyleyübtür 30b/8

hîle-ker oyuncu, düzenbaz: Ėuz begâyet mekkâr ve h. irdi 30a/7

hîle-kerlik ahîrû'l-emr Ėuza resm-i h. bilen ol daş yüzidin bir daş düzetdi 30a/12-30b/1 hılkat yaratılma, yaratılış: ħudâ tebârek ve te'âlâ hıl'at-i h. ange keygüzdi kim irdi 3a/10-11

himâr eşek: küll-i laħm-ı ħinzîr ve laħm-ı şîr ve h. ve kelb ve 'ayra muħarremât ol nehy buyurdı 21a/7-8

himâyet koruma: ħalk anıñ zıll-ı h.-inde âsûde ħâl ve fârigü'l-bâl irdi 29b/5

himmet 1. yardım, kayırma: h.-i ħümâyûn mülk-ğîrlığa müteveccih boldı 59b/1; 2. çalışma, gayret: her kim h.-iğa lâyıķ savın kitürdiler 68a/7

hirmân yoksunluk, mahrumiyet: lâ-cerem be- h.-i ebedî ve ħüsrân-ı sermedîğa mübtelâ boldı 6b/8-9

ħitâb konuşma ya da yazı ile bildirme, söyleme: h. rabbû'l-erbâbdın yetiştı 9b/7; h. yetiştı ki "yâ Âdem efrâre minna" 12a/12; h.-i ħazret-i rabbû'l-'izzet boldı 12b/2; ol ħâl h.-i ilahî-i 'izz ü şâna binâ-yı Ka'be-i mu'azzamaya nâzil oldı 13b/2-3; ol seyyid-i evlâd-ı

âdem ve ekrem-i benî âdem h. tapsun 18b/10-11; h. kildi 25b/3; h. yetiştı 25b/11

ħizmet (bk. ħidmet) 1. iş, görev: ol bed nefis yolda bir murdâra dūċâr bolub teħîr-i h. kıldı 27a/5-6; andın song barċa nokerlerinin atğan ve ċapķan ve kılğan h.- lerîğa lâyıķ şehrler ve serĥadler ve kentler ve in'âmlar birdi 49a/3-4-5; önge oğlanları bularga ve bularning zürriyetine serdâr ve sipâhsalar ve noker olub h. kılsun 50a/8-9; on ikisi işikte turub h. kıldı 52a/8; İrgîl ħwâcenî kâdimü'l-h. ve müsned dib öngelerdin öng ri'âyet kılub ülüşini tōş ħoydılar 53a/3-4; çok yıl Fahre'd-dîn h. kıldı 63a/3-4; Suvarnı Yengi Kentke h.-ke yiberdim 76b/6; h.- inge yaramadım 77a/9; pâdişâhlar h.-inde her bir tâifedin bolur 89b/3-4; her ċend ki selâtin-i nâşıye ve ħavâķin-i sâlîfe ol 'azîzing h.-iğa ârzû kıılır irdi 93a/3-4; mişl-i âbâ-yı 'azâm ve ecdâd-ı kirâmları dek ange h. kıılırlar irdi 104b/4; h.-i pâd- şâh-ı ħaķîķî farz ve lâzım bilib 108a/7; 2. huzur, ön: varaķ-ı zeytûn minkârına alıb Nûh 'Aleyhi's-selâm h.-ine kildi 27a/8-9; ħalknı ħatli'amm kıılıb Ċaċatay birlen Ögedey ħaytıb Termizde atası h.-iğa bardı 43a/6-7; anlar alt ayda Türkistân birlen Endicânı alıb atası h.- iğa kildiler 44a/10- 11; bir niçe kündin song ol kişiler ħân h.- iğa bardılar 44b/5-6; ol vaqtda ol vezîr Oğuz Hân h.-iğa 'arz kıldı 50a/2-3; il bigiler barċası hediye ve tuĥfe ilen Yılduz Hân h.-iğa kilüb itâ'at kıldılar 56b/4; rişte-yi itâ'at ve ħizmet-kârlıķ ez qarâr-ı vâķi' Yılduz Hân h.-inde ber-câ kitürsünler 56b/5-6; ekâbir ü eşraf u ahâlî vü a'yândın Afşar Hân h.-iğa ilċi konderdi 60b/1; çok hediye ve tuĥfe ol pâdişâh h.- ine yiberdi 60b/2-3; ol ħân-ı 'âlî-şân h.-iğa kilüb 95a/1; Ya'ķub Mirzânıñ h.-ine ilċi yolladı 99b/2-3

ħizmet-güzârlıķ iş görme, vazifeyi yerine getirme: Rûm ħalkı ange ser-rişte-yi itâ'at ber-ķarâr kılub h. ber-câ kiltürdiler 64a/9- 10; ħarîķa-yı h. ber-câ kitürdi 93a/9-10

ħizmet-kâr hizmetçi: h. daċı bu turur 55a/7; ol kişi bâ-fetânet ve bâ-ĥuş ve ħired-mend ve h. kişi irdi 63a/1-2

ħizmet-kârlıķ hizmetçilik: ol oğlanlara taķsîm kılub ħarîķa-i h. ber-câ kiltürdi 50b/4-5; rişte-i itâ'at ve h.-i ez qarâr-ı vâķi' Yılduz Hân ħizmetinde ber-câ kitürsünler 56b/5-6; anıñ h.-i zâĥir olandın song Afşar Hân anı vezîr eyledi 63a/2-3; niçe yıl vezîr bolub ħarîķa-yı h. be-câ kitürdi 64b/5-6

ħöd-perestlik kendini beċenmişlik: 'ucb ve tekebbür ve h. ilen ċâĥ yir yüzinde bolurdi ve ċâĥ âsmâna ċıķardı 6a/7-8

ĥoş iyi, güzel: ol pâdişâh-ı 'âdil şükrânesidin il-be-il toy verüb h. vaķtlık kıldılar 58a/10- 11; yaĥşıċa yaĥşı yamanċa yaman h. kilib yigirme yıl atası taĥtında olturub uluċ atalarının ħöċiniñ izine tüşüb köċüb kit[d]i 78a/1-2

ĥoş-ĥâl mutlu: bul sözdin Âdem h. olub secde-yi şükr be-câ kitürdi 10b/5; Türk-i sâdıķ bul merâtibe h. olub ol daş özi birle maĥfûz eyledi 30b/5-6; Ķorķutċa âferin âferin teb h. bolub Tumanċa köp du'alar kıldılar 68b/10-11; ol ĥâldin Tümene Hân h. oldı 92a/8-9

hoş-vakt mutlu, memnun: Âdem ‘Aleyhi’s-selâm bu müjdedin h. bolub aning adını Şeyş koydı 17b/2-3; Şâhrul Bigning bolğanının h. bolub eṭrâfında cem’ bolub özlerine big eyleyib pâdişâh yanığa alıb bardılar 107a/1-2-3

hüb güzel, hoş: h. bolur yaḡşı bolur 71a/12

Hudâ Allah: h. tebârek ve te’âlâ hil’at-i hil’at ange keygüzdi kim irdi 3a/10-11; illâ zu’afâ-yı ol kavm ki cādde-yi ‘ubüdiyyetde müstakîm irdi h. te’âlâ emân koydı 4b/6-7; yir yana h. tebârek ve te’âlâğa penâh kitürdi 8a/9-10; her vaḡti-ki h. tebârek ve te’âlâ aning bizğa tafḡil eylese şerâit-i mütâba‘at ve ṭarîḡa-yı muvâfaḡatı ber-câ kitürür biz 9a/10-11-12; h. tebârek ve te’âlâ sultân menâm-ı şehrîstân vücûd-ı Âdeme müstevlî kıldı 10a/11-12; h. te’âlâ sining muvâsenetliğindin ötrü âferîde kılub 10b/3-4; h. te’âlâning fermân birle anlarğa ‘aḡd-i münâkeḡat-ı mün’aḡid boldı 10b/5-6; h. te’âlâ aning eklidin Âdemi nehy kıldı 10b/12-11a/1; sizlerniñ h. te’âlâ bul büstândin iḡrâc idüb na‘îm-i cinânı ilgâ 11b/4-5; h. te’âlâ Cebra’îl yiberdi 14a/11; andın biş yıl münḡazî bolandın song h. tebârek ve te’âlâ Âdeme bir oḡul kerâmet kıldı 17a/11-12; ey Âdem singe h. te’âlâ bir oḡul kerâmet kıldı 17b/1-2; baḡşıḡ-i h. te’âlâdın Âdem boldı 17b/3-4; h. te’âlâ singe bir ferzend-i reşid kerâmet eyleye 18b/10; İdrîs ve bul kişi büt-perest iken yiring h.-yına ‘ibâdet kılub du‘ası müstecâb ikendür 22b/5-6; sining du‘ang birle h. te’âlâ barḡa kâfirlerini yirdin helâk eyleyüb düzaḡa yiberdi 24b/3-4; h. te’âlâ Yâfeşe on bir oḡul erzânıḡ kıldı 29a/3; h. te’âlâ ange iki oḡul kerâmet kıldı 32a/4-5; o eṣnâda h. te’âlâ bir oḡul Çîne kerâmet kıldı 32b/1-2; h. te’âlâ emr kıldı kim Nüh ‘Aleyhi’s-selâm ve ḡiḡbir kimse keṡtîde menḡuḡası birle mücâma‘at kılmason 33a/11-12; h. te’âlâ ange tokuz oḡul ‘atâ kıldı 33b/4; h.- te’âlâ ange tört kerâmet kıldı 35b/7; Oḡuznı h. te’âlâ mâder-zâd velî yaratıb irdi 37a/6; h. te’âlâ Oḡuz ḡânını ḡâlib kıldı 39a/3-4; ol kün ki h. te’âlâ yed-i ḡudret birle bul cihâmı peydâ kıldı 39b/2; h. te’âlâ zafer ve nuṣreti ange iḡtişâs eyledi 40a/5; her oḡlınıñ başındın h. yolğa koy öltürüb ve pişirib ḡalkğa birdi 79a/9-10; aning ḡesâbını yaḡşı h. bilür 82b/1; h. bilür kim bu bitilgen kişilerin her ḡaysınıñ arasında on biş ya yegirmi kişining atı bitilmey ḡalıb turur 83b/5-6-7; h. tebârek ve te’âlâniñ şükr-güzârlıḡını be-câ kiltürüb 109b/1

hudâ-şinâslıḡ Allah’ı tanıma: itâ‘at-ı h.-dın uzak düṡtiler 5b/7; ol kavm h.-ı andın sonḡ terk eyledi 22b/8

hudâvendî ḡukamdarlıḡ, sahiplik: tâ‘at-ı h.-ğa meṡḡul bolub şükr-i vacib-i te’âlâning be-câ kitirür irdi 108a/8-9; ḡidmet-i h. rüy birdi 109a/6-7

huddâm hademeler, hizmetçiler: sultân-ı ‘âlî-şân h.-ı salṭanata fermâyiş eylesünler kim be-ittifâḡ leṡker-i kızıl başa sedd-i râḡ olalıñ 99b/6-7-8

hudûd sınırlar, uçlar: Aztâḡ ve ḡartâḡıñ h.-ında özi üçün yaylaḡ ve ḡışlaḡ tutdı 35b/11-12

hulâṡa öz: h.-yı düdmân-ı ‘azîmü’s-şân-ı kâânı el-ḡâḡân bin el-ḡâḡân bin el-ḡâḡânü’l-ḡâḡân-ı ‘âlî-şân-

ı bülend-mekân Oḡuz ḡân-ı Türkman-ı şâḡib-ḡırân 1b/1-2

ḡuld sekiz cennetten biri: memleket-i h. ve na‘îm-i ebed bizge dâimî ḡalsun 12a/8-9

ḡulefâ’ halifeler: inneke âl-i ḡümâm ve aṡḡâb-ı kirâm ve ḡ.-yı i‘zâm özine olsun 1a/8-9

ḡulḡıḡ tabiat, huy: ol ili ḡüsn-i sülûk ve nîḡü h.-ındın ba‘zı eyalâtdın hem bir niḡe ḡalḡ ayru bolub kılib Afşar ilîḡa ḡoşulur irdi 62b/8-9

ḡün kan: bul cerîme-yi kebîre ve bid‘at-ı seyyie andın rüzḡâr ve ḡalḡ ara h.-ı nâ-ḡâḡḡ kılmak yâdigâr ḡaldı 16a/1-2

ḡün-aṡâm kan içen: ol vaḡt tabaḡa-yı

Şafeviyye ve ḡara Tepe ḡâzîleri tıḡ-i ḡ.-â. larını niyâm-ı intikâmın ḡekdiler tâ ki Kündüz Big rüzḡârdın dimâr ḡıḡarsunlar 101b/2-3-4

ḡürşid güneş: h.-i felek-iṡṡıfâ 1a/7 [ayr. bk. ḡürşid 86a/8]

ḡurûc çıkma, çıkış: bildi kim vaḡt-ı h.-ı keṡtî bolubtur 27a/4; tâ vaḡt-ı Şâḡ ‘Abbas h. idince anda oturur irdiler 103b/9; vaḡti-ki Neṡr ḡulı Big evlâdındın Neṡr ḡulı Şâḡ h. kılib Türkistâna kildi 107a/9-10

ḡurûf harfler: râḡam-ı h. bul ma‘nâda idi 4a/7-8

ḡuşûṡâ ḡuşûṡâ Türk ki erşed-i evlâd irdi velî-‘ahd kıldı 29a/6-7;

ḡuşûmet düşmanlıḡ: Yâr Muḡammed ḡân eyyâmında ol evlâd arasına h. düṡitdi 96b/5-6

ḡuşû’ alḡak gönüllülük, boyun eğme: h. ve ḡuzû‘a mâil oldı 6b/8

ḡuṡbe ḡükûmdarlıḡın ya da baḡımsızlıḡın işareti olarak camide okutulan dua ve öḡüt: h.-ni öz atıḡa okutub ve sikkeni öz atıḡa ḡakturub Leknûṡî şehrini pâ-yı taḡt kılib olturdi 46a/7-8; h.-i be-nâm-ı nâmı ve ism-i sâmi-i Kündüz Big okutdı 102a/1

ḡuṡur hatıra gelme: bul ḡaber Rüstem Big sem‘ine yetiṡti ve aning ḡâtır-ı şerîfine h. oldı 101a/11-12

ḡuzû’a alḡak gönüllülük, boyun eğme: ḡuşû‘ ve h.-a mâil oldı 6b/8

ḡuzûr ön, yan, makam: in‘âm-ı firâvân birle ‘Alî Big yanığa yollayub ‘Alî Big ḡânı h.-ma istedi 105a/1-2; Raḡmetullâḡ ḡânını isteb h.-ıḡa yol birdi 108b/12

ḡükemâ ḡâkimler, bilginler: h.-i târiḡde mezkûr turur kim ḡazret-i İdrîs ḡalḡ-ı benî âdemi yetmiş iki ḡurûḡ kılib perverd-ḡâr-ı ‘ibâdete da‘vet kıldı 20b/9-10; ol vaḡt tamâm-ı Mıṡr h.-sı ve mâriḡleri cem‘ olub 39b/7

ḡükem emir, buyruk: ḡekîm-i ‘ale’l-itlâḡ temṡiyet-i bul mühimmi ‘Âzrâile h. kıldı 8a/8; ḡâbîl bu h.-din âyâ ḡalub aydı 15a/7; h. boldı ki tâ inḡizâ-yı müddetigâḡa Âdeme raḡmet vermeḡil 18a/2; h. boldı kim ecnâs-ı vuḡuş ve ṡuyûr ve eṡnâf-ı ḡayvânâtdın cem‘ kılub her bir cinsi öz ḡifti birle ḡazret-i Nüh keṡtîḡa salsun 26a/8-9-10; h. kıldı 32b/8, o müneccimler ‘ilm-i tencîm ilen h. kıldılar kim zât-ı ‘âlî ḡoḡ yıl mesned-i ḡilâfetde müstakîm olurlar 39a/8-9; ol ma‘reke-i ‘âlî-mihrde Mıṡr mâriḡlerine h. kıldı 39b/1; ḡân h. kıldı kim

hiç kim mindin kalmasun tib 44b/4; hân h. kıldı ol cemâ'atğa Qarlıq desünler teb 44b/9-10; taqı dıvānga h. bitı tıdı 46b/11; hân h.-idin temerrüd kılub tuğyân kıldılar 56a/11-12; ol pādīshāh-ı zî-cāh sultān-ı Rûm Qayı evlādığa h. virdi 60b/5-6; Ögürçik Alp Şalāha'd-din Bigining h.-in tutmadı 84a/6-7; қаза ve қадerni h. birle menşür-ı şhâdetini başığa sancıb uruş meydânıdın müteveccih urdı 109a/3-4-5

hükümet idare, yönetim: andın sonq İblis mähir-i h. ve riyâset-i istiklâl olub 6a/4-5; h.-i benî âdem ange qarâr tapıtdı 20a/1; bu kelime bünüvvet ve h.-e delâlet kılur 20a/11-12; İdris 'Aleyhi's-selâm re'is-i benî âdem olub mesned-i h.-de müstakim boldı 20b/1; anıng oğlu Matuselah maqâm-ı h.-de müstakim boldı 23b/12; bir niçe yıl halk-ı 'âleme hidâyet ve h. kıldı 24a/1; andın sonq Matuselah oğlu Malek mesned-i h.-de müstakim olub 24a/4; şimâl ve maşrıq diyârını h.-in ange tefvîz kıldı 28a/12-28b/1; bir niçe yıl maqâm-ı h.-de müstakim boldı 33b/3-4; ol cihetdin her birini resm-i saltanatda h. birle iklim-i Bâbil ve Yemen ve 'Umman ve 'İrakeyn ve Fârsa yiberdi 34a/11-12; andın song El- Muḥbe oğlu Dib Baḳūy Hân maqâm-ı h.-de müstakim oldı 34b/8-9; andın sonq Keyük oğlu Alınca Hân serir-i h. ve 'adâlet müstakim oldı 35a/1-2; ammâ Moğol Hân tabaḳasıdın tokuz kişi mesned-i h. ve eyâletde müstakim bolmış turur 35b/3-4; Alınca Hân ki emr-i h. ve hânlığı Moğol Hâna tefvîz kıldı 35b/5; inḳıza-yı eyyâm-ı h. zat-ı 'âlîdin sonq hem mesned-i hilâfet oğlanlarına ta'alluḳ tafib 39a/9-10-11; min munça yıl hânlık ve h. kıldım 49b/6-7; vaḳti-ki Kün Hân maqâm-ı h.-de muḳim ve müstakim oldı 50b/1-2; niçe yıl Kün Hân h. kılandın song maqâm-ı saltanat Ay Hâna qarâr tapıtdı 50b/7; bir niçe yıl h. kılandın song mesned-i h. Kün oğlu Qayı Hâna qarâr tapıtdı 50b/12-51a/1; mesned-i h. andın song Afşar Hâna evlâdına feth boldı 51a/5-6; andın song Ay Hân maqâm-ı h.-de bolub 56a/8-9; ve çok yıl vâlî ve h. ve hânlık kılandın song Yılduz Hân haḳḳ rahmetine vâsıl oldı 56b/12-57a/1; Yılduz Hânın uluḳ oğlu mesned-i h.-de muḳim ve müstakim oldı 57b/12-58a/1; ol kün Afşar Hân maqâm-ı h. ve mesned-i hilâfetde ber qarâr oldı 58a/6-7; Afşar Hândın song h. ve hânlık ange tefvîz oldı 58b/6-7; buların neslindin hem bir kimse h. ve hânlık yetişkanı öz mevrûdında izhâr ve beyân olunur 59a/10-11-12; Rûm ehline vâlî olub h. eylesün 60b/6; andın song Biyik Depe Hân atasının ornına h.-de qarâr tapdı 61a/7-8; Afşar Hânın bir oğlını ve anı her bir evlâdını hân bolğanındın ve h. sürgânındın be-tafşîl beyân olsa önge bir tavâ'ife nüvist yetişmez 61b/10-11-12; beyân-ı h.-i Qozı Yavı Hân 63a/8; Qozı Yavı Hân ki Rûm vilâyetinde maqâm-ı h.-de müstakim oldı 63a/9-10; andın song Qayı evlâdındın bir niçe yıl Rûm h.-i köterildi 64a/11; Sâmaniler bir niçe yıl Rûma h. kıldı 64a/12; ol eyyâmındın song yana h.-i Rûm Qayı Hân evlâdığa müyesser bolub ber-qarâr oldı 64b/1-2; andın song Rûm h. yana Qayı evlâdığa müyesser boldı 64b/9; Belh h.-in Harem Şâh digen oğlığa mevâtın kıldı 95b/1; h.i Belh Kîtin Qara Sultân müfevvez irdi 96a/1; h. miyân-ı kâl İskender Hân qarâr tafib irdi 96a/1-2;

Kîtin Qara Sultânındın song Belh h. Pîr Muhammed Hâna muḳarrer oldı 96a/2-3; Buḥâra vilâyetige 'Abdullâh Hân h. kılur irdi 96a/4-5; Kutluḳ Timur Hân oğlanları ilen tâ vaḳt-ı Yâr Muhammed Hânaça Eşter Hân vilâyetinde h. kılur irdiler 96b/4-5; Ebû'l- manşur Hândın song Siddîḳ Muhammed Hân mesned-i h.-i Belhde müstakim irdi 97a/10-11; çok yıl ol memleketde h. ve pādīshâhlık eyledi 98a/2; anıng oğlu Ebû'l- hasan Hân Şâm memleketinde h. ve pādīshâhlık eyledi 98a/3-4; tâ vaḳt-ı Emîr Timur-ı Gürgân Şâm mülkünde h. ve hânlık ve sultânlık kılur irdiler 98a/5-6; Tebrizning h.-ini Qahramân Hâna tefvîz eyledi 98a/10; bir niçe yıl Qahramân Hân h. eyleyib vefât tapdı 98a/10-11; oğlu sultân 'Osmân Ğazî atasının yirine keçib h. eyledi 98a/11-12; çok yıllar anda h. eyleyib şöyle 'adâlet iderdi 98b/2-3; ol bu cihândın ötendin song anı oğlu Emîr Hasan Big mesned-i 'izzet ve h.-de temekkün oldı 98b/7-8; h.-i Diyârbekir Sultân Ya'ḳûba tefvîz eyledi 99a/5-6; ve ümerâ-yı Âzerbâycân umûr-ı h. ve saltanata Ya'ḳûb Mirzâya ittifâḳ eylediler 99a/6-7; Tebriz vilâyetige mürâca'at kılub mesned-i 'izzet ve h.-de muḳim ve müstakim oldı 100b/1; andal vaḳıt Meşhed-i muḳaddesi feth eyleyib niçe yıllar anda h. eyleyib öz ecel birle vefât tapdı 103b/1-2; siz 'Alî Big Hânı öltürüb h.-ni minge birsengiz ve anı alıb kile turur min 105a/9-10; memâlik-i Türkistânning tamâm ve kemâl-i h.-in ange birib irdi 108a/4-5; önge inilerini h. kılğanın ve saltanat bolğanların her birini öz yirinde beyân 108a/9-10; Andhöd vilâyetinde kırk yıl h. sürdi 108a/11; tokuzlancı Şehenşâh Sultân h.-indin kırk yıl ötende ming iki yüz dört yıl idi 108b/6-7-8

hümâm himmetli, azimli: inneke âl-i h. Ve aşhâb-ı kirâm ve hulefâ'-yı a'zâm özine olsun 1a/8-9

hümây bir kuş türü: kuşu h. turur 55a/2

hümâyûn padişaha ait: himmet-i h. mülk-gırlığa müteveccih boldı 59b/1

hüner-mend becerikli, marifetli: Türk begâyet kâr-dân ve h.-m. ve merdâne ve ferzâne irdi 29a/7-8

hünerli becerikli, marifetli: ol toğuşlı ve mirgen ve çeçen h. her muḳaddimğa ve her yolğa yörümekni bile turğan ve hânğa ınâḳ yigit boldı 76a/7-8

hürmetli yetkili, oldukça büyük: sözi h. dağı bu turur 54b/9

hüs güzellik: anıng şüret-i h.-i ve şafâ-yı şireti ve keşret-i fezâ'il ve umûm-ı fevâzıl Hâzret-i Âdeme teşbih irdi 18b/12-19a/1

hüsrân acı, üzüntü: lâ-cerem be-ḥirmân-ı ebedî ve h.-i sermedige mübtelâ boldı 6b/8-9

hüsrev padişah: atımdır Oğuz h.-i nâm-ver 36b/8; Qaculınnıng ta'bır h.-i şâhib-kırân sultân-ı zemîn ve zamân Emîr Timur-ı Gürgân turur 92b/2-3 [ayr. bk. Hüsrev Sultân 97a/2]

hüsrevâne padişah gibi, padişahça: 'avâtıf-ı h. ve merâḥim-i pādīshâhâne şâmil aytdı 109a/1

hüzn gam, keder, sıkıntı: bul mihr-i h. ü endüh İdris müfâreḳatındın minge vâḳi' olubdur 22a/3-4

I/Ī/ I/Ī

ilgar müfreze: Keşmir yakınında Kuṭbe'd-dīn Muḥammed Baḥtiyārni 1. başı kılıb anğa yiberdi 46a/1-2

inaḵ güvenilir: Qorqutdın başqa iki 1. bigi bar irdi 67b/8-9; ḥāṅga 1. yigit boldı 76a/8

ırım uğur ve hayır göstergesi: anı 1. bilib aytdılar kim bu uzak ʿömrli ve uluḡ devletli ve uçı uzağan ve yanı yayılğan bolḡusu turur tidiler 37a/1-2; **ırım kıl-** 1. müjdelemek, haber vermek: yayning ve okning tapılğanını 1. q.-ib rüzgārlarıge qayta birdiler 48a/11; 2. ummak: ikinci könglümdin yahşı 1. ve niyyet q.-ib anıñ üçün Tuman at koyub turur min kim 68b/4-5

ıştūfā seçim, seçkinlik: ḥūrşīd-i felek-ı. Ḥazret-i Muhammed Muṣṭafā 1a/7

ıstılāḥ tabir, terim: 1.-ı Moḡoliyedin her biri bir laḵaba muḵallib olubtur 59a/8; 1.-ı Moḡoliyede Tekellü müsemma boldı 64b/12-65a/1

ıttılāʿ öğrenme, tanıma, bilme: Ferruḥ Şāh ḥākim-i Şīrvān Sultān Ḥaydarning ḥareketine 1. ḥāşıl idüb Yaʿqūb Mirzāning ḥizmetine ilçi yolladı 99b/1-2-3; anların sülūk-ı bī-vefālīḡındın 1. tapıb oḡlning qatıḡa barsunlar 101a/2-3

ʿıyāzen billāḥ Tanrıya sığınarak: ʿı. b. ve der-eşnā-yı bul ḥāl nidā-yı kelime-yi *inni cāʿilū fiʿl-arz-ı ḥalīfe* ʿālem üzre meşhūr oldı 6b/9-10

I/Ī/ I/Ī

i- olmak (bk. er-): min öz iḥtiyārımda i.-mes min 15a/9; bul kişi büt-perest i.-ken 22b/5; duʿası müstecāb i.-kendür 22b/6; sūt i.-genindin biri birindin ayrılır irdi 38b/10-11; bolḡan i.-mes turur 51a/10

ibāret meydana gelen: bul ʿi. bir cevherīdir 3b/8

ibtidā başlangıç: i.-yı peydā-şūd-i dūnyādın tā beyān-ı ḥālāt-ı Ādem-i şafīyy ʿAleyhiʿs- selām 1b/12; i.-yı duḡūl-ı rūḥ qalib-ı Ādem baş cānibidin vāḳiʿ oldı 9b/7-8

icābet kabul edilme: anıñ mesʿul i.-e maḵrūn olub 5b/8-9; Cebraʿīl anıñ i.-i duʿası birle kilüb bir ism-i büzürg Nūḥa taʿlīm kıldı 28b/9

icād buluş, ortaya çıkarma: ol cümledin birisi i.-ı beşerīdür 90a/8

icāzet izin: andın sonḵ ḥazret-i ḥallāḵ-ı mucībdin i. tileb Serāndibe irāde kıldılar 14a/2-3; evlād ve aḥfād ve ʿaḵāribi birlen atasıdın i. alıb Çīn nevāḥisinde bir şehr binā kıldı 32b/3-4; el-ḡaraḡ Ḥām Ḥazret-i Nūḥ i. birle menāzil ü merāḥil ṭayy kılub sāḥil-i baḥr-ı muḥīte ve nāḥiye-i cenūba ikāmet kıldı 33b/2-3; Kün Ḥān i. atasıdın tafīb maḵām-ı salṭanatında muḵīm ve müstaḵīm boldı 49b/12-50a/1

icmāl öz, özet: ḥāl be-ṭarīḵ-ı i. beyān oldı 51a/2

icrā yapma, yürütme: müddetüʿl-ʿömrī emr-i maʿrūfa ve nehy-i münkere ve i.-yı aḥkām-ı şerīʿa kıyām eyledi 5a/1-2

iç - bir sıvıyı ağız yoluyla almak: Qorqut kıımız i.-ib barça ḥalḵ aş yegendin song Köl İrki ayt[d]

69b/1-2; pişirib i.-diler 73a/4; alt aydın song şehadet şerbetin i.-üb ʿāleminin köçdi 96a/10-11

iç bir alanın sınırları arasında bulunan; dahil; ara: toy küni oḡlanı maʿreke i.-iḡa kiltürüb Qara Ḥān biglerige aytdı 36b/3; atasının inisi kıızı Oz Ḥānning kıızı hem munların i.-inde oturub turur 37b/6-7; bolur Ḥıṭayning narı yüzinde tengiz yaḵasında büzürg taḡların i.-inde köp il bar irdi 41b/4-5; ḡadīm Türk tilinde i.-i ḵovuş yıḡaḵını Kıbçaḵ derler 42a/7-8; anıñ üçün ol oḡlan aḡaç i.-inde toḡdı teb atın Kıbçaḵ ḵoydılar 42a/8-9; bu vaḳtda her i.-i ḵovuş aḡaḵını Cıbçaḵ diy tururlar 42a/9-10; taḡ i.-inde bir kiçe uluḡ ḵar yaḡdı 44b/7-8; ol öy i.-inde ḥalāʿiḵa toy verüb 52a/3; Irḡıl Ḥʿāce Vezīr işik i.-inde oturdı 53a/2-3; bu kün ḥalḵ i.-inde Buḡra teb pişire tururlar 73a/5; ḥalḵ i.-inde rüsvā bolmasun tidim 75a/9; Qara Kumnıñ i.-i tā Murḡab Suyının ayaḡıḡaca 78b/2; Şāh Melikni Oḡuz ilining i.-ine alıb bar 78b/4-5; il i.-inde bir cinli bar irdi 78b/9-10; tiz Oḡuz ilining i.-inde uruş bolub kıızıl ḵan qara su tek aḡa turur 79a/1-2; Yengi Kent ve Ürgencede olturḡan ilning i.-ige kildi 79b/3; anların i.-inde her ildin bar irdi 80a/5-6; Yazır ilining bir niçesi Durun yaḵasında taḡ i.-inde diḥkānlıḵ kılub oturub irdiler 80a/12-80b/1; Türkmening Kınlıḵ uruḡının i.-ine barıb anda ölüb ḵaçıb turur biz 82b/4-5; olarnıñ i.-inde Öḡürçık atlı bir toḡuşlıḵ yigit peydā boldı 83a/1-2; amma ḵaysı kişi kim il i.-inde meşhūr bolsa anı bitib tururlar 83b/4-5; i.-i ḵaynadı 85b/9; bu oḡlanı i.-imge saldı 85b/10; Türk i.-inde resm turur 85b/11-12; iller i.-inde her biri bir tire boldı 88a/2; Durunda olturḡan Salur ilining i.-ine kilib turur 88a/7-8; oḡaç i.-inde bir yaş i rkek oḡlan yatıb turur 88b/1-2; Ebūʿl-ḥān taḡında olturḡan Türkmenlerniñ i.-inde ḵaldı 89a/6-7; anıñ i.-inde her uruḡdın bar irdi 89b/2-3; Berdi Big Ḥān öḡḡandın song Özbekning i.-i bozuḵ boldı 89b/9-10

içür- içmesini sağlamak: bī-pāklık ilen ol resüle şehadet şerbetin i.-diler 6a/1

iddiʿā 1. ayak direme, inat: andın song i.-yı ḥarb metrūk eyleyüb ekābir ve eṣrāf ve aḥālī ve aʿyāndın Afşar Ḥān ḥizmetiḡa ilçi könderdi 60a/12-60b/1; 2. girişme, kalkışma, niyet: Şāh İsmāʿīl-i Şafevī ʿIrāḵ ve Fārs ve Azerbāycānnı alandın song i.-yı Ḥorāsān eyledi 103b/5-6; ʿAlī Ḥānning özge i.-sı bar turur 105a/5-6

idrāk anlayış: ʿan i.-iʿl-ukūl 1a/3; niçār-I nur-ı pāk ol şāḥib-i i. 1a/4-5

ifāde anlatım: i.-i niʿmet yaʿnī bu kelime būnüvvet ve ḥükümete delālet kıılır 20a/11-12

ige sahip: ol ʿazā i.-si bolub olturdı 68a/2; kil yurtunga i. bol 70b/2

igit genç erkek (bk. yigit): bir kün sunıñ yaḵasın[d]a igitler birlen oynay turur irdi 70b/8

iḡvā kandırma, yoldan çıkarma: hemişe vaḳt endişe ıderdi ki bir tedbīr ilen behişte kırsün ve Ādemi bir nevʿ ile i. kılsun 11a/4-5

iḥrāc dışarı çıkarma, atma: sizlerniñ ḥudā teʿālā bul būstāndın i. idüb 11b/4-5

iḥrām bir tür çarşaftan giysi, ancak mec. yasaklama: ol maḵāmdın maḥrūm olub önge menzile i.

bağlasun 11a/6

ihsân bağış, lütuf: vufur-ı in'âm ve i. ıdın tamâm hâlâ'ik memnûn ve mesrûr irdi 40a/5-6; fakr u miskinğa i. kılıb 75b/12- 76a/1; tamâm Türkistânı taht-ı taşarrufına

kirgüzüb 'adl ve ittişâf ve i. eyledi 107b/1- 2

ihtilâf ayrılık, benzemeyiş: bul sebebdin i.-I benî âdem renk ve şıfat üzre i.-ı aşı turur 8b/1; 'ülemâ arasında i. bolubtur kim semere-i şecere aning eklidin men' vâkı' bolub turur kıysı dıraht bolğay 10b/10-11

ihtilâf karışıklık, oyun, hile: fâvus bul ma'nîdin imtinâ' eyleyüb bu ihtilâf yılana havâle itdi 11a/10-11

ihtirâ' benzeri görülmemiş bir şey icat etme, ortaya çıkarma: ba'zı i. bolub ve leşkerkeşlik ve üslub ve âdâb-serverlik andın zühür yetiştirdi 24a/5-6-7; şüret-gerlik ve nakkaşlık ve libâs-ı renk kılmaçlık andın i. boldı 32a/10-11; çekmen ve libâs kılmaçlık Mâçîndin i. boldı 32b/6- 7; Oğuz Hân i. kıldı 40a/10

ihtişâş uzmanlık: Câbir ol hâtemü'l-enbiyânın meclislerinde i. tafdı 3a/9; meclis-i i.-da öz fazlıdın delâil eyleyüb nefsi-i serkeşidin melâikeye ol cem'at cilde verürdi 6a/9-10

ihtişâm görkem, debdebe: her birisi üze bây-ı kirâm-ı felek-i i.-nı 2b/3; kırk yıl bu hem âbâ-yı 'azâm-ı felek-i.-ning devrânı sürdi 61b/2-3; tārīka-yı a'lâ-yı kirâm ve eslâf-ı 'azâm-ı i. selâtin-i Eşter Hânı bu turur 97b/7-8; Niyâz Muhammed Hân miş-i âbâ-yı 'azâm-ı felek-i ihtişâm Yulduz Hân ve gayre hânlar kim keçib irdiler 107a/12-107b/1

ihtitâm bitme, sona erme: ol kişâb bu 'aşrda bu tahrire i. boldı 39b/11

ihtiyâc gereksinim: bir niçe yıl münkażı bolandın song Türke yağmûra i. oldı 30b/6-7

ihtiyâr seçme, tercih: Âdem 'Aleyhi's-selâma Tengri Te'âlâ fermân birle i. kıldı 15a/5-6; min öz i.-ında imes min 15a/9; Kâbîl Âdem ve Havvâğa müfârekat kılıb Yemen yirinde ikâmet kılıb âteş-perestliği i. kıldı 16b/10-11; Kâbîl şeytân sözige mütâba'at kılıb âteş-perestlik i. kıldı 17a/2-3; aning kefi i. ve kabza-yı i.-ında koydı 19b/6; benî âdeme vâlî ve şâhib-i i. oldı 19b/7-8; aning eyyâmda çok hâlk büt peydâ kılıb bütperestlik i. kıldı 20a/7-8; i. eyleyüb dağlar arasında mağara kılıb istikâmet idüb 31b/6-7; andın sonk Türk oğlu Alınca Hân atasını yirinde muķim olub valî ve şâhib-i i.-ı 'aşr oldı 34b/7-8; eger be-vâsıta 'arz kılayın dise anıñ heybetidin bî i. bolur irdi 56b/10-11; ammâ Qozı Tegin i.-ına koymadı 73b/6-7; sin mini i.-ımğa koymadıñ 75b/4; üstümge minib oynadı i.-ımnı aldı 85b/10; teşhîr-i mülk i. eyleyüb 93b/1; aning aķa inisi mütâba'atın i. idüb 99a/9; öñge bir memâliki hem i. ider 99b/6; düvvüm bâre Sultân 'Ali Mirzânın dostluk ve muşâhabetin i. idüb Allâh Qulı Sultânı ane yolladı 102a/4-5

ikâmet oturma: gâh Hind vilâyetinde bolurdılar ve gâh 'Arab diyârında i. eylerdiler 14a/6-7; Kâbîl Âdem ve Havvâğa müfârekat kılıb Yemen yirinde i. kılıb âteş-perestliği ihtiyâr kıldı 16b/10- 11; oğlanları birlen ol yirde i. ve istikâmet kıldı 29a/11-12; el-garâz

Hâm Hâzret-i Nüh icâzet birle menâzil ü merâhil tayy kılıb sâhil-i baħr-ı muħiṭe ve nâhiye-yi cenûba i. kıldı 33b/2-3; bir niçe kün ol yirde i. kılıb uluķ oğlu Biyik Depe Hân Tebrîze hâkim eyledi 60b/9-10; bârgâh-ı i. Şıfahânda ber-pâ kıldı 61a/2

ikbâl talih, baht: ol eyyâmda kündin küne i.-I teraķķi olub atası Oğuz 56b/6-7; kündin küne âfitâb-ı i.-i maşrıķ-ı iktidârdın tulû' kılıb 58a/7; aning kemâl-i derece-yi i. olcaķ beyük oldı 94b/10; Aħmed pâdişâh müddet-i on yıl ferâğ-ı bâllık birle kayser-i pâdişâh-ı Rûmnıñ 'âṭıfet-i devlet u i.-inde evķât kecürdi 102b/3-4- 5

ikdâm gayretle çalışma, sürekli uğraşma: i. eyleye 8a/1; vaż'-ı mezâmîre ve şanâbîre ve şürb ü ħamra ve irtikâb-ı zinâya ve fevâḫiṣe i. eyledi 17a/3-4; maħremâta i. kılıb fısk u mücevveze mâ'il oldılar 20b/4; aning 'asrıda Etrâk ili vufur-ı ni'mete mağrûr olub tārīķ-ı inhirâf ve küfrân-ı ni'mete i. eyledi 35a/2-3; uluķ oğlu Kara Hân temşit-i mehâm-mı saltanat ve cihân- bânliga i. eyledi 35b/9; qadım dîne i. eyleğil 95b/3

iki iki, 2: i. ḥadıṣ 3b/5; ol cevher i. kısma münkasım boldı 3b/11-12; Âdem 'Aleyhi's-selâm vaķtidin tâ Nüh 'Aleyhi's-selâmğaça i. ming i. yüz i. yıl turur 14b/3-4; ol vaķtda i. ḫaşm ki bir birine nizâ' tutsa qurbânlık iderdiler 15a/12; ol i. birâder hem bolmağı kâil oldı 15b/3-4; her i.-si qurbânlıkların dağ üstinde çıkarıb koydı 15b/6-7; aḫirü'l-emr i. ġurâb arasında tarḫ-ı muḫâşamet dutub kâtil maķtûlını tofrağa defn eyledi 16a/4-5; Âdem zürriyetini i. kısım kıldı 17a/8; aning 'aşrında benî âdem i. fırķa oldı 19a/12; toķuz yüz on i. yıl 'ömrđin ötendin sonk mürğ-ı ruhı kafes-i bedenidin küngüre-i 'arşa tayerân itdi 19b/4-5; Anûş 'ömrđ toķuz yüz on i. yıl turur 19b/10-11; Hâzret-i İdris ḫalk-ı benî âdemi yetmiş i. ġürüh kılıb perverd-gâr-ı 'ibâdete da'vet kıldı 20b/9-10; her bir künde on i. ming tesbîḫ iderdi 21a/10; i. yüz elik yıl İdris vaķtidin münkażı bolandın sonk Hâzret-i Nüh meb'ûş oldı 24b/7-8; Nüh keştisi ming i. yüz gez irdi 28a/4-5; Mesihdin i. oğul boldı 29a/5; ħudâ te'âlâ ane i. oğul kerâmet kıldı 32a/4-5; Türk müddet-i i. yüz kırk yıldın song vefât kıldı 34b/6; Alınca Hândın i. oğul bir baṭın[da] mütevellid boldı 35a/3-4; vaķti-ki ol i. oğul sinn-i temyîze yetiştirdi 35a/4-5; o i. ḫân arasında ḫarb-i şa'b vâķi' olub çok kişiler katle yetiştirdi 35b/1-2; atam minge i. kız alıb birdi 37b/9; burunğı alğan i. ḫâtûnnıñ kaṭıġa ḫiç barmas turur 38a/5-6; biz i.-mizge müselmân bul tidi 38a/8; anlar kilib Oğuz Hânning itegine i. kolları birlen muḫkem yapıştılar irse ḫân alarğa Uyğur tidi 39a/1-2; Kara Hân birlen Oğuz Hân i.-si şaf tartıb uruştılar 39a/2-3; Oğuz Hân yetmiş i. yılğaça Moğol ve Tatar ve öz başıġa irdi 41a/8-9; aning i. ḫavzı bar irdi 41b/6; uruşķan yirining bir yüzinde aķıb bara turğan i. uluğ su bar irdi 41b/9-10; ol i. suning arasında bir niçe kün turub kaçķan leşkerining aldın artın yıġdı 41b/11-12; Oğuz Hân bir i. köçin alıb barıb irdi 42a/2; i. suning arasında ḫân kiyyinidin yitdi 42a/3; Karaçar Noyan ve Sübedey Bahâdır tigen i. bigini baş kılıb otuz ming kiş i. birlen yiberdi 42b/11-12;

i. tarafın köp kişiler öldi 45a/2; i. atlık yanaşıb yöriy bilmes 46a/11-12; ol yegirme tört oğlanı on i.-si ol toyda at tutdı 52a/7-8; on i.-si ışıkde turub hizmet kıldı 52a/8; on i. ahtıqları kızıl öyde Kün Hāning yanında her biri ta'yin olan yirinde oturdı 52a/9-10; arkasını kılıç birlen çapıb i. bölük kılmak kerek 55b/6-7; i. kişini pādīshāh kötermegeyler 55b/9; bir yurtğa i. töre sığmas 55b/11; çok halk ve sipāh i. tarafındın hem helāk olub āhirü'l- emr Keykubād Kozı Yavıga gālīb oldı 63b/12; Selçuk Şāhdın i. oğul boldı 64b/10; biş alt arkağaça bu i. ilniñ arasında düşmenlik bar irdi 66b/4-5; özlari Sirmıñ i. tarafın yaylab ve kışlab on arkaları ötkünçe olturdılar 67a/5-6; i. yüz toksan biş yıl 'ömr tapdı 67b/5; i. oğlı bar irdi 67b/6; Korkutdın başka i. inak bigi bar irdi 67b/8-9; Kanlı Yavlınıñ i. oğlı bar irdi 72b/1; öler bolğanında yurtını i. böldi 72b/2; āhir i.-si leşker tartıb Sayram üstide uruşdılar 72b/6-7; halk i. bölük boldılar 75a/10; i. ayağın ve i. kolın ve boynın her kaysısın bir baytal kuyruğuna bağlab 75b/6-7; anıñ üçün tirikliginde hem siz i.- ngiz irdingiz barça işni kıla turğan ölgende hem sizler kılınğ tidiler 77a/5-6; ol vakıtda Oğuz ili Sir Suyıñ i. tarafında ayağına yakın olturub irdiler 78a/7-8; Amu Deryasıñ i. tarafıda 78b/1; atlanıb yolning i. yanın alıb turdılar 79b/11; yarımı öte bergende i. tarafındın at saldılar 79b/12; i. yaş oğlan kaldı 81a/11-12; her ming yılda kırk arka ötse kerek kim i. yüz arka ötkey irdi 83b/8-9; anıñ i. oğulu bar irdi 85a/4-5; İnal Gazıñ i. oğlı bar irdi 85a/8; ol 'aşrda Yüzencir Hāning i. oğlı bar irdi 91a/12; Tümeneg digen i. oğlan boldı 91b/6; andın i. oğul kaldı 95a/4; Şāh Burākdın i. oğul boldı 95a/5; otuz i. yıl hānlık kılıb 96a/3; Dīn Muhammed Hāndın i. oğul boldı 96b/10; Velī Muhammed Hāndın i. oğul boldı 96b/11; i. ümerā-yı 'azām 100b/6; vaqti-ki Rüstem Big i. cihetdin hedef-i sihām yüz kötürdi 102a/3; hemişe on i. ming öyli çoçaq yigitlerdin öz eñrafında yakın sahlar irdi 104a/11-12; Yūsuf Big ve Hāsan Big bu i. yaş oğlan il arasında kalıb irdiler 105b/11-12; 'Aziz Kulu Bigdın i. oğlı mütevellid boldı 106b/3; müddet-i on i. yıl pādīshāhlık eyleyib ol hem intikāl eyledi 107b/2-3; hükümetindin kırk yıl ötede ming i. yüz dört yıl idi 108b/7

ikilenci sırada birinciden sonra gelen (bk. ikinci): ol uluğ oğlı Ni'metullāh Hān i. Baba Hān Sultān 108b/3

ikinci sırada birinciden sonra gelen (bk. ikilenci): i. kısım nār didiler 3b/12; i. kısmındın ervāh-ı aşhāb-ı şimāl ve cān ve anıñ evlādı ve sāir ecnās-ı süfliyye ve yir maḥlūk boldı 4a/2-3; i. bāb 7a/12; i. oğlı Hābıl turur 15a/4; i. oğlı Çağatay Hān 43a/2; bir yıl yurtında turub ikinci yıl ilge car kılıb aytdı 45a/6; i. yılı atlandı 45a/7-8; i. örgede de Ala Koylı oturdı 53a/10; i. örgede Kök Hāning kiçik oğlı Çavdır oturdı 53b/12; i. könglümdin yaḥşı ırım ve niyyet kılıb anıñ üçün Tuman at koyub turur min 68b/4-5; i.-siniñ atı Kozı Tegin 73a/6; i. kim za'ifeni atamğa min alıb birib irdim 75a/8-9; i. Suvarcık 84b/12

ikişer her birine iki: Yāfeş her bir oğlına i. 'ibādet vaşıyyet kıldı 29a/6

ikiz 1. birlikte doğan iki çocuk: batnında i.

taşı yok irdi 17b/1; üç yolu bir biriniñ kiyinidin i. boldı 85a/2; bir i.-ni Usar ve Kuzar ve bir i.-i Yayı ve Dingli bir i. Berdi 85a/3-4; 2. Birbirine tamamen benzeyen: i. resm ki Moğol ilindeki Türk halkı bolğay ma'ruf ve meşhūr turur 40a/9-10

iklim ülke, diyar: Mıhlābıl özi Şeyş evlād birle i.-i Bābile barıb şehr-i Sūs binā kıldı 20a/3-4; her bir i.-mde ḥalā'ıqlarğa İdrīs senet peydā kılub resmi muḥarrer kıldı 20b/11-12; i.-i Çin ve Şaklābiye ve Türkistān Yāfeşe tefviz eyledi 27b/6-7; ol cihetdin her birini resm-i salṭanatda hükümet birle i.-i Bābil ve Yemen ve 'Umman ve 'Irakeyn ve Fārsa yiberdi 34a/11-12; vaqti-ki Yesüke Bahādır serāy-ı fānīdın i.-i cāvīde ḳadem ḳoydı ḳabā'il Timüçin hān kötürdiler 92b/10-11-12

ikram hürmet, saygı gösterme: mindin sonḳ sizler hem uluğlaringızı 'izzet ve i. edingler 49b/7

ikrar söyleme, bildirme: hiç āferīde öz i.-ıdın mecāl-i inkār ḳalmasun 18a/7

iktidar bir işi yapabilme gücü: sāhat-ı ḳudrete ve ser-pençe-yi i.-a yetkürsün 7b/4-5; ḳābız-ı ervāh-ı benī ādemi sening ḳabza-yı i.-inga ḳoydum 8b/6; meḳālīd-i fenāhic ve maārib kefi i.-ına tefviz boldı 9b/3-4; Anūş digen bir oğlanı vaşı kılub zimām-ı ḥall ü aḳdini Ādem anıñ kefi ihtiyār ve ḳabza-yı i.-ında ḳoydı 19b/5-6; 'ālī-mikdār ve felek i. 34b/11; kündin küne āfitāb-ı iḳbālī maşrıḳ-ı i.-dın tulū' kılub 58a/7

iktizā lazım gelme, gereklik: devre-yi rābi' ki ḳavm-i beniiyyü'l-cāna münḳazī boldı hüküm-i ilahī-yi i. teceddüd eyledi 5a/6-7

il memleket, ülke; halk: Şalāha'd-dīn i.-i 80a/8, 84a/7-8; Şalāha'd-dīn i.-ine mällar yiberdiler 84b/1; Afşar i.-i 62b/7-8; Afşar i.-iḡa 62b/9; Afşar i.-ining bir ucu 104a/9; Afşar i.-iniñ hānı 70a/6; anların içinde her i.-din bar irdi 80a/6; aşı-ı Argun i.-i Oğuz Hān i.-i Türkmen turur 52b/4; atası birgen i.-larning 43a/2; Güz i.-ine düştü 30a/11; Avşar i.-inde 73b/7; ay i. ve halk barçangız bilür sizler 69b/2; Aymak i.-ine 45b/8; babasındın ḳalan i.-lerin 107a/5; barça i. 36a/10-11, 72b/8; barça i.-lerdin 67a/1; barça Oğuz i.-i 68a/2, 67b/2; barça Oğuz i.-ining ihtiyārı 69b/6; barça Oğuz i.-ining leşkerin alıb 81b/9; barça Ḳarlık i.-i 44b/10; barça Ḳıbçaḳ i.-i 42b/3; barça Ḳalaç i.-i 45b/6; başka i.-ler köp irdi 40b/3; Bayandur i.-indin 57b/4; Becene i.-iniñ pādīshāhı bar irdi 85b/2; bir niçe i. 66a/6; bularning atlarını Hızır i.-i ḳoyduk 86b/10; Bügdüz i.-indin 78a/11; Çağatay i.-ine 45b/8-9; Dipelü i.-idın 57b/3; i. arasına yiberib 106a/2; i. arasında kalıb 105b/12; i. bigi irdi 62b/6; i. bigiler barçası 56b/3; i. birlen hānning işi niçük bolur 78b/12; i. içinde meşhūr bolsa 83b/4; i. ve ulus arasında hānlık ḳılandın song 91a/10; i. ve ulus barçası müteferriḳ bolub 95a/9; i. yaḥşıları arada yörüb 72b/5; i. yaḥşıları yığılıb 47b/7, 57a/3; i.- ḡa ve ḥalkına fāidesi tiymedi 82b/2; i.-din alğan mällarnı 88b/12; i.-ge 'adālet kılıb 57a/4; i.-ge kişi yiberdi 38a/12, 38b/4; i.- ge savın saldı 36b/2; i.-i birle ḳaçıb 84b/10; i.-ler aḳası 54b/2; i.-ler birlen uruşur irdi 40b/7; i.-ler içinde her biri bir tire boldı 88a/2; i.-ler ve in'āmlar birdi 48b/11; i.-ning barçasını

40b/1; i.-ning bir çetide min oturub 78b/6; i.-ning köpi 38b/5-6; i.-ning qarı 55b/12; i.-ning yahşılarını çarlab 69a/11; i.-niñ ne kılğanın aytalı 78b/8; i.-niñ uluğ bigi 78b/9; i.-niñ yahşı ve yamannı 71b/6; Etrāk i.-i 35a/2; Eymir i.-i halkı 88a/9; Eymür i.-idin her bir tüb i.-de bir töre dimek bolur 47b/4; her i.-de ala turğan mällarını 89b/5; her kim bu i.-lerğa qoşulsa 87a/4; her uluğ i.-ning 40b/4; iki i.-niñ arasında 66b/4; kiçik i.-ler 40b/4; köp i. köçüb 82a/3; Kökli i.-i 80a/10; köp i. bar irdi 41b/4-5; köp i. nöker birib 42b/1; köp i.-lerni kırıp 88a/1; Macar ve Başkırd i.-leri 42a/12; ming öylük i. birle 84a/9; Moğol i.-indeki Türk halkı 40a/9; müselmān bolğan i.-leri 40b/5; Hızır i.-i 86b/10, 86b/11, 87a/3, 87b/12; Hızır i.-iğa barğandın 88a/3; Oğuz i.-i 52a/11, 80a/3, 80b/12, 80b/8, 68a/12; Oğuz i.-ining 81b/2, 79a/1, 78b/5, 78a/5, 78a/12, 65b/9, 70a/1; Oğuz Hān i.-i 52b/4; Oğuz Hān i.-iniñ yurtları 65a/6; Hızır i.-iğa 87b/4; Hişār tağ i.-i 106a/4; ol i.-ğa serdār oldı 64a/2; olturğan i.-ning içige kildi 79b/3; Oqlı i.-i 80a/9; öz i.-ine baş irdi 64a/4; özge cemā'atlar i.-ine düşdi 107b/5; özge i.-ge bardı 70a/12; özge i.-lerni aytalıñ 88a/5; Salur i.-i 66b/3, 83a/1; Salur i.-idin 57a/9-10, 57b/8-9; Salur i.-ining içine kilib 88a/8; Sir i.-iğa barıp 87b/4; Sultān i.-i 80a/10; Suvarcık i.-i yağı boldı 76a/4; Tatar i.-ining 44a/6-7; Türk i.-i 31a/5; Türk i.-ini 29b/12; Türkmen i.-iğa yağı olub 88b/7; Türkmen i.-ine serdār kıldı 86b/5; Qalaç i.-indın 46a/9; Qalmaç i.-idin 43b/9; Qayı i.-idin 79a/4; Qıpçaqdın özge i. 42b/4-5; kırk ming öyli Bozok i.-indın köçürüb 86b/4; Uyğur i.-indın turur 52a/5; Yazır i.-i 80a/11; Yazır i.-idin 57b/3; barça Oğuz i.-ine kişi yiberib 71b/3; i. ve ulus 2b/2; i. ve ulusnı 2b/4; i.-ge 'adālet kılıb 75b/12

il yıl, sene (bk. yıl): bu vaqı'adın bir i. ötkendin song üç uluğ oğlu Kün ve Ay ve Yılduznı çarlab aydı 48a/1-2-3; ol pād-şāh-ı 'ādil şūkrānesidin i.-be-i. toy verüb hoş vaqtılık kıldılar 58a/10-11; H̄ārezm memleketi alıp köp i.-ler anda pādīşāhlık kıldı 72b/11; köp i.-ler anda olturğandın song olarning içinde Ögürçik atlı bir toğuşlık yigit peydā boldı 83a/1

ilahī 1. Tanrı ile ilgili olan: hükm-i i.-yi iktizā teceddüd eyledi 5a/7; Ādem mahāll-ı vadī'et-i esrār-ı pādīshāhī ve mazhar-ı şifāt-ı kemālāt-ı i. bolur 7a/7-8; 'Āzrāil saṭṭ-ı eflākıdın yir yüzine düşüb be-taḳdīm-i emr-i i. kıyām eyledi 8a/8-9; ol hāl ḥiṭāb-ı i.-yi 'izz ü şāna binā-yı Qa'be-i mu'azzamaya nāzil oldı 13b/2-3; Cebrā'īl veşāyā-yı i.-ni olargā yetkürüb Serāndibdin Ādeme vedā' kıldı 14a/3-4; Ādem aydı bul ma'nā hükm-i i. şādır bolubtur ve Cebrā'īl haber yetkürübtür 15a/8-9; Şeysge şa'şaa-yı envār-ı i.-din şūkuh-ı 'aql ü dānişte fā'iz oldı 19a/6-7; İdrīs behişt yirine barandın sonq emr-i i. birle ol maḳām-ı cāvīdde qaldı 23b/9-10; bu vāqı'anı közleri birle körüb qudret-i i.-ğa ta'accüb kıldılar 91a/6-7; **2.** Allahım, ey Allah: i. 'adl-i dādın dāim eyle 1b/4

ilan yılan (bk. yılan): efsūn-ı şeyṭān i.-a eşer eyleyüb ağzında cāy verüb behiştğa kurgüzdi 11b/1

ilçi elçi, temsilci: oqnı i. yirinde 49a/11; ḥizmetiğa i. könderdi 60b/1; i. barıp bu sözlerni

barçasın aytdı 70b/2-3; Ya'qūb Mirzāning ḥizmetine i. yolladı 99b/2-3; i.-yi çerb-zebān 104b/12

ildārlik illi, memleketli: i. ve mülk-dārlik ber-cā kiltürür irdi 40a/3

ile beraber, birlikte, ile (bk. bilen, birlen, ilen): hemişe vaqt endişe iderdı ki bir tedbir ilen behište kirsün ve Ādemi bir nev' i. iğvā kılsun 11a/4-5; ol ṭarīk i. müstemirr boldı 33a/4; Kündüz nebīrening i. muḥārebe eyledi 100b/3; oğlu Uluğ Big i. hān bolub Şāh 'Abbas Ḥorāsāna kilen vaqtda 103b/10-11; ekābirü'l ümerā-yı e'āzīmü'l- berayā Raḥmetullāh Hānnı isteb ḥuzūriğa yol birdi 108b/11-12

ilen beraber, birlikte, ile (bk. bilen, birlen, ile): ferişter i. āsmāna 'urūc eyleyib 5a/11-12; kavm-i benīyyü'l-cānn gāyet tuğyān ve bī-pāklık i. ol resūle şehādet şerbetin içürdiler 5b/12-6a/1; 'ucb ve tekebbür ve ḥöd-perestlik i. gāh yir yüzinde bolurdi ve gāh āsmāna çıkardı 6a/7-8; Cebrā'īl emr-i rabb-i celīl i. be-ta'cīl ṭabāḳāt-ı semavātın yir yüzine düşüb bir qabza tofraḳ alaynı didi 7b/5-6; hemişe vaqt endişe iderdı ki bir tedbir i. behište kirsün 11a/4-5; behište kirib ol düşmen-i qadimi bir nev' i. bu maḳāmdın çıkarıp intikām çeksem 11a/9-10; andın sonq Qābīl Ādem oğlanlarını arasındın kühsāra çıkub daş i. keyük urub evkāt ba-sar kıldurdi 16b/8-9-10; ekşer Qābīl evlādı be-sebebe izlā' i. 'Āzāzīl i. ṭarīk-ı müstaḳımdın inhirāf ve vādī-i küfr ü şirke düşütdi 20b/2-3; nev' i. 'azāb i. mu'azzeb ola 25b/7; o müneccimler 'ilm-i tencim i. ḥükm kıldılar kim 39a/8-9; her vaqt ṭarīka-yı mülk-dārlikda bir ṭavā'if i. ki ange nizā' vāqı' olurdi ḥudā te'ālā zafer ve nuşreti ange ihtişāş eyledi 40a/4-5; il bigiler barçası hediye ve tuḥfe i. Yılduz Hān ḥizmetiğa kilüb itā'at kıldılar 56b/3-4; vaqti-ki ol pādīshāh-ı zī-cāh çok leşker ve sipāh i. Rüm diyārına yetişti 59b/9-10; Ādem-i şafıyy 'aleyhi's-selām anasız ve atasız yed-i qudret i. peydā kıldı 90a/8-9; Çingiz Hān bu merātib i. doḳuz arḳada Alanquvağa yetişür 93b/8-9; anıñ ekşer-i evlād eccl-i mevā'id i. āḥiret yolını ṭayy kıldı 95a/11-12; Kutluḳ Timur Hān oğlanları i. tā vākt-ı Yār Muḥammed Hānaça Eşter Hān vilāyetinde ḥükümet kılar irdiler 96b/4-5; Yār Muḥammed Hān Canı Big digen oğlu i. Buḥārā vilāyetiğa kıldı 96b/6-7; Neẓr Şāh vefātındın song Aḥmed Şāh yanında qalıb anıñ yanında hem emir-i 'azāmet i. bolub irdi 108a/1-2

ilet- iletmek, göndermek: oqlarnı kün batış tarafında i.-ib 47b/12

ilik kemik iliği: anıñ ülüş qarı i. boldı 52a/11; sol qarı i. ülüş aldı 54a/6

illā 1. yalnız, sadece: i. zu'afā-yı ol kavm ki cādde-i 'ubūdiyyetde müstaḳım irdi ḥudā te'ālā emān koydı 4b/6-7 **2.** -den başka: tamām-ı na'im-i behişt anlarga mübāḥ boldı i. semere-i şecere-i mu'ayyene 10b/8; **3.** mutlaka: i. ferzendleringā naşīḥat ve vaşıyyet kılğın tā şerāit-i ḥafız ber-cā kitürsün 19a/5-6

'illet dert, hastalık: min benī ādeme çendān kesel ve 'i. verir min kim şiddet-i kesel ve mariz birle sining 'adāvetingdin bīzār olsunlar 8b/9-10; ol halk buḥārāt-ı su ve gerdiş-i hevā birle 'i. ve maraz peydā kılub darü'l-beḳāya bardılar 27a/12

illik yıllık, senelik: niçe i. ğamların yesünler teb ikinci yılı atlandı 45a/7-8

‘**ilm** bilme, bilgi: ħazret-i ‘allāmü’l-guyüb be-‘ilm qadīm bilürdi 7a/6; o münecimler ‘i.-i tencim ilen ħükm kıldılar 39a/8-9; Rüstem Big ba‘de-z-istimā‘-i ol ħaber ‘i.-i muħārebe ve muķātele efrāşte idüb oğlının istiķlālne kitdi 102b/6-7-8

ilticā sığınma, barınma: İt Becen öz evlādı birle Rus digen ğamġini yanıġa kildi ve i.-yı ħudret-i yir kıldı 31b/1-2; yana bir ğam-ġinileri ki Ħazar irdi ange barıb yurt i. kıldılar 31b/4-5; ekşer-i selātin-i ‘ālem andın isticādā (?) ve i. eyleyüb 94b/10-11

iltifāt beġenme, deġer verme: İblīs tekebbür ve ‘ucbdın melāike sözine i. itmedi 6b/7-8; ħiç kimse anıng va‘zına i. kılmaz irdi 25a/5-6

iltimās yapılmasını isteme: İblīs ol qavme hidāyet itmek üçün mülhemü’r-reşād i. eyledi 5b/7-8; i.-ımız boldur kim luṭf eyleyüb du‘ā kılıng 6b/3; bul cihetdin ṭāvus qaşıġa kilüb i. itdi kim 11a/7; ol ħâlde Yāfeş i. kıldı ki Ħazret-i Nūḥ ange bir du‘ā ta‘līm kılsun 28b/6-7; Yāfeş Ħazret-i Nūḥa i. kılub yada daş özi birle hem-rāḥ alıb kiltürüb irdi 30a/9-10

im- emmek: anasını i.-medi 36a/3; imçekin i.-di 36a/7; imçekingi i.-men 36a/5

imām 1. Müslüman cemaatine namaz kıldıran kimse: i.-ġa uydum i. oltursa olturur min tursa turur min 38b/12; 2. Peygamberden sonra onun vekilliġini üstlenen kimse: i.-i eimmetü’l-ħudā Ḥasan Mütebā sellem allāhu te‘ālādın naql turur kim 28a/4

‘**imāme** sarık: mundın sonķ bahādırlar ve mübārizler ‘i.-sini üstine ol peri naşb kılsunlar 32b/8-9

īmān inanma, inanç: qavm-i qalāli ange ĩ. kiltürdi 25a/2; önge kişi bu eyyāmdın sonķ ĩ. kitürmez 25b/5-6; ĩ. kitürmeġanıdın meyūs bolandın song aydı 25b/8-9; taķı tengrining birligine ĩ. kiltürdi 36a/6; anġa hem ĩ. ‘arż kıldı 37b/3; tamām-ı basıṭ-i ‘ālemi nūr-ı ĩ.-a münevver kıldı ve ħalā’iķ barçası şeref-i ĩ.-a müşerref boldı 40a/1-2; tengrige ĩmān kiltürmegenlerini öltürüb oĝlanlarınıng esir kılıb kayıub iviġe tüşdi 44a/4-5

‘**imāret** bayındırlık, imar: ‘i. tamām olandın sonķ yana seng-i ħacer ve ṭavāf Cebrā’ildin ta‘līm alıb ol rüy-ı ziyāretne ber-cā kiltürdi 13b/8-9; Ğuz Bulġar yirinde cemā‘ati birle kilüb şehri ‘i. kıldı 30a/6-7; ‘azimet kıldı ki tā bir yirde ol hem şehir ü ‘i. binā kılsun 31a/6-7; ol yirde ‘i. kılub muķīm boldı 32a/3-4; her biri bir yirde ‘i.-e meşġül bolub samūr ve sincāb dutub melbūsat eyleyüb ġüzerālīķ kıldılar 32a/6-7

imçek göġüs: sining i.-ingi immen 36a/5; i.-in imdi 36a/7

imdād yardım: Mekke yirine barandın sonķ Cebrā’ıl ta‘līm birle ve sāir melāike i. birle esās-ı ħāne-yi Ka‘be koydı 13b/6-7; ol ħaber Tebriz ħākimi Biyik Depe Ħān mesmū‘ olub çok cem‘iyyet ve leşker yıġub alarınıng i.-ına bardı 62a/7-8; ve i.-i devletidin müntehā-yı temennālarına vāsil olub maķām-ı salṭanatda müstaķīm oldılar 95a/2; Şırvān Şāhning i.-ına ve Sulṭān Ħaydarınıng muħārebesindin ötrü könderdi 99b/10-11-12

imdi şimdi, şu anda, artık: i. munġa at koyar 36b/4; i. Qalaçlarġa bolub ayta turġan sözimizni qoymaġalı 47a/11; i. min ölgenimdin song 49a/12; i. İnal Ħān aytur miz 65a/9; i. bu aytılġan tört ming yılda 65b/7; i. bu kündin song 69a/1; i. Tuman uluġ yigit boldı 69b/4; i. atangġa tapşurmak kirek 71a/12; i. muni ni kılurungı 75b/5; i. ni üçün birmey turur 71a/8; i. sini bir yirde qoymaq üçün 77a/10; i. Şāh Melik kaçıb kitkendin song 78b/8; i. Şāh Melikni aytaling 79b/2; i. bu sözni oġuġan 83b/12

imen endişeden uzak olma: ġarķdın i. qalsun 19a/5

imtinā‘ çekilme: nüzül ol münzeldin i. itdi 9b/6; ṭāvus bul ma‘nīdin i. eyleyüb bu iḥtilāṭ yılana ħavāle itdi 11a/10-11

imtiyāz ayrıcalık, ayrılma: Cābir-i Ensārī razıyallāhu ‘anh kim faẓl u dānişde Medīne ehlinde i. bar irdi 3a/3-4; andın i. kiçe ve kündüz eyleyüb namāz kıılır irdiler 27a/2

imtizāc uygunluk: anıng be vasıta-yı izdivāc ve rābıta-yı i. üç oĝlan vücūda kildi 90b/6-7

inābet dönme, girme: Zūḥal ol burcdā i. irdi 10a/1

in‘ām nimet, baġış: ol bed-baḥtınıng könglige bu söz yaḥşı kilib yüz ming tenge i. kıldı 47a/5; vufūr-ı i. ve iḥsānıdın tamām ħalā’iķ memnūn ve mesrūr irdi 40a/5-6

inan- doğruluġunu kabul etmek, güvenmek: Āyine i.-ı kilib Köl İrkini kördi 70b/3; ħalķ iki bölük boldılar yarımı ħātūn söziġe i.-dılar 75a/10-11

‘**ināyet** lütuf, ihsan, iyilik: an-ħazret-i şallallāhu ‘aleyhi ve’s-selem ‘i. eyleyüb aydılar 3a/11-12; köp yıllar şehāb-ı ‘i. raḥmet yağmurını ange yağdırub 8b/11-12; şa‘şaa-yı āfitāb-ı sa‘ādeti maṭla‘-ı faẓl u ‘i.-din dirāşşān oldı 9b/1-2; muvaķķıf-ı ‘i.din cevāb yerḥāmūke rabbūke işitdi 9b/10-11; izid te‘ālā ebvāb-ı ‘i.-i bī-ġāyetin ange meṭṭūḥ eyleyüb 58a/2

incir bir bitki türü ve bu türün meyvesi: ‘āķıbet berg-i i. birle seṭr-i ‘avret kıldılar 12b/1-2

inḥirāf doğru yoldan çıkmak, deġişme, bozulma: i. itmedi 19b/10; ekşer Qābıl evlādı be-sebeb-i izlā‘-i ‘Āzāzil ilen ṭarīķ-ı müstaķımdın i. ve vādī-yi küfr ü şirke düşütdi 20b/2-3; anıng ‘asrıda Etrāk ili vufūr-ı ni‘mete maġrūr olub ṭarīķ-ı i. ve küfrān-ı ni‘mete iķdām eyledi 35a/2-3; Yulduz Ħāna muṭī‘olub i. itmedi 50b/11-12; her bir ṭāife ki i. kıldı ol qavmi tiġ-ı bī-dirig birle ma‘dūd eyler irdi 59b/5-6; be-ṭarīķ-ı küfrān-ı ni‘met-i ol sulṭāndın her kimse temerrüd ve i. kıılır irdi 63b/2-3

ini küçük erkek kardeş: her bir aķası ve i.-si Ğuzdın ol daş ṭaleb kılırdılar 30a/11-12; Kara Ħān bu sözni işitkendin sonķ taķı bir i.-si Küz Ħānning kızını alıb berdi 37b/2-3; atasınıng i.-si kızı Oz Ħānning kızı hem munlarınıng içinde olturub turur 37b/6-7; Kara Ħānning i.-lerining köp oĝlanları bar irdi 38b/6-7; ħānnıñ bir kişisi barsa ve anı yarġu kılsa anġa ħānnıñ i.-si ve oĝları ve bigleri ħiç kimse qol yapmasunlar 55b/3-4; Kün Ħān başlıķ i.-leri ve oĝlanları ve bigleri

ve ilning qarı yahşıları ve biglerinin yahşıları barçaları atların teb ant içdiler 55b/12-56a/1-2; Afşar Hāning i.-si Kızıl Big ol eyyāmda il bigi irdi 62b/6; ‘Osmānnıñ bir i.-si bar irdi 77b/9-10; Qarashıtnı چاپı i.-si Serenkni emān alıb öyine kildi 81b/10; Kōkem Baquy ölgendın song i.-si Serenkni hān kıldılar 81b/12-82a/1; Salur Ögürçık Alpning atalarının ve i.-lerinin ve oğlanlarının zikri 82b/10-11-12; Ögürçıkñın i.-lerinin neslin beyān kılalıng 86a/7; Ögürçıkñın i.-leri ve oğlanlarının nesliniñ nesillerini ayt[d]uk 86a/10-11; el kıssa aqa i.-si ve il ve ulısı Qabul Hān bī‘at eyleyüb ange muṭī‘ ve minnet-kār oldı 92b/3-4; anıñ aqa i.-si mütāba‘atın ihtiyār idüb Ya‘kūb Mirzā taht-ı salṭanat Tebrizde ber-qarār oldı 99a/9-10; ‘Alī Big Hān hem tuhfе ve hediye birle Nezr Qulı Big i.-sining oğlını pādīshāh hıdmetine yolladı 105a/2-3; önge i.-lerini hükümet kılganın ve salṭanat bolğanların her birini öz yirinde beyān 108a/9-10

inkār karşı çıkmak, reddetme, tanımama: İblīs (?) hem ol hāletde be-tārīk-ı i. ve i‘tirāz müstakīm irdi 7a/11-12; Ādem bul va‘deye i. kıldı 18a/1; Ādem<e> Dāvūd mu‘āmelesine i. idendin song 18a/3-4; hiç āferide öz ikrārın mecāl i. kılmason 18a/6-7

inkırāz bitiş, son: bu nüsha tā i.-ı ‘ālemeçe rūzgārara düstürü‘l-‘amel olub bizdin evlād-be-evlād yādigār kalsun 2a/8-9; sizlering ferzendleringiz i.-ı ‘ālemeçe çok hālk ve cemā‘at ve il ve ulus ‘ālem ara peydā bolurlar 2b/2-3; Türk ili önge bir tavā‘ife tā i.-ı ‘ālemeçe gālīb ola 31a/5; tā i.-ı ‘ālemeçe sizing neslingizga be-tārīk-ı irş hānlık ve serverlık yādigār qalğay 39a/11-12; tā i.-ı ‘ālemeçe anıñ neslidin evlād-be-evlād rūzgārda hānlık ve pādīshāhlık iderler 51a/6-7; tā i.-ı ‘ālemeçe hānlık ve serverlık bul evlāda yetişmez 51a/10-11; tā i.-ı ‘ālemeçe telāşning ve nāmūs kıılurlar

inkıṭā‘ kesilme, bitme: tā kıyām-ı kıyāmet intizām-ı bu silsile bākī kalıb ser-rişte-yi te‘līf hiç vaqtda i. olmaya 2b/10-11; sebeb- i i.-i ‘ömr Sulṭān Hāydar öldi 100a/3

inkıyād boyun eğme: mecmū‘-ı melāike kadem-i i. pīş-nihād idüb pīşān-i meskenet yirde koydılar 10a/5-6; hiç biri bir kimse fermān-ı serdār ve i. kılmadılar 91a/11-12; rişte-yi itā‘at ve i.-nı gerdenleriga hirmān (?) qabul itdiler 109a/11-12

inkızā sona erme: tā i.-yı müddetiğaça Ādeme rahmet vermeğil 18a/2; i.-i eyyām-ı hükümet zat-ı ‘ālīdin sonk hem mesned-i hilāfet oğlanlarına ta‘alluq tafib 39a/9-10-11

ins beşer, ādemoğlu (bk. insān): vaḳti-ki riyāz-ı i. ve ḥaṭā-yı yir-i quds Ādem ve Hāvvāga tefvīz oldı 11a/1-2; ekser-i evlād-ı Ādemga ve tavā‘if-i i. ü cin musallaṭ ve ber-güzide bolub 19a/7-8

insān beşer, ādemoğlu (bk. ins): melāike hem a‘māl-i i.-ı ef‘āl-i benīyyū‘l-cāna kıyas eyleyüb bul ma‘nādın āgāh imezdiler 7a/3-4; ol ešnāda İblīs şüret-i i.-da bolub aydı 22b/2-3; nuṭfe ol cimā‘adın munfaşıl ve rahm-ı bıkır-i i.-ğa mün‘aqid olur 90b/2-3

insicām düzgünlük, tutarlık: ba‘de’s-ser-āmed ol eyyām-ı feraḥ-ı. muḳaddime-yi nizā‘ bul alt oğul

evlādın arasında vāḳi‘ olub Kün ve Ay ve Yıldız evlād bir cem‘ boldı 62a/4-5

intibāh uyanıklık: mücib-i i‘tibār ve i.-ı ulū‘l-ebşār olur 90a/7

intihā son: ilā i.-yı ‘ālemeçe bu silsile-yi ‘āliye birle orunı bu rüy-ı marziyye-i dīn eslāf-ı kirām-ı ‘ālī-maḳāmına ittishāl versün 97b/10-11

intikāl 1. bir şeyin miras olarak kalması: Qorqut atanın Salur Kazan Alb maḥtab i. tartımı bu turur 84a/3-4; 2. ölme: andın song Ay Hān maḳām-ı hükümetde bolub [...] i. kıldı 56a/8-9; atası i.-idin song mesned-i hilāfetde ‘Abdullāh Hān müsemim öldi 97b/4; anıñ i. eylendin song oğlı Pır Muḥammed Big hākim oldı 103a/5-6; Uluğ Big anda i. eyledi 103b/12; Gedāy Big hem i. eyledi 106b/9-10; andın song i. eyledi 107a/5; Şāhruh idendin song ‘Azīz Qulı Big ve Niyāz Muḥammed Big hākim-i eyalāt boldılar 107a/8-9; ve müddet-i on iki yıl pādīshāhlık eyleyib ol hem i. eyledi 107b/2-3

intikām öc alma: behişte kirib ol düşmen-i qadimi bir nev‘ ilen bu maḳāmdın çıkarıb i. çeksem 11a/9-10; tiğ-i hūn-āşamlarını niyām-ı i.-dın çekdiler 101b/2-3

intisāb mensub olma, bağlanma: ol zamāndın bir küneçe i.-ı ešnāf-ı Etrāk ve Moğol ve Tatar ve Hıtay ve Qalmaḳ ve gayre ta‘ife ki ma‘rūf turur 33a/5-6

intizām düzenli, düzgün: tā kıyām-ı kıyāmet i.-ı bu silsile bākī kalıb ser-rişte-yi te‘līf hiç vaqtda inkıṭā‘ olmaya 2b/10-11; ez-berāy-ı şulehā-yı hāl ve i.-ı mehāmm-ı ol qavm emr-i risālet Nuh ‘aleyhi’s-selam boldı 24b/10

intizār bekleme, gözleme: meydān-ı muḥārebede ṭayyār ve i. turur 60a/5

ir erkek, adam: bir ḥātūnnı iki i. almasun 55b/11; i. ve ḥātūnlar kilib 74b/5; i.-i birle oynāğanda 74a/2

ir— imek, olmak (bk. i-): ‘ömrü tokuz yüz yıl i.-di 34a/5-6; gālīb kilür i.-di 40b/8, 66b/5; ağzıga қaray turur i.-diler 79b/4; Afşar ilāga қоşulur i.-di 62b/9; alıb birür i.-di 73b/12; alt yiti tob bolub i.-diler 66a/9; anğa қоşulurlar i.-di 66a/3; anda oturur i.-diler 103b/9; ange büt tengri dir i.-di 93a/1; ange müsellemler i.-di 94b/7; mişl-i ābā-yı ‘azām ve ecdād-ı kirāmları dik ange hizmet kıılurlar i.-di 104b/4; ange oq ve kılıç ötmes i.-di 41b/8; ange қоşulur i.-di 66a/4, 66a/6; anıñ eyyām-ı devlet- müddet on yıl i.-di 99a/11; anıñ iki ḥavzı bar i.-di 41b/6; anıñ köp siver i.-di 38a/2; anıñ lakab i.-di 4a/12-4b/1; anıñ pāy-ı tahtı Ürgenç i.-di 42b/8-9; anıñ va‘zına cem‘ bolur i.-di; 5b/3-4; anıñ içinde her uruğdın bar i.-di 89b/3; anıñ sözindin çıkmās i.-di 67b/4; anların zamānıda i.-di 65a/3; at koymaslar i.-di 36b/1-2; at koyub i.-dik 87a/3; at üstindin eyler i.-di 93b/2; atın koyub i.-diler 57a/6; atқucı kişi i.-di 46b/3; ay kündin artuq i.-di 36a/3; ayağına yakın oturub i.-diler 78a/8; Babür atlı ḥātūn bar i.-di 73a/9; Balqan ḥaddine barib i.-di 106a/8; barça bigler oturub i.-diler 70b/12; barçası rāzi ve şākir i.-di 64b/7; başqa iller köp i.-di

40b/3; bir akıllı big bar i.-di 47a/2; bir dostı bar i.-di 21b/11; bir kişi bar i.-di 25a/10; bir pehlevân yigit bar i.-di 45b/10; bir vezîr bar i.-di 50a/2; bir yakın qarındaş bar i.-di 68a/1; bir yirdin kile turur i.-di 88a/11; biri birle yağı bolub çaparlar i.-di 66a/10; bizniñ aytnağımız hâcet i.-mes 82a/11; bolub i.-di 104a/3, 108a/2, 16a/10, 23a/9, 70a/7; bu kızını oğlığa ayturub i.-di 70a/6; il arasında Qabl Hân iktidâr ve i'tibâr çok i.-di 92b/5; il arasında qalib i.- diler 105b/12; isen evlâd i.-di 30b/12; esîr bolub i.-di 5a/11; esîr kıılır i.-diler 66a/10- 11; işigine barib i.-diler 74b/6; işitib i.-dim 71b/12; işitken irmes i.-di 37a/5; evvel Türk dirler i.-di 67a/7; fehmi kıılmaz i.-di 34a/10; filân çölning avı köp i.-miş 48a/4; filân yirde keyik köp i.-miş 76b/8; hemîşe mütereddid i.-di 21a/12; hiç kim köngline kilmes i.-di 38b/8; igitler birlen oynay turur i.-di 70b/8; iki ilniñ arasında düşmenlik bar i.-di 66b/4-5; iki maq bigi bar i.-di 67b/8-9; iki oğlu bar i.-di 67b/6; iki uluğ su bar i.-di 41b/10; iki yüz arka ötkey i.-di 83b/9; iltifât kıılmaz i.-di 25a/5- 6; imtiyâz bar i.-di 3a/4; iri âvâzlu kişi i.- di 56b/8; kile i.-di 37b/5; kile turur i.-dim 45b/2; kile turur i.-dük 44b/7; kelinlerdin sordı i.-se 38a/7; Keyâmers ölüb i.-di 47b/2; kişin kalıb i.-ding 45a/11-12; kirmeye öy yok i.-di 42a/4; kişi bilmez i.- di 5b/4; köp çapıp i.-di 78a/9; Köl İrkige 'âriyyet tapşurub i.-diler 69a/9; köp il bar i.-di 41b/4-5; köp oğlanları bar i.-di 38b/7; körgürmez i.-diler 23a/2; kündüz sözleşmes i.-di 37a/12; künler yaman savuq i.-di 44b/2; Mekke ve Täif arasında turub i.-di 9a/1-2; memnûn ve mesrûr i.-di 40a/6; min bu işni kıla turur i.-dim 69b/4; mihnet ve bizârlık çıkub i.-diler 58a/5-6; ming tört yüz altmış yıl i.-di 28a/6; muhkem i.-diler 36a/11; müddet-i hânlığı otuz sekiz yıl i.-di 97b/7; müselmân bolsang i.-di 37b/10-11; müselmân pâdişâh bar i.-di 45b/11; Tüglük Hân hem dir i.-diler 58b/5; müttefik i.-diler 52a/12; namâz kıılır i.-diler 27a/2; anıñ heybetidin bî ihtiyâr bolur i.-di 56b/11; Nüh keştisi ming iki yüz gez i.-di 28a/4-5; oğlanları köp i.-di 57a/5-6; oğlu bar i.-di 72b/1, 73a/6, 77b/12, 78a/10, 78a/3, 79a/9, 84b/11, 85a/2, 86a/1, 86a/8; oğlu yok i.-di 67b/10-11; hân ivde yok i.-di 74b/2; hânlık ve sulţanlıq kıılır i.-diler 98a/6; hânning işi niçuk bolur i.-gen tidi 78b/12; hâtûning âvâzı çıqa turur i.-di 74b/5; hâtûnı kıurtulub i.-di 42a/3; hâtûnı hâmile i.-di 45b/1; Oğuz ilining bir yağısı bar i.-di 81b/2; Oğuz yigit yitişti i.-se 37a/7; Hıfâ vilâyetinde kalıb i.-di 52b/7; ol eyyâmı il bigi i.-di 62b/6; olurgan iller birlen uruşur i.-di 40b/7; olurgan iller köp i.-di 66b/12; hükûmet kıılır i.-diler 96b/5; öltürür i.-di 36a/12; öz başığa i.-di 41a/8- 9; öz iline baş i.-di 64a/4; özge kişi yok i.- di 66b/1; özi tertib kıılıb i.-di 30b/4; pâdişâh köterür i.-diler 66a/5; pâdişâh yok i.- di 43a/3-4; pâdişâhı bar i.-di 40b/4; pâdişâhlığı yetmiş yıl i.-di 61a/6; huşuşâ Türk ki erşed-i evlâd i.-di 29a/6-7; Rûm halkığa vâlî i.-di 59b/9-10; Rûm vilâyetinde i.- diler 86b/3; Rûm vilâyetine barib i.-di 102b/2; Saqlap 'aşireti çok i.-di 31a/7; Selçuk digen bir kişi bar i.-di 64b/3; Seretân burc ayda i.-di 26a/12; Serenk bişikde i.-di 81b/6;

sevdâgerge satıb i.- diler 66b/3; siz ikingiz i.-dingiz 77a/5; şağalını urdum i.-se 45b/3; şirk kiltürüb i.- di 26b/7; tekellüm kıılır i.-diler 34a/10; tivege minib kiyiniñden bara i.-dim 85b/8; tişek bolmas i.-di 46b/7; Tuman anda hâzır i.-di 71a/5; Tuman yaş i.-di 69b/3; qar köp tüşüb i.-di 44b/3; Kıpçaqdın özge il çok i.-di 42b/4-5; kıış i.-di 44b/2; uluğ şehr bar i.-di 46a/6-7; Qorqut atanıñ kerâmetleri köp i.-di 67b/4-5; Qozı Yavı atlı oğlu bar i.-di 57b/6; Tuğrulını on bigi kıılıb i.- di 79b/1; kulağına söz ayta turur i.-di 76a/11; kuvveti yok i.-di 84a/9; ümîd kıılır i.-dim 71a/11; yağı bolub çapışurlar i.-di 66b/4; yağmur yağar i.-di 26b/4; yâdigâr kalıb i.- di 50b/4, 26b/1; Yâfeşniñ bir oğlu i.-di 32a/1-2; yahşı mürgezârlar bar i.-di 29a/10; yahşı pâdişâh yok i.-di 47b/2; yahşı ve yaman bilmes i.-di 81b/1; yavıdın kıutulğanları Mâverâü'n-nehrğa kaçıp barurlar i.-di 66b/10; yirdin ref' ata bilmez i.-di 39b/9-10; yitmiş yaşar i.-di 56a/6; yigitning boynığa urdı i.-se 70b/11; yoldaşlık itmeyüb i.-di 87b/5; yörir i.- diler 23a/1; dağlardın kırk kez su yukarı çıkıp i.-di 26b/5; yüz yaşab i.-di 21b/1; bolub i.-di 27b/11; bolub i.-di 27b/12; kiyinidin kitti i.-se 81a/6

irâde 1. İsteme, dileme: haqq sübhânehu ve te'âlâ i. itdi ki irtifâ'-i râyât-i hilâfeti üze hil'at-i *inni câ'ilün fi'l-arzı halîfe* Âdem kâmetine kiygizüb zîb ü ziynet virsün 7b/1-2; hâzret-i 'izzet i. eyleyübtür kim sindin bir kişi mañlûk eylesün 7b/8-9; andın sonq hâzret-i hallâk-ı mucibdin icâzet tileb Serândibe i. kıldılar 14a/2-3; **2.** emir, buyruk: Yâfeş Nüh fâtıhasını alıb i.-i evvel ser-zemîne yüz kıtürdi 28b/1; çok yıl 'âlem-i i.-ye fermân sürdi 92b/1

ireli önce: millet-i İslâm zühür kılandı i. aḥbâr-ı Yahüdî ve 'ulemâ-yı Ensarîğa muşâhabet kıılıb güzestelerdin istifsâr iderdı 3a/4-5-6; qadem-i i'tizâr i. kıoyub be-ṭarîḳ-ı istiğfâr sulûk iderdiler 7a/10-11; andın i. halk-ı 'âlem mağârelerde ve bülend yirlerde ve dağlarda mesken dutub güzârlık kııldılar 20a/4-5; Nüh 'Aleyhi's-selâm mes'eleti birle kırk yıl tûfândın i. maḥaṭṭ ol kavme vâḳi' olub boldı 25b/12- 26a/1; andın i. atı da yok irdi özi de yok irdi 41a/5

iri kaba, kalın: Yılduz Hân orta boylu uluğ yüzlü ve çatma qaşlu ve i. âvâzlu kişi irdi 56b/7-8; Afşar Hân ḥasenü'l-vech ve miyâne-qadd ve gird-maḥâsin ve büzürg yüzlük ve çatma qaşlık ve uzun barmaklık ve i. âvâzlık ve bülend 'atşelık kişi irdi 58b/3-4-5

irkek erkek, adam: bir i. oğul tapdı 85b/5; bir yaş i. oğlan yatub turur 88b/2

irş kalıtım, veraset: tâ inḳirâz-ı 'âlemeçe sizing neslingizğa be-ṭarîḳ-ı i. hânlık ve serverlık yâdigâr qağay 39a/11-12

irşâd-serverlık doğru yolu gösterme, uyarma kılavuzluğu: Nüh 'Aleyhi's-selâm küh-ı Cüdîning taḥtında ange ḥaṭṭ-ı i.-s. ve re'islik verüb ṭaraf-ı şimâl ve maşriḳı ange nâmzed kılub 28a/11-12

irtifâ' yükselme: i.-i râyât-i hilâfet üze hil'at-i *inni câ'ilün fi'l-arzı halîfening* Âdem kâmetine kiygizüb zîb ü ziynet virdi 2a/1- 2-3, 7b/1-2

irtikâb kötü bir iş işleme: vaż'-ı mezâmîre ve tanâbîre ve şürb ü hamra ve i.-i zinâya ve fevâhişe ikdâm eyledi 17a/3-4

İslâm millet-i İ. zuhûr kılandın ireli aḥbâr-ı Yahüdî ve 'ulemâ-yı Ensarîğa muşâḥabet kılıb güzêştelerdin istifsâr iderdi 3a/4-5-6 [ayrıca bk. İslâm Big 58b/8, 58b/12]

ism ad, nam (bk. ad): ḥaḳḳ sübhânehu ve te'âlâ andın suâl kıldı kim bul nevbet hem yir mining i.-i aḳdesime penâh kitürdi ya yok 8b/2-3; anıng üçün i.-i şerîfî İdrîs bolubdur 20a/12; ba'zı anıng i.-ini Sâkin hem debtür 24b/5-6; Cebra'îl anıng icâbet-i du'âsı birle kilüb bir i.-i büzürg Nûḥa ta'lîm kıldı 28b/9; Nûḥ ol i.-i bir daşa naḳş kılub Yâfeşe birdi 28b/9-10; ol i.-i büzürgi ange naḳş kıldı 30b/1; i.-i sâmi-yi Kündüz Big okutdı 102a/1

iste- görmek istediğini bildirmek, çağırmak: andın song Sübhân Qulı Hân Fâik Muhammed Muḳîm Hân i.-yüb Belḥe hân eylediler 97b/1-2; 'Alî Big Hân ḥużûrına i.-di 105a/1-2; Raḥmetullah Hânı i.-b ḥużûrîğa yol birdi 108b/12

istid'â isteme, dua etme: i. budur kim minge yol berseng ki behişte kirib ol düşmen-i ḳadîmî bir nev' ilen bu maḳâmın çıkarib intikâm çeksem 11a/8-9-10; ol leşker-i bî-kerândın penâh-i i. kıldı 60a/11-12

istifsâr sorma: güzêştelerdin i. iderdi 3a/6; mücib-i ol ḥâli i. eyledi 6a/12; ḥaḳîkât-ı aḥvâl Cebra'îldin i. kıldı 7b/8; melâikedin i. kıldı 9a/8; andıñ i. kıldı 16a/12-16b/1; İblîs anıng sebebi ceza' ve muşîbetidin i. kıldı 22a/2-3

istiğfâr Allah'tan af dileme, tövbe: be-tarîḳ-ı i. sülûk iderdiler 7a/10-11; üç yüz yıl yıgılab i'tizâr ve i. kılub aydı 13a/5-6

istiḥkâm kavrama, değerlendirme: İblîs aydı bul şahs ecvef turur ve i. peydâ kılmaz 9a/5-6

istiḥlâş 1. bir şeyi kendine mahsus kılmaya çalışma: evlâd-ı pâdişâh-ı firdevs mekân Emîr Timur-ı Gürgân Şâhrûḥ Mirzâdın Ḥârezm vilâyetini i. verüb serîr-i ḥânlık ve Özbek ḥâḳânlıkda müstaḳîm oldı 94b/8-9-10; Rüstem Bigi pâdişâh kötersünler tâ 'Irâḳ ve Âzerbâycânı anıların i. versünler 100b/7-8; 2. kurtarma: memleket-i mevrûenî Rüstem Bigdin i. virsün 101a/10

istikâmet doğrultu; bir şeyin bir tarafa doğrulması, uzanması: anıng neslidin baḳıyye bul ṭabaḳa ki be-vâsiṭa-yı i.-i câdde-yi itâ'atde emân ḳalib irdi 4b/10-11; oğlanları birle ol yirde ikâmet ve i. kıldı 29a/11-12; dağlar arasında mağara kılub i. idüb 31b/6-7; şimdi bul vilâyete ḥayme-i i. ber-pâ kılub turur 60a/4; vaḳti-ki Afşar Hân Tebrîz vilâyetine ḥayme-yi i. ber-pâ kıldı 60b/8-9; çok yıllar ol evlâd be-tarîḳ-ı firâr her vâdilerde ve beyâbnârlarda i. idüb rûzgâr ba-sar kıldılar 62a/11-12

istikbâl birine karşı çıkma: Rüstem Big ba'de-z-istimâ'-i ol ḥaber 'ilm-i muḥârebe ve muḳâtele efrâşte idüb oğlınıñ i.-ine kitdi 102b/6-7-8

istiklâl kendi başına olma, kimseye bağılı bulunmama: andın sonḳ İblîs mâhir-i ḥükümet ve riyâset-i i. olub 6a/4-5

istilâ ele geçirme, yayılma: Oğuz Hân deryâ-yı 'Amüvedin 'ubür kılub İrân vilâyetine râyet-i i. efrâşte kıldı 40a/8-9; bir niçe ḥalḳ şehîd olub fużalâ-yı i.-yı kızılbaş külâh-ı surḥ târîḥ kıldı 95b/5-6

istimâ' duyma, işitme: i.-i bu ḥaberdin şekk ü gümân-ı ḡalib şeyṭân bânında peydâ bolub özine faḥr eyleb aydı 6b/11-12; Âdem ve Ḥavvâ i.-i bu ḥikâyetdin beḡâyet ḥazîn ve endûḥ-nâk boldılar 11b/6-7; Ya'ḳûb Mirzâ ba'de'-z i.-i bu ḥaber 99b/8-9; ve Rüstem Big ba'de-z-i.-i ol ḥaber 'ilm-i muḥârebe ve muḳâtele efrâşte idüb oğlınıñ istikbâline kitdi 102b/6-7-8

istimâlet avutma, teselli etme: ba'zısı vaşıṭa-yı delâlet ve i. birle mükemmin-i şekâvetdin ḥalâş olub bir menzil-i şalâḥ ve sa'âdete yetişitdi 20b/6-7-8; delâlet ve i. birle küfre ve şirke ve ef'âl-i nâ-şâyeste ve a'mâl-i nâ-bâyestedin men' eyledi 59b/3-4-5

istirâḥat dinlenme: eyyâm-ı devletde re'âyâ ferâḡat ve i. kiçe ve kündüz olurdu 61a/11-12

istişmâm anlama, hissetme: her kimesnening ki ḳurbânlığı ḳabûl olsa âsmândın od-ı beyzâ kilib ol ḳurbânlık kılan kişini i. iderdi 15b/1-2; Ḥazret-i Âdem du'âsı birle âsmândın bir od kilüb ol Ḳâbil ḳurbânlığı i. kıldı 15b/7-8

'işyân itaatsizlik; ayaklanma: bir devr-i şevâbıt yok olandın sonḳ temerrüd ve 'i. ve tekebbür eylediler 4b/4-5; 'i.-verzide kıldılar 5a/4; şîve-yi 'i. ve nâ-fermânlık manzûr ola 8a/1; Ḥazret-i İdrîs vaḳtidin sonḳ 'âlem ara çok fışk u fesâd ve şüyûḥ temerrüd ve 'i. şüyûḥ tapıtdı 24b/8-9

iş etkinlik; görev; davranış: i. etmaḳlık dağı bu turur 55a/5; Oğuz Hânın yurtıda turğanda ni i. kıla turğanın ve çerige barganda niçük yörüy turğanın 57a/11-12; anıñ üçün min bu i.-ni kıla turur irdim 69b/3-4; öziñe ni i.-ni münâsib körseng kılğıl tidiler 69b/6-7; ata anasınıñ barça i.-lerine erkli 70a/3; Yavlının bu ḳılğan i.-in aytdılar irse uluḡ ve kiçik yaḥşı ve yaman ve körgen ve işitken tang aytıḅ ḥayrân ḳaldılar 70b/12-71a/1-2; anasığa mundaḳ i. kılamak ni yirde bar 74b/11-12; bu ni i. turur kim kiçe sin ḳılıb sin 75b/6-7; biz munıñ kıla turğan i.-lerini ḥalvetde 'arz kılalı 76b/1; barça i.-lerindin yama[n]raḳ bu kim 76b/5; anıñ üçün tirikliginde hem siz ikingiz irdingiz barça i.-ni kıla turğan 77a/5-6; il birlen ḥânning i.-i niçük bolur irgen tidi 78b/12; bid'at ve nâ-bâyeste i.-lerini fuḳarâ ḥayrı üçün yatḳurdılar 109b/1

işâret gösterme: İblîs ṭâvus i.-i birle yılan ḳasığa kıldı 11a/11; İblîs şecere-yi nehy-i i. kıldı 11b/12; Cebra'îl i.-i birle küḥ-ı 'Arafâta çıkıḅ 13b/10; el-ğaraż Âdem ḳurbânlığa i. kıldı 15b/3; atasını i.-i birle ḥükümet-i benî âdem ange ḳarâr tapıtdı 19b/12-20a/1; tört kişini rub'-ı meskûn-ı eyâlet i. ve beşâret virdi 21a/1

işik 1. kapı girişi: i. içinde oturdı 52a/3; on ikisi i.-de turub 52a/8; velâkin orunu i.-de belgüllü turur 53a/7-8; ivniñ i.-in 54b/7; pâdişâḥ i.-ine 55b/6; 2. kapı: Ḳanlı Yavlı i.-din kirib kıldı 71a/5-6

işid - duymak (bk. i-şit-): beyânın emîr-i selefdin i.-irdi 3a/7; bu cevâb i.-endin sonç 7a/9; bu sözni Nezir Kulu Bigdin i.- endin song 105a/7

işit- duymak (bk. işid-): muvaqqıf-ı inâyetdin cevâb *yerhamûke rabbûke* i.-di 9b/10-11; bu cevâb i.-diler 31b/5; müselmân bolğanın i.-se oğlu öltürür irdi 36a/12; hiç i.-ken ve körgeñ yok turur 36b/12; anı her kim i.-se ayturlar irdi 37a/3; Arab tilini i.-ken irmes irdi 37a/5; bu sözning i.-kendin sonç 38a/10; kiçik hâtunı i.-ib 38b/1; bu sözni i.-kendin song 37b/2, 38b/3, 69a/10, 69b/7, 74b/12; tib i.-dim 48a/4; i.-kenge kulağ 55b/7; haber i.-di 60a/10; barça halk munı i. 68b/9-10; halk i.-diler 74b/4; körgeñ ve i.-ken 71a/1; anga hem i.-dürdiler 75a/5; körgeñin ve i.-kenin 75a/7; bu haberni i.-kendin song 80a/2

it köpek: ol oğulnı i. südi birle tertib kıldılar 31a/9-10; Türk içinde resm turur i.-ning atı İrek Serek qomağ 85b/11-12

it- yapmak, kılmak: seyr i.-digince 1b/5; devr i.-digince 1b/5; başıga naşb i.-diler 5b/3; hidâyet i.-mek 5b/8; sözine iltifât i.-medi 6b/7-8; sâ'ât-ı kiçe kündüzi tâ'lim i.-di 19a/2; İdris naşihatı olarga teşir i.-medi 20b/9; sözini fehmi i.-medi 33a/2; esir i.-ib 85b/3; köp uluğ il i.-kenler 86b/9; yoldaşlık i.-meyüb 87b/5; merhamet i.-di 94a/8; hürmet qabul i.-diler 109a/12

i'tâ'ât boyun eğme, alınan emre göre davranma: anıñ neslidin bağıyye bul tabağa ki be-vâsi'ta-i istikâmet-i câdde-yi i.-de emân qalib irdi 4b/10-11; i.-i hüdâ-şinâşlıkdın uzağ düştiler 5b/7; cezâirlerde muqim bolan halk tamâma ange i. eyledi 20b/12; il bigiler barçası hediye ve tuhfe ilen Yılduz Hân hizmetige kilüb i. kıldılar 56b/3-4; rişte-yi i. ve hizmet-kârlığı ez qarâr-ı vâkı' Yılduz Hân hizmetinde ber-câ kitürsünler 56b/5-6; Oguzıñ her alt oğlınıñ evlâdı Afşar Hâna mu'ti' ve i. kilub 62a/2-3; Rüm halkı ange ser-rişte-yi i. ber-qarâr kilub hizmet-güzârlık ber-câ kiltürdiler 64a/9-10; şerif ve kiber ve şağir rişte-yi i. ve inkıyâdnı gerdenlerige hirmân (?) qabul itdiler 109a/10-11-12

italgu bir kuş adı: kuş i. turur 55a/7

itek etek: Oguz Hânning i.-ine iki qolları birlen muhkem yapıstılar 39a/1-2

i'tibâr saygınlık: mücib-i i. ve intibâh-ı ulü'l-ebşâr olur 90a/7; Moğol il arasında Qabul Hân iktidâr ve i. çok irdi 92b/4-5

i'timâd güven, inanma: eger sizler mining kavlime i. itsengiz sizleri bir dirâhta râhberlik kılayın 11b/8-9

i'tirâz karşı çıkma: ol hâletde be-târiğ-ı inkâr ve i. müstaqim irdi 7a/11-12

i'tizâr özür dileme: qadem-i i. ireli koyub be-târiğ-ı istiğfâr sülük iderdiler 7a/10-11; firâğ-ı Havvâğa mübtelâ bolandın sonç kırk kiçe kündüz ta'am yimedi ve üç yüz yıl yiglab i. ve istiğfâr kilub aydı 13a/4-5-6

ittifâk anlaşma, birleşme, uyuşma: bir fırkası Qâbil oğlanlarığa i. bolub fışk ve fesâda meşğul boldı 19b/1-2; her mühimmede ve maşlahatda bir birine i. olub 28b/4-5; her kingeş ve maşlahatda i. bolunglar tâ

mülk sizlere bâkı ve pâyende qalğay 49b/8-9; uluğ kiçik barça i. birle Dib Baquynı hân köterdiler 57a/7; andın song Şalâha'd-din evlâd her hayr u şerrüning nâmüsda i. olub tâ inkırâz-ı âlemeçe telâşning ve nâmüs kılurlar 62b/4-5; barça halk i. birlen Köl İrkige âriyet tapşurub irdiler 69a/8-9; barçası i. birlen bir hâtunı yiberdiler 74a/11-12; âhir barçaları i. kılib hânım yanında be-i. hâtunları hân aldığa kiltürüb sordılar 75a/11-12; be-i.-ı qabâ'il 'azm-ı teşhîr-i vilâyet-i Mâverâü'n-nehr kıldı 95a/10; ümerâ-yı Âzerbâycân umûr-ı hükümet ve saltanata Ya'qub Mirzâya i. eylediler 99a/6-7; be-i. leşker-i Kızılbaş sedd-i râh olalıñ 99b/7; be-i.-ı Şirvân Şâh Sultân Ya'qub Mirzâning fermâyişi birle müteveccih-i ceng ü cidâl oldı 99b/12- 100a/1; Kündüz Big Hasan 'Ali Big Afşar i.-i birle ve Necme'd-din Big Köklen birle 'âzim-i Şirvân oldı 101a/4-5; Anhoda aqvâmı i. eyleb 109a/8-9

ittişâl kavuşma, ulaşma: özini güzestelerine i. virüb ve ferzendlerini bu tar[z] hidâyet kılsun 2b/9-10; andın song kevkebe-yi ikbâl-i i. faş-ı beyân-ı Yılduz Hân-ı giti- sitân 56a/12-56b/1; ol vaqt selâtin Qalmağ nesebleri Ögetey Qaana i. kılurlar 94a/8-9; ola ilâ intihâ-yı âlemeçe bu silsile-yi âliye birle orunı bu rüy-i marziyye-i dîn-i eslâf-ı kirâm-ı âli-mağâmına i. virsün 97b/10-11

iv ev, çadır: (bk. öy) barib i.-ige tüşdi 45a/5; Buğra Hânın i.-ige kilib 74b/1; i. başıga 47b/5; i. yasadı turğan bir kişi 79a/5; i.-din çıkmadı 73a/12; i.-din kiltürgeñ 88b/12; i.-ige yiberdi 57b/2; i.-ning sol tarafında 49b/3-4; i.-niñ törinde olturtub 69a/12; Moğoldın alğan i.-ni 43b/2; ol kiçe hân i.-de yok irdi 74b/2; qaytub i.-ige tüşdi 44a/5; Qozı Tiginniñ i.-iğa barib 75a/4; Qozı Tiginniñ i.-indin 74a/12

ivlik evli, hane (bk. öyli, öylük): biri. kişini hân aldığa alib kildiler 45a/10; on ming i. kilib Mangit yurtıda olturdı 43b/10

iz 1. belirti, işaret, alamet: i.-in körüng tidi i.-ini kördiler 75a/2; Qozı Tegin i.-iniñ katığa kilib ayağın qoydı 75a/4; 2. arka, art, peş: yigirme yıl atası tahtında olturub uluğ atalarının köçiniñ i.-ine tüşüb köçüb kit[d]i 78a/1-2; qoparıb İt Becene i.-imdin yetdi 85b/8

izdivâc evlenme: vaqti-ki Mâçin mertebe-yi rüşd ve sinn-i bulûğa yetişitdi meyl-i i. eyleyüb 32b/2-3; anıñ be vasıta-yı i. ve râbița-yı imtizâc üç oğlan vücûda kildi 90b/6-7

izhâr ortaya çıkarma, gösterme, açıklama: bir kimseye i.-i hâl eylemes min 6b/7; beyân-ı vaq'anı i. eyledi 11a/12-11b/1; esrâr-ı nübüvvet ange i. kilub önge evlâdnı Sâm mütâba'atında vaşiyet kıldı 34a/1-2; bularıñ neslidin hem bir kimse hükümet ve hânlık yetişkanı öz mevrüdında i. ve beyân olunur 59a/10-11-12; râbița-yı illik ve qarındaşlık i. kilub çok hediye ve tuhfe ol pâdişâh hizmetine yiberdi 60b/2-3; i.-i ol vâkı'anı bir niçe maşlahat kördi 91a/1; Alanquva vâkı'a hâlini anlara beyân ve i. kıldı 91a/4-5; atasıñing öngine barib kören vâkı'asın i. eyledi 92a/8; anıñ i.-i nesebi a'lâ hazret-i Hıdv-i zamân Coci Hân eyyâmındın beri mezkûr ve tahrîr ve beyân olunur 94a/10-11-12; ol

vaqtda Köse Hacı Bayındır hâkim-i İsfahân Rüstem Big birle i.-i muhâlefet idüb hutbe-i be-nâm-ı nâmı ve ism-i sâmi-i Kündüz Big okutdı 101b/12-102a/1

izid Allah: eger î. te'âlâ Âdemi minge tafqîl eylese min ange mu'âva'at eylemem 9a/6- 7; î. te'âlâ ebvâb-ı 'inâyet-i bi-gâyetin ange meftûh eyleyüb ol hân-ı vâlâ-şân çok yıl halâ'ikğa hân ve hâkim oldı 58a/2-3; te'âkub-ı tât-at-ı î.-i müte'âle meşgûl irdi

izle - aramak: anı urayın teb nimerse i.-ledi 70b/9

'izzet 1. yüce, ulu: hâzret-i 'i.-i cellü 'alâ ol tâifening 'ukûbât ve mehlekeye helâk ve giriftâr eyledi 4b/5-6; Cebrâ'îl aydı kim hâzret-i 'i. irâde eyleyübtir kim sindin bir kişi mahlûk eylesün 7b/8-9; şüret-i vâkı'anı ma'rûz-ı seyr-i evkât rabbü'l-'i. eyledi 8a/3; hıttâb-ı hâzret-i rabbü'l-'i. boldı 12b/2; 'Azrâ'îl beyân-ı vâkı'aning 'arız-ı seyr-i evkât 'i.-e yetkürdi 18a/1-2; Hâzret-i Nüh bu cihetdin hâzret-i 'i.-e münâcât kıldı 28b/8; hâzret-i rabbü'l-i.-din mes'elet kıldı 34a/3-4; 2. hürmet, saygı; ikram: mindin sonk sizler hem uluğlarınızı 'i. ve ikrâm edingler 49b/7; 3. kuvvet, kudret: ol bu cihândın ötendin song anıñ oğlu Emîr Hâsan Big mesned-i 'i. ve hükümetde temekkün oldı 98b/7-8; mesned-i 'i. ve hükümetde mu'kim ve müsta'kim oldı 100b/1-2; oğlu Şâhrûh Big anıñ mesned-i 'i.-inde oturub 'ömr seyr keçürür irdi 103a/2-5

J

jengâr pas, kir: şabâh ü mesa müşâhede-yi şüret idüb j.-ı gâmi ayîne-yi zamîrdin zidüde iderdi 22a/10-11

K/Ķ

kabal - kuşatmak: şehрге k.-ıb uruşdılar 43a/4 kâ bil olanaklı: k. bolsa 49b/1

kabr mezar: Âdem k.-i 18b/2

kabûl razı, onay: anı k. kılmadı 37a/11; hürmet k. itdiler 109a/12; sizniñ bu naşihatlarınız k. kılgay min 71b/9; söziñizni k. kıldım 70a/2; k. itdi 23a/6; k. eyleyib 4b/3; k. kılmadı 37b/3; k. kılmadı 38a/8-9

kabza bir tutam, bir avuç: bir k. tofrağ 8a/5

kâğız kağıt: uluğ k.-ğa 'ahd-nâme bitib 55b/11-12

kaç - kaçmak: anıñ birlen hem yaman bolub köçüb k.-tılar 84b/5; Âyine k.-ıb 70a/11; Keyhusrevdin k.-ıb 82b/4; Oğuz Hân k.-tı 41b/9; Ögürçik ili birle k.-ıb 84b/10; tört tarafğa k.-ıb kitdiler 43a/12; k.-ıb her biri Sir ilığa barıb 87b/4; k.-ıb kitdi 78b/11; k.-ıb kitkendin song 78b/8; k.-қан leşkerining 41b/11; Kara Hân k.-tı 39a/4; qararıb k.-ıb kitding 85b/7; kırğavulnı taşlab k.-tı 45b/3; yüz öylük birlen k.-ıb 84b/7; Mâverâü'n-nehrğa k.-ıb 66b/10; k.-ıb Mâzenderân kitdi 42b/9

kaçan nasıl, ne zaman: her k. 69a/3, 69a/9, 93a/3, 89a/1; hânıñ ölüğini k. çıkarurumı 77a/4

kağem adım: biş k. 88b/9

kağim eski: hâzret-i 'allâmü'l-guyüb be-'ilm-i k. bilürdi 7a/6; bul kişi dost-ı k.-i İdris irdi 22b/3; k.

dine 95b/3; k. Türk tili 73a/7; k. Türk tilinde 42a/7

kā'ide kural: resmlerin ve k.-lerin 78a/5

kaf kaf harfi: k.-nı cim okuyturur 42a/10

kāfir Tanrıyı inkâr eden: anlar k. 37b/10; barça k.-lerni 24b/3; k. boldılar 36a/11; k.-ler aydırdılar kim 26a/5

kāfirlik Tanrıyı inkâr etme: her bir şehir k.-a yağı olub 56a/11; k.-de andağ muhkem irdiler

kāfiye yeterli (kadın için): şâliha ve k. ve üç oğlınıñ anası 73a/10

kal - kalmak: andın bir kimse evlâd k.-madı 94a/6; andın iki oğul k.-dı 95a/4; andın üç oğul ornına k.-dı 104a/1; atangdın singe mîrâş k.-ğan 69a/7; atasındın yaş k.-ıb irdi 106b/11; babasındın k.-an illerin 107a/5; bir kişi k.-ıb turur 57a/9; bir nimerse k.-ğanı bolğay 88b/1; bu silsile bâkî k.-ıb 2b/11; bu sözige tang k.-dılar 36b/9; il arasında k.-ıb 105b/12; imen k.-sun 19a/5; hayrân k.-dılar 71a/2; her işde sıkı k.-mağ 54b/12; hîç kim mindin k.-masun 44b/4; iki yaş oğlan k.-dı 81a/12; kiyin k.-ıb irding 45a/11-12; köngli k.-ıb 108a/3; leşker songında k.-ğan 45a/10; maşûn k.-dı 102b/1; mülk sizlere bâkî k.-ğay 49b/9; oğlanlarını yaş k.-ğanın 81b/3; hânlık ve serverlik yâdigâr k.-ğay 39a/12; Oğuz Hândın k.-an Kızıl öyi 52a/2-3; Oğuz hândın yâdigâr k.-ıb irdi 50b/3-4; hayrân k.-mış 1a/2; Hıttâ vilâyetinde k.-ıb irdi 52b/7; ol afetdin emân k.-dı 27b/2; ol iller Türkmenniñ k.-ğan çapışurlardılar 67a/2-3; olturğan Türkmenlerniñ içinde k.-dı 89a/7; öyde k.-ğan bigler 76b/12; pişmân k.-ub 24b/4; rüzgârda k.-dı 22b/10; sin yaş k.-dıng 69b/9; Türkdin yâdigâr k.-dı 29b/1-2; Türkmeniñ köpisi vilâyetğa tüşdi azı k.-dı 66b/11; k.-ğanını özine bağındurub kildi 76a/5; kırk yıl bâkî k.-ıbtur 17b/12; Kûsar atlı oğldın nesl k.-ğanı 86a/6; vağan tutub k.-dılar 80b/4; yâdigâr k.-dı 30a/2, 31b/11, 32b/1, 40a/12; yâdigâr k.-ıb irdi 26b/1; yâdigâr k.-sun 2a/9; yegirmi kişining atı bitilmey k.-ıb turur 83b/7

kal'a kale, hisar: bir k. binâ kıldılar 27a/11, 33a/3; muhkem k.-larğa berkildiler 44a/8-9

kan kan: anıñ ilinde biraz k. 92b/8; barça yirini k. kılib 74b/7; kızıl k. 79a/1

kanğ arabanın çıkardığı ses: yörigende kanğ kanğ kılib âvâz kıılır 41a/6

kanlı kanlı: öçli ve k.-lı boldılar 80a/3

kapla - kaplamak: altun k.-dı 48b/5

kar kar: azğına k. yağıb irdi 74b/3; k. köp tüşüb irdi 44b/3; uluğ k. yağdı 44b/7-8; yir k. turur 75a/2

kara kara, siyah: Hindü tek k. bolur 41b/1; k. yelim 41b/6; k. kişi 47b/5; k. halk Türk aytı bilmegenleridin 67a/12; k. halkning tili 42a/10; k. su 79a/2

kara- bakmak: ağzığa k.-y turur 79b/4; hâlimğa k.-mas bolsang 74a/6

karalgu karanlık (bk. karangu): k. cihân 56b/2

karangu karanlık (bk. karangu): tuman tutub k. boldı 68b/3; k. bolub irdi 27b/11-12

karar- çaresiz kalmak: k.-ıb kaçıp kitding 85b/7

karâr mec. huzur: kündüzler k.-ım yok 74a/6

karavul keşif kolu: k. kile turur 79b/10; k. yollayub irdi 101a/2; uzak k. saldılar 79b/10

karçıgay doğan: k. keklikke 72a/10; kuşu k. turur 55a/6-7; kuşu k. turur 55a/9

karı I yaşlı: ilning k. 55b/12; hân k. bolğandin song 73a/8; k. kişiğe 74a/6; k. kişiğe 73b/11; k.-lar yaşın o toyda unutdılar 68a/11

karı II: pazu, kolun üst kısmı: sol k. ilik ülüş aldı 54a/6; ülüş k. ilik boldı 52a/11

karı- yaşlanmak: k.-ğan çağında 84a/2; k.-ğan çağında 79b/5

karındaş kardeş: bir yakın k. bar irdi 68a/1; öz k.-ları 72b/10; öziniñ k. hâtunlarığa aytıb kingeşti 74a/9; k. turur miz 70b/1; k. turur siz 87b/8; k.-ımız deb 82b/1; k.-ları kilib 87a/12

karındaşlık kardeşlik: rābıta-yı illik ve k. izhâr kılub çok hediye ve tuhfe ol pādīshāh hizmetine yiberdi 60b/2-3; k.-dın ayrılır siz 87b/8; k.-larını ma'lûm kıldılar 80b/9

karşı karşı: k. barıb uruşub 70a/9; k.-ğa tapşurdı 105b/10

kārvān kervan: k.-gā oħşarlar 43b/12

kāse çanak: devletlerinin k.-leri 82a/7

kaş kaş: çatma k.-lu 56b/8

kaşlık kaşlı: çatma k. 58b/4

kat yan, huzur: anıñ k.-ıga yığıldılar 46a/9; Cānınıñ k.-ıga kaytıb kildiler 89a/5; oğlınıñ k.-ıga barsunlar 101a/3; Oğuz Hân k.-ıga bardı 38b/6; k.-ıga kilüb 84b/4; k.-ıga kaçıb kitdi 78b/11; anıñ k.-ında 83b/10; iki hâtunınıñ k.-ıga 38a/5-6; uluğ atalarının k.-ında yatıb 81a/9

katık yoğurt: k. bolğandin song 38b/11

katı-i'āmm katliam, kırım: leşkerini k. kıldı k. kılıb 43a/6

katre damla: bir k.-dür ki 'ummāna düşer 60a/8

kahtur sikkeni öz atıga k.-ub 46a/8

kavl söz: bir k. bu turur 19a/10; bir k. bu turur 23b/7; k.-ine firifte bolmağın 25a/12

kayda nereye: k. kitkenin bilmedi 84b/9

kaydın nereden: k. aldındı 85b/6

kayna - içi k.-dı 85b/9

kaysı bular k. eyalât tururlar 86b/12; her k. bir okını aldılar 48a/12; her k.-nıñ arasında 83b/6; her k.-sın bir baytal quyruğına bağlab 75b/7; k. birin aytalı 76b/5; k. kişi kim 83b/4; k. oğlanları 39b/4; k. tarafğa 49a/11

kaysı her k. 43a/9; k. uruğı köp bolsa 66a/1-2

kayt - dönmek; çekilmek: anda turub k.-ıb 45a/4; anı k.-a aldı 85b/4; bir niçesi k.-ıb 'Irākdın Mangkışlaq kitdiler 80b/10; Cānınıñ katıga k.-ıb kildiler 89a/5; Ögedey k.-ıb 43a/6; rüzgârlarıga k.-a birdiler 48a/11; k.-ıb barıb 74b/1; k.-ıb ivige tüşdi 44a/5; k.-ıb kile irdi 37b/5; k.-ıb öz yurtıga tüşdi 70b/4; k.-ıb Kozı Teginniñ iviğa barıb turur 75a/4; yükleb k.-dılar 41a/4: ayılğan sözlerden k.-mas 56a/2

kazan kazan: k.-ğa saldı 73a/3

kebāb kebab, kızartma: gūş[t]ını k. i derdi 29b/7-8; k. kılıb 45b/4

kebire büyük günah: bul cerime-yi k.-yi bid'at-ı seyyie andın rüzgâr ve hâlk ara hûn-ı nâ-hâkķ kılmak yadıgâr qaldı 16a/1-2

kebuter güvercin: k.-e yiberdi 27a/7; k.-e du'â-yı hayr kıldı 27a/9-10

keç - geçmek: ğayre hânlar kim k.-ib irdiler 107a/12; atasını yirine k.-üb 61b/8; atasınıñ yirine k.-ib 98a/12; çok pādīshāhlar k.-endir velikin Çingiz-i giti-pādīshāh k.-en degildir 94a/3; 'aşımızda k.-en vâkı'atları 2a/5; 'ömr seyr k.-ürür irdi 103b/5; İtil Suyunu k.-ib 84a/12; evkât k.-ürdi 102b/5; köp yıllar k.-endin song 87a/6; ming yıl k.-itdi 18a/7-8; tört ming tört yüz yıl k.-ib turur 83b/8; Qayı ilindin k.-kendin song 86b/11; vezir ornına k.-ürdi 64b/5; Âdem vefâtından yüz yegirme altı yıl k.-endin sonķ Nūh tālī'-i esedde mütevellid boldı 24a/10

kedhüdā damat: k. bolğaylar 73b/4; k. bolman tidi 73b/6; k.-sı Enkeş 66b/8

keklik keklik: keklikke zür kıla bilmezdi 72a/10

kelin gelin: k.-ler yaħşırak bilürler tidi 38a/6-7; k.-lerdin sordı irse 38a/7; k.-lerin çağırıp 38a/3; kiçik k.-ingiz 38a/9; uluğ k. 38a/7

kelle kelle: ülüşi k. ve uça oldı 52a/1

kem eksik: k. kildi 44b/5

kengeş - danışmak, görüşmek: barça bigler k.-tiler 77a/2; biglerin çağırıp k.-ti 38a/10-11; hâtünü birle k.-ib hasta boldı 76b/11; hâtunlarığa aytıb k.-ti 74a/9

kent şehir: serhadler ve k.-ler 49a/4; şehirleri ve kentleri köp turur 40b/10-11

kerāmet 1.ermiş kişilerin gösterdiklerine inanılan olağanüstü durumlar: Qorķut atanıñ k.-leri köp irdi 67b/4-5; 2. bağış; **mec.** evlat: ange tört k. kıldı 35b/7; bir oğul k. kıldı 17a/12; iki oğul k. kıldı 32a/4-5

kerek icap: aymasdın burun aytmak k.

74a/11; iki bölük kılmak k. 55b/7; tapşurmak k. 71b/1; kırk arķa öts k. 83b/8

keri geri: olarnıñ k.-sindin 62a/10

kerret defa, kez: bir k. 72b/12; sekizi k.-de 92a/4; yeti k. ol hâli müşāhede kördi 92a/4

kes - kesmek: saķalını k.-ib 77a/7

kestür - kestirmek: qolların k.-di 77b/5

keştü gemi: k. tartıb 26b/7; k. terrāslamağa muķayyed boldı 26a/5; k.-ğa kirdi 26b/2; k.-ğa sālğın 19a/5; k.-din çıktı 27a/10; Nūh k. kılmadın fāriğ oldı fermān boldı 26a/6; Nūh k.-si 28a/4; k.-ğa salsun 26a/9-10

keyik eti yenebilen yaban hayvanı (bk. keyük): bars k.-ke 72a/9; k. köp irmiş 76b/8; k. şikār kıldı 32b/10

keyük eti yenebilen yaban hayvanı (bk. keyik): daş ilen k. urub evkât ba-sar kıldı 16b/8

ķible güney taraf: k.-si Sayram 65b/10

ķıçķır - bağırmaq k.-ma min turur min 74b/8; k.-a birdim 74b/11

kıl- yapmak, etmek, eylemek: biglık ve serverlık k.-sun 28b/6; ağaz k.-dı 11b/3; şabr k.-gül 69b/12; ağraz k.-ub 30a/3; andın suâl k.-dı 8b/3; ange mevsüm k.-dı 32a/10; ange mütâba‘at k.-ub 50b/11; ange nakş k.-dı 30b/7; mişl-i âbâ-yı ‘azâm ve ecdâd-ı kirâmları dek ange hizmet k.-urlar irdi 104b/4; ange tefvîz k.-dı 28b/1; ange tört kerâmet k.-dı 35b/7; anı esîr k.-ib 66a/2-3; anı hân k.-dılar 77b/12; anı öziğe oğul k.-ib 88b/3; anı pâdişâh k.-sunlar 49b/2; anı yarğu k.-sa 55b/4; âsmâna uruc k.-dı 22a/1; azranlık k.-dı 29a/3; barçaları ittîfâk k.-ib 75a/11; bend k.-dılar 79b/6; ber-pâ k.-dı 61a/2; biş yüz yıl pâdişâhlık k.-dılar 65b/2-3; bi‘l-mühr k.-dı 50a/6; bir ay toy k.-ding 68b/11-12; bir kişi pâdişâh k.-gaylar 55b/8; bir nice naşîhat k.-dı 49b/6; bir şehir binâ k.-dı 32b/4; bir uluk kitâb taşnîf k.-ub 39b/8; bu işni k.-a turur irdim 69b/4; cem‘ k.-ub 39a/7; çubdın öy k.-dı 29a/12; dâd u ‘adl birlen hânlık k.-dı 56a/7; da‘vet k.-dı 20b/10, 23b/11; du‘â k.-dı 27b/13; du‘â k.-ing 6b/3; dünyâdın rihlet k.-andın sonk 34b/3; düşmenlerini yok k.-ib 48b/1; ‘adâlet k.-ib 57a/4; ‘ahd ve şart k.-dılar 56b/5; ‘amel k.-gaylar 56a/3-4; ‘amel k.-mağaylar 56a/4; ‘arz k.-ayın 56b/10; ‘arz k.-dı 60a/7; ‘ibâdet k.-ub 22b/5-6; ilge car k.-ib 45a/6; ilge ‘adâlet k.-ib 75b/12; ilniñ ne k.-ğanın aytalı 78b/8; emr k.-dı 4b/3, 7b/3, 8b/9; esîr k.-dı 40b/3; esîr k.-ib 44a/5; esîr k.-ur irdiler 66a/10-11; felek öyindin k.-dı 48b/7; fîkr k.-ib 41a/3; hidâyet k.-sun 2b/10; hizmet k.-dı 27a/6; ilgar başı k.-ib 46a/2; ikâmet k.-dı 33b/3; iki bigini baş k.-ib 42b/11; iki bölük k.-mak kerek 55b/7; iltimâs k.-dı 28b/7; îmân ‘arz k.-dı 37b/3; in‘âm k.-dı 47b/5; inhirâf k.-ur irdi 63b/3; itâ‘at k.-dılar 56b/4; katl-i ‘amm k.-dı 45a/3; kebâb k.-ib 45b/4; kingeş k.-ib 47b/7; kerem k. 1b/6; kitâb taşnîf k.-ub 23a/12; köp yıllar pâdişâhlık k.-dı 67b/10; leşkerlerinin cem‘ k.-ib 44a/7; libâs k.-maklık 32b/6; mañbûs k.-andın song 106a/1; mundın kıyâs k.-ing 66a/8; munı ni k.-urungı sin yahşı bilürsin 75b/5; munıñ k.-a turğan işlerni 76b/1; münâcât k.-ub 60a/11; mürâca‘at k.-andın sonk 6a/11; mürâca‘at k.-ub 100b/1; mürüvvet k.-ib 57a/12; müselmânlığa da‘vet k.-dı 40b/1; naşîhat k.-dı 2a/12; naşîhat ve vaşiyet k.-ğın 19a/6; naşîhatlarınız qabûl k.-gay min 71b/9; namâz k.-mağı halâ‘îka emr k.-dı 21a/8; nâmûs k.-urlar 62b/5; nâmzed k.-ub 28a/12; ni iş k.-a turğanın 57a/11; nöker olub hizmet k.-sun 50a/9; hâşıl k.-andın song 93a/8; oğlan uşağın olca k.-ib 43b/1; ol oğlanlara takسیم k.-ub 50b/4; halâ‘îka çok ‘adl k.-dı 64b/5; hamîr k.-dı 73a/2; hân ve hâkimlik k.-sunlar 50a/7; hânlık k.-a bilmediler 81b/3; hânlık k.-gül 69a/3; hânlık k.-dı 97a/4; hânlık ve biglık k.-ub- tur 35a/8; hânlık ve sultânlık k.-ur irdiler 98a/6; haremi birle halvet k.-dı 33b/1; Oğuz Hânı gâlib k.-dı 39a/3-4; hizmet k.-dı 52a/8; hizmetiga ‘arz k.-dı 50a/3; ol ‘azizing hizmetiga ârzü k.-ur 93a/4; ol pâdişâhların neseblerini beyân k.-mak 82a/12; ol yırde ikâmet k.-ub 60b/9; ol yurtda pâdişâhlık k.-dılar 43b/5; on bigi k.-ib irdi 79b/1; hoş vakıtlık k.-dılar 58a/10-11; zuhûr k.-andın ireli 3a/5; oknıñ tapılğanını ırım k.-ib 48a/11; hüruc k.-ib 107a/10; hükm k.-dı 39b/1, 44b/10, 44b/4, 8a/8;

Öğürçıkıñ inilerining neslin beyân k.-alın 86a/7; önge inilerini hükümet k.-ğanın 108a/9; öz cem‘iyyet birle karâr k.-ub 62a/9; özge işni k.-mağıl 37a/10; öziñe ni işni münâsib körseng k.-gül 69b/7; özüngiz hesâb k.-ing 65b/5; pâdişâh k.-dılar 46b/2; pâdişâh k.-dılar 46b/3; pâdişâhlık k.-ib 57a/4; pâre pâre k.-ib 74a/8; refâkat k.-ub 52a/11; rivâyet k.-dı 4a/12; rivâyet k.-ubturlar kim 21b/6; rücû‘ k.-dılar 35b/12; Rûma hükümet k.-dı 64a/12; serdarlık k.-dılar 35a/7; seyâhat k.-ub 29b/12; sırrıñızni halkğa fâş k.-dı 76b/3; söziğa ‘amel k.-ub 23a/5-6; sözine ‘amel k.-dı 23b/3; söziñizni qabûl k.-dım 70a/2; sözini fehmi k.-madılar 33b/8; sözlerini yalğan k.-madıñ 71b/12; şahlık k.-ib olturdu 42b/2; şehid k.-dı 97b/2; şehir binâ k.-dı 29b/12; şehir ve kal‘a binâ k.-dılar 33a/3; şunda k.-a başladı 74a/2; şükr k.-gül 72a/2; taşdik k.-dılar 91a/7; tamğasını belgü k.-dı 52a/5; tamâm halkı muti‘ k.-dı 59b/7; tecâvüz k.-mağaylar 2b/6; tekellüm k.-dı 33b/8; tenâvül k.-dı 29b/9; tokuz oğul ‘atâ k.-dı 33b/4; toy k.-dı 69a/11; toy k.-ib 70a/4; Tumangâ köp du‘alar k.-dılar 68b/10-11; Türkmen iline serdâr k.-dı 86b/5; k.-a başladı 4b/9; k.-ğan işin 70b/12; k.-ğan kingeşlerin 75b/1; k.-ğan kingeşlerinin 38b/2; k.-ğan hizmetleriga 49a/4; qabul kılmadılar 37b/10; qabûl k.-madı 37a/11, 37b/3; qabûl k.-madu k. 38a/8-9; kal‘a binâ k.-dılar 27a/11; taleb k.-urdılar 30a/12; kan k. kılıb âvâz k.-ur 41a/6; râbıta-yı illik ve qarındaşlık izhâr k.-ub çok h. ve tuhfе ol pâdişâh hizmetine yiberdi 60b/2-3; qarındaşlıklarını ma‘lûm k.-dılar 80b/9; katl-i ‘amm k.-ib 43a/6; uluğ toy k.-dı 36b/2-3; uluğ toy k.-ib 38a/1; uluğ toy yarağın k.-ib 48b/4; uluk kiçikğa naşîhat k.-ub 49b/11; Qorqutnıñ sözine ‘amel k.-ur irdi 67b/8; uruş k.-dılar 63b/11; ülüş ve orun ta‘yin k.-dı 52b/11; ümîd k.-ur irdim 71a/11; vaşiyet k.-dı 29a/6; vatan k.-ib olturdu 88a/9; vefât k.-anda 21b/1; vefât k.-dı 18b/6, 94b/1; yaman işler k.-ib 87b/3; yamanlık k.-ğanda 87b/5; yahşı fîkr k.-ing 84a/1; yahşı ırım ve niyyet k.-ib 68b/4; yarlıkğa yegirme yıl hânlık k.-andın song 81a/4; yeti yıl pâdişâhlık k.-dı 67b/6; yüklemekke mâl azlık k.-dı 41a/2-3; yüz bigi ve on bigi k.-maklık 40a/11; yüz y. yıl hânlık k.-dılar 57b/10-11; anı yağı olca k.-ub 81b/6; ni tavır-ı müdâra k.-ğanın 57b/1; Oğuznâme müsemma k.-dılar 39b/9; söziğa ‘amel k.-mağagaysın 25a/11-12; şikâr k.-dı 32b/10; vefât k.-dı 34b/6; ‘ahd k.-ğanların 55a/9-10

kıldır- yaptırmak, ettirmek: tokşan tokuz havz k.-ub 48b/8-9; ta‘zîm k.-dı 46b/8

kılıç kılıç: o k. v. ötmes irdi 41b/8; k. birlen çapıb 55b/6; k. sığmas 55b/10

kılıçlı kılıçlı: Salur ya‘ni k. dağı bu turur 55a/2-3

kımız kımız: birisini k. birlen tolturdılar 68a/9; havzlarğa salğan k. ve ayrıñ 68b/12; k. içib 69b/1; k. tolturdu 48b/9; k.-nı ayakını sundı 69a/12

kımal-eziyet çekmek: yörümek k.-dılar 44b/3-4
kır- yok etmek, öldürmek: Afşarñ leşkerin k.-dı 70a/10; köp illerni k.-ib 88a/1

kırak yan, taraf: bir k.-ında kilüb 29b/12

ķırğavul sülün: bir ķ.-nı aldı 45b/3; ķ.-nı taşlab kaçtı 45b/3

ķırġu atmaca: ķuşı ķ. turur 54b/3-4

ķırıl- yok olmak, ölmek: biz ġalk siniġġün ķ.-alı 89a/2

ķırķ kırk, 40: ķ. ming öyli 86b/4; ‘ömrümdin ķ. yaşı 17b/8; her ming yılda ķ. arķa ölse kerek 83b/8; ķ. ming öyli Türkmen ili birlen 98a/9; ķ. minge yetendin sonķ 18b/4; ķ. yıl 17b/12; ķ. yıl ġân bolub 76a/1

ķısıķ dar: ġeġeleri ķ. 67a/8

ķış kış: ķ. bolġanda 41b/3; ķ. irdi 44b/2

ķışlaķ kışın barınılan yer: ķ. tutdı 35b/12

ķıyma- dayanamak; merhamet etmek: oġlına ķ.-a bilmedi 36a/5-6

ķıyām bir işe girişme, teşebbüs etme: ķ. eyledi 19b/9, 5a/2; ķ. eylesün 17b/11

ķıyāmet kıyamet: ķ.-ġaġa Bozok tesünler 49a/7; ķ.-ece ukudın uyanmadı 16a/1

ķıyās karşılaştırma: mundın ķ. ķılıng 66a/8; ķ. eyleyüb 7a/3-4

ķız kız: anlardın bir ķ. alıb 88a/8; atasının inisi ķ.-ı 37b/6; bedbaġt ķ.-ning köngliġa 73b/9; bu ķ.-nı 70a/6; ey ķ.-ım oġlı 71b/11; her ķarnıdın ... bir ķ. mütevellid bolurdı 15a/2-3; iki ķ. 37b/9; Köl İrkinin bir ķ.-ı bar irdi 70a/2; Köl İrkinin ķ.-ındın 70b/6; körkli ķ.-ı 73b/8; Küz ġânning ķ.-ını 37a/8, 37b/3; ķ. anı kabül ķılmadı 37a/11; ķ.-dın başķa yatdı 37a/11; ķ.-dın bolġannın dost bolmas 71b/11; ķ.-ını ange birmedi 87a/9; ķ.-nı Tumanġa tapşurdılar 70a/5; ķ.-nı köşege ġarlab 37b/8; ķ.-nı Tumanġa birgenin 70a/7; yigirme ķız turur 18b/5; Oz ġân ķ.-ını 38a/1; ķ.-ga ķişı yiberib 37b/7

ķızġan bir tür yabani aġaç: yakınında bir tüp kıġġandın rüzġâr nimerse tapmadı 70b/9-10

ķızıl kırmızı, al: ol ķ. öyde 53b/7; ķ. öyde 52a/9; ķ. öyde oturub 52b/10; ķ. öying törinde 53a/1; ķ. ġan 79a/1

ķi bağlaç: aydı k. 9a/6; bir niġe ķişı ġân oldı k. 51a/2; bir ġatredür k. ‘ummāna düşer 60a/8; bul tabaķa k. 4b/10; ‘arz ķıldı k. 50a/3; her ġend k. 30b/7; köp ġalk boldılar k. 90a/1; kördüm k. 45b/2; min k. 7b/12; ming iki yüz dört yıl idi k. 108b/8; ol ķişı k. 21b/4; ol ķişıdır k. 9a/2; ol kün k. 68b/2; ġükm ķıldı k. 32b/8; ġalmaya k. 3b/1 ki bi gibi: Ģingiz k. pâdişāh 94a/3

ķiġe gece: bir ay k. kündüz toyda ... bolub 68a/9-10; bir k. ġâfil yatkanda 89a/4; bir k. uluġ ġar yaġdı 44b/7-8; bir k. uyķusunda kördi kim 91b/7; bir k. yatıb 79a/5; bu k. seġer vaķtıda 74b/7; bu ġaber bir k. Tebrize yetiştirdi 102a/11; her k. 36a/3; sâ‘ât-ı k. kündüzi 19a/2; k. kündüz 26b/4; k. ve kündüz 27a/2; k. ve kündüz 61a/12; k.-ler başķa yatıb 37a/12; k.-ler uyķum ve kündüzler ġarārım yok 74a/6; kündüz atamning bolsang k. mining bolġay 74b/10; ol k. ġân ivde yok irdi 74b/2; üç k. kündüz 36a/3; yeti k. kündüz 70a/4

ķiġik küçük: Ay ġânning k. oġlı 53b/2; barķa ġalk uluķ k. yıġılıb 64b/8; Daķ ġânning k. oġlı 54a/4; k. kelingiz 38a/9; k.-ini adı 104a/2, 107b/10; k.-ining

adı 107b/7; k.- leringize ri‘āyet idingler 49b/8; k.-ning adı 107b/9; k.-ning adın 106b/4; kiġik ġātūnı 38b/1; Tengiz ġânning k. oġlı 54a/7-8; uluġ k. 36b/9; uluġ k. barķa 57a/7; uluġ ķ. barķası 56b/4; uluķ ķ.-ġa naşıġat ġılıb 49b/11; uluķ ve k. 58a/11; üç k. oġlanları 48a/8; üç k. oġlı 48a/5-6; üç k. oġlını 49a/8; yüzleri k. 67a/8

ķil- gelmek: ġālib k.-di 41b/9; ġālib k.-di 72b/7; ġālib k.-ür irdi 40b/8; ġālib k.-ür irdi 66b/5; Ādeming ġizmetine k.-di 16a/12; aning ġatıġa k.-üb 84b/4; atası ġizmetiġa k.-diler 44a/11; atasın körey k.-di 73b/12; avdın k.-di 75a/5; ayrı bolub k.-ib 62b/9; barķa ġalk k.-diler 77b/3; barķa Oġuz ili ‘azāġa yıġılıb k.-diler 68a/2; barıb ġacı bolub k.-di 84a/3; Bedeġşān üsti birlen Semerķand k.-di 45a/4; biglernin k.-ür küni ġân öldi 77a/1; bir dāye ġātūn k.-ib aytdı 68a/4; bir ķişı k.-ib ġoynumġa kirdi 74b/8; bir niġe ķişı kem k.-di 44b/5; bir ġıraġında k.-üb 29b/12; bir yirdin k.-e turur 88a/11; bizning köрмаġımızġa k.-mediler 105a/5; Buġra ġânning ivige k.-ib 74b/1; Canının ġatıġa ġaytıb k.-diler 89a/5; Cebrā‘il k.-üb aydı ki 17b/1; cemā‘ati birle k.-üb 30a/7; ceng-ġāġġa k.-ib uruş başladı 109a/3; da‘vetine k.-mediler 5b/11; dünyāġa k.-genining zıķri 36a/1-2; düşmen k.-se 41b/7; ilning iġiġe k.-di 79b/3; ir ve ġātūnlar k.-ib 74b/5; esen ve amān barıb k.-dim 48b/3-4; işikdin kirib k.-di 71a/6; izinin ġatıġa k.-ib 75a/4; k. yurtunga iġe bul 70b/2; k.-e başladı 67a/10; k.-e turur irdim 45b/2; k.-gen ġişıleri 87b/9; k.-ib Afşar ilige ġoşıldı 62b/12; k.-ib yükünüb aytdı 46b/8-9; kerisindin leşker k.-üb 62a/10; köp ġerik birlen k.-ib 41a/1; könglige bu söz yaġşı k.-ib 47b/5; köngline k.-mes irdi 38b/8; leşker ġeküb Merve k.-di 95b/4; leşkerning songdın k.-e turur 44b/7; Moġol ġân üstine k.-üb 35b/1; ġân aldıġa alıb k.-diler 45a/10-11; Oġuz ġatıġa k.-diler 38b/8; Oġuz ġân yanına k.-üb 52b/8; Oġuz ġânning yurtına k.-ib 48b/3; ġizmetiġa k.-üb 56b/4; ġizmetine k.-di 27a/9; on ming ivlik k.-ib 43b/10; Ĥorāsāna k.-en vaķtda 103b/11; ġurüc ġılıb Türkistāna k.-di 107a/10; öltürgeli k.-e turur 38b/4; ölüġ üstine k.-mediler 77a/6; ötüġni yirinde ġoyub k.-di 74b/2; öyine k.-di 81b/10; piyāde k.-e turur miz 44b/9; Salur ilining iġine k.-ib 88a/7; Semerķand ve Buġārāġa k.-ib 47b/1; sini dünyāġa k.-gendin 69b/10; Sir Suyının ayaġına k.-ib 67a/4; Tebriz vilāyetine k.-diler 60b/5; tigeni alıb k.-sün 45a/9; Tibetni ġapıp k.-di 46b/1; tili k.-mesdin 37a/4; tiz k.-sünler 38a/12; toyġa k.-gen 36b/9; dört ġul k.-irken 87b/2 Tumannın dünyāġa k.-geninin zıķri 68a/1; Türkmen yurtıġa k.-ib 67a/9; ġara ġalkning tili k.-mesligindin 42a/10; ġaravul k.-e turur 79b/10; ġarındaşları k.-ib 87a/12; Ģasımlı ġalkı zuhūra k.-di 59a/3; ġaytıb k.-e irdi 37b/5; Ģıbġak yurtıġa köġüb k.-diler 43b/3; uluġ atalarımız Türkistāndın k.-gen tururlar 80b/9; uluġ leşker birle k.-ib 72b/9; üç oġlan vücūda k.-di 90b/7; vücūda k.-di 4a/5; yaġıdın alıb k.-ib 76b/3; yanıġa k.-di 31b/1; yanıġa k.-ib 74a/1; yanıġa k.-üb 12a/4; yaġşıġa yaġşı yamanġa yaman ġoş k.-ib 78a/1; yurtıġa k.-ib 48a/3; yurtını k.-ib aldı 70a/11 ziyāretinge k.-ib 23b/8

kiltür- getirmek (bk. kitür-): ange táb k.-e bilmedi 78a/9; atası bergen illerning barçasın k.-di 43b/2- 3; barça nökerlerini çağırıp k.-di 48b/9-10; biş taylık baytalını k.-üb 75b/6; ‘Alî Big yanığa k.-üb 105b/1; ivdin k.-gen koşını 88b/12; İmān k.-di 25a/2, 36a/6; k.-üb irdi 30a/10; köp avını k.-diler 48a/9; oğlanı ma’reke içığa k.-üb 36b/3; hân un k.-di 73a/2; olcalab k.-üb 76a/6; pādīshāh işikine k.-üb 55b/6; şirk k.-üb irdi 26b/7; tengrige İmān k.-megenlerni 44a/4; Tumannı k.-üb 69b/8; qaşığa k.-üb 25a/11; üç oq kiltürgen 49a/7; yay ve okını tapıp k.-dingizler 49a/9; hizmet-güzârlık ber-câ k.-diler 64a/10; Ulaşını k.-üb 57a/10

kim bağlaç: andın suâl kıldı k. 8b/3; anıng üçün k. 36a/8, 74b/9; ant içdiler k. 56a/1-2; aydılar k. 3a/12; barça bigler sordılar k. 68a/3; barça halkğa tidiler k. 55a/10; biglık kılub-tur k. 35a/8; bir qavlı-i Oğuznâme bu turur k. 19b/10; bir kiçe uyqusında kördi k. 91b/7; bir niçe vaqtdın song boldı k. 91a/2; bu cihetdindür k. 28a/2; bu şart birlen k. 69a/9; Çingiz Hân sordı k. 86b/12; Ebû’l-hayr Hân irdi k. emr eyledi k. 8b/5; hidâyet kılsun k. 2b/10; kâfirler aydırdılar k. 26a/5; kördi k. 37b/5; ma’lûm bolsun k. 3a/2; mestür olmaya k. 1a/11; niçe yıl turur k. 6b/6; halk işitdiler k. 74b/4; halkdın sordı k. 57a/8; hâtûnındın sordı k. 38a/4; Oğuznâmede şahîh turur k. 33b/10-11; ol kişidin sordı k. 45a/11; ol kün k. 71a/11; ol vaqt k. 86a/12; olar k. ... Ebiverd bardılar 106a/6; olsun k. 1a/9; hüküm kıldı k. 44b/4; rivâyet kıldı k. 4a/12; sebebi bu turur k. 26b/7; şart kıldılar k. 56b/5; Türkmening günâhkârları k. 88b/10; uluk oğlu Biyik Depe Hân k. 58b/6; Uyğur İrgıl Hı’âce k. 88a/5; Zafarnâmede mezkûr turur k. 30a/1-2; anı her k. işitse 37a/3; beyân olsun kim 2a/7; ‘adâlet iderdı k. 98b/4; Ebû’l-feyz Hân k. 97b/5; her k. arka bolsalar 55b/5; her k. bu i llerğa qoşulsa 87a/4; her k. öz yurtğa hân ve pādīshāh oldı 87a/6; her k. pādīshāh bola turur 79a/2; her k. qâbil bolsa 49b/1; hicret târîh ming alt irdi k. 96a/8; hiç k. 44b/4; hiç k. köngline kilmes irdi 38b/8; hiç k.-ni bilmediler 44b/5; k. atqanın bilmediler 39a/5; naşihat kıldı k. 2a/12; tüş körer k. 79a/6

kingeş danışma, görüşme: her k. ve maşlahatda 49b/8; k. bigleri 57b/8; k. kılıb 47b/7; k. ve maşlahat birle 50b/3; kılğan k.-lerin 75b/1; kılğan k.-lerining 38b/2

kir- girmek: behişte k.-sün 11a/5; işikdin k.-ib 71a/6; k.-mege öy yok irdi 42a/4; keştığa k.-di 26b/2; Özbekning sözine k.-ib 105a/12; taşarrufığa k.-gizsün 104b/10; tamām Türkistânı taht-ı taşarrufına k.-güzüb 107b/2; tüşige k.-ib 36a/4; qovukğa k.-genni 43a/9; qoynumğa k.-di 74b/8

kir kir, pis: k. yuva tururlar 37b/6

kişi şahıs, insan: gayr-ı meşhûr k.-lerni 83b/5; arka bolğan k.-ni 55b/6; atlık k. 46a/10; atkucı k. 46b/3; barğan k.-siğa 87b/9; barça ilge k. 79b/6; barça Oğuz iline k. yiberib 71b/3; biligli k.-ler 55b/10; bir ivlik k.-ni 45a/10; bir k. bar irdi 25a/9; bir k.-ning adı 62b/11; bir niçe k. 44b/7; bitilgen k.-lerning 83b/5; bu k. 47a/3; bu k.-ge 47a/4; bu körgen tüşingni hiç k.-ge aytmağıl

79a/8; çeber k. 41a/3; çok gayür k. irdi 64b/11; ilge k. yiberdi 38a/12; iri âvâzlu k. 56b/8; k. yiberdiler 76b/12; k.-ge aytmadı 36a/7; k.-sining çirayı 41b/1; kilgen k.-lerni 87b/9; kezzâb k.-ni 25a/11; köp k.-ler öldi 45a/2; hânın yibergen k.-lerni 106a/3; hânın bir k.-si barsa 55b/3; Oğuz Hânın körgen k.-din k. 57a/8-9; ol günâhkâr k. 55b/2; ol k. ki qalem dıttı 21a/5; ol k.-ning oğlanı 88b/2; ol k.-ning oğlanları 41a/7-8; olarning neslidin hem çok kişi 35a/7-8; on alt ming k. 79b/7; oquğan ve tınglağan k.-ler 84a/1; önge k. 25b/5; özge k. 66b/1; özge k.-ge 87b/11; şol k.-ning neslindin 45b/6; Türkmenlerning târihini bile turğan k.-leri 83a/3; qara k. 47b/5; qarı k.-ge 73b/11; qaysı k. 83b/4; kızga k. yiberib 37b/7; qoyğan kişileringiz 45b/5; yahşı k.-lerin 47b/6; yasağan k.-ni 41a/7; yegirmi dört k. 43b/5

kit- gitmek: ağası kiyinindin k.-ti 82a/1; avğa k.-di 38a/3; avğa k.-ken biglerğa 76b/12; avğa k.-tiler 76b/10; esenig k.-ib 79b/5; her sarı k.-di 43a/9; İrân ve Turan üstine k.-keninde 42b/7; k.-e turğan 68b/6; k.-kendin song 76a/12; k.-kenining kiyinindin k.-ti irse 81a/6; kiyinindin k.-ti 77b/11; köç uzab k.-kendin song 88a/12; oğlının istiklâline k.-di 102b/8; haqq rahmetine k.-di 56a/8; Oğuz ilining Şâh Melik bozulıklığında k.-mey 81a/2; ol dünyâğa k.-di 57b/7; ölümğa k.-er 74a/11; öyge k.-kendin song 85b/5; taşlab k.-ken 77b/4; qaçıb k.-kendin song 78b/8; qaçıb k.-tiler 43a/12; qorqusındın k.-e bilmedi 89a/6; uyquğa k.-ti 92a/2; yırak k.-mez irdi 21b/12-22a/1; haqq rahmetine k.-di 57a/5; köçüb k. 78a/2

kitâb kitap: bir uluk k. 39b/8; bu k. sözidin 2b/4; k. aytıb tururlar 82a/12; k. taşnîf kılub 23a/12; Oğuznâme k.-ını 39b/9; ol k. adını 39b/8; uluk k.-lar 39b/6

kitür- getirmek (bk. kiltür-): altun yayı tapıp k.-dingiz 49a/5; himmetiğa lâyıq savın k.-diler 68a/7; imān k.-mez 25b/6; haber k.-sün 27a/5; hân aldığa k.-diler 48a/8; hizmetinde ber-câ k.-sünler 56b/6; penâh k.-di 87b/4; yüz k.-di 12b/4, 17b/7, 28b/1, 30b/10, 62a/10, 94a/4

kiy- giymek: hudâ tebârek ve te’âlâ hil’at-ı hilkat ange k.-güzdi kim irdi 3a/10-11; ötükin oğurlab k.-ib 74b/1; qametne k.-gizüb 2a/2-3

kiyin arka, art; sonra: ağası k.-indin kitdi 82a/1; kitkenining k.-idin kitdi 81a/6; leşkerdin k.-inde koyğan kişileri 45a/8-9; minig k.-imdin yibergil 79b/2; ni üçün k. kalıb irding 45a/11-12; hân k.-idin yetdi 42a/3; tivege minib k.-iniden bara irdim 85b/8

kiyöv damat: ol vaqtda Mervning hâkimi Nûr Muḥammed Hân ‘Abdullâh Hânning kiyöv irdi 104b/10-11

kd kol; el: qarnığa qol qoydı 9a/4; avlamakğa k.-um yetişmey turur 48a/3; bir kün bir lokma güş qolıdın nemek-sâra tüşdi 29b/8; iki ayağın ve iki k.-ın 75b/6; iki k.-ları birlen 39a/1; leşkerining k.-ına 41a/2; nökerining k.-ına 47b/10; k.-ğa tüşkenin 43a/8-9; k.-ı birle yazıp 73a/3; k.-ına tüşitdi 46a/6; k.-ında östürdi 76a/7; k.-ında sakladı 42a/11; k.-ların kestürdi 77b/5;

Qalaqlarning q.-indın 47b/9; **qol yap-** desteklemek: q. y.- masunlar 55b/4

kon- konmak, yerleşmek: biri köçer biri q.-ar 443b/12-44a/1; vilâyetiga q.-durdı 98a/10

kop- kalkmak: yirindin q.-a qeldi 77a/12

korq- korkmak: aşikâre bolur teb q.-tı 37b/8; q.-anidın rästı aytdı 79b/6; q.-anidın söz ayta bilmedi 46b/12; q.-ub öltüre bilmediler 84b/2; q.-ub Qırım kildiler 84a/11

korqınq korku: q.-dın hiç nimerse ayta bilmediler 47a/1-2

korqu korku: q.-sındın kite bilmedi 89a/6

koş- katmak, birleştirmek: türlü aşlarını q.-ub 48a/10

koşlı ailesiyle, eşyalarıyla birlikte: q. ve nökerli 47a/4

koşul- katılmak: Afşar iliga q.-dı 62b/12; Afşar iliga q.-ur irdi 62b/9; anlarğa q.- ular irdi 40b/4-5; Aymaq iline q.-a tururlar 45b/8; az uruqları anğa q.-ub 66a/8-9; bu illerğa q.-sa 87a/4; müselmân bolğan illeri Oğuz Hānga q.-dı 40b/5-6; Türkmen bolub Türkmenğa q.-dılar 88b/5; uruqlar anğa q.-urlar 66a/3; bir niçe az uruqlar anğa q.-ur 66a/7; Çağatay iline q.- a tururlar 45b/8-9; özge hānlarğa barıb q.- dı 40b/6

kov-kovmak, göndermek: Āyineni q.-ub yurtığa bardı 70a/11; Neqr Qulı Bigni q.- lab köçüb 106a/4

kovuq bir şeyin oyuk durumda bulunan iç kısmı: q.-ğa kirgenni 43a/9

kovuş boş: içi q. ağacını 42a/9; içi q. yığacını 42a/7

koy- koymak, bırakmak; ad ermek: adın ange q.-dılar 106b/11; adını İt Becen q.- dılar 31a/11; adını Māçin q.-dı 32b/2; adını Oğuz q.-dılar 36b/11; adını Timüçin q.-dı 92b/10; adını Yavlı q.-dı 70b/7; anı şundaq q.-gül 48a/1; anı yirde q.-arını 77a/4; anlarğa Uyğur at q.-dı 38b/9; at q.-dılar 67a/11; at q.-ub turur min 68b/5; ayağın q.-dı 75a/4; babasını adını aña q.-mıslardı 61b/1; barçasığa daruğa q.-ub 44a/12; barçasına hâkimler q.-ub 48b/2; bir ucını çıkarıb q.-gül 47b/11-12; daruğa q.-ub 44b/1; Dib Baquy Hānnı atın q.-ub 57a/6; ömrine q.-gil 17b/8; ireli q.-ub 7a/10; kiyininde q.-ğan kişileri 45a/8-9; mini ihtiyârımğa q.-madın 75b/4; müselmân bolğanlarğa tegmey q.-ub 44a/3-4; sözimizni q.-mağalı 47b/12; q.-ğan kişiler 45b/4; qarmığa qulaq q.-dı 9a/4; ülüşini tōş q.-dılar 52a/4; yaqşı at q.-gül 68a/12; yaqşı at q.-alı 87a/2; yirde q.-dılar 10a/6; ötükni yirinde q.-ub kildi 74b/2

koy koyun (bk. qoyun): böri q.-ğa 72a/8; toquz ming q. 48b/8; tört ming q. öltürdi 68a/8; q. ve sâir hayvânât 29b/2; qurddın q.-uğa hiç noqsân yitişmez irdi 98b/5

koyun koyun, sine: q.-umğa kirdi 74b/8

koyun koyun (bk. qoy): qurd birle q. bir yirde kezdi irdi 98b/4

köç 1. göç: k. uzab 88a/12; uluğ atalarının q.-inini izine tüşüb 78a/2; **2.** aile, eş, kadın: barça k.-lerin ve kelinlerin 38a/3; bir iki k.- in alıb 42a/2; oğlınız k.-ini sevmeydür 37b/1; hānnıñ k.-leri hiç boylarında bar

mu 68a/3-4; Oğuz ili k.-in çekib 80b/12; sizing k.-üniz birlen 76b/5

köç- **1.** göçmek; köy, şehir veya ülke değiştirmek: andın k.-üb 84a/12; biri k.er biri konar 43b/12-44a/1; Bozok ilindin k.- ürüb 86b/4; k.-üb Hōrāsān bardılar 82a/4-5; k.-üb kaçtılar 84b/5; k.-üb Ürgenç bardılar 78a/9; k.-üb Ürgenç bardılar 82a/4; k.-ürğan eyalatınız tururlar 86b/8; köp il k.-üb 82a/3; otuz öyli sārban k.-ürüb 89b/2; öyi k.-e turur 88a/12; Türkmen ili birlen k.-ürüb 98a/9; Qıbçaq yurtığa k.-üb 43b/3; qovlab k.-üb 106a/4, andın k.-üb 80b/3; **2. ölmek:** ‘ālemidin k.-di 96a/11; k.-üb kitti 78a/2

köçiken bir kuş adı: kuşu k. turur 54b/6

köker- yeşermek: kögsindin üç dıraht k.-ib bülend çıkdı 79a/6

köl göl: k.-niñ suyındın 69a/1

kölük yük hayvanı: k.-sizlikdin her yana tapıp irdiler 106b/12

köm- gömmek: tofrağa k.-di 16a/7; torpakğa k.-üb 47b/11

könder- göndermek: hizmetiga ilçı k.-di 60b/1

köngül gönül: bedbaht kızının k.-iga 73b/9; hiç kim k.-ine kilmes irdi 38b/8; ikinci k.-ümdin 68b/4; k.-i qalıb 108a/3; k.-imiz buğday unındın bolğan aşnı tiley turur 73a/1; k.-ine ve tiline 37a/6; miniñ k.-ime hevâ vü heves peydâ boldı 73b/3; ol bed-bahtnıñ k.-ige 47a/5; şırın sözine k.-ini birib 89a/3

köp çok: anıñ k. sever irdi 38a/2; ilning k.-i 38b/5-6; filân çölning avı k. irmiş 48a/4; filân yirde keyik k. irmiş 76b/8; işim k. 48a/3; İstek k.-rağı 43a/9-10; k. avnı hān aldığa kitürdiler 48a/8; k. il bar irdi 41b/4-5; k. il nöker birib 42b/1; k. illerni kırıp 88a/1; k. mālğa 89a/3; k. oğlanları bar irdi 38b/7; k. hālq bar tururlar 107b/6; k. rüşvetler 88b/11; k. koy 47b/12; k. uruğdın pādışāh köterib 66a/8; k. yıl 5b/5; k. yıllar 46a/9-10; k. yıllar 8b/11; k. yıllar burun 79a/5; k. yıllar ötti 81b/7; k. yıllar tutub 48b/1; k.reki Çerkes ve Tuman yurtığa bardılar 43a/12-43b/1; k.-reki köçüb Ürgenç bardılar 78a/9; kerāmetleri k. irdi 67b/4-5; kölniñ suyındın köp boldı 69a/1; köp av tutub 48a/5; köp du‘alar qıldılar 68b/10-11; köp in‘āmlar birib 57b/2; köp etler 48a/10; köp yıllardın song 76a/4; māl k. boldı 36a/10; Türkmenin k.-isi vilâyetğa tüşdi 66b/11; qar köp tüşüb irdi 44b/3; qaysı uruğı k. bolsa 66a/1-2; uluğ suları k. bolur 45a/1

kör- görmek: andın k.-gec 41a/4; anlarını k.-diler 67a/10; atasın k.-ey kildi 73b/12; bizdin yaman k.-ürler 87a/3; bu k.-gen tüşingni 79a/8; ‘ömr k.-di 19b/11; ‘ömr k.-endin song 50a/11; ‘ömr k.-üb 19b/7; eyü k.-ünüb 1b/11; hiç işitken ve k.-gen yok turur 36b/12; izin k.-üng tidi 75a/2; k.-e bilmedi 76a/9; k.-gen tüşini 36a/7; k.-gen vākı‘asın 92a/8; k.-gen ve işitken 71a/1; k.-gende köz 55b/7; k.-genin ve işitkenin 75a/7; közin açıb k.-di 81a/8; közleri birle k.-üb 91a/6; leziz k.-di 29b/9; ni işni münāsib k.-seng 69b/7; oğlı k.-üb küldi 27b/10; Oğuz Hānnı k.-gen kişidin 57a/8-9; ol ildin çok yaqşılıq k.-üb 62b/10; tüş k.-er kim 79a/6; uykısında k.-di kim 91b/7; üç yüz

elik yıl 'ömr k.-di 28a/8; vâcib ve lâzım k.-diler 21a/5; yetiše k.- sünler teb 77a/1

körgür- gözükmek, görünmek: hiç k.-mez irdiler 23a/2

körgüz- göstermek; gözükmek: mu'cizeler Hâzret-i İdris ol tâ'ife k.-ib 20b/6; ol nevâhîde yir k.-di 30a/3

körkli güzel: k. ata anasının 70a/3; k. kızı 73b/8; k. yurtında at kötergen 73b/8

körset- göstermek: bular k.-ib i der merdânelik 49a/1

körünüş huzur: k.-de olturganda 46b/4; k.-de sancdı 47a/1

köter- kaldırmak: pâdişâh k.-diler 57b/6, 66a/2; bir niçe yıl Rûm hükûmeti k.-ildi 64a/11; Dib Baquynı hân k.-diler 57a/7; henüz pâdişâh k.-mey 47b/3; iki kişini pâdişâh k.-megeyler 55b/9; İnal Yavını pâdişâh k.-diler 67b/2-3; köp uruğdın pâdişâh k.-ib 66a/8; loğmanı yirdin k.-ib 29b/8-9; öziden töre k.-ib 66b/3; Kayı Hân hân k.-diler 57a/3; Kozı Yavı oğlını pâdişâh k.-diler 57b/7-8

köykenek bir kuş adı: k. turur 54a/12

köz göz: körgende k. 55b/7; k.-ine yaruğ boldı 56b/3; k.-leri uluğ 67a/8; k.-in açib kördi 81a/8; k.-leri birle körüb 91a/6

kuçakla- kucaklamak: Suvarnı k.-b yüzidin öpdı 77b/1

kul kul, köle: k.-ı nıku turur 55a/6; tört k. kilirken 87b/2; anıng nökeri ve k.-ları 88b/8

kulak kulak: sözine k. salmang 25a/8; işitkenge k. 55b/7; k.-ına söz ayta turur 76a/11

kuma aynı kişiyle evli kadınların birbirine göre durumu, ortak: k.-dın bolğan oğlanları 51b/6

kurbânlik kurbanlık: k. idingler 15a/10; k. ol kıldı 21a/8

kurd kurt: k. birle koyun bir yirde kenzer 98b/4; k.-a müsemma dururlar 91a/9; k.-dın koyuğa hiç noğsân yetişmez irdi 98b/5

kurtul- kurtulmak (bk. kutul-): ili birle kaçib k.-ub 84b/10; hâtûnı k.-ub irdi 42a/3; kaçib k.-ğanları 40b/8

kuş kuş: ahtuğının adı ve k.-larını 54a/10; k.-ı göbek sarı turur 54b/2; k.-ı serinçe turur 54b/9; k.-ı Ala Toğanağ turur 54b/12- 55a/1; k.-ı behrin turur 54b/10; k.-ı buğdaynık turur 55a/1-2; k.-ı bürküt turur 55a/3; k.-ı cürre laçın turur 54b/7-8; k.-ı encarı turur 55a/4; k.-ı hümay turur 55a/2; k.-ı italgı turur 55a/7; k.-ı köçiken turur 54b/6; k.-ı laçın 54b/12; k.-ı sübürtey turur 54b/11; k.-ı turumtay turur 54b/3; k.-ı tuyğın 55a/8; k.-ı qarçağay turur 54b/4-5; k.-ı qarçığay turur 55a/6-7, 55a/9; k.-ı kırğu turur 54b/3-4; k.-ı yağalbay turur 55a/5

kuşluk Gün ağarmasından güneşin yükselmesine dek geçen zaman aralığı: yaz bolğanda k.-ında bolur

kutul- kurtulmak (bk. kurtul-): yavıdın k.-ğanları 66b/10

kuvvet güç, kuvvet: k.-i yok irdi 84a/9

kuyı aşağı: k. salıb 71a/9

kuyruk kuyruk: bir batyal k.-una bağlab 75b/7

küçli güçlü: 'İrâkning küçli ve yahşı halkı 84a/6

kül- gülmek: oğlu körüb k.-di 27b/10

küldür güldürmek, sevindirmek: dostlarını k.-üb 75b/12

kümüş gümüş: k. kabık attılar 58b/1

kün batışı batı: k. b. Sir Suyının ayağı 65b/11-12

kündüz gündüz: bir ay kiçe k. 68a/10; k. atamning bolsang kiçe mining bolğay 74b/10; k. sözleşmes irdi 37a/12; sâ'ât-ı kiçe k.-i 19a/2; kiçe k. 26b/4; kiçeler uyqu ve k.-ler qararım yok 74a/6; üç kiçe k. 36a/3; yeti kiçe k. 70a/4

künlük günlük: k.-imning azlığıdın 45a/12

L

laçın şahin: kuşı l. 54b/12; kuşı cürre l. turur 54b/7-8

lâ - 'ilâc çaresiz: l.-'i. bolub bolub oğlını Mervdin hem-râh alıb 103b/7; eyalâtdın ayrılıb l.-'i. Hôrâsân Afşarının arasında barıb qarâr tapdı 106a/10-11

laçab takma ad: ange Oğuz Hân Hıfây l. virdi 52b/9; l.-ı Bahtiyâr 45b/10

la'1 parlak kırmızı renkte değerli bir taş: l. ü yâküt 48b/5

lâyık bir kimseye uygun, yaraşan: himmetiğa l. 68a/7; l. şehirler 49a/4; pâdişâhlarğa l. 70a/4

leşker asker, ordu: Afşarın l.-in kırdı 70a/10; öz l.-i birle 60a/6; çok cem'iyet ve l. yığub 62a/7-8; çok l. ve sipâh birle 35b/1; çok l. ve sipâh ilen 59b/9; kerisindin l. kilüb 62a/10; l. birle 60b/4; l. çeküb 95b/4 l. cem' idüb 100b/2; l. cem' eyleyib 30b/11; l. çeküb 52b/5; l. halkı yörümeye kınalıldı 44b/3-4; l. tartıb 72b/12; l. tartıb 72b/6; l. yığıb 44a/5; l.-e yetişüb 52b/2; l.-ini katı-i 'âmm kıldı 45a/3; l.-ining qolına 41a/2; l.-lerinin cem' kılıb 44a/7; l.-ning songdın kele turur 44b/7; l. songında 45a/10; hânning l.-din 45a/8; Oğuz ilining l.-in 81b/9; Şâh Melikning l.-i 79b/11; kaçқан l.-ning 41b/11; uluğ l. birle 72b/9

luğat dil: bir l.-a tekellüm kıldı 33b/8; on sekiz nev' l. 33b/7; on toquz l.-a 34a/9-10; otuz alt l. söz 33a/1; l.-i 'İbrânî turur 17b/3

M

ma'âş yaşayış: yahşı m. kılıb 69a/5

ma'kül akla uygun: m. boldı kim 73b/9

ma' l ü m bilinen: barçağa m. turur 89b/3; barçağa m. turur 38b/9; m. bolsun kim 3a/2; m. irmes 86a/6; m. olmadı 101b/10; m. turur 22b/5; m. kıldılar 42a/5

ma'nâ anlam: anıng m.-sı 18b/7, 67a/11; bul m.-dın agâh imezdiler 7a/4; bul m.-ya tahvîl eyleyib 3b/7-8; bu m.-ya 18a/3; m.-sı barçağa ma'lûm turur 38b/9; m.-sı bu kim 47b/4; m.-sığa turur 38b/10; ol m.-ğa agâh olub 39a/12; ol m.-ya agâh olub 91a/3; ol

m.-yı kabul eylemeyib 108a/6; Tegin m.-sı 73a/7; Aymağ m.-sı 51b/11

ma'reke meydan, savaş meydanı: bir kün m.-de 76a/10; m. içiğa kiltürüb 36b/3

māder-zād anadan doğma: m. velī 37a/6

maḥlūṭ karışım: anıng eczāsını bir birine m. eyleyib 8a/12

maḥz katkısız, halis: m. ğalaṭ turur 83a/9

maḥām mevki, kat, yer: ol m.-da qarār taptı 104b/5; ol m.-dın 11a/6; öz m.-ına 93a/11; öz m.-ında müstaḥīm olub 2b/5

māl taşınır taşınmaz varlıkların tümü; servet: köp m.-ğa 89a/3; m. birib 45b/5; m.-ı köp boldı 36a/10; m.-lığlar ölümün o toyda unuttılar 68a/11-12; m.-sızlar m.-sızlığın 68a/11; ḥ*ācesiniṅ m.-ıdın 89a/4; ölük m. 41a/2; yüklemekke m. azlık kıldı 41a/2-3

maṣlaḥat iş, husus: her kingeş ve m.-da 49b/8; her mühimmde ve m.-da 28b/4-5; m. birle 50b/3; m. eylediler 100b/7; m. kördi 91a/1

memleket ülke: Avar m.-ine yetiṣdi 29a/1; her m. ve şehirlerğa 93b/1; ol m.-de hükümet ve padişahlık eyledi 98a/2; ol m.-e me'mūr oldı 94a/7; Ḥ*ārezn m.-i 72b/11; Şām m.-inde 98a/4; tamām-ı m.-ni 35a/5; Tebriz m.-ine 98a/2

menzil durulan yer; konak: m.-e barandın song 52b/1-2; m.-e iḥrām bağlasun 11a/6

merdāne mertçe: hüner-mend ve m. 29a/7

merdānelik yiğitlik, erkeklik: körsetib ider m. 49a/1

merḥamet acıma: ange m. eyleyüb 61b/7

mertebe aşama, derece, rütbe: bülend m. 55a/8

mesās asıl, esas, kök: Ḥazret-i 'İsānı m.-ı beşer-i ḥalq kıldı 90a/9-10

mesned dayanak; rütbe: emāret m.-inde 109a/12; ḥānlık m. olmadı 51a/7; ḥānlık m.-in 95a/4

meşgūl bir işle uğraşan: 'ayş u 'işretğa m. bolub 68a/10; 'imārete m. bolub 32a/6; m. bolub 108a/8; m. oldı 22b/7-8

meşhūr ünlü, herkesçe tanınan: il içinde m. bolsa 83b/4; m. budur kim 28a/6-7; m. ve ma'rūf 10b/11-12

meyl eğilim, temayül, ilgi: m.-i çok irdi 32a/2; minge m.-i bar 73b/9

mihnet sıkıntı: m. ve bizārılık çeküb irdiler 58a/5-6

mih-r-bānlık güler yüzlülük, sevgi, dostluk: çok m. idüb 50b/2-3; m. eyleyib 107a/4; m. kıla başladı 74a/3

min ben, 1. tekil kişi zamiri: at koyub turur m. 68b/5; ayrılır m. 88b/10; m. bilmey min turur 38a/6; m. bu taḥtda oturub 71b/5; m. müselmān 37b/9; m. ölgenimdin song 49a/12; m. sining ziyāretinge kilib 23b/8; m. tigen minge kelingler 38b/5; m. ve ḥān ange va'de eyledi 105a/10; m.-iḡ babam 70a/1; m.-iḡ devletim bolsa 71b/9; m.-iḡ 'ömrümdin 17b/8; m.-iḡ ḥālimga 74a/6; m.-iḡ kiyinimdin yibergil 79b/2; m.-iḡ könglime 73b/2; m.-iḡ ḥālimdin 74a/5; m.-iḡ öltürgeli kile turur 38b/4; oltursa olturur m. 38b/12; özi m.-iḡ

birle 73b/10; özümni öltürür m. 77a/11; singe 'āşık turur m. 74a/5; sin m.-iḡ anam turur 74a/7; tapşura turur m. 76b/7; tursa turur m. 38b/12; qabul kılgay m. 71b/9; kıçırma m. turur 74b/8; yörüy turur m. 45a/7; hiç kim m. qalmasun 44b/4; m. bu sözni işitkendin song 74b/12; m. kötermeye 7b/12; m. sonq 49b/7; mini: m. atasığa bahāne birle alib 73b/10; m. düşmen bilürler 8b/8; m. iḥtiyārimga qoymadıḡ 75b/4; m.-i kelib ala körsün 81b/8, kiçe m.-ing bolğay sin 74b/10; m. atım 36b/5; m. evlādımdın 19a/3; m. taḥtda oltursun 49b/1; m. vilāyetim 46b/7; m. behişt seyrine alib bar 23b/9; m. tek 73b/11

ming bin, 1000: biş m. yıl 65b/4; elik m. kişi birlen 42b/12; 'ömrudin m. yıl 18a/7-8; m. iki yüz tört yıl 108b/8; m. öylük il birle 84a/9; m. yıl 17b/11; on alt m. kişi 79b/7; on m. atlık 46a/12; on m. ivlik 43b/10; on m. öyli 80b/3; otuz m. kişi 42b/11, 46a/12; toquz m. koy 48b/8; tört m. koy öltürdi 68a/8; tört m. yıl 65a/12; tört m. yılğaça 42b/5; kırk m. öyli 86b/4, 98a/9; kırk m.-e yetendin sonq 18b/4; yeddi m. yıl 17b/4; yüz m. tenge 47b/5; ming bigi 40a/11

minge bana: m. bersengiz 105a/10; m. iki kız alib birdi 37b/9; m. meyli bar 73b/9; m. ḥarām turur 77a/11; min tigen m. kilingler 38b/5

mirgen nişancı, yiğit: m. ve alp irdi 72a/7; m. ve böke irdi 79a/12; m. ve çeçen 76a/7

miskin zavallı: faqr u m.-ğa 75b/12

munça böyle, bu kadar: m. m. aytmasak 65b/8; m. yıl 49b/6

mundak böyle, bunun gibi: m. aytib tururlar 83a/4; m. iş kılmak 74b/11; m. sözünü sözligenini 36b/11-12; m. tise 46b/7

mundın bundan, buradan: m. İsfahānga 47a/3; m. köp yıllar 38a/2; m. sonq 27b/2-3; m. sonu 86b/10; m. kıyās kıling 66a/8; m. yaḥşı at bolmas 68b/1-2; m. yaḥşı güvāḥ bolmas 75a/2; mundın yaḥşı ad 36b/10

munga buna: m. ... daruğalığın birdingiz 47a/2-3; m. koydılar kim 38a/11; m. at koyar siz 36b/4; ḥalq m. örgensün 78b/5

muni bunu: barça ḥalq m. işitib 68b/9-10; imdi m. ni kılurunḡı 75b/4; m. işitib 81b/9; m. ḥānga ma'lum kıldılar irse 42a/5

muning bunun: m. atası 42a/6; m. birle yaman boldılar 76a/9; m. sebebi 38a/4-5; m. kıla turğan işlerni 76b/1

munlar bunlar: m.-ning içinde oturub 37b/6-7

muraşsa değerli taşlarla süslenmiş; donanmış: m. kıldı 48b/6

muvaḥfiq uygun, yerinde: m. irdi 21b/2

müdāra yüze gülme, dost görünme: ni ṭavr-ı m. kılganın 57b/1

mühr damga: m.-lerin basib 56a/5

mülk ülke: m. ange tapşurdi 61b/8

münācāt yakarış, dua: m. kılub 60a/11

münāsib uygun: m. körseng 69b/7; m. ol- turur kim 72a/3; m. oltururlar kim 73b/4

müntehā son, en son: imdād-ı devletidin m.-yı temennālarına vāşıl olub maḥām-ı salṭanatda müstaḥīm oldılar 95a/2

münteşir üremiş, ortaya çıkmış: zulmet-i zulm-ı cihānda m. olub 16a/8-9; Ahmed Bigdin Kūteh Ahmedli halkı m. boldı 59a/3-4

mürgezâr kuşu bul olan yer: yaḥşî m.-lar bar irdi 29a/10

mürüvvet cömertlik, iyilikseverlik: m. kılıb 57a/12

müsellem inkâr edilemeyen, karşı çıkılamayan: ange m. irdi 94b/7

müselmân Müslüman: bir m. pâdişâh 45b/11; m. bolğan illeri 40b/5; m. bolğanın 36a/12; m. bolğanını 36a/7; m. bolğanlarını 40b/1-2; m. bolğıl 36a/4; m. boldı 38a/1-2; m. irdiler 36a/9; min m. 37b/9

müselmānlık Müslümanlık: m.-ğa da‘vet kıldı 40b/1

müsemma adlanmış, adlı: zındık m. eyledi 23b/1; ol şehri öz adına m. kıldı 32b/5; Oğuznâme m. kıldılar 39b/9; çok tavāife m. olub 52a/1; Sevinc H‘āceğa m. boldı 62b/12; m. boldı 65a/1; qurda m. dururlar 91a/9

N

nâ- fermānlık emir dinlememe: ol tāife n. kıla başladı 4b/9; n. manzûr ola 8a/1

nāme mektup: bir n.-de mundaḳ demişler 85a/12

nāmûs iffet, dürüstlük, doğruluk: ‘ār ve n.-dın ötrü 28b/5; n. kılurlar 62b/5; nāmûsda müttefik irdiler 52a/12

nāmûsluk namuslu: Çavdır ya‘ni n. 55a/1

nān ekmek: n. bışurmak 13a/1

narı öte: Hıṭaynıng n. yüzinde 41b/4; Türkmendin n. tarafında oltuḡan iller 66b/12

naşihat öğüt: bir niçe n. kıldı 49b/6; bu n. bizlerğa yâdigâr turur 25a/8; bu n.-laringız 71b/9; köp n.-lar 48b/10; n. kıldı 2a/12; n. ve vaşiyet kılğın 19a/6; n.-ı olarga teşir itmedi 20b/9; uluḳ kiçikğa n. kılub 49b/11

nebire torun: bu sözlerni n.-sindin işitkendin song 71b/2; Kündüz n.-ning ile muḥārebe eyledi 100b/3; n.-lerinin qollarında 82a/6; Oğuz Hānnıng n.-leri 57a/2-3

nehib dehşet ve korku saçı: āsib-i n.-i şadmet-i ḥudāvendî rüy birdi 109a/6-7

nemek-sâr tuzla: n.-e tüşdi 29b/8

neseb soy, nesil: pâdişāhlarnıng n.-lerini 82a/12

nesl soy, nesil: anıng n.-i 62b/1; anıng n.-idin 42b/3, 4b/10, 51a/6, 64b/12; anlarnıng n.- lindin 44b/10-11; Bozoḳ n.-idin 49b/1; n. - be- n. 2b/8; n.-idin bir niçe kişiler 80b/7; Oğuz n.-idin 55b/8; Hāzar n.-idin 30a/2; ol oğullar n.-idin 59a/7; olarnıng n.-idin 35a/7-8; sizing n.-ingizğa 39a/11; Şām Big n.-idin 59a/1; şol kişiniñ n.-indin 45b/6; Qabacık n.-i tururlar 86a/10; Qaculı n.-idin 92a/12; Qızıl Big n.-idin turur 62b/7; vezir n.-idin turur 52a/5; Yāfeş n.-idin 33a/8

nevbet kez, defa: üçünci n. yana birisi zāhir olub 91b/10; yetdi n. tavāf eyledi 26b/9

ni ne: anğa n. berüringni 69a/4; n. ayturın 37a/4; n. iş turur kim 75a/6; n. işni münāsib körseng 69b/7; n. reviş birlen 65a/7; n. sebebdin 11b/4; n. tavır-ı müdāra kılğın 57b/1; n. kılur irdi 74b/11; n. kılurungni 75b/4; n. üçün 45a/11; n. yirde 74b/11; n. yirdin tapılır 73b/4; n. yirming 46b/9; n. yol birlen 71b/7; n. yolda bolsang 37b/11; sebebi n. turur 38a/5; bular n. il tururlar 86b/7; n. teng kılurlar 74a/2; n. kılğın 78b/8; n. iş kıla turğanın 57a/11

niçe nasıl; çok, bir çok; ne kadar: bir n. az uruḡlar 66a/7; bir n. il 66a/6; bir n. kün 60b/9; bir n. kündin song 68a/5; bir n. halk 62b/9; bir n. hān ve big bolğanlar 63a/7; bir n. söz 2a/9; bir n. uruḡlar 66a/4; bir n. vaḳt 63b/10; bir n. vaḳtdın song 64a/5; bir n. yıl 24a/1; bir n. yıl ötkendin song 72b/4; bir n. yıldın song 52b/8, 64b/7; bir n. yıllardın song 89b/12; n. ming yıl 65b/6; n. yıl 51a/1, 61a/3, 64b/5, 6b/6; n. yıllar 84b/4

niçik nasıl, ne kadar: n. at koyulğanın 65a/7- 8; n. ilniḡ yaḥşî 71b/6; n. kilgenlerini 80b/11; n. mürüvvet kılıb 57a/12; n. öltürdingizni 76b/7; n. yürüy turğanın 57a/12; hānnıng işi n. bolur 78b/12; yaynı n. köp qoysang 47b/12

nimerse nesne, şey: bir n. kalğanı bolğay 88b/1; hiç n. ayta bilmediler 47a/1-2; kite turğan n. bolur 68b/6; n. izledi 70b/9; n. tapmadı 70b/10; olcaḳlı n. 47a/4

nikâh nikâh: resm-i ‘aḳd ü n. 20b/3

niyyet meram, maksat: n. buyurdi 21a/9; n. kılıb 68b/4

nize mızrak: n.-niḡ ucu 75b/7

nöker kul, köle: ange n. boldı 45b/12; anıng n.-i ve kulları 88b/8; barça n.-lerini 48b/9- 10; köp il n. birib 42b/1; n. boldılar 47b/10; n. halkınıñ ba‘zıları 42a/1; n. tutmaḳlıḳ 40a/10; n.-i birlen 43a/7; n.- ining qolına 47b/10; n.-lerine üleştürdi 46b/6; oltuḡan n.-leri 73a/3; öz n.-leringiz birlen 48a/4-5

nökerli köleli, maiyetli: qoşlı ve n. 47a/

nökerlik kölelik, kulluk: n.-e râzı bolsunlar 49b/4

O/Ö

o 1. Üçüncü tekil kişi zamiri (bk. ol): ferişterler o.-nga güzër eyleyüb irdiler 9a/2; min o.-nga musallat bolsam 9a/7; İblis o.- na vedā‘ eyleyüb 12a/1-2; 2. işaret sıfatı: o toyda 68a/11; o sultān-ı sāhib-ḳırān 99a/1

ocak ocak: o. içinde 88b/2

oḡlaḳ oḡlak, keçi yavrusu: bir o. 89a/5

oḡlan oḡul; çocuk: Ādem o.-larını 16b/7; Ayaznıñ o.-ları neslidin 89a/9; bizdin bolğan o.-lar 56a/2-3; Bozoḳ o.-larındın 55b/8; Çingiz Hānnıng o.-ları 43a/5; Cocı Hān o.-larındın 43b/4-5; iki o. boldı 91b/6; iki yaş o. qaldı 81a/12; inileri ve o.-ları 55b/12; köp o.-ları bar irdi 38b/7; Muştafa Gāziniñ o.-ları 85a/10; o. anasınıñ tüşige kirib 36a/3-4; o. toḡurdi 42a/5; ol o.-lara taḳsım kılub 50b/4; o.-ları birlen 29a/11; o.-larığa aytdı 49a/5; o.-larığa vālî eyleb

18a/12; o.-larını yiberdi 44a/10; oğlanın özi adını ayta turur 36b/10; hānning inisi ve o.-ı 55b/4; Oğuz o.-ları 83b/3; ol kişinin o. 88b/2; ol kişinin o.-ları 41a/7-8; özining o.-ları 55a/12; sizlerdin bolğan o.-larını 49a/6-7; tamām kız o. 90b/4; Qayı Hānning o.-ları 57a/5; qaysı o.-ları 39b/4; Qıbçaqning o. uşağın 43b/1; qumadin bolğan o.-ları 51b/6; Qutulux Timür Hān o.-ları 96b/4; üç kiçik o.-ları 48a/8; üç uluğ oğlanları Yāfēs o.-ları 32b/11-12; yigirme tört o. neslidin 51b/12

oğrı hırsız: ming tengemni o. alib 46b/9; o. çok oldı 56a/10

oğul oğul; çocuk: alt o. evlādın 62a/4; andın bir o. qaldı 95b/9; andın üç o. ornına qaldı 104a/1; anı öziğe o. kılıb 88b/3; bir irkek o. tapdı 85b/5; bir o. Moğol 35a/4; bir o. kerāmet kıldı 17a/12; bu o. tumanda toğdı 68b/3; çok o. mütevellid bolub 58b/11; o.-nı çaqırub 92a/9; ol o.-lar neslidin 59a/7; on o. boldı 58b/6; on o.-ing hālefini 59a/9-10; özine o. oqudı 64b/4; toqız o. ‘atā kıldı 33b/4; tört o. boldı 50b/6; üç uluğ o. evlādı 62b/3; Ay Hānning uluğ o.-ı 52a/12; Oğuz o.-ı 51a/9; anların o.-ı 43b/7; **oğul oqu** - evlat edinmek: özine o. o.-dı 64b/4; o. oqudı 42a/7

oğurla - çalmak: ötügen o.-b 74b/1; ötükni o.-ğanını 75b/2

oğurluq hırsızlık: o. bilen 31b/9

ohşa - benzemek: bu dünyā ribātiğa o.-r 43b/12; kārvangā o.-rlar 43b/12; Türkke o.-r 67a/11

ohşat - benzetmek: bolğanına o.-ib min 68b/9; yaşlıına o.-ib 68b/7

ok ok: altun o. 48a/8; başığa o. tigdi 39a/4-5; o. ve kılıç ötmes irdi 41b/8; o.-larını kün batış tarafında iletib 47b/12; o.-nı aldılar 48a/12; o.-nı ilçi yirinde 49a/11; üç altun o. 47b/10; üç o. kiltürgen 49a/7; yay ve o.-nı tapıp 49a/9

oku - okumak: bu ‘ahdnāmeni o.-b 56a/3; o.-ğan ve tinglağan kişiler 84a/1; ol du‘ānı o.-sa 28b/7-8; kafını cim o.-yturur 42a/10

okut - okutmak: huṭbeni öz atığa o.-ub 46a/7 ol-olmak: mahrūm o.-ub 11a/6

ol 1. Üçüncü tekil kişi zamiri (bk. o): o. atasını yirine kiçüb 61b/8; o. aydı 45a/12; o. hem kilib Afşar ilığa qoşıldı 62b/12; o. on yıl hānlık kılıb 81a/6; o. on yıl hānlığı kıldı 82a/1; o. ölgendin song 46b/2-3; o. ta‘līm eyledi 21a/7; o. qabūl qılmadı 37b/3; o. üç yıl hān bolub 77b/10; o. vefāt tapdı 73a/11; o. yigirme yıl hānlık qılandın song 81a/4; **2.** işaret sıfatı: o. şāhib-i idrāk 1a/5; o. avning itleriğa 48a/9; o. Baquy neslidin 34b/10; o. bed-bahtning könglige 47a/5; o. cāsūsıların 60a/10; o. cemā‘at 2b/3; o. cevher 3b/11; o. çaqda 36a/12; o. çaqda 44b/12; o. daş 30b/6; o. dünyāğa 57b/7; o. evlāding 31b/12; o. fikr kılıb 41a/3; o. iki suning arasında 41b/11; o. İt Becen evlādının 31a/12; o. kiçe 74b/2; o. kişi 52b/2; o. kişi ki qalem duttı 21a/5; o. kişidin 45a/10; o. kişidir ki 9a/2; o. kişiğe 19a/11; o. kişinin oğlanı 88b/2; o.-kişining oğlanları 41a/7-8; o. kitāb adını 39b/8; o. leşker 30b/9; o. mühim haṭire 19b/9; o. nesldin 51b/10; o. niyyet buyurdı 21a/9; o. haber 62a/7; o. oğlan 36a/6; o. oğlanı 42a/11; o. hātūn 74a/12; o. oğullar neslidin 59a/7; o. örgede

53b/10; o. öy içinde 52a/3; o. öying vaşfıda 48b/6; o. pādīshāh-ı ‘ādil 58a/10; o. pādīshāhlarning hikāyetlerini 82a/10; o. resüle 6a/1; o. sebebdin 8a/1; o. seferde 5a/11; o. şirk kiltürüb irdi 26b/7; o. toyda 58a/12; o. tāifening 4b/5; o. kavm 4b/6; o. kız 38a/1; o. kızıl öyde 53b/7; o. vaqt 59b/8; o. yaradın öldi 39a/5; o. yir 29a/11; o. yirlerde olturdılar 42b/5; o. yigitning 70b/10; o. yurtning pādīshāhı 46a/5; o. zamānda 19a/4; o. zamāndın 33a/5

olar üçüncü çoğul kişi zamiri (bk. alar): memleketni o.-ğa tefvīz kıldı 35a/5; naşihatı o.-ga teçir itmedi 20b/9; o.-ning içinde 83a/1; o.-ning kirisindin 62a/10; o.-ning neslidin 35a/7-8

olca ganimet: o. kılıb 43b/1; o.-larını yükleb qaytdılar 41a/4

olcala - yağmalamak, esir olarak almak: bir yaş oğlanı o.-b kiltürüb 76a/6

olcaq ganimet: o.-lı ölüq māl 41a/2

oltur - oturmak: gamgīn o.-ur 73b/1; atası ornında o.-ub 81a/11; atası tahtında o.-ub 75b/11; atası tahtında o.-ur 68b/8; atasını tahtında o.-dı 39a/6; ayağına yakın o.-ub 78a/8; bu o.-ğanı taht 71a/7; ‘azā igesi bolub o.-dı 68a/2; içinde o.-ub turur 37b/7; köp yıllar o.-dılar 80a/12; körünüşde o.-ğanda 46b/4; Mañıt yurtıda o.-dı 43b/10; mining tahtda o.-sun 49b/1; o. bilmey 82a/4; o.-ğan iller 40b/7; o.-ğan iller 66b/12; o.-ğan ilning içige 79b/3; o.-ğan nökerleri 73a/3; o.-gan Türkmenlerniñ 89a/6; o.-ğan Qıbçaqlar 43a/11-12; o.-ğan vaqtda 80b/6; o.-ğan yirge 55b/1-2; o.-sa o.-ur min 38b/12; o.-ur irdiler 40b/10; ol yirlerde o.-dılar 42b/5; oltura bilmediler 82b/8; on arqaları ötkünçe o.-dılar 67a/6; Hōrāsānda o.-ğanları 82b/9-10; öy ortasında o.-ub 69b/8; öyinde o.-sunlar 49b/3; pādīshāhlik kılıb o.-dı 42b/2; pāy-ı taht kılıb o.-dı 46a/8; sözleşib o.-ğanda 38a/4; kızıl öying törinde o.-dı 52a/1; yığlab o.-ub 77a/12; yurtlarında o.-ub 66b/9

olturguz - oturtmak: Merv-i Şāh-Cihāngaça o.-dı 86b/6

olturt - oturtmak: ivniñ törinde o.-ub 69a/12; Leknūtī tahtında o.-urdılar 47b/8; öz ornında o.-ub 67b/7; tahtda o.-ub 71b/4

omaça kuyruk kemiği: aning ülüş o. boldı 53b/2; sol o. ülüş aldı 54a/4-5

on bigi on başı: o. b. kılmaklık 40a/11; anı Tuğrul o. b. derler 79b/1; Tuğrulnı o. b. kılıb irdi 79b/1

on on, 10: Muḥarrem ayının o.-ında 9b/11; o. alt arqada 83a/3; o. alt ming kişi 79b/7; o. arqaları 67a/6; o. iki ming öyli 104a/12; o. iki ming tesbīh 21a/10; o. ikisi işikde turub 52a/8; o. ming atlık 46a/12; o. ming ivlik 43b/10; o. ming kişi 46a/9; o. oğulning hālefini 59a/9-10; o. sekiz nev‘ luğat 33b/7; o. yıldın song 47b/8; o.-a vedā‘ cyleyüb 12a/2

ong sağ: Kün Hānning o. yanında 53b/7-8; Kün Hānning o. qolındaki 52a/8; ülüş o. aşıklıq boldı 52a/9

orun yer, makam: anam o.-ing bolub 74a/3; anangnıñ o.-ın 73b/5; andın üç oğul o.-ına qaldı 104a/1; anı öz o.-ında olturtub 67b/7; anıñ o.-ıga her kim pādīshāh bola turur 79a/2; Arslannı o.-ında olturtub 76a/2; atası

o.-ında oturub 81a/11; atasının o.-ıda özi pādīšāh boldı 102b/12; atasının o.-ına 104a/7; Doylı Qayınıñ o.- ıda 69a/3; o. ve ülüş alğanı 52b/12; o. ve ülüş ta'yin eyleyüb 52a/5; o.-ı ışıkde 52a/7; pādīšāh o.-ında 49a/10; ülüş ve o. alan hālk 53b/8; ülüş ve o. ta'yin kıldı 52b/11; ülüş ve o.-larındın 2b/5; vezir o.-ına kiçürdi 64b/5

orta orta: o. boylu 56b/8; o. yirde 71a/6; öy o.-sında oturub 69b/8

ortancı büyükle küçük arasındaki, ortanca: o.-sınıñ atı Tuğrul 79a/11

otur- oturmak: atasını tahtında o.-dı 61a/10-11; ışık içinde o.-dı 52a/3; ong yanında o.-ub 53b/7-8; sol yanında o.-ub 53b/9; kızıl öyde o.-ub 52b/10; yirinde o.-dı 52a/10

otuz otuz, 30: o. şāhife 21b/1; o. alt luğāt söz 33a/1; o. biş arkadaş 82b/6; o. iki yıl hānlık kılıb 96a/3; o. ming kişi 42b/11, 46a/12; o. ming öyli 104a/9; o. öyli 89b/2

oyna- oynamak; hareket etmek: iri birle o.-ğanda 74a/2; o.-y turur irdi 70b/8 üstümge minib o.-dı 85b/10

Ö

öçli öçlü: ö. ve kanlı boldılar 80a/3

öl- ölmek: atang ö.-di 69b/8; bizing aldımızda öldi 42a/6; Cāmı Big Hān ö.-günçe 89b/6; Doylı Qayı Hān ö.-di 68b/2; Keyāmers ö.-üb irdi 47b/2; köp kişiler ö.-di 45a/2; Kün Hān ö.-gendin song 57a/2; min ö.-genimdin song 49a/12; Oğuz Hān ö.-gende 56a/6; ol ö.-gendin song 46b/2-3; ol yaradın ö.-di 39a/5; ö.-er bolğanında 72b/2; ö.-sem ö.-er min 36a/5; urışda ö.-di 42a/2, 72b/8; yigit ö.-di 70b/11

öltür- öldürmek: atasını ö.-üb kilse anı ö.-mes 87b/10; bigingni ö.-seng 88b/11; birbirini ö.-diler 80a/4; İmān kiltürmegelerni ö.-üb 44a/4; niçük ö.-dingizni 76b/7; hānıñ yibergen kişilerini ö.-üb 106a/3; oğlu ö.-ür irdi 36a/12; Hūdā yolığa koy ö.-üb 79a/10; ö.-e bilmediler 84b/2; ö.-e ö.-e başladı 47b/6-7; özlerni ö.-di 40b/2; tört ming koy ö.-di 68a/8; tutub ö.-geyler 38a/12; kolğa tüşkenin ö.-di 43a/9; qovukğa kirgenni ö.-di 43a/9-10; Yağmanı ö.-di 45a/3; yolkı ö.-di 48b/8

ölük ölü: hānıñ ö.-ini 77a/4; ö. üstine kilmediler 77a/6; ö. ve tirik bolğan mālınıñ 77a/3; özümni ö. kılıb 77b/2

ölüm ölüm: mālīglar ö.-in o toyda unuttılar 68a/11-12; ö.-ğa kiter 74a/11

ömr ömür, yaşam: anıñ 'ö.-i tamām bolandın song 98b/6; 'ö. körüb 19b/7; 'ö. seyr kiçürür irdi 103b/5; 'ö.-din ötendin sonk 19b/4; 'ö.-ining müddet dolandın song 106b/5; Oğuz Hān 'ö.-i 49b/5; uzak 'ö. tapıb 67b/11; üç yüz elik yıl 'ö. kördi 28a/8

ömrlü ömürlü: uzak 'ö. 37a/1

öng ön, huzur: atasının ö.-ine barıb 92a/8; cevāb bermesdin ö. 36b/5; Çingiz Hān vefatındın ö. 94a/12

önge başka, diğer: ö. bir tavā'ife 61b/12; özidin ö. bir kimseni şāyeste bilmez 6a/6

öp- öpmek: yüzündin ö.-di 77b/1

örge çadır: ikinci ö.-de 52a/10; ol ö.-de

53b/10; ong kolındaki ö.-de 52a/8; ö.-de oturub irdi 71a/5; ö.-din yığlab hātūning āvāzı çıka turur 74b/5; ö.-niñ işigine 74b/6; üçüncü ö.-de 52a/12, 54a/2

örgen- öğrenmek: hālk munga ö.-sün 78b/5

örget- öğretmek: bigleriğa ö.-ib 48b/10-11 ös-büyümek: tive ö.-keli 89b/1

östür- büyütme: kolında ö.-di 76a/7

öt- geçmek: Amū Sudın ö.-üb 47b/1; andın ö.-üb 44b/11, 47b/7; barça ö.-ken atalarındın 72b/9; başlardın ö.-ken vāqıa'nı 87b/6; biş alt arka ö.-kendin song 67a/7; biş ming yıl ö.-üb turur 83a/10; bir devr ö.-ndin sonk 4b/8; bir il ö.-kendin song 48a/2; bir niçe yıllar ö.-kendin sonk 37b/4-5; bizdin berü ö.-kenler 82a/11; bu cihāndın ö.-endin song 98b/7; burunğı ö.-ken biligli kişiler 55b/10; burunğı ö.-kenlerniñ sözlerini 71b/12; 'ömrđin ö.-endin sonk 19b/4; köp yıllar ö.-di 38a/2, 81b/7; on arkaları ö.-künçe olturdılar 67a/6; ö.-en peygāmberlerdin 1b/8; ö.-ken atalarının 83b/2; ö.-ken hālklar 49a/10; kılıç ö.-mes irdi 41b/8; kırk arka ö.-se kerek 83b/8

öt geçmek: ö.-e bergende 79b/12

ötük çizme: ö.-in oğurlab 74b/1; ö.-ni oğurlaganını 75b/2; ö.-ni yirinde koyub 74b/2

ötün rica, dilek: sindin ö.-ümüz bu turur kim 69b/11

öy ev, çadır (bk. iv): āhıret ö.-ine sefer eyledi 103a/7; behişt ö.-ining sırrına dāhil oldı 103a/9; bir ö. tikdi 48b/7; çübdın öy 29a/12; Ekeşniñ ö.-in çabıb 85b/3; kirmeye ö. yok irdi 42a/4; ol ö. içinde 52a/3; ol ö.-e çağırub 52a/4; ol öy 29b/1; ol kızıl ö.-de 53b/7; otuz ö.-li sārban köçürüp 89b/2; otuz ö.-ni tiveçiğa tapşurub 89b/6; ö. ortasında oturub 69b/8; ö.-de qalğan bigler 76b/12; ö.-ge kitkendin song 85b/5; ö.-inde mahfuz eylerdi 22a/9; ö.-ine kildi 81b/10; ö.-lerning üstidin 86b/7; özgelere ö.-inde oltursunlar 49b/3; Timur Tuğlı Hānıñ ö.-i köçe turur 88a/12; kızıl ö.-de 52a/9, 52b/10; kızıl ö.-ing törinde 53a/1

öyli evli (bk. ivlik, öyli): Dingli Big başlık on ming ö. Hōrāsānga bardılar 80b/2-3; kırk ming ö. Bozoq ilindin köçürüb Hōrāsānga yiberdi 86b-3-4; hān otuz ö. sārban köçürüp yiberdi 89b/2; kırk ming ö. Türkmen ili birlen köçürüb Tebriz vilāyetige qondurdu 98a/9-10

öylük evli (bk. ivlik, öyli): ming ö. il birle kaçıb 'Irāqđın Şamāhığa kildi 84a/9-10; tokuz yüz ö.-i Salur ve yüz ö.-i Qarqın irdi 84a/10; yeti yüz ö.-in alıb 84b/6; üç yüz ö. birlen 84b/7

öz kendi: anı ö.-ige oğul kılıb 88b/3; her birisi ö. iline baş irdi 64a/3-4; ö. ağızğa bakturub ö. adına 39a/8; ö. atığa 46a/7; ö. başığa irdi 41a/8-9; ö. çifti birle 26a/9; ö. devletini manzūr idüb 102b/11; ö. 'aşrında 2b/9; ö. ecel birle vefāt taptı 103b/2; ö. evlādı birle 31b/1; ö. māhiyetini 2a/7; ö. nökerleringiz birlen 48a/4-5; ö. ornında olturtub 67b/7; ö. qarındaşları 72b/9; ö. kolında sakladı 42a/11; ö. vilāyetine barıb

35a/6; ö. yirinde 108a/10; ö. yirinde ve ö. ülüşinde bolub 50a/4-5; ö. yirinde ve ö. maķāmında 2b/5; ö. mevrinde 51a/3; ö. yurtıǵa 70b/4; ö. yurtına tüşdiler 48b/2-3; ö.-i adını ayta turur 36b/10; ö.-i de yok irdi 41a/5; ö.-i tınc olturdu 73a/9; ö.-i kolu birle yazıb 73a/3; ö.-i üçün 22b/7; ö.-ige baķtırdı 72a/8; ö.-ine oǵul oķudı 64b/4; ö.- ining atını 37a/7; ö.-ining oǵlanları 55a/12; ö.- ümni ölük kılıb irdim 77b/2; ö.-üing yaķşı bilür sin 69a/4; ö.-üingiz ħesāb kıling 65b/5; sikkeni ö. atıǵa kaķturub 46a/8

özge başka: ö. aş kılganı 73a/1; ö. ilge 70a/11; ö. illerni aytalıñ 88a/5; ö. işni kıлмаǵıl 37a/10; ö. kişige 87b/11; ö. ħānlarǵa 40b/6; ö. sözi aytalıñ 79a/3; ö. Türkmenler 66b/2; ö. uruǵdın 55b/3; ö.-leri öyinde oltursunlar 49b/3; ö.-lerini maĥbūs kılandın song 106a/1; Tātđn ö. kişi 66b/1; Kıbçaķdın ö. il 42b/4-5

P

pād-ša hükümdar, sultan (bk. pādīshāh): Kozı Yavı atlı oǵlı bar irdi anı p. köterdiler 57b/6

pādīshāh hükümdar, sultan (bk. pād-ša): naķl-i tāriĥ öten peyǵāmblerlerin ve p.- lar-ı keyāndın ve emīrlar-i şāĥib-kırāndın ve anların evlād ve aĥfādlarındın mezkūr olub 1b/8-9-10; Alınca Ĥān p. bolǵandın song ĥalķnıñ başı ve mālī köp boldı 36a/9-10; Ürgencde p. yok irdi 43a/3-4; Hindüstānnıñ bir Delhi digen şehrinde Kıtıbe'd-dīn atlı bir müselmān p. bar irdi 45b/10-11; barça Kalaç ĥalķı yıǵılıb Şirān tigenni p. kıldılar 46b/2; ol ölgendin song Merdān tigenni p. kıldılar 46b/2-3; ol cāķda Īrān yurtında yaķşı p. yok irdi 47b/2; Ĥüsenkni henüz p. kötermey turur irdiler 47b/3; bizdin burun ötker ĥalķlar yaynı p. ornında bilib tururlar 49a/10-11; andın song Bozok neslidin her kim kābil bolsa ĥalķ anı p. kılsunlar 49b/1-2; dünyā āĥir bolǵanča Bozoknıñ bir yaķsısı p. bolsun 49b/2; ol kişi p. olturǵan yirge yavuķ bolsa ya uzak 55b/1-2; ol arķa bolǵan kişini p. işigine kiltürüb arķasını kılıç birlen çapıb iki bölük kılamak kerek 55b/6-7; Oǵuz neslidin ve Bozok oǵlanlarındın bir kişi p. kılgaylar iki kişini p. kötermegeyler 55b/8-9; Kozı Yavı oǵlını p. köterdiler 57b/7-8; ol p.- ı ‘ādil şükrānesidin il-be-il toy verüb ĥoş vaķtlıķ kıldılar 58a/10-11; vaķti-ki ol p.-ı zī-cāĥ çok leşker ve sipāĥ ilen Rüm diyārına yetiştı Rüm ehli ol vāķı‘adın āǵāĥ boldılar 59b/9-10; çok hediye ve tuĥfe ol p. ĥizmetine yiberdi 60b/2-3; ol p.-ı zī-cāĥ sultān-ı Rüm Kayı evlādıǵa ĥükm virdi 60b/5-6; ol vezīr vefāt kılandın song p. Selçuķı vezīr ornına keçürdi 64b/4-5; bir niçe yıldın song p.-ı Rüm vefāt taptı 64b/7-8; barça ĥalķ uluķ kiçik yıǵılıb Selçuķ p. eylediler 64b/8-9; Rüm şehrine p. olanlar bul evlād tururlar 65a/5-6; kıysı uruǵı köp bolsa andın p. köterdiler 66a/1-2; Salurdın bir kişi p. köterür irdi 66a/3; Şalāĥa‘d-dīn ilidin bir kişi p. köterür irdiler 66a/4-5; Yazırdın bir kişi p. köterürler irdi 66a/6-7; mundın kıyās kıling köp uruǵdın p.

köterib az uruǵları anǵa koşulub ġāĥ alt yeti tob bolub irdiler 66a/8-9; Av[a] Şibān Ĥwāce başlıķ barça Oǵuz ili yıǵılıb Kayı ĥalķdın Īnal Yavını p. köterdiler 67b/2-3; üç p.-ǵa vezīr boldı 67b/5-6; barça il ölgendin song Buǵranı p. köterdiler 72b/8; anıñ ornıǵa her kim p. bola turur 79a/2; p. bolǵunča Türkmenin Kınıķ uruǵdın biz tidiler 82b/2-3; p. bolǵandın song Afrāsiyābning bir oǵlı Keyĥusrevdin kaçıb Türkmenin Kınıķ uruǵının içine barıb anda ölüb kaçıb turur biz anıñ oǵlanları ve Afrāsiyābning neslidin bolur biz teb 82b/3-4-5; Oǵuz ili Kökem Baķuy birlen Serenkdin song öz başına p. köterib oltura bilmediler 82b/6-7-8; Oǵuz ili Mangkışlaķda Ebū‘l-ĥānda olturǵanları Ürgencde her kim p. bolsa anǵe tābi‘ boldılar 82b/8-9; her kim öz yurtǵa ĥān ve p. oldı 87a/6; ol p.-ı zī-cāĥ be-ĥarīķ-ı mülķǵırlıķ ve teşĥīr-i mülķ iĥtiyār eyleyüb 93a/12-93b/1; ol p.-ı zicāĥ ĥalā‘īķ-ı penāĥ tamām Mogol ve Türkistān ĥānlarını yir yüzindin köterib ‘ālem ol ĥabaķadın pāk eyledi 93b/4-5; niçe arķada p.-ı kişver-ǵüşāy ĥaķan bin ĥaķan bin ĥaķan Oǵuz Ĥān-ı Türkmen-i şāĥib-kırāna yetişüb 93b/12-94a/1; velīķin Çingiz-i ġitī p. keçen degildir 94a/3; evlād-ı p.-ı firdevs mekān Emīr Timur-ı Gürgān Şāĥruĥ Mirzādın Ĥwārezm vilāyetini istiĥlāş verüb 94b/8-9; Rūma p. bolan sultānların şüretleri beyān olsun 97b/12; ol eşnāda p.-ı Māverāū‘n-nehr Ebū Sa‘īd-i Gürgānı irdi 98b/12-99a/1; peyǵām-ı mektüb bul kim Sultān Ĥaydar p. tāife-i Kızılbaşıye birle müteveccih-i Şīrvān olub turur 99b/3-4; Uǵurlu Ĥān oǵlı Kündüz Bigi p. eylediler 100a/8; velīķin ümerā-yı Bayandur anıñ ‘amüzādesi Mirzā Mesīĥ p. köterdiler 100a/8-9; hevā- yı şeytānıǵa barıb maşlaĥat eylediler kim Rüstem Bigi p. kötersünler 100b/7-8; anı p. köterdiler 100b/10; p.-ı Rüm āşār-ı secā‘at ve şehr-yārlıķ anıñ çehresinde müşāĥede idüb anǵe kaķzını virdi 102b/2-3; Aĥmed p. müddet-i on yıl ferāġ- ı bālīķ birle kaķşer-i p.-ı Rümniñ ‘āĥfet-i devlet ve iķbālinde evķāt keçürdi 102b/3-4-5; Aĥmed p. inhidām-ı devlet-i kaķşer-i Rüm atası ĥayātın bilüb öz devletini manzūr idüb atasını derece-yi şāĥādete yetiştürdi 102b/10-11; atasının ornında özi p. boldı 102b/12; Aĥmed p. alt yıl saltanat eylendin song katle yetiştı 103a/1; anıñ oǵlı Muĥammed Mirzānı Murād Big Bayandır p. eyledi 103a/4-5; oǵlı Kāsım Bigi p. eylediler 103a/5; Velī Bigdin p. Kulu Big ve Īmām Berdi Big boldı 104a/5-6; ‘Alī Big Ĥān hem tuĥfe ve hediye birle Nezr Kulu Big inisining oǵlını p. ĥidmetine yolladı 105a/2-3; niçe nefer Özbekni hem-rāĥ ‘Alī Big yanıǵa kiltürüb p. cāĥındın mihr-bānlıķlar fırāvān eyledi 105b/1-2; Şāĥruĥ Bigning bolǵanının ĥoş- vaķt bolub eķrāfında cem‘ bolub özlerine big eyleyib p. yanıǵa alıb bardılar 107a/1-2-3; p.-ı vaķt anǵe vilāyet ve in‘ām birib mihr-bānlıķ eyleyib yiberdi 107a/3-4; Niyāz Muĥammed Ĥānı Belĥ taĥtında oturturub vālī ve p. eyledi 107a/11; ĥizmet-i p.-ı ĥaķīķi farz ve lāzım bilib tā‘at-i ĥudāvendıǵa meşǵul bolub şükr-i vācib-i te‘ālānıñ be-cā kitirür irdi 108a/7-8-9; cem- cāĥ-ı p.-dın penāĥ

Timur Şah p.-i Ġāzī-yi Dürrānī 108b/8; ħasbū'l-fermān-ı p.-i zī-cāh üçün ħāş mülāzımları birle ceng- gāĥga kilib uruş başladı 109a/2-3

pādişāhī padişaha ait, padişahla ilgili: Ādem mahāll-ı vadī'et-i esrār-ı p. ve mazhar-ı şıfāt-ı kemālāt-ı ilahī bolur 7a/7-8

pādişāhlık hükümdarlık, sultanlık: üç yüz yıl Kıbçak ol yirde p. kılıb olturdi 42b/2; Cocı Ĥān oĥlanlarındın yegirmi tōrt kişı ol yurtta p. kıldılar 43b/4-5; Ķalaçların p.- ining evveldin aĥiri elik tōrt yıl boldı 47a/10-11; tā inķırāz-ı 'ālemeçe aning neslidin evlād-be-evlād rüzgārda ĥānlık ve p. ederler 51a/6-7; ol taķı anasın atasın tek ilge 'adālet kılıb yegirme üç yıl p. kılıb ĥaķķ rahmetine kitdi 57a/3-4-5; otuz yıl p. kılıb ol dūnyāga kitdi 57b/7; Yılduz Ĥān oĥlı Afşar Ĥān tāc-ı p. başıga urub 60a/2- 3; müddet-i eyyām-ı ĥānlığı ve p.-ı yetmiş yıl irdi 61a/5-6; aning oĥlı Toylı Afşar Ĥān ki babasını adını aña qoymışlardı p. ve ĥānlık ange qarār tapdı 61b/1-2; Bağdad şehrinde 'Abbās oĥlanları biş yüz yıl p. kıldılar 65b/2-3; İnāl Yavı yeti yıl p. kıldı 67b/6; Doylı Ķayı köp yıllar p. kıldı 67b/10; p. atangdın singe mīrās qalğan turur 69a/7-8; ay il ve ĥalk barçangız bilür sizler p. Tumannıñ ĥaķķı irgenin 69b/2-3; min niçuk ilniñ yaĥşı ve yamanı sorub ni yol birlen p. kılıb yōrgen bolsam sin hem uşal yol birle yōrgey sin tidi 71b/6- 7-8; mūnāsib ol-turur kim p.-nı ange birib özüng ayş u 'işretga meşĥıl bolğay sin tidiler 72a/3-4; p.-ı oĥlıga birib çın köngül birle tengriniñ bendeligin kılıb olturdi 72a/5-6; toqşan yıl p. kılıb vefāt tapdı 72a/11-12; andın song kilib Ĥārezm memleketi alıb köp iller anda p. kıldı 72b/10-11; ĥān qarı bolğandın song p.-ı Ķozı Teginğa birdi 73a/8-9; Buğra Ĥān köb yıllar p. kıldı 75b/9-10; Arslan Ĥān yetmiş yıl p. kılıb vefāt tapdı 77b/5; on biş yıl p. kılıb vefāt tapdı 77b/8-9; on sekiz yıl p. kılıb vefāt tapdı 78a/5-6; çok yıl ol memleketde ĥükümet ve p. eyledi 98a/2; aning oĥlı Ebū'l-ĥasan Ĥān Şām memleketinde ĥükümet ve p. eyledi 98a/3- 4; bir niçe müddet ol hem p. eyledi 103a/2-3; andın song oĥlı Maĥmūd Mirzā p.-a yetişti 103a/8; müddet-i on iki yıl p. eyleyib ol hem intikāl eyledi 107b/2-3

pāk 1. kutsal, mübarek: nişār-ı nur-ı p. 1a/4-5; cevher-i nūr-ı p. 3b/8-9; nūr-ı p. 4a/8; iy Ādem behişt cāy-ı p. turur 12b/2-3; 2. temiz, saf: ol mel'ün vuķū' bu ĥālindin ĥased bātın-ı nā-p.-inde peydā kılıb hemişe vaķt endişe iderdi 11a/4-5; alarnıñ hem aşl-ı p.-ları ve neseb-i şariĥleri bul on oĥula yetişür 59a/5-6; 'ālem ol ŧabaķadın p. eyledi 93b/5; ol evlād-ı 'ālī-nicād-ı p.- nihād 98a/5

pāklik temizlik, saflık: bī-p. ilen ol resüle şehādet şerbetin içürdiler 6a/1

pāre parça, kısım: eger bu kündin bu kılganıñnı qoymasang sini p. p. kılıb her müçengi bir yirde qoyar min 74a/7-8; tolay tolay ĥātunnı biş p. kılıb her qaysısı bir endāmı öz öĥürine alıb kitdi 75b/8-9; kögsige urub barça yirini p. p. kılıb ayıb yığlay turur irdi 77a/8; aning elinde biraz qan mişl-i ciger p. tek var irdi 92b/8-9

pāyende daimi, sürekli: her kingeş ve maşlaĥatda ittifāķ bolunglar tā mülk sizlere bāķī ve p. qalğay 49b/8-9

pāy-ı taĥt başkent: aning p. t.-ı Ürgenc irdi 42b/8-9; Sulţān Muĥammed Ĥārezmşāĥning p. t.-ı ve nōker ve ĥazānesining turğan yiri turur teb 42b/12-43a/1; Leknūtī şehrini p. t. kılıb olturdi 46a/8; Sıfāĥan ki p. t.-ı 'Irāķ turur 61a/1; ol sebebdin niçe yıl ol p. t.-da tevaķķuf kıldı 61a/3; Ķayı evlād birle Rūm p. t.- indin düşüb 64a/1; 'Irāķ ve Fārsnı alıb İşfāĥan p. t. kılıb olturğan vaķtda 80b/5-6; Merv hem qadīmū'l-eyyāmdın p. t.-ı Sulţān Sancar-ı Türkmen ve mülk-i mirās-ı Afşar turur 104b/8-9

pedīd görünür, açık, belli: bu şemere-i şeceredin minge noķşān p. bolmasa sin hem ekl kılgın 12a/7-8

pehlevān boylu poslu, güçlü kimse: Ķalaçlardın atı Muĥammed laķabı Baĥtiyār bir p. yigit bar irdi 45b/9-10; Ķızıķ ya'ni p. ve sipeh-sālār dağı bu turur 54b/8

pes öyleyse, şimdi, artık: p. Öĥürçık tōrt ming yılda ötken 83b/2; p. kıldılar yarlık 49a/2 peyğāmber bizniñ p.-imizning aĥası 65b/2; öten p.-lerdin 1b/8; p.-ingning nūrı 3a/12

peydā ortada, açıķta: p. kıldı 22a/2, 30b/9, 39b/2, 90a/9; p. boldı 73b/3, 33a/1, 33b/7, 58b/8, 59a/2, 83a/2

peyrevlĥ uyma, takip etme: ĥānga p. kıldılar 73a/3-4

pinĥānī gizlice (Far.) p. altun oķ birdi 47b/10

pişir- pişirmek: Ĥudā yolıga qoy öltürüb ve p.-ib ĥalkğa birdi 79a/10; p.-e tururlar 73a/5; p.-ib içdiler 73a/4

piyāde yaya: otuz ming kişı piyāde 46a/12; p. kile turur 44b/9

post deri: ĥayvānāt p.-ını 21b/4 postın kürk: p. kılmāķlıķ 30a/2

R

ra'ıyyet halk: r.e ri'āyet iderdi 29b/4-5; sipāĥileri ve r.-leri barçaları 66a/12

rahmet koruma, esirgeme: ĥaķķ r.-ine bardı 89b/7; ĥaķķ r.-ine kitdi 56a/8, 57a/5; ĥaķķ r.-ine vāşıl oldu 57a/1; tā inķızā-yı müddetiğaçā Ādeme r. vermeğil 18a/2; r. yağmurını 8b/12

rāst 1. doğru, yanlışsız: Oĥuz oĥlanları irgeni hem r. 83b/3; r. ayta turur 71a/12; r.-ı aytdı 79b/6; sözniñ r.-ı aytğıl 79b/5; 2. saĥ taraf: r. uyulū boldı 53b/4

rāzı kabul eden: aning 'adlidin rāzı ... olub 56b/4-5; barçası r. ve şākir irdi 64b/7; nōkerlige r. bolsunlar 49b/4; r. bolmadı 72b/6

resm adet, usul, kural: Moĥolning r.-i andaķ irdi 36a/12; Oĥuz ilining r.-lerin 78a/5; Türk içinde r. turur 85b/12

revān yürüyen, iden: anda revān 36b/7 re vi ş gidiş, tarz: ni r. birlen 65a/7

ribât ip: dünyâ r.-ığa oğşar 43b/12
rücû dönme, geri dönme: dâlele r. kıldılar 35b/12; r. eyleyib 104b/10
rüsâ rezil: halk içinde r. bolmasun 75a/9
ötiye kullanılan para veya mal: köp r.-ler 88b/11

S/Ş/Ş

sabr sabır, tahammül: ş. kılğıl 69b/12
şadmet vurma, çarpma: âsib-i nehib-i ş.-i hüdâvendî rüy birdi 109a/6-7
saf dizi, sıra: ş. tartib uruştılar 39a/3; ş. tartib 44a/8
sâhib-kırân başarı kazanan, elde eden: o sultân-ı s. 60a/7
şakal sakal: s.-ı hânın yüzige tegdi 76a/11; s.-mı kesib 77a/7
şakla - korumak, gizlemek: öz kolında s.-dı 42a/11; özi birle s.-dı 50a/10; özige oğul kılıb s.-dı 88b/3
sal- bırakmak, göndermek: ilge savın s.-dı 36b/2; iki tarafındın at s.-dılar 79b/12; keştığa s.-sun 26a/9-10; oğlamı içinge s.-dı 85b/10; halkğa savın s.-dı 68a/7; havzlarğa s.-ğan kıımız 68b/12; sözine kulak s.-mang 25a/8; tâbût s.-ib 23a/4; tâ'âmğa duz s.-mağı 29b/9-10; kazanğa s.-dı 73a/3; kuyı s.-ib 71a/9; uzak qaravul s.-dılar 79b/10
sâliha iyi, yararlı: ş. ve kâfiye ve üç oğlınñ anası 73a/10
sanç- saplamak, batırmak: başığa s.-ib 109a/4; nizeniñ uci birlen s.-dılar 75b/8; yarlıgı alıb başığa s.-dı 47a/1
sârbân deveci: otuz öyli s. köçürüp 89b/2
sarı -e doğru: her s. kitdi 43a/9; İran s. yöriy turur 45a/7; Semerqand s. yöridi 44a/12
sat- satmak: Mâverâü'n-nehr bâzergânlarına s.-arlar 66a/11; sevdâgerge s.-ib irdiler 66b/3
şavâb-dîd doğru, haklı görülmüş: ş. boldur kim 99b/6
savın davet, çağrı: ilge s. saldı 36b/2; himmetiğa lâyıq s. kitürdiler 68a/7; halkğa s. saldı 68a/7
savuk soğuk: kün s. irdi 42a/4; künler yaman s. irdi 44b/2
sebeb sebep: açlık s.-idin 45b/1, 89b/11; bul s.-din 7a/8; bu s.-din 89b/2; muning s.-i 38a/4-5; ol s.-din 35b/2, 61a/3, 8a/1, 95b/4; s.-i bu kim 37b/9; s.-i bu turur kim 26b/7
sefer yolculuk: âhîret öyine s. eyledi 103a/7; ol s.-de esir bolub irdi 5a/11; uzağ s.-ğa barganda 41b/12
sehl kolay: katında s. turur 83b/11
seher sabahın erken saati: bu kiçe s. vaqıtı 74b/7; s. vaqtınaca 74b/3
sekiz sekiz, 8: on s. nev^c luğat 33b/7; on s. yıl 78a/5; otuz s. yıl 97b/7; s. ay 43a/4; s. kişi 35a/9; s. ming birlen yolning bir yanında turdı 79b/9; s. oğlı yirinde qaldı 107a/6; s. yüz tokuz yıl 19b/11; s.-i kerretde 92a/4 ; s. lenci Aq Hân 108b/6

seksen seksen, 80: s. kişi 26b/1; seksen ming kişi 43a/3

selâtin sultanlar: ol vaqt s. Qalmağ nesebleri Ögetey Qaana ittişâl kılurlar 94a/8-9; enbiyâ vü evliyâ vü hulemâ vü s. u ümerâ ve tavâ'if-i şulehâ vü sü'edâ Sâm neslidin bolsun 34a/4-5

sene yıl: s. ming yüz yegirme irdi 97b/5

seng-i hâcer Kâbe'nin duvarında bulunan kara taş (bk. hâcerü'l-esved): 'imâret tamâm olandın sonk yana s. ve tavâf Cebrâ'ildin ta'lim alıb ol rüy-i ziyâretni ber-câ kiltürdi 13b/8-9

serây-ı bekâ ahîret: raht-ı zinde-gânlığın serây-ı bekâyâ çekdi 30a/10-11

serdâr baş, lider: bularga ve bularning zürriyetine s. ve sipâhsalar ve nöker olub hizmet kılsun 50a/7-8; ol ilğa s. oldı 64a/2; Türkmen iline s. kıldı 86b/5; hiç biri bir kimse fermân-ı s. ve inkiyad kıldılar 91a/11-12

serdarlık başkanlık, liderlik: Moğol Hân ve Tatar Hân çok yıl serverlik ve s. kıldılar 35a/7

ser-efrâz baş yükselten, büyük, meşhur: libâs-ı kerâmet birle kâmetini s. kılub zib ü arâyış versün 7b/10-11; eyâlet-i Diyâr-ı Bekr s. eyleyib irdi 98b/2

ser-gerdânlık şaşkınlık, sersemlik: müddet-i kırk kün aning s.-ında bolub ahîrü'l-emr iki gurâb arasında tarh-ı muhâşamet dutub kâtil maqtûlını tofrağa defn eyledi 16a/3-4-5

ser-gerde reis, baş: her biri her vilâyetde hâkim ve s. olub rûzgârda şâyi^c boldı 58b/11-12

serhad sınır: s.-d-ı Hıtaıydın 94a/3; s. ler ve kentler 49a/4

serinçe bir kuş türü: kuşı s. turur 54b/9

serverlik başkanlık, liderlik: biglik ve s. kılsun 28b/6; hânlık ve s. kılubtur 35a/10; s. ve serdarlık kıldılar 35a/7; s. yâdigâr kalğay 39a/12

sev- sevmek: anı köp s.-e turur 38a/10; aning köp s.-er irdi 38a/2; anlarını s.- megenimning sebebi 37b/9; oğlınız köçini s.-meydür 37b/1; hâtunını s.-e turur 38a/5; s.-mes turur 4a/12

sevdâger tacir: s. İsfahânlık min tidi 46b/10; s. Mâverâü'n-nehrğa kile başladı 67a/10; s. qorqanıdın 46b/12; s.-ge satıb irdiler 66b/3; s.-ning atığa bitib 46b/12

sevinç müjde: barça bigler s.-i birdiler 68a/6; s.-i tilediler 68a/6

seyâhat s. kılub 29b/12

seyr 'ömr s. keçürür irdi 103b/5; atasını bir kün bir tarafge avga seyrge alıb çığıdı 73b/2

seyyie fenalık, kötülük; suç: bid'at-ı s. andın rûzgâr ve halk ara hün-ı nâ-hâkq kılmaq yâdigâr qaldı 16a/2

sıçkan sıçan: s. yılı turur 43b/11

sıfat suret, şekil: renk ve şıfat üzre 8b/1

sığ- sığmak: bir yurtğa iki töre s.-maz 55b/11; kılıç s.-mas 55b/10

sığın- sığınmak: Tatar Hânığa barıb s.-dılar 40b/9

sıkı güçlü, dirayetli: her işde s. qalmağ 54b/12

sın- kırılmak: yan başının sünegi s.-dı 57b/5
sındır- kırmak: yaynı s.-ub 48a/12
sır sır, giz: behişt öyining s.-ına dâhil oldı 103a/9; bu s.-dın ağah imezdiler 7a/6-7; s.- ingizni halkğa faş kıldı 76b/3

sikke para: s.-ni öz atığa kaçturub 46a/8

sile- sevmek, okşamak: dostlarını s.-b 48b/1; müselmân bolğanlarını s.-di 40b/1-2; yüzün s.-b 74a/1

sin 2. tekil kişi zamiri: il barça yurt s.-iñ turur 69b/11; oğlum birle s. olturub 78b/6; s. baliğ bolsang 69a/9; s. bigingni öltürseng 88b/11; s. mini ihtiyarımğa qoymadıñ 75b/4; s. miniñ anam turur 74a/7; s. müselmân bolsang irdi 37b/10-11; s. ni yolda bolsang 37b/11; s. olturub hânlık kılğıl 69a/3; s. kılğıl 77a/5; s. yahşı bilürsin 75b/5; s. yaş kaldıñ 69b/9; s.-din gıybet kıla turur 77b/1; s.-din ötünümüz bu turur kim 69b/11; s.-din ümüdüm ol-turur 71b/6; s.-i alur irdim 37b/11; s.-i bir yerde qoymaq üçün 77a/10; s.-i dünyäğa kilgendin 69b/10; s.-i Köl İrki Hân diyeli 69a/2; s.-i päre päre kılıb 74a/8; s.-i tutub birmeli 89a/2; s.-i ve bizni yaratkan bar 37a/9; s.-ing ‘adävetingdin 8b/10; s.-ing ayak uçında 77a/11; s.-ing du‘äng birle 24b/3; s.-ing imçekingi 36a/5; s.-ing fermânıñ 8b/4; s.-ing nesling 28b/3; s.-ing peygamberingning nûrı 3a/12; s.-ing ziyäretinge kilib 23b/8; s.-iñ kolingda 69b/6; s.-siz bu dünyäda yürümek 77a/10

sipäh(î) asker: çok leşker ve s. birle 35b/1; çok leşker ve s. ilen 59b/9; çok s. ve leşker 30b/11; ol vaqtda ‘İrâk ve Hôrâsân ve Mâverâü’n-nehrining pâdişahları ve s.-i ve ra‘iyyetleri barçaları Tât irdi 66a/12-66b/1

sipäh-sâlâr askerlerin en büyüğü, serasker: bularga ve bularning zürriyetine s. ve sipähsalar ve nöker olub hizmet kılsun 50a/7-8

siyâset politika: s. kılur boldılar 75a/12

siz 2. çoğul kişi zamiri: s. ikingiz irdingiz 77a/5; s. üç uluñız 49a/5; s.-ing atingizğa 47a/3; s.-ing köcüniz birlen 76b/5; s.-ing neslingizğa 39a/11; s.-ler halkğa baş bolub 76b/9; s.-ler yahşı bilürsizler 76b/8; s.-lerğa berüriz 87b/10; s.lerğa nisbeti yok turur 6b/6; s.-lerdin bolğan oğlanlarını 49a/6-7; s.-lerge bereyim temedi 46b/7; s.-lerge tapşura turur min 76b/7; s.-lering ‘âkıbetingize 11b/4; s.-lering ferzendleringiz 2b/2; s.-lerning atingiz 49a/6; s.-niñ bu naşıhatlaringiz 71b/9; s.-niñ tamâm cem‘iyyetingiz 60a/7

sohbet konuşma: ol büzürg-vâr Timuçin der-yâft-ı ş.-ğa müteveccih oldı 93a/6; anıñ ş.-indin 21b/11-12

sol sol taraf: bir kısmı s.-da qoydı 17a/8-9; ivning s. tarafında 49b/3-4; s. aşıklı anıñ ülüş boldı 54a/2-3; s. omaça ülüş aldı 54a/4-5; s. qarı ilik ülüş aldı 54a/6; s. yan baş anıñ ülüş boldı 54a/1; s. yan baş ülüş aldı 54a/8; s. yanında oturub 53b/9; Üç Oğlar s. bolsunlar 49b/3

song son, sonra (bk. song): Afşar Hândın s. 58b/6-7; Afşardın s. 51a/7; alt aydın s. 96a/10; anda olturğandın s. 83a/1; andın s. 103a/8, 107a/5, 20a/6, 34b/8, 39b/3, 43b/6, 47b/9, 48a/5, 56a/12, 56a/8, 57b/2, 59b/8, 5a/3, 60a/12, 61a/10, 61a/7, 62b/10,

62b/4, 64a/11, 71a/4, 77a/10, 89b/11, 91b/8, 92a/10, 97a/9, 64b/9; aş yegendin s. 69b/1 atası intikâlidin s. 97b/4; atasındın s. 91b/1; atasıñın vefâtıñın s. 61b/5-6; bahâr bolğandın s. 44b/9; biş alt arқа ötkendin s. 67a/7; bir fırsatdın s. 71a/10; bir il ötkendin s. 48a/2; bir niçe kündin s. 44b/5; bir niçe vaqıtdın s. 107b/4; bir niçe vaqtdın s. 29a/12, 64a/5; bir niçe kündin s. 68a/5, 74a/4; bir niçe yıldın s. 52b/8, 64b/7; bir niçe yıllardın s. 89b/12; bizdin s. 2a/12; bizing eyyâmımızdın s. 2b/8; bu cihândın ötendin s. 98b/7; bu eyyâmdın s. 50a/4; bu kündin s. 69a/1; bu sözni işitkendin s. 69a/10; ‘ömr körendin s. 50a/11; ‘ömrî tamâm bolandın s. 98b/6; ‘ömrining müddet dolandın s. 106b/5; işidendin s. 105a/7; işitkendin s. 70a/8; inkâr idendin s. 18a/4; intikâl idendin s. 107a/8; kilgendin s. 76b/7; köç uzab kitkendin s. 88a/12; köp yıllar keçendin s. 87a/6; köp yıllardın s. 76a/4; Kün Hân ölgendin s. 57a/2; leşker s.-ında kalğan 45a/10; leşkerning s.-dın kile turur 44b/7; maqtul olındın s. 100a/4; menzile barandın s. 52b/1-2; mundın s. 63a/5; niçe yıldın s.81a/11; haber tapandın s. 106a/3; zâhir olındın s. 63a/3; hâkim bolandın s. 51a/1; hânlık kılındın s. 91a/10; ol eyälete koşulğandın s. 64a/4; on yıldın s. 47b/8; hükümet kılındın s. 50b/7; ölgandın s. 72b/8, 81b/12, 46b/2-3; öltürgendin s. 105b/12; öyge kitkendin s. 85b/4; pâdişâh bolğandın s. 36a/9, 82b/3; Rûm vilâyetin alandın s. 86b/3; s.-da qoyğan kişileringiz 45b/4-5; sözleri tamâm bolğandın s. 71b/10; Suvar kitkendin s. 76a/12; şehid olındın s. 97b/5; tang atğandın s. 74b/4; tün yarımındın s. 74b/3; kaçib kitkendin s. 78b/8; qarı bolğandın s. 73a/8; katık bolğandın s. 38b/11; Qayı ilindin keçkendin s. 86b/11; Qayıdın s. 52a/6; üç yıldın s. 66b/7-8,84b/9; vefât kılındın s. 64b/4, 95b/8; vefâtıñın s. 107b/11; Ya‘küb Hândın s. 103a/10; yegirme yıl hânlık kılındın s. 81a/4; yigit boldıñ s. 42a/12; yigit bolğandın s. 81b/7; yok olındın s. 91a/3; yüz on alt yıla teyendin s. 49b/5; s.-ı âfitâbnı 68b/8; tumanıñ s. yaruq bolur 68b/6-7

sonq son, sonra (bk. song): andın s. 19b/11, 19b/8, 22b/8, 27b/9; atası fevt kılındın s. 35a/6; barib mürâca‘at kılındın s. 6a/11; bir devr ötendin s. 4b/8; bir niçe kündin s. 46b/1; bir niçe vaqtdın s. 37a/12; bir niçe yıllar ötkendin s. 37b/4-5; bir yıl Âdemdin s. 18b/6; bu eyyâmdın s. 25b/5-6; bu sözning işitkendin s. 38a/10; bu sözni işitkendin s. 37b/2; cevâb işidendin s. 7a/9; ‘ömrin ötendin s. 19b/4; meyüs bolandın s. 25b/9; mindin s. 49b/7; mundın s. 27b/2-3, 32b/8, 86b/10; on yeti yıldın s. 44a/1-2; rihlet kılındın s. 34b/3; teskin olındın s. 23a/9; kırk minge yetendin s. 18b/4; kırk yıldın s. 26a/3; tufândın s. 28a/8; yok olındın s. 4b/4; yüz yegirme altı yıl keçendin s. 24a/10; s.-ı alğan hâtunını 38a/5

sor- sormak: anlarını s.-dı 44b/5; hân anların alhvâlin s.-dı irse aytdılar 44b/6; barça bigler s.-dılar 68a/3; bir bir s.-dı 57b/1; Çingiz Hân s.-dı kim 86b/12; ilniñ yahşı ve yamannı s.-ub 71b/7; ferzendisin tip s.-dı 46b/10; kelinlerdin s.-dı irse 38a/7; halkdın s.-dı kim 57a/8; hân aldığa kitürub s.-

dılar 75a/12; hātūnıdın s.-dı 38a/4; ol kişidin s.-dı 45a/11; ol vāqı'ādin s.-dılar 91a/4; s.-dılar kim 11b/3; Qozı Tegin s.-dı 75b/5

söz laf: anıñ s.-indın çıkmaz irdi 67b/4; ayta turğan s.-imizni 47b/12; aytқан s.-ni aytıb 48a/6; bul nev'ı s.-lerdin 49b/10-11; bul s.-din 10b/5; bu kitāb s.-idin 2b/4; bu s. tamām boldı 79a/3; bu s.-de güvāhlıq birdiler 75a/1; bu s.-ning 38a/10; bu s.-ler 28b/2; bu s.-lerdin 'arż ol kim 66b/8-9; bu s.-ni 37b/2; bu s.-ni 69a/10; bu s.-ni 74a/10; bu s.-niñ gālaqlıǵının 83b/11; hānning eyitken s.-iniñ niçesi bu turur 87a/5; kişi birle s.-leşmedi 73a/11; hātūn s.-ige inandılar 75a/11; otuz alt luğat s. 33a/1; ötkenlerniñ s.-lerini 71b/12; Özbekning s.-ine kirib 105a/12; özge s.-i aytalıñ 79a/3; s. ayta bilmedi 46b/12; s. birdiler 69a/7; s.-i hürmetli 54b/9; s.-iğa 'amel kılub 23a/5-6; s.-ige tang qaldılar 36b/9; s.-ine 'amel idüb 2b/9; s.-ine 'amel kıldı 23b/3; s.-ine iltifāt itmedi 6b/7-8; s.-ine kulaq salmang 25a/8; s.-ingizni qabul kıldım 70a/2; s.-ini fehm itmedi 33a/2; s.-ini fehm kılmadılar 33b/8; s.-ini fehm kılmaz 34a/10; s.-leri tamām bolǵandın song 71b/10; s.-ni munga qoydılar kim 38a/11; s.-niñ rāstı aytıl 79b/5; şirīn s.-ine könglini birib 89a/3; tevārih s.-lerine 108a/12; Qorqutnıñ s.-ine 'amel kılır irdi 67b/8; Qozıcnıñ s.-indın çıqma 78b/4; uşbu aytılğan s.-lerdin 56a/2; qulaǵına s. ayta turur 76a/11

sözle- konuşmak: bir sā'at s.-mey 78b/12; mundaq sözünü s.-genini 36b/11-12

sözleş- konuşmak: kündüz s.-mes irdi 37a/12; s.-ib olturǵanda 38a/4; s.-mekğa şerm kılıb 37b/7; Tumanğa s.-ib 70a/4

su su: Amū S.-dın ötüb 47b/1; İtil S.-yunı keçib 84a/12; iki s.-ning arasında 41b/11, 42a/3; iki uluğ s. 41b/10; kölniñ s.-yındın 69a/1; Murğab S.-yınıñ 78b/2; s. birle helāk eyleyüb 25b/12; s. çeşmelerdin çıktı 26b/4; s. teskin olsun 33a/12; s. yaqasığa 89b/12; daǵlardın kırk kez s. yuqarı çıqıb irdi 26b/5; s.-arını öziğa tarttı 27a/3; s.-ning yaqasında 37b/5, 45b/2; s.-niñ yaqasına 70b/8; Tin ve İtil s.-yınıñ yaqasına 42b/1-2; qara s. tek 79a/2; uluğ s.-ları köp bolur 45a/1; üç s.-ning yaqasında 42b/4; yirge s.-ğa tartdı 67a/8

suāl soru: andın s. kıldı 8b/3

sultān padişah: özlerine s. eylediler 96b/4; s. hadd-ı temeyyüze yetişdi 95a/10; s.-ğa nöker bolub 80b/8

sultānlıq padişahlıq: hānlıq ve s. idüb 98b/9; hānlıq ve s. kılır irdiler 98a/6

sun-ikram etmek: kıımızni ayaqını s.-dı 69a/12

sūret şekil, heykelcik: s. tūzetib 23a/7; Rūma pādīşāh bolan sultānlarnıñ s.-leri 97b/12; s.-i ayta turur 65b/9; İdrīs s.-ini ol s.-i öyinde maḥfūz eylerdi 22a/9

sūretli şekilli: yaḥşı s. 73a/8

suyurgamış bağışlama: altı oǵulnı s. 49a/1

sūbürtkey bir tür kuş adı: kuşı s. turur 54b/11

sūlūk bir yola girme: yaḥşı s. kılıb 78a/4

sūñek kemik: yan başınıñ s.-i 57b/5

sūr - devam etme: devrān s.-di 61a/8; ilni s.-ey turǵalı 71b/5; fermān s.-di 92b/1; hānlıq s.-di 56b/7; kırk yıl hūkūmet s.-di 108a/11

sūt süt: anasınıñ s.-i 45b/1-2; it s.-i birle 31a/10; s. uyudı 38b/10

Ş

şaǵāl çakal: bir ş. bir kırǵavulnı aldı 45b/2-3; s.-nı urdum irse 45b/3

şahādet şahadet: ş. şerbetin 6a/1

şākir şükreden: anıñ 'adlıdın ... şākir olub 56b/4-5; barçası rāzı ve ş. irdi 64b/7

şarāb şarap: ş.-ına esrib yörüb 81a/8

şart koşul: 'ahd ve ş. kıldılar 56b/5; bu ş. birlen 69a/9

şāyed eğer: ş. bir nimerse kılganı bolǵay 88b/1; ş. köñliñiz açılǵay 73b/1

şecere ağaç: ş.-yi neseb-i Çingiz Hān 91a/8

şehīd şehit: bir niçe hālk ş. olub 95b/5; ş. olandın song 97b/5

şehr şehir, yerleşim yeri: bir ş. binā kıldı 32b/4; bir uluğ ş. 46a/6; Buḥārā s.-inde 96b/7; her memleket ve s.-lerğa 93b/1; Hocend s.-ine kildiler 82a/3; Rūm s.-ine 65a/5; ş. binā kıldı 29b/12; s.-ge qabalıb uruşdılar 43a/4; s.-leri ve kentleri köp turur 40b/10-11; ş. ü 'imāret kıldı 30a/7; Şirvān s.-ine kitdı 101b/10; Talaş s.-iğa kildi 45a/8; turğan s.-larning 46b/6; uluğ s.-ining atı 46a/3-4; uluğ s.-lerge 44a/8; yurtlar ve s.-ler 48b/11; yüz ş. uluğ binā kıldı 20b/11

şehr -yār padişah: ol ş. 48b/7; taht-ı ş.-lğa 93a/5

şerī'at şeriat: anıñ s.-i 21b/1-2

şikār av: şayd u şikārlarına meyli çok irdi 32a/2; keyik ş. kıldı 32b/10; naḥçir ş. kılub 29b/7; ş. kıлмаǵı 29b/7

şirin tatlı: ş. meyveler 16a/9

şol şu: ş. Ayaznıñ oǵlanları 89a/9; ş. cemā'atdın 82a/10; ş. kişining neslindin 45b/6; ş. Qıbçaq 42a/11; ş. Qıbçaq neslindin 43a/10-11; ş. yolda bolayın 37b/12; ş. zamān 37a/11

şundaq şöyle, şunun gibi: ş. bir fitne bolur 75b/4; ş. boldılar 82b/10; ş. dib 46b/5; ş. irdi 57b/6; ş. irdiler 89b/4; ş. tururdi 65a/9; ş. qalıb 66b/10-11; ş. kıla başladı 74a/2; ş. qoyıl 48a/1

şunqar bir tür kuş adı: ş. turur 54a/12

şükr şükür: tengriğa ş. kılgıl 72a/2

T/Ṭ

tā kuvvetlendirme edatı: Ādem eyyāmdın t. bizing eyyām-ı feraḥ-encāmımızğaça 2a/4; bu nūşha t. inqırāz-ı 'ālemeçe rūzgār ara 2a/8

ta'alluq ilgisi bulunma: Belḡa t. 45b/9; oǵlanlarına t. 39a/11; öziğe t. kıldı 47b/9; özine t. 43a/7; Qara Hānga t. 40b/3

tāb güç, kuvvet: ange t. kiltüre bilmedi 78a/9

tabaqa katman: Moğol Hân t.-sıdın 35b/3; t.-yı Şafeviyye 101b/2

tâbi^c bağımlı: ange t. boldılar 82b/9

tâbüt taput: cesedini t.-a mahfûz kılıb 22b/12; t. salıb 23a/4 tâc taç: t. u taht 69b/10

tağ dağ (bk. dağ): Yukbis t.-ıda turur 18b/3; büzürg t.-larning içinde 41b/4; Gurning t.- larına 44b/3; t. içinde 44b/7; muhkem t.- ları 45a/1; bir bülend t. bolur 46a/11; Hışâr t.-ına kitdiler 80a/9; Ebû'l-hân t.-ına kitdiler 80a/10-11; t. içinde 80b/1; Ebû'l-hân t.-ığa bardı 84b/10; Ebû'l-hân t.-ında olturgan 89a/6; Ebû'l-hân t.-ı tive öskeli 'acâyib yahşı yir turur 89b/1; Balkan t.-ığa barıb 103b/8; Balkan t.-ında vefât eyledi 103b/10; bir uci Balkan t.-ında 104a/9-10

tağassublı taassub, bağnazlık: Türkmen halkı t. bolurlar 87a/3

tahrir yazma: bu taħrīre i. boldı 39b/11; mezkūr ve t. olub 2a/10; t. ve beyân oldı 97b/9

taht taht: atası t.-ında olturdı 89a/12; atası t.-ında olturub 75b/11; atası t.-ında olturub 76a/3; atası t.-ında olturur 68b/8; atasını t.-ında oturdı 61a/10-11, 39a/6; atasını t.-ında oturub 96a/9; atasının t.-ını 69b/5; bu olturganın t. 71a/7; Leknüt t.-ında 47b/8; mining t.-da oltursun 49b/1; t.-da olturtub 71b/4; t.-da turğuzdı 93a/9; t.-ına çıkıb 101a/6; tâc u t. 69b/10

taħvıl değıstirme, dönüştürme: bul ma'nâya t. eyleyib 3b/7-8

tâ'ife kavim, topluluk: her bir tâ'ife 33b/8

taķı 1. da, de, dahi (bk. dağı): on yeti yıldın sonķ t. atlanıb barıb 44a/1-2; Bihärning âfitâb çıkarında t. bir yurt bar irdi 46a/3; barıb anı t. aldı 46a/7; üç kiçik oğlanları t. üç altun oķ birlen köp avnı kiltürdiler 48a/8-9; ve t. aytdılar kim 55b/1; ve t. ol kim 55b/7-8; ve t. yetmiş yıl atası yirinde olturub 56a/6-7; ol t. anasın atasın tek ilge 'adâlet kılıb 57a/3-4; bu sözni işitkendin sonķ t. bir inisi Küz Hânning kızını alıb birdi 37b/2-3; 2. ve: t. tengrining birliğine imân kiltürdi 36a/6; t. yaşurdı 36a/8; t. tengrini unuttılar 36a/10; t. uluğ toy kıldı 36b/2-3; t. aytdılar 36b/9-10, 36b/11; t. kızdın başķa yatdı 37a/11; t. sözleşib olturganda hâtunımdın sordı 38a/4; t. sözni munge koydılar 38a/11; t. bu sözni işitkendin sonķ 38b/3; t. aytur kim 38b/12; t. ğalib kilür irdi 40b/7-8; t. Tanķutnı aldı 41a/11; t. halknı katli'âmm kılıb 43a/5-6; t. Kıpçaknıng kolğa tüşkenin öltürdi 43a/8-9; Semerkand sarı yörirdi t. Semerkandnı alıb 44a/12; Keşmirni aldı t. Yağmanı öltürdi 45a/3; ikinci yılı atlandı t. Talaş şehriğa keldi 45a/7-8; Tibetni çapıp kildi t. bir niçe kündin sonķ 46b/1; t. dīvānga hūkm biti tidi 46b/11; t. bir yamanlığı bu kim 47a/5-6; bir altun yay ve üç altun oķ birdi t. aytdı 47b/10; in'âmılar birdi t. oğlanlarığa aytdı 49a/4-5; üleşib alışsunlar t. her kıaysısı özining oğlanları ve nökerleri birlen yesünler 55a/11-12; t. atların bitib mührlerin basıb 56a/5; t. andın song 56a/8; yan başının süñegi sındı t. andın öldi 57b/5-6; t. Köl İrkini hân kıldılar 69a/5

tamām bütün, tüm; tamamlanmış, bitmiş: aşing t. boldı 68b/12; bu söz t. boldı 79a/3; 'ömri t. bolandın song 98b/6; ol tâife t. kıız oğlan 90b/4; sizniñ t.

cem'ıyyetingiz 60a/7; sözleri t. bolğandın song 71b/10; t. fuķarâ ve ğurebâ 58a/9; t. Moğolistan 40a/6; t. halkı muti' kıldı 59b/7; t. yir yüzidin 8a/11; t. yir yüzinden 28a/3; t.-a ange itâ' at eyledi 20b/12; t.-ı memleketni 35a/5; t.-ı Mısr hükemâsı 39b/7; t.-ı Moğollar 35b/12; t.-ı hâkimler 39a/7; t.-ı oğlanlarığa 60b/11

tamğa damga: t.-sını belgü kıldı 52a/5

tang I tan, şafak: t. atğandın song 74b/4

tang II hayret, şaşkınlık: bu sözige t. kıaldılar 36b/9

tanı- bilmek, hatırlamak: bir birini t.-madılar 13b/12; İblîsi t.-madılar 11b/3

tap- bulmak: altun yayı t.-ıb kitürdiniz 49a/5; âhıret t.-ğanı 109b/3; irkek oğul t.-dı 85b/5; iki yüz toķsan biş yıl 'ömr t.-dı 67b/5; haber t.-andın song 106a/3; hânlık ange kıarâr t.-dı 61b/2; hükümetde kıarâr t.-dı 61a/8; tefrika t.-tılar 64a/5; tefrika t.- kıanları 64a/7; üç yurt aralığında kıarâr t.-tı 103b/12; vefât t.-dı 103a/5, 46b/1-2, 72a/12, 76a/2, 78a/6, 87a/6, 89a/11, 106b/7, 64b/8; yay ve oķnı t.-ıp 49a/9; ange kıarâr t.-ıtdı 20a/1; maķâm-ı salţanatda kıarâr t.-ıtdı 50a/12, 50b/7, 50b/9, 51a/1; tūfândın hâlâş t.-dı 26b/2; vefât t.-ıtdı 19b/12, 24a/3; açlığa çäre t.-madı 61b/3; hâlvet t.-ıb 74a/4; uzak 'ömr t.-ıb 67b/11

tapıl- bulunmak: aşnıñ esbâbı t.-madı 73a/2; ni yirdin t.-ur 73b/4; oķnıñ t.-ğanını 48a/11

tapsur- vermek, emanet etmek: mülk ange t.-dı 61b/8; anlarğa t.-dı 87b/1; atangğa t.-mak kerek 71b/1; atasının tahtını t.-a turur 69b/5; 'âriyet t.-ub irdiler 69a/9; Nür Muhammed Hâna t.-ub 105b/9; otuz öyni tiveçiğa t.-ub 89b/6; singe t.-ğay 69a/10; sizlerge t.-a turur 76b/7; kıarşığa t.-dı 105b/10; kıznı Tumangâ t.-dılar 70a/5; Kıozıcığa t.-ub 78b/3; yurtını Äyineğa t.-ub 70b/4

taraf yan, taraf: arķa t.-ında 72b/12; arķa t.-ındın 43b/9; bir t.-ga 73b/2; bir t.-ı 104a/10; iki t.-dın 45a/2; iki t.-ındın 63b/11; iki t.-ındın 79b/12; kün batış t.-ığa 48a/7; kün batış t.-ında 47b/12; narı t.-ında 66b/12; ol hayr-ğâh t.-ında 91a/6; Sir Suyının iki t.-ında 78a/8; Sirniñ iki t.-ın sol t.-ında 49b/3-4; Şırvân t.-ına 101b/2; temür kıazuķ t.-ında 40b/11; tört t. kitkenining 78b/7; tört t.-ga 43a/12; tört t.-ında 72a/7; kün toğuş t.-ında 48a/3-4; kıaysı t.-ğa 49a/11

târiķ tarih, geçmiş: Türkmenlerning t.-ini bile turğan 83a/2; t. ming taķı kıırķda 43b/8-9; t. ming yetmiş birde 43b/10-11; hükema-yı t.-de mezkūr turur 20b/9

tart- çekmek; tutmak: şaf t.-ıb 44a/8, 39a/3; aşlığa t.-a turur 76b/4; çerik t.-ıb 38b/4, 70a/8; keştı t.-ıb 26b/7; leşker t.-ıb 72b/12, 72b/6; t.-ıb yiberse 49a/12; yirge suğa tartdı 67a/8

taş taş (bk. daş): üngür taşını yulattı 84a/4

taşla- çıkarmak, götürmek, bırakıp gitmek: bir vilâyet sarığa t.-dı 91b/12; bu yurtların barçasın t.-b 67a/3-4; t.-b kitken 77b/4 ; t.-b kittiler 77a/7; kırgavulnı t.-b kıaçtı 45b/3

tavar mal: bir t. 55a/10

tavr hal, tavır: t.-ı müdâra 57b/1

te-/ti- demek, söylemek, konuşmak (bk. de-/di-): ağaç içinde toğdı t.-b 42a/8-9; ğamların yesünler t.-b 45a/7; ğam-ğorı yok t.-b 42a/6; âferin âferin t.-b 68b/10; alıb kelsün t.-b 45a/9-10; anangnıñ ornın tutğay t.-di 73b/5; anı köp sive turur t.-di 38a/10; anı şundağ koyğıl t.-di 48a/1; anı urayın t.-b 70b/9; anlarğa Tiveciler t.-diler 89b/7; anlarğa Uyğur t.-di 39a/2; âşikâre bolur t.-b 37b/8; aşnı tiley turur t.-di 73a/1; atamğa barıng t.-b aydı 38b/5; atamnı t.-gen atamğa barıng 38b/5; atasının tahtını tapşura turur min t.-di 69b/5; Ğurı t.-gen şehrde 45b/9; avğa çıkar min t.-b 38a/12- 38b/1; ayrılır min t.-genleri 88b/10; bar mu t.-b 68a/4; barça halk Ƙanlı Yavlı t.-diler 71a/4; barça halkğa t.-diler kim 55a/10; barçaları atların t.-b 56a/1; barıb kildim t.-b 48b/4; barmağıl t.-b 45b/5-6; bir hân t.-mek bolur 47b/6; bolğusı turur t.-diler 37a/2; bu aşnıñ atı Buğra Hânı bolsun t.-diler 73a/5; Buğra t.-b 73a/5; burunraq ayur t.-b 71a/11; dâruğalıqın birdim t.-di 46b/11; dost bolmas t.-b 71b/12; ‘Alı t.-geni 78a/10; Egrence t.-genniñ 73b/7; ‘İvaz t.-gen 47b/7-8; fitne bolur t.-b 75b/4; her kim pādīshāh bola turur t.-di 79a/2; Hindūstān t.-gen 45b/12-46a/1; İdügi Big t.-gen 43b/8; ikimizge müselmān bul t.-di 38a/8; izin körüng t.-di 75a/2; kalıb irding t.-b 45a/12; kedhūdā bolman t.-di 73b/6; kilingler t.-di 48a/5; köp naşihatlar t.-b 48b/10; köñliñiz açılğay t.-b 73b/1; köp irmiş t.-b 48a/4; ma‘nāsı Türkke oğşar t.-mek bolur 67a/11-12; Mangıt yurtı t.-diler 43b/8; minge mihr-bānlık kıla başladı t.-di 74a/4; min t.-gen minge kilingler 38b/5; mindin kalmasun t.-b 44b/4; mini t.-b 55b/5; mining bolğay sin t.-b 74b/10; Merdān t.-genni 46b/3; mundağ t.-se 46b/7; munıñ atı Tuman Hân bolsun t.-di 68b/1; müselmān bolung t.-dim 37b/10; naşihatlarıñız qabul kılğay min t.-di 71b/9; ni yirde bar t.-b 74b/12; neslidin bolur biz t.-b 82b/5; oğlanı içimge saldı t.-di 85b/11; oğlı boldı t.-b 68a/5-6; hānning işi niçük bolur irgen t.-di 78b/12; hükmi bitı t.-di 46b/11; ölümğa kitesin t.-b 74a/11; ötken biligli kişiler t.-b 55b/10; özüm barayın t.-b irdim 76b/8; özümni ölük kılıb irdim t.-di 77b/2; özüng yağı bilür sin t.-diler 69a/5; rāzı bolsunlar t.-b 49b/4; halk içinde rüsvā bolmasun t.-dim 75a/9; Salur Ƙazan t.-gen 85b/1; Sayın Hân yurtı t.-diler 43b/6; sin yağı bilürsin t.-di 75b/5; sini alur irdim t.-di 37b/11; sizler kiling t.-diler 77a/6; sizlerge birdim t.-b 46b/8; sizlerge bereyim t.-medi 46b/7; sözindin çıkma t.-di 78n/4; sözingizni qabul kıldım t.-di 70a/2; sözlerini yalğan kılmading t.-di 71b/12; Şirān t.-genni 46b/2; şol yolda bolayın t.-di 37b/12; t.-gen vaqıtta 73b/3; Tācıklar Türk t.-diler 67a/10; Timur Tuğlı Hân t.-gen 88a/10; tiz bolğay t.-b t.-di 68a/5; turğan yiri turur t.-b 43a/1; Türkmen t.-b niçük at koyulğanın 65a/7-8; Türkmen t.-diler 67a/12; Ƙalaç t.-di 45b/6; Ƙanlı Yavlı t.-mek kerek 71a/3; Ƙanlı Yavlı t.-mek kerek t.-di 71a/3; Ƙanlı t.-diler 41a/7; Ƙara hân t.-gen 80a/3; Ƙara Hân t.-gen yirde 84b/8; Ƙara Hāndın ayrılır t.-b 38b/7; Ƙara Ƙaş t.-gen yerde 84b/3; Ƙaraçar Noyan ve Sübedey Bahādır t.-

gen iki bigini 42b/11; Ƙaravul kile turur t.-b 79b/10; Ƙarlık desünler t.-b 44b/10; Ƙayta turur min t.-di 70b/2; Ƙınık uruğdın biz t.-diler 82b/3; Ƙıyāmetğaca Bozoğ t.-sünler 49a/7; Ulaş atlı t.-diler 57a/10; Ƙozıcı Big t.-gen 78a/12; Üç Oğ t.-sünler 49a/8-9; yağı üstinde öler sin t.-di 79b/6; yağı bilürsizler t.-di 76b/8; yağı at koyğıl t.-diler 68a/12; yağı şüretli t.-mek bolur 73a/8; yağı tüş turur bu t.-di 79a/9; yağışraq bilürler t.-di 38a/6-7; yaş turur t.-b 71a/8; yetişe körsünler t.-b 77a/1; yörüy turur t.-diler 76b/6; yurtını bozalı t.-seler 56a/4

teg- değmek, dokunmak, yaklaşmak; saldırmak (krş. tey-): açkan ve t.-eni 45a/9; başığa oğ t.-di 39a/4-5; bir oğlağ hem t.-medi 89a/5; sakalı hānning yüzige t.-di 76a/11; müselmān bolğanlarğa t.-mey koyub 44a/3-4

tek gibi, kadar (bk. dek): anam t. bolmasa 73b/5; anasın atasın t. 57a/3-4; Hindū t. 41b/1; mining t. 73b/11; mişl-i ciger päre t. 92b/8; Ƙara su t. 79a/2; uruşkı t. 84a/8

tekebbür kibir: t. eylediler 4b/5; ‘ucb ve t. ve hūd-perestlik ilen gāh yir yüzinde bolurdi ve gāh āsmāna çıkardı 6a/7-8; t. ve ‘ucbdın 6b/7

tekellüm söyleme, konuşma: t. kıldı 33b/8; t. kıılır 34a/10,

teklif isteme, öneri: barça t.-ini 77a/4

temerrüd dik başlılık, direnme: ve ‘işyān 24b/9; tuğyān ve t. eyleyib 5b/10-11; hükmidin t. kılub tuğyān kıldılar 56a/11

tev’em ikiz: anıñ t. İklīmā irdi 15a/4; mining t.-im İklīmā şāhib-i cemāl turur 15a/7

tey- ulaşmak, erişmek (krş. teg-): ‘ömri tokuz yüz altmış t.-di 17b/10; yüz on alt yıla t.-endin song 49b/5

tıñç sağlıklı, rahat: t. olturdi 73a/9

tingla- dinlemek: oquğan ve t.-ğan kişiler 84a/1

til dil: anıñ t.-idin 28b/2-3; ‘Arab t.-i turur 37a/5; ‘Arab t.-inde 28b/10-11; ‘Arab t.-ini 37a/5; kilib t.ge didi 36b/7; köngline ve t.-ine 37a/6; Oğuzning t.-i çıkıb 37a/2; t.-i kilmesdin 37a/4; Türk t.-i turur 38b/9; qadīm Türk t.-i 73a/7; qadīm Türk t.-inde 42a/7; Ƙara halkning t.-i 42a/10

tile- istemek: aşnı t.-y turur 73a/1; kişi yiberib t.-di 87a/9; penāh t.-r min 7b/12; sini t.-y 89a/2 sevinci t.-diler 68a/6; tivelerin t.-diler 89b/11

tileş- istemek: Ƙazan t.-ür 52a/6

tilkü tilki: t. tutmaq 30a/1

tire oymak: ba‘zı t. ve cema‘a 59a/7; Faḥre‘d-dīn t.-si 63a/5; Fülād t.-si 62b/7; her bir t. ve cema‘a 59a/4

tirik diri, canlı: ölüğ ve t. 77a/2; t. imiz uşbu ayılğan 56a/2

tiriklik dirilik, hayatta olma: t.-inde barça işni kıla turğan 77a/6

tiril- dirilmek: hānning t.-genin 77b/3 tişek t. bolmas irdi 46b/7

tīz erken, çabuk, kısa bir süre içinde: tīz Oğuz ilinin içinde uruş bolub kızıl kan kara su tek aқа тұрur 79a/1-2; t. bolğay 68a/5; t. kilsünler 38a/12; t. kite turğan 68b/5-6; t. öldi 80a/2; t. öle turur 79a/2

temür qazuk kutup yıldızı tarafı: t. q. tarafında 40b/11; t. q.-ı Uluğ Tağ 65b/11

tenge para: ming t.-mni 46b/9; t. üçün 46b/10; yüz ming t. 47b/5

tengiz deniz: Muhiṭ t.-ining yaqasında 41b/2; t. yaqasında 41b/4

Tengri Tanrı: t.-ğa şükr kılğıl 72a/2; t.-ge imān keltürmegennlerni 44a/4; t.-m berse 46b/7; t.-m buyursa 65a/9, 80b/11, 85a/1 t.-ni unuttılar 36a/10; t.-ning birliğine 36a/6; t.-niñ bendeliğin kılıb 72a/5; t.-din boldı 49a/10

terräsla- kalkanlamak: keşti t.-mağa muqayyed boldı 26a/5

tive deve: atlarımız ve t.-lerimiz 44b/8; köp t.-ni tapşurub 89b/6; hānlık t.-lerini baqıb 89b/8; t. öskeli 89b/1; t.-ge minib 85b/8; t.-lerin tilediler 89b/10; t.-mniñ başın dutdı 85b/9

tofraḡ toprak: bir qabza t. 7b/6, 8a/5; cesedini t.-a kömdi 16a/7; ol t.-ı köterib 8b/2; t.-dın maḡlūḡ olub 7a/1

toğ-doğmak: ağaç içinde t.-dı 42a/8-9; oğlan t.-urdu 42a/5; hāmile irdi t.-urdu 45b/1; tumanda t.-dı 68b/3; Qara Öyli t.-ray 52a/11; Yafır t.-radı 53b/1

toğra-doğramak: Bayat t.-dı 52a/9-10; Becene t.-dı 53b/11; Beydili t.-dı 53b/3; Bigdüz t.-dı 54a/7; Çepni t.-dı 54a/1; Eymür t.-dı 54a/3; Hōrāsānlı t.-dı 54a/9; Qarḡın t.-dı 53b/6-7; Qızıl t.-dı 53b/5; Üregir t.-dı 54a/5

toğuşlı güçlü: bir t.-q yiğit 83a/2; t. alp boldı 70b/7; t. ve mirgen 76a/7

toqsan doksan, 90: t. toquz havz 48b/8-9; t. yaşab 75b/10; t. yaşar pādīshāhı 46a/4; t. yıl 72a/11; t.-ğa qımız tolturdı 48b/9

toquz dokuz, 9: 'ömri t. yüz yıl irdi 34a/5-6; on t. luğata 34a/9-10; t. kişi 35b/3; t. ming qoy 48b/8; t. ming yılḡı 48b/8; t. oğlı bar irdi 91b/2; t. oğul 33b/4; t. yüz elik yıl 25a/1; t. yüz on iki yıl 19b/4; t. yüz öyliḡi 84a/10; t.-iğa 'araq tolturdı 48b/9; yegirme t. şahıfe 19a/10; t.-lancı ayda 43a/5; t. Şehenşāh Sulṭān 108b/6; t.-uncı Qaydu Hān 91b/3.

tola- dolamak: t.-y t.-y hātūnnı biş pāre kılıb 75b/8

tolğag doğum: t.-ı tutdı 42a/4

tołtur- doldurmak: qımız t.-dı 48b/9; qabıḡ birlen t.-dılar 68a/9

top grup, küme: alt yeti t. 66a/9; üç t. ve tört t. 66a/9-10

torpaḡ toprak: (bk. tofraḡ) t.-ğa kömüb.

toy şölen: ḡalā'ıḡa t. virdi 58a/12; ḡalā'ıḡa t. verüb 52a/3; ol t.-da 48b/12, 52a/7-8; t. küni 36b/3; t. kılğanıñ 48b/3; t. kıldı 69a/11; t. kıldınḡ 68b/11-12; t. verüb 58a/10; t.-ğa kilgen 36b/9; t.-da meşḡul bolub 68a/10; toy virdi 39b/1; uluḡ t. 48b/4; uluḡ t. kıldı 36b/2-3; uluḡ t. kılıb 38a/1, 71b/3

toyan bir tür kuş adı: bürküt ve t.-ğa 72a/9

tökül- dökülmek: bedenidin t.-üb 12a/10-11; t.-eyin teyüb turğan 82a/7

tör orta yer: ivniñ t.-inde 69a/12; kızıl öying t.-inde 53a/1

töre töre: bir t. 47b/4; bir yurtğa iki t. sıgmaz 55b/11; öziden t. köterib 66b/3

tört dört: elik t. yıl 47b/11; 'ömri yetmiş t.-e yetendin song 97a/5; ming iki yüz t. yıl 108b/8; ming t. yüz altmış yıl 28a/6; t. ay 72a/1; ange t. kerāmet kıldı 35b/7; t. kişini 21a/1; t. ming qoy 68a/8; t. ming yıl 65a/12; t. ming yılḡaca 42b/5; t. ming yılda 65b/7, 83b/2; t. oğul boldı 50b/6, 50b/8, 51a/12, 51a/8, 51b/1, 51b/2; t. peygāber-i mürsel turur 21b/6; t. tob 66a/9-10; t. tarafge 43a/12; t. tarafında 72a/7; t. kul 87b/2; t. yıl 87b/1; t. yüz yılḡı 68a/7-8; t.-ining oğlanlarını 84b/12; yegirmi t. kişi 43b/5

törtünci dördüncü (krş. törütlenci): t.-ünci bāb 28a/9; t.-ünci oḡlı 94b/1; t.-ünci örgede 53b/3, 54a/3-4; t.-ünci Qabacıḡ 84b/12; t.-ünci Yıldız 91b/10

törütlenci dördüncü (krş. törtünci) t.-lenci Yıldız Sulṭān 108b/4 töş ülüşini t. qoydılar 52a/4

tözük çeyiz: pādīshāhlarğa lāyıḡ esbāb ve t. birlen kızını Tumāḡa tapşurdılar 70a/4-5

tufān şiddetli yağmur: t.-ı Nüh 14b/6

tuḡyān azgınlık, taşkınlık: t. eyleyübtürler 101a/1; t. ve temerrüd eyleyib 5b/10-11; t. eyleyüb 33b/1; t. kıldılar 56a/12

tulū' doğma, doğuş: āfitāb dek t. kıldı 56b/1; t. kıldı 3a/8; t. kılıb 91b/9; koynıdın t. kıldı 91b/10

tuman duman, havada oluḡan bulanıklık: azḡına turğan t.-nı 68b/7; t. tutub 68b/3; t. uzaḡ turmas 68b/5; t.-da toḡdı 68b/3; t.-ıñ songı 68b/6

tumanlı dumanı olan, sisli: t. kün 68b/6

tur- 1. kalmak: anda t.-ub 45a/4; ayak üstinde t.-ub 71b/4; bir niçe kün t.-ub 41b/11; köp yıllar anda t.-dılar 46a/9-10; köp yıllar t.-ub 48b/1; Mekke ve Tāif arasında t.-ub 9a/1-2; yurtında t.-ub 45a/6; 2. varlığını sürdürmek, yaşamak: azḡına t.-ğan tumanı 68b/7; 3. beklemek, dikilmek: işikte t.-ub 52a/8; yolning bir yanında t.-dı 79b/9, 79b/10; 4. ayağa kalkmak: t.-sa t.-ur min 38b/12; 5. yardımcı fiil: bilmey t.-ur 37a/4; miniñ öltürgeli kile t.-ur 38b/4; anı köp seve t.-ur 38a/10; aqıb bara t.-ğan su 41b/10; ala t.-ğan māllarını 89b/5; ayta t.-ğan sözimizni 47b/12; bir kişi qalıb t.-ur 57a/9; bara t.-ganda 72b/12; birib t.-ub 45b/4; bir yirdin kile t.-ur 88a/10; iv yasadı yasay t.-ğan 79a/4; işni kıla t.-ğan 77a/6; kile t.-ğanın 79b/7; kile t.-ur 105a/10; leşkerning songdın kile t.-ur 44b/7; Merv yaqınına kilib t.-ur 104b/8; ni iş kıla t.-ğanın 57a/11; niçük yörüy t.-ğanın 57a/12; hātūnnı seve t.-ur 38a/5; öyi köçe t.-ur 88a/12; özining atını sala t.-ur 37a/7; piyāde kile t.-ur 44b/9; yörümekni bile t.-ğan 76a/8; tīz kite t.-ğan 68b/5-6; Türkmenlerning tārihini bile t.-ğan 83a/2; kıla t.-ğan işlerni 76b/1; yapışa t.-ur 38b/11; yaşıtab t.-ur 87a/7; yatıb t.-ur 88b/2; yolning iki yanın alıb t.-dılar 79b/11; yōri t.-ganda 57b/5; 6. ek-cylem: naḡl t.-ur kim

26b/8, 26b/12, 27b/10, 28a/4; Etrāk aşlı Yāfeş oğlu Türk zürriyetindin t.-ur 29b/11; meşhūr t.-ur 32b/1; barçası dürüst t.-ur 65a/11; biş ming yıl t.-ur 65b/4; bir yiride yatmay t.-ur 37b/2; Māverāū'n- nehrde köp t.-ur 45b/7; tört ming yıl bar t.-ur 65a/12; yōriy t.-ur min 45a/7; orunı işikde belgölü t.-ur 53a/7-8; Yāfeşniñ uluğ oğlu t.-ur 34b/2-3; Alınca Türk Hān oğlu t.-ur 90a/3; anı öltürmes t.-ur 87b/10; anıng adnı Nūh t.-ur 19a/3; anıng atı Allāh t.-ur 37a/9; anıng nesli t.-urlar 88b/4; anıng neslidin t.-urlar 42b/3; anların neslindin t.-ur 44b/10-11; barçağa ma'lūm t.-ur 89b/3; bir uluğ yurt t.-ur 40b/10; Bulğār neslidin t.-ur 32a/8; ehl-i şecā'at ve siyāset t.-urlar 27b/9-10; esāmisi bu t.-ur 21a/2; hiç işitken ve körgeñ yok t.-ur 36b/12; qavl-i Oğuznāme bu t.-ur kim 19b/10; kentleri köp t.-ur 40b/11; köçürgeñ eyāletinij t.-urlar 86b/8; kütüb-i tārihde meşhūr t.-ur 34a/9; lafz-ı Allāh 'Arab tili t.-ur 37a/4-5; ma'nası barçağa ma'lūm t.-ur 38b/9; ma'rūf ve meşhūr t.-ur 29b/3, 40a/10; mining atım Oğuz t.-ur 36b/5; mining vilāyetim t.-ur 46b/7-8; menkūl t.-ur 3a/9; muning sebebi ni t.-ur 38a/4-5; muqaddimesi bu t.-ur kim 94a/12; niçe yıl t.-ur 6b/6; neslindin t.-urlar 45b/6; nisbeti yok t.-ur 6b/6; nūr zulmete gālib t.-ur 7a/3; oğlanları yegirme tört t.-ur 51b/6; hāmile t.-ur 68a/4; Oğuznāmede şahih t.-ur 33b/10; Oğuznāmede şahih ve z. bu t.-ur 31a/11; ol nesdin t.-ur 51b/10; özge iddi'ası bar t.-ur 105a/6; Salur ilining içine kilib t.-ur 88a/8 sebebi bu t.-ur kim 26b/7; sıçqan yılı t.-ur 43b/11; Sübhān Kulı Hānning oğlu t.-ur 97b/6; şol cemā'atdin t.-urlar 82a/10; hükema-yı tārihde mezkūr t.-ur 20b/9; tārih-i Taberide mezkūr t.-ur 24b/11; Türk zürriyetindin t.-ur 29b/11; Türk tili t.-ur 38b/9; Qabacık nesli t.-urlar 86a/10; Qayı evlādı t.-urlar 65a/5; qaysı eyalāt t.-urlar 86b/12; Qıbcaq neslidin t.-ur 43a/11; Qızıl ili t.-urlar 87a/1; Qınān oğlu t.-ur 19b/12; uluğ pādīşāhların 'ādetleri t.-ur 41b/12; uluğ oğlu t.-ur 51a/4; Uyğur ilindin t.-ur 52a/5; vāki' olub t.-ur 3b/2-3; Yāfeş neslidin t.-ur 33a/8, 94a/1; yağış yir t.-ur 89b/1; yegirme kız t.-ur 18b/5; yetdi ming t.-ur 14b/1; Zafarnāmede mezkūr t.-ur 30a/1-2

turumtay bir tür kuş adı: kuş t. turur 54b/3

tut- 1. tutmak, almak, elde bulundurmak: anıñ ucundın t.-ub 70b/10; at t.-dı 52a/8, 54a/3; atların t.-ub 46b/6; nöker t. maqlıq 40a/10; Qırğır at t.-dı 53b/12; orun t.-ğay tidi 73b/5; yaylaq ve qışlaq t.-dı 35b/12; öyün t.-ub 80b/12 2. yakalamak: t. ub öltürgeyler 38a/12; tilkü t.-maq 30a/1; köp av t.-ub 48a/5; biglerni t.-ub 77b/4; sini t.-ub 89a/2; Şāh Melikning t.-ub 80a/1; 3. kaplamak, sarmak: tuman t.-ub 68b/3; 4. (bir durumun) başlaması, etkisi altına alması: tolğaqı t.-dı 42a/4; uluğ 'azā t.-tı 73a/11; 5. benimsemek, kabul etmek: vatan t.-ub 80b/4

tün gece: t. yarımından song 74b/3

tüne kün gece: t.-din beri 76b/9

tüp dip: t. kızgandın 70b/9; t.-indin çıkarıb 70b/10

türli türlü (bk. türlü): köp t. 49a/2

türlük türlü (bk. türli) t. aşlarını koşub 48a/10

tüş- düşmek, inmek: ğarq-āb-ı girdāba t.-ti 109a/6; andın t.-üb olturdı 88a/12; ivige t.- di 44a/5, 45a/5; köçiniñ izine t.-üb 78a/2; Manğıtğa t.-di 43b/7; Māverāū'n-nehrgā t.- ken Türkmenleri 67a/6; olcaqlı ölüğ māl t.- di 41a/2; öz yurtığa t.-di 70b/4; öz yurtına t.-diler 48b/2-3; qar köp t.-üb irdi 44b/3; qolğa t.-kenin 43a/8-9; qolıdın nemek-sāra t.- di 29b/8; qolına t.-itdi 46a/6; vilāyetğa t.-di 66b/11

tüş rüya: bu körgeñ t.-ingni 79a/8; körgeñ t.-ini 36a/7; t. körer kim 79a/6; t.-ige kirib 36a/4; t.-ni Mirān Kāhingā aytdı 79a/8; yağış t. 79a/9

tüz- yapmak, oluşturmak, düzene sokmak: şüret t.-etib 23a/7; illerini t.-üb 72a/10

tüzül- düzene sokulmak: il t.-ür 55b/9

U

'ucb kendini beğenmişlik, kibir: 'u. ve tekebbür ve hōd-perestlik ilen gāh yir yüzinde bolurdı ve gāh āsmāna çıkardı 6a/7-8; tekebbür ve 'u.-dın 6b/7

uç uç: Afşar ilining bir u.-ı 104a/9; ayakınıñ u.-ında 77a/7; nizeniñ u.-ı 75b/7; sining ayak u.-ında yatur min 77a/11; u.-ı uzağan 37a/1; u.-undın tutub 70b/10

uç uca, kuyruk sokumu kemiği: ülüşi kelle ve u. oldı 52a/1

uqla- uyumak, uyuklamak: hān u. yatıb 73b/12; u.-b yatıb irdim 74b/7

uqu uyku (bk. uyku): u.-dın uyandı 10b/1, 92a/7; u.-dın uyanmadı 16a/1

uluğ büyük, yüce (bk. uluğ): bir u. şehr 46a/6; iki u. su bar irdi 41b/10; köp u. il itkenler 86b/9; közleri u.- 67a/8; olturğan ilniñ u. bigi 78b/9; siz üç u.-ıñız 49a/5; u. atalarımız 80b/9; u. atalarının 81a/9; u. atam 71a/7; u. atası 56a/6; u. atasını adnı 81a/10; u. big boldı 45b/12; u. bigleri 57b/3; u. bola başladı 67a/9; u. çerik birle 70a/9; u. devletli 37a/1; u. 'ammisiniñ oğlu 77b/7; u. 'azā tuttı 73a/11; u. kāğızğa 'ahd-nāme bitib 55b/11-12; u. kilin aydı 38a/7; u. kiçik 36b/9; u. kiçik barçası 56b/4; u. leşker birle 72b/9; u. oğlınıñ atı 79a/10; u. hān boldı 76a/4; u. hātūnıdın 36a/2; u. pādīşāhların 'ādetleri 41b/12; u. suları köp bolur 45a/1; u. şehrining atı 46a/3-4; u. şehrlerge 44a/8; u. toy 48b/4, 36b/2-3, 38a/1; u. qar yağıdı 44b/7-8; u. yigit boldı 69b/4; u. yurt 41b/1; u. yüzli 56b/8; u.-ı adı 81a/12; u.-ınıñ atı 73a/6; u. oğlu 43a/2; üç u. oğlu 48a/2, 48a/11

uluğ büyük, yüce (bk. uluğ): u. oğlu 52a/12, 51a/4, 54a/6; üç u. o. evlādı 62b/3

ulus millet, halk: il ve u. 2b/2, 91a/10, 95a/9; il ve u.-nı 2b/4

ulusāt uluslar, halklar: u.-ı Afşar 59a/5; barça ulusāta vāki' olub 58a/4

ulū'l-ebşār görüş kabiliyetinde olan kimseler: mūcib-i i'tibār ve intibāh-ı u. olur 90a/7

un un: buğday u.-ındın bolğan aşnı 73a/1; u. kiltürdi 73a/2; u. kılmak 13a/1

unut- unutmak: ölümün o toyda u.-dılar 68a/11-12; tengrini u.-dılar 36a/10

ur- vurmak: boynıga u.-dı irse 70b/11; sağalnı u.-dum 45b/3; təc-ı pādīšāhlık başıga u.-ub 60a/3; yüzine u.-dı 25b/1-2

uruğ soy, nesil: az uruğdın ange koşulur irdi 66a/6; Becene u.-ı 66b/3; biş alt yüz u.-lar 66a/2-3; bir niçe il ve az u.-dın 66a/6; bir niçe u.-lar 66a/4; her u.-dın bar irdi 89b/3; köp u.-dın pādīšāh köterib 66a/8; ma'nāsı u. turur 51b/11; Özbekning her u.-ıdın 43b/3; özge u.-dın 55b/3; pādīšāhning u.-ındın 55b/2; Salur u.-ı 66a/4; Qayı u.-ı 66a/2; qaysı u.-ı köp bolsa 66a/1-2; Qımıq u.-ındın 80b/4; Qımıq u.-ının içine barib 82b/4

uruş- savaşmak, vuruşmak: şaf tartıb u.-a bilmediler 44a/8; şaf tartıb u.-tılar 39a/3; anlar birlen u.-dı 41a/9; bir yıl u.-dılar 45a/2; bir yigit birle u.-dı 70b/9; Çingiz Hān birle u.-a bilmey 42b/9; İt Barağ Hān birlen u.-ub 44a/2; köp çerik birlen kelib u.-dı 41a/1; olturğan iller birlen u.-ur irdi 40b/7; şehрге qabalıb u.-dılar 43a/4; u.-kan yirining bir yüzinde 41b/9-10; uluğ çerik birle qarşı barib u.-ub 70a/9; yığılıb u.-dılar 43a/8

uruş savaş: bir niçe u.-ları 103b/6; ceng- gāhğa kilib u. başladı 109a/3; Emīr Timur u.-unda katl tafitdı 96b/3; Oğuz ilining içinde u. bolub 79a/1; özi u.-da öldi 42a/2; u. künde 49a/3; u. meydānıdın 109a/5; u. kıldılar 63b/11; u.-da Qara Hānning başıga oq tegdi 39a/4-5; uluğ u. boldı 79b/12

uşal işte, şu (bk. uşol): u. bir yaşar oğlan 36b/7; u. yol birle yörgey sin 71b/8

uşaq küçük çocuk: Kıpçaqning oğlan u.-ın 43b/1
uşbu işte bu: u. ayılğan sözlerdin 56a/2; u. ayılğan yirlerniñ 65b/12; u. ayılğanıñ 55a/11

uşol işte, şu (bk. uşal): u. yirde 44b/8; u. yıl 89a/7; u. yoldın barib 46b/1

uy-riayet etmek, bağı kalmak: imāmğa u.-dum 38b/12

uyu- mayalanmak: süt u.-dı 38b/10

uyal- utanmak: u.-ğanımdın ayta bilmedim 75a/8

uyan- uyanmak: uqudın u.-madı 16a/1

uyku uyku (bk. uku): kiçeler u.-m ve kündüzler qararım yok 74a/6; u.-sında kördi kim 91b/7

uyluq uyluk, kalça: anıñ ülüş rast u. boldı 53b/4

uza- uzamak: köç u.-b kitkendin song 88a/12; uçı u.-ğan 37a/1

uzaq uzun; çok: u. 'ömr 67b/11; u. 'ömrli 37a/1; u. seferğa barğanda 41b/12; u. turmas 68b/5; u. qaravul saldılar 79b/10

uzun uzun: u. barmaqlık 58b/4

Ü

üç üç, 3: ü. uluq o. evlādi 62b/3; ü.-ünci oğlı Ögedey Hān 43a/2; ü.-ünci örgede 52a/12; andın ü. oğul qaldı 95b/12; ming ü. yüz yıl 28a/5-6; Qabul Hān nesldin ü. kişi 92a/11; ü. altun oq 47b/10; ü. altun yay 48a/7; ü. arqa vezir boldılar 57b/10; ü. dirañt 79a/6; ü. kiçik oğlı 48a/5-6; ü. oğlı 26a/4; ü. oq

keltürgen 49a/7; ü. sunıñ yaqasında 42b/4; ü. kısma münkasım b.-dı 27b/4; ü. uluğ oğlı 48a/11; ü. uluğınız 49a/5; ü. yıldın song 85b/4; ü. yurt aralığında 103b/12; ü. yüz öylük birlen 84b/7; ü. yüz yıl 13a/5; ü. yüz yıl song 84a/2; yegirme ü. yıl 57a/4; yetmiş ü.yıl bolğanda 41a/9; ü. - ünci Cihāngir Sultān 108b/4; ü.-ünci Dudıq 84b/12

üçün için: anıñ ü. 20a/12, 20a/2, 24b/5, 33b/1, 36a/8, 37a/4, 38a/9, 42a/8, 42b/6, 49a/11, 66b/5, 6a/2, 83b/7, 83b/9; dünyā ve dīn ü. 43a/4; fuqarā hayrı ü. yatqurdılar 109b/1; hidāyet itmek ü. 5b/8; ni ü. bermey turur 71a/8; neseblerini beyān kılmak ü. 82a/12; haqıqatin bilmek ü. 77b/2; özi ü. 35b/11; sini bir yirde qoymaq ü. 77a/10

ügre erişte, şehriye: ü. ve özge aş 73a/1

üleş- paylaşmak: anı bozub ü.-tiñiz 49a/6; ü.-ib alışsunlar 55a/11

üleştür- paylaştırmak: nökerlerine ü.-di 46b/6

ülke ülke, memleket: ü.-ğa hākim tiküb 63b/8

ülüş pay: anıñ ü. 52a/11, 53b/2, 52a/9; orun ve ü. alğanı 52b/12; orun ve ü. ta'yin eyleyüb 52a/5; öz ü.-inde bolub 50a/5; sol qarı ilik ü. aldı sol yan baş ü. aldı 54a/8; ü. ve orun alan hālk 53b/8; ü. ve orun ta'yin kıldı 52b/11; ü. ve orunlarıdın 2b/5; ü.-i kelle ve uça oldı 52a/1; ü.-in ta'yin ve muqarrer kıldı 50a/9; ü.-ini tös qoydılar 52a/4

ümüd ümit, beklenti: sindin ü.-im ol-turur kim 71b/6; ü. kıılır irdim 71a/11; ü.-imiz bar 68a/5

üngür boş, içi oyuk: üngür taşını yulattı 84a/4

üs t üst, üzeri: anıñ ü.-ine barib 63b/4; Ğuri vilāyetining ü.-ige yördi 44b/1-2; ayak ü.-inde turub 71b/4; Bedeşān ü.-i birlen 45a/4; dağ üstinde 27b/11; İrān ve Turan ü.-ine 42b/7; Keşmir ü.-ige yördi 44b/11-12; Köl İrkinij ü.-ige yördi 70a/8; Moğol Hān ü.-ine kilüb 35b/1; Oğuz Hānning ü.-ine 41b/8; ölük ü.-ine kilmediler 77a/6; öylerning ü.-idin kilür irdi 86b/7; Sayram ü.-ide uruşdılar 72b/7; ü.-ümge minib oynadı 85b/9-10; yağı ü.-inde öler sin 79b/5

üz- koparmak: boynın ü.-düñg 71a/12; pādīšāhlardıñ ü.-üb 72a/11

üzül- koparılmak: boynı ü.-di 70b/11

V

vakı'a olay, hadise: bu v.-dın song 48a/2; bu v.-lar işitkendin song 104b/12

vaki' olan, olmuş: ol ser-zemīnde v. turur 29a/2

vakt zaman, dönem: 'Ali Big v.-ında 106b/12; andağ v.-nı 47b/3; bir niçe v. 29a/1; bir niçe v.-dın song 29a/12, 37a/12; bir niçe v. 63b/10; bu v.-ğaça 52a/2, 69b/3, bu v.-da 42a/9; Dağhāk v.-ında 24b/11; Emīr Timur-ı Gürgānning v.-ında 98b/2; filān v. 76b/2; hemişe v. 32b/1; her v. 41b/7; hıç v.-da inqıtā' olmaya 2b/11; Oğuz Hān v.-da her memleket ve bilādi ki ange mütāba'at kılub irdi 50b/10-11; ol v. 101b/2, 106b/6, 20b/4, 23b/3, 27a/3, 27b/2, 31a/3, 39b/7, 59b/8, 79b/3, 86a/11, 94a/8, 95a/11, 96b/7, 9b/12; olturğan v.-da 80b/6; Ğorāsāna kilen v.-da 103b/11;

hoş v.-lık kıldılar 58a/10-11; şehir v.-ınaca 74b/3; şehir v.-ıda 74b/7; tigen v.-da 73b/3; yahşi v. 27b/13

vaşf nitelik: aning v.-ıda 48b/11; ol öying v.-ıda 48b/6

vāşıl ulaşan, varan: haqq rahmetine v. oldı 57a/1

vaşiyet vasiyet: naşihat ve v. kılğın 19a/6

vağan vatan: anda v. kılıb olturdu 88a/9; v. tutub 80b/4

vaz'-ı haml çocuk doğurma: anası Muğāren v.-da vefāt tapıtdı 31a/8; bir kelb-i şikārī hem ol vaqtda v. kılıb irdi 31a/9; ol sebebdin ol tāife tamām kız oğlan v. kılurlar 90b/4; aning v. yok olandın song 91a/3-4

vech yüz: Afşar Hān hasenü'l-v. ve miyāne-kadd ve gird-maḥāsın ve büzürg yüzlük ve çatma qaşlık ve uzun barmaqlık ve iri āvāzlık ve bülend 'atşelık kişi irdi 58b/3-4-5

vefāt ölüm: atasının v.-ıdın song 61b/5-6; bir niçe vaqtdın song v. tapdı 107b/4; Çingiz Hān v. tapdı 87a/6; niçe yıldın song v. tapdı 81a/11; öz ecel birle v. tapdı 103b/2; v. eyledi 103b/10; v. tapdı 64b/8, 77b/5; v. tapıtdı 19b/12, 24a/3; v. kılândın song 64b/4, 95b/8; v. kıldı 18b/6, 34b/6, 94b/1; v.-ıdın song 107b/11; v.-ındın öng 94a/12

vekīl vekil: aning v. ve ḥafīz irdim 16b/1-2; İnal Yavı Hān Big vezīri v.-i 65b/1

vel ermiş: māder-zād v. yaratıb irdi 37a/6

ver- vermek (bk. ber-): ange rüy v.-di 52b/5-6; ange qabzını v.-di 102b/3; aş v.-di 38a/4; bağış v.-üb 21b/5; beşāret v.-di 21a/1; bir birige zahmet v.-di 20a/2; bir tābūt tertīb v.-gin 26a/7; cevāb v.-di 6a/12; lāqab v.-di 52b/3, 52b/9; mevācib v.- meklık 40a/10-11; ḥalā'ika toy v.-üb 52a/3; ḥalqı çok nöker v.-üb 60b/4; tā inqizā-yı müddetiğaça Ādeme rahmet v.- meğil 18a/2; toy v.-di 39b/1; toy v.-üb 58a/10; yada daş aşlını Türke v.-maq 30b/3; zekāt-ı māl v.-maq 21a/6; ziyet v.- di 2a/3; ḥalā'ika toy v.-di 58a/12

vezir vezir: anı v. eyledi 63a/3; atasının v.-ini 50b/2; bir v. bar irdi 50a/2; İnal Yavı Hān Big v.-i vekīli 65b/1; Irgıl Hıwāce v. 52a/3; ol v. neslidin 63a/5; ol v. vefāt kılandı song 64b/4; v. neslidin turur 52a/5; v. ornına keçürdi 64b/5

vilāyet şehir: alğan v.-lerde 48a/12-48b/1; alğan v.-lerini 48b/2; ange v. ve in'ām birib 107a/3; bu ayılğan v.-lerning 47b/8; Çingiz v.-lerini alıb 86b/6; her bir oğlanını bir v.-e ḥākim eyleyüb 60b/10; her v.-de 58b/11; öz v.-in 102b/5; Rüm v.-indin 64a/8; Şām v.-inde turğanda 47b/9; Türkmenin köpisi v.-ğa tüşdi 66b/11

Y

ya ya da, yahut: başdın y. maldın 88b/10; biş yüz y. altı yüz yıl 83a/11; on biş y. yegirmi 83b/6

yada yada taşı (bk. cada; ḥacerü'l-maṭar): y. daş 30a/10, 30a/9, 30b/10, 30b/3, 30a/11

yağ- yağmak: azğına qar y.-ıb irdi 74b/3; uluğ qar y.-dı 44b/7-8; yağmur y.-ar irdi 26b/4; yağmurını ange y.-durub 8b/12; yağmür y.-sa 28b/8

yağı düşman: biri birle y. bolub 66a/10; kâfirliğa y. olub 56a/11; Oğuz ilining bir y.-sı 81b/2; y. bolub çapışurlar 66b/4; y. kildi 85b/7; y. olca kılıb 81b/6; y. oldılar 42b/1; y. üstinde öler sin 79b/5; y.-dın alıb kelib 76b/3

yağmur yağmur: y. yağar irdi 26b/4; y. yağsa 28b/8; y.-ını ange yağdurub 8b/12

yağrın kürek kemiği: aning ülüş y. oldı 53b/6

yağşı iyi, güzel; önde gelen: barça y. ve yaman 68a/10; biglerining y.-ları 56a/1; bir y. çeber kişi 41a/3; bir y. körügli kıızı bar irdi 87a/8; Bozokning bir y.-sı 49b/2; bu söz y. kilib 47b/5; il y.-ları 47b/7, 57a/3; küçli ve y. ḥalqı 84a/6; mundın y. at bolmas 68b/1-2; mundın y. güvāh bolmas 75a/2; Oğuz ilinin y.-sı 70a/1; özüng y. bilür sin 69a/4; Qalaç ḥalqının y. kişilerin 47b/6; y. asrab turur 69b/10; y. at qoyğıl 68a/12; y. ayta turur 71b/8; y. bilürsin 75b/5; y. fıkır kıling 84a/1; y. oğlung bar 72a/3; y. Hūdā 82b/1; y. pādīshāh 47b/2; y. sülük kılıb 78a/4; y. tüş 79a/9; y. vaqt 27b/13; y. ve yaman 71a/1; y. ve yaman bilmes irdi 81b/1; yağı ad 36b/10; yağığa y. yamanga yaman hoş kilib 78a/1; y.-raq bilürler tidi 38a/6-7

yağşılık iyilik: ol ildin çok y. körüb 62b/10 yaq taraf, yön: ol y.-ğa 42b/1

yağa kenar, kıyı: Durun y.-sında 80b/1; İtil suynıng y.-sına yiberdi 42b/1-2; İtil Suyının y.-sında 89a/11; Muḥīt Tengizining y.-sında 41b/2; Sir y.-sında 82a/3; su y.-sıga barıb olturdılar 89b/12; sunıng y.-sına 70b/8; sunıng y.-sında 37b/5; tengiz y.-sında 41b/4; Qara Köl y.-sında olturub 86a/4; üç sunıng y.-sında 42b/4; üç sunıng y.-sında 45b/2

yakın yakın: ayağına y. olturub 78a/8; bir y. qarındaş bar irdi 68a/1; Çürçütğa y. olturur irdiler 40b/9-10; Keşmir y.-ında 46a/1; Merv y.-ına kilib turur 104b/8; y.-ında bir tüp kızğandın 70b/9; Türkmenga y. -raq olturğan 67a/1-2

yākūt yakut, değerli taş: la'ı ü y. 48b/5

yalğan yalan: sözlerini y. kılmadın 71b/12

yalğuz yalnız: y. barsa 47a/3

yalbar-yalvarmak: y.-ıb ḥatṭlar yiberdiler 84b/1

yaman kötü, fena: atıngızğa y. bolur 47a/3-4; barça yağı ve y. 68a/10; bizdin y. körürler 87a/3; ilniñ yağı ve y.-nı 71b/6; hem y. bolub 84b/5; künler y. savuq irdi 44b/2; munıng birle y. boldılar 76a/9; ḥänniñ ḥālī y. boldı 76b/12; y. işler kılıb 87b/3; y. ḥayālğa düşüb 87b/3; yağı ve y. 71a/1; yağı ve y. bilmes irdi 81b/1; yağığa yağı yamanga y. hoş kilib 78a/1; barça işlerindin y.-raq 76b/5

yamanlık kötülük, fenalık: ange y. kılğanda 87b/5; bir y.-ı bu kim 47b/6; bizning y.-lık kılıb bargan kişilerimizni 87b/8; kim bu y.-nı kılğan 70a/12; munıng kılğan y.-lardın qaysı birin aytalı 76b/5

yan yan: aning y.-ığa qeldi 23b/5; 'Alī Big y.-ığa yollayub 105a/1; Kün Hāning y.-ında 52a/9; ḥānım y.-ıda 75a/11; Oğuz Hān y.-ına kılıb 52b/8; ong y.-ında oturub 53b/7-8; pādīshāh y.-ığa alıb 107a/2; sol

y.- ında oturub 53b/9; kıblesi Sayram ve Kazğurt y.-
ğı 65b/10; Kozi Tegin y.-ıga kilib 74a/1; y.-ı yayılğan
37a/2; y.-ıga barib 107b/12; y.-ıga keldi 31b/1; y.-ıga
kültürüb 105b/1; yolning bir y.-ında 79b/9; yolning iki
y.-ın alib 79b/11

yana yine, tekrar: Kaçulı uyandı ve y. uykuğa
kitdi 92a/2; y. bir devr ötendin sonk 4b/8; y. bir kiçe
91a/5; y. bir kişi birlen 26a/4; y. bir kişinin adı
62b/11; y. bir kün 32b/9- 10; y. bir nâmede 85a/11; y.
bir rivâyet budur kim 22b/9; y. bir yıldız tulûc kıldı
92a/3; y. birisi tulûc kılub 91b/9; y. Qayı evlâdığa
müyesser boldı 64b/9; yana birining adı 32a/5; yana
Oğuz Hân yanına kilüb 52b/8

yan baş böğür, dös: aning ülüş y. boldı 53a-
12/53b-1; sol y. ülüş aldı 54a/8; sol yan baş aning
ülüş boldı y. b.-ning süjegi sindı 57b/5

yanaş- yan yana gelmek: y.-ıb yöriy bilmes
46a/12

yap - yapmak, etmek: kol y.-masunlar 55b/4

yapış- yapışmak: biri birige y.-a turur 38b/11;
muhkem y.-tılar 39a/2 y.-қан yirdin ayrılmas min
38b/12-39a-/1; y.-ğur aytmaq bu turur 39a/2; y.-ğur
ma' nâsiğa turur 38b/10

yapraklan- yapraklanmak: şahlandı ve y.-dı
79a/7

yar- yarmak, ayırmak: başın y.-dı 85b/7

yara- yaramak, yarar sağlamak: hizmetinge y.-
madım 77a/9

yara kesik: ol y.-dın öldi 39a/5

yarağ hazırlık: uluğ toy y.-ın kılıb 48b/4

yarat- var etmek: bizni y.-kan bar 37a/9; mäder-
zâd velî y.-ıb irdi 37a/6

yarğu sorgulama: anı y. kılsa 55b/3-4

yarım yarım: tün y.-ındın song 74b/3; y.-ı hâtün
sözige inandılar 75a/11; y.-ı öte bergende 79b/12

yarlık ferman, buyruk: y.-ıga 'amel kılıb 48a/1;
y.-nı alib başığa sanedı 47a/1

yaruk aydınlık: közine y. boldı 56b/3; tumanıñ
songı y. bolur 68b/6

yasa- yapmak: arabanı y.-dı 41a/3; barça araba
y.-b 41a/4; iv y.-dı 79a/4; y.-ğan kişini 41a/7

yasatur- yaptırmak: bir hayr-gâh y.-dı 48b/4

yaş 1. hayatın evrelerinden her biri: bir y.
oğlanı 76a/6; bir y.-ıga yetdi 36b/4; bir y.-ıga
yetmegünçe 36b/1; elik y.-ında 28a/7; 'ömrümdin kırk
yaşnı 17b/8; iki y. oğlan 105b/11; iki y. oğlan 81a/12;
y. yaşab 67b/11; yetmiş biş y.-ıga yetkende 76a/1 2.
küçük: sin y. qaldıng 69b/9; Tuman y. irdi 69b/3;
Tumannı y. turur 71a/8; atasındın y. qalıb irdi 106b/11

yaşa- yaşamak: anda y.-tub turur 87a/7; bir y.-r
oğlan 36b/7; bir y.-r oğlanıñ 36b/11; toqsan y.-b
öldi 75b/10; toqsan y.-r päd- şahı 46a/4; yaş y.-b
67b/11; yetmiş y.-r irdi 56a/6; yüz y.-b irdi 21b/1; yüz
y.-r kişi 78a/12

yaşlık küçüklük, çocukluk, tazelik: oğlanıñ y.-
ma oğsatıb 68b/7

yaşur- saklamak: taqı y.-dı 36a/8

yat- uyumak: gâfil y.-kanda 89a/4; ayak uçında
y.-ur min 77a/11; bir yirde y.-madı 37b/4; bir yiride y.-

may turur 37b/2; kiçeler başka y.-ıb 37a/12; kızdın
başka y.-dı 37a/11; uluğ atalarınıñ qatında y.-ıb 81a/9;
uqlab y.-ıb irdim 74b/7; uşol yirde y.-tuğ 44b/8; y.-қан
hâtünler 75a/1

yavı düşman: y.-ıdın qutulğanları 66b/10; y.-
ılarını bozub 72a/10

yavuk yakın: olturğan yirge y. bolsa 55b/1-2

yay yay: altun y. 48a/7; altun y.-ı 49a/5; y. ve
oqnı tapıp 49a/9; y.-ı oqnı qaysı tarafğa tartıb
yiberse 49a/12

yayıl- yayılmak: yanı y.-ğan 37a/2

yayla- yaylaya çıkmak, yaz mevsimini
geçirmek: Sirniñ iki tarafın y.-b ve kışlab 67a/5

yaylaq yayla: y. ve kışlaq tutdı 35b/12

yaz- 1. yazmak: Oğuznâmelerde şöyle y.-
ılmışdır 56b/12; 2. açmak, genişletmek: özi qolı birle
y.-ıb 73a/3

yaz ilkbahar: y. bolğanda 41b/3

ye- yemek: barça halk aş y.-gendin song 69b/1;
nökerleri birlen y.-sünler 55a/12

yedi yedi, 7 (bk. yedti, yetdi, yeti): y. oğlı
bolub irdi 104a/3

yedti yedi, 7 (bk. yedi, yeti, yetdi): Âdemniñ
'ömrini y. ming yıl irdi 17b/4

yegirme yirmi, 20 (bk. yegirmi): y. üç yıl
57a/4

yegirmi yirmi, 20 (bk. yegirme): y. kişinin atı
bitilmey 83b/6; y. dört kişi 43b/5; yüz y. yıl hânlik
qıldılar 57b/10-11

yet- ulaşmak: varmak: bir yaşığa y.-di 36b/4;
bir yaşığa y.-megünçe 36b/1; İt Becene izimdin y.-di
85b/8; kemâle y.-ib 26a/3; kişi y.-megin yirde 47b/11;
Kök Tonlı kiyindin y.-ib 84b/6; muncaqlı eytdük y.-er
47b/12; hân kiyinidin y.-di 42a/3; kırk minge y.-endin
sonk 18b/4; y.-miş biş yaşığa y.-kende 76a/1; y.-miş
törte y.-endin song 97a/5

yetdi yedi, 7 (bk. yedi, yeti, yedti): Kaçulı
neslidin y. kişi 92a/12; y. ming 14b/1; y. nevbet tavâf
eyledi 26b/9; y. oğlı bar irdi 99a/1; y. oğul bâki qaldı
107b/6; y. yüz on yetdi yıl 14b/9

yeti yedi, 7 (bk. yedi, yedti, yetdi): alt y. tob
bolub 66a/9; andın y. oğul qaldı 97a/2; on y.-i yıldın
sonk 44a/1-2; y. kiçe kündüz 70a/4; y. kerret 92a/4;
y. şeb turur 59b/11; y. yıl pādışahlıq kıldı 67b/6; y. yüz
öylügin 84b/6

yetilenci yedinci: y. arqada Oğuz Hânğa
yetkürüb 83b/12; y. Hâkım Sultân 108b/6

yetiş- yetişmek, ulaşmak: Afşar ilinde zühûra
y.-di 63a/4; Afşar Hânlığa yetişdi andın zühûra y.-itdi
24a/6-7; ange uluğlıg y.-mişdin 105a/8; Avar
memleketine y.-di 29a/1; bir kiçe Tebrîze y.-itdi
102a/11; bul evlâda y.-mez 51a/11; çok kişiler qatle y.-
itdi 35b/2; devlet âhire y.-ib 103a/11; doquz arqada
Alanquvağa y.-ür 93b/9; eslâf-ı kirâmları Afşar Hâna
y.-ür 59a/9; İslâm halkı zühûra y.-di 59a/1; Kündüz
Big qatle y.-itdi 102a/8; leşkere y.-üb 52b/2; Maḥmūd
Mirzâ pādışahlığa y.-ti 103a/8; Mekke-yi şerîfe y.-itdi
26b/9; muqâtele zühûra y.-di 100a/10; Oğuz yigit y.-ti
irse 37a/7; sultân hadd-ı temeyyüze

y.-di 95a/10; on oğula y.-ür 59a/6; Rûm diyârına yetiştî 59b/9-10; sinn-i bülûğa y.- itdi 32b/3; song katle y.-itdi 103a/1; sûtî oğlağa y.-medi 45b/2; kolum y.-mey turur 48a/3; kurdım koyuğa hiç noxsân y.-mez irdi 98b/5; va‘desi y.-itdi 23b/5; y.-e körsünler teb 77a/1; yigit y.-ken song 70b/5

yetiştür- yetiştirmek, ulaştırmak, getirmek: endîşe hâtırına y.-medi ol kavme dâhil olub katle y.-di 6a/2-3; üç kişini derece-yi şahâdete y.-di 105b/8

yetkür- yetiştirmek, ulaştırmak, getirmek, değdirmek: on alt arkada Oğuz Hânğa y.-üb 83a/3; otuz biş arkada Afrâsiyâb y.-diler 82b/6; yetilenci arkada Oğuz Hânğa y.-üb 83b/12

yetmiş yetmiş, 70: pâdişâhlığı y. yıl irdi 61a/5-6; târih ming y. birde 43b/10-11; y. biş yaşğa yetkende 76a/1; y. iki gürûh 20b/10; y. iki yılğaça 41a/8; y. töрте yetendin song 97a/5; y. üç yıl bolğanda 41a/9; y. yaşar irdi 56a/6; y. yıl 56a/7

yığ- yığmak; toplamak: aldın artın y.-dı 41b/12; barça halkı y.-ib 39b/1; çerik y.-ib 87a/9; çok cem‘iyyet ve leşker y.-ub 62a/7-8; Oğuz Hân leşker y.-ib 44a/5

yığaç ağaç (bk. ağaç): bir çürük y.-ning arasında 42a/4-5; y. birlen urub 85b/6; içi kovuş y.-nı 42a/7

yıgıl- toplanmak, bir araya gelmek: barça Oğuz ili ‘azâğa y.-ib 68a/2; barça Oğuz ili y.-ib 67b/2; barçası bir yirge y.-ib 88b/10; barça halk uluk kiçik y.-ub 64b/8; barça Qalaç halkı y.-ib 46b/2; il yahşıları y.-ib 47b/7, 57a/3; on alt ming kişi y.-ib 79b/7; katığa y.-dılar 46a/9; Kıbçak halkı y.-ib uruşdılar 43a/8

yığıştur- toplamak, biriktirmek y.-ğan hâzîne 46a/6; y.-ib andın song intikâl eyledi 107a/5

yığla- ağlamak: sizlerin ‘âkıbetingize y.-r min 11b/4; y.-b hâtûning âvâzi 74b/5; y.-b olturub irdi 77a/12; y.-y turur irdi 77a/8

yığlat- ağlatmak: düşmenlerini y.-ib 75b/12

yıl sene, on iki aylık dönem: alt y. saltanat eylendin song 103a/1; biş ming y. 65b/4; biş ming y. ötüb 83a/10; bir niçe y. 30b/6; bir niçe y.-lar ötkendin sonk 37b/4-5; bir niçe y. 24a/1; bir niçe y. ötkendin song 72b/4; bir niçe y.-lar devrân sürdi 61a/8; bir y. uruşdılar 45a/2; bir y.-ğaça 73a/11; bir y.-dın beri 88b/12; çok y. 34b/8, 56b/12, 95b/10, 35a/1; çok y.-lar 62a/11; elik tört y. boldı 47b/11; ‘ömri altmış y. turur 17b/7; her ming y.-da 83b/8; her y.- da 40b/7; iki yüz elik y. 24b/7; ikinci y. 45a/6; köp y.-lar 46a/9-10, 80b/3, 8b/11, 79a/5, 87a/6, 81b/7, 48b/1, 76a/4, 67b/10, 75b/10; köp y. 5b/5; ming tört yüz altmış y. irdi 28a/6; ming y. 17b/11; munca y. 49b/6; mundın köp y.-lar 38a/2; niçe y.- dın song 81a/11; niçe y.-lardin beri 46a/5; niçe ming y. 65b/6; niçe y. 51a/1, 61a/3, 6b/6; hânlığı otuz sekiz y. irdi 97b/7; on biş y. pâdişâhlık kılıb 77b/8; on y. hânlık kılıb 81a/6; on yeti y.-dın sonk 44a/1-2; sıçkan y.-ı 43b/11; tört ming y. 65a/12, 42b/5; kırk y. hükümet sürdi 108a/11; uşol y. 89a/7; üç y.-dın song 84b/9; üç yüz elik y. 28a/8; üç yüz y. 13a/5; yegirme y. atası tahtında

olturub 78a/1; yeti y. pâdişâhlık kıldı 67b/6; yetmiş iki y.-ğaça 41a/8; yetmiş üç y. bolğanda 41a/9; yetmiş y. 56a/7; yüz elik y. 23b/10; yüz on alt y.-a teyendin song 49b/5; yüz yegirmi y. 57b/10

yılan yılan (bk. ilan): bu ihtilâl y.-a havâle itdi 11a/10-11; y. kâşığa kildi 11a/11; y. ve fâvus 12b/7; y.-ning şıdık-ı kelâmiğa 12a/3

yıldam: çevik, hızlı: y. ve atkucı kişi 46b/3

yılkı at: toköz ming y. 48b/8; tört yüz y. 68a/7-8

yıraq uzak: yıraq yerge 38a/3

yırt- çizmek, parçalamak: hâtûn yüzin y.-ib 74b/6

yık- yüklemek: halka y.-mak 54b/3

yıkıl- düşmek: atdın y.-ib 57b/5

yiber- göndermek: âfitâb ve ayıng Nûha y.-di 27a/1; anlarga resûl y.-ib 5a/5; barça Oğuz iline kişi y.-ib 71b/3; bir hâtûnnı y.-diler 74a/12; il arasına y.-ib 106a/2; ilge kişi y.- di 38a/12; elik şahîfe y.-di 19a/9; Endicânga oğlanlarını y.-di 44a/10; İtil suynıng yaqasına y.-di 42b/1-2; ivige y.- di 57b/2; Fârsa y.-di 34a/12; ılgar başı kılıb anğa y.-di 46a/2; kişi y.-ib 57a/10; kişilerimizni y.-ingler 87b/8; kün batış tarafığa y.-di 48a/7; mällar y.-diler 84b/1; minij kiyinimdin y.-gil 79b/2; haber y.-di 87a/12; hânıñ y.-gen kişilerini 106a/3; Oğuz Hânğa kişi y.-di 38b/2-3; hizmetke y.-dim 76b/6; Hôrâsânga y.-di 42b/12; otuz ming kişi birlen y.-di 42b/11-12; pâdişâh hizmetine y.-di 60b/3; sârbân köçürüp y.-di 89b/2; seksen ming kişi birlen Ürgencge y.-di 43a/3; qaysı tarafğa tartıp y.-se 49a/12; kızga kişi y.-ib 37b/7; y.-gen illerning 86b/7

yigit yiğit, delikanlı: bir pehlevân y. 45b/10; bir toğuşlıq y. peydâ boldı 83a/2; bir y. birle uruşdı 70b/9; mañ y. boldı 76a/8; Tuman y. boldı 69a/6; Tuman y. bolsa 69a/4; uluğ y. boldı 69b/4; çoçaq y.-lerdin 104a/12; y. boldıgın song 42a/12; y. bolğandın song 81b/7; y. bolub atası tahtında olturur 68b/8; y. yetiştî irse 37a/7; y.-ning boynığa urdı 70b/11

yir mekân, yer: andın sekiz oğlu y.-inde qaldı 107a/6; âsmândın y.-e düşüb 5b/9, 8a/5; atası y.-inde olturub 56a/7; atasını y.-inde 34b/7; atasını y.-ine keçüb 61b/8; atasınıng yine keçib barça y.-ini qan kılıb 74b/6; barçası bir y.-ge yığılıb 88b/10; barça y.- im ağıry turur 76b/9; barça y.-ini päre päre kılıb 77a/8; bir y.-din kile turur 88a/11; bir y.-ide yatmay turur 37b/2; Bulğâr y.-ine kilüb 32a/3; bülend y.-lerde 20a/4; drahtı y.-de tikitdi 26a/2; filân y.-de keyik köp irmiş 76b/8; her y.-de mesken dutub 51b/5; her y.-de mütevaftın bolub 32b/12; kişi yetmegin y.-de 47b/11; ol loqmanı y.- din köterib 29b/8-9; ol y.-de 29a/10, 30a/4, 42b/2, 29a/11, 60b/9; ol y.-lerde olturdılar 42b/5; orta y.-de olturub 71a/6; ötüknı y.- inde koyub 74b/2; öz y.-inde 2b/5; Kara Hân tigen y.-de 84b/8; Kara Kaş tigen y.- de 84b/3; Qarabağ y.-inde sükûnet eyledi 100a/6; uşbu ayılğan y.-lerniñ 65b/12; uşol y.- de 44b/8; y. sularını öziğa tarttı 27a/3; y.-ge suğa tartdı 67a/8; y.-indin kopa qeldi 77a/12; yahşı y. 89b/1; yıraq y.- ge 38a/3

yir yüzi yeryüzü: semavâtdın y.-ne düşüb 7b/6; Türkistân hânlarını y.-ndin köterib 93b/5; y. var oldığınça 2a/6; y.-din köterib 7b/4

yoq mevcut olmayan, bulunmayan: atı da y. irdi özi de y. irdi 41a/5; dindârlıqda nazarı y. irdi 58b/2; düşmenlerini y. kılıb 48b/1; ivde yoq irdi 74b/2; hiç işitken ve körgen y. turur 36b/12; kiçeler uyqum ve kündüzler qarırım y. 74a/6; kirmege öy y. irdi 42a/4; nisbeti y. turur 6b/6; oğlu y. irdi 67b/10-11; özge kişi y. irdi 66b/1; pâdişâh y. irdi 43a/3-4; y. olandın sonq 4b/4; y.-da kızğa aytı 37a/8-9; yaqşı pâdişâh y. irdi 47b/2

yoksa aksi takdirde: y. ölümğa kiter 74a/11

yol yol: âhîret y.-ını 95a/12; ataları yörigen y.-dın 77b/12; cehâlet y.-ında 19b/3; her y.-ğa yörümekni bile turğan 76a/8; ni y. birlen pâdişâhlıq kılıb 71b/7; hacc y.-ında vefât tapdı 97a/1; haqq yolına 21a/3; Hüdâ y.-ığa 79a/10; huzûrığa y. berdi 108b/12; rast y.-da 19b/3; sin ni y.-da bolsang min şol y.-da bolayın 37b/11-12; uşal y. birle yörgey sin 71b/8; uşol y.-dın 46b/1; y. tapmaya 11b/10; y.-ning bir yanında turdı 79b/9; y.-ning iki yanın alıb 79b/11; yörimedük y. bar mu 80b/12

yoldaşlıq yol arkadaşlığı: y. itmeyüb irdi 87b/5

yoli kez, defa: üç y. bir biriniñ kiyinidin ikiz boldı 85a/2

yolla- göndermek: ange y.-dı 102a/5; Ya'küb Mirzânıñ hizmetine ilçi y.-dı 99b/3; pâdişâh hîdmetine y.-dı 105a/3; Şîrvân tarafına y.-dı 101b/2; qaravul y.-yub irdi 101a/2; yanğa y.-yub 105a/1

yoluq- karşılaşmak: y.-ub alıb kildiler 45b/5

yori- yürümek, hareket etmek; sefere çıkmak (bk. yör-, yöri-, yörü-): İrân üstine y.-ğanı 45a/5-6

yör- yürümek, hareket etmek; sefere çıkmak (bk. yori-, yöri-, yörü-): ataları y.-igen yoldın 77b/12; avğa y.-igende 38a/11-12; hem-râh alıb y.-ir irdiler 23a/1; Keşmir üstige y.-idi 44b/11-12; Köl İrkinin üstige y.-di 70a/8; Oguzning tili çıkıp y.-igende 37a/2; Semerqand sarı y.-idi 44a/12; uşal yol birle y.-gey sin 71b/8; üstige y.-idi 44b/2; y.-ib Hıtaýning aldı 41a/10-11; y.-igende kanq kanq kılıb 41a/6; y.-iy bilmey 44b/8

yöri- yürümek, hareket etmek; sefere çıkmak (bk. yori-, yör-, yörü-): iki atlıq yanaşib y.-y bilmes 46a/11-12; İrân sarı y.-y turur min 45a/7

yörü- yürümek, hareket etmek; sefere çıkmak (bk. yori-, yör-, yöri-): il yaqşılari arada y.-b 72b/5; her yolğa y.-mekni bile turğan 76a/8; niçük y.-y turğanın 57a/12; halkı y.-mege kınaldılar 44b/3-4; sinsiz bu dünyâda y.-mek 77a/10; şarâbına esrib y.-b 81a/8; y.-b favâf idingler 23a/5

yukarı yukarı: dağlardın kırq kez su y. çıkıp irdi 26b/5

yurt yurt, memleket; yayla: Bihâr atlı bir y. 46a/1; bir uluq y. turur 40b/10; bir y.-ğa iki töre sıgmaz 55b/11; biziñ y.-ımız 68b/2; her y.-da olturğan 82b/10; İrân y.-ı 47b/6; İrân y.-ında 47b/2; kil y.-unga ige bol 70b/2; köp y. bolur 46a/1; körkli y.-ında at kötergen 73b/8; Mañıt y.-ı 43b/8; Moğol y.-ında 40b/7; Oguz ilining y.-ı 78a/12; Oguz ilining y.-larnıñ 65b/9; Oguz

Hân iliniñ y.-ları 65a/6; Oguz Hânıñ y.-ıda 57a/11; ol y. pâdişâhlıq kıldılar 43b/5; ol y.-ning pâdişâhı 46a/5; öz y.-ığa tüşdi 70b/4; öz y.-ına tüşdiler 48b/2-3; Sayın Hân y.-ı 43b/6; Türkmen y.-ığa kilib 67a/9; Qalmaq y.-ı 43b/11; Kıpçaq y.-ığa köçüb 43b/3; Kıpçaq y.-ında olturdı 43b/1- 2; uluğ yurt 41b/1; üç y. aralığında 103b/12; y. almaqlıq 54b/4; y.-ında turub 45a/6; y.-ını kilib aldı 70a/11; y.-lar ve şehrler 48b/11; y.-larnıñ pâdişâhı 42b/7; y.-larnıñ barçasın 67a/3-4; y.-nı bozalı 56a/4; y.-nı iki bölđi 72b/2; yaz y.-ğa kilib 48a/3

yuv- yıkamak: kir y.-a tururlar 37b/6

yügürt- koşturmak: ol toyda at y. ürdiler 58a/12

yükle- yüklemek: olcalarını y.-b kaytdılar 41a/4; y.-mekke mâl azlıq kıldı 41a/2-3

yükli hamile: y. irdi tolğağı tutdı 42a/4

yükün- boyun eğmek: Köl İrki Hân y.-üb 69a/12; y.-üb aytdı kim 46b/8-9

yüz 1. yüz, surat: hâtün y.-in yırtıp 74b/6; saqalı hânıñ y.-ige tegdi 76a/11; Qanlı Yavlıñ y.-ige baqıp 71b/11; kıble-i du'âya y. kitürdi 17b/7; uluğ y.-lü 56b/8; uluq kitâblar y.-idin 39b/6; y. kitürdi 30b/10; y.-ine urdı 25b/1-2; y.-leri kiçik 67a/8; yanğa kilib y.-in sileb 74a/1; büzürg y.-lük 58b/2-3; **2.** taraf, cephe: Hıtaýning narı y.-inde 41b/4; uruşkan yirining bir y.-inde 41b/9-10

yüz bigi yüz başı: ming bigi ve y. b. ve on bigi kılmaklıq 40a/11

yüz II: yüz, 100: biş alt y. uruqlar 66a/2-3; biş y. ya altı y. yıl 83a/11; iki y. arqa ötkey irdi 83b/9; iki y. elik yıl 24b/7; iki y. toqsan biş yıl 'ömr tapdı 67b/5; ming tört y. altmış yıl 28a/6; toquz y. on iki yıl 19b/4; toquz y. öyligi 84a/10; üç yüz y. 42b/2; y. elik yıl 23b/10; y. ming tenge 47b/5; y. şehr 20b/11; y. yaşab irdi 21b/1; y. yaşar kişi 78a/12; y. yegirme yıl 17a/10-11, 21b/3-4; yeti y. öylugin alıb 84b/6

Z/z/ẏ/ẏ

zabt kaydetmek: anıñ nâfedin nâfe alıb z. buyurdı 32b/10-11

zafer başarı, galibiyet: Hüdâ .Te'âlâ z. ve nuşreti ange ihtişaş eyledi 40a/5; fetğ ve z. anlarnıñ hiç birine rû vermedi 101b/9; leşker-i Şîrvâna z. tafıtdı 102a/7-8

za'ife kadın: bir niçe z.-ler 37b/6; z.-ni atamğa min alıb 75a/8

zâhide sofı kadın: bisyar 'âkıle ve z. 73a/10

zâhîr açık, belli, görünen, meydanda: anıñ kalıbıdın âvâz z. oldı 9a/4-5; dırahtlar bergi z. bölub 16a/9; sudın eşcâr z. olubtur 27a/9

zamân süre, çağ, dönem, devir: Âdem z.-ıdın beri 94a/2; anıñ z.-ıda 43b/5-6, 89b/8; anlarnıñ z.-ıda irdi 65b/3; hiç zamânda 36b/12; Keyâmerş z.-ında 65a/12; ol z.-da 81b/2, 85b/2, 19a/4; Ögürçik z.-ıdın tâ bu vaqtaça 83a/11; şol z. 37a/11; tâ Alınca Hân z.-ığaça 36a/8-9; Qara Hân z.-ında 36a/11

zâr inleme, ağlama: Hâbil koyları mining z.-ımı nâbüd eyleyübtür 16b/2-3

zārī ağlayıp sızlama: Nüh ‘aleyhi’s-selām ol du‘ādın pişmān qalub çok z. kıldı 24b/4-5

zāt-ı ‘ālī kıymetli, yüce şahsiyet: z. çok yıl mesned-i hilāfetde müstaķīm olurlar 39a/9; eyyām-ı hükümet z.-din sonķ hem mesned-i hilāfet oğlanlarına ta‘alluķ tafib 39a/10-11; z. şıfat-ı sūtüde-simāt Ni‘metullah Hân 109a/9

zevāl yok olma: mevt ü zevāl 11b/10

zıl gölge: halk anıng z.-ı himāyetinde āsüde hāl ve fārigü’l-bāl irdi 29b/5; z. ı rāyet-i Sultān ‘Ali Mirzāya cem‘ oldılar 101b/7

zıkr anma, söyleme, sözünü etme: Dib Bakuy Hân bolğanıng z.-i 57a/5; dünyāğa kilgeniniñ z.-i 68a/1; ‘ahd kılğanlarıng z.-i 55a/9-10; ‘Aliniñ hân bolğanıng z.-i 78a/6; ‘Osmān Hânıñ hân bolğanıng z.-i 77b/7; Şibānnıñ hân bolğanıng z.-i 77b/11; toy kılğanıng z.-i 48b/3; tört taraf kitkeniniñ z.-i 78b/7; Qanlı Yavlıng hân bolğanıng z.-i 72a/6

zulmānī karanlık: ol tofraķ-ı kesif-i z.-din maḥlūķ bqlur 7a/1-2

zümür değerli bir taş: z. ü firūze 48b/5

zūr güç, zor: bars keyikke z. kıla bilmezdi 72a/9

zürriyet soy, kuşak: Etrāk aşlı Yāfeş oğlu Türk z.-din turur 29b/11; anıng z.-din Sūdān-ı Mağrib 33b/5-6; bularga ve bularıng z.-e serdār ve sipāhsalar ve nöker olub 50a/8-9

KAYNAKLAR

- Abdullaev, F. A. (1961). *Xorezmskie Govory Uzbekskogo Jazyka*, Taškent.
- Aça, Mustafa (2003). *Oğuznâmecilik Geleneği ve Andalıp Oğuznâmesi*, İstanbul: IQ Yay.
- Arat, Rişit Rahmeti (1987). *Vekayi Babur'un Hâtıratı*, Ankara: TTK.
- (1979). *Kutadgu Bilig III, İndeks* (yay. K. Eraslan, O. F. Sertkaya, N. Yüce), İstanbul: TAKE.
- Atalay, Besim (1950). *Mirzâ Mehdi Mehmet Han: Senglâh, Lûgat-i Nevai*, Ankara: TDK.
- (1986). *Divanü Lûgat-it-Türk Dizini "Endeks"*, Ankara: TDK Yay.
- Bakır, Abdullah (2009). *Yazıcızâde Ali: Tevârih-i Âl-i Selçuk [Selçuklu Tarihi]*, İstanbul: Çamlıca Yay.
- Baldauf, Ingeborg (2007). "The Dāyī ~ Kārgīl of Andkhoy: Language, History and Typical Professions. Discourses on Local Identity", *Identities in Afghanistan – Afghan Identities, Sonderheft ASIEN*, 104, 135-152.
- Battal, Abdullah (1988). *İbni Mühenna Lûgati*, Ankara.
- Bayat, Fuzuli (2006). *Oğuz Destan Dünyası*, İstanbul: Ötüken Yay.
- Binbaş, İlker Evrim (2010). *Oğuz Khan Narratives*, www.iranica.com.
- Bodrogligeti, AndrĠs J. E. (2001). *A Grammar of Chagatay*. München: Lincom Europa.
- Caferoğlu, Ahmet (1931). *Abû Hayyan: Kitâb al-idrâk li-lisan al-Atrâk*, İstanbul.
- Canpolat, Mustafa (1995). *Ali Şir Nevaî: Lisânü't-tayr*, Ankara: TDK Yay.
- Clauson, Gerard (1960). *Sanglah A Persian Guide to the Turkish Language by Muhammad Mahdî Xân*, London: E. J. W. Gibb Memorial Series, New Series XX.
- (1972). *An Etymological Dictionary of pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford.
- Çakan, İsmail L.; Muhammed Eroğlu (1998). "Abdullah b. Abbas b. Abdülmuttalib", *DİA I*, İstanbul: TDV Yay.

Dames, M. Longworth (1978). “Ahmed Şah”, *İslâm Ansiklopedisi 1*, İstanbul: MEB Basımevi.

De Courteille, Pavet (1870). *Dictionnaire Türk Oriental*, Paris.

Devellioğlu, Ferit (1990). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi.

Dobos, É. (1974). “An Oghuz Dialect of Uzbek Spoken in Urgench”, *AOH*, 75-97.

Doerfer, Gerhard (1963-1975). *Türkische und mongolische elemente im Neupersischen I-IV*, Wiesbaden.

----- (1969). “İran’daki Türk Dilleri”, *TDAYB*, Ankara: TTK Yayınları, 1-11.

----- (1977). “Das Chorasantürkische”, *TDAYB*, 127-204.

----- und Semih Tezcan (1980). *Wörterbuch des Chaladsch (Dialekt von Xarrab)*, Budapest: Akademiai Kiado.

-----; Wolfram Hesse (1993). *Chorasantürkisch. Wörterlisten-Kurzgrammatiken-Indices*, Wiesbaden.

Eckmann, János (1966). *Chagatay Manual*, Bloomington: Indiana University Publications.

----- (1995). *Nehcü’l-ferâdis. Uştmahlarning Açuq Yolu (Cennetlerin Açık Yolu) I Metin, II Tıpkıbasım ve Çeviriyazı* (yay. Semih Tezcan, Hamza Zülfikar), Ankara: TDK Yay.

----- (1996). *Harezm, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar* (yay. hz. Osman Fikri Sertkaya), Ankara: TDK Yay.

----- (2003). *Çağatayca El Kitabı* (çev. Günay Karaağaç), Ankara: Akçağ Yay.

Eraslan, Kemal (1976). “Manzum Oğuznâme”, *Türkiyat Mecmuası*, C. XVIII, İstanbul.

----- (1995). “Yâzıcızâde’nin Oğuz-nâmesi”, *TDAYB 1992*.

Erdal, Marcel (1991). *Old Turkic Word Formation: A Functional Approach to the Lexicon, I- II*, Wiesbaden.

----- (2004). *A Grammar of Old Turkic*, Brill-Leiden-Boston.

Eren, Hasan (1953). “Türk Onomastique’i Hakkında”, *Fuad Köprülü Armağanı*, İstanbul.

Ergin, Muharrem, *Ebulgazi Bahadır Han: Şecere-i Terakime. Türklerin Soy Kütüğü*, Tercüman 1001 Temel Eser.

Fraser, James (1742). *History of Nadir Shah*, 2nd Edition, London.

Gabain, A. von, (1945). *Özbekische Grammatik*, Leipzig und Wien: Otto Harrasowitz.

----- (1974). *Alttürkische Grammatik*, Wiesbaden.

Gökdağ, Bilgehan Atsız (2008). “Kazan Oğuznâmesi ve Avşarlar”, *Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun Armağanı*, Ankara: Akçağ Yay.

Gökyay, Orhan Şaik (1973). “Yazıcıoğlu Ali’nin Tarih-i Âli Selçûk Adlı Eserinin Baş Tarafında Bulunan Oğuznâme Parçası”, *Dedem Korkudun Kitabı*, İstanbul: Kültür Bak. Yay.

Grönbech, K. (1995). *Türkçenin Yapısı* (çev. Mehmet Akalın), Ankara: TDK.

Hacıeminoğlu, M. N (1971). *Türk Dillerinde Edatlar*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Hamzayev, M. A. (1962). *Türkmen Dilinin Sözlüğü*, Aşgabat.

Howorth, Henry Hoyle (1880). *History of the Mongols from the 9th to the 19th century. Part II. The so-called Tartars of Russia and Central Asia. Division II*, London: Longmans, Green, and Co.

İbrahimov, S. (1967). *Uzbek tilining Andijon şivasi (Fonetika va morfologiya)*, Toşkent: Fan Naşriyati.

İnan, Abdülkadir (1968). *Makaleler ve İncelemeler*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Jahn, Karl (1969). *Die Geschichte der Oğuzen de Rašd ad-dīn, mit. 25 miniaturen und 26 Facsimiles*, Wien.

Jarring, Gunnar (1939). *On the Distribution of Turk Tribes in Afghanistan*, Leipzig.

----- (1964). *An Eastern Turki-English Dialect Dictionary*, Lund.

Kaçalin, Mustafa Sinan (1990). *Çinggis Kağan Târihi Çevirisi*, Marmara

Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü, [Yayımlanmamış Doktora Tezi], İstanbul.

Kandemir, M. Yaşar (1991). “Câbir b. Abdullah”, *DİA VI*, İstanbul: TDV Yay.

Karahan, Leyla (1999). “Yükleme (Accusative) ve İlgi (Genetive) Hâli Ekleri Üzerine Bazı Düşünceler”, *3. Uluslararası Türk Dil Kurultayı*, Ankara: TDK Yay.

Karamanlıoğlu, Ali Fehmi (1989). *Seyf-i Sarayî: Gülistan Tercümesi (Kitâb Gülistan bi't- Türkî)*, Ankara: TDK Yay.

Kargı Ölmez, Zühal (1996). *Ebulgazi Bahadır Han: Şecere-i Terākime (Türkmenlerin Soykütüğü)*, Ankara: Simurg Yay.

Kırzioğlu, M. Fahrettin (1949). “Bayatlı Mahmud oğlu Hasan-Câm-ı Cem-Âyîn”, *Osmanlı Tarihleri I*, İstanbul: Türkiye Yay.

Kurat, Akdes Nimet (1992). *Türk Kavimleri ve Devletleri*, Ankara.

Korkmaz, Zeynep (1988). “Türkçede ok / ök Pekiştirme (İntensivum) Edatı Üzerine”, *TDAY- Belleten 1961*, Ankara 1988.

Kowalewski, Joseph Étienne (1844-1846-1849). *Dictionnaire Mongol-Russe-Français I-II- III*, Kasan.

Köprülü M. Fuad (1979). “Avşar”, *İslam Ansiklopedisi 2*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 28-38.

Lessing, Ferdinand D. (1960). *Mongolian-English Dictionary*, Berkeley and Los Angeles.

Li, Yong-Söng (2004). *Türk Dillerinde Sontakılar*, İstanbul: TDAD.

Mir Abdoul Kerim Boukhary (1876). *Histoire de l'Asie Centrale (Afghanistan, Boukhara, Khiva, Khoqand) depuis les derni'eres ann'es du r'gne de Nadir Châh (1153), jusqu'en 1233 de l'H'gire (1740-1818)*, (publi'e, traduite et annot'e: Charles Schefer), Paris.

Mirza Alî Ekber Han Dehhoda, *Loğatnâma-i Dehhodâ*, Tahran.

Mükrimin Halil (1929)., *Düstürnâme-i Enverî (Medhâl)*, İstanbul: Türk Tarih Encümeni Külliyyatı.

Nadelyayev, V. M. vd. (1969). *Drevnetyurkskiy Slovar*, Leningrad: Institut Yazıkoznaniya, Akademiya Nauk SSSR.

Nizamüddin Şâmî (1987). *Zafername* (çev. Necati Lugal), Ankara: TTKYay.

Oğuznâme Destanı (1998). İstanbul: Ahmet Veli Menger Vakfı Yay.

Okyay, Fahriye (2004). *Oğuznâme. Metin (1a-50b Varaklar Arası) - Dizin*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi].

Oral, Tanju (1991). *Zafer-Nâme-i Emîr Timur, 2 cilt*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, [Yayımlanmamış Doktora Tezi].

Özaydın, Abdülkerim (1993). “Canoğulları”, İslam Ansiklopedisi. C. VII. İstanbul: TDV Yay. 154-155.

Öztürk, Rıdvan (2010). *Yeni Uygur Türkçesi Grameri*, Ankara: TDK Yay.

Pelliot, Paul (1995). *Uygur Yazısıyla Yazılmış Uğuz Han Destanı Üzerine* (çev. Vedat Köken), Ankara: TDK Yay.

Radloff, Wilhelm (1960). *Versuch eines Wörterbuches der Türk Dilacte, I-IV* Leiden.

Rahimov, S. (1985). *Uzbek Tili, Surhandaryo Şivalari (Fonetika, Leksika)*, Toşkent: Fan Naşriyati.

Redhouse, Sir James W. (1890). *A Turkish and English Lexicon*, Constantinople.

Ross, E. Denison (1994). *Kuş İsimlerinin Türkçesi, Mançuca ve Çince Sözlüğü* (çev. Emine Gürsoy Nasdkali), Ankara: TDK Yay.

Röhrborn, Klaus (1977-1994), *Uigurisches Wörterbuch: Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien, 1-5*, Wiesbaden.

Sertkaya, Osman Fikri (1995). “Oğuz Kağan Destanı Üzerine Bazı Mülâhazalar”, *TDAYB* 1992, 9-27.

Sevortyan, E. V. (1974-1989). *Etimologičeskiy slovar' tyurkskiĥ yazıkov, I-IV*, Moskva.

Sjoberg, Andr'e F. (1963). *Uzbek Structural Grammar*, Bloomington: Indiana University.

Sümer, Faruk (1959). “Oğuzlara Ait Destanî Mahiyette Eserler”, *AÜ DTCFD*, C. XVII, S. 1-2, 359-456.

----- (1980). *Oğuzlar (Türkmenler), Tarihleri-Boy Teşkilâtı-Destânları*, İstanbul: Ana Yay.

Şeşen, Ramazan (1998). *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, İstanbul: İSAR.

Şeyh Süleyman Efendi (H. 1298). *Lûgat-ı Çağatay ve Türkî-i Osmanî*, İstanbul.

Şoabdurrahmanov, Š. Š. (1970). *Ūzbek xalq ševalari lugati*, Taşkent.

Tate, George Passman (1911). *The Kingdom of Afganistan: A Historical Sketch*, Bennett Coleman and Co: London.

TDK (1957). *Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü*, Ankara.

TDK, (1983). *Yeni Tarama Sözlüğü* (düzenleyen: Cem Dilçin), Ankara.

TDK (2005). *Türkçe Sözlük*, Ankara.

Tekin, Feridun (2009). *Özbek Türkçesinde Sıfat-Fiil Ekleri. Şekil-Anlam-İşlev*, Erzurum: Salkımsöğüt Yay.

Tekin, Talat (1988). *Orhon Yazıtları*, Ankara: TDK.

----- (1995). *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler*, Ankara: TDAD.

----- vd. (1995). *Türkmence-Türkçe Sözlük*, Ankara: TDAD: 18.

Tezcan, Semih (1994). *Süheyl ü Nev-bahar Üzerine Notlar*, Ankara: Simurg Yay.

----- (2006). “Oğuznâmeler”, *Türk Edebiyatı Tarihi 1*, İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.

Thomsen, K. (1987). “Türkçede Kapalı e” (çev. Günay Karaağaç), TDAD, Aralık, 193-196.

Togan, Zeki Velidi (1972). *Oğuz Destanı-Reşideddin Oğuznâmesi, Tercüme ve Tahlili*, İstanbul.

Türkmen, Fikret (1993). “Kazan’da Bulunan Yeni Bir Oğuznâme Nüshası Üzerine”, *Türkmen Dili ve Edebiyatı Dergisi*, S.5, Aşgabat-Türkmenistan.

----- (1993). “Kazan’da Bulunan Yeni Bir Oğuznâme Nüshası Üzerine”, *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. VII, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.

----- (1995). “Kazan’da Bulunan Yeni Bir Oğuznâme Nüshası Üzerine”, *Milli Folklor*, S. 26.

----- (1996). “Kazan’da Bulunan Yeni Bir Oğuznâme Nüshası Üzerine”, *Uluslararası Türk Dili Kongresi 1992*, Ankara: TDK Yay.

Uluğbek, Mirzo (1994). *Tört Ulus Tarikhi* (Yay. Akhmedov, B. N. Nurkulov ve M. Hasanii), Taşkent: Çulpon Naşriyatı.

Usta, Nazan (2002). *Oğuznâme Destanı (Metin-Dar Mukayeseli Fonetik-Özel İsimlerin İndeksi-Sözlük)*, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi].

Ükten, Selim Serkan (2010). *Kazan Oğuznâmesi'nin Tarihsel ve Kültürel Açıdan Değerlendirilmesi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi].

Vambéry, Hermann (1867). *Čagataische Sprachstudien*, Leipzig.

Yudahin, K. K. (1988) *Kırgız Sözlüğü I-II* (çev. A. Taymas), Ankara: TDK Yay.

Yüce, Nuri (1988). *Ebu'l-Ğāsım Ćārullāh Maĥmūd bin 'Omar Bin Muĥammed Bin Aĥmed Ez-Zemaĥşarī El-Hvārizmī: Mukaddimetü'l-Edeb*, Ankara: TDK Yay.

Yücel, Bilāl (1995). *Bâbü'r Dîvânı*, Ankara: AKM Yay.

1b

1a

2b

2a

3b

3a

4a

4b

5a

5b

8a

8b

9a

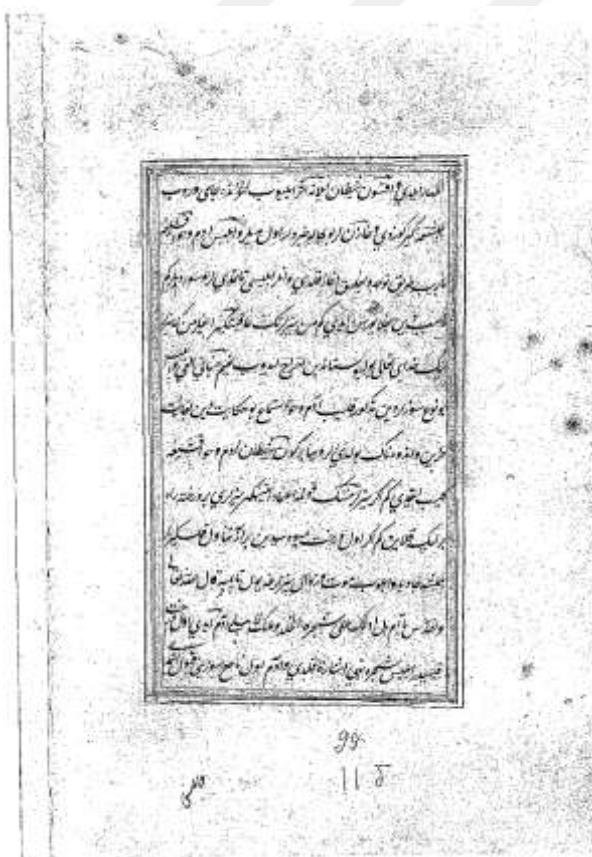
9b

10b

10a

11b

11a

14. on

استفسار شدی که از پیش قضاوت در حاکمیت است و این که بهایانک
کامل و مختصراً به هر کدام از این مسائل و مباحث قدوس و عظیم غیری است که
با وجود این که بهایان و کمالیست که در این کتاب است که هر یک از
بهاویان و کمالیست که در این کتاب است که هر یک از
فوت است و اول از آنکه در این کتاب است که هر یک از
تقریرت و کلام و اول از آنکه در این کتاب است که هر یک از
سید بن سنی و کلام و اول از آنکه در این کتاب است که هر یک از
از این که در این کتاب است که هر یک از
تقریرت و کلام و اول از آنکه در این کتاب است که هر یک از
از این که در این کتاب است که هر یک از
تقریرت و کلام و اول از آنکه در این کتاب است که هر یک از
از این که در این کتاب است که هر یک از

94

145

[illegible] $1V_{cc}$ [illegible]

73

145

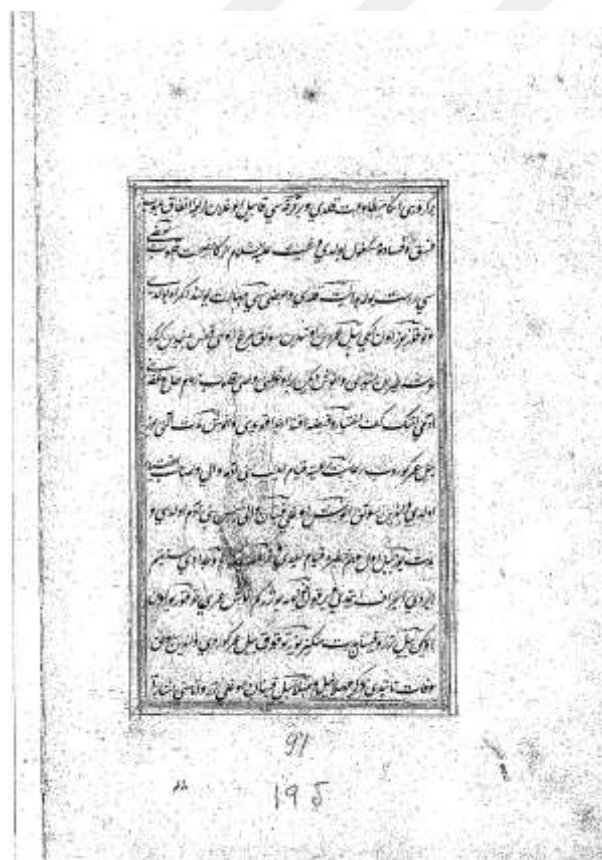
17b

18b

18a

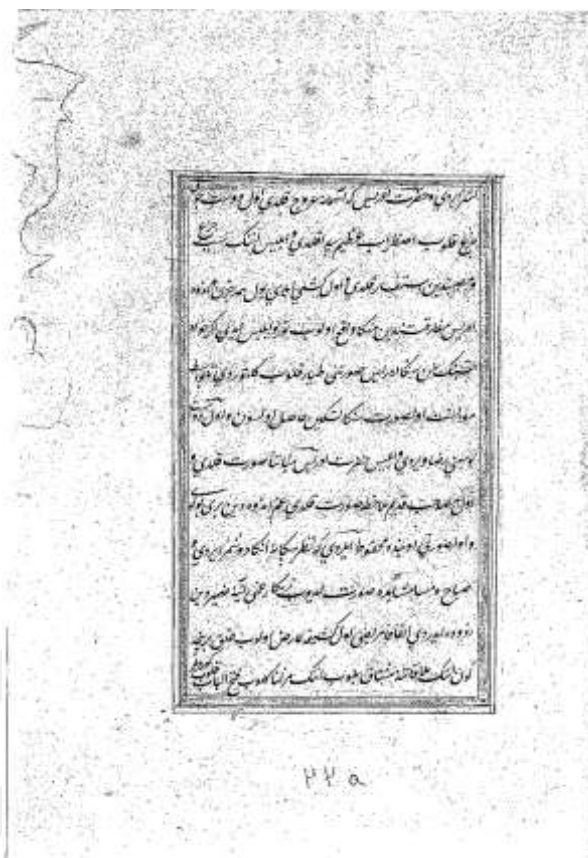
19b

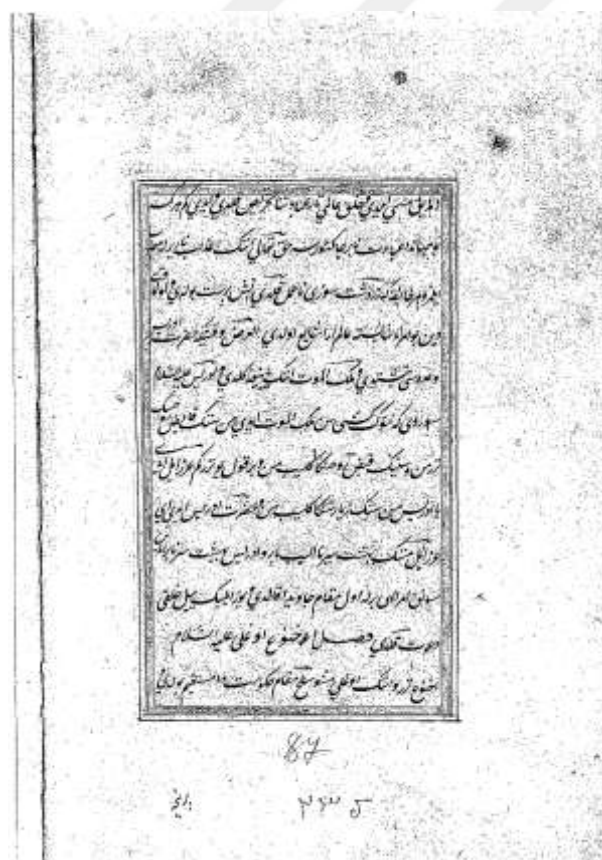
19a

22b

22a

23b

23a

[illegible] $\gamma \gamma_a$

24a

[illegible]

98

PH 5

وہی ہے جس نے

24b

فن عیادت سلام تو بر من یک سال طاعتی است و به استیضاح
 موقوفه شدی و کما یافان که در دی و ماه رمضان است و احوال تو که
 اول طاعتی که تو در این ایام می‌خوانی و اگر حضرت عیادت تو
 ایامی که در ماه ربیع الثانی و چهارم است که نوع عیادت سلام
 تو به نسبت به حضرت عیادت تو است و کما یافان که در
 طاعتی که در ماه ربیع الثانی و چهارم است که نوع عیادت سلام
 تو به نسبت به حضرت عیادت تو است و کما یافان که در
 طاعتی که در ماه ربیع الثانی و چهارم است که نوع عیادت سلام
 تو به نسبت به حضرت عیادت تو است و کما یافان که در

YD a

25a

[illegible]

83

75.5

9

25b

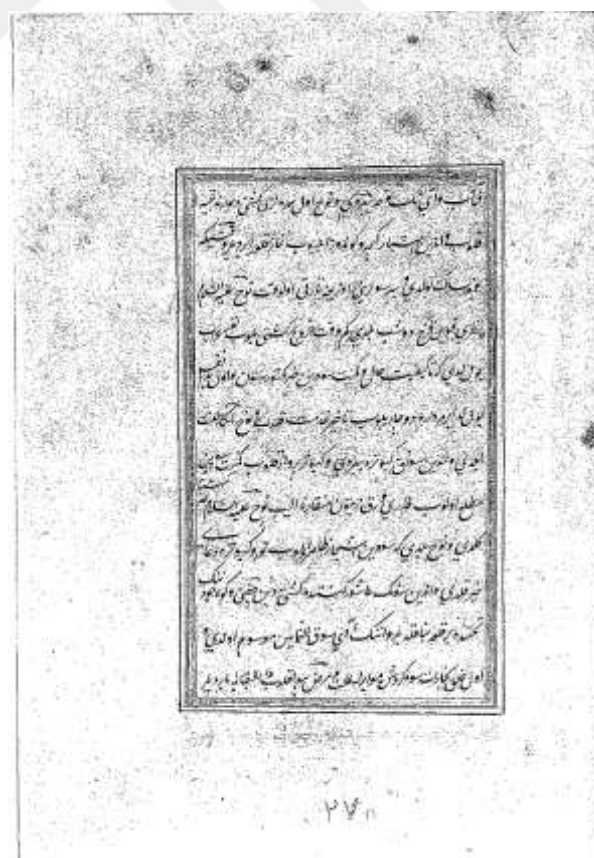
26b

26a

27b

27a

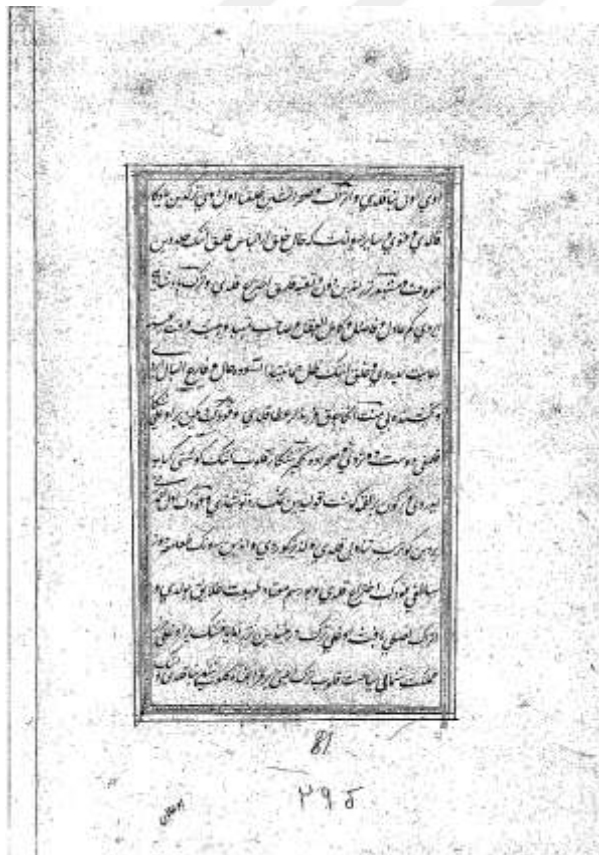
28a

28b

29a

29b

30b

30a

31b

31a

32b

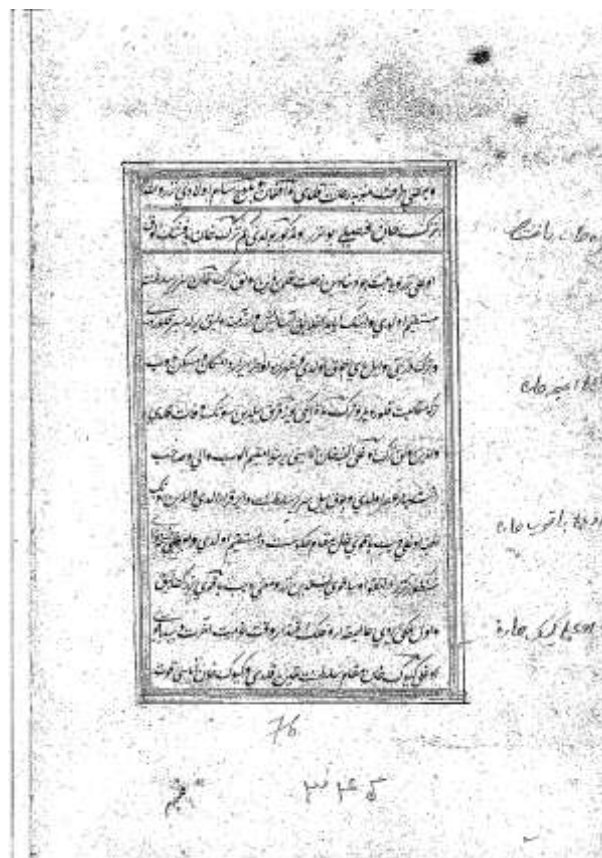
32a

33b

33a

34b

34a

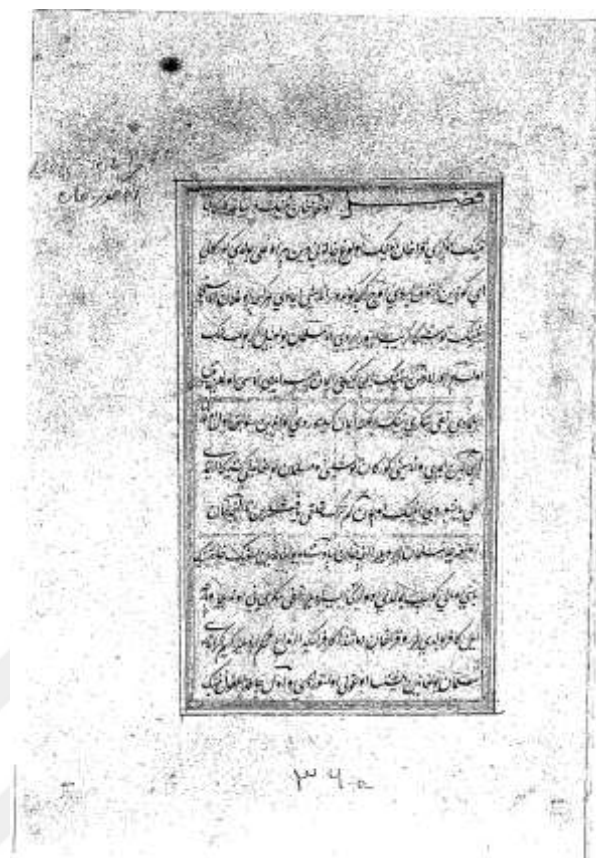
35b

35a

36b

36a

37b

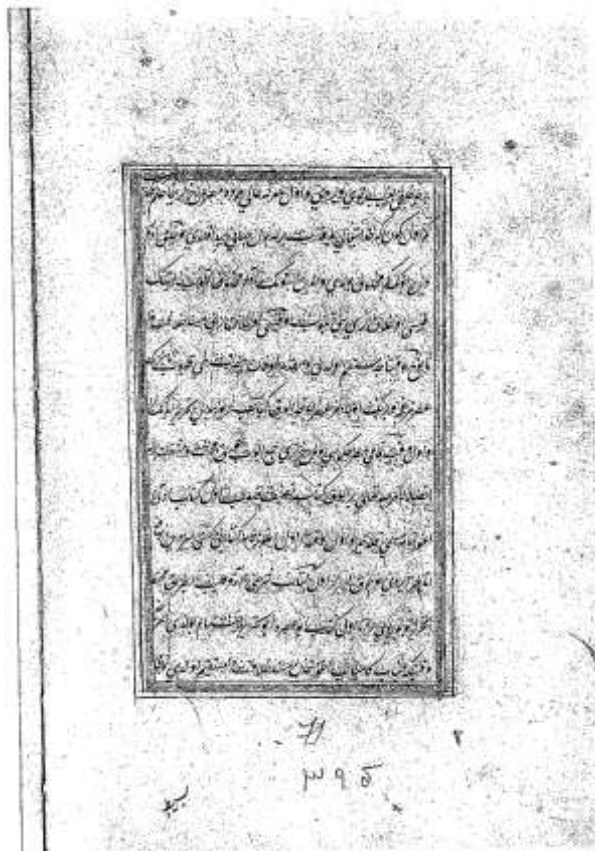
37a

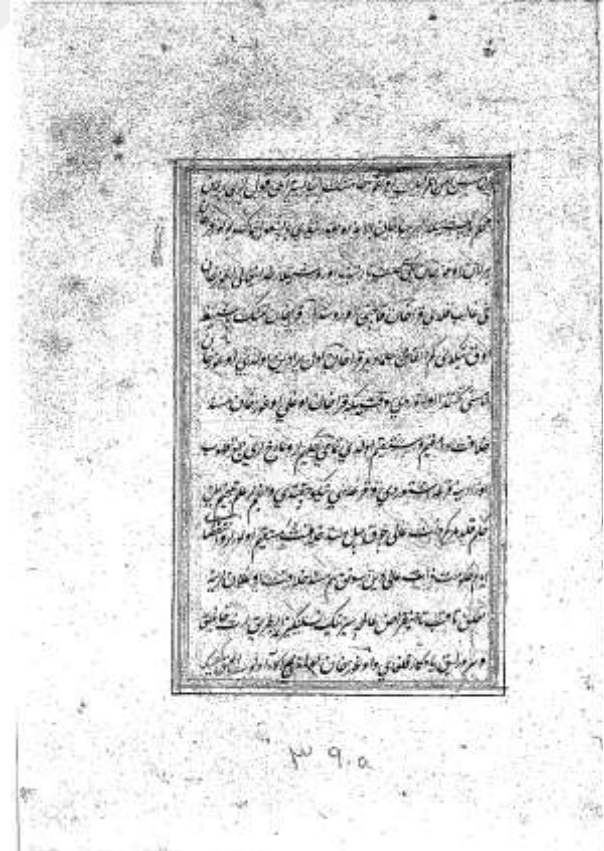
38b

38a

39b

39a

40b

40a

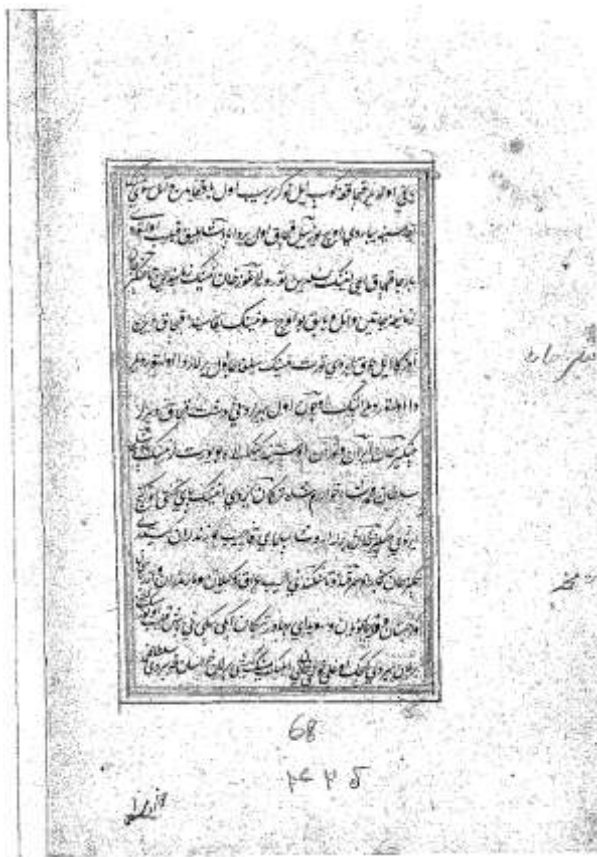
41b

41a

42a

42b

43a

43b

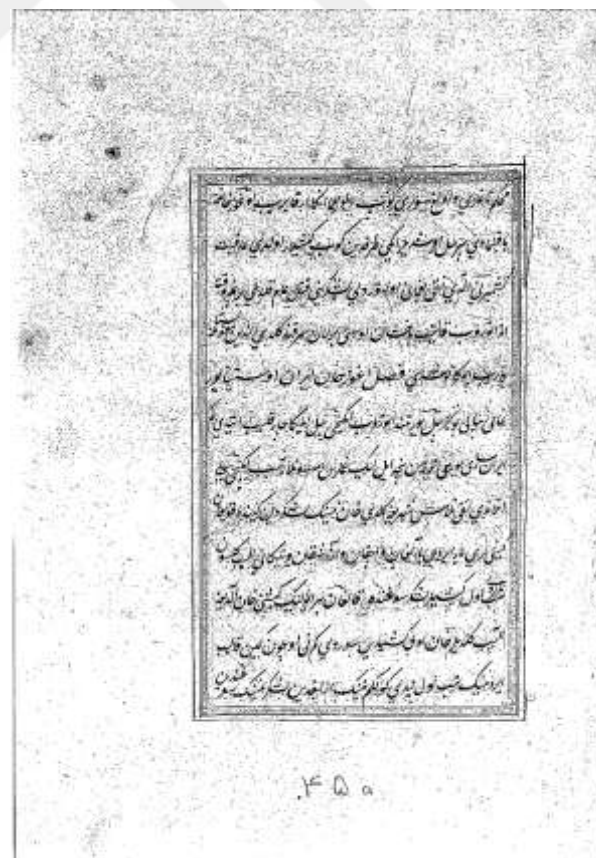
44b

44a

45b

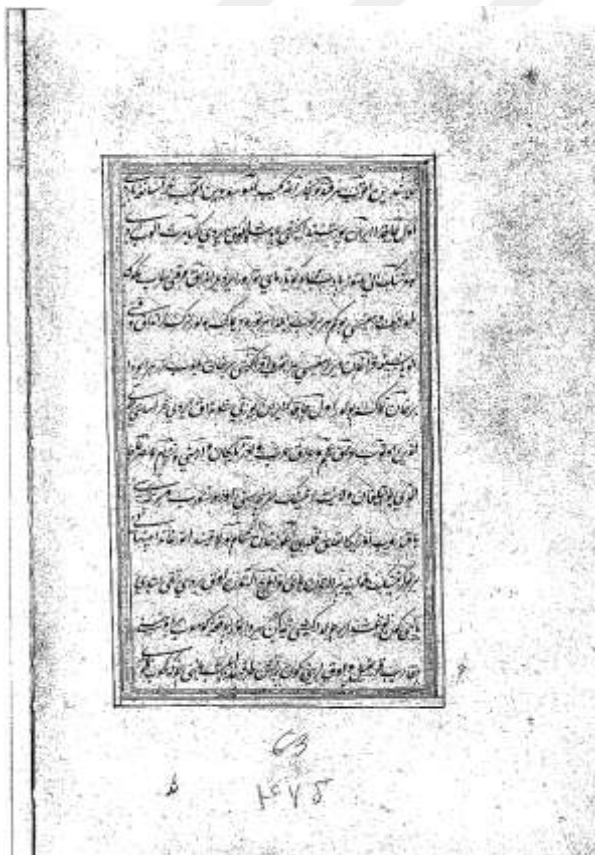
45a

46b

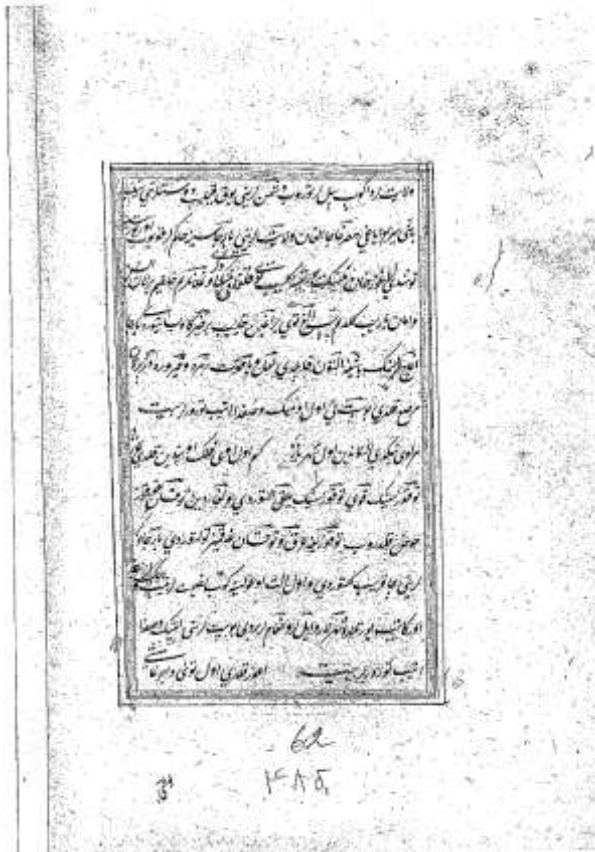
46a

47b

47a

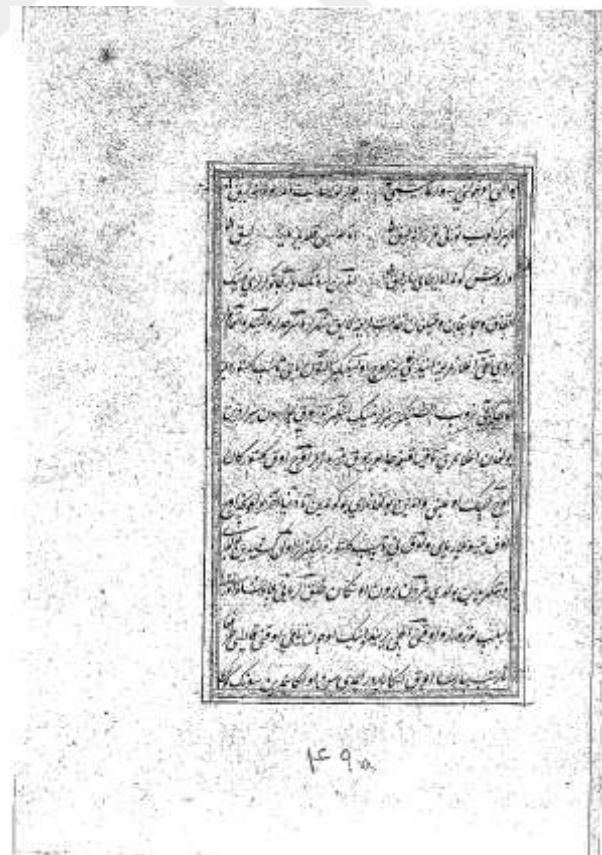
48b

48a

49b

49a

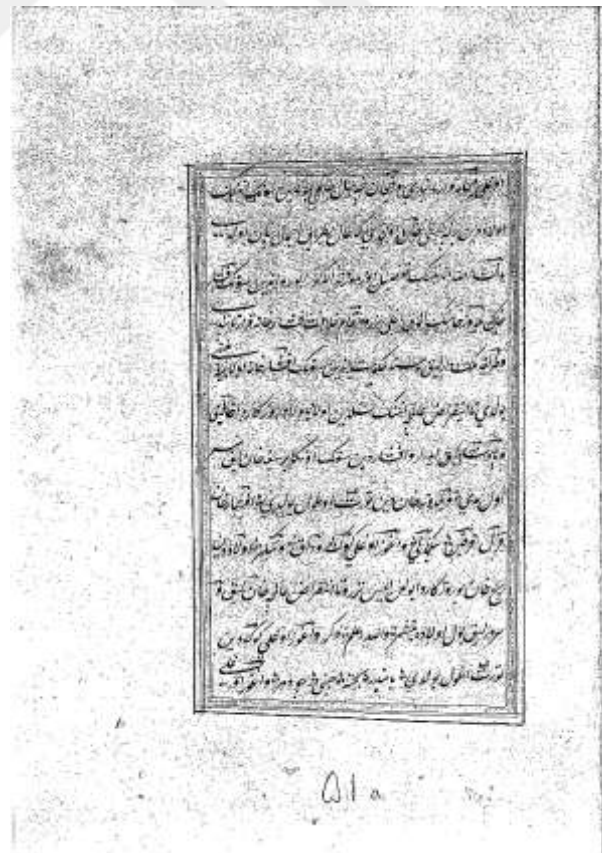
50b

50a

51b

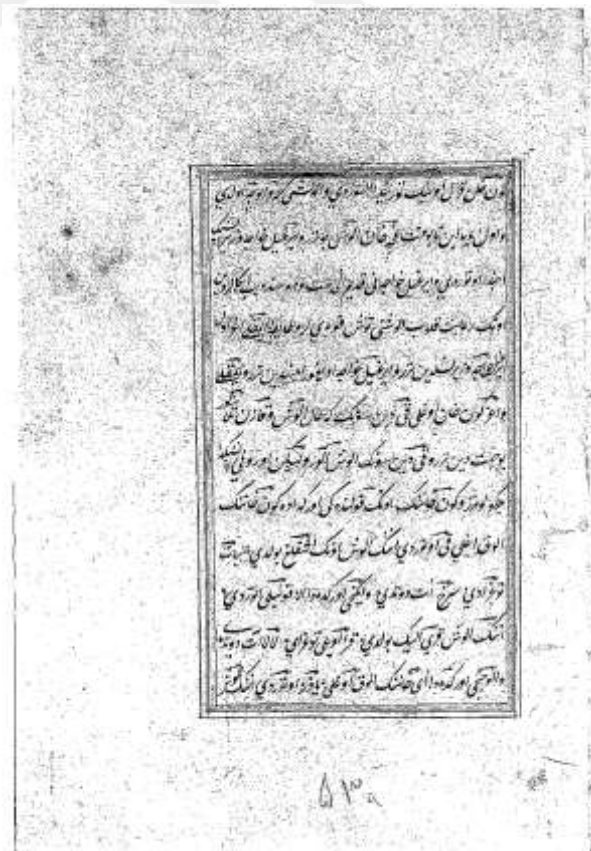
51a

52a

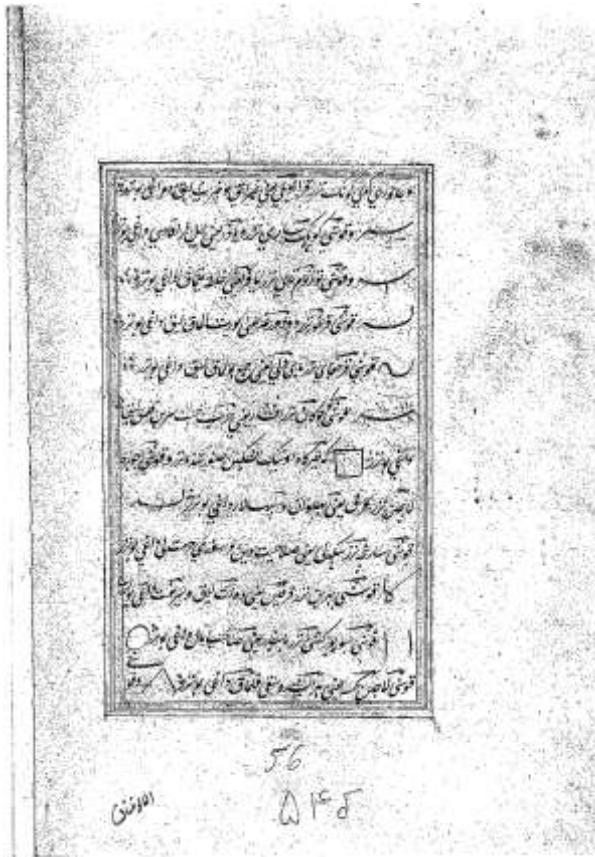
52b

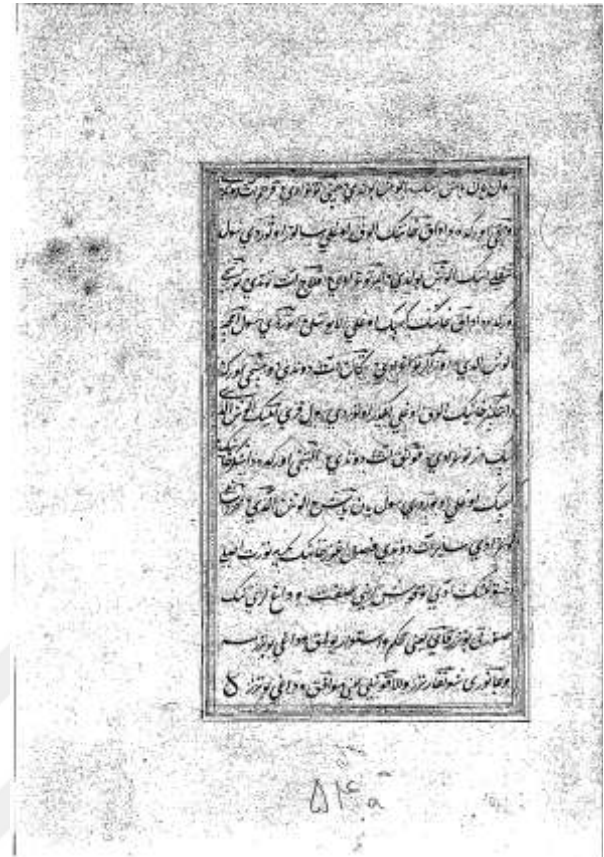
53a

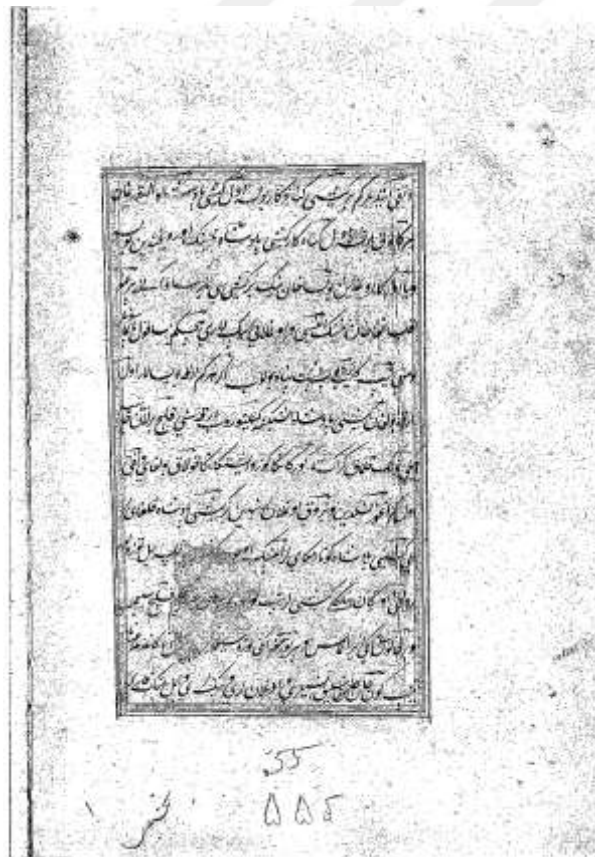
53b

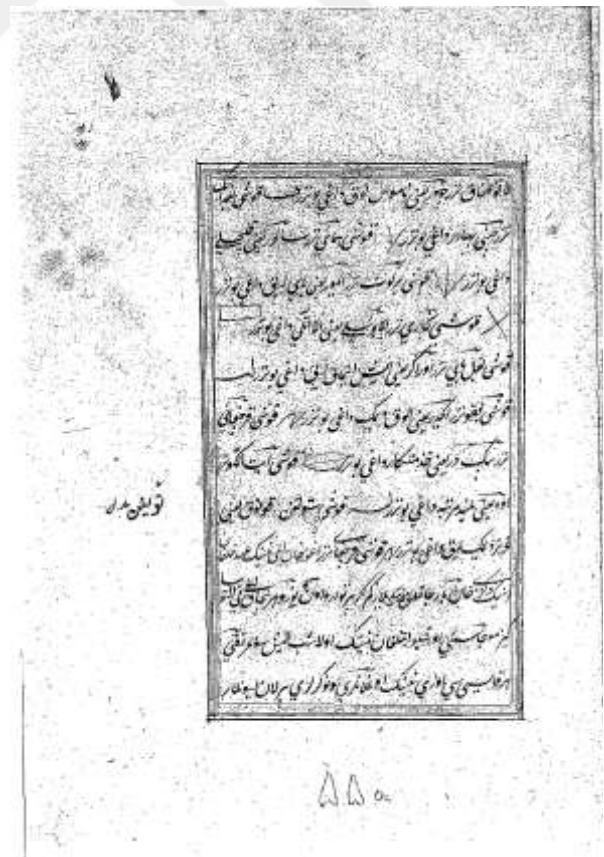
54b

54a

55b

55a

Δ4.5

[illegible]

54
Δ45

56b

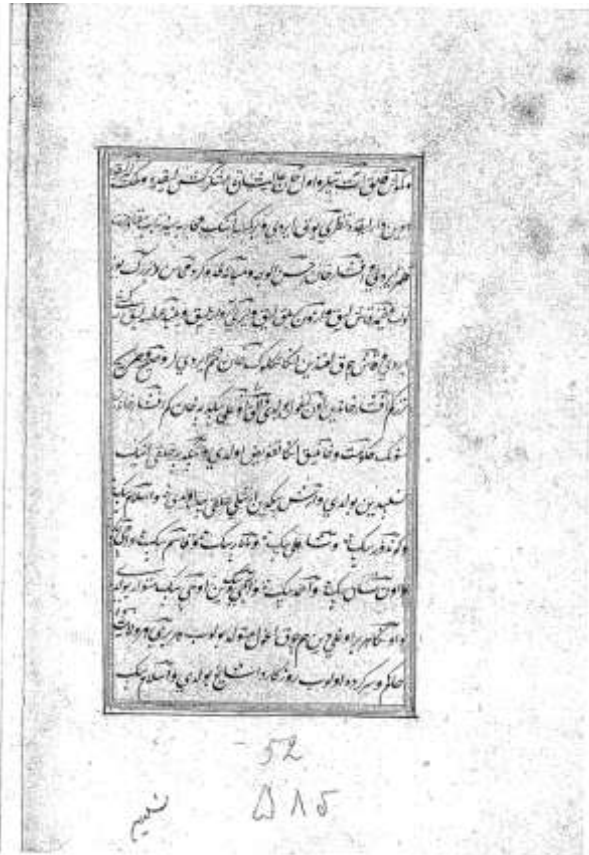
[illegible] ΔV_a

57a

[illegible]

53
ΔV5

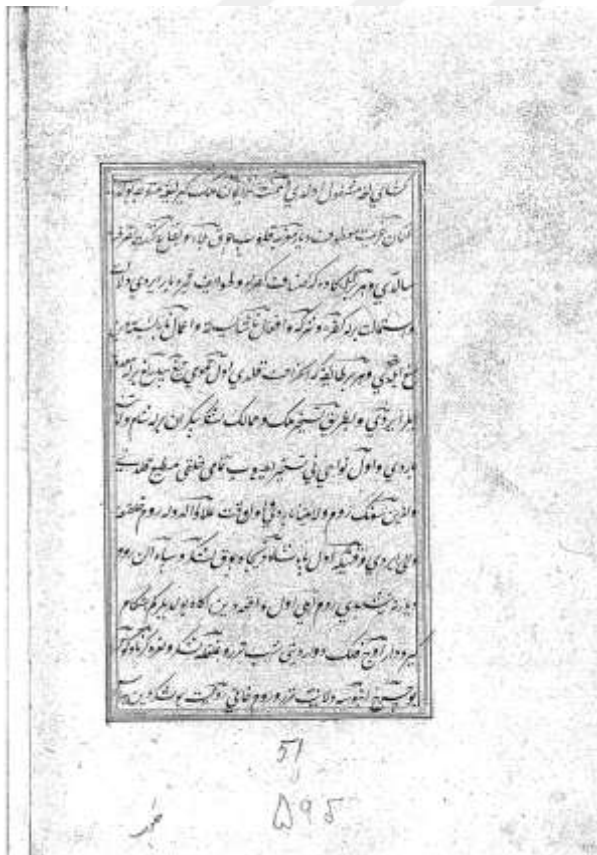
57b

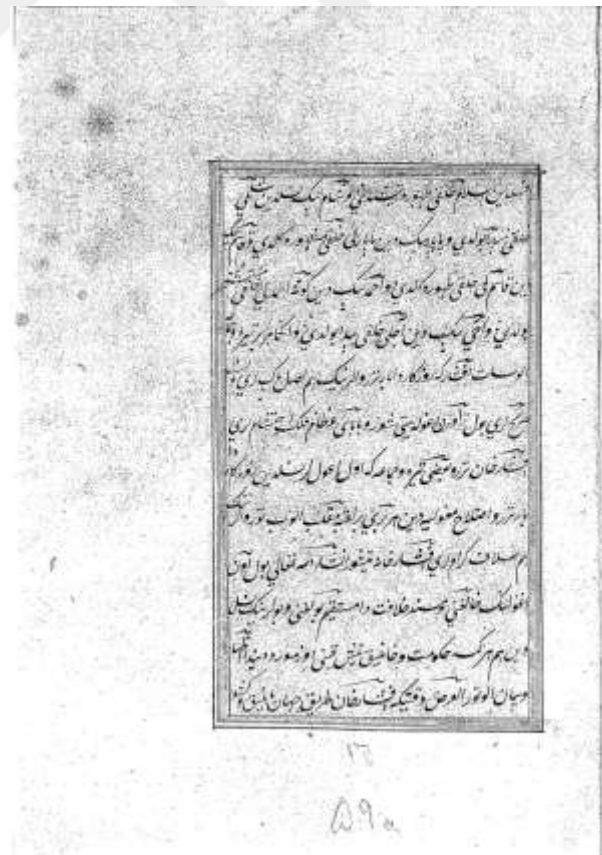
58b

58a

59b

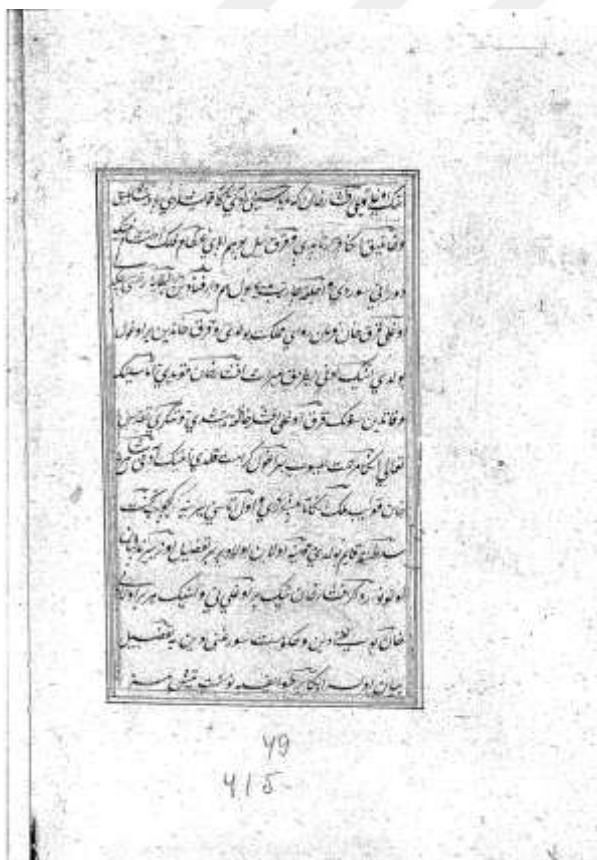
59a

60b

60a

61b

61a

62b

62a

63b

63a

4/15/01

[illegible]

46

445

64b

46.

[illegible]

45

405

65b

44 a

[illegible]

44
-445

[illegible]

4 Va.

[illegible]

43
485

396

4Aa

[illegible]

42
458

است

[illegible]

4955

[illegible]

41
495

لَقَدْ

69b

70b

70a

71b

71a

72a

72b

73a

73b

74b

74a

75b

75a

76b

76a

77b

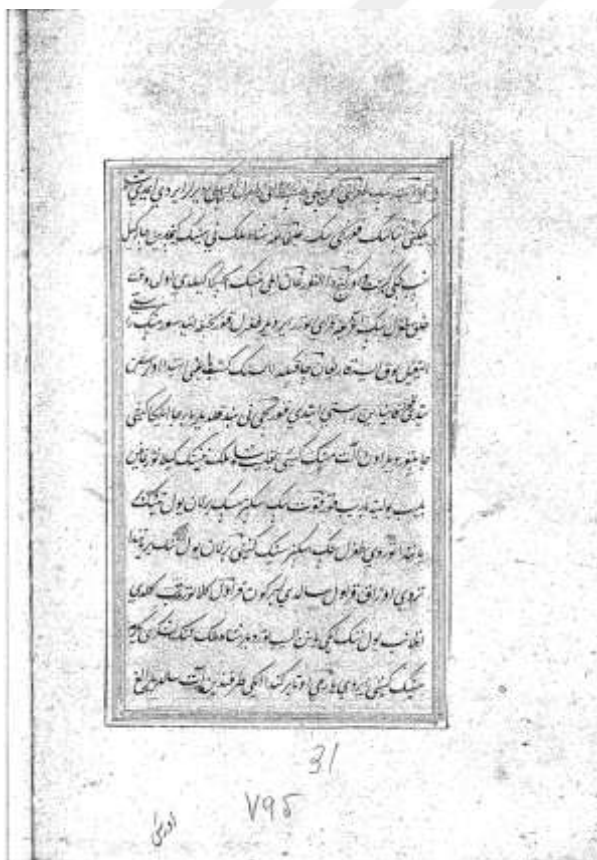
77a

78b

78a

79b

79a

80b

80a

81b

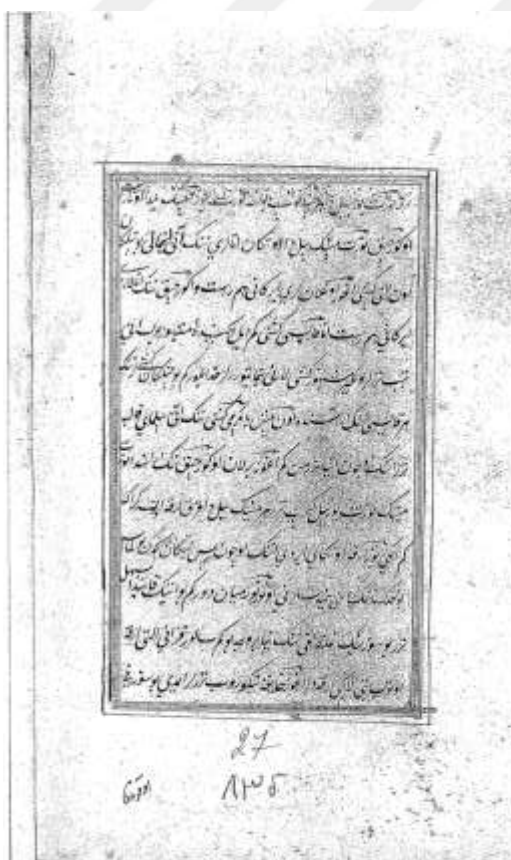
81a

82b

82a

83b

83a

84b

84a

85b

85a

86b

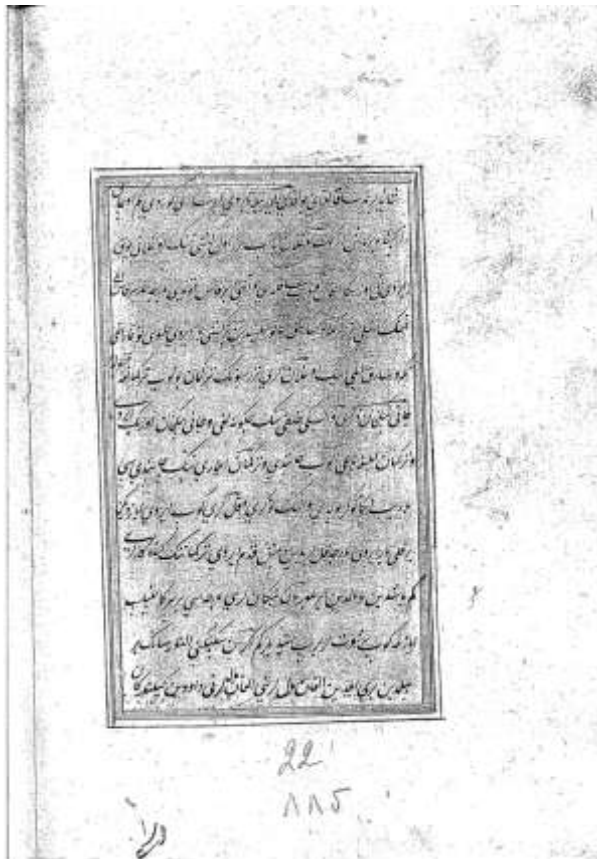
86a

87b

87a

88b

88a

89b

89a

90b

90a

91b

91a

92b

92a

93b

93a

94b

94a

95b

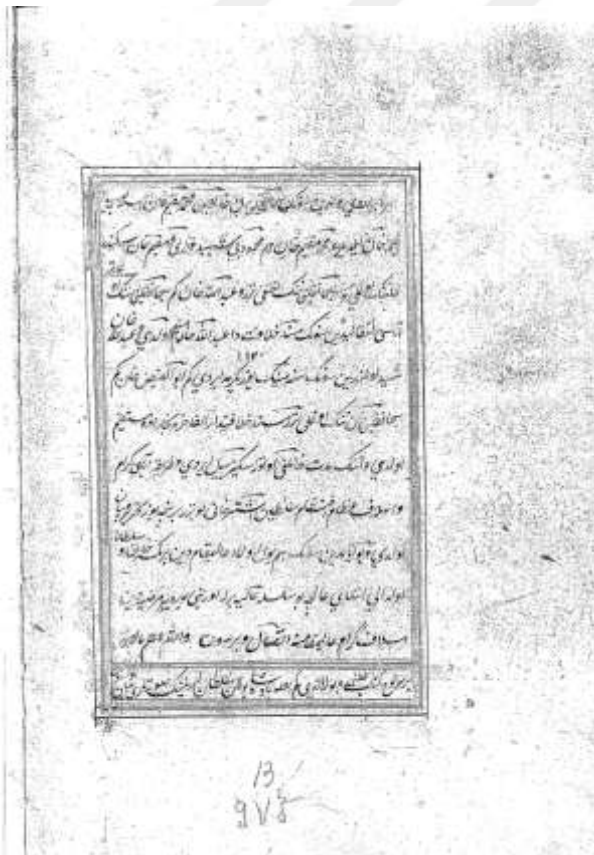
95a

96b

96a

97b

97a

98b

98a

99b

99a

100b

100a

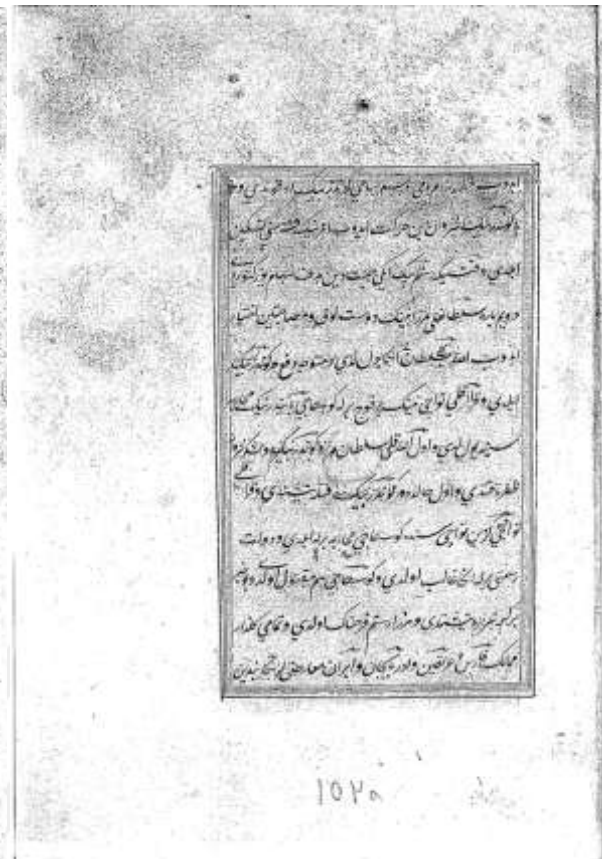
101b

101a

102b

102a

103b

103a

104b

104a

105b

105a

106b

106a

107b

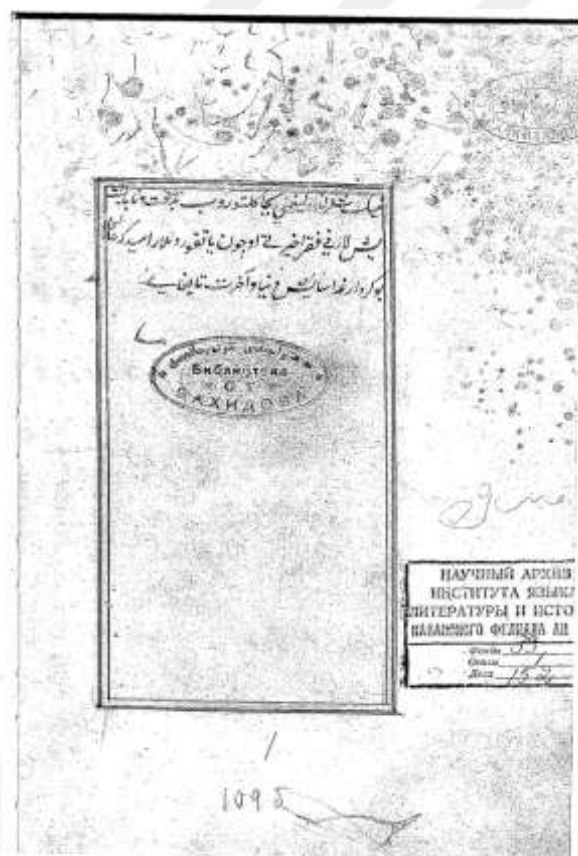
107a

108b

108a

109b

109a

